DTU Bibliotek

Denne fil er downloadet fra

Danmarks Tekniske Kulturarv

www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

DR. POLIT.

L. V. BIRCK

VIGTIGE VARER

Denne Bog
tilhører
Industriforeningen
i
Kjøbenhavn

338(489) Bir

1915.

Birck, L. V.

VIGTIGE VARER

1915.

DR. L. V. BIRCK:

VIGTIGE VARER

DERES FREMSTILLING, FORHANDLING OG BESKATNING

HANDELS- OG FINANSPOLITISKE MONOGRAFIER

OVER

KORN · MEL · KAFFE · TOBAK
KALI · KRUDT OG TÆNDSTIKKER · PETROLEUM
SUKKER · SALT · KARTOFLER OG KØD

DANMARKS TEKNISKE BIBLIOTEK

KØBENHAVN
„BØRSEN"S FORLAG
1915

O. C. Olsen & Co., Kbhvn.

Siden 1906 har jeg holdt Specialforelæsninger over forskellige Skatter, ledsaget af en Udsigt over de beskattede Varers Produktion og Handelsforhold, og dermed blev efterhaanden Grundlaget for denne Bog til. Oprindelig var det min Hensigt at give Forelæsningerne til en yngre Medhjælper, cand. polit. Thormod Petersen, som ogsaa paa Grundlag af dem udarbejdede Artiklen Kaffe, samt 1ste Del af Varen Korn og Mel (Handel, Pris og Produktion), og som endelig paa egen Haand grundlagde og udformede en dygtig Afhandling om Varen Petroleum, hvor mit Arbejde kun bestod i Tilføjelsen af nogle theoretiske Bemærkninger, nogle Oplysninger om amerikansk Praksis og det skattehistoriske.

Thormod Petersens for tidlige Død berøvede mig en fremragende Medarbejder.

Jeg maatte da alene gøre de øvrige Artikler færdige.

Der er ikke lagt samme Arbejde i alle Artikler; ej heller er de alle behandlede paa samme Vis, idet jeg har dvælet ved det for hver Vare særegne, saaledes at ved nogle Varer er det Prisforhold, ved andre Trust- og Karteldannelse, ved atter andre Handelens Organisation, ved andre Skatter, ved andre Statsmonopolet o. s. v., som har taget mest af Fremstillingens Plads.

Mit Maal for denne Række Afhandlinger er at give den studerende Lejlighed til ved at følge den enkelte Vare og anvende Handels- og Finanspolitikens almindelige Theorier derpaa, at lære, hvorledes Theorierne faa Liv i Virkelighedens Verden, og maaske igen ud fra Iagttagelsernes Mangfoldighed faa Mulighed til at bygge Theori op, d. v. s. udfinde Principperne for Sammenhængen imellem de økonomiske Fænomener. Der vil være faa Former for Forbrugsbeskatning og faa Former for Produktionens eller Handelens Organisation, der ikke er omtalt i denne Bog.

Den er i første Række skrevet for dem, der vil lære den økonomiske Politik at kende i sin Anvendelse, men den er ved Inddragning af andre Felter gjort til en Haandbog for dygtige Købmænd, hvoraf nogle maaske med Undren vil erfare, at den Vare, de forhandler, kan have en Interesse ud over den at skaffe dem selv Brødet.

Blandt mine mange Kilder maa jeg nævne:

Handwörterbuch der Staatswissenschaften, Schönbergs Handbuch der politischen Økonomie, Palgraves Dictionary, Meyers Vareleksikon, de danske Handelsberetninger, Industriberetningerne, Afhandlinger i Adams, Wagners, Heckels, Ehebergs, Falbe-Hansens og Bastables Systemværker over Finansvidenskab.

Nationaløkonomisk Tidsskrift, Schanz's Finansarkiv, Dagbladet „Børsen", Scharling: Handels- og Toldpolitik, „Danmarks Statistik", dels Bergsøes, dels Falbe-Hansen og Scharlings og dels Warmings, Statistisk Departements officielle Publikationer, og et endnu ikke udgivet Hæfte (Told og Accise) af mine Forelæsninger over dansk Finanshistorie.

Særlig angaaende Truster: Baker, Jenks, Clarks, Ripleys og Meade's kendte Arbejder, samt forskellige officielle Rapporter af U. S.s „Commisioner of corporations" (særlig Tobaks- og Petroleumstrusten) samt de svenske

Kommissionsbetænkninger (udarbejdet af Dr. Marcus; Sukker og Tobak). Af Specialarbejder om Korn: Schäffle: „Ein Votum", Asmussen: Tysk Meleksportpræmie, Uebersichten der Weltwirtschafft, Die Getreideernte der Welt (udgivet af det ungarske Landbrugsministerium. Kaffe: Bernados la Bresil, Verdensmarkedet, og Ferreira Ramos: „The valorisation of coffee in Brazil".

Om Salt: Buschmann: Dass Salz, Taine: Les origines, Kali: Adolph Jensens Afhandling i Nationaløkonomisk Tidsskrift og Bladreferater over Debatter i Reichstag 1913. Tændstikker: Bering Lisbergs Jubilæumsskrift. Petroleum: Kommissionsbetænkninger samt Ussings citerede Afhandling. Sukker: Kommissionsbetænkninger, N.P. Jensens Folketingsudvalgsbetænkninger (1911—12) og L. V. Bircks hos Gad i 1908 publicerede Sukkerets Historie. Kartofler: Gustav Bang: Vor Tids Historie og G. Kyrre: Kartoflens Krønnike. Tobak: Ramsays store Værk, Neuhaus: Die Entwicklung des nederländisch-ostindischen Tobakshandels und dass System der Einschreibung, amerikanske og svenske Kommissionsbetænkninger samt det østrigske Monopols Beretninger o. s. v.

Fremdeles har jeg benyttet mundtlig Enquête, dels i Udlandet (østrigsk Octroyforhold og Monopoler), dels herhjemme, hvor jeg skylder følgende Herrer Tak: Grosserer V. Lund (Korn), Direktør Slomann (Salt), Direktør Gammeltoft (Sukker), Kaptajn Hoffmann (Krudt), Vekselerer Schiøler o. a. (Petroleum), Grosserer Rasmussen (Kaffe), Direktør Hirschsprung (Tobak), Slagtermester Arnold Nielsen (Kød) og cand. polit Tarp (forskellige Oplysninger.). Endelig griber jeg Lejligheden her til at takke Statistisk Departements Embedsmænd for den Hjælpsomhed de aldrig aflader at udvise overfor den Oplysningssøgende, og som jeg i saa mange Aar har nydt godt af.

Forf.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Pag.

FØRSTE BOG: **KORN OG MEL** 1—146

Kap. I: **Varens Art** 3
(1. Korn - 2. Hvede - 3. Rug - 4. Byg og Havre - 5. Majs og Ris)

Kap. II: **Mel** 7
(6. Melleriet - 7. Melarter)

Kap. III: **Foderstoffer** 10
(8. Art og Næringsværdi)

Kap. IV: **Kvalitetsvægt og Notering** 12
(9. Vægt - 10. Notering - 11. Fragtnotering)

Kap. V: **Verdensproduktionen** 15
12. Før og nu - 13. Foldudbytte - 14. Den ny Verdens Høst - 15. Dyrket Areal - 16. Høstudbytte - 17. Udbytte paa Areal - 18. Forbrug)

Kap. VI: **Verdenshandelen** 21
(19. Vækst - 20. Vægt og Værd - 21. Lande med aktiv og passiv Handel - 22. U. S.s Betydning - 23. Verdensforraad)

Kap. VII: **Danmark** 27
(24. Historisk Oversigt - 25. Fra Eksport til Import - 26. Areal - 27. Høst - 28. Forbrug. - 29. Forbrugets Forhold til Produktionen)

Kap. VIII: **Landbrugskrisen** 36
(30. Sølvfald - 31. Guldknaphed - 32. Omkostningernes Fald - 33. Virkning)

Kap. IX: **Handelsteknik** 42
(34. Effektiv Handel - 35. Spekulation - 36. Egentlig Terminshandel - 37. Særlige Former - 38. Differencehandlen)

Kap. X: **Prisdannelsen** 51
(39. Theoretisk Pris - 40. Efterspørgsel - 41. Foderstoffernes Indflydelse - 42. Vekselvirkninger - 43. Forskellige Markeders Sammenhæng - 44. Produktionsudgift - 45. Grænseforbruger - 46. Verdensmarkedet og Høsten - 47. Maanedsnotering)

Kap. XI: **Mel- og Brødpris** 59
(48. Grovt Brød og Mel - 49. Sigtebrød og Mel - 50. Fint Brød - 51. Statistisk Bekræftelse)

Pag

Kap. XII: **Priser** 64
(52. Prishistorie - 53. Forholdet mellem de nationale Priser - 54. Kapitelstakster)

Kap. XIII: **25 Aars Handelshistorie** 68
(55. 1888—89 - 56. Den russiske Misvækst - 57. 8½ Kr. for dansk Hvede! - 58. Forraad - 59. Første Majsaar - 60. Leiters Corner - 61. Farveløst - 62. Raaddent Majs - 63. Japanerkrigen - 64. U. S. svigter! - 65. Hvedecorner - 66. Baissens Sejr - 67. Lichtsterns Hausse - 68. Et Kvartsekels Lære)

Kap. XIV: **Prisregulering** 102
(69. Offentlig Korntilførsel - 70. Offentlige Magasiner - 71. Mølletakster - 72. Markedsret - 73. Regulering ved Told - 74. Terminsregulering og Statsmonopol)

Kap. XV: **Oktroi og Malerafgift** 108
(75 Formalingsafgift - 76. Portafgift - 77. Mellemeuropa - 78. Latinske Lande)

Kap. XVI: **Told** 111
(79. Udviklingstendens - 80. Særlige Arter - 81. Sverrig - 82. Norge - 83. Tarif 1914)

Kap. XVII. **Tysklands Toldhistorie** 118
(84. Flod- og Banetarif - 85. Toldtarifferne 1879—1906 - 86. Virkning - 87. Identitetsbeviset - 88. Forliget - 89. Einfuhrschein)

Kap. XVIII: **Det bestaaende System** 126
(90. Den gældende Eksportgodtgørelse - 91. Møllerne indenfor Tyskland - 92. Eksportpræmiens Beregning - 93. Schweizisk Opgørelse - 94. Dansk Melimport - 95. Virkning - 96. Østrig og Italiens Efterligning)

Kap. XIX: **Frankrig** 135
(97. Indtil 1870 - 98. Det ny System - 99. Melpræmien)

Kap. XX: **England** 137
(100. Glidende Skala - 101. Højprotektionismen - 102. Reformen - 103. Chamberlain)

Kap. XXI **Toldens Virkning** 142
(104. Prisforhøjelser - 105. Verdensprisens Ændring - 106. Andre Virkninger - 107. Kapitalisering)

ANDEN BOG: **KAFFE** 147—172

Kap. I: **Kaffens Fremstilling** 149
(1. Fremstilling - 2. Sorter - 3. Brænding)

Kap. II: **Verdenshøst** 152
(4. Høstens Omfang - 5. Dansk Forbrug - 6. Verdensforbrug)

Kap. III: **Pris og Handel** 155
(7. Verdenspris - 8. Pristabel)

Pag.

Kap. IV. **Det høje Prisniveau** 157
(9. Før 1888 - 10. Det store Corner - 11. 1890—95)

Kap. V: **Det lave Prisniveau** 160
(12. Omsvinget)

Kap. VI: **Valorisationen** 162
(13. Konventionen - 14. Opkøbet - 15. Noteringer - 16. Regeringsspekulation - 17. Danmark)

Kap. VII: **Beskatning** 168
(18. Dansk Toldhistorie - 19. Lov af 1863 og 1908 - 20. Udenlandske Tariffer)

TREDIE BOG: **TOBAK** 173—272

Kap. I: **Tobakkens Art og Dyrkning** 175
(1. Tobaksurten - 2. Produktion - 3. Forbrug)

Kap. II: **Hollandsk Ostindien** 179
(4. Historie - 5. Den rationelle Avl - 6. Dyrkningsmetode)

Kap. III: **Handelen** 182
(7. Indskrivningssystemet - 8. Mærker)

Kap. IV: **Fabrikation** 185
(9. Produktionsudgift - 10. Forskel i Udgift ved de forskellige Sorter)

Kap. V: **Cigaretten** 189
(11. Cigaretforbrugets Størrelse - 12. Den svenske Cigaretproduktion - 13. Forbrugets Fordeling - 14. Et Monopol?)

Kap. VI: **Danmark** 193
(15. Forbrug og Produktion)

Kap. VII: **Amerika** 195
(16. Produktion - 17. Told)

Kap. VIII: **American Tobacco Co.** 198
(18. Gruppernes Dannelse - 19. Trusten - 20. Vækst - 21. Trustens Internationalisering)

Kap. IX: **Trustens Financiering** 203
(22. Udvanding - 23. Udbytte)

Kap. X: **Beskatningens Udvikling** 206
(24. Tolden - 25. Accisen - 26. Det 19de Sekel)

Kap. XI: **Tolden** 208
(27. Dens Virkning - 28. Statsindtægt - 29. Toldens Differentiering - 30. Beskyttelse)

Kap. XII: **Accisen** 214
(31. Arealskat - 32. Høstskat - 33. Fabrikatskat)

Kap. XIII: **Næringsafgift** 217
(34. Lizensen)

Kap. XIV: **Monopolet** 218
35. System - 36. Varefordeling - 37. Historie)

Kap. XV: **En Sammenligning mellem Beskatningsformerne** ... 221
(38. Told og Accise - 39. Monopolet - 40. Sammenligning med Produktionsudgift i Sverrige og i Frankrig og Østrig)

Pag.

Kap. XVI: **Erstatningen ved Monopolets Overtagelse** 226
(41. Grundlovens § 82. - 42. Grundlovens § 82. - 43. Hvorledes Erstatningen beregnes)

Kap. XVII: **England, Schweiz, Holland og Norge** 231
(44. England - 45. Kolonierne - 46. Holland - 47. Schweiz - 48. Norge)

Kap. XVIII: **Finland** 235
(49. Finlands Told)

Kap. XIX: **Sverige** 237
(50. Historie - 51. En kgl. Kommission)

Kap. XX: **Tyskland** 240
(52. Historie - 53 Lovene efter 1905)

Kap. XXI: **Rusland** 243
(54. Ældre Regler - 55. Oplagene - 56. Lizensafgift - 57. Vægttab - 58. Stempelbaand - 59. Toldens Sats og Provenu - 60. Bulgarien)

Kap. XXII: **Frankrig** 247
(61. Ældre Ordning - 62. Dyrkning - 63. Forbrug af Raavarer - 64. Monopolets Omfang og Udbytte)

Kap. XXIII: **Østrig-Ungarn** 252
(65. Dyrkning og Fremstilling - 66. Monopolsalget - 67. Dets Indtægt - 68. Ungarn)

Kap. XXIV: **Italien** 258
(69. Monopolets Historie - 70. Nuværende Ordning)

Kap. XXV: **Den pyrenæiske Halvø** 260
(71. Spanien - 72. Portugal)

Kap. XXVI: **Balkanlandene** 262
(73. Grækenland - 74. Tyrkiet - 75. Rumænien - 76. Serbien)

Kap. XXVII: **Japan** 265
(77. Monopolet)

Kap. XXVIII: **Det svenske Monopol** 265
(78. Monopolets Omfang - 79. Pris - 80. Forpagtningsselskabet - 81. Erstatningen - 82. Resultat)

FJERDE BOG: **KALI** 273—282

Kap. I: **Et Statssyndikat** 275
(1. Erstatningsstofferne - 2. Kaliværkerne - 3. Loven af 1910 - 4. Overproduktion)

FEMTE BOG:
KRUDT OG TÆNDSTIKKER 283 -300

Kap. I: **Krudt** 285
(1. Arter - 2. Statens Stilling i ældre Tid - 3. Monopoler - 4. Syndikater - 5. Nobelgruppen)

Pag.

Kap. II: **Tændstikkens Produktion** 290
(6. Fyrtøjet - 7. Stikken - 8. Fosforlovgivning - 9. De 24 Fabrikationsprocesser - 10. En Trust)

Kap. III: **Handel og Beskatning** 295
(11. Danmark - 12. Told og Accise - 13. Statsmonopol)

SJETTE BOG: **PETROLEUM** 301—342

Kap. I: **Varens Art** 303
(1. Raaolien - 2. Biprodukter)

Kap. II: **Udbredelse** 305
(3. Oliefelterne - 4. Eks- og Import - 5. Verdensproduktion)

Kap. III: **Standard Oil** 309
(6. I Embryo - 7. Trustdannelse)

Kap. IV: **Konkurrencen** 312
(8. St. Oils Monopolstilling - 9. Monopolets Fordele)

Kap. V: **Prispolitik** 315
(10. Raaolien - 11. Raffineringsmarginen)

Kap. VI: **Kampen i Europa** 318
(12. D. A. P. G. og Pure oil - 23. Olex og Epu - 14. Dea)

Kap. VII: **Statsmonopolet** 322
(15. Tyskland mod St. Oil! - 16. Monopolforslaget - 17. Kan Tyskland forsyne sig?)

Kap. VIII: **Grupperne** 328
(18. De 7 Grupper)

Kap. IX: **Danmark** 329
(19. 1888—94 - 20. 1894—1904 - 21. 1904—08 - 22. Told-loven af 1908 og Kampene i Danmark - 23. Vort Forbrug - D. D. P. A. og dets Prispolitik - 25. New Yorker contra Københavnerpris

Kap. X: **Beskatning** 338
(26. Told - 27. Indenlandsk Afgift - 28. Surrogatskatter)

SYVENDE BOG: **SUKKER** 343—442

Kap. I: **Rørsukkeret** 345
(1. Art og Voksested - 2. Produktionens Fordeling - 3. Dens Betingelser - 4. Produktionsmængde - 5. Handelen med Rørsukker)

Kap. II: **Roesukkeret** 351
(6. Sukkerroer - 7. Raasukkerets Teknik - 8. Raffinering - 9. Produktionsmængde - 10. Arealet - 11. Sukkerudbytte pr. Hektar - 12. Udgifter - 13. Forbrug - 14. Eksport - 15. Verdensproduktion)

Pag.

Kap. III: **Sukkerhandel** 362
(16. Pris før 1889 - 17. Indlandspris - 18. Pristabel)

Kap. IV: **25 Aars Handelshistorie** 366
(19. Det store Prisfalds Tid - 20. Efter Brysseler-Konventionen)

Kap. V: **Handelens Organisation** 370
(21. Handelens Varer - 22. Et Sukkertelegram - 23. Terminshandelens Operationer - 24. „Corner")

Kap. VI: **Kartel og Trust** 376
(25. Kartel - 26. Dets Politik - 27. Udvikling - 28. Havemeyers Sukkertrust)

Kap. VII: **Dansk Produktion** 382
(29. De ældre Raffinaderier - 30. Fabrikernes Anlæg - 31. Industriens Arbejdere - 32. Areal - 33. Produktion - 34. Forbrug)

Kap. VIII: **Dansk Handel, Pris og Skat** 391
(35. Aktiekapital og Udbytte i D. D. S. F. - 36. Status - 37. Tantièmen og Roedyrkers Andel - 38. Skatteoversigt - 39. Statens Indtægt - 40. Dansk Prishistorie - 41. St. Croix-Sukkeret)

Kap. IX: **Sukkertold** 401
(42. Sukker som Beskatningsgenstand - 43. Raffinadetolden - 44. Satsene 1901 og 1909 - 45. Toldens Overvæltning - 46. Eksportpris og Toldpolitik - 47. Incidenser)

Kap. X: **Den indenlandske Afgift** 406
(48. Indirekte Afgifter - 49. Arealafgift - 50. Materialskat - 51. Saftskat - 52. Redskabsskat - 53. Skat paa færdigt Produkt)

Kap. XI: **Beskyttelsens Midler** 413
(54. Direkte Tilskud - 55. Indirekte Præmie - 56. Virkning paa Forbrug - 57. Differentialtold - 58. Beskyttelsens Omfang)

Kap. XII: **Historisk Udvikling** 420
(59. Enevælden - 60. Ufrivillig Protektionisme - 61. Roesukkerets Sejr - 62. Kampen om det fri Marked)

Kap. XIII: **Eksportpræmie og Kontingentering** 425
63. Drawback'ens Omformning - 66. Kontingentet i Rusland - 67. Den tyske „Betriebsabgabe")

Kap. XIV.: **Sukkerkonventioner** 433
(68. De ældre Overenskomster - 69. Brysseler-Konventionen - 70. Dens Virkning - 71. Dens Fornyelse og endelige Sammenbrud - 72. Sacharin)

Kap. XV: **Sverrig og Tyskland** 440
73. De to Staters Sukkerindustri - 74. Verdens Toldsatser 1912)

Pag.

OTTENDE BOG: **SALT** 443—484

Kap. I: **Teknik** 445
(1. Anvendelse - 2. Udvindingsmaade - 3. Den endelige Behandling)

Kap. II: **Produktion** 448
(4. Dens Fordeling - 5. Saltlejerne i Europa - 6. Saltlejer udenfor Europa)

Kap. III: **Forbrug og Pris** 453
(7. Forbrugets Fordeling - 8. Tre Prisopløsninger - 9. Priser - 10. Karteller)

Kap. IV: **Salttold** 459
(11. Toldens Udvikling - 12. Differentieret Beskatning)

Kap. V: **Det ældre Monopol** 460
(13. Før den gyldne Bulle - 14. Monopolets Udvikling - 15. Monopolerne uden Konskription)

Kap. VI: **„La Gabelle"** 464
(16. Colberts Reglement - 17. Taines Skildring)

Kap. VII: **Italiens og Balkans Monopoler** 467
(18. Rom - 19. Det splittede Italien - 20. Kongeriget Italien - 21. Tyrkiet - 22. Rumænien - 23. Serbien - 24. Grækenland)

Kap. VIII: **Moderne Monopoler** 472
(25. Schweitz Produktionsmonopol - 26. Dets Handelsmonopol - 27. Østrig - 28. Ungarn)

Kap. IX: **Monopolet udenfor Europa** 476
(29. Sydamerika, Asien og Afrika - 30. Kina)

Kap. X: **Produktionsafgiften** 478
(31. Ordning - 32. Engelsk Udvikling - 33. I Tyskland - 34. I Rusland - 35. I Spanien)

Kap. XI: **Danmark** 482
(Produktion og Beskatning)

NIENDE BOG: **KARTOFLER OG KØD** 485—518

Kap. I: **Kartoflens Produktion** 487
(1. Teknik - 2. Produktion - 3. Dens Opdagelse)

Kap. II: **Kartoflens sociale Betydning** 489
(4. Dens Indarbejdelse i Forbruget - 5. Misvæxt - 6. „Elendighedens Hemmelighed" - 7. Kartoffelsygen - 8. Kartoflens Sejersgang)

Kap. III: **Kødets Næringsværdi og Forbrug** 497
(10. Forbrug - 11. Udskæring - 12. Priser)

Kap. IV: **Kødhandelen** 502
(13. Ældre Slagternæring - 14. Kødkontrol - 15. Københavns Slagterhuse - 16. Dansk Kødhandel - 17. Slagterlauget)

Pag.

Kap. V: **Beskatning** 508
(18. Told - 19. Indenlandsk Afgift - 20. Gammel preussisk System)

Kap. VI: **Indførselsoctroy** 511
(21. Port-Octroy - 22. Dens Historie - 23. Vesteuropa - 24. Italien - 25. Østrig - 26. Suppleringsskatter - 27. Dansk Port-Afgift)

SLUTNING 519
(1. Mindre vigtige Skatter - 2. Varebeskatningens Former - 3. Disse Formers Udvikling)

KORN OG MEL

FØRSTE AFSNIT

Produktion og Omsætning.

I. Varens Art.

1. K o r n er en Fællesbenævnelse for en Række til Græsfamilien hørende Planter, der dyrkes for Frugternes Skyld, idet disse anvendes baade som Næringsmiddel for Mennesker og som Foder for Dyr. I Skandinavien er det kun de 4 Kornsorter: Hvede, Rug, Byg og Havre, der dyrkes paa denne Maade; i Egne med varmere Klima dyrkes ogsaa Majs, Ris, Hirse og Durra, der ligeledes er Græsser. Handelen med Ris henregnes dog som oftest ikke til Kornhandelen, medens denne paa den anden Side omfatter Boghvede, Bælgsæd og Oliefrø, undertiden Mel og Malt.

Bliver Kornet ikke fuldmodent, er Kvaliteten ringe og Spireevnen usikker. Er Høstperioden meget fugtig, bliver Kornet let mere eller mindre ødelagt, navnlig dersom det spirer, medens Negene endnu staar paa Marken. Kornets Tørhed er en Hovedbetingelse for, at det uden Vanskelighed kan magasineres og forsendes; Vandindholdet bør ikke være over 13—25 pCt. Som Handelsvare maa Kornet i saa høj Grad som muligt være fri for Ukrudtsfrø, Støv, Avner og brækkede Kærner; af Rensemaskiner, „Triører", findes mangfoldige Konstruktioner.

Lagring af Korn sker ofte i Silopakhuse, lodrette Beholdere, dannede af Planker eller Jernplader, der gaar gennem hele Bygningens Højde. Kornet hæves ved en Elevator og styrtes i Siloen for oven; denne tømmes gennem en Aabning for neden. Under læn-

gere Tids Opbevaring maa Kornet jævnlig røres, hvilket sker ved, at Kornet tømmes ud og atter af Elevatoren fyldes i for oven.

2. *Hvede.*

Avnehvede. Blomsterstandens Akse er skør, og Kærnerne er sammenvoksede med Inderavnerne.

Nøgen Hvede. Aksen er sejg, saaledes at den ikke knækker under Tærskningen; Inderavner og Kærner er ikke sammenvoksede. Hertil hører en Række forskellige Arter, af hvilke den vigtigste, almindelig Hvede har 22 Varieteter, der atter skiller sig i tilsammen 347 Sorter; heriblandt er de 3, som har faaet blivende Betydning i det nordiske Landbrug:

a) Squareheadhvede, der indførtes her til Landet 1874 fra Skotland, og som nu indtager ca. 90 pCt. af vort Hvedeareal, har stive Straa med tæt siddende Smaaaks; Kærnerne er lysebrune, Avnerne glatte, hvide eller gullige. Fra Danmark har denne Hvede bredt sig til Sverige og Mellemeuropa, hvor den ofte kaldes dansk Hvede.

b) Urtobahvede har mange Egenskaber tilfælles med Squareheadhveden og kommer den nær i Udbytte, dog gaar Urtobahveden lettere i Leje, men kan til Gengæld dyrkes paa ringere Jorder; den har et langt, groft Straa og lange Aks.

c) Kenthvede minder i sin Aksform nærmest om Squareheadhveden; men den har betydelig ringere Ydeevne.

Provstihvede, lys østpreussisk Hvede og den gamle brune, danske Hvede er overordentlig haardføre, men lidet givtige og spiller derfor ikke mere nogen Rolle.

Hvede dyrkes i Europa paa indtil 65 Gr. nordlig Bredde (Norge); under Troperne trives den kun i højtliggende Egne. Den saas dels om Efteraaret (Vinterhvede), dels om Foraaret (Sommerhvede). Vinterhveden giver i Regler større Udbytte og bedre udviklede Kærner.

3. *Rug.*

Rug er Brødkorn i Rusland, Skandinavien, Nord- og tildels Mellemtyskland samt Østrig-Ungarn og dyrkes i U. S. A. Den anvendes tillige som Foderkorn — Svin, Arbejdsheste og Fjerkræ — benyttes ogsaa undertiden til Fremstilling af særlige Ølsorter, Brændevin og Whisky. Rug dyrkes oftest som Vintersæd, i koldere Egne dog ogsaa som Vaarsæd; den modnes paa indtil 66 Gr. nordlig Bredde. Frøet er „nøgent" — ikke sammenvokset med Avnerne — langagtigt, besat med Haar ved den ene Ende, hvælvet paa Rygsiden og med en dyb Længdefure paa Bugsiden.

De forskellige Varieteter afviger forholdsvis lidt fra hinanden.

P r o v s t i r u g, der oprindelig er indført fra Holsten, var tidligere den mest dyrkede i Danmark og Norge. Det er en fortrinlig Sort, men Frøet sidder meget løst i Akset, hvilket besværliggør Indhøstningen.

C a m p i n e r u g, der stammer fra Belgien, ligner meget Provstirugen; den er mere nøjsom m. H. t. Jordbunden.

B r e t a g n e r u g har en lignende Ydeevne som Provstirug, men udvikler sig langsommere.

S c h l a n s t e d t e r r u g, der er udviklet i Tyskland ved Frøudvalg af Provstirugen, egner sig paa Grund af sit stive Straa særlig til Dyrkning paa meget frugtbare Jorder, hvor mindre stivstraaede Sorter er tilbøjelige til at gaa i Leje. Paa lettere Jord giver den dog mindre Udbytte end de førnævnte Sorter.

Endvidere bør nævnes H e d e r u g, der dyrkes meget i magre jydske Egne paa Grund af sin Haardførhed, og S k t. H a n s r u g, der besidder stor Evne til at buske sig, og som derfor navnlig dyrkes som Foderplante. Den giver, naar den paa god Jord saas ved Skt. Hansdagstide, allerede samme Efteraar et godt Foder.

4. *Byg* og *Havre.*

Byg er det ældste Brødkorn og naar højst mod Nord; i Norge modnes den paa indtil 70 Gr. nordlig Bredde. Den saas næsten altid om Foraaret og lykkes bedst ved mild Varme og Væde, men dyrkes iøvrigt under vidt forskellige klimatiske Betingelser. Inderavnerne er i Reglen fastvoksede til Frøet. Man skelner mellem 2-radet og 6-radet Byg efter Antallet af Kærnerækker i Akset. Det 6-radede Byg har tyndere og lettere Korn, modnes hurtigere og kan altsaa saas senere end det 2-radede, som med sine sværere Korn behøver længere Væksttid.

I Norge benyttes Byg i ret stor Udstrækning som Brødkorn, iøvrigt anvendes det væsentligst til Malt, Foder og Gryn. Det fineste Maltbyg er 2-radet, og de bedste Sorter er C h e v a l i e r-, P r e n t i c e- og I m p e r i a l b y g, der alle dyrkes her i Landet. Østengland, Skotland, Saaleegnen, Mähren, Bøhmen, Nordfrankrig og Danmark leverer det bedste Maltbyg. I Danmark dyrkes overvejende 2-radet Byg; det fineste leveres fra Kalundborgegnen, Vestlolland og Langeland. Omegnen af København leverer et smukt 6-radet Byg, der fortrinsvis anvendes til Hvidtøl og Spiritus.

Havre, der dyrkes næsten lige saa langt mod Nord som Byg, er hos os altid Vaarsæd. Frugten er fast omsluttet af Avnerne, men ikke sammenvoksede med disse. Havre er Brødkorn i Norge og Skotland og anvendes desuden til Gryn, men væsentligst som Foder. Man skelner mellem h v i d og g r a a Havre.

5. *Majs* og *Ris.*

Majs har adskilte Han- og Hunblomster; de første danner en Top i Spidsen af Straaet, de sidste sidder i tykke, valseformede Kolber. En Kolbe kan give indtil 350 Frø. Til Modning kræver Majsen et Vinklima. Anvendelse: som Majsmel mange Steder til Grød; som fine Gryn til Brødbagning; som Stivelse bl. a. under Navnet Maizena til Madlavning. Kimen er meget fedtholdig (Majsolie) og maa fjernes, naar

Majsen skal bruges til Øl (spirefri Majs). I Amerika anvendes Majs i stor Udstrækning som Brødkorn, i Nordeuropa mest til Foder.

Ris er en udpræget Sumpplante, der dog mere kræver Fugtighed i Jordbunden end i Luften; til Gengæld kan den vokse paa Steder, hvor ikke andre Kulturplanter kan trives. I Asien dyrkes dog ofte en Art — Bjergris — som vokser paa forholdsvis tør Jordbund. Ris er Hovednæringsmiddel for en Trediedel af Menneskeheden. Frugten gaar i Handelen enten uafskallet (Paddy) eller afskallet, ofte som en Blanding af begge Dele (Cargo). Risen afskalles i Stampeværker, renses og poleres. Under denne Proces behandler man den undertiden med Olie for at give den mere Glans — en Fremgangsmaade, der er overordentlig skadelig, idet Risen derved meget let bliver harsk under Opbevaringen. Carolina-Ris — Benævnelsen for al Ris fra U. S. A. — er den fineste.

Hirse, der dyrkes i Indien, Afrika og Sydeuropa, giver et godt Næringsmiddel, men benyttes hos os kun som Fuglefrø.

Durra er Afrikas vigtigste Brødkorn.

II. Mel.

6. Fremstillingen af Melet er baseret paa den Omstændighed, at Frøskallen og Kimen er meget sejge og elastiske, medens selve Frøhviden er sprød, hvorfor Frøhviden under Malingen knuses til Pulver, medens de øvrige Dele blot sønderdeles i større Stykker, som kan skilles fra Melet ved Sigtning. Før Formalingen maa Kornet omhyggeligt renses. Man skelner mellem Platmølleri og Højmølleri. Platmølleriet er det ældste, men benyttes nu kun ved Rug og Byg og i mindre Møller, — Stenene stilles saa nær hinanden som muligt, og man lader kun Kornet gaa en Gang igennem. Ved Højmølleriet arbejder man skridtvis, idet Kornet behandles flere Gange, saaledes

at Stenene eller Valserne ved den første Behandling stilles ret fjernt fra hinanden og derpaa efterhaanden mærmes. Mellem 2 Behandlinger gaar stadig en Sigtning. Denne Metode giver en smukkere Vare.

Mel indeholder 10—15 pCt. Vand; Resten er navnlig Stivelse og Æggehvidestoffer (fint Hvedemel 70 pCt. Stivelse og 2 pCt. Glutén). Disse sidste bestaar atter af det saakaldte Plantelim (Glutén), der indeholder 2 Stoffer, Gliadin og Glutenin, hvis indbyrdes Mængdeforhold er af største Betydning, navnlig for Hvedemelet, idet Bageevnen afhænger heraf. Ved Brødtilvirkningen udrøres Melet med Mælk eller Vand, og der tilsættes et Hævningsmiddel — Gær eller Surdejg (Dejg, som allerede er i Gæring). Under den følgende Gæring udvikles Kulsyre; samme Virkning opnaas ogsaa ved forskellige Bagepulvere (f. Eks. Hjortetaksalt). Gliadinet binder Melpartiklerne sammen, saaledes at Kulsyren tilbageholdes, hvorved Dejgen hæver sig, og Brødet bliver lyst; et Overskud af Gliadin gør dog Dejgen for klæbrig og giver blødt og daarligt Brød. Gluteninet forhindrer, at Dejgen bliver blød og klæbrig, medens et Overskud bevirker, at Kulsyren ikke tilbageholdes, og Brødet bliver mørkt. Det rette Forhold mellem Gliadin og Glutenin en 3:1. Ved Bagningen, som foregaar ved 200—275 Grader Celsius, dræbes Gæren, noget af Vandet uddrives, og Melets Bestanddele omdannes til mere velsmagende og lettere fordøjelige, navnlig i Skorpen, som tillige beskytter Krummen mod Udtørring.

7. Fineste Hvedemel betegnes 000, derefter 00, 0, 1, 2 o. s. v. I Handelen gaar som Regel kun følgende 3 Sorter: S t j e r n e m e l, der er fremstillet af den bedste rensede Kærne, M e l N r. 1 af den simplere Kærne og F l o r m e l af Resten. B a g e r i m e l er en Blanding af disse Sorter.

Rugmel er enten usigtet, halvsigtet eller Sigtemel.

De vigtigste almindelige Kendetegn paa Melets Godhed er Farve, Tørhed, Smag og Lugt. Jo mere hvidt og tørt des bedre; fint Hvedemel har dog et

svagt gulligt Skær. Lugt og Smag fremtræder bedst, naar Melet er i Dejgform; det maa da ikke lugte muggent eller syrligt eller give en skarp, ubehagelig Eftersmag. Forfalskninger ved Iblanding af andre, ringere Melsorter, f. Eks. Strømel (de fineste af de frasigtede Klid), opdages sikrest ved mikroskopisk Undersøgelse. Iblanding af mineralske Stoffer — Kridt, Gibs o. l. — konstateres ved Kloroformprøve, idet man ryster Varen med Kloroform og lader Blandingen henstaa; de fleste mineralske Stoffer vil da bundfælde sig, medens Melet svømmer ovenpaa.

Medens Skraaning er Kornets blotte Sønderdeling (f. Eks. til Foder), er Formaling samtidig Bortfjernelsen af Smuds (Grovmaling) og af Klid (Finmaling). Svindprocenten er fra 1½ til 2½ pCt., alt efter Kornets Renhed. Ved Halvsigtning bliver 85 pCt., ved Helsigtning 65 pCt. tilbage. Naar man af 100 kg Korn faar 65 kg Mel, 2 kg Smuds og 33 kg Klid, siges Melrendementet at være 65. Man kan maale saaledes, at alt det fremkomne Mel er af en ensartet Kvalitet, men ogsaa saaledes, at man adskiller det lyseste, saa det lidt mørkere og saa det mørkeste Mel. Et Rendement af 72 kan give 72 kg Gennemsnit eller 1—30 I. Kl. (d. v. s. 30 kg meget fint Mel), 31—64 II. Kl. og 64—72 III. Kl.; den sidste Melsort anvendes til Iblanding i Rugbrød.

Vi skal senere, naar vi undersøger Melpræmiespørgsmaalet, vende tilbage til Mel-Klasserne.

Af usigtet Hvedemel fremstilles uden Anvendelse af Gær Grahamsbrød; af usigtet Rugmel med Anvendelse af Gær det svenske Knäckebrød, med Anvendelse af Surdejg det danske Rugbrød.

Jo fattigere en Familie er, des større er dens Udgift til groft Brød, ikke alene relativt, men endog absolut. Det samme, Forøgelse af Forbruget, kan ogsaa iagttages ved stigende Brødpriser, der virker som en Forringelse af Indtægten. Naar en Arbejder i tre Dage spiser 1 kg Brød, hvis Næringsindhold er 2580 Kalorier, og han ialt i de tre Dage skal have 3×3500

for at faa tilstrækkeligt, vil man se, at han faar 25 pCt. af sit Næringsindhold gennem Grovbrødet. Brød indeholder ca. 33 pCt. Vand.

En Familie paa Mand, Hustru og 4 Børn vil til groft Brød anvende 65 Kr., til Flor- og Sigtemelsbrød ca. 70 Kr., til Luksusbrød 32 Kr. og til Mel i Huset 11 Kr. Men dette er kun de bedst stillede. Med en Indtægt under 1500 Kr. kan Udgiften aarlig sættes til 75 Kr. for groft Brød og fra 50 til 75 Kr. for Fransk- og Luksusbrød. Brødet tager saaledes for de Ubemidlede mindst 10 pCt. af Indtægten, men giver dem (alle Arter tilsammen) en Trediedel af deres Næring.

III. Foderstoffer.

8. Nøje knyttet til Kornhandelen er Handelen med Foderstoffer. Denne Handels Hovedemner er K l i d (Hvedeklid og Rugklid) og O l i e k a g e r (Solsikke-, Raps-, Bomuldsfrøkager o. s. v.). Kagerne bør være friske og uden svageste Spor af Skimmel, Midder el. l. og ikke indeholde andre Frøsorter end dem, Navnet angiver. Rapskager bør f. Eks. ikke indeholde Frøsorter, der som Agerkaal, Sennep o. a. har skarpe, sennepsagtige Bestanddele, da disse er skadelige for Dyrenes Sundhed. Dette er ofte til den Grad Tilfældet med indiske Kager, at de er ubrugelige. Undertiden sælges der Rapskager, som ganske bestaar af Ukrudtsfrø.

N æ r i n g s s t o f f o r h o l d e t angives som Regel ved Forholdet mellem Indholdet af kvælstofholdige Stoffer paa den ene Side og kvælstoffri Ekstraktivstoffer + Fedt paa den anden. Ved Beregningen gaar man ud fra, at Fedtindholdet har en 2½ Gange saa stor Næringsværdi som de kvælstoffri Ekstraktivstoffer. Naar f. Eks. en Bomuldsfrøkage indeholder 40 pCt. kvælstofholdige Stoffer, 10 pCt. Fedt og 26 pCt. kvælstoffri Ekstraktivstoffer, bliver Næringsstofforholdet $40:(2{,}5\times10+26)=40:51=1:1{,}275$. Sædvan-

lig betegner et Forhold mellem 1:4 og 1:7 det normale. Det bliver Landmandens Sag at sammensætte de uensartede Foderemner saaledes, at Resultatet bliver en passende Ernæring af Dyrene.

Undertiden opgives Prisen, navnlig naar det gælder Sammenligning af Prisen for forskellige Partier af samme Vare pr. F o d e r v æ r d i e n h e d. Ved Beregningen af Antallet af disse Enheder gaar man ud fra, at kvælstofholdige Stoffer og Fedt har samme Foderværdi og det en dobbelt saa stor (undertiden regner man tre Gange saa stor) som de kvælstoffri Ekstraktivstoffer. Antallet af Foderværdienheder findes da ved at addere Procentindholdet af kvælstofholdige Stoffer og Fedt og Halvdelen (eller Trediedelen) af kvælstoffri Ekstraktivstoffer.

I Følge de i Steins analytisk-kemiske Laboratorium i 1913 foretagne Undersøgelser var Gennemsnitsindholdet i de almindeligste Handelsfoderstoffer:

	Kvælstofholdige Stoffer	Fedt	Kvælstoffri Ekstraktivstoffer	Træstof + Aske	Vand	Foderværdienheder beregnet efter Forholdet 1:1½
Jordnødkager	46,8	8,8	21,3	13,3	9,8	66
Bomuldsfrøkager (Texas)	46,1	7,8	23,9	13,6	8,6	66
Sesamkager	42,6	10,4	21,9	14,6	10,5	64
Soyakager	43,5	5,6	28,5	11,6	10,8	63
Hørfrøkager	30,9	8,1	34,2	16,0	10,8	56
Rapskager	32,7	8,3	30,0	19,8	9,2	56
Solsikkekager	35,0	10,0	20,4	27,5	7,1	65
Hvedeklid	16,5	4,4	53,1	14,0	12,0	47

Indholdet af de forskellige Stoffer kan dog afvige betydeligt fra disse Gennemsnitstal, og Foderstoffer sælges derfor som Regel med Garanti for Renhed og

bestemt Indhold af de vigtigste Næringsstoffer paa Grundlag af en kemisk og mikroskopisk Analyse — Lov om Handel med Gødnings- og Foderstoffer af 26. Marts 1898 samt Bekg. Nr. 120 og 121 af 27. Maj 1908. — Ved Landbrugsministeriets Foranstaltning udgives i Handelen trykte Blanketter til Brug herved. Garantidokumentet er stempelfrit.

IV. Kvalitetsvægt og Notering.

9. Ved Kvalitetsvægt forstaas en Bestemmelse af Forholdet mellem en Vares Maal og Vægt paa en saadan Maade, at den tjener til til en vis Grad at bestemme Varens Kvalitet.

Angivelsen af, hvor meget et vist Rumfang Korn vejer, er en saadan Kvalitetsbestemmelse, idet den vægtigere Vare som Regel ogsaa er den bedste. Kvalitetsvægten har dog ikke den Betydning, hvor der handles efter Vægt, hvilket nu oftest er Tilfældet, som hvor der handles efter Maal.

De forskellige Systemer er følgende:

Den metriske Kornvægt: kg pr. hl benyttes i Frankrig undtagen Marseille, Belgien, Holland, Schweitz, Italien, Spanien, Portugal, Østrig-Ungarn, Syd- og Vesttyskland.

Marseille Kornvægten: kg pr. Charge à 160 l.

Den engelske Kornvægt: Eng. Pund pr. imperial Bushel benyttes i England og Donaulandene.

Den nordamerikanske Kornvægt: Eng. Pund pr. amerikansk Bushel bruges i U. S. A. og Kanada.

Den russiske Kvalitetsvægt: Pud eller Pund (russ.) pr. Tschetvert.

Den berlinske Kornvægt: Gram pr. Liter anvendes i Berlin og Breslau.

Den hollandske Kvalitetsvægt: Hollandske Troypund pr. gammel Amsterdammer-Zak;

Danmark, Norge, Sverige, nordtyske Havnestæder (Hamborg, Stettin, Danzig, Kønigsberg) og russiske Østersøhavne.

Forholdet mellem Systemerne er følgende: 100 Pd. holl. = 590 g pr. l = 302,3 Pd. russ. pr. Tschetvert = 45,8 lbs. pr. am. Bushel = 47,3 lbs. pr. imp. Bushel = 94,4 kg pr. Charge = 59 kg pr. hl. Men en Sammenligning mellem forskellige Pladsers Kvalitetsvægte er dog højst usikker. Da man som Regel kun har en Prøve af Partiet til sin Raadighed, indskrænker man sig nemlig til at veje en Brøkdel af det paagældende Tøndemaal, hvilket sker paa dertil indrettede Vægte, hvis ene Skaal repræsenterer Tøndemaalet i stærkt formindsket Skikkelse. Dette Maal fyldes og stryges efter bestemte Regler. Men da Korn, naar det fyldes i et stort Maal, har større Tæthed end, naar det fyldes i et lille, fordi Trykket paa de underste Lag er større, saa vil Vægten af et større Maal Korn være forholdsvis større end af et mindre. Forholdet kompliceres yderligere derved, at man ved Apparatets Konstruktion ofte mere eller mindre har taget denne Afvigelse i Betragtning ved at reducere Vægtlodderne efter et større Forhold end Maalet, hvorved den Vægt, som angives, bliver større. Det er f. Eks. Tilfældet med de Apparater, som bruges i Danmark.

Der benyttes 3 forskellige Apparater:

Ehlers lille Kornvægt, som anvendes til Hvede, Rug og Byg, er en Balancevægt, hvis Kornmaal rummer 0,23 l.

Ehlers store Kornvægt benyttes til Havre. Maalet er 0,93 l.

Thieles Bismervægt med Tragt bruges til 6-radet Byg og Havre og er den almindelige i nordtysk Havreeksport. Den regnes at give 2 Pd. holl. højere Vægt end Ehlers lille, og 1—1½ Pd. højere Vægt end Ehlers store Kornvægt.

I St. Petersborg og Hamborg benyttes en hollandsk Kornvægt, der nærmest svarer til den Ehler'ske, som

i sin Tid indførtes hos os fra Hamborg. Den Vægt, som benyttes i Danzig, Kønigsberg, Riga, Libau og Reval, giver ca. 2 Pd. højere Vægt, svarer altsaa nærmest til Thieles. I Sverige og Norge benyttes som Regel kun Ehlers store Vægt og Thieles Bismervægt, i Skaane dog ogsaa Ehlers lille Vægt.

Man regner, at 100 Pd. holl. Ehlers svarer til 47—48 lbs. pr. imp. Bushel.

10. Notering: M. H. t. Noteringen gælder følgende:

København: De i Bladene optagne Noteringer meddeler for samtlige Kornvarer og Foderstoffer Prisen i Øre pr. 100 kg, medens Priserne i Mæglernes Priskuranter er ansat pr. 50 kg. Man befinder sig i en Overgangstilstand.

Norge og Sverige: Kr. pr. 100 kg.

Tyskland: Rmk. pr. 1000 kg; Mel af Hvede og Rug dog Rmk. pr. 100 kg Brutto inkl. Sæk; Hamborg noterer Klid i Rmk. pr. 50 kg eller 1000 kg Netto, Sækkene returneres.

England noterer i sh. og d. og som oftest pr. imp. Qvarter, dog saaledes at derved ikke forstaas et bestemt Maal, men en vis Vægt, ansat efter Gennemsnittet af, hvad den paagældende Kornsort plejer at veje. Liverpool: Hvede og Majs pr. Cwt. eller pr. 480 lbs.; Byg pr. 60 lbs. eller 448 lbs.; Havre pr. 45 lbs. eler 336 lbs. London: Klid pr. Ton i Lst.

Frankrig: Frcs. pr. 100 kg.

New York og Chicago: Hvede: Cents pr. Bushel à 60 lbs.; Majs pr. Bushel à 56 lbs.; Byg pr. Bushel à 48 lbs.; Havre pr. Bushel à 32 lbs.; Mel Doll. pr. Barrel à 196 lbs. Netto; Bomuldsfrøkager sh. pr. 2240 lbs. (= 1 Ton) cif, inkl. Sæk.

Rusland, til Eksport: Mk. pr. 1000 kg eller sh. pr. engelsk Vægt.

11. Fragtnotering: Blandt Verdenshandelens Fragtskalaer har særlig London Baltic printed rates Interesse for Danmark. Enheden er en Qvarter Hvede, „andre Sorter i Forhold“

hertil; det vil sige, at Fragten, hvor den ikke afsluttes for den bestemte foreliggende Vare, afsluttes for Hvede, saaledes at der tilføjes: „andre Sorter i Forhold" (other grains in proportion). Efter denne Skala betaler Ærter, Bønner og Vikker 10 pCt. mere end Hvede, Rug 7½ pCt. mindre, Byg 15 pCt. og Havre 22½ pCt. mindre. Hvis Fragten sluttes med en af de andre Sorter som Enhed, beregnes Satserne i samme Forhold. Da Befragtningen nu i Reglen sker efter Vægt, sker ogsaa Omregningen fra en Kornsort til en anden efter coutumemæssig Vægt; fra danske Havne regnes en Qvarter Hvede til 504 lbs., Rug til 480, Byg til 448 og Havre til 336 lbs., men fra andre Pladser gælder andre Coutumer.

Fra Danmark til England, Belgien og Frankrig noteres Kornfragter i Reglen i Sterling pr. Qvarter (Vægt) udlosset; ellers i Landsmønt pr. 100 kg.

Omvendt fra engelsk Plads til Kontimentet: Sterling pr. Ton eller pr. Qvarter af bestemt Vægt; fra russiske Østersøhavne til Danmark: Mk. pr. 2000 kg med Rugbasis; fra tyske Østersøhavne til Danmark: Mk. pr. 2500 kg med Hvede som Basis, Rug 2 pCt. mere, Byg 5 pCt. og Havre 22½ pCt. mere.

V. Verdensproduktionen.

12. Korn har altid været Hovednæringsmiddel. I det 18. Aarhundrede kommer dog Kartoffelen til: den faar i det 19. Aarhundrede overordentlig stor Betydning og bliver pletvis, f. Eks. i Irland, nok saa vigtig som Korn.

Kornmængden vokser med Menneskemængden, thi Befolkningstilvækstens Vilkaar er: Enten maa Arealet udvides, Udbyttet i Forhold til Arealet forøges (intensivere Dyrkning, ny Metoder, Kvalitetsforbedring), eller Befolkningsoverskudet maa udvandre — eller dø.

Vi ved kun lidt om Størrelsen af det dyrkede Areal i tidligere Tid, dog kan det anføres, at paa Falster

dyrkedes Aar 1200 ca. 37,000 Tdr. Land, 1660 ca. 30,000 mod omkring Aar 1900 ca. 74,000 Tdr. Land. Megen Jord laa tidligere udyrket hen; Aar 1800 var saaledes en Femtedel af Danmarks Areal Hede, 1880 14 pCt. mod nu kun 8 pCt. Kornarealet i Danmark ved Aar 1800 kendes ikke, men det steg fra 1850—60 til 1912 fra ca. 900,000 ha til 1,150,000 ha. I Frankrig dyrkedes omkring 1800 7 Mill. ha med Korn mod 1912 ca. 13 Mill. ha.

I Storbritamien og Irland faldt Hvedearealet, der 1852—60 udgjorde ca. 4 Mill. Acres, under Krisen til kun 1½ Mill.Acres i Slutningen af 90erne; efter 1900 er Arealet dog steget til ca. 2 Mill. Acres i 1912. Dette Fald beror imidlertid paa særlige Forhold og skyldes den oversøiske Konkurrence.

Overalt gaar Arealet frem og for alle Kornsorter. Dog danner Rug en Undtagelse, idet Rugarealet gaar tilbage undtagen i Rusland og Norden, hvor det nærmest maa siges at stagnere. I Rusland steg Rugarealet gennem 25 Aar med henved 20 pCt. indtil ca. 30 Mill. ha i 1910, men samtidig blev Hvedearealet næsten fordoblet; det naaede i 1910 op til Rugarealet i Størrelse. I Danmark kulminerede Rugarealet med ca. 291,000 ha i 1896, samtidig med Hvedens Minimum; da Hvedearealet atter tiltager, indskrænkes Rugarealet efterhaanden indtil 246,000 ha i 1912.

13. Men ogsaa Udbyttet pr. ha stiger stærkt. I Danmark var Høstudbyttet saaledes: 1700 ca. 3 Fold og i 1765 ca. 4; nu giver Hvede ca. 14 Fold, Rug 9 og Havre ca. 14 Fold. Pr. ha havde Danmark 1875—96 30,3 hl Hvede og 22,4 hl Rug, 1910 ca. 38 og 24 hl; Byg og Havre er steget i samme Forhold som Hvede med omkring 25 pCt. Tyskland høstede sidst i 70erne paa 6 Mill. Rughektarer og 1¾ Mill. Hvedehektarer 6 Mill. Tons Rug og 2½ Mill. Tons Hvede; men 1908—12 høstedes paa samme Areal (thi dette er ikke væsentlig udvidet!) 11 Mill. Tons Rug og 4 Mill. Tons Hvede. Rugarealets Ydeevne er altsaa steget med over 80 pCt., Hvedearealets med

over 50 pCt. I Frankrig forøgedes Arealet i Løbet af 100 Aar fra 7 til 13 Mill. ha, men samtidig steg Kornudbyttet fra 60 til 140 Mill. hl.

14. Desuden er den nye Verdens Produktion kommet til. U. S. A. og Indien aabnede Konkurrencen i 70erne, Argentina og Kanada sluttede sig til i 90erne. I De forenede Stater voksede Kornarealet fra 67 Mill. Acres i 1869 til 200 Mill. i 1910; samtidig er Høstudbyttet af Hvede steget fra 100 til 800 Mill. Bushels, af Havre fra 150 til 1000 Mill. Bushels og af Majs fra 600 til 3000 Mill. Bushels. Det samlede Høstudbytte af disse 3 Kornsorter steg altsaa fra 850 til4800 Mill. Bushels (ca. 1200 Mill. Tdr.), det vil sige: Arealet er tredoblet, men Høstudbyttet er seksdoblet i lidt over et halvt Sekel.

15. Angaaende *det med Korn og Kartofler dyrkede Areal* henvises til nedenstaaende Tabel. Tallene gælder Aaret 1912 og er Mill. ha. Tabellen opgør Verdens samlede Kornareal til 315 Mill. ha. Da der heri foruden Kina ikke er medregnet Brasilien, Persien, Siam, det franske Bagindien og Sundaøerne m. m., vurderer man næppe Verdens Kornareal for højt, naar man sætter det til ca. 350 Mill. ha. I Forhold til denne Størrelse betyder Danmarks Kornareal intet.

	Hvede	Rug	Byg	Havre	Ris	Majs & Kornareal	Kartfl.
Europa	51,7	42,0	19,8	35,5	10,4	159,4	13,3
heraf Rusland ...	24,6	28,7	11,4	16,7	1,6	83,0	4,5
Frankrig ..	6,6	1,2	0,8	4,0	0,4	13,0	1,6
Tyskland ..	1,9	6,3	1,6	4,4	—	14,2	3,3
Østrig	5,2	3,2	2,2	3,0	2,7	16,3	2,0
Italien	4,8	0,1	0,2	0,5	1,7	7,3	0,3
U. S. A.	18,6	0,9	3,0	15,3	43,6	81,4	1,5
Kanada	4,0	—	0,6	3,7	0,1	8,4	0,2
Argentina	6,9	—	—	1,2	3,0	11,1	—
Brit. Indien	12,6	—	3,4	—	25,7	41,7	—
Øvrige Verden	6,0	—	3,0	0,8	3,2	13,0	0,2
Ialt Mill. ha	99,8	42,9	29,8	56,5	86,0	315,0	15,2

Vort Hvedeareal er 54,000 ha, Rugarealet 246,000, ha, Byg- og Havrearealet henholdsvis 241,000 og 428,000 ha. Vort samlede Areal af de 4 Kornsorter var ca. 1 Mill. ha, d. v. s. mindre end ½ pCt. af Verdensarealet. Ser vi derimod paa, hvor stor en Del af Arealet, der er baseret paa Kornavl, staar Danmark som en smuk Nr. 1 med 32 pCt., medens Europa som Helhed har 16,5 pCt.; Tyskland har 28,4 pCt., Frankrig har 26,5, Sverige 4,2 pCt., Norge 0,5 pCt. Rusland har 16 pCt. og U. S. A. 10 pCt. Halvdelen af Verdens Kornareal findes i Europa, og heraf har Rusland atter Hælvten af Hvede-, Byg- og Havrealet samt to Tredjedel af Rugarealet.

16. Verdens Høstudbytte vil fremgaa af nedenstaaende Oversigt (Gennemsnit af Femaaret 1908—12, Mill. Tons).

1908—12	Hvede	Rug	Byg	Havre	Majs	Ris	Korn ialt	Kartofler
Europa ...	49,8	41,8	21,8	37,7	14,2	0,8	166,1	127,5
heraf Rusland	16,9	21,7	9,5	13,8	1,7	0,3	63,9	33,3
Frankrig .	8,6	1,3	1,0	5,0	0,6	—	16,5	14,6
Tyskland .	4,0	11,0	3,2	8,2	—	—	26,4	46,2
Østrig	6,3	4,1	3,1	3,5	4,6	—	21,6	17,6
Italien ...	4,6	0,1	0,2	0,5	2,4	0,5	8,3	1,7
U. S. A. ...	18,7	0,8	3,9	15,2	72,3	0,5	111,4	9,3
Kanada	4,6	—	1,0	5,2	0,5	—	11,3	2,1
Argentina ..	4,4	—	—	0,8	4,8	—	10,0	—
Britt. Indien	8,8	—	2,7	—	—	27,8	39,3	—
Øvr. Verden	10,8	1,9	4,4	2,2	5,3	8,0	32,6	3,1
Ialt Mill. Ts.	97,1	44,5	33,8	61,1	97,1	37,1	370,7	142,0
1889—1902	80	41	23	47	68	—	—	—
1878—82	56	30	18	32	49	(20)	205	—

Det ses, at Verdensproduktionen fra 1878—82 til 1908—12 er vokset med ca. 85 pCt. og er nu altsaa 1 Ton pr. ha.

Hvede. Af Produktionen er godt en Sjettedel russisk, medens U. S. A. har knap en Femtedel.

Frankrig og Indien kæmper om Trediepladsen med hver ca. en Ellevtedel af Produktionen. Østrig-Ungarn har Pladsen som Nr. 5, og derefter følger Kanada, Italien, Argentina med Produktioner mellem 4 og 5 Mill. Tons. Som Producent betyder England med 1½ à 1¾ Mill. Tons kun lidet, derimod overordentlig meget som Forbruger, idet Konsumen er henimod 8 Mill. Tons aarlig, d. v. s. en Syvendedel af Europas Forbrug. England er Hvedehandelens Hovedmarked. Danmarks Produktion var i det betragtede Tidsrum gennemsnitlig 112,400 Tons eller 1,2 pro Mille af Verdensproduktionen.

Rug er en nordeuropæisk Vare. Halvdelen af Verdensproduktionen er russisk, Fjerdedelen tysk, endskønt kun en Syvendedel af Verdensarealet er tysk, og Rusland har to Trediedele. Danmarks Rughøst var 1908—12 i Gennemsnit ½ Mill. Tons d. v. s. 11,1 pro Mille af Verdenshøsten.

Byg er ogsaa en udpræget europæisk Vare, idet Europa har to Trediedele af Verdensproduktionen, og heraf har Rusland atter alene tre Syvendedele. De forenede Staters Produktion er ikke meget større end Tysklands og Østrig-Ungarns, der er lige store. Danmark har 15,1 pro Mille af Verdensproduktionen eller ½ Mill. Tons.

Havre. Rusland har godt en Femtedel af Verdensproduktionen, U. S. A. en Fjerdedel. Tyskland er den trediestørste Producent med godt en Ottendedel, derefter kommer Kanada og Frankrig. I Danmark er Havrehøsten gennemsnitlig ¾ Mill Tons eller 11,9 pro Mille af Verdenshøsten.

Majs. Europa har her kun godt en Syvendedel af Produktionen, overvejende ungarsk, rumænsk, bulgarsk, italiensk og russisk. Tre Fjerdedele af Produktionen findes i U. S. A.; Argentina har 5 pCt., en Ubetydelighed mere end Ungarn.

Ris er indisk og japansk.

Rusland er den største Producent af

Rug og Byg og har ialt en Sjettedel af Verdenshøsten. Majsen er den vigtigste Kornsort for U. S. A., men desuden er Staterne Nr. 1 med Hensyn til Produktionen af Hvede og Havre og har ialt to Syvendedel af Verdenshøsten. Nr. 3 er Britisk Indien (Ris og Hvede) med 11 pCt., Nr. 4 Tyskland med 7 pCt.; derefter følger Østrig-Ungarn, Frankrig, Kanada og Argentina med fra 6 til 3 pCt. Danmarks samlede Høst af de 4 Kornsorter er ca. 1,840,000 Tons eller ca. 5 pro Mille af Verdens Kornhøst (Danmark ca. 2 Mill. Tons, Sverige $2\frac{1}{4}$ og Norge $\frac{1}{4}$ Mill. Tons).

Kartofler. Her har Tyskland den største Avl, over en Fjerdedel af Verdenshøsten. Rusland er Nr. 2 med knap en Femtedel, U. S. A. kommer langt nede i Rækken. Danmarks Avl er 725,000 Tons eller 4,2 pro Mille af Verdens.

Verdenshøsten varierer selvfølgelig stærkt fra Aar til Aar. Man kan regne med en Afvigelse fra Gennemsnit af 20 pCt. som Maksimum; i Danmark (1897—1907): 15 pCt. under og 18 pCt. over Gennemsnit.

17. Er Danmarks Kornavl end lidet betydende i Forhold til Verdenshøsten, staar vi derimod overordentlig smukt, naar Høstudbyttet ses i Forhold til det benyttede Areal. Resultatet vil ses af hosstaaende Oversigt (Tons pr. ha). I den her beskrevne Periode (1908—12) har Arealet forskudt sig noget; Danmarks Hvedeareal er saaledes vokset fra 41,000 til 56,000 ha fra 1907 til 1912, medens Rugarealet er gaaet tilbage fra 276,000 til 246,000 ha. Af Hensyn hertil er Aaret 1910 for Arealets Vedkommende lagt til Grund for Beregningen.

	Hvede	Rug		Hvede	Rug
Danmark	2,4	1,9	Holland	2,4	1,9
Sverige	2,1	1,5	Rusland	0,6	0,8
Norge	1,7	1,7	Europa	1,0	1,0
Storbrit. og Irl.	2,1	—	U. S. A.....	1,0	1,0
Tyskland	2,2	1,8	Britt. Indien...	0,8	—
Frankrig	1,3	1,1	Kanada	1,4	—
Belgien	2,3	2,2	Argentina	0,7	—

Det ses, at Danmark er i allerførste Række, staar som Rugproducent kun tilbage for Belgien og deler som Hvedeproducent Førstepladsen med Holland. Ogsaa Tyskland staar fint. Rusland har slet Drift, den store Høst skyldes de vældige Arealer. Frankrig staar lavt, mærkværdig lavt i Betragtning af den gode Jord (g a m m e l d a g s D r i f t og for ringe Kapitalanbringelse).

18. Forbruget af Hvede og Rug pr. Hoved i de vigtigste Lande vil ses af nedenstaaende Oversigt. Tallene gælder 1906.

	Hvede kg	Rug kg		Hvede kg	Rug kg
Danmark	90	210	U. S. A.	155	8
Tyskland	94	144	Frankrig	210	33
Østrig-Ungarn	123	68	Italien	145	3
Storbrit. o. Irl.	162	2	Rusland ...ca.	80	ca. 142

I Danmark er Forbruget af begge Sorter pr. Individ 300 kg. 1890 var Tallet for Hvede mindre gunstigt, nemlig 65 kg Hvede og 235 kg Rug. Det samme var Tilfældet i Tyskland, hvor Forbruget i 1890 var 85 kg Hvede og 150 kg Rug. Denne Udvikling er af flere Grunde at beklage.

Hverken i England eller De forenede Stater bruges Rug som Brødkorn. Brødforbruget er i disse Lande relativt ringe; Angelsakserne spiser meget Kød.

Halvdelen af Kornet benyttes som Brødkorn, 10 pCt. til Alkoholtilvirkning, Resten til Foder m. m., Forbruget af Rug svinger stærkere end Hvedeforbruget, fordi Rug er et Foderstof, hvis Pris er bestemt af Prisen paa andre Foderstoffer.

VI. Verdenshandelen.

19. I det 18. Aarhundrede, hvor Kornhandelens Volumen kun var 2 à 3 pCt. af hvad den nu er, beherskedes Verdens Kornhandel ganske af London. Nu er London vel Hovedstapelpladsen, men Korn-

handelens Marked er paa Grund af Transportmidlernes Udvikling og Varens relative Ensartethed praktisk talt den hele Verden. De enorme Kvanta, der opereres med, og Nødvendigheden af at have Forbindelser i alle Verdensdele bevirker, at Smaakøbmandens Chancer bliver ringe; i den internationale Handel reduceres han til Agent. Kornhandelens Bærer er Storkøbmanden. Han holder til ved en stor Børs, men kan have Oplag og Eksportcentrer mange Steder, idet Maalet som overalt er at undgaa unødvendig Transport.

Det kan i denne Forbindelse nævnes, at det franske Firma Goldstück, Hainze & Co. har 45 Filialer i Europa, og at der i 1913 gennem dette Firma ekspederedes ikke mindre end 23 Mill. Tons Korn og Foderstoffer. Det anføres ogsaa, at hele Londons kæmpemæssige Kornhandel skal være fordelt paa ikke over 50 Firmaer af virkelig selvstændig og international Betydning; endvidere skal Korneksporten fra U. S. A. være i Hænderne paa ca. 30 Firmaer.

Verdenshandelen har udviklet sig med rivende Hast. 1800—13 eksporterede Rusland aarlig ca. 3½ Mill. hl og endnu i 1844—53 kun 11½ Mill. hl aarlig. Omtrent samtidig — 1840—50 — beløb De forenede Staters Kornudførsel sig kun til 5 Mill. hl. Hosstaaende Tabel viser Størrelsen af Eksporten af Korn og Mel fra Rusland og U. S. A. i den sidste Menneskealder (Mill. Dobbeltcentner):

	Rusland	U. S. A.		Rusland	U. S. A.
1876—80	44,4	49,9	1896—1900 ..	68,8	98,6
1881—85	46,8	50,4	1901—05	93,9	65,4
1886—90	66,9	43,8	1906—08	72,0	54,9
1891—95	69,9	54,9			

Bag disse Tal ligger det Faktum, at De forenede Stater i 70erne eksporterede en Femtedel af sin Høst, i 1900 to Femtedele, men nu atter kun en Femtedel, et Faktum, som er af væsentlig Betydning for For-

staaelsen af Forholdene i Europa i den sidste Menneskealder.

I Aarene 1896—1905 har de to Lande gennemsnitlig eksporteret ca. 160 Mill. Dobbeltcentnr mod ca. 16½ Mill. hl. omkring 1850. Antages 1 hl af det eksporterede Korn gennemsnitlig at have vejet 67 kg (sikkert for lidt, da Hvede har været Eksportens overvejende Bestanddel), har Eksportens Volumen været ca. 240 Mill. hl. De to ledende Eksportlande har altsaa i Løbet af 50 Aar forøget deres Eksport i Forholdet 1 til 15.

Samtidig er naturligvis ogsaa Importen steget overordentlig stærkt. 1800—10 indførte England kun omtrent 1,6 Mill. hl aarlig, derimod (Mill. Dobbeltcentner):

1881—85	70,1	1896—1900	100,4
1886—90	75,9	1901—05	104,9
1891—95	88,9	1906—07	103,2

Denne Udvikling lader sig ikke tilstrækkelig forklare ved en Henvisning til Vesteuropas stærkt voksende Befolkning. Det er den internationale Arbejdsdelings Fremskridt, som illustreres gennem disse Tal.

20. Verdenshandelens Kvantum er nu 63 Mill. Tons mod 36 Mill. i 1887, en Signing paa 75 pCt. Man vil se, at en Sjettedel af Verdenshøsten indgaar i den internationale Omsætning. Fem Sjettedel bruges i Produktionslandet. Prisen reguleres af den første peripatetiske Sjettedel. M. H. t. Rug-Omsætningen er der endog Tilbagegang i de absolute Tal. Havre-Omsætningen stagnerer og gaar relativt tilbage. Verdenshandelen domineres af Hvede (44 pCt.), Majs (20 pCt.) og Byg (17 pCt.).

Kornhandelens Værdi har fulgt en noget anden Bevægelse. 1879 kulminerede Værdien af Verdenshandelen i Korn foreløbig med 7,301 Mill. Mk. (Indførslen 3,706 Mill. og Udførslen 3,595 Mill. Mk.). I de følgende Aar daler Værdien — væsentligst paa Grund

af faldende Priser — til 4,805 Mill. Mk. i 1886. Herfra udgaar atter en opadgaaende Bevægelse; 1897 naas 5864 Mill. Mk. og 1907 7788 Mill. Mk., fordelt med 3858 Mill. Mk. paa Indførslen og 3930 Mill. paa Udførslen. Kornhandelens Værdi er nu ca. 8 Milliarder Kr., hvilket er 6 pCt. af Verdenshandelens samlede Værdi.

21. De følgende Oversigter viser de vigtigste Landes Betydning i den internationale Kornhandel (1907), om deres Handel er aktiv eller passiv (Indførsel eller Udførsel). Tallene er i Tusinde Tons.

Hvede

Udførsel:		*Indførsel:*	
Argentina	2681	Storbrit. og Irland	4897
U. S. A.	2073	Tyskland	2358
Rusland	2236	Belgien	1353
Rumænien	1715	Italien	931
Kanada	1097	Schweitz	468
Brit. Indien	815	Frankrig	356
Australien	787	Holland	244
Bulgarien	238	Grækenland	241
Algier	204	Sverige	154
		Kapstaden	128

Argentina, U. S. A og Rusland er de store Hvedeeksportører, i anden Række kommer Balkan, Kanada og Britisk Indien. De største Importører er England, Tyskland og Belgien.

Rug

Udførsel:		*Indførsel:*	
Rusland	666	Tyskland	375
Rumænien	184	Norge	191
Bulgarien	46	Holland	151
U. S. A.	19	Danmark	105

Rusland og Balkanstaterne er de største Eksportører. Tyskland, Holland og Norden praktisk talt de eneste Importører.

Majs.

Udførsel.		*Indførsel*	
U. S. A.	2116	Storbrit. og Irl.	2679
Argentina	1277	Tyskland	1252
Rusland	967	Holland	533
Rumænien	593	Danmark	445
Bulgarien	259	Frankrig	427
Serbien	103	Kanada	182
Tyrkiet	7	Spanien	116

Majsleverandørerne er U. S. A., Argentina (La Plata) og Balkanstaterne (Donau-Bulgarien) samt Rusland. Importørerne er navnlig England, Tyskland, Holland og Danmark.

Byg. Rusland er den største Eksportør med ca. 2,167,000 Tons, dernæst Rumænien og Østrig-Ungarn. Blandt Importørerne tager Tyskland hele Ruslands Eksport, dernæst aftager Storbritanien og Irland ca. 1 Mill. Tons.

Havre. Rusland er den langt betydeligste Eksportør med 415,000 Tons; Storbritanien og Irland den største Importør med 522,000 Tons. Tyskland indførte i 1910 4¾ Mill. Tons Byg og Hvede samt ¼ Mill. Tons Havre (= 5 Mill. Tons) og udførte ⅛ Mill. Tons Rug. Paa 10 Aar er Tysklands Overskudsindførsel steget med 3 Mill. Tons. Englands egen Kornproduktion er ikke 2 Mill. Tons Hvede, der maa suppleres med en Indførsel af over 5 Mill.

22. For at forstaa Omsætningens Vilkaar, maa man bringe Eksportcifrene i Forhold til Produktionen. I 1870 eksporterede U. S. A. en Femtedel, i 1900 to Femtedele, men i 1910 atter en Femtedel af sin Produktion, d. v. s. U. S. A. er i aftagende Grad Kornleverandør; dog er der mange udyrkede Arealer tilbage i De forenede Stater; Kanada er i Færd med som Hvedeeksportør at overfløje U. S.; det er betegnende, at der gaar en Strøm af Farmere fra det mere jorddyre Vesten til Kanada. I de østlige Stater kan iagttages den store Vandring fra Landet til Byerne,

som vi kender i Vesteuropa. Foreløbig er i det sidste Tiaar U. S. A.s Hvedeareal gaaet tilbage fra 53 til 44 Mill. Acres, d. v. s. pr.100 Indbyggere dyrkedes i 1900 70, i 1910 48 Acres. Produktiviteten er samtidig vist gaaet frem (20 pCt.) til 15½ Bushel pr. Acre, men dog produceres der pr. Indbygger i 1910 kun 7½ mod 8¾ Bushel i 1900. Overskudet til Eksport maa da naturligt aftage. Hele det dyrkede Areal tiltager (undtagen Hvedearealet), men ikke i samme Forhold som Befolkningen, der i 10 Aar steg med 22 pCt. og det dyrkede Areal kun med 6 pCt. Den amerikanske Hvedeeksport kulminerede i 1891 (160,000 Bush.), men det er først i de senere Aar, at Faldet har taget saa brat Fart; nu er det halve en smuk Eksport. U. S.s Exporttal er for stort, idet Kanadas Korn ofte føres ud over amerikansk Havn.

23. Verdensforraadets Fordeling illustreres ved hosstaaende Oversigt, som gælder det synlige Forraad af Hvede den 1. Februar. Tallene er i 1000 Qvarters.

	1910	1914
Svømmende til England	2,760	2,755
til Kontinentet	865	1,630
Handelsforraad i England	1,850	1,850
i Frankrig	200	450
i Paris	90	'60
i Antwerpen	90	200
i Tyskland	220	325
i Rusland	2,500	1,800
Ialt i Europa	8,575	9,070
i U. S. A. og Kanada	6,835	15,630
i Argentina	300	140
Tilsammen	15,710	24,840

De største amerikanske Lagre findes ved Chicago. Tallene giver et stærkt Indtryk af Englands dominerende Stilling i Kornhandelen. Frankrigs Forraad varierer stærkt, hvilket hænger sammen med, at Lan-

det i gode Middelaar kan brødforsyne sig og behøver da relativt ringe Handelsforraad. Et Underskud eller Overskud medfører derimod Forraad.

VII. Danmark.

24. En Overskudsudførsel af Korn var knapt mulig før 1750 uden Hertugdømmernes Hjælp; det vil sige, at vi ikke uden Hertugdømmernes Bistand havde kunnet brødføde os selv og forsyne det søndenfjeldske Norge. Ofte var Eksportforbud nødvendige, for at vi overhovedet kunde have Korn nok. Fra 1763 til 1771 var Overskudsudførslen fra Kongeriget og Hertugdømmerne ca. 350,000 Tdr. Korn og Kornvarer aarlig. Heraf skal 280,000 Tdr. være gaaet til Norge. Det var en overordentlig slet Vare — dels fordi vi ikke forstod at behandle den, og dels paa Grund af vort Monopol, som fremkaldte Ligegyldighed. Dansk Korn var „skiddent Korn". Ved i Aaret 1802 at rense en Prøve af „det Tøjeri, hvormed man forgav Nordmændene", fandt Professor Olufsen, at den bestod af 38 pCt. Hejre og 32 pCt. Rug, svangt og med Meldrøjer, foruden 12½ pCt. andet Korn og Ukrudt samt 17½ pCt. Fejeskarn, Sand og Avner. Efter Adskillelsen fra Norge tvinges vi til at fremstille et bedre Korn. Det Korn, som omkring 1820 sank ned i en Pris af 2 Rdl. pr. Td., blev ikke udført.

Det er ejendommeligt, at Serbien, saalænge det havde et sikkert østrigsk Kornmarked, har gjort den samme Erfaring — at et monopoliseret Marked skaber et slet Produkt. Da Østrig 1906 lukker for Serbien, tvinges dette Land til at rense sit Korn for at faa det afsat i Konkurrence med andet Korn i Italien og Belgien. Hvad der syntes Serbiens Ødelæggelse — at Østrig nægter at tage dets Korn — blev dets Fordel; siden da er dets Agrar-Eksport fordoblet og til bedre Priser. Samme Erfaring: større Kvantitet, bedre Kvalitet, gjorde vi, da vi tabte vort norske Kornmonopol.

Vor Overskudsudførsel udviklede sig herefter paa følgende Maade:

1763—71	35 Mill. kg	
1774—84	60 — —	
1800	80 — —	
1820	100 — —	
1835	160 — —	
1865	300 — —	
1880	130 — —	(250 Mill. kg Udførsel ÷ 120 Mill. kg Indførsel).

I Gennemsnit af Aarene 1874—76 udgjorde vor udenrigske Omsætning af Korn og Fabrikater af Korn (i 1000 Tønder):

	Hvede	Rug	Byg	Havre	Majs	Ærter og Bønner
Indførsel af uformalet	135,5	421,2	50,4	45,0	65,1	11,1
Udførsel af do.	299,9	319,3	1001,7	298,5	0,3	32,3
Merudførsel...	164,4	÷101,9	951,3	253,5	÷64,8	21,2

	Hvede Tons	Rug Tons	Byg Tons	Brød og andre Kornfabrikt. Tons
Indførsel af Mel og Gryn	306,7	206,5	65,8	268,7
Udførsel af do. do.	43,835,3	13,127,7	3804,4	743,1
Merudførsel	43,528,6	12,921,2	3738,6	474,4

25. Det fremgaar heraf, at vi i 1874—76 havde en Overskudsudførsel af Byg, Havre, Hvede, Ærter og Bønner paa 1,420,000 Tdr. og en Merindførsel af Rug og Majs paa 167,000 Tdr. Af Mel og Gryn havde vi en Merudførsel paa ca. 62 Mill. kg; heraf 50 Mill. kg Hvede- og 12 Mill. kg Rugmel.

1874—76 har vi allerede en Overskudsudførsel af Rug. I de følgende Aar gaar vor Udførsel af de andre Kornsorter stærkt tilbage, saaledes at Danmark paa faa Aar forvandles til et kornindførende

Land. 1881 var vort sidste Korneksportaar, og fra 1893 har vi Merindførsel af Mel og Gryn. Udviklingen illustreres ved følgende Tal:

	Merudførslen vokser i af uformalet Korn			af formalet Korn		
1876	19,6	Mill.	Kr.	17,9	Mill.	Kr.
1879	21,1	—	—	13,1	—	—
1882	÷0,5	—	—	12,4	—	—
1885	÷6,1	—	—	7,9	—	—
1888	÷15,9	—	—	4,3	—	—
1891—95 ...	÷24,0	—	—	÷0,8	—	—
1896	÷28,3	—	—	÷3,3	—	—
1897	÷40,2	—	—	÷3,5	—	—

Tilbagegangen i vor Kornudførsel skyldes den oversøiske Konkurrence, for Meleksportens Vedkommende kom der andre Aarsager til, idet den amerikanske Konkurrence næppe betyder meget paa dette Omraade før 1890.

Vor Mølleindustri blev først efter Mølleskyldens og Formalingsafgiftens Ophævelse i 1851 og 52 en selvstændig Industri.

Udviklingen maales ved følgende Tal, der angiver vor Merudførsel af Mel og Gryn:

1864—65	13	Mill.	kg
1865—66	21	—	—
1869—70	32	—	—
1874—76	60	—	—
1876—79	62	—	—

De vigtigste Lande for vor Eksport var Sverige, England og Norge.

Sit haardeste Slag fik vor Mølleindustri, da Sverige i 1888 ved Toldmure lukkede sit Marked for os. Senere har den amerikanske Konkurrence og Tysklands Eksportpræmiepolitik berøvet os vor Eksport

og efterhaanden fortrængt vor Mølleindustri fra en Del af det indenlandske Marked, saaledes at vi 1909—12 havde en Overskudsindførsel paa 60 Mill. kg — næsten lige saa meget, som vor Eksport beløb sig til, da den var størst.

Indgaaet til Forbrug:	Hvedemel	Rugmel	Andet Mel
	(i Millioner kg)		
1902	30½	+ 4	
1906	29½	+12⅓	
1910	49½	+20	
1913	50	+12	+8

26 Danmarks Kornareal i nyere Tid vil ses af nedenstaaende Oversigt. Tallene er km² (100 ha). Vort Kornareal udgør 30 pCt. af hele Arealet.

	1861	1888	1912	pCt.
Hvede	620	485	540	5
Rug	2090	2809	2458	21
Byg	3033	2981	2414	21
Havre	3581	3708	4284	37
Blandsæd til Modenh.	—	326	1804	16
Tilsammen	9324	10309	11500	100

Havre er den vigtigste Kornsort med 37 pCt. af Kornarealet. Rug- og Hvedearealerne har nu paa det nærmeste samme Størrelse som i 1871, men i den mellemliggende Periode har de rigtignok haft modsatte Bevægelser. Under Hvedens Tilbagegang vandt Rugen Terræn; begge Sorter er Vintersæd, og mange Landmænd finder det fordelagtigt at bevare et Skifte Vintersæd i Omdriften. 1896 — 2 Aar efter Verdens-Hvedeprisens Minimum — var Hvedearealet dalet til 344 km², eller kun godt Halvdelen af Arealet i 1861; samtidig kulminerede Rugarealet med 2907 km². Efterhaanden som Priserne har bedret sig, har Hve-

den atter vundet frem, og Rugen er gaaet tilbage, men stærkere. Ogsaa Bygarealet er gaaet tilbage, det er nu paa Højde med Rugarealet. Den store Stigning i Blandsædarealerne betyder, at Landmanden i højere Grad end tidligere foretrækker at fodre sin Avl op.

27. Høstudbyttet er steget stærkt; det udgjorde (i Mill. hl): 1800: 11, 1820: 14, 1847: 17, 1860—70: 27, 1885—90: 30, 1898—02: 34, 1909—12: 37. Dets Værdi er anslaaet i Kroner til 560 Mill. (1906—10). I 1911 og 12 til 675 Mill.

Hosstaaende Tabel oplyser, hvorledes Høstudbyttet — 36 Mill. hl, vog. 1,825,000 Tons — fordeler sig mellem de enkelte Kornsorter:

	i 1000 hl	hl pr. ha		
	1909—12	1909—12	1898—02	1875—96
Hvede	1,450	37,5	34,0	30,3
Rug	6,718	24,4	22,4	22,4
Byg	7,683	31,7	28,5	25,5
Havre	14,657	32,4	32,3	28,2
Blandsæd ...	6,133	36,1	—	—
	36,641			

Havre er atter her den betydeligste Kornsort. Hvede har det største Udbytte pr. ha. 78 pCt. af Hvedearealet ligger paa Øerne, og kun den bedste Jord anvendes til Dyrkningen. Byg staar med betydelig højere Fold end Rug, medens Arealet er det samme. Det beror væsentligst paa, at to Trediedele af Rugarealet ligger i Jylland, medens kun godt en Trediedel af Bygarealet er jysk. Foldudbyttet er tripleret siden 1784.

28. Vort Forbrug er — Gennemsnit af 1908—12 — ca. 2500 Mill. kg Korn om Aaret. Dets Fordeling paa eget Produkt ($\frac{3}{4}$) og indført ($\frac{1}{4}$) Vare fremgaar af omstaaende Tabel.

1908—12	Produktion Mill. kg	Indførsel til Forbr. Mill. kg	Udførsel af dansk Vare Mill. kg
Hvede	112	103	14
Hvedemel	—	48	1½
Rug	493	159	0
Rugmel	—	16	3
Byg	509	70	55
Havre	726	64	2
Majs	—	261	—
Andet uform. Korn	—	14	—
Andet form. Korn	—	8	—
Tilsammen ...	1840	743	76

\+ Blandsæd 300 Mill. kg.

38 pCt. af den Hvede, som forbruges her i Landet, fremstiller vi selv (Mel omregnet til Korn efter Rendement 75); derhos udføres en Mængde, som svarer til 5 pCt. af Forbruget.

Af Forbruget af Rug er 73 pCt. dansk Vare. Vor Eksport af eget Produkt er kun for Melets Vedkommende af Betydning, 3,4 Mill. kg aarlig.

87 pCt. af Forbruget af Byg er eget Produkt. Her har vi en forholdsvis betydelig Eksport, idet Netto-Eksporten af dansk Byg er 55 Mill. kg, svarende til 10 pCt. af Forbruget.

92 pCt. af vort Havreforbrug er indenlandsk Vare. Eksporten af eget Produkt er minimal. Af ca. 2½ Mill. Tons Korn gaar 100,000 Tons til Øl, Gær og Sprit.

I samme Tidsrum producerede vore Handelsmøller 91 Mill. kg Hvedemel af 133 Mill. kg Hvede. Da vi heraf udfører 1,4 Mill. kg, fordeler vort Forbrug sig med 89,6 Mill. kg paa indenlandsk og 47,8 Mill. kg paa udenlandsk Vare. 65 pCt. af vort Hvedemelsforbrug producerer vi selv, 35 pCt. indfører vi. Vor Udførsel af indenlandsk Produktion svarer kun til 1 pCt. af Forbruget. I 1905 var endnu kun 18 pCt. af vort Hvedemel af fremmed Oprindelse.

Af Byg formalede Handelsmøllerne 1908—12 gennemsnitlig 7,4 Mill. kg og af Rug 86,8 Mill. kg; hertil kommer Kundemøllernes Formaling af Rug, som kan anslaas til ca. 50 Mill. kg.

Vort Forbrug af Mel bliver altsaa omkring 1910 137 Mill. kg Hvede- og 153 Mill. kg Rugmel — ialt op mod 300 Mill. kg.

Vore Handelsmøller — 37 store og 27 mindre — samt 25-2600 Kundemøller formalede for over 50 Mill. Kr. (ca. 140 Mill. kg Hvede, ca. 90 Mill. kg Rug og ca. 10,000 Tons Byg og andet Korn). Melet gaar bl. a. til 2900 Bagerier og Brødfabriker. Vor Risimport og -eksport fortæller om et senere bortfaldet Mølleri: Rismøllen, der jo ophørte lidt efter Aarhundredskiftet. Nu indfører vi op imod 100,000 Sække Ris i renset Tilstand. Men f. Eks. fra 1888—1900 indførtes fra 150,000 til 300,000 Sække aarlig og udførtes op mod 100,000 Sække herfra i renset Tilstand, saaledes at der i Gennemsnit blev fra 80,000 til 90,000 Sække her i Landet. 1903 standsede baade Mølleri og Eksporten.

29. Gennemsnittet 1911—13 viser os i voksende Grad som Kornimportører.

	Import Mill. kg	÷Eksport Mill. kg	Overskuds-udførsel Mill. kg	Værdi Mill. Kr.
Hvede	128	÷12	116	14
Rug	188	—	188	15
Havre	60	÷ 2	58	6
Foderbyg	42	—	—	—
Maltbyg		÷76	÷34	÷5½
Majs	344	—	344	33½
Andet Korn	20	—	20	1½
Korn ..... Ialt	782	÷90	692	68½
Hvedemel	55	÷1½	53½	11
Rugmel	17	÷4½	12½	2½
Andet Mel	9	—	9	1½
Mel..... Ialt	81	÷ 6	75	15

Vor Mer-Import af formalet og uformalet er da ca. 770 Mill. kg til en Værdi af ca. 85 Mill. Kr. Det indførte Rugmel er alt tysk, det indførte Hvedemel tre Femtedel tysk og to Femtedel fra U. S. A. Vor Meludførsel gaar til vore Nordhavsøer. Af vor ringe Kornudførsel gaar vort Byg til Frankrig, Tyskland og lidt til Norge. England interesserer sig mere for vor Havre. Vor Kornimport kommer ofte fra tysk Havn (d. v. s. i Transit), en Trediedel af Hveden fra U. S.; fra Kanada og Argentina tilsammen en Sjettedel. Vort Rug til Brød kommer fra østelbiske Havne, noget fra Rusland eller Rumænien; af vort Majs kommer det meste fra La Plata-Havnene, men noget omlades dog først i tysk Havn. Foruden ovennævnte Kornvarer indfører vi for $3\frac{1}{4}$ Mill. Kr. Ris og Sago (13 Mill. kg!)

Vor Indførsel af Oliekager er i treaarigt Gennemsnit 535 Mill. kg, heraf er de 40 pCt. Bomuldsfrøkager, noget mindre tager Solsikkekagerne. Af Hvedeklid indføres 50,000 Tons. De danske Kagefabriker (deri de 4 største i København, 2 i Aarhus) indfører 112 Mill. kg olieholdigt Raastof (Frø, Kerne og Kopra), og producerer heraf 71 Mill. kg Oliekager, hvoraf de 15 Mill. gaar til Udlandet. Soyabønner er i voksende Grad bleven et vigtigt Raastof i vor Kagefremstilling.

Hertil kan vi nu føje vort Høstudbytte i 1911—13: Hvede ca. 158, Rug 440, Byg 555, Havre 790 og Blandsæd og Foderærter 380 Mill. kg.

Vi har ialt til Disposition af Brødkorn: Rug: 190 Mill. kg indført + 450 Mill. kg her avlet = 640 Mill. kg + 15 Mill. kg indført som $12\frac{1}{2}$ Mill. kg Mel); Hvede 120 Mill. kg indført + 150 Mill. kg her avlet = 270 Mill. kg + 70 Mill. kg indført som 53 Mill. kg Mel. Ialt er der af Rug til Disposition cirka 700 Mill. kg, af Hvede 340; af Rugen bruges 240 Mill. kg og af Hveden 210 Mill. kg til Brød, Resten opfodres; kun Trediedelen af den indførte

og her avlede Rug og 60 pCt. af den indførte og her avlede Hvede gaar til Brød. Tager vi den hjemlige Avl alene, finder vi — selv om vi gaar ind paa, at det hele er brødtjenligt, hvad det i k k e er — at selv gode Høstaar — og Hvedeavlen er iøvrigt tagen til — kun vilde give os to Trediedele af vort Hvedebrødforbrug, og at de her avlede 600 Mill. kg R u g og H v e d e, hvis vi regner 25 pCt. af Avlen for secunda Varer, kun lige dækker vort Brødforbrug.

Danmark er da, med Hensyn til det gængse Brødkorn, paa Grænsen af at være selvforsynende, selv om vi ikke opfodrede. Pr. Individ bruger vi til Brød 72 kg Hvede og 80 kg Rug, hvoraf igen bliver 52 kg Flor-, 18 kg Rugsigte- og 52 kg groft Rugmel. Heraf bliver 166 kg Brød — knapt 1 Pund om Dagen pr. Individ.

Vor Ind- og Udførsel af Malt balancerer med 2 à 3 Mill. kg, dog at Indførslen synes størst.

Udaf vor Indførsel tillagt egen Avl af Rug og Hvede — ialt 1040 Mill. kg — gaar 450 Mill. kg til vor Brødforsyning, til Rest til Fodring bliver da 590,000 Tons, af andet Korn c. 2 Mill. Tons, Oliekager 600,000 Tons, Foderroer ca. 13 Mill. Tons, Halm og Hø 5½ Mill. Tons.

Af Sukkerroer avles op imod 1 Mill. Tons, hvoraf de 800,000 Tons kommer tilbage til Landbruget som Foder.

Kartoffelhøsten er 7 Mill. Tønder, hvoraf 2 Mill. gaar til Menneskeføde og 130,000 eksporteres. 5 Mill. Tønder opfodres. Man vil se, at er end vor Import betydelig (770 Mill. kg Korn + 600 Mill. kg Oliekager og 3 Mill. kg Frø), saa har vi dog selv 13 Mill. Tons Foderroer, 5½ Mill. Tons Hø, 800,000 Tons Sukkerroeaffald, 5 Mill. Tønder Kartofler til Hjælp til Opfodringen foruden op imod 2 Mill. Tons Korn af vor egen Høst.

VIII. Landbrugskrisen.

30. Den Krise, hvis Virkninger paa vor Korneksport er illustrerede foran, var ingenlunde noget isoleret dansk Fænomen, men tværtimod — bortset fra Rusland — et almeneuropæisk og amerikansk. Den skyldes en Række sammenstødende og samvirkende Aarsager, blandt hvilke følgende fire er de vigtigste: 1) Sølvets stadige Værdifald, 2) Guldknapheden, 3) den amerikanske Konkurrence og 4) Transportmidlernes Forbedring.

I. Sølvprisen ligger i Femaaret 1869—73 nær ved 60 d. pr. Unze. 1879—81 er den gennemsnitlig 51¾ og 1886 45 d. 1891 naar Sølvprisen atter 45 d. pr. Unze efter i Mellemtiden at have været nede paa 42¾, men 1894 er den faldet til 29, 1898 til 27 og 1902 til 24 d. pr. Unze.

Dette Fald i Sølvets Værdi gjorde, at Ruslands, Argentinas og Indiens Konkurrence ikke blot blev betydende ved sine Masser, men ogsaa ved sine Priser.

Jo mere et Land er isoleret og staar udenfor det europæiske Bank- og Forretningsliv, des mere fastholder det nemlig i sin indenrigske Omsætning et en Gang opnaaet Prisniveau og lader dette ene forandre sig efter Forholdet mellem det til Raadighed værende Forraad af Cirkulationsmidler og sin Vareomsætnings Masse. Saaledes var netop Forholdet med Rusland, Indien og Argentina. I Indien viste der sig f. Eks. ikke før i 90erne en virkelig betydelig Prisstigning, og da kun ca. 20 pCt. i Forhold til Perioden 1867—77!

Men naar i disse Lande Varepriser og Arbejdsløn helst staar stationært (og i et „uciviliseret" Samfund er Sædvanepriser fremherskende, og gode og daarlige Tider udtrykker sig da ved den omsatte Varemængdes Svingninger), saa vil et Fald i Londonprisen paa Landets Mønt fremskynde Eksporten. Lad Sølvrupeen have en Værdi af 100 i Guld; den indiske Eksportør køber Korn inde i Landet for 100 og faar

ved Salget foruden ordinær Profit kun 100 i Guld. Nu synker Sølvrupeen til 90 (d. v. s. 90 i Guld køber 100 Sølvrupeer); paa Grund af de indiske Prisers langsomme Bevægelse betaler Eksportøren kun 100 i Sølv til den indenlandske Producent, men i Udlandet sælger han med uforandret Varepris Kornet for 100 i Guld. Heraf kan han da enten beholde de 10 som Ekstraprofit, da de 90 i Guld nu er lig 100 Sølvrupeer, eller han kan sælge sit Korn u n d e r de indiske Produktionsomkostninger.

Den Omstændighed, at Sølvmønten falder i Værdi, udtrykt i Guld, medens samtidig dette Møntens Værdifald først langsomt giver sig sit naturlige Udtryk — i stigende indenlandske Priser — gør, at Eksporten fra Sølvlandet kan forceres, idet der er skabt en Eksportpræmie. Det samme gælder iøvrigt et Land, som har en Papircirkulation (Argentina).

Indiens Indflydelse paa Kornpriserne er nu ikke alt overvældende, men maa dog ikke i al Fald i Tidsrummet indtil 1892 (1893 ophævedes Udmøntningen af Sølv for private) undervurderes, dels paa Grund af det her berørte Forhold, og dels fordi Suezkanalen gav indisk Majs sin Chance og f. Eks. ødelagde Middelhavslandenes Majsforretning. Argentina virker derimod først fra 1888.

31. En Vares Pris er et Forhold, hvori Pengene udtrykkes i Varer og Varerne i Penge; en Ændring i dette Forhold kan da baade skyldes en Ændring i Pengenes Mængde og en Ændring i Varernes Mængde eller deres Produktionsbetingelser.

1870—80 demonetiseredes der ved Europas Overgang til Guldmøntfoden 2 Milliarder Kroner i Sølv, samtidig inddroges mindst 1 Milliard udækkede Noter, eller, hvad der kommer ud paa det samme, 1000 Millioner i Guld henlægges til Dækning for disse Noter. Men desforuden vokser Befolkningen i den civiliserede Del af Verden med mindst 1 pCt. om Aaret. Arbejdet deles yderligere, hvorved den samme Vare skal omsættes flere Gange, inden den naar sin

Forbruger. Og endelig stiger Produktionen kolossalt. For at illustrere, hvad dette betyder, skal anføres, at Verdens Sukkerproduktion 1873—88 steg med henved 100 pCt., Kaffe ligeledes med 100 pCt., Hvedeproduktionen med 35 pCt., Produktionen af Raajern fra 13 til 18 Mill. Tons, af Kul fra 265 til 400 Mill. Tons og af Bomuld fra 6½ til 8 Mill. Baller.

Det nyproducerede Guld skal altsaa ikke blot erstatte Sølvet og den franske Milliardbevægelses udækkede Noter, men ogsaa svare til et voksende Behov efter Omsætningsmidler. Nu viser det sig, at Guldproduktionen ikke blot ikke forøges saa kæmpemæssigt, som det vilde være nødvendigt, men endog aftager betydeligt fra Aar til Aar. 1851—60 — de glade Kaliforniadage — er Guldproduktionen ca. 200,000 kg aarlig, men fra 1861—71 kun 188,000 kg, 1871—75 170,000 kg, 1876—80 166,000 kg og 1881—90, hvor Guldproduktionen naar sit Mindstemaal, idet Transvaal derefter melder sig, kun 160,000 kg aarlig. 1871—84 produceres der af Guld for 320 Mill. Lst.; heraf kræver Overgangen til Guldmøntfoden de 180 Mill. Lst., medens man til Industri og Smykkebrug samt til Forsendelse til Asien kræver over 210 Mill. Der vilde saaledes have været ca. 75 Mill. Lst. for lidt, selv om ikke Befolkningen og Omsætningen havde udvidet sig, og Produktionen var steget, og selv om ikke nye Befolkningsklasser var blevet inddraget blandt de pengebrugende. Thi ogsaa dette skete. Bønderne, for hvem endnu i 1870 Naturaløkonomien har stor Betydning — Landarbejderne lønnedes delvist in natura — er i 80erne og 90erne helt gaaet over til Pengeøkonomien. Bøndergaardene bliver i mindre og mindre Grad afsluttede og selvstændige Samfund; de køber nu deres Klæder, de sælger deres Produkter for Penge og producerer for store internationale Markeder; en Række Omsætninger er opstaaet, som maa formidles med Penge.

Denne Mangel paa Guld er i sig selv tilstrækkelig til at forklare en Del af Prisrevolutionen.

32. Hertil kommer saa den nordamerikanske Masseproduktion og den fabelagtige Nedbringning af Transportomkostningerne, to Forhold, som virker Haand i Haand.

Hvedeproduktionen i U. S. A. var (i Mill. Bush.):

1840	84	1889—91.....	500
1850	100	1893.....	396
1860	170	1898.....	675
1870	235	1901.....	748
1880	498		

Den enorme Stigning i Eksporten er omtalt ovenfor.

Selve Bonanzafarmenes Stordrift betyder en meget væsentlig Nedbringelse af Produktionsomkostningerne. Et kalifornisk Blad paastaar saaledes, at 50 kg Hvede paa en Farm med 1000 Acres kan produceres for 92 Cents, paa en Farm med 2000 Acres for 85 Cents, paa en Farm med 6000 Acres for 75 Cents og paa en Farm med 50,000 Acres(!) for 50 Cents. 1887 kunde der i U. S. A. med en Arbejdsløn af 25 Dollars pr. Maaned + god Kost produceres Hvede med en Udgift af 40 Cents pr. Bushel, medens den samme Mængde ikke kunde produceres for 80 Cents i Rhinprovinsen med en Arbejdsløn af 6 Dollars + slet Kost. I Dakota kunde 1890 en Mand aarlig producere 165,000 kg Hvede og en Minnesota-Møller kunde i samme Tidsrum omdanne dette Korn til Mel; to Mand kunde altsaa ved et Aars Arbejde skaffe et Aars Kornforbrug til næsten 1000 Mand.

Man faar en Forestilling om, til hvilken Grad denne Stordrift er gennemført, naar man hører, at enhver Bonanzafarmers Kontor(!) er i Traadforbindelse med de store Markeder i Minneapolis, Chikago og Buffalo, og i Sæsonen afgives Meldinger hver Time. Farmeren er vel underrettet om Tørken i Indien, de varme Vinde i Argentina og Donaus Oversvømmelser. Naar der meldes en god Pris, faar Farmerens Agent øjeblikkelig Ordre til at sælge.

En Sammenligning mellem Hvedens Produktionsomkostninger i forskellige Lande i 1893 giver følgende Resultat: naar Omkostningerne i England sættes til 100, er de i Vestamerika 70, i Indien 66, i Rusland 57, i Dakota 57, paa de største Farme 55 à 60. Endnu i 70erne gav Transportomkostningerne den europæiske Producent en naturlig Beskyttelse af 20—28 sh. pr. Qvarter, men i 90erne var denne Beskyttelse nedbragt til 5 à 6 sh. Det vil sige, at i 1892 gav en Pris af 28 sh. pr. Qvarter — svarende til 11 Kr. 60 Øre pr. 100 kg — den amerikanske Producent et næsten lige saa stort Udbytte som 20 Aar tidligere en Pris af 50 sh.

33. Virkningerne. 1852—60 var Storbritaniens Hvedeareal 4,080,000 Acres; i 3 af disse Aar var Gennemsnitsprisen over 70 sh. pr. Qvt. 1861—70 gik Arealet ned til gennemsnitlig 3,700,000 Acres; Prisen varierede mellem 40 sh,, og 68 sh. 4 d. 1871—80 aftager Arealet i stærkt Tempo og er 1879 naaet ned til 3,050,000 Acres; Gennemsnitsprisen for dette Decennium var 50 sh. pr. Qvt. 1881—90 reduceres Arealet til gennemsnitlig 2,650,000 Acres; Priserne daler stærkt, og 1885 noteres Hvede første Gang i 30 sh. pr. Qvt.; Gennemsnitsprisen var dog 35 sh. 3 d. 1892: Areal 2,300,000 Acres, Gennemsnitspris 27 sh. 1893: Areal 1,975,000 Acres, Gennemsnitspris 26 sh. 1894 naar Hvedeprisen sit Minimum med 24 sh. pr. Qvt.; men Hvedearealet aftager endnu i de følgende Aar, indtil det i sidste Halvdel af 90erne er bragt ned til ca. 1,500,000 Acres. Det er en almindelig Erfaring, at Prissvingningernes Virkninger i Driften og i Ejendomspriserne „slæber" et Par Aar bagefter selve Prissvingningerne. Medens Værdien af Storbritanniens Hvedehøst 1852—60 var ca. 36½ Mill. Lst. om Aaret, var Indtægten af 1893-Høsten kun 7 Mill. Lst.

I Tyskland og Frankrig forsøgte man at imødegaa Prisfaldet ved høje Toldpaalæg, dog uden Held. August 1879 noteres Hvede i Berlin i 200 Mk.

pr. 100 kg, i Januar 1880 efter et Toldpaalæg af 10 Mrk. i 232; men herfra falder Prisen til 176 i 1883 og til 159 i 1885, og trods yderligere Toldpaalæg i 1885 fortsættes Prisfaldet. 1894—95 er Prisen 135 Mk., hvoraf de 35 er Told. Det franske Landbrug, der truedes af rent ud irske Tilstande, slog ind paa den samme Bane som de tyske Junkere og blev Bærer af en Toldpolitik, der var endnu mere yderliggaaende end Tysklands.

Det er foran omtalt, hvorledes Hvedearealet i D a n m a r k indskrænkedes til det halve. Det er jo iøvrigt velkendt, at vort Landbrug under Krisen gik over til animalsk Produktion, hvor Prisfaldet langt fra var saa stort.

Men ogsaa i A m e r i k a klagede Farmerne sig; med store Skatter, store Afgifter til Banerne og stor Gæld at forrente var der i Amerika en Agrarkrise lige op til 1895, der i alt Fald at dømme efter Farmernes Klage var lige saa voldsom som den i Europa. Hertil kom, at de smaa Farmere ikke kunde følge med i de lave Produktionspriser, som Bonanzafarmerne kunde gøre til Norm.

Vi ser da ogsaa i U. S. A. en Indskrænkning af Hvedearealet. Det udgjorde (i Mill. Acres):

1884.....	41,5	1892.....	38,5
1891.....	40	1894.....	34,8

Samtidig kommer ogsaa Amerikanerne i stigende Grad ind paa at fodre deres Korn op.

Farmerne i U. S. A. maatte altsaa i Virkeligheden tilsidst slaa ind paa den selvsamme Vej som de danske Landmænd — om end i mindre Grad — Indskrænkning af Hvedearealet og animalsk Produktion. Hertil kommer, at Staterne naturligvis, efterhaanden som Befolkningen vokser, vil kunne aftage en større Del af Produktionen. Saaledes forklares det for Europas Landbrug saa betydningsfulde Forhold, at De forenede Stater, der i 70erne eksporterede en

Femtedel af sin Høst, og i 1900 to Femtedele, nu atter kun eksporterer en Femtedel af sin Høst.

I Indien ophævedes 1893 Udmøntningen af Sølv for private, og Rusland gik 1897 over til Guldmøntfoden. Da saa den mægtige Guldproduktion i Transvaal og Klondyke efterhaanden gør sig gældende, begynder der omkring Aarhundredskiftet en ny Opgangsperiode for det europæiske Landbrug. Ved Sekelskiftet var Agrarkrisen til Ende for faa Aar efter at slaa ind i en Højkonjunktur.

IX. Handels-Teknik.

34. I det 17. Aarhundrede havde Hollænderne gjort Amsterdam til et internationalt Oplag, hvorfra bl. a. England kunde faa Tilførsel. Hundrede Aar senere overtager London Englands Forsyning, medens Amsterdam vedbliver at være den internationale Handels Sæde; men Verdenshandelen er endnu paa Napoleonstiden af beskedent Omfang, andrager højst 5 Millioner Hektoliter til hver Side. Oversøiske Produkter spiller ingen Rolle; mellem Rusland og Vesttysklands Kornpriser er der ingen Forbindelse, og endnu ved Aarhundredskiftet skilte slette Veje Landsdelene i samme Stat snarere end de forbandt dem.

Dampmaskinen skabte en egentlig Verdenshandel i effektive Varer, som Telegrafen senere gjorde det i Terminsvarer. Først kom Rusland ind som Kornkammer, saa U. S. of A., saa Ostindien, Argentina og i de senere Aar Kanada og Sibirien. Nu opstaar der et Verdensmarked, en Mængde indbyrdes forbundne nationale Markeder, hvor Arbitragen udligner Forskellighederne i Sted som i Tid. De Prisforskelle, der er mellem de forskellige Markeder, skyldes Told- og Skatteforhold, Landets Beliggenhed og Afstand fra sit nødvendige Forsyningssted, Fragtrater, særlig Salgsrisiko og den lokale Vareart Ejendommelighed, Øjeblikkelig Tilstand kan dog rive et Land ud af Verdenshandelen, saaledes at

dets Handels Volumen og Priser hvirvler rundt efter egne Love, f. Eks. naar Tilførsel afskæres og Eksport forhindres.

Effektiv Handels Genstand er den individuelle Vare; den effektive Købmand skal fordele Kornet over de forskellige Konsumentomraader. Han har til Maal at samle den i sig selv blandt Millioner af Producenter splittede Høst paa Centralsteder og derfra levere den ud til de Handlende, der staar i direkte Rapport til Forbrugerne.

Den lille Købmand opkøber hos Bonden, samlede oprindelig selv Lagrene, men giver i vore Dage vel mere Ordre til, at Kornet skal forsendes til nærmeste Oplag eller Elevator. I de store Byer sidder de større Kornhandlere, som sondrer mellem Kvaliteterne, foretager de nødvendige Sammenblandinger med lokal Smag for Øje og dirigerer Varerne til Eksportcentrerne, hvor der snart residerer en selvstændig Eksportør, snart blot en Opkøber for Importlandet. Importøren modtager og fordeler Kornet, U. S. har Regeringselevatorer, hvor den større Landmand og Opkøber kan henlægge Kornet mod omsættelige „Warrants", og hvor ofl. Inspektører bekræfter Typekvalitet.

Ikke sjældent er Eksportør hinsides og Importør paa denne Side af Atlanten samme Firma, der iøvrigt skal raade over vældige Summer. Omfanget af Landets Høst, og Mængden af Hænder, den skal igennem, vil virke ind paa, hvilket Behov et Land har af Omsætningsmidler og paa hvilken Tid de skal skaffes. Før og under Høsten hjælper de amerikanske Banker f. Eks. Farmeren; derefter kræver Købmændene i New York eller Chicago Bankernes Hjælp til at flytte Høsten. Kreditbehovet skifter derefter, naar Eksportøren i Amerika eller Importøren i Europa udløser den amerikanske Opkøber. Importøren skal ofte betale, inden Skibet forlader Eksporthavn og altid inden Lasten udlosses.

I vore Dage vil vi ogsaa se Kornhandelen fortrustet. Importør og Eksportør er samme Person; Af-

købere og Opkøbere er undertiden selvstændige, men denne Selvstændighed er begrænset ved kontante Laan og Kontrakter. Kornkøbmand, Møller og Storbager samles under én Hat, og der bliver færre og færre dominerende Firmaer. Til Gengæld for denne Koncentration med Hensyn til Personel og Kapital er der en Decentralisation med Hensyn til Sted. Varen behøver ikke længere at lagres paa én Plads. Elevatorer kan ligge paa mange Steder i Riget, og Kornhandelen er ikke længere knyttet til faa Hovedstæder. Man sparer Omlagring og Tid ved direkte Tilførsel.

Maalet for al Købmandsskab er i k k e det procentvis højeste Profittillæg paa en given Omsætning, men at omsætte sin Kapital saa mange Gange som muligt. Ofte er derfor Importvaren solgt, inden den er afsejlet; den svømmende Ladning skifter mange Gange, om ikke Haand saa Ejermand, inden den naar til Udlosning. Medens Varen svømmer, har vi endnu Leveringshandel, som, naar den naar til Land, omformes til Locohandel. Vanskeligheden ved at fastsætte Typen, hvorefter man køber Varer, man ikke selv har set, skal vi omtale i næste Kapitel (jfr. Majsaaret). Ofte er sat som Betingelse „fair average of this year's crop" ; men Høstens Kvalitet svinger jo stærkt, og selv et Salg „about per sample" er ikke uden Risiko for Køber.

35. S p e k u l a t i v Handels Genstand er den abstrakte Normalvare uden Hensyn til, om denne eksisterer eller blot en Gang vil komme til at eksistere. Dog er der ofte vedtaget en faktisk Vareart, som ved Terminshandel skal leveres, naar Varen virkelig kræves; for saa vidt en saadan Vare kun er til Stede i begrænset Omfang og f. Eks. den saaledes aftalte Vare er bedre i Kvalitet end Aarets Høst, saa vil den, der har solgt paa Levering, være meget slet stillet, fordi han ikke kan faa tilstrækkelig meget af den Vare, som er den kontraherede Normaltype, og Baissens Mand „the bear" er i Klemme,

naar man ikke ved særlig Lov tillader ham at levere en anden, lettere fremskaffelig Vare.

Den legitime Spekulationshandel skal skønne over Verdens Forraad og Verdens Behov og disses indbyrdes Forhold indenfor et Høstaars 12 Maaneder. Spekulativhandelen foretages mellem Mænd, af hvilke oftest ingen selv skal bruge den effektive Vare. Hvor den effektive Varehandler tjener ved den Art Pristillæg, som snarest er en Art Kommission, tjener den spekulative Købmand ved en rigtig Beregning af Fremtidens Priser og Forraad. Den, der handler i effektive Varer, ønsker faste og rolige Priser, den spekulativt anlagte arbejder i Forandringer. Handelen med effektive Varer er for saa vidt en Spekulationshandel, nemlig naar Varer skal leveres paa et senere Tidspunkt end den Dag, Kontrakten er sluttet.

Der er Risiko for Prisforandring og Kvalitetsændringer i den individuelle Vare, f. Eks. medens Transporten staar paa; i Sejlskibenes Tid var Importøren i høj Grad Hasardspiller. Den Spekulationshandel, der bestaar i for tidligt at købe den effektive Vare og lagre den, hæver Øjeblikkets Pris, men saaledes at Fremtidens ikke kommer til at blive saa høj, som den ellers vilde blive. Spekulanten tjener her den (reducerede) Forskel mellem Fortidens og Nutidens Pris. Den Tjeneste, han gør Samfundet, er, at Prisforskellen ikke bliver saa stor, som den ellers vilde blive. Naar den effektive Vare først skal leveres efter en vis Tids Forløb, har vi her et naturligt Hasardelement, som hører al Handel til.

36. Den egentlige Terminshandel har nu til Formaal baade at udvide og at indskrænke dette Hasardelement. I og for sig behøver jeg ikke Terminshandelen for at dække mig. Man kan dække sig ved Handel i effektiv Vare, f. Eks. i svømmende Ladning, som man véd for Ordre vil indgaa i en Havn, hvorfra den let kan dirigeres, hvorhen man eventuelt vil sælge den.

I vore Dage dækker man sig dog næppe ved Transaktioner i effektiv Vare. Maaden er nu en anden: samtidig med, at jeg paa Levering køber den individuelle Vare, sælger jeg paa Termin den abstrakte Normalvare og udligner derved Hasardelementet og nøjes med at forøge mine beregnelige Omkostninger med Mæglerkurtage. Jeg har i December købt 1000 Tons à 140 Mark at modtage i Marts. Marts oprinder med en faktisk Pris af 120 Mark. Jeg har da lidt et Tab af 20 Mark; hvis jeg samtidig med at købe de 1000 Tons i December havde solgt Terminsrug pr. Marts til 140, vilde jeg ikke have lidt dette Tab af 20 Mark. Mit Køb paa Termin har da været en legitim Assuranceforretning, hvori de fire Faser er følgende: 1) Køb af den individuelle Vare at levere, naar jeg skal bruge den, 2) Assurance, bestaaende i Salget paa Termin til samme Pris. Nu oprinder Terminen, f. Eks. 3. Maaneder fra Dato, og vi faar 3) Inddækning, d. v. s. jeg køber, naar Terminen er modnet, pr. straks for dermed at udligne min Salgsforretning, d. v. s. for efter Løfte at kunne levere Terminsvarer, og 4) Sælger jeg den faktiske Vare.

I denne Assurance kan jeg indskyde Hasardelementet (der ofte er beregneligt) ved at udsætte Assurancen (Salget paa Termin) nogen Tid efter at jeg har afsluttet om den virkelige Vare, og paa den anden Side ved at inddække, før Terminen indtræder, saaledes at der mellem Assuranceforretningen og dens Opløsning ligger kortere Tid end mellem Købet og Salget af den individuelle Vare. Lad i Marts Notering for Hvede at levere i Juli være 12 Kr. Møller N. N. har solgt Mel til en Pris, der korresponderer til 12 Kr. Nu vil han ikke risikere Tab, hvis Kornprisen skulde stige, og han assurerer sig da ved at købe Terminsvare pr. Juli til 12 Kr. Juli oprinder med en Notering pr. straks af 14 Kr. Mølleren køber da en effektiv Vare, som han maatte betale med 14 Kr. for deraf at lave det Mel, han har

kontraheret at sælge til en til 12 Kr. korresponderende Pris. Tab 2 Kr. pr. Tønde. Samtidig skal han dække sin Terminsforpligtelse, som bestaar i, at han har købt Mel til 12 Kr. Denne Terminsvare kan han nu faa 14 Kr. for; han har altsaa tjent 2 Kr. pr. Tønde paa sin Terminsspekulation og saaledes dækket Tabet ved sin effektive Handel. Kurtagen indgaar i Møllepengene. Man kan nu lade Handel Nr. 2 og 4 likvidere hinanden ved at vor Møller gennem et særligt Firma eller Likvidationskassen i Stedet for at forlange sig Terminskornet leveret effektivt og atter at sælge det, nøjes med at faa betalt Prisdifferencen 2 Kr. pr. Tønde. D. v. s. Termins-Assurance afsluttes ikke ved en Handel i modsat Retning, men ved Erlæggelse af en Prisdifference. Man vil se dette er ganske legitimt, og hvis man mener, at Terminshandel har Berettigelse som Risikoforretning, maa man ogsaa indrømme, at det er fair at nøjes med at erlægge Prisdifferencen. Det vil altsaa ses, at Kampen mod Prisdifference-Handel er ulogisk, fordi Kriteriet for Spekulations Tilstedeværelse ikke er Prisdifferencens Erlæggelse, som i hvert Fald blot er Betalingen af en Sum, der svarer til Tabet paa den effektive Handel.

Denne Assurance er imidlertid meget lidet praktisk for danske Købmænd; for det første kan de ikke assurere Fragtvariationerne, der kan være betydelige, større end deres Fortjeneste, og dernæst er Omkostningerne ved at bruge københavnske Agenter for at kunne sikre sig paa Liverpools eller Chicagos Børs saa enorme, 2 pCt. af Kornpartiets Værdi foruden Telegramgebyrer, som ikke en Gang angives rigtigt. Jeg har selv lagt Mærke til ved at gennemgaa Terminsagenters Afregninger, at de beregner sig f. Eks. 5 Dollars i Telegramgebyrer til Amerika for hver Salgs- og hver Købsordre, endda de fornuftigvis telegraferer en Masse Ordre samlede, og rimeligvis er Ordrer alle Steder fra samlede i Bremen eller Hamborg og derfra telegraferede over til den ameri-

kanske Mægler. Telegramgebyrerne vilde ikke sjældent være lige saa meget som den i sig selv for høje Kurtage. Den Maade, hvorpaa Terminshandelens Agenturer er organiseret i Danmark, maa siges at modvirke al Terminshandels sunde Mening ved at paalægge Kunden en saadan Mængde Omkostninger, at den ligitime Købmand skræmmes tilbage og kun i Nødstilfælde assurerer sig. Derfor bliver de væsentligste Kunder for Terminsagenterne i København de rene Spekulanter, hvis Køb eller Salg ikke staar i Forbindelse med noget som helst Behov for effektiv Vare.

37. Undertiden, men ikke ofte, sker det, at man ogsaa i Kornhandel ved Assurancekontrakten lader Prisen staa in blanco. I Amerika begynder Landmændene at benytte denne Form. Møller køber hos Landmand eller Opkøber en ganske bestemt Kornkvalitet, f. Eks. til 14 Kr. pr. Metercentner. Denne Pris er Mølleren bange for at give, men han vil have det individuelle Korn. Handelen afsluttes da in blanco. Paa en eller anden Dag inden Oktober finder Sælgeren, at nu er Dagsprisen tilfredsstillende, og siger derefter til sin Møller: Denne Pris vil jeg have. Hvis Mølleren stadig finder, at Prisen er for høj, vil han assurere sig ved en Salgskontrakt.

Men Hensyn til Korn-Terminshandelen har vi ogsaa de almindelige Regler om Vor- og Rückpræmie (Tillæg til Leveringspris mod at henholdsvis Køber og Sælger har Ret til at annullere Kontrakten, naar det behager ham); hvorvidt man har Begrebet Doublepræmie og Nochpræmie (for Ret til efter Valg at forlange Levering eller Modtagelse og Ret til at faa det dobbelte Kvantum leveret), véd jeg ikke. I den danske Handel spiller det slet ingen Rolle. Der er ogsaa i Korn en stor Arbitragehandel, hvis Maal er at ophæve Prisforskellen mellem forskellige Steder, naar disse er større end Transportudgifterne og lokale Forhold berettiger til, samt mellem Dagsnoteringen for forskellige Terminer, om de er større eller

mindre end Lagringsudgifter og Rente; Arbitragen forringer Reporten eller Deporten, Forskellen mellem Dagsnotering for Nutids- og Fremtidsprisen, ved at købe op paa en tidligere Termin og sælge paa en senere eller ved eventuelt at oplagre eksisterende Varer, som man trækker ud af Omsætningen (eller omvendt). Arbitragen kræver, da Gevinsten er i pro Mille, enorme Kapitaler i Arbitrageurens Haand, men er til Gengæld en meget sikker Forretning.

38. Som sagt er det ikke Difference-Forretningen, der er Kriterium for, om der foreligger samfundsskadelig Spekulation, men det, at Personer køber og sælger paa Termin, som slet ikke har nogen Interesse i at sælge Varerne. Men selv her maa det siges, at den legitime Assuranceforretning var umulig, hvis ikke Outsiders var skikkelige nok til at ville være Modpart for de Folk, der skulde assurere sig. Hvis man overhovedet vil have Assuranceforretning, maa der altsaa være Kapitalister, som uden at være Købmænd i effektive Varer, kaster sig ind i Køb og Salg af Terminsvaren. Kun maa disse Outsiders være en retbegrænset Kreds af Kapitalister, der véd, hvad de gør. Den almindelige Borger har intet i Spekulation at gøre, hvori han ikke kender noget som helst til Chancerne, og hvori han er daarligere stillet, end hvis han spillede ved Rouletten, fordi Modparten ikke blot kender mere end han, men ogsaa er i Stand til at manipulere Markedet. I Kamp mellem Bjørne og Tyre hører Faarene ikke hjemme, om de end er nok saa lodne. Derfor er det et korrekt Krav, at ingen Terminskontrakt skal være gyldig, naar den ikke er afsluttet mellem Personer, hvis Navne er indført i det officielle Register, der skal føres over de terminsberettigede. Selv Lande, der ingen Terminsbørs har, bør føre et saadant Register og nægte Statens Medhjælp til Gennemførelse af Termins-Kontrakter, naar ikke begge Parter staar i det. Dette er saa meget mere nødvendigt, som Varebørsen jo er Genstand for de store

Baisse- og Hausseoperationer. Vi skal i det følgende nævne baade Leiters og senere Lichtsterns Operationer. En saadan Spekulations Forløb er glimrende skildret i Frank Norris' „The Pit", som meget af Kornets Produktionshistorie i samme Forfatters anden Roman „The Octopus".

Medens det effektive Forraad maa være begrænset, behøver Terminshandelen hverken Jord, Sol eller Gødning. Den er en pragtfuld, uendelig reproduktiv, men ofte giftig Plante, voksende i Børsens Jordbund. Jeg kan tilbyde paa et Marked en hel Verdenshøst, og jeg kan, hvis jeg kan stille den fornødne Margin-Indbetaling, købe Danmarks Høst siden Gorm den Gamle. Men andre Ord: gennem Køb og Salg af den ikke eksisterende Kontrakthvede, kan jeg forøge Efterspørgslen eller Udbud i al Hvede og derigennem paavirke Efterspørgslen for effektiv Kornvare i et næsten ubegrænset Omfang. Og dette har Landmændene med en vis Ret beklaget sig over, saa meget mere, som de paastaar, at Haussen aldrig har sin Højde paa den Tid, Landmandens Høst skal købes af Kornkøbmanden. Tager vi Gennemsnittet 1878—1893, vil vi dog finde, at som Gennemsnit ligger Rugprisen, naar den er højst , i Juni, ikke over 8 pCt. over, naar den er lavest (i September).

En Terminsbørs fører utvivlsomt store Lagre til vedkommende Sted og derigennem faar den legitime Handel en Fordel. En By som København bør næppe have en Terminsbørs, bl. a. fordi vi slet ikke kan skaffe effektive Varer nok til Lagrene ud af Landets egen Høst.

Hovedcentrerne for Terminshandelen er Liverpool, Amsterdam, Odessa, Paris, Budapest, Chicago og San Francisco. New York er væsentlig Speditionsplads. Argentina og Indien modtog oprindelig deres Pris fra Europa, men sætter den nu selv paa sine Børser. London har ingen Terminsbørs, men har i „The Baltic" Verdens største effektive Børs, hvis Oplag — naar ikke Krig lige udbryder i Juli Maaned —

altid vil være store nok til at sikre Englands Kornforsyning. I Tyskland var Berliner Børsen den mægtigste, men Børsloven tog for en Tid Terminshandelen væk; det interessante Eksempel paa en udenfor Børsen holdt privat Terminsbørs, hvorimod den tyske Regering skred ind, vil blive erindret.

X. Prisdannelsen.

39. Et vægtigt Bidrag til Belysning af, hvorledes Kornets Pris fastsættes, er givet i von Thünens Værk „Der isolierte Stat" (1826). Han tænker sig et fra den øvrige Verden ganske afsondret Territorium, hvor Produktionsbetingelserne og Transportforholdene overalt er ganske ensartede, og som for sin Overskudsproduktion kun har et eneste Marked, beliggende i Territoriets Centrum. I Følge von Thünen maa da Kornprisen paa dette Marked til enhver Tid være netop saa høj, at den dækker Produktionsomkostningerne i og Transportomkostningerne fra den fjerneste Egn, hvis Produkt er nødvendigt til Markedets Forsyning. Enhver Forhøjelse af Fragten og enhver Stigning i Produktionsomkostningerne maa drive Prisen i Vejret, medens omvendt ethvert Fald i Produktionsomkostningerne eller i Fragtsatserne maa trykke Prisen.

Selv om nu ogsaa dette er en Abstraktion, er den dog ikke mere virkelighedsfjern, end at man f. Eks. i Hvedehandelen meget vel kan genfinde det Thünenske Billede. England er Centrum, og de transportmæssig set fjerneste og prisbestemmende Lande er det Indre af Rusland og af Amerika, Indien og Argentina. For Rug er Hovedmarkedet Tyskland (Berlin) og Grænseproducenten det Indre af Rusland.

Dette Forhold forhindrer naturligvis ikke, at den lokale Produktion kan have en overvejende Betydning for den lokale Forsyning, saaledes at der opstaar indbyrdes stærkt afvigende L o k a l p r i s e r. Her er kun Tale om „V e r d e n s p r i s e n".

40. Selv i 2 Aar med lige stor Høst og Forraad behøver Priserne ingenlunde at være ens, idet Transport- og Produktionsomkostningerne ikke saaledes som i v. Thünens Land overalt er de samme, og det derfor bliver af væsentlig Betydning, hvorledes Verdenshøsten fordeler sig paa Produktionslandene.

I de enkelte Aar og Maaneder kan Prisen svinge ganske betydeligt, behersket af Forholdet mellem Udbud og Efterspørgsel. Udbudet er bestemt ved Verdenshøstens Størrelse og Forraadet fra forrige Aar, Efterspørgslen ved Høhøstens Udfald, Behovet for Brødkorn, Kreaturstyrken og Priserne paa de animalske Produkter. Størrelsen af det Kvantum, som skal sælges af en vis Kornsort, afgør om Grænseforbrugeren bliver et Menneske eller et Kreatur, og Markedsprisen bestemmes da ved Grænsekøberens subjektive Pris.

Behovet for Brødkorn forandrer sig kun lidt fra Aar til Aar. Efterspørgslen er derimod ikke altid lige „effektiv". Ved høje Kornpriser kastes en Del af Befolkningen over paa Forbrug af Kartofler; det samme er Tilfældet under Arbejdsløshed og Strejker. 1838—61 varierede i Schlesiens Byer det aarlige gennemsnitlige Hvedeforbrug mellem 76 og 38 kg pr. Hoved, Rugforbruget i Østpreussen mellem 102 og 145 kg og i Berlin mellem 70 og 115 kg pr. Hoved.

41. Større er Svingningerne i Behovet for Foderkorn, og Omsætningen varierer her voldsomt med Prisen eller rettere med Svingningerne i Forholdet mellem Priserne paa de animalske Produkter og paa Foderkorn. Ved relativt lave Kompriser udvides Forbruget stærkt, medens det omvendt trækker sig voldsomt sammen ved relativt høje Kornpriser, og hvorvidt en given Kornpris er relativt høj eller lav, afhænger af Prisen paa Smør, Kød og Flæsk. Forbruget af Foderkorn kommer herigennem til at virke som en Art Prisregulator. Men denne Regulator er ufuldstændig, og desuden er der ved Forholdet til de animalske Produkters Priser bragt et nyt Moment ind

i Kornets Prisbestemmelse. Høje Kødpriser giver faste Kornpriser, fordi det betaler sig at fede, og, om end i mindre Grad, fordi Folk vender sig fra Kød til Korn. Omvendt giver lave Kødpriser flove Kornpriser. Høje Kornpriser fremkalder maaske i første Omgang lave Priser paa Kød, fordi Kreaturstyrken indskrænkes ved Slagtning, men i anden Omgang er ogsaa Kødpriserne høje. Lige saa vil lave Kornpriser til sin Tid fremkalde lave Kødpriser. I Virkeligheden er der et indbyrdes Afhængighedsforhold mellem Priserne paa Korn og alle andre Næringsmidler samt Arbejdslønnen.

42. Mellem de forskellige Kornsorters Priser bestaar der en ret nøje Vekselvirkning. Er Rugprisen høj, blandes der daarligt Hvedemel i Rugbrødet, og da tillige en større Del af Efterspørgslen rettes mod Hvedebrød, saa stiger ogsaa Hvedeprisen — og omvendt; Rug og Hvede er indbyrdes Surrogater. Der vil altsaa være en Grænse for, hvor langt Hvede- og Rugprisen vil kunne fjerne sig fra hinanden; skulde der opstaa et langvarigt Misforhold, faar Landmanden en stærk Opfordring til at ændre sine Kornsorters Dyrkningsforhold. Paa lignende Maade forholder Rug sig til Havre, idet det kan erstatte Havre som Foder. Ogsaa Havre og Byg er indbyrdes afhængige og til en vis Grad Rug og Byg. Kun Maltbyg indtager en Særstilling. Ogsaa mellem Hvede og Majs bestaar der et Vekselvirkningsforhold. Ved høje Hvedepriser har man saaledes forsøgt at byde de fattige Klasser et Brød, lavet af en Blanding af Hvede- og Majsmel. Mange Steder er Landmændene ved meget lave Hvedepriser ikke utilbøjelige til at fodre Hveden op, naar det normale Foderkorn kan sælges til forholdsvis mere lønnende Priser. Selv om disse Forhold nu ogsaa spiller en mindre Rolle, saa erstatter Hvede dog ofte i stor Udstrækning Majs som Foderkorn i Amerika. I det hele taget vil de forskellige Kornsorter langt lettere kunne ombyttes i Forbruget hos Producenterne end paa Verdensmar-

kedet. Endelig er Foderstoffer og Foderkorn paa lignende Maade indbyrdes afhængige.

Dette Vekselvirkningsforhold har, efterhaanden som Verdensmarkedet har udviklet sig, fremkaldt en Tilnærmelse mellem Kornsorternes Priser. Rugprisen er i alle tre nedenstaaende Perioder sat lig 100, og de andre Kornsorters Priser udtrykt i Forhold dertil:

	Hvede	Rug	Byg	Havre
1800—1850	134	100	93	90
1850—1900	126	100	100	99
1901—1905	121,4	100	98,4	99,9

Men indenfor samme Periode kan Forskellen mellem Kornsorternes Pris variere stærkt. I Juli 1909 var Forskellen mellem Rug- og Hvedepris 5 Kr. 20 Øre, i November 1908 kun 1 Kr.!

43. Uden disse Tilnærmelser mellem Korn- og Foderstofferne kunde man i det store og hele sige, at Prisen paa en Kornsort var afhængig af, a) hvilke Klasser eller Lande der var Grænseforbrugere, d. v. s. de daarligst stillede Forbrugere, idet deres Vilkaar kunde ændre Efterspørgslen, og b) paa den anden Side af Afstanden fra Centralmarkedet (London) og af Forholdene paa det Produktionssted af Betydning, der laa l æ n g s t borte, f. Eks. for Rug: Midt-Rusland, for Hvede: Argentina, for Ris: Indien.

Endnu maa man gøre opmærksom paa, at indtil 1820 eksisterede ikke nogen Verdenspris, men blot en Række Lokopriser, der kun steg i svag Relation til hinanden; ja med slette Transportmidler ser man i samme Land flere af hinanden uafhængige Lokopriser — just som Forholdet er i Rusland, hvor Overflod et Sted kan være samtidig med Hungersnød et andet Sted. I 1816—20 kostede 1 Tons Hvede i England 295 Kr. men samtidig i Frankrig 235 Kr. Iøvrigt har — paa Grund af Tysklands Toldpolitik — preussiske og engelske Priser fjernet sig fra hinanden, medens øst- og vesttyske Priser har nærmet sig hinanden.

44. Til Forstaaelse af Prissættelsen kan vi tage North Dakota, hvor Hveden avles i ekstensivt Maskinbrug, idet Arbejdslønnens Højde (10 Doll. pr. Uge + Kost) fører til at anvende Maskiner i størst mulig Omfang.

Tabellen angiver Udgifterne pr. Td. Land (1904, god Høst) eftersom Jorden er mindre eller mere god. For den daarlige Jord er Afgiften til Godsejer 660, for den gode Jord 1100 Øre pr. Td. Land.

Høst pr. Td. Land	Plojning	Udsæd	Saaning	Mejning	Negsætning	Tærskning	Ialt	Afgift	Tilsammen
a) indtil 3 Td. Korn	760	330	170	375	85	355	2075	+660	=2735
b) over $5\frac{1}{2}$ — —	780	365	190	450	105	760	2650	+1100	=3750

Omsætter vi disse Tal for at finde Produktionsudgiften pr. Tønde Korn i Gruppe a og b, finder vi: Dyrkningsudgifter 830 og 440; Forpagterafgiften vil blive 265 og 185, Summen af Dyrkningsudgift + Forpagterafgift, som, maalt pr. Arealenhed for daarlig Jord var 2075+660=2735 og for god Jord 2650 +1100=3750 Øre, bliver pr. Tønde Korn, hvis avlet paa den daarlige Jorn 830+265×1100, men avlet paa god Jord 440+185=625. Summen skal forhøjes med Gødningsudgifter, der svarer til laveste Forpagtningsafgift (efter Mackeprang); men selv da har vi Udgiften pr. Td. Korn henholdvis $13\frac{1}{2}$ og $7\frac{1}{2}$ Kr., alt efter Jordens Godhed.

Det bekræfter sig her m. H. t. Forpagtningsafgiften, at man vanskeligere kan betale for meget for god Jord end for lidt for daarlig Jord.

45. Spørgsmaalet om Forholdet mellem Høstens Størrelse og Kornprisen har ofte beskæftiget Nationaløkonomerne. I Slutningen af det 17. Aarhundrede konstruerede saaledes Englænderne King og Davenant en Priskurve for det almindelige Brødkorn: (jfr. ogsaa Mackeprang)

Var	Aarets	Høst	10	pCt.	under	Middel,	steg	Prisen	30	pCt.
—	—	—	20	-	—	—	—	—	80	-
—	—	—	30	-	—	—	—	—	160	-
—	—	—	40	-	—	—	—	—	280	-
—	—	—	50	-	—	—	—	—	450	-

Disse Resultater bekræftes ganske vist ikke af Erfaringen, men man kan dog ikke, naar man over en Aarrække sammenholder Høstudbyttet med det normale Forbrug og derefter iagttager Prissvingningerne, undgaa det umiddelbare Indtryk af, at Udsvingene er større end Høstens Over- eller Underskud i og for sig synes at retfærdiggøre. Den almindelige Forklaring er, at Korn er en næsten uundværlig Livsfornødenhed, og bliver Knapheden stor, er alle derfor villige til at betale meget høje Priser. Omvendt udvides Forbruget kun meget lidt, om ogsaa Priserne er lave — jfr. dog foran om Forbruget i de tyske Byer — endog en Rigmand *køber ikke* mere Korn, selv om det er billigt.

Hvor rigtige disse Betragtninger end er, giver de dog næppe den tilstrækkelige Forklaring. Som vi har set, er der en nøje Forbindelse imellem Prisforholdene for Brødkorn og for Foderkorn, og Forbruget af Foderkorn er langt det største og tillige langt mere elastisk, saaledes at store Prissvingninger modvirkes ogsaa for Brødkornets Vedkommende. Her kommer imidlertid Teorien om, at Markedspris og den Pris, som *Grænseforbruget* kan give, maa falde sammen Ved Grænseforbrugere forstaas den Række Forbrugere, som indskrænker deres Forbrug eller ophører med det, naar Priserne stiger. Oprindelig er Mennesket — den faktiske Grænseforbruger; hans Købeevne er den afgørende. Men er der meget Korn, og dette altsaa bliver Fodermiddel, er saa at sige Kreaturet en Grænseforbruger, hvis Efterspørgselspris er bestemt af Foderstoffernes Omsætningsforhold. Dette er vi vant til.

Men i Aar, hvor Høsten giver stort Deficit, eller hvor Krig ødelægger Afgrøderne og hindrer de oversøiske Tilførsler, da skilles Korn og Foderstoffernes Veje; de sidste appellerer stadig til Kreaturet, d. v. s. til Kødprisen, men Kornet maa søge alle sine Forbrugere blandt Menneskene. Saaledes kan det siges, at medens normalt Korn og Foderstoffer følger og paavirker hinanden, saa vil, naar de skilles, Kornet søge højt i Vejret; jo højere det gaar, des mere indskrænker vi vort Kødforbrug, fordi Brød sluger saa meget af vor Indtægt, og med faldende Kødforbrug har vi faldende Foderstofpriser. Har en saadan Krise staaet paa i nogen Tid, ender vi i slet Kornforsyning, tophøje Kornpriser, indskrænket Kreaturhold, lave Foderstofpriser samt Kødpriser, der paa Trods af lave Foderstofpriser bliver meget høje paa Grund af et indskrænket Kreaturhold. Vil 1915 se dette Billede?

46. Det er imidlertid kun en Brøkdel af Verdenshøsten, som kommer frem paa Verdensmarkedet. Det lokale Forbrug er overalt relativt konstant, og et Deficit i Høstudbyttet bliver derfor til et relativt langt større Deficit i det paa Verdensmarkedet udbudte Kvantum. Men paa Verdensmarkedet sættes Verdensprisen, og den paavirkes derfor uforholdsmæssig stærkt af en Svingning i Høstudbyttet. Det bliver da Terminshandelens Opgave i Tide at forudse det kommende Deficit og registrere det i Prisen, saaledes at Landmændene derigennem opfordres til at øge deres Eksport og tage ogsaa deres Del af Verdenshøstens Underskud. Efterhaanden som de lokale Markeder knyttes nærmere til Verdensmarkedet, er det derfor at vente, at de nationale Prissvingninger vil blive mindre.

Forklaringen af de relativt store Prissvingninger er altsaa, at et Høstdeficit eller -Overskud ikke fordeles jævnt over hele Verdens Forbrug, men med særlig Styrke rammer netop det Marked, hvor Verdensprisen sættes. Vi kommer da rimeligvis til et

forkert Resultat, hvis vi forsøger at udfinde den nærmeste Fremtids Priser ved Hjælp af et Kendskab til Verdenshøstens Størrelse. Det, som maa interessere Kornkøbmanden, er i langt højere Grad Eksportkvantumets Størrelse og Importlandenes Behov. Herover bringer Fagbladene hvert Aar omhyggelige Overslag, og hertil kommer Ugeopgørelser over Eksport og Import, maanedlige Opgørelser over disponible Forraad o. s. v.

47. Kornprisen i et givet Øjeblik er dog ikke blot bestemt ved de disponible Forraad og Efterspørgslens Styrke, men ogsaa ved Aarstiden. Priserne er lavest kort efter Indhøstningen i September og stiger herfra næsten stadig gennem hele Høstaaret — der er dog et foreløbigt Maksimum i Oktober, og Aarets Maksimum falder ultimo Maj — efterhaanden som Svind og Lagringsomkostninger gør sig gældende; den ældre Vare er ogsaa vægtigere. For at illustrere Forholdets Betydning, hidsættes en Oversigt over Berliner-Børsens Ultimo-Noteringer i Hvede. Tallene er Gennemsnit af Perioden 1878—93, og Aarsgennemsnittet er sat lig 100.

August	98,3
September	96,4
Oktober	98,2
November	98,1
December	97,4
Januar	99,0
Februar	99,9
Marts	99,7
April	103,7
Maj	104,3
Juni	101,0
Juli	103,6
Aaret	100

Det vil af det anførte forstaas, hvor vanskelig en Sag det er for Kornkøbmanden at bestemme de nær-

meste Maaneders sandsynlige Prisbevægelse. Selv om ogsaa de statistiske Oplysninger, der staar til hans Disposition, fastslaar den øjeblikkelige Stilling med fuldkommen Nøjagtighed og ogsaa bedømmer Fremtiden rigtigt, bliver der dog altid det overordentlig svære Skøn tilbage at fastslaa, om alle disse Momenter har fundet deres tilstrækkelige Udtryk i Prisen, eller om det er den nærmeste Fremtid forbeholdt at lade dette ske, og hvor stor Forandringen i saa Fald vil blive.

XI. Mel- og Brødpris.

48. Brødpris er afhængig af a) Kornpris, b) Møllepenge, c) Bagers Fortjeneste og d) et Detailtillæg. Medens Kornprisen er svingende, er de andre Elementer ret beregnelige og konstante.

Groft Mel (Hvede eller Rug) fremstilles af Korn ved en Proces, som Mølleren kan foretage for lidt over 1 Kr. pr. 100 kg. En fair en gros Pris for dansk groft Hvede- eller Rugmel, hvoraf der af 100 kg Korn fremstilles 98½ kg Mel, er Prisen paa 100 kg Hvede tillagt 1 Kr. 35 Øre. Hjemmebagning i Byer af Grovbrød er nærmest umulig.

Groft Brød fremstilles paa Fabrikerne, saaledes at man af 100 kg Rugmel faar 33 Brød, der vejer 8 Pund i bagt Tilstand.

1 kg Brød kan fremstilles til en Pris, som svarer til Værdien af ¾ kg Korn plus 5 Øre eller et 4 P d.s Brødlig 1½ kg Korn plus 10 Øre (rigeligt Profit iregnet).

Det grove Hvedebrød bliver lidt dyrere at fremstille end Rugbrød, fordi der til det første skal anvendes Gær, og Brødet fremstilles ved Haandarbejde. Med en Kornpris af 10 Kr. vil groft Mel koste 11 Kr. 35 Øre og et 4 Punds groft Brød af Fabriken kunne sælges til Forhandlere for 25 Øre. En Kornpris af 16 Kr. vil for Grovmelet give en Pris af 17 Kr. 35 Øre og for et 4 Punds Grovbrød en en gros

Pris af 34 Øre. Hvis Kornet koster 20 Kr., er Prisen for groft Mel og groft Brød henholdsvis 21 Kr. 30 Øre og 40 Øre.

Til en gros Prisen maa lægges Detailtillæget, som en Gang var 5 Øre og nu er 7 Øre for et 8 Punds og 4 Øre for et 4 Punds Brød. Nu giver imidlertid Fabrikerne 8 Øre (Fællesbageriet 7 Øre), og desforuden giver enkelte Fabriker en Bonus, saaledes at Detailtillæget kan naa 10 Øre. Det vil sige, Konkurrencen mellem kartellerende Fabriker viser sig ikke i en Konkurrence hos Publikum enten om Brødets Godhed eller Billighed, men ene ved Salget til Forhandlerne, saaledes at det sletteste Brød sælges bedst, fordi Fabrikens Detailtillæg her er højst. Konkurrencen modvirker her al Konkurrences Hensigt. Det synes derfor rimeligt at fastsætte et bestemt Tillæg af 7 Øre (4 Øre for et halvt Brød). Naar R u g e n staar i 20 Kr., har vi for et 4 Punds Rugbrød $1\frac{1}{2} \times 20 + 10$ lig 40 Øre for en gros Pris og 44 som Detailpris.

49. Vender vi os nu til S i g t e m e l, har vi, at vi af 100 kg Rug faar (regnet i Møllers Favør) 56 kg Mel og 42 kg Klid, ved en Mølleproces, der koster lidt over 2 Kr. i Formalingspenge. Nu har 42 kg Klid samme Værdi som mindst 21 kg Rug (Klidpris indtil ca. 50 pCt. af Rugpris), d. v. s.:

100 kg Rug plus 2 Kr. lig 56 kg Sigtemel plus 21 kg Rug, eller:

79 kg Rug plus 2 Kr. lig 56 kg Sigtemel, eller:

7 9 k g R u g + 2 K r. divideret med 56 lig 1 kg Sigtemel som en gros Maksimalpris.

R u g s i g t e b r ø d kan fremstilles saaledes, at man af 100 kg Rugsigtemel kan faa mindst 225 Rugsigtebrød à 1 Pund i bagt Tilstand (113 Kvint i Dejg). Bagerpengene er mellem 6 og $6\frac{1}{2}$ Kr. (opgivet fra Fællesbageriet). Vi faar da følgende Ligning: 100 kg Rugsigtemel plus 6 Kr. 50 Øre lig 225 Brød, eller 1 Rugsigtebrød (der vejer 1 Pund), er lig (4 kg Rugsigtemel plus 26 Øre): 9. Ved en Pris for Sigtemel à 20 Øre kg vil Brødet koste 12 Øre en gros; ved

en Pris af fra 30—31 Øre 16½ Øre en gros. Bagerlauget sælger i Detail et Brød, der i Dejgen vejer 145 Kvint og i bagt Vægt højst 130 Kvint for 35 Øre, hvad der svarer til en Rugsigtemelspris af 30 Øre.

50. Af 100 kg Hvede faas 64 kg Flormel og 34 kg Klid; Værdien af 34 kg Klid er (1914) lig Værdien af 23 kg Hvede; altsaa 64 kg Flormel lig (100 minus 23 kg Hvede plus 2 Kr. Møllepenge), altsaa 1 kg Flormel har som Maksimalpris (77 kg Hvede plus 2 Kr.):64, eller ca. 1⅕ kg Hvede plus 3 Øre. Ligningen varierer med Klidprisen.

Dette Flormel holdes i Detail i en saa høj Pris, at Hjemmebagning af almindeligt Franskbrød bliver meget besværlig for den, der ikke kan købe en Sæk ad Gangen. Prisen for Flormel fremstillet af dansk Hvede vil da være, naar Prisen for Hvede er 12 Øre, 17½ Øre pr. kg, naar den for Hvede er 16 Øre, 22½ Øre, og naar den for Hvede er 20 Øre, 27½ Øre. Disse Priser levner i alt Fald ikke mindre Profit for Mølleren end den sædvanlige.

Hvedebrødet fremstilles af 100 kg Flormel, 50 kg Mælk og 1 kg Gær. Regner vi Mælk og Gær til 5 Kr. 50 Øre og Bagerløn til 6 Kr. 50 Øre, har vi som Produktionsomkostninger ved at omdanne 100 kg Flormel til 151 kg Dejg og bage disse til 250 Brød — som i Dejgen vejer ca. 113 Kvint og i bagt Tilstand 100 Kvint — Prisen paa 100 kg Flormel plus 12 Kr.; 1 Brød eraltsaalig (100 kg Flormel plus 11 Kr.): 250 eller omtrent 0,4 kg Flormel plus 4½ Øre for et Brød. Detailtillægget er 25 pCt., men burde paa et Punds Franskbrød højst være 3 Øre. 1 Brød paa 1 Pund, der i Detail burde sælges for 17 Øre, sælges imidlertid af Lauget for 28 Øre i Detail, idet Laugets Maksimalvægt for et 25 Øres Franskbrød er 100 Kvint i Dejg (88 Kvint i bagt Tilstand) eller 10 Øre for meget. Nu maa det imidlertid beregnes, at den enkelte Bager arbejder under ugunstigere Forhold end en Fabrik; men i alt Fald kan det siges, at en Detailpris af 20 Øre og en en gros

Pris af 16½ Øre paa et Franskbrød, fremstillet af dansk Mel og vejende 1 Pund i bagt Tilstand, vil give Bageren en passende Profit, naar Hvedeprisen er 16—17 Kr.

Nu er tilmed Vægten yderst varierende. Jeg har selv fundet 15 Øres Franskbrød, der i bagt Tilstand vejede 50 Kvint (altsaa 30 Øre for 100 Kvint i bagt Tilstand), uagtet Laugets Maksimalvægt er 57 Kvint for de smaa Brød, d. v. s. ca. 12 pCt. for lidt. Paa undervægtige Brød vil Bageren faa en utilstedelig Ekstrafortjeneste.

Nu er Sagen den, at Arbejderens Forbrug af fint Brød er lige saa stort som hans Forbrug af Rugbrød, saaledes at det for ham har samme økonomiske Interesse, at han ikke forfordeles paa Franskbrødet, som at han ikke gør det paa Rugbrødet. Det heldigste er, at alle Bagerier, der fremstiller Fintbrød, skal føre et Standardbrød af den til enhver Tid billigste Hvede, som er egnet til Bagning, og at dette Standardbrød afvejes i Mangefold af ½ Pund. Man indvender derimod, at man ikke skal blande sig i Bagernes Teknik; hertil maa svares, at man gør det ved Rugbrødet, og at selve Bagerlauget ved at fastsætte en Maksimumsvægt for Franskbrødet, jo selv har villet tvinge Bagerne til en ensartet Teknik. Forskellen er blot den, at den af det offentlige satte Vægt er en Minimums, den af Lauget satte en Maksimumsvægt, som tilmed tvinges overholdt ved den kollegialt vedtagne Bøde! Kontrollen er svær, fordi Bagerne maa blande Melsorterne; deres Forkærlighed for udenlandsk Mel er ikke af ren teknisk Art; jfr. hvad Dr. Hindhede skriver:

„Kappestriden mellem Bagerne om, hvem der kan lave det største Franskbrød, fører til, at der maa bruges udenlandsk, „stærkt brødgivende" Mel. — „Stærkt brødgivende Mel" vil ikke sige andet end, at Gluten i visse, under varmere Klima avlede Hvedesorter er af en sejgere Beskaffenhed, saa Dejgen bedre kan lade sig puste op uden at falde sammen, inden

Bagningen er til Ende. Det skulde ikke hedde „brødgivende". Et kg amerikansk Hvedemel giver ikke ét kg mere Brød end et kg dansk Mel. „Luftgivende Mel" var det rette Ord.

Et Hotel, der er berømt for sit fortræffelige Hvedebrød, fremstiller dette efter følgende Kalkule:

100 kg Mel à 23 Øre	Kr.	23,00
50 l Mælk à 5 Øre	—	2,50
1¼ kg Gær à 1 Kr.	—	1,25
Brændsel, Leje og Lys ca.	—	3,00
Arbejdsløn ca.	—	4,00
Total	Kr.	33,75

Af ovenstaaende Blanding opnaas ca. 300 Pund Dejg, hvoraf igen kan tilvirkes 133 bagte Brød à 1 kg, disse beregnede à 40 Øre pr. Stk. vilde indbringe Kr. 53,30 og saaledes give en Nettofortjeneste af op mod 20 Kr. eller 60 pCt.!

Efter at ovenstaaende var skrevet, har Lauget og Fabrikerne fremstillet et fortrinligt 1 Punds Franskbrød af dansk Hvede til en Udsalgspris af 20 Øre!

51. Hvad siger nu Statistiken? 1) Et 8 Punds Rugbrød koster i København fra 1899—1910 (inkl.): 55, 55, 50, 54½, 54, 53, 56, 58, 63, 63⅔, 64, 62. I 1914 har det naaet 90; 2) Korn- og Melpriserne i Relation i 1908:

Hvede	Minimum	1230	Maksimum	1900
Hvedemel	—	1950	—	2500
Rug	—	960	—	1400
Rugsigtemel	—	1400	—	2250
Groft Rugmel	—	1140	—	1680

Melets Detailpriser (1907 og 1909: Flormel, dansk 20 (24); Rugsigtemel 18,6 (21,8); groft Rugmel 14,6 (17,8). Fra 1880 har vi følgende tyske Tabel: Rug 11½—15½, Sigtemel 16—21¾ og Brød 20½—23.

Følger vi i et enkelt Aar, f. Eks. i 1908, Udviklingen fra Maaned til Maaned, vil vi se en stor Forandring i Spændvidden: pr. 100 kg Korn kan Spændvidden mellem Rug og groft Rugmel være mellem 220 og 430, og der er en Tid, hvor den kun er 10 Øre! Medens Spændvidden mellem 128-Hvede og Flormel pr. 100 kg snart er 570 Øre og snart kan gaa helt op til 730 Øre, gik den i en enkelt Maaned, Juli, endog derover.

XII. Priser.

52. Middelalderens ledende Mænd fortsatte Oldtidens Kornpolitik og begunstigede lave Kornpriser; den udenlandske Handel med Korn var ringe, Skibene ikke rummelige, og Faren for Hungersnød stor — Folden var jo kun 3 à 5 — selv naar andre Steder indenfor Landgrænsen havde Overflod, vilde slette Veje vanskeliggøre Korntilførsel. En Qvarter (lidt over 2 Td.) Hvede kostede i det 14. Aarhundrede normalt 4—6 sh. — ganske vist med voldsomme lokale Udsving. Til Sammenligning kostede i Rom Anno 300 efter Christus 2 Td. Korn ca. 15 sh. Sølvstrømmene fra spansk Amerika skabte imidlertid en P r i s r e v o l u t i o n, hvori først og fremmest Kornprisen tvinges i Vejret. 1535 var Hvedeprisen tre Gange saa høj som et Sekel i Forvejen; ca. 1600 seks Gange saa høj! Med stadige voldsomme Udsving springer Kornprisen i Vejret, og bliver i mange Lande holdt oppe af Toldbeskyttelse.

Under Napoleonskrigene lagdes Kornet op i et helt forrykt Niveau, som naar et Maksimum med 137 sh., d. v. s. over 20 Gange Prisen i noget før 1500! Krigenes Ophør skabte stadig vigende Priser, som yderligere faldt ved det, at Betalingsmidlet, Banksedlen, i alle Lande efter at være gaaet Mile fra Pari, atter nærmede sig mod Pari. I 20erne fik vi den store L a n d b r u g s k r i s e. 1824 naaede Londoner-

prisen 28 sh. (samtidig med en dansk Rugnotering af knapt 4 Kr. pr. Td.!)

Denne Krise skabte overalt nye Ejere, udslettede megen Prioritetsgæld og gav de n y e Landmænd Arbejdsfred. Europas Befolkning tiltog. Desværre førte Europa en ret skarp Beskyttelsespolitik, som bortfaldt omkring 1850—60, hvor de nye Besiddelses- og Dyrkningsmetoder viste deres Virkning. En Opgangspris omkring 1870 førte en god Konjunktur til Ende.

I det 19. Sekel ser vi Produktionsudgifterne pr. Tønde avlet Sæd stadig faldende, og Priserne er derfor vigende, men i k k e i Forhold til Produktionsudgiftens Fald. Med 1875 sætter den 20-aarige Landbrugskrise ind; fra 1897—1905 vinder Priserne igen frem, for omkring 1910 at ende i Topprisen. Brodden er nu taget af den oversøiske Konkurrence.

Den e n g e l s k e H v e d e p r i s' Historie fremgaar af hosstaaende Oversigt, der angiver Priserne pr. Qvarter i shilling og pence.

1401—50...	7	sh.	1	d.	1893.....	26	sh. 4 d.
1451—1500	6	-	2	-	1894.....	22	- 10 -
1501—50...	12	-	0	-	1895.....	23	- 1 -
1551—80...	17	-	9	-	1896.....	26	- 2 -
1581—1600	26	-	8	-	1897.....	30	- 2 -
1601—1700	39	-	1	-	1898.....	34	- 0 -
1701—1800	44	-	1	-	1899.....	25	- 8 -
1801—10...	83	-	11	-	1900.....	26	- 11 -
1811—20...	87	-	6	-	1891—1900	28	- 3 -
1821—30...	59	-	5	-	1901.....	26	- 9 -
1831—40...	56	-	10	-	1902.....	28	- 1 -
1841—50...	53	-	4	-	1903.....	26	- 9 -
1851—60...	54	-	7	-	1904.....	28	- 4 -
1861—70...	51	-	1	-	1905.....	29	- 8 -
1870—75...	54	-	8	-	1906.....	28	- 3 -
1875—80...	47	-	3	-	1907.....	30	- 7 -
1881—90...	35	-	9	-	1908.....	32	- 0 -
1891.....	37	-	0	-	1909.....	36	- 1 -
1892.....	30	-	3	-			

Omkring Aar 1500 kunde en engelsk Arbejder ved 6 Dages Arbejde tjene 5 sh. og derfor købe ca. 2 Tdr. Hvede. Aar 1600 kunde han ved en Uges Arbejde tjene 7 sh., men kunde for denne Betaling kun købe ca. ½ Td. Hvede! Prisrevolutionen (Tilstrømning af ædle Metaller) var da sat ind.

Ved Aar 1900 kan den engelske Arbejder atter købe ca. 2 Tdr. Hvede for sin Ugeløn. I Middelalderen er Kornprisen stærkt svingende, snart er der Nødsnart Overflødighedspris.

53. Den følgende Oversigt viser Forholdet mellem engelske, franske og tyske Hvedepriser i det 19. Aarhundrede; Rmk. pr. 1000 kg:

	England	Frankrig	Tyskland (Preussen)
1816—20	364,0	265,5	206,2
1821—30	266,0	192,4	121,4
1831—40	254,0	199,2	138,4
1841—50	240,0	206,6	167,8
1851—60	250,0	231,4	211,4
1861—70	248,0	224,6	204,6
1871—75	246,4	248,8	235,2
1876—80	206,8	229,4	211,2
1881—85	180,4	205,6	189,0
1886—90	142,8	193,2	173,9
1891—95	128,2	178,5	165,5
1896—1900	134,3	178,6	160,9
1901—05	140,3	178,1	163,9

I England bortfaldt Hvedetolden fra 1846. I Preussen bortfaldt Korntolden fra 1. Januar 1865, men genindførtes atter fra 1. Januar 1880 og med højere Satser. I Frankrig fastsattes Tolden 1885 til 3 Frcs. pr. 100 kg; i den nærmest foregaaende Menneskealder var Tolden ringe i Forhold til Prisen.

1871—75 er Forskellen mellem de 3 Landes Hvedepriser ikke stor. Forud for denne Periode ligger Hvedepriserne i England betydeligt højere end i de

to andre Lande. Efter 1880 gør de tyske og franske Toldpaalæg sig gældende.

54. *Kapitelstakster.*

pr. hectoliter	Hvede	Rug	Byg	Havre
1600—1620	—	4,15	—	—
1620—40	—	6,48	—	—
1700—20	—	5,15	—	—
1781—1800	8,86	7,60	5,51	3,67
1801—09	12,73	12,32	7,20	4,82
1821—30	5,96	4,62	3,13	2,12
1831—40	7,22	5,82	3,92	2,54
1841—50	9,11	6,53	4,59	3,05
1851—60	12,54	9,27	7,02	4,62
1861—70	12,54	9,21	7,23	4,83
1871—75	14,42	10,29	8,97	5,92
1876—80	12,85	9,50	8,54	5,64
1881—85	10,68	8,53	7,59	5,41
1886—90	9,08	7,10	6,87	4,95
1891—95	8,17	7,28	6,68	5,11
1896—1900	8,39	7,14	6,76	4,97
1901—05	8,53	7,40	7,04	5,24
1906—10	9,61	8,09	7,74	5,33
1911—12	10,30	8,80	9,20	6,15

Ovenfor har vi givet en Oversigt over de danske lavt ansatte Kapiteltakster. Man lægge Mærke til de abnormt lave Priser under 20ernes Landbrugskrise, som kulminer i 1824 (3 Kr. 90 pr. Td. Rug). Faldet viser sig ogsaa i de preussiske Hvedepriser, men ikke i tilsvarende Grad i de franske og engelske. Det vil ses, at Kornpriserne har nærmet sig stærkt til hinanden, navnlig Bygprisen til Rugprisen: 1781—1800 var Bygprisen 73 pCt. af Rugprisen, 1871—75 87 pCt., men 1906—10 96 pCt. af Rugprisen. Forholdet skyldes en Forskydning fra Foderbyg til Maltbyg. Iøvrigt fremgaar det, at Byg og Havre bedre modstod det store Prisfald i Perioden efter 1871—75 end Hvede og Rug; Konkurrencen var mindre haard, og Overgangen til den animalske Produktion bidrog til at holde Foderkornet oppe i Pris.

XIII. 25 Aars Handelshistorie.

55. *1888—89.* Høsten saavel i U. S. A. som i Vesteuropa var i 1888 meget lille; men til Gengæld var Ruslands Høst stor nok til at tilfredsstille alle Krav fra de kornimporterende Lande. I Begyndelsen af Januar 1 8 8 9 noteredes i London Kystladninger af kalifornisk Hvede i 39 sh. pr. Qvarter; de følgende Maaneder karakteriseres af gennemgaaende Flovhed, og Prisen daler langsomt til 33 sh. 3 d. i Maj. Uge for Uge efterviste Fagbladene, at Tilførslerne ikke vilde kunne dække et normalt Forbrug, saa at kun betydelig højere Priser vilde kunne fremskaffe den nødvendige Forsyning — og dog faldt Priserne. Statistiken regnede fejl lige overfor Frankrigs Import og Forbrug; her havde Toldpaalægget i 1885 baade indskrænket Forbruget og samtidig gjort Producenterne mere nøjeregnende med, at intet gik til Spilde.

I 1889 er Ruslands Høst ikke langt fra Misvækst; det samme er Tilfældet i Østrig-Ungarn og paa Balkan og i Østpreussen. Men jo længere man kommer Vest paa, des bedre bliver Høsten. Ved Rhinen er den over Middel, i Storbritanien og Frankrig rig, og i U. S. A. høstes 490 Mill. Bushels Hvede mod 415 i 1888.

Efterhaanden som de daarlige Meldinger fra Østeuropa indtræffer, fæstnes Markedet. I August noteres kalifornisk Hvede i 36 sh. At Prisstigningen ikke blev større, skyldtes det mærkelige Faktum, at Rusland i Sæsonen 1889—90 til Trods for den ringe Høst eksporterede næsten lige saa stort et Kvantum Hvede som det foregaaende Aar. Forklaringen er, at Producenten i det indre Rusland, naar Høsten er meget stor, ikke faar Tid til at aftærske sine Afgrøder og derfor gaar ind i det nye Høstaar med store Beholdninger. Det bliver saaledes forstaaeligt, at Sydruslands største Eksportfirma i Rug i Begyndelsen af December 1889 kunde meddele sine Kunder, at det endnu ikke havde modtaget saa meget som et Pud Rug af

1889-Høst, og det skønt Eksporten stadig havde været meget stor.

Stærkest virkede Ruslands mislykkede Høst naturligvis paa Rug- og Havreprisen. Januar 1889 noteredes Rug i Berlin i 150 Rmk., men i December naaedes 182 Rmk.

Omsætningen af dansk Rug og Havre spillede en meget lille Rolle; derimod udførte vi en Del Byg. Hovedkøberen var England, men i Aarets sidste Maaneder gik store Kvanta til Tyskland, trods en Told af 2¼ Rmk. pr. 100 kg. Umiddelbart efter Indhøstningen betaltes dansk 6-r. Byg med 575 Øre pr. 50 kg, i December noteredes op til 725 Øre.

For den danske Mølleindustri var 1889 paa Grund af de stigende Priser i Aarets sidste Halvdel forholdsvis godt; men dog mærkedes Konkurrencen stærkt. De amerikanske og tyske Møller har udelukket vore Eksportmøller fra det engelske Marked, og Sveriges Toldpaalæg bevirker, at det væsentlig kun er Overproduktionen, som afsættes der. Ogsaa i Norge mærkes den tyske Konkurrence haardt, ja selv i Jylland og paa Fyn.

Aaret var ualmindelig gunstigt for Handelen med Foderstoffer, idet en langvarig Sommertørke formindskede Høsten af Foderkorn og Halmudbyttet og ødelagde Høhøsten. Hvedeklid, der i Maj paa Grund af tidligt Foraar var dalet, steg indtil 480 à 490 Øre i December pr. 50 kg.

56. *1890—91.* 1890 staar atter i Modsætning til 1889, idet den amerikanske Høst var den mindste i de sidste 10 Aar, medens Høsten i Rusland var jævnt god; ualmindelig fortrinlig var Høsten i Østrig-Ungarn, i Donaulandene fænomenalt rig, ogsaa Danmarks Afgrøde var god.

I Aarets første Halvdel var Stemningen paa de ledende Børser fuld af Tillid til den kommende Høst, men efterhaanden som de foruroligende Meldinger fra U. S. A. indløb i Juli, og der samtidig indtraf fugtigt Vejr i Europa, slog Stemningen om.

Da Beholdningerne var svundne ind, og da Høsten indtraf meget sent, iværksattes der paa næsten alle større Terminsbørser vellykkede „Corners" baade for Juli og August. Eksempelvis forceredes Prisen for Juli-Hvede i Berlin op til 231 Rmk. pr. 100 kg, medens samtidig Levering pr. September—Oktober noteredes i ca. 185 Rmk. London-Prisen for kalifornisk Hvede kulminerede i August med 38 sh. 10½ d.

Ogsaa København fik sin Hausse. I August naar bedste dansk Hvede 7½ Kr. Lagrene var da ganske rømmede. Den nye Høst kom paa Markedet i Midten af September i fugtig Stand og af middelmaadig Kvalitet; den omsattes til Priser, der laa 100 Øre lavere pr. 50 kg end Priserne for Hvede af gammel Høst.

Rugprisen nød kun i ringe Grad godt af denne opadgaaende Bevægelse. Naar Landmanden høster rigelig Havre, Blandsæd og Hø, benytter han ikke Rug som Foder, og dette var netop Tilfældet i 1890. Havreprisen, der ved Aarets Begyndelse laa op imod 7 Kr. for 82 à 90 Pd. dansk og svensk Havre — trykkedes i Efteraaret ned med 2 Kr. Til saadanne Priser blev en Eksport mulig, navnlig til Norge. Hertil kommer yderligere den stærkt faldende Majspris. U. S. A. havde 1889 en Kæmpehøst af Majs. 1890 indgik til Forbrug 121 Mill. kg Majs, og heraf kan højst ca. 25 Mill. kg være anvendt i Brænderierne og til Fabrikation af Gær. I Maj var alle Pakhuse fulde. Manglen paa Lagerrum bragte yderligere Prisen ned til 355 Øre fra Skib, den laveste Pris, hvortil Majs nogensinde havde været solgt i vort Marked! Fra Juli steg Prisen dog atter indtil 535 Øre i December; men til denne Pris var Majsen for dyr som Foderstof.

Disse Bevægelser i Hvede-, men da navnlig i Majs- og Havreprisen drager Rugprisen med. Prisen falder efterhaanden med 1 Kr.; ved Aarets Midte drager den opadgaaende Bevægelse i Hvede- og Majsprisen derefter atter Rugprisen i Vejret, saa at Aaret slutter

som det begyndte (5½ Kr.). Samme Bevægelse har Foderstoffer.

Efteraaret 1890 var ualmindelig mildt, men Landmanden var paa Grund af den sene Høst tilbage med Markarbejderne. Da der saa ved November Maaneds Begyndelse indtraadte Frost over hele Nord- og Mellemeuropa, var f. Eks. Hveden ved Foraarets Komme mange Steder saa medtaget, at man maatte skride til Ompløjning; alene i Frankrig gik paa denne Maade 200 Mill. kg tabt i Form af Udsæd. Prisen steg til en fabelagtig Højde, og de fleste Landmænd maatte nøjes med at saa Havre og Byg. Hvedearealet gik ned fra 7 til 5½ Mill. ha.

I Tyskland stod Hveden sig forholdsvis godt, Rugen led mere. Fra Rusland lød der stærke Klager, men det begyndte dog først i April at gaa op for Europa, hvor alvorlig Situationen var. Efter Kulden kom Tørken; da blev ogsaa Vaarsæden — og to Trediedele af Ruslands Hvedeavl er Vaarhvede — haardt medtaget. Først i Juni kom Regnen, og da var det for sent; tilmed blev den meget langvarig.

Ogsaa i det øvrige Europa var Vejret højst ugunstigt. Sommeren var abnormt kold, saa at Modningen forsinkedes meget, og da saa Indhøstningen endelig skulde begynde, indtraadte der en vedholdende og voldsom Regnperiode.

I Danmark tegnede alt indtil Juni Maaned til en Rekordhøst, men fra Slutningen af Juni regnede det ustandseligt i 10—11 Uger. Sidst i August var næsten intet af Høsten bragt i Hus, og Rugen havde spiret med tommelange Rod- og Topspirer.

Forholdsvis mindst led Italien og England. Ogsaa Danmark slap ret heldigt med en Middelhøst for Hvede og Rug og lidt under Middel for Byg og Havre. Et bedre eller blot lige saa godt Resultat kunde intet andet Land i Europa opvise.

Den russiske Misvækst ramte navnlig Volgadistriktet, hvor Nøden var usigelig stor. For at raade Bod paa Ulykken dekreterede Regeringen den 11.

August Forbud mod Udførsel af Rug fra den 27. August. Forbudet fremkaldte en feberagtig Ophidselse i den russiske Landbo- og Handelsstand. Alt Arbejde koncentreredes om at skaffe Rug ud af Landet, og det lykkedes da ogsaa i disse 16 Dage at faa udført ca. 3½ Mill. Tdr. Rug — under normale Forhold 3½—4 Maaneders Eksport.

Herved svækkedes naturligvis Virkningen af Eksportforbudet betydeligt. Ikke blot steg Indlandsprisen under de forcerede Opkøb, men det blev ogsaa forholdsvis let at holde den oppe, efter at Forbudet var traadt i Kraft, da alle disponible Forraad var tømte. Maalet: billigt Korn til de Fattige, blev altsaa ikke naaet foreløbig. Under Trykket af den offentlige Mening skred Regeringen derfor den 2. November uden Varsel til Udførselsforbud mod alle andre Kornsorter undtagen Hvede. Frygten for en Udvidelse af Forbudet til Hvede fremkaldte en voldsom Stigning i Udførslen heraf, saaledes at der indtil den 21. November, da Forbudet endelig udstedtes, var eksporteret 11¾ Mill. Qvarters mod 13 Mill. Qvarters i hele Aaret 1890.

I Frankrig nedsattes Hvedetolden fra 5 til 3 Frcs. pr. 100 kg i Tiden fra 1. August 1891 til 1. Juni 1892. I Tyskland gjorde der sig lignende Bestræbelser gældende, men de prellede af paa Regeringens Modstand.

Til alt Held opnaaede De forenede Stater en Høst saa stor som ingensinde før. Af Hvede avledes 675 Mill. Bushels; den største hidtil kendte Hvedehøst havde kun været paa 512 Mill. Bushels.

I Januar noteredes kalifornisk Hvede i London i 38 sh. Omkring 1. April er de engelske Lagre svundne stærkt ind, og da saa de indtræffende Ulykkesmeldinger viser Englænderne, at de maa regne med Franskmændene som Konkurrenter paa Markedet, bliver de ivrige Købere. De følgende Maaneder karakteriseres ved en heftig Kappestrid mellem engelske og franske Købere med kolossale Opkøb i Indien og U. S. A. I

Juni var Prisen for kalifornisk Hvede naaet op i 44 sh. Da imidlertid Amerikanerne er utrættelige i deres Meldinger om de gunstigere Høstudsigter, og Englænderne vejrede Udsigt til lavere Priser, begyndte de at dirigere en Del af de for dem bestemte Ladninger til Frankrig. Dette blev dog Pariserbørsen for meget, og i Juli faldt Prisen derfor pludselig 4 sh. pr. Qvarter. Den russiske Katastrofe bragte Prisen op til 46 sh. i August, og Frygten for Udførselsforbudet bevirkede en yderligere Stigning til 47 sh. i November. Men efter den 21. November faldt Prisen stadig, og Aaret sluttde med 42 sh. Forbudets Virkning var forud diskonteret i Prisen.

Ligesaa i Danmark. I Januar noteres for 127 Pd. Hvede 665 Øre pr. 50 kg fob. Provinshavn; fra Marts begynder Stigningen, og ultimo April noteres dansk Hvede i 885. Det russiske Udførselsforbud vakte stærkt Røre. Den 11. August sluttedes Handeler med New York i amerikansk Hvede til 835 Øre den 16. 950 Øre. Dansk Hvede naaede 1000 Øre fob.! Fra November er Prisen i stadig Dalen til ca. 850 Øre ved Aarets Slutning for dansk Hvede.

I Rugprisen var Svingningerne endnu voldsommere — ganske naturligt, da Rusland normalt leverede 90 pCt. af Kontingentet til de rugimporterende Lande. Paa et Marked som Amsterdam fluktuerede Prisen i Aarets Løb mellem fl. 150 og fl. 280 pr. Læst. De høje Priser kaldte nye Eksportlande frem — Lilleasien, Mexico, Portugal og Spanien; navnlig fra Spanien kom en usædvanlig smuk Kvalitet.

I København var der ved Aarets Begyndelse betydelig Omsætning med Udførsel til Norge. Priserne var liberale, men stigende — i Juli naaedes 760—780 Øre for russisk 120—121 Pd. Da vore Spekulanter havde kontraheret fob. ab. Rusland om Partier paa senere Levering, kunde København, efterhaanden som Artiklen blev knappere i Rusland, stedse give Tilbud til andre importerende Lande. Ikke alene skandinaviske Byer, men ogsaa Berlin og Stettin købte

Rug i København. Det russiske Udførselsforbud fremkaldte en Febertilstand, idet det endnu paa dette Tidspunkt var tvivlsomt, om dansk Rug af ny Høst overhovedet vilde være anvendelig som Menneskeføde. Alle vilde købe, og Priserne steg med hver Time. Den 18. August solgtes vægtig Petersborg-Rug for 1150 Øre — 23 Kr. pr. 100 kg!

Vore Importørers Beregning, at der, naar først Forbudet var traadte i Kraft, vilde vise sig stærk Efterspørgsel, slog imidlertid fejl. Russerne havde forsynet hver nok saa lille By, og paa de større Pladser som f. Eks. Aarhus, kunde man ligesom i København kun med Besvær skaffe Pakhus. Importen af russisk Rug til København fra den 13. August til Forbudets Ikrafttræden beløb sig alene til 17,3 Mill. kg. Prisen maatte da efterhaanden ned, og ved Aarets Slutning noteres dansk Rug i 775 Øre.

Foderstofmarkedet er underkastet voldsomme Svingninger. Russiske Udførselsforbud, for Klid den 25. August og for Solsikkekager den 9. Oktober, fremkaldte betydelige Prisstigninger med aftagende Forbrug.

For Mølleindustrien var 1891 trods Konkurrencens usvækkede Styrke et gunstigt Aar, idet Prisstigningen gav en meget betydelig Konjunkturgevinst. Flormel kulminerede den 18. August med 1325 Øre; Rugmel stod i Januar i 850 Øre, gik straks efter Udførselsforbudet højere end Flormel og kulminerede den 18. August med 1550 Øre (31 Kr. pr. Sæk!) Som Følge af Eksportforbudet laa altsaa Rugmel i December 85 Øre, kort efter Forbudets Udstedelse endog 225 Øre højere end Hvedemel.

57. *1892—94.* 1892 blev et Prisfalds-Aar, hvor Kornhandelen paa ethvert Marked maatte give Tab. Fra Aarets første til dets sidste Dag dalede Priserne uafbrudt og navnlig for Hovedartiklen Hvede. Normalt behøvede de hvedeimporterende Lande i disse Aar 6—700,000 Qvarters pr. Uge. Til Trods for at Behovet som Følge af Europas mislykkede Høst var

steget til ca. 975,000 Qvarters pr. Uge, og til Trods for, at Rusland ganske var sat ud af Spillet, og endelig til Trods for, at Indiens Eksport paa Grund af mislykket Høst var uden al Betydning, formaaede Nordamerikas store Høst at holde Europa m e r e end forsynet. Hvedehøsten i U. S. A. var 1892 paa 540 Mill. Bushels. 1885—90 udgjorde Hvedehøsten i U. S. A. gennemsnitlig 429 Mill. Bushels. Med en Høst i 1891 paa 675 Mill. Bushels og i 1892 paa 540 Mill. Bushels kunde Staterne altsaa i disse to Aar e k s t r a o r d i n æ r t undvære tilsammen 357 Mill. Bushels!

Desuden havde Rusland i 1892 en rigelig Hvedehøst; Udførselsforbudene hævedes den 21. Juni for Hvede og den 23. August for Rug. Frankrig kunde næsten forsyne sig selv. Danmarks Høst blev den største i Mands Minde.

Ligesom dansk Hvede for 130 Punds Vare faldt ved Aarets Udgang til 5¾ Kr. (mod 10 Kr. under Høj-Konjunkturen), gik Rug ned til Normalpris i December. I Berlin var Faldet endnu større, nemlig fra 236 til 130 Rmk.! Vi havde en stor Udførsel, navnlig til Stettin (Opkøb af Baissister paa Berlinerbørsen) og til Finland for Regeringens Regning (Misvækst; man savnede endog Korn til Udsæd). Foderstoffer og Mel fulgte Brødkornet.

Til Trods for, at Verdenshøsten 1893 ikke var særlig rig, vedblev dog Prisfaldet med Undtagelse af Maj Maaned uafbrudt gennem hele Aaret. Et stort Hausse-Konsortium i Chicago forsøgte i Aarets første Maaneder at tvinge Prisen op, en kort Tid med Held. Følgen var, at der i April transporteredes saa megen Hvede til Chicago, som Jernbaner og Skibe kunde befordre. Konsortiet gav dog først tabt, da der selv ved de mest ekstraordinære Foranstaltninger ikke kunde rummes mere Hvede i Chicago. Da der tilmed indtraadte en fuldstændig Krise i Nordamerika, gik næsten alle Konsortiets Deltagere fallit.

Dansk Hvede faldt i København til 540 Øre, dansk Rug faldt til 455 à 475 Øre!

Byg- og Havrepriserne er forholdsvis gunstigere paa Grund af daarlig Høst; begge ligger h ø j e r e end Hvedeprisen. Det fineste Byg betaltes ved Aarets Slutning med 6 Kr.; Havreprisen varierede i Aarets Løb mellem 570 og 620 Øre. Majs fortsatte sit Fald og naaede 450 Øre fra September.

Flormel bevarede nogenlunde Prisen fra December 1892, derimod fortsatte Faldet for Rugmel.

Aaret blev iøvrigt karakteristisk derved, at Hø for en Gangs Skyld blev en Verdensartikel. En langvarig Tørke i Foraaret og Sommeren igennem amrettede betydelig Skade paa Græsmarkerne især i England, Frankrig og Belgien. Hen paa Sommeren steg Prisen stærkt, og der opstod en livlig Eksport, navnlig fra la Plata-Staterne, noget, som 20 Aar tidligere vilde have været en Umulighed paa Grund af Fragten. Enkelte Dage solgtes i London 10 à 15 fulde Dampskibs-Ladninger Hø, hver paa 1000 à 1500 Tons.

Den tørre Sommer fremkaldte ogsaa en rivende Efterspørgsel efter Foderstoffer, navnlig Klid. Men de faldende Kornpriser forhindrede, at Stigningen kunde blive betydelig, og en kolossal Høst af Foderbyg i Sydrusland, der bevirkede, at Foderbyg fortrængte alle andre Foderemner, tvang atter Prisen ned.

Endelig faar man Bugt med de nordamerikanske Kæmpehøste af Hvede, dog ikke som Menneskeføde. Da Hveden faldt saa langt ned i Pris, at den var billigere end Majs, kastede man den for Svinene. Man regner, at ca. 10 Mill. Qvarters fodredes op i Amerika, 3 à 4 i Europa, saaledes at Beholdningerne ekstraordinært formindskedes med 12 à 14 Mill. Qvarters.

I Slutningen af Februar 1893 forhøjedes den franske Told fra 5 til 7 Frcs. pr. 100 kg. Da dermed øjeblikkelig al Efterspørgsel fra dette Land hørte op, antog Stemningen paa Kornbørserne en panik-

agtig Karakter. Prisfaldet fortsattes, og i Juni naaede kalifornisk Hvede i London ned til en Pris af 22 sh. 6 d. pr. Qvarter, Aarhundredets laveste Pris. Faldet havde varet siden November 1891, da Prisen var 46 sh. 6 d. La Plata-Ladninger solgtes for 18 sh., og i Begyndelsen af Oktober dalede den officielle engelske Ugenotering til 17 sh. = 350 Øre pr. 50 kg; Kvaliteten var dog ringe. Den danske Hvede naaede sit laveste Punkt i Oktober, da der solgtes mindre Partier til 4¼ Kr. pr. 50 kg mod 10 Kr. Maksimum af 1891.

Den almindelige Mening blandt Kornkøbmændene var, at naar Prisen først var naaet ned i 20 sh., kunde den lige saa godt naa 15 sh. Den kommende Høst tegnede ualmindelig lovende, og dog skete Omslaget netop nu og ganske uventet. Ved Slutningen af Juni har Kornbørserne overalt næsten umærkeligt skiftet Karakter og ved Aarets Udgang naaedes 25 sh. 9 d. De store Høstoverskud var forbrugt, Majshøsten var lille, og da Majsprisen som Følge heraf steg op over Hvedeprisen, benyttedes Hvede i U. S. A. mere og mere som Foder.

Byg naar sit Minimum i August, da dansk Byg betaltes med 450 à 460 Øre; Havreprisen er lavest i Oktober med 420 à 445 Øre. Samtidig omsattes 121 Pd. nordtysk Rug til 7½ Kr. mod 23 Kr. il 1891! Havre- og Bygpriserne laa altsaa paa det laveste Punkt højere end baade Rug- og Hvedeprisen. Derfor benyttedes ikke blot Rug, men endog Hvede som Foder. Det altovervejende Foderemne blev dog russisk Foderbyg, der i Juni naaede den uhørt lave Pris af 290 Øre pr. 50 kg, og som derfor fortrængte Majs, Havre, Oliekager og Klid fra Markedet. Af Byg havde vi en Indførsel til Forbrug af 156 Mill. kg, af Majs 52 Mill. kg og af Oliekager 82 Mill. kg.

Dette Forhold bevirker, at Prisfaldet i Foderstoffer vedbliver hele Aaret igennem. En anden Aarsag er, at ogsaa Smørprisen vedbliver at falde.

Melpriserne naar det laveste Punkt i Oktober med 750 Øre for Flormel og 625 Øre for Rugmel, der altsaa fra August 1891 var faldet med 18½ Kr. pr. 100 kg fra 31 til 12½ Kr.! (Rug faldt med 15½ Kr.).

Melmarkedet karakteriseres iøvrigt derved, at Frankrig efter Toldforhøjelsen i Februar pludselig aabnede en livlig Eksport af Hvedemel til England, og det til saadanne Priser, at hverken de amerikanske eller tyske Møller kunde optage Konkurrencen. Endvidere ophævedes i Tyskland Kravet om Identitetsbevis som Betingelse for Toldgodtgørelse ved Udførsel af Mel. I Stedet herfor gik man over til en Ordning, hvorefter der ved Udførsel af Sæd eller Mel, hvad enten af inden- eller udenlandsk Oprindelse, skal udfærdiges Indførselsbeviser (Einfuhrscheine), som i Løbet af 6 Maaneder derefter kan benyttes som Betaling af Told ved Indførsel af det tilsvarende Kvantum Sæd og visse andre Varer. Herved muliggjordes i Efteraarsmaanederne en Eksport af pommersk og østpreussisk Sæd, som kom vore Møllere meget vel tilpas, da vor egen Afgrøde af Rug og Hvede ikke var synderlig stor. Forandringen syntes iøvrigt ingenlunde at svække Konkurrencen.

58. *1895—96:* Pustet er gaaet af Kornet, langsomt stiger det op til sin Normal i alt Fald indtil Høsten af 1896 kom i Hus. Dansk Hvede naar op til 6 Kr.; Rug er trægere, endnu i August 1896 var dansk Vare ikke naaet længere end til knapt 4 Kr., dog havde det været over 5 Kr. i Maj 1895. Ruslands Høst i 1896 var ringe, og Hvede begyndte i September at stige, en livlig Hausse satte ind i Efteraarsmaanederne og drev Hvede op i 37½ sh. og dansk Hvede i 640 Øre. Samtidig bedredes Rug- og Havremarkedet.

M. H. t. Mel, da taber vore Møllere Resten af det svenske Marked, idet Tolden paa Sæd og Mel forhøjes til 370 og 650 Øre (fra 125 og 250). Under Pres af Prisminimalen i 1894 havde den svenske Regering i Januar 1895 allerede provisorisk forhøjet Tolden. Den almindelige Kornstigning i Efteraaret

1896 kom Melet tilgode: fra Januar 1895 til December 1896 steg Flormel fra 8 til 9¾ Kr. Rugmel følger Rugens Zigcag fra 640 til 750 Øre og tilbage til 570 Øre; men ogsaa denne Vare fik Gavn af Prisstigningen efter Høsten.

59. *1897.* De tyske Kornimportører lider meget under Børsloven. En Aarsag til Forbudet mod Terminsforretninger i Korn var den Opfattelse hos Agrarpartiet, at det kæmpemæssige Udbud af Korn paa Terminsbørsen — mange Gange det avlede Kvantum — var medvirkende til Prisfaldet. Denne Tankegang belyses paa ejendommelig Maade ved Forholdene i 1897. Medens Hvede paa Hovedmarkederne i Chicago, Paris, Liverpool, Amsterdam og Budapest i Aarets Løb gennemgaaende steg 36 Mk. pr. 1000 kg, steg Hvede i Tyskland kun ca. 10 Mk. Tyskland havde en Middelhøst og var ved Børsloven i højere Grad end hidtil blevet et Lokalmarked. Faktisk var fremmed Korn i Tyskland 10—30 Mk. dyrere pr. 1000 kg end hjemmeavlet Hvede. Dette Forhold muliggjorde en livlig Eksport, hvorved der efterhaanden bragtes Forbindelse med Verdensmarkedets Priser.

Ruslands Høst var relativt ringe. Frankrigs Hvedehøst er 25 pCt. under det normale. Ogsaa Østrig-Ungarn har et stort Hvededeficit. Australien og Indien maa importere. Argentina er endnu ikke nogen helt paalidelig Leverandør. 1885 kunde dette Land ikke kornforsyne sig selv, 1893 eksporterer det 4 Mill. og 1894 7 Mill. Qvarters, men i 1897 kun ¼ Mill. Qvarters. Noget bødede De forenede Staters Hvedehøst — 530 Mill. Bushels = 66,3 Mill. Qvarters — paa Forholdet, men Verdenshøsten er dog kun 283 Mill. Qvarters mod 312 Mill Qvarters i Gennemsnit af 1894—96. Der maatte derfor nødvendigvis komme en Hausse.

Aaret begynder med svagt faldende Priser. Udbrudet af den græsk-tyrkiske Krig foranlediger en Stigning — lige saa kortvarig som Krigen. I Midten

af Juni melder Østrig-Ungarn sig som Køber, Rusland forhøjer snart efter sine Fordringer, og Frankrig begynder at importere. Amerika er hurtig paa det rene med Situationen: „Europe wants us!“ I store Spring stiger Prisen fra 1. Juli til 21. August paa Chicago-Børsen fra 64 til 100 Cents pr. Bushel. Den Dag, da Loco-Hvede i New York første Gang noteredes i 100 Cents, genlød Børsen af begejstrede Hurraraab. I Paris steg Hvedeprisen samtidig 55 Mk. pr. 100 kg, i Budapest 75 Mk. I England noteredes kalifornisk Hvede i Juni i 30 sh. 5 d., i September i 40 sh. 6 d. — en Prisstigning, svarende til ca. 45 Mk. pr. 1000 kg. Dansk Hvede noteres 1. Juli i 570 Øre for 130 Pd., den 13. September i 680 Øre.

Havreprisen varierer kun svagt, derimod er der nogen Stigning for Rug og Byg. Savnet af Berlins Kornbørs' daglige Noteringer bevirker nogen Usikkerhed. Bygprisen stiger til 585 Øre fob. pr. 50 kg for 110/11 Pd.

Melmarkedet minder stærkt om Kornmarkedet: 1897 slutter 5 af de 6 store københavnske Møller sig sammen i et Selskab, som straks nedlagde de to ufordelagtigste Møller. Den ene af de andre Møller ombyggedes til Grynmølle„ 16 Aar tidligere fandtes i København 10 store Handelsmøller, som drev lønnende Eksportvirksomhed.

I Danmark er 1897 „M a j s a a r e t“. Importen var 439 Mill. kg, og heraf genudførtes kun 14 Mill. kg. Priserne, der i Januar 1896 stod i 3½ Kr., sank hele Aaret og stod i Februar under 3 Kr. pr. 50 kg! Til saadanne Priser fandt Majsen en udstrakt Anvendelse som Foder, ikke blot for Svin, men ogsaa for Køer og Heste, og vore Importører opkøbte da store Partier paa Levering. Samtidig solgtes tilsvarende Kvanta til Handlende og Landbrugere paa omtrent et helt Aars Levering, hvorved de lave Priser i høj Grad kom Forbrugerne til Gode. Basis for Spekulationen, der næsten skabte et hjemligt Terminsmarked for Majs, var saaledes fuldkommen sund.

Men i Marts begyndte Majsladningerne, navnlig fra Golfhavnene, at fremkomme i delvis beskadiget Stand, og gennem de følgende 3 Maaneder blev hver Ladning en ny Skuffelse. Majsen ankom i en saadan Tilstand — fugtig og varm — at den ikke kunde videresendes, men maatte tages paa Lager. Og Importørerne, som havde solgt Majsen videre under Betegnelsen „gode, sunde Varer", blev tvungne til at købe og købe paany for at opfylde deres Kontrakter. Efterhaanden fyldtes Pakhusene i København, og man saa sig nødsaget til at lægge Majsen op paa Kajerne i Frihavnen under aaben Himmel eller i intermistiske Skure og Telte, og da heller ikke Pladsen her slog til, transporteredes Majsen til Pakhusene ved Tuborg og til Magasiner rundt om i Sjællands Provinsbyer. Efterhaanden som Tilførslerne tog af, formindskedes dog atter Lagrene, og Prisen steg; fra 1. August til 31. Oktober laa den med svage Svingninger omkring 365 Øre pr. 50 kg for sund Vare. For den beskadigede Majs lader der sig ikke opgive nogen Pris.

60. *1898.* Kalifornisk Hvede betaltes i Begyndelsen af Januar i London med 36 sh. 9 d. cif. Markedet beherskes af to hinanden modarbejdende Stemninger, Frygten for en forventet stor La Plata-Høst og Udsigten til, at Kontinentet maa optræde som stærk Køber. I t a l i e n havde da allerede nedsat sit Korntold med 33 pCt.!

Ult. Februar betaltes kalifornisk Hvede med 38 sh. 3 d., New York noterede 107⅞ loco pr. Bushel. I April køber Frankrig, Tyskland og Belgien. Prisen stiger da til 48 sh. 3 d. den 1. Maj for kalifornisk Hvede; samtidig noterede New York 118½.

Den 3. Maj suspenderedes den franske Told til 1. Juli, og Frankrig købte da øjeblikkelig alle disponible Ladninger, saaledes at man den 4. Maj f o r g æ v e s bød 51 sh. for en Ladning kalifornisk Hvede. Samme Dag steg New York Loco-Noteringen 22 Cents pr. Bushel, og Børsen antog en fuldstæn-

dig panikagtig Karakter; Baissisterne løb vildt omkring og dækkede til enhver Pris, medens Sælgerne holdt sig mere og mere tilbage. I de følgende Dage steg Noteringen 15 à 20 Cents pr. Dag, og alle Blancosælgere sendte Dækningsordre à tout prix. I Tyskland forlangte man forgæves Tolden nedsat, ligesaa i Ungarn. Tilmed vilde Rygtet vide, at Rusland paatænkte at forbyde al Udførsel. Der fandt enorme Afskibninger Sted til Europa til disse høje Priser, foreløbig dog uden Virkning paa Prisen, saa stor var Europas Købelyst. Den 10. Maj kulminerede New York-Noteringen med 191½ Cents pr. Bushel; samtidig betaltes kalifornisk Hvede i London med 56 sh. pr. Qvarter — Stigningen fra 4. til 10. Maj svarede til ca. 450 Øre pr. 50 kg.

Denne enorme Hausse forklares ikke ved de objektivt givne Forhold. Ganske vist var Verdenshøsten af Hvede i 1897 ret lille, og Uheldet havde navnlig ramt Europa — Høsten i U. S. A. var paa 530 Mill. Bush. — og ganske vist stimuleredes Haussen ved dan spansk-amerikanske Krig, men den væsentligste Aarsag var dog den unge Amerikaner, Mr. Leiters Forsøg paa at skabe en „Corner" i Hvede.

Allerede i Slutningen af 1897 var han begyndt paa sine Spekulationer og havde med Held afviklet sine Engagementer pr. December, hvoraf Armour & Co. alene havde at levere og leverede 6 Mill. Bushels. Mr. Leiter var da faktisk Indehaver af al disponibel Hvede i Chicago; Avancen førte ham til at gaa videre pr. Marts og Maj i Alliance med den store Møller Chas. Pillsbury og Pakhusejeren Peavy. Men medens disse afviklede deres Engagementer i Maj og derefter gik i Baissen, førte Mr. Leiter sin Spekulation videre pr. Juli, og det blev hans Ruin. Den 31. Maj noterede New York 1 3 5 C e n t s p r. B u s h e l in loco, og Rygtet meldte, at Mr. Leiter var i Vanskeligheder. For at holde Prisen oppe, maatte han købe og atter købe, indtil Kvantumet — 16 Mill. Bushels ialt — blev saa stort, at det voksede ham

over Hovedet. I Juni maatte Mr. Leiter da gaa Fallit med et Tab af ca. 5 Mill. Dollars. Det Prisfald, som de herved frigjorte Kvanta foraarsagede, standsedes af Armour & Co. ved Opkøb af 5 Mill. Bushels, som foreløbig udtoges af Markedet. Den 1. Juli noteredes i New York 8 3½ Cents pr. Bushel, i London 36 sh. pr. Qvarter kalifornisk Hvede. Prisen falder stadig indtil September, under Indflydelse af den overordentlig gunstige Høst. Verdenshøsten af Hvede blev 1898 saa stor som ingen Sinde før, 358 Mill. Qvarters; heraf havde U. S. A. en Fjerdedel, en Høst lige saa stor som Rekordhøsten i 1891.

Virkningen af Mr. Leiters Spekulation paa det hjemlige Marked viser sig deri, at Hvedemel den 11. Maj stiger til 1625 Øre pr. 50 kg; fra 17. September noteres 925 Øre. I Sympati med Hvedemelets Prisstigning steg Rugmel.

Perioder med voldsomme Prissvingninger er ugunstige for Mølleindustrien, da Forsigtighed byder, at Driften indskrænkes, til Forholdene atter er rolige. Tilmed fremkaldte Prisfaldet en grænseløs Modløshed, og Omsætningen i Juli og August var saa lille, at den kun kunde forklares ved fuldkommen Opspisning af Forraadene.

Majsprisen svinger voldsomt op og ned mellem 350 og 450 Øre pr. 50 kg; Aarsagen er de stærkt skiftende Fragtrater.

61. *1899—1902.* Den danske 1898-Høst var af usædvanlig fin Kvalitet. Hvede havde en hollandsk Vægt af indtil 136—137 Pd.; Rug af 128—129 Pd.s Vægt var ikke usædvanlig. Høstens Rigelighed tvinger Priserne langsomt, men jævnt tilbage. Hvedemel noteres fra 5. April i 875 Øre; Rugmel falder til 775 Øre pr. 50 kg.

Ogsaa Byghøsten er stor og af fortrinlig Kvalitet; den hollandske Vægt var i Gennemsnit 117 Pd.

Amerikas Majshøste i 1898 og 1899 var meget store, henholdsvis 1924 og 2078 Mill. Bushels. Saadanne Høste vilde blot 10 Aar tidligere have bevirket

en fuldkommen Déroute i Prisen. Nu er det anderledes. Farmeren har selv lært at frembringe animalske Produkter, og Eksporten blev mindre end 10 pCt. af Høsten. Prisen svinger mellem 365 og 435 Øre pr. 50 kg.

København lider meget under Hamborgs Konkurrence, en Sjettedel af Danmarks Majsimport — 1899 514 Mill. kg, hvoraf 53 genudførtes (heri medregnet Frihavnens Omsætning med Udlandet) — sker over Hamborg. Aarsagen er: billigere Omladning i Hamborg og navnlig billigere Fragt, idet Hamborg tager Majsen hjem med faste Rutedampere, hvis Fragtsatser er 1 sh. à 1 sh. 6 d. pr. Qvarter lavere end Noteringen for hele Ladninger. Disse to Forhold skal tilsammen kunne bevirke en Forskel af 1 sh. 3 d. à 2 sh. pr. Qvarter, svarende til 25 à 40 Øre pr. 50 kg.

Verdenshøsten af Hvede bliver i Sekelaaret kun paa 308 Mill. Qvarters. Da Forbruget normalt i disse Aar ligger mellem 315 og 320 Mill. Qvarters, vilde denne lille Høst have fremkaldt en betydelig Hausse, hvis ikke der af de ret betydelige foregaaende Høste havde været levnet store Forraad. Hvedeprisen svinger mellem 505 og 580 Øre for 130 Pd. Hvede, og Rugprisen daler som Følge af rigelig Høst til 445 Øre i Begyndelsen af November.

I Perioden 1893—98 har vi haft Overskudsindførsel af Byg. 1895 er Indførselen (Foderbyg) 180 Mill. kg mod en Udførsel af 22,4 Mill. kg. 1899 vender Forholdet sig, idet Importen udgør 24,1 Mill. kg, men Eksporten 57,3. Fra 1901 *har vi atter Overskudsimport* indtil 1907.

Majsimporten tager af i disse Aar, indtil den i 1903 er dalet til 222 Mill. kg. En Aarsag hertil er den ret utilfredsstillende Tilstand, hvori Majsen fra U. S. A. ofte fremkommer. Prisen svinger i 1900 ret ofte og voldsomt mellem 375 og 510 Øre. Fra 1. November 1900 nedsætter Frihavnen Taksten for

Omladning af Korn og Foderstoffer ganske betydeligt. Bedringen mærkes tilsyneladende hurtigt.

1901 beherskes af to Faktorer, 1) daarlig Hvedehøst i Tyskland — 1250 Mill. kg mod ca. 1900 Mill. kg saavel i 1899 som 1900 — og 2) slet Majs- og Havrehøst i U. S. A.

Da man hen paa Foraaret kunde skønne, at Tyskland vilde behøve omtrent det dobbelte af sin normale Hvedeimport, blev Tyskerne ivrige Købere. Men det mærkelige skete, at dette enorme Begær ikke fremkaldte nogen Prisstigning. Hvedehøsten i U. S. A. slog enhver Rekord, idet den naaede 748 Mill. Bushels eller 93,5 Mill. Qvarters, og der eksporteredes i 1901 33,3 Mill. Qvarters. I Rusland var Hvedehøsten 53,2 Mill. Qvarters, og der eksporteredes 9,1 Mill. Qvarters.

Under disse Forhold fik Markedet i det første Halvaar en ejendommelig Fasthed (82 Cents pr. Bushel i New York).

Da Tyskland er forsynet, naar man i Slutningen af Juli Aarets laveste Notering, 70 Cents for September-Hvede og 72 Cents for December-Hvede. Forraadene var nu smaa, og Bekymringen for Majs- og Havrehøsten gør sig gældende. Havreprisen steg hele Aaret igennem, i København fra 5 Kr. for 82 Pd. i Januar til 6 Kr. for 87 Pds. i December.

Majsprisen, der i Januar laa ca. 40 Cents under Hvedeprisen, noteredes i Juli kun 12 à 13 Cents under. Under disse Forhold blev Hvede det relativt billigste Foderstof og anvendtes mange Steder som Foder; Farmerne i U. S. A. holdt Udbudene tilbage. Priserne blev derfor efterhaanden faste, og fra Oktober stiger de i Sympati med Majsprisen til 86 Cents pr. Bushel ved Aarets Slutning. For Europas Vedkommende neutraliseredes den Stigning dog ganske af vigende Fragter.

Paa vort hjemlige Marked bevirkede Tysklands stærke Import en Stigning i Hvedeprisen, som svin-

ger om sin Normal, 6 Kr., ligesom Rugen om sin, 5 Kr., pr. 100 kg.

Majs noteres ultimo April i 450 Øre, passerer i Sommerens Løb de 5 Kr., som jager Varen ganske ud af Forbruget.

Ogsaa 1902 er farveløst. Kornprisen er nærmest vigende. Majsen er derimod livlig; Høsten i Rusland og paa Balkanhalvøen er minimal, i U. S. A. derimod større end nogensinde. Høsten skete imidlertid usædvanlig sent, og Majsen var ikke tilstrækkelig udtørret i Kolberne. Endnu i Marts 1903 havde det ikke været muligt at fremskaffe mere end nogle faa Procent af Høsten i en saadan Stand, at den kunde eksporteres. Prisen blev derfor drevet mægtigt i Vejret. I Januar noteres mixed am. Majs i 550 Øre, rund Odessa Majs i 505 Øre. Denne Prisforskel vokser efterhaanden til ca. 1 Kr., og den amerikanske Majs gaar aldeles ud af Markedet.

De høje Majsprisen fremkalder Import af Klid og Oliekager . Af Klid indføres 100 Mill. kg, endvidere importeres for første Gang Glutenmel og Glutenfoder, en Vare, som fremstilles af Majs. Af Oliekager indgaar til Forbrug 292 Mill. kg. Den store Import trykker Prisen. Grove, københavnske Hvedeklid falder fra 575 til 515 Øre, Solsikkekager stiger lidt, og naar ved andre Kagers Fald i Niveau med disse.

62. *1903.* Den nye Hvedehøst betales ved Begyndelsen af August med 5½ Kr. (128 Pd.s). Ved Aarets Slutning bliver Priserne lidt fastere. Rugmarkedet er meget stille. Et Niveau ved 5 Kr. bevares, saalænge 1902-Høsten er i Markedet. Den nye Høst betales noget lavere. Rugmelsprisen var uforandret Aaret igennem 750 Øre.

Majsmarkedet blev en stor Skuffelse for vore Importører, der paa Grund af den store 1902-Høst i U. S. A. havde afsluttet omfattende Forretninger om Levering af Majs i 1. Halvaar 1903. Mange Sælgere i U. S. A. blev ude af Stand til at opfylde deres Forpligtelser, hvorved Importørerne led store

Tab, da den naturlige Konsekvens blev højere Priser paa denne Side Havet, og desuden indtraf Ladning efter Ladning med Beskadigelse. Ganske vist havde vore Importører, belærte af Erfaringen, betinget sig Garanti for sund Ankomst, og de amerikanske Sælgere maatte betale store Godtgørelser. Endelig kunde den Majs, der blev oplosset som ubeskadiget ,som Regel hverken taale Videretransport eller Lagring, og Tabet herved maatte Importørerne bære alene. Der blev snart Mangel paa Pakhusrum, og den havarerede Majs maatte oplægges paa de utroligste Steder.

Konkurrencen med Hamborg er stadig haard. 1903 gjorde Hamborg endog direkte Offerter til København.

63. *1904—06*. I Europa mener man ved Aarets Begyndelse at kunne se Fremtiden i Møde med Ro, idet Udsigterne for Argentinas, Australiens og Indiens Høst er meget gode, og man troede ikke paa, at den russisk-japanske Krig vilde bryde ud. I Amerika gjorde der sig derimod ved Aarsskiftet en udpræget Tendens til Stigning gældende. Da saa Krigen virkelig brød ud i Begyndelsen af Februar, traf den Europa omtrent uforberedt. Frygten for et russisk Eksportforbud, stigende Fragter og Assurancepræmier fremkaldte da i Forening en Hausse.

Hvedeprisen steg i Liverpool med 8 d. pr. 100 lbs. og i Berlin 20 Rmk. pr. 1000 kg. I København noteredes ved Aarets Begyndelse 585 Øre pr. 50 kg for 127 Pd. med Ret til Fremlager, og i sidste Halvdel 690 Øre fob. I April naar Priserne atter ned paa det tidligere Niveau i Juni. Flormelspriserne stiger i Februar til 1000 Øre pr. 50 kg.

Aarets anden Hovedbegivenhed var den lille Hvedehøst. Medens U. S. A. i Sæsonen 1902—03 eksporterede 25 Mill. Qvarters, udførtes der 1903—04 kun 15 Mill. Qvarters, og i første Halvdel af 1904—05 kun 2½ Mill. Qvarters. U .S. A. er trængt tilside af Rusland, Argentina og Indien, som i 1904—05 eksporterede henholdsvis 20, 11½ og 10 Mill.

Qvarters. I 1903 leverede U. S. A. af en engelsk Hvedeimport paa 86 Mill. Cwt. de 24 Mill. og Rusland, Indien og Argentina tilsammen 48 Mill. Cwt. 1904 var Forholdet derimod, at medens U. S. A. kun leverede 7 Mill. Cwt., leverede Rusland, Indien og Argentina over 70 Cwt. og Australien 10½ Mill.

Da Østrig-Ungarn tilmed forbød Udførsel af Foderkorn, fik Markedet for alle Kornsorters Vedkommende hen paa Efteraaret en overordentlig Fasthed. I December betaltes dansk Hvede med 660 Øre pr. 50 kg, Hvedemel noteres fra 9. November i 975 Øre.

Et Marked i dansk Rug eksisterer i Virkeligheden ikke mere paa vor Børs. Lettere Varer gaar til Landmændenes Hjemmeforbrug, og de finere, vægtigere Varer tager Landmølleriet. Loco-Noteringerne svinger derfor kun svagt. Ogsaa Havre er svagt stigende. Majs svinger største Delen af Aaret omkring 4½ Kr. Man foretrækker bulgarsk Majs paa Grund af den amerikanske Majs' ringe Holdbarhed.

Importen af Foderbyg fra Sydrusland er ualmindelig stor. Ialt importeres 1904 af Byg 159 Mill. kg og udføres 48,4 Mill. kg. Almindelig godt Byg betaltes ved Aarets Slutning med 600 Øre. Overhovedet var Omsætningen af Foderstoffer usædvanlig. Sommeren var tør, og Høstudbyttet under Middel i kvantitativ Henseende.

Anno 1905 begynder med manglende Købelyst; der er i Foraarsmaanederne de sædvanlige Tilløb til Stigning, men da Høstudsigterne i Europa hen paa Sommeren er overordentlig lovende, bliver Markedet atter mattere. Danmarks Høst blev kvantitativt over Middel for Hvede og Rug, under Middel for Byg og Havre og stod højt som Handelsvare.

Aarets vigtigste Begivenhed blev Tysklands Forhøjelse af Toldsatserne for Korn fra 1. Marts 1906, der hen paa Efteraaret fremkaldte en voldsom Import til Tyskland. Dette kom navnlig til at spille en Rolle for Danmark. Ny Hvede af smuk Kvalitet

betaltes straks med 640 à 650 Øre fob. pr. Januar for 130 Pd.

Rugmarkedet paavirkedes 1905 af ganske særlige Forhold, idet til Tider begge de to Hovedsorter — den bløde, tyske (danske) Rug og den tørre russiske — som vore Møller bruger, svigtede, den tyske Rug som Følge af vanskelige Høstforhold og den forestaaende Toldforhøjelse, den russiske paa Grund af indre Uroligheder. Og tilmed indførtes der af amerikansk Rug, som til Nød kan tjene som Surrogat for begge Sorter, som sædvanlig kun en ringe Mængde. Noteringen for nordtysk Rug stiger da i Aarets Løb fra 115 til 138 Rmk. pr. 1000 kg. 123/24 Pd. cif. prompte.

Bygprisen stiger paa Grund af mislykket Høst i Tyskland til 625—635 Øre fob. for god Byg i December. Samtidig betales 86—92 Pd. Havre med 585—600 Øre.

Græshøsten havde i 1904 kun været lille. Majshøsten i Sortehavs- og Donaulandene under Middel, La Plata-Staterne havde endt deres Eksport. Man havde da kun U. S. A. at holde sig til, og her var Lagrene smaa. Da den amerikanske Majs syntes af god Kvalitet, tog Optimismen Hold i Køberne, og der købtes store Kvanta paa lange Kontrakter Januar/August/December. Allerede i Februar viste Majsen sig dog beskadiget, men vore Importører havde købt med Garanti for sund Ankomst, og den havarerede Majs fandt tilmed god Afsætning i Sverige. Men da Varerne vedblev at ankomme i beskadiget Tilstand, og da Sverige efter Midten af April var mættet, blev Situationen kritisk, og Prisen for sund Vare faldt til ca. 430 Øre. Efterhaanden som Tilførslerne tager af, stiger Prisen dog atter. Da de urolige Forhold i Rusland lammer Eksporten af Foderbyg og Foderstoffer, stiger Prisen til 545 Øre i November. Først da forsvandt de store Lagre af sekunda Varer, og det til ret gode Priser.

Handelen med Foderstoffer led stærkt under de

urolige indre Forhold i Rusland. Stationerne i Produktionsegnene var ude af Stand til at skaffe tomme Jernbanevogne. Paa alle Knudepunkter var Sidesporene overfyldte med belæssede Vogne til den Grad, at Rangering mange Steder var umulig, saa at man i lang Tid maatte indskrænke sig til kun at ekspedere de sidst ankomne Vogne.

Hvad dette betød, illustreres derved, at et Parti Oliekager, der i Februar var afsendt fra en Station i Solsikkedistrikterne, først i Oktober naaede frem til Bestemmelsesstedet Kønigsberg, og adskillige Partier, der var beregnede paa Oktober-Levering fra Libau, var endnu ved Begyndelsen af Marts 1906 ikke naaede frem. Mangelen paa disponible Varer var overordentlig følelig. Solsikkekager steg jævnt fra 6½ Kr. pr. 50 kg, Hampefrøkager til 550 Kr. og Bomuldsfrøkager til 640 Øre. Stigningen i Aarets Løb var for alle tre Sorter ca. 1 Kr.

1906 forløber uden store Prissvingninger. Dog skal nævnes, at Havreprisen i Aarets første Halvdel stadig stiger (indtil 660 Øre). Majs er stadig et Smertensbarn, idet største Delen af den Majs, som ankom i Marts—Maj, viste sig uholdbar. De danske Importørers Tab som Følge af Majsens uholdbare Kvalitet anslaas i 1906 til 2 Mill. Kr. Danske Korn- og Foderstof-Importørers Fællesorganisation vedtog den 6. Juni en Resolution om, at danske Importørers Køb af Majs i Nordamerika fremtidig alene sker paa A m e r i c a n R y e T e r m s (med Garanti for sund Ankomst. Ogsaa i andre Lande gjorde sig lignende Bestræbelser gældende.

64. *1907—09.* I Januar standser Rusland Eksporten af Foderbyg, medens de nordlige Provinser endog kræver Rugudførselsforbud; den opadgaaende Pris standses i Marts, da Nordamerika under en Krise, som kræver Kontanter, kaster store Hvedebeholdninger ind paa Europas Markeder; denne kunstige Grund fortager sig dog; med Hensyn til Hvede lyder baade i Kanada og i Donaulandene Efterretningerne

utilfredsstillende, og med Hensyn til Rug synes Tyskland at skulle blive den eneste Leverandør. I Midten af Aaret er Kornpriserne siden Januar steget 25 pCt.

Efter Høsten er Forholdene forværrede, Sydrusland og Donaulandenes Købmænd nægter rent ud at opfylde deres Kontrakter eller sender ukontraktmæssige Varer; havde ikke U. S. A. været nødt til Kornrealisationer for at skaffe Penge, vilde Aaret være endt med Panikpriser.

Nordtysk Rug steg fra 119 Rmk. i Januar med enkelte Udsving til 166 i Oktober, Hvede fra 5 Kr. pr. 50 kg til 7,90 Kr. i Oktober. Maltbyg laa forholdsvis roligt og steg fra 6 Kr. til 6,80 Kr.; til Danmark kom meget lidt Foderbyg. Ogsaa Havre steg, indtil en for høj Juli-Pris standsede Købelysten; den nye Høst udbødes noget lavere; Majs steg fra 5 til 6 Kr. Mel fulgte selvfølgelig Kornet. Flormel noteredes i Oktober 11,50 Kr., samme Pris som Sigtemel da stod i, den 4. Juni stod Sigtemel højere end Flormel.

Fra Efteraaret 1906 til Oktober 1907 var Flormel steget med 2,50, Sigtemel med 3,50 Kr. pr. 50 kg.

Den danske Høst var for Rugen lidt under, for de øvrige Kornsorter lidt over Middel; Aaret endte for hele Markedet med en lavere Notering.

For Foderstoffer var 1907 et vanskeligt Aar. Forraadene 1. Januar var store og — hvad der var værre — indkøbt til høje Priser og for en væsentlig Del bestaaende af Bomuldsfrøkager af en usædvanlig simpel Kvalitet. Aarets 4 første Maaneder bringer da Prisnedgang. For a a r e t var mildt, Køerne tidlig paa Græs, Sommerem vel kold, men fugtig, saa der stadig var rigelig Græs, og endelig blev Eftersommeren mild. Hertil sendte i Aarets sidste Kvartal Amerika Foderstoffer i Mængder og til dalende Priser.

I Frihavnen henlaa 1. Januar 1905 19,000 Ctw.

Oliekager, i 1906 38,000, i 1907 57000 Ctw, men 1. Januar 1908 over ¼ Mill. Centner.

1908 er karakteristisk ved sine skarpt afskaarne Perioder; Aarets første 4 Maaneder viser for Hvede Priser, der falder fra 8 Kr. (128 Pd. pr. Maj fob.); den nye Høst udbydes til 6,80 Kr., hvor den med smaa Svingninger bliver.

Rughøsten er i Tyskland 1 Mill. Tons større end det foregaaende Aar; Priserne for 122 Pd. hollandsk svinger for dansk Rug mellem 7¼ og 7⅛ Kr. (dog med et Fald til lidt over 6 Kr.); den nye Høst svinger mellem 5,60 Kr. og 6 Kr. Byg ligger omkring 6¾ Kr. fob. for 112—112; ogsaa Havre ligger fast, omkring 130 Rmk. for 100 kg, men falder i Marts ned mod 110, den nye Høst noteres cif. for 118 Rmk.

Med Hensyn til Majs har den ogsaa et Sving nedefter indtil Marts, for derefter at stige, indtil den nye Høst atter bringer en Nedgang; Prisernes Maksimum er 6,35 (Maj), Minimum 5,25 (Marts).

I Danmark var Høsten 1908 over Middel.

I København staar Flormel omkring 11 Kr., medens Sigtemel i samme Tidsrum falder fra 11 til 9 Kr., Hvedeklid faldt i Aarets Løb til lidt over 5 Kr., medens Kager holdt det i 1907 opnaaede Niveau.

65. *1909*. Europas synlige Forraad af Hvede var 2½ Mill. Qvarters mindre end de sidste 14 Aars Gennemsnit. La Plata Staterne melder mindre Høst, og U. S. A.s Kornkapitalister ophober den dèr avlede Hvede. England og Kontinentet kæmper om at faa den oversøiske Hvede, saaledes at Manitoba-Hvede udbydes til 220 Rmk. pr. Ton cif., en Pris, der stiger og følges af alle andre Hvedesorter; da Priserne yderligere stiger, gaar Omsætningen omtrent i Staa, da man er bange for, at den nye Høst vil blive rigelig. Den forsinkes imidlertid en Maaned paa Grund af daarligt Vejr, og Manitoba falder kun til 185 Rmk.; dansk Hvede begynder op mod 7 Kr. pr. 50 kg, naar i

Juni nær ved 10 Kr. cif.; efter Høsten ender den med 7,50 Kr.

Rughøsten var derimod rigelig, særlig i Tyskland; steg end Rugen fra Januar til Juni fra 5,90 Øre til 7,25 Øre, faldt den dog i November tilbage. Ogsaa Byg viser den samme Stigning henimod April og Fald efter Høsten. Kvaliteten er sekunda; Bryggerierne dækker sig til op mod 6 Kr. her leveret; Noteringen glider iøvrigt ned til 5½ à 5¾ Kr. Havre viser en lignende Bevægelse, dog at det daarlige Høstvejr giver en Notering af 7,65 Kr. for dansk Havre; med September indtræder atter lave Priser, Slutningssatsen er 5⅛Kr. Den til Eksport disponible Majsproduktion, der i 1907 var 25 Mill. Qvarters, i 1908 17 og i 1909 20 Mill. Qvarters, medfører en aftagende Afladning til Europa. I 1902 var de ugentlige Afladninger 370,000 Qvarters; fra 1903—1907 varierer den mellem 4 og 500,000 Qvarters, for derefter at gaa tilbage. Amerika falder af baade som Producent og Afsender, idet la Plata blived Hovedsælger. 1908 endte med 6 Kr., 1909 med 5,20 Kr.

Flormelet naar i Aarets Løb fra 18½ til 25 Kr. (Juli), falder derefter i December til 20 Kr. (Bagerimel 2 Kr. billigere); for Rugsigtemel indtræder Prisstigninger først i Marts og fortsættes derefter i Juli (18,50 Kr.).

Afstanden mellem de to Melsorter var i Aarets Løb forøget; i første Halvdel af Aaret tjente Møllerne Penge, i anden Halvdel satte de dem til. I Aarets Løb likviderer De danske Dampmøller, og med Knippelsbromøllen forsvinder den sidste af de 4 københavnske Møller, Bankerne for nogle Aar siden sammensluttede.

F o d e r s t o f f e r n e forøges i Aarets Løb med Soyakager, der kan erstatte Bomuldsfrøkager; disse sidste laa saavel som Solsikkekager 1 Kr. over forrige Aars Notering, medens Hvedekliden holdt sin Pris.

66. *1910.* Aaret begynder med smaa Beholdninger; Rygter om en slet argentinsk Hvedehøst stimulerede

Priserne; imidlertid refuserede Landbruget Foderstoffer, og Høsten tegnede godt. Alle Kornsorter faldt med ca. 30 Rmk. pr. Ton. Høsten bringer f. Eks. Manitoba cif. til 180, men Aaret slutter dog betydelig lavere; dansk Hvede, der i Marts stod i 15 Kr., staar i Juli i 12,30 Kr. Ogsaa Rug viser et Fald i den første Halvdel af Aaret, f. Eks. falder Danzig 124-125 Pd. fra 127 i Marts til 100 Rmk. i Juni, man søgte derfor at faa en Overenskomst med Sælger fremfor at gaa til Tvangssalg. For dansk Rug faldt Prisen fra 11,70 Kr. til 10 Kr. pr. 100 kg, den samme Pris maaede Byg, som ogsaa var af ringe Kvalitet; Efteraaret bragte dog Byggen et Par Kr. op pr. 50 kg; ogsaa Havre viser den samme Bevægelse, Fald indtil Juni og en svag Stigning i December. Havreindførslen fra Tyskland spiller nu en stadig voksende Rolle. Majshandelen er i 1910 ret stille, Høsten er stor i la Plata, Priserne falder hele Aaret igennem.

Vort Forbrug af tysk Hvedemel var i 1907 7½ Mill., i 1908 14½, i 1909 23 og i 1910 27 Mill. kg; vort samlede Forbrug var i 1910 140 Mill. kg, hvoraf vi selv ikke leverede Halvdelen. Melpriserne var i Aarets Løb vigende, Sigtemel gik saa langt ned som til 15 Kr. pr. 100 kg, Landmændene laa fra forrige Aar inde med store Lagre af Korn, som ikke kunde holdes i Kondition, og derfor maatte opfodres. Vore Foderstofhandlere led Tab med vigende Priser.

67. *1911* giver en fortrinlig Høst, kun lod Sommergræsningen og Rodfrugterne en Del tilbage at ønske, hvorfor der blev Trang til Foderstoffer. I Efteraaret gik Rug og Havre saa stærkt i Vejret, at de næsten kom paa Siden af Hvede, der var ved at blive til Svinefoder. Vor Bygeksport var stor og til lønnende Priser. I Slutningen af 1910 havde L i c h t s t e r n begyndt Hausse-Køb paa Chicago Børs, ikke helt ufarligt, da 1910 var gaaet ind med store Verdensforraad. Men trods dette, og trods de glimrende Udsigter, der meldtes alle Vegne

fra, laa Markedet ret fast. I Maj sagdes Lichtstern at have opkøbt 10 Mill. Bushels Kontrakthvede — op imod 10 pCt. af Amerikas Forraad af virkelig Vare pr. 1. Januar. For at hindre Prisfald førte han store Mængder bort fra Chicago, ja ud af Landet, for saa at sige „to bury the corpse", d. v. s. skaffe den faktiske Vare af Vejen. Chicagos Board of Trade erklærede da, at naar Chicagoprisen stod højere end Prisen andre Steder, var det en grov Forseelse at bortsende Korn fra Byen til l a v e r e Priser. Lichtstern maatte da nøjes med at købe op, og holdt virkelig Hvedeprisen nogenlunde; i 1912 kan han afvikle med Fordel; han synes dog at have fortsat sine Køb: 1913 vides han ikke at have solgt, og det er sikkert først i 1914, at Lichtstern har set de Priser, han i 1911 drømte om. Lichtstern er en af de faa, der har kunnet holde et Prisfald igennem og vente paa Konjunkturerne.

Dansk H v e d e begynder med 1320 fob. og naar en Tid op til 1400 pr. 100 kg, medens kanadisk Hvede noteres et Par Kr. højere. Var U. S. A.s Høst end 25 pCt. under de sidste 10 Aar Gennemsnit og havde vi end i Aarets Løb Marokko-Affæren og Tripolis-Krig, saa opvejedes dette ved at Europas Høst var stor og melrig.

Prisstigningen for Majs og Foderbyg gør Kreaturerne til Efterspørgere efter det billigere Rug, men dette sammen med, at den tyske Rugudførsel svigter, bringer Rugprisen i Vejret, saaledes at Prisdifferencen mellem Foder- og Brødrug udjævnes; Maj Maaned er Rugprisen steget fra 108 til 133 Rmk.; nu kaster Sydrusland et Overskud ind paa Markedet og trykker Prisen indtil 128 Rmk. Rusland kan imidlertid ikke opfylde Forventningerne, og med Aarets Udgang naar vi den exorbitante Rugpris af 147 Rmk.

Byg stiger fra 1270 Øre til 1420 Øre; den nye Byg starter med 13,50 Kr. og ender 2,50 Kr. højere, fordi Storbritannien som Efterspørger efter vort Maltbyg melder sig som Konkurrent til Tyskland, samtidig

med at dansk Byg eksporteres til 16 Kr., staar Sortehavsbyg i 13,50 Kr.

Havre viser den samme Bevægelse og ender, hvor Rugen stod.

I Aarets Løb stiger Majsprisen for mixed fra 9 Kr. i Marts til over 14 Kr. i December; de danske Majsbeholdninger var da svundne ind fra 6½ Mill. til ½ Mill. kg.

Disse voldsomme Svingninger i Kornpriserne finder ikke Udtryk i Melprisen.

Bagerimel af Mellemkvalitet svinger mellem Januar til Juli med 10½ Kr. og 10¾ Kr. pr. 50 kg. Rugsigtemel ligger fast indtil Juni ved 7,75 Kr., stiger derefter til 9 Kr. i September, en Pris, som holdes nogenlunde uforandret Aaret ud. (Stigningen i Kornpriserne var større for Rug end for Hvede).

Dette Forhold lader sig ikke tilstrækkelig forklare ved haard Konkurrence, thi Kornpriserne i Udlandet steg ganske som her. Den eneste mulige Forklaring er Tysklands Eksportpræmiepolitik, som satte de tyske Møllerier i Stand til at bevare deres Kvantum af vor Indførsel trods højere Kornpriser.

Samtidig stiger Hvedeklid nemlig meget stærkt, fra 10 til op imod 13 Kr. Paa Klid er der jo ingen Eksportpræmie.

Foderstofhandelen er mindre lønnende end Kornhandelen, idet Aarets første Halvdel bringer et betydeligt Fald, som gør Importørerne forsigtige, saa de kun foretager Dispositioner paa de nærmeste Terminer; da derfor Stigningen kommer (og Kager ved Aarets Udløb staar i 13 Kr.), har man ikke købt og faar følgelig her hjemme intet Udbytte af de store Konjunkturer.

Af Kanadas Kæmpehøst i 1911 (200 Mill. Bushels) var kun tre Fjerdedele god Vare. Manitoba cif. København stiger fra Januar (178) til medio April (190). Den danske Hvede stiger, da Dardanellerne

spærres, til 16,50; medens i Efteraaret Manitoba ligger fast omkring 172 Rmk., daler dansk Hvede ned til 13,60 Kr. som Følge af kanadiske Tilbud.

Ogsaa paa Rug har Dardanneller-Spærringen sin Virkning, i Juni staar nordtysk Rug i 154 cif., et ventet Fald afbødes noget af europæiske Regnskyl, derefter virker Krigsuroen i Oktober Maaned og driver Rugen op til 156 Rmk. pr. Ton; December slutter svagt.

Byggens 16 Kr. holdt sig endnu ind i Februar; et Fald i Marts er kun forbigaaende. Byghøsten viser sig kun at være af jævn Kvalitet; ved Aarets Udgang er Byggen dog ikke naaet længere ned end til 14 Kr., hvad der svarer til den samtidige Hvedepris.

Fodermangel, Dardanellernes Spærring og Argentinas tarvelige Eksport gør, at Havre svinger op mod 15 Kr.; den nye Høst bringer et Fald; Aaret ender med 12½ à 12¾ Kr.

Den europæiske Majsindførsel, der i 1911 holdt sig paa de normale 20 Mill. Qvarters, steg i 1912 til 32 Mill. Qvarters, hvoraf to Trediedele fra Argentina. Den dansk Pris ender med i Juli at svinge mellem 9 og 11 Kr. for amerikansk Majs.

Foderstofmarkedet laa i 1912 fast med stadig stigende Tendens, som atter skyldtes de stadig stigende Fragter; Kager steg fra 12,50 Kr. til ca. 14 Kr.; Klid, der steg til April, faldt derimod i Slutningen af Aaret til lidt over 10 Kr.

K a n a d i s k og r u s s i s k Hvede spiller en meget stor Rolle for vore Møller. Høsten heraf var i 1911 ringe, heldigvis var vor egen som næsten overalt i Vesteuropa af saa glimrende Kvalitet som ingen Sinde før.

Men da Forraadene i Begyndelsen af 1912 var ret ringe, maatte man for en stor Del ty til Vinterhveden fra U. S. A., som de amerikanske Møller, da de hen paa Sommeren opdagede, at Kanadas Hvedehøst tegnede mindre godt, havde sikret sig.

Derfor var de danske Møller ret uheldigt stillede i Aarets første Halvdel. A priori skulde man tro, at Forbruget af Mel hvert Aar var nogenlunde ens fra Maaned til Maaned. Ikke des mindre ser man ofte en betydelig Dalen eller Stigen i Forbruget. For første Halvdel af 1912 er Forklaringen let nok. En saa usædvanlig Kornkvalitet som Høsten 1911 giver selvfølgelig stort Melrendement. Som Følge heraf faar Møllerne, hvis Flertal slutter deres Regnskabsaar 1. Juli, et overraskende godt Resultat. Aarets 2. Halvdel blev til Gengæld paa Grund af de urolige Forhold meget vanskelig.

B a g e r i m e l, Mellemkvalitet, noteres for 50 kg Januar 10,75, i Maj 12,15 og i November atter 11,35; Rugsigtemelet svingede meget meget mindre mellem 9 og 10 Kr.

1. Januar 1913 er de synlige Forraad 25 Mill. Qvarters mod 15 Mill. i 1910. Amerikas Høst var stor, og havde Rusland ikke meldt Pas, vilde vi paa Kornmarkedet have haft et „debacle". Priserne faldt dog noget: dansk Hvede naaede under 13 Kr., Manitobe tog 166 Rmk.; et lille Opsving viste dog Junipriserne. Den store Høst slaar Priserne nedefter og dansk Hvede sælges til 12 Kr. Aaret sluttede med en Bedring af Markedet. Samme Bevægelse viser Rug; for 71/72 kg betales 122 Rmk. pr. Sæk (cif.), Aaret sluttede endnu lavere. Dansk B y g endte med knapt 12 Kr.; Havre var noget mere fast. I 1913 kom 400,000 Tons Majs her til Landet (50,000 Tons mere end i 1912). Priserne var vigende, og 1914 findes et stor Lager af usolgt Majs, bl. a. fordi det store Kornudbytte i 1913 gjorde at Bønderne maatte fodre en Del af deres Korn op selv og derfor ikke var Efterspørgere efter Majs, uagtet den naaede ned i 10 Kr.

De Aarsager, der gjorde 1913s Majspriser vigende, gav ogsaa Foderstofpriserne et Knæk nedefter, der for de udenlandske Eksportører afbødedes noget af, at Fragterne var lave.

68. Ved at repetere disse 25 Aars Kornhistorie, som de tegner sig for en dansk Kornkøbmands Blik, genkalder Erindringen sig mange interessante Episoder. Kun en egentlig Linje finder man ikke, udover den, at med 1898 er Krisen færdig, og det lave Niveau for Korn er forbi. Vi begynder vor Historie med 1888, hvor kalifornisk Hvede gik ned til 33 sh., følger Haussen i 1889, hvor Rug naar 180 Rmk. pr. 100 Pd. 1890 har vi en Corner i Hvede, i 1891 en Rugpris, der naar 23 Kr. pr. 100 kg; det er Eksportforbudet fra Rusland. 1892—95 giver Tilbagefaldet, Rugen naar 7½ Kr., en Trediedel af Maksimum i 1891, og Rugmel er faldet fra 31 til 12½ Kr. I 1895—96 genvinder Markedet sin Stræben mod Normalen og 1892 lyder Haussisternes Jubelraab: Amerika har forstaaet „Europe wants us". Men det blev dog ikke Hvede, men Majsen, der gav Aaret Farve og — Lugt. Amerika sendte os meget og fordærvet Majs. Aaret efter kom Leiter-Boblen, hvor i 6 Dage Hvede dreves op med 9 Kr. pr. 100 kg og kalifornisk Hvede stod i 56 sh. 1899 havde en særdeles fin Høst, og veg end Prisen, var det uden Panik og i god Orden. 1900—1902 havde vel øjeblikkelige Incidenser, der bragte en Fireskilling i Klemme, men Eftertiden vil dog have et farveløst Indtryk af dem. 1903 bryder Monotonien ved atter at fyldes med ildelugtende Majs. 1904—05 har vi den russisk-japanske Krig og Revolution i Rusland; først svigter Hvede og saa Rug; hverken Tyskland eller Rusland har Eksport. 1906 sender os for tredie Gang for megen og for slet Majs; 1907 giver smukke Rugpriser, det leddelte 1908 følges af Hvedehaussen 1909 og en Baisse 1910. 1911 sætter atter ind med høje Priser, og 1912 spærrer Dardanellerne. 1913 viser et Tilbagefald — dansk Hvede i 12 Kr. — saa oprinder 1914, det mærkeligste Aar, hvor Krig stiller en ekstra Efterspørgsel, hvor Verdensmarkedet brydes i en Række Lokalmarkeder, og hvor Høsten undtagen i U. S. er mindre end Normalen. Man vil iøvrigt have set, at vort Locomarked ikke n ø j e følger det

amerikanske, idet Fragtraternes Fald kan afsvække en Stigning, og deres Stigning et Fald i Locoprisen.

I Prisbevægelsen er der Svingningspunkter, hvorom Priserne okscillerer, altsaa en Art Pris, som Sædvanen i et givet Tidsrum sætter som Normalpris. Naar Normalprisen i 90ernes Midte er 25 sh. pr. Qvarter, da vil 32 sh. være en meget høj Hvede-Pris, men en meget lav Pris, naar f. Eks. Normalprisen ligger over 40 sh. (1 Qvarter=220 kg). Under Napoleonskrigene naaede den engelske Pris 85 sh.— ganske vist fortoldet. Fra 1818 faldt Normalen med ca. 25 sh., saaledes at 60 sh. fra 1820—40 var en smuk Pris, (efter at Aarene omkring 1820 havde givet en 25 à 30 sh., den Gang en forfærdende lav Pris). Efter 1850 er engelsk Pris nærmest en Verdenspris; fra 1840—60 er 53 sh. en passende Pris.

Nu er imidlertid Produktionsomkostningerne meget forringede, saaledes at en Pris i 60erne af 50 sh. levner Farmeren større Profit end den dobbelte Pris paa Napoleons Tid; trods yderligere Fremskridt i Jordens Behandling holder Prisen sig ret godt i 60erne og undergaar fra 1869—74 en Forhøjelse, der bringer den op over 50 sh. Verdensprisen maa paa den Tid siges at være 22 Kr. pr. 100 kg (Rug 14 Kr.). Landbrugskrisen tvinger da Normalen ned — i England næsten til det halve — og det er kun ved Toldbeskyttelse, at Kontinentet hindrer et lignende Fald. I det toldfri Danmark falder Kapitelstaksten paa Hvede fra 14½ til ca. 8 Kr. pr. hl (1 hl lidt over ¾ Dobbeltcentner), Rugtaksten fra 12⅓ til lidt over 7 Kr. pr. hl. (ca. 0,7 Dobbeltcentner). Efter 1898 forlader man da for Hveden 25 sh. pr. Qvarter og 12 Kr. pr. 100 kg, og naar op til 12½ Kr. som Normal pr. 100 kg; Normalpris i England er ca. 30 sh. Efter 1908 sætter en Højkonjunktur ind, som nu har bragt Normalen op paa 36 sh.; udtrykt i danske Priser vil i 90erne 11 Kr. pr. 100 kg være en fair Pris, i Slutningen af Aarhundredet sættes den op til 12 Kr. à 12½ Kr. Det nye Sekel gør 14 Kr. til en passende Hvedepris.

Med Hensyn til Rug har vi i 90erne 9 Kr. som en beklagelig, men hyppig Pris; Sekelskiftet fæstner de 10 Kr., men efter 1905 maa man ikke reagere mod 12 Kr. Hvedens og Rugens Normal begynder at nærme sig hinanden.

Saalænge Hvede staar under 16 og Rugen under 14 Kr. pr. 100 kg dansk (for henholdsvis 130 og 120 Punds Vare), foreligger der ikke et Kornspørgsmaal, saaledes som Prisen har artet sig efter 1905. Sibirien og Sydamerika kan naturligvis atter ændre Billedet. Indenfor disse Priser viser de sidste 25 Aar for Rug et Maksimum af 23 Kr. og et Minimum af 7½ Kr. Hvedens Minimum ligger noget højere end Rugens, dets Maksimum lavere, nemlig 20 Kr. Men i alt Fald, Maksimet har for begge Kornsorter været forbigaaende og næppe naaet ud i Publikum; for at dette skal ske, skal en høj Kornpris være varende.

Som sagt i n g e n L i n j e r, men en Række Eksempler til at illustrere de almindelige Prislove. Den gamle Kornkøbmand vil erindre disse Børsbataljers Incidenser, medens den unge undrende erfarer, at Kornmarkedet ligner Livet, der som bekendt er „mangelunde".

ANDET AFSNIT

Statens Forhold til Kornhandelen.

XIV. Prisreguleringen.

69. Staten griber ind i Kornhandelen af tre Grunde 1) for at faa Indtægt for Fiskus, 2) for at skaffe Producenterne højere Pris, om end Formaalet angives at være det, at sikre Udnyttelsen af Landets Jord, og 3) for at sikre Konsumenterne Korn nok og til rimelige Priser. Det sidste var det oprindelige Formaal, kendt i alt Fald saalænge man har haft Bebyggelse bag Mure, som kunde indesluttes af Fjender.

Midlerne her er forskellige: a) Tilførsler under Konvoj af Krigsskibe, b) Staten indkøber selv i Udlandet, c) opretter Kornmagasiner, d) befaler visse Borgere at holde tvunget Oplag, e) udskriver Korn, f) forbyder Anvendelse til Brænding eller Fodring, g) giver særlige Markedsregler, h) uddeler Korn til billig Pris eller gratis, i) Prisreguleringer, j) endelig søger man ved Udførselstold og Udførselsforbud samt Indførselspræmier at holde Kornet i Landet.

Oldtidens Byer fik Tilførsler udefra: A t h e n fra Sortehavet og Ægypten, Rom fra Nordafrika og Sicilien. Ofte kom Tilførslerne under Konvoj. Dette var ikke blot rettet mod Sørøvere, men var ogsaa et Middel til at undgaa de Passértolde, som Fyrster, der var Herrer over Belter (f. Eks. Hellespont), vilde paalægge Købmanden. Ogsaa i Middelalderen eksisterede Korntilførsel under „Geleit". Hanseaterne som de italienske Stæder besørgede selv „Geleitet".

Vigtigere var, at Staten tvang Købmanden til at afgive hele eller en Del af Importen til visse Byer eller forlangte, at Hælvten af Tilførslerne skulde blive i Byen, til Borgerne havde forsynet sig. Dette er en Regel, vi kender fra det klassiske Grækenland saavel som fra Middelalderen.

Svigter den private Indførsel, tager Staten denne i sin Haand. Berømte er Roms Tilførsler. Rom skulde med op til 1 Mill. Mennesker i Kejsertiden bruge 350,000 Tons aarlig, der meget ofte købtes paa Statens Foranledning, dels gennem Udskrivninger til fast Pris i Provinserne, hvor Guvernørerne reparterede Udskrivningen paa Agerdyrkerne, og dels ved at opkræve Skatterne i Form af Korn og endelig ved Tilførsler direkte fra Statsdomænerne.

I Middelalderen maatte Magistraterne sørge for Tilførsel baade med Krig og Misvækst for Øje.

70. I Forbindelse hermed stod Magasinerne. Hvor Staten selv købte, var det naturligt, at den lagrede sit Opkøb. Byerne havde ofte Ordre paa at holde Magasiner, idet de slette Kommunikationsmidler vanskeliggjorde betimelige Tilførsler, naar Lokalhøsten slog fejl.

Det gamle Rom havde Eksport-Magasiner i Afrika, Asien og paa Sicilien; efter at være samlet her førtes Kornet til Rom eller undertiden til andre italienske Byer. I Middelalderen kræver Kirken Oprettelse af Magasiner; under Enevælden stod over hele Europa Magasintilførslen i Forbindelse med de in natura leverede Kornskatter; Bønderne leverede oftest slette Varer, og Staten tog sig derfor Ret til at forlange Kornskatten erlagt i Penge. I Kirkestaten og i Neapel lod Regeringen Landmændene deklarere deres Høsts og Udsæds Størrelse og gjorde derefter Tvangsindkøb hos dem. I Rusland bestaar siden Katharine IIs Tid Magasiner i hver Landsby, som skal yde Bønderne Saasæd rentefrit. I de nordlige Guvernementer er der en Række Statsmagasiner. Helt ned til det 19. Aarhundrede har vi rundt om kommunale Kornmaga-

siner og næsten alle Stæder havde man den Regel, at Møller, Bager og Brygger skal have et Oplag liggende, enten paa eget Lager eller under Kommunens Værge; f. Eks. skal i Frankrig paa Revolutionstiden hver Bager lægge 15 Sække Mel hen i et offentligt Magasin foruden at holde Reserve paa eget Lager; under Napoleon III skal hver Bager paa eget Lager have et Foraad, der svarer til hans (eget) Behov i 3 Maaneder.

Vi har ovenfor omtalt, at Regeringen udskriver Korn hos Bønderne. Nogle Steder nøjes man med at forbyde Bønderne i en vis Afstand fra Byen at føre Kornet bort, saaledes at man sikrer Byen sit Opland.

At forbyde Anvendelsen af Korn til Bryg og Brænding er kendt i den nordiske Oldtid; under Krig eller Hungersnød træder lige ned til det 19. Aarhundrede saadanne Forbud i Kraft.

Det Korn, det Offentlige køber, sælger det under sine Anskaffelsesomkostninger, ja uddeler det ikke sjældent gratis. Man vil erindre, at de romerske Stormænd for at indynde sig hos Almuen uddelte store Mængder Korn. Herfra var Skridtet kun kort til regelmæssige Kornuddelinger. I den første Kejsertid var der 200,000 indskrevne Borgere, som hver fik 5 à 6 hl. aarlig. Opsamlingen af Kornet og dets Fordeling var underlagt Ædilerne eller en anden meget høj Embedsmand. I Middelalderen uddeler Kirken Korn.

Offentligt Magasin og Salg af Korn benyttedes i høj Grad til P r i s r e g u l e r i n g e r; i Preussen har vi baade under den store Kurfyrste og særlig under Frederik II vellykkede Forsøg paa ved Salg fra Magasinerne at holde fast Pris. Til andre Tider regulerede man Prisen ved direkte Paabud, eller man opkøbte til Magasinerne til Tvangspris, men lod til Gengæld Prisen være fri Mand og Mand imellem. Kornaager var i Reglen strafbar; men Straffereglens Anvendelse var ganske vilkaarlig og sporadisk.

71. Mere kraftigt virkede Prisfastsættelserne for Mølleriet og Bageriet; disse Næringer var ofte lukkede og bundne til bestemte Ejendomme. Til Gengæld for et saadant Monopol, der sikrede den Næringsdrivende en Kundekreds, lagde man paa ham dels en Afgift og dels fastsatte hans Bager- eller Møllerpenge. Mølleriet var fra Middelalderen en jorddrotlig Rettighed, som udøvedes paa den Vis, at Møller betalte Mølleskyld til Konge eller Jorddrot; der maatte ikke oprettes nye Møller indenfor en vis Afstand fra den bestaaende Mølle.

72. For Middelalderen er det ejendommeligt, at man væsentligt tog Hensyn til Forbrugerne, særlig under Pres af Kirken. Naar dette blev saa stærkt, var Aarsagen ikke blot Moderkirkens aandelige Myndighed, men ogsaa den Omstændighed, at Kirken i mange Lande sad inde med fra en Sjettedel til en Trediedel af Jordegodset og saaledes selv var i Stand til at gennemføre Principerne. Det er det fejle ved Nutidens Reformatorer, at de i Reglen intet selv ejer, men maa nøjes med at stille Fordringer til andre. Kirken forbød f. Eks. sine Prælater at sælge Korn fra deres Godser, forinden deres Hørige havde faaet Sæde- og Ædekorn. Paa Kapitelsgodserne var der meget lave Maksimalpriser. Kirkens Opfattelse om, at det var syndig Aager at drive Kornpriser i Vejret, gav sig ogsaa Udslag i Markedslovgivningen.

Man ansaa Mellemhandel for forbyderisk; den, der havde ført Korn til en By, skulde selv sælge det til Forbrugerne. Den, der indenfor selve Bygrænsen købte Korn for atter at sælge det, begik Aager. Bønderne maatte ikke sælge deres Korn udenfor Byen, men skulde bringe det til Markedet, hvor den almindelige Borger først skulde købe, inden det blev tilladt Bagere og Købmænd at forsyne sig udover deres private Behov, og først naar alle var forsynede, var det tilladt at føre Kornet ud af Byen igen; havde en rig Mand købt Oplag, havde den fattige, der manglede, Ret til at afkøbe ham det til Indkøbspris.

I Tyskland finder vi i det 16. Aarhundrede, at Adelen ikke maa købe Bondens Korn, og det var forbeholdt den at udføre, men kun af egen Avl og under Betingelser.

I Frankrig skulde alle Kornhandlere danne et Lav, hvis Medlemmer maatte registrere og aflægge Ed paa hæderlig Vandel. Paris' Kornhandlere maatte kun købe en halv Snes Mil udenfor Paris. De skulde under Straf af Konfiskation opgive deres Forraad. Der var Straf for ved indbyrdes Aftale at drive Priserne op, en Strafferegel, Napoleon den Store fastholdt (fra 2 Maaneders til 2 Aars Fængsel). Hertil sluttede sig Regler om, hvor meget den ene Landsdel indenfor Frankrig maatte eksportere til den anden.

Baade i England og Frankrig har vi haft Systemet, at Kornudførsel var en kongelig Rettighed, og at denne udøvedes ved, at Kongen gav L i c e n s til Købmændene, som derfor betalte en Afgift.

73. Naar Middelalderen fra Tid til anden krævede Indførselstold paa Korn, var det som en Afgift paa Købmændene og ikke paa Forbrugerne. Man krævede i hvert Fald ogsaa Afgift ved U d f ø r s e l af samme Grund; Udførselstolden krævedes dog ogsaa for at nedsætte den indenlandske Pris med Toldens Beløb. Meget ofte skred man til Udførselsforbud, saa snart Høsten slog fejl. Indenfor Tyskland holdt de enkelte Stater Udførselsforbud mod hinanden lige til 1848.

Som et Led i Merkantilismens System, hvori Kravet om billige Levnedsmidler skulde realiseres, har vi i Frankrig under Colbert en Genoptagelse af de Udførselsforbud, som baade i Frankrig, England og Tyskland synes at have været et hyppigt Fænomen. I vore Dage har de russiske Udførselsforbud gjort Ravage paa Europas Kornmarkeder.

74. I det 19. Aarhundrede blev Handelen g i v e t f r i overalt. Staten opgav Forsøgene paa at regulere Prisen til Fordel for Forbrugerne. Nu kendes de

kun under ekstraordinære Omstændigheder; f. Eks. saa Hungersnødaarene i 40erne rundt omkring i Europa en Genopliven af de middelalderlige Handelsregler. Det viser sig iøvrigt ogsaa efter Erfaringen fra Rusland i 90erne, som fra Danmark i 1914, at et Forbuds Udstedelse er f o r u d s e t, saaledes at det lykkes i 1 Maaned før Forbudets Udstedelse at ekspedere et helt Aars Eksport. Forbudet kommer for sent.

Bortset fra Uaar vil det, naar der nu er Tale om at regulere Handelen, ofte være det store Landbrugs Interesser, der er de afgørende.

I den sidste Del af det 19. Aarhunderede syntes den frie Kornhandel at skade Agrarinteresserne. Børsmanøvrer ryster Priserne, og da dette sker samtidig med, at Landbruget gennemgaar sin store Krise, vender Godsejeren sig mod Børsen og særlig mod Terminshandelen.

Saaledes forbød d e n t y s k e B ø r s l o v af 22. Juni 1896 Terminsforretninger i Korn- og Møllefabrikater foruden i Andele i Bjergværks- og Industriforetagender og i kæmmet Uld. En Lov af 8. Maj 1908 ophævede dog disse absolute Forbud. Nu kan Tilladelse til Terminshandel i en Vare gives, efter at Repræsentanter for vedkommende Forretningsgren er hørte. En Betingelse for Terminsforretningers Gyldighed er Parternes Egenskab af Købmænd; Bürgerl. Gesetzbuch bestemmer, at en Kontrakt om Levering af Varer og Værdipapirer anses som ugyldig, saafremt den er afsluttet i den Hensigt, at Forskellen mellem den kontraherede Pris og Børs- eller Markedsprisen skal betales af den tabende til den vindende Part. — I Ø s t r i g forbyder en Lov af 1903 Terminshandel i Korn og Møllefabrikater. Endvidere kan i denne Forbindelse nævnes, at en n o r s k L o v af 22. Maj 1902 bestemmer, at Terminsspil (Differencehandel, som har et Spils eller Væddemaals Karakter), ikke afføder nogen Forpligtelse.

Var Loven af 1896 haard, havde dog Agrarføreren Kanitz tænkt helt at knuse Kornbørsen, da han i

1895 foreslog (med konservativ og agrarisk Støtte), at det tyske Rige skulde gøre Køb og Salg af Korn til et Statsmonopol og derved gøre sig til Herre over Indlandets Priser.

Ogsaa i Schweitz skete der et Forsøg paa Kornmonopolets Indførelse. I 1878 forkastede en Folkeafstemming i Zürich med 29,000 mod 16,000 Stemmer et socialistisk Forslag om at undetrykke Kornaager ved Monopol. De faldende Kornpriser fik i 1895 det schweitziske Bondeforbund til, samtidig med at Kanitz stillede sit berømte Andragende i den tyske Rigsdag, at kræve et Kornmonopol, hvorefter Staten skulde afkøbe Bonden hans Korn til dennes angivne Produktionsomkostninger, 21 Frcs. pr. 100 kg eller 6 Frcs. mere end den daværende Kornpris; som Socialisterne i Højkonjunkturen ønskede Monopol for at trykke Prisen, ønskede Bønderne under Depression Monopol for at hæve Prisen. En schweitzsisk Militæropgørelse viser, at Landet kun kan producere en Femtedel af de 1000 Millioner kg, Landet aarlig skal bruge. Efter 1898 har Bønderne tabt Interessen for Kornmonopol, som derefter indtil 1908 i Møllerne fik Talsmænd. Et Kornmonopol kan efter Sagens Natur kun være Salgs-, men ikke Produktionsmonopol.

XV. Oktroi og Malerafgift.

75. En Gennemgang af Statens Skattepaalæg vilde være ufuldstændig, maar vi ikke omtaler de indenlandske Afgifter.

F o r m a l i n g s a f g i f t e n erlægges, før Kornet gaar ind i Møllen. Varen er ofte ledsaget af en Passérseddel. Selve Møllen er under Toldkontrol, for saa vidt som ikke berigtiget Raastof skal opbevares i særlige lukkede Lokaler. Skatten lægges ofte til Fordel for Byen og i saa Fald gives der for hvert Pund Mel, der føres ud af Byen, en Refusion for den Mængde Korn, man antager, har været deri (hvad der kan give Anledning til en Art kommunal

Eksportpræmie). Maaden, hvorpaa Melet skal behandles og Bøger føres, er nøje reguleret, Lokalerne ofte indrettede efter Skattekontrollens Forlangende; i ældre Tider forbød man Haandmøller; dog havde Bønderne ofte Ret til at have en lille Mølle i deres egen Gaard til Skraaning, derimod skulde de fintformale deres Korn til Brød paa Herskabets Mølle; Møllerne betalte da Afgift (ofte i Forhold til den formalede Mængde) til Godsejeren eller til Kongen. Da der saaledes var Mølletvang og lokalt Monopol, var det kun naturligt, at der var fastsat Malepenge, Møllerne ikke maatte overskride.

Selve Formalingsafgiften er en Skat paa Brød, hvis eneste Forsvar er det fiskale, at den giver godt i Kassen, men iøvrigt er en tung og fordærvelig Kopskat paa Befolkningen; tilmed er den dyr at opkræve uden for Byerne. I Italien er der 40,000 Møller under Kontrol.

76. En anden Form for Beskatning paa den indenlandske Avl og Brødforbrug er gennem Port-Oktroier, hvor Toldbetjente ved Kornets Indførsel til Byen fra Landet opkræver en Afgift. I Danmark har vi haft baade Formalingsafgift og Portafgift. Den sidste opkræves ogsaa af tilført Mel og Brød.

I Preussen var der før 1800 en Generalaccise, som skulde opveje Landbrugets Grundafgift. I 1810 blev den udvidet til ogsaa at omfatte Landet. Formalingsafgiften varierede efter Byernes Størrelse. I 1820 var den f. Eks. i en mellemstor By 4 Rmk. pr. 100 kg Hvede. Hertil sluttede sig en Portafgift paa Mel. I det mærkelige Aar 1847, da Kornhøsten i Europa slog fejl, ophæves Formalingsafgiften for et Aar. Det følgende Aar blev en Trediedel af den overladt til Kommunerne; det nye tyske Rige overlader Formalingsafgifterne helt til Kommunerne. 1893 besluttedes det, at ingen By, der var fri for Oktroi, maatte indføre den, og 1910 forbødes det at lægge Byskat paa Korn og Mel.

77. Østrig har endnu et forfærdeligt System; den

ældgamle Formalingsafgift og Port-Oktroien af Korn, Mel og Brød opkræves nogle Steder af Byen og andre Steder af Staten. I de saakaldte lukkede Byer f. Eks. Prag, har Kommunen en stor Indtægt af sin Oktroi, en Indtægt, som dog forringes betydeligt paa Grund af den meget dyre Opkrævning, som tager over en Trediedel af Skattens Udbytte. I nogle Byer f. Eks. i Wien og Triest, er Port-Oktroien ophævet og afløst. I 7 af de lukkede Byer er Skatten bortforpagtet.

78. I Frankrig kan vi følge Port- og Landevejsafgifter for Korn og Mel som et Led i de saakaldte seignorielle Rettigheder (Godsherrens Ret). Borgerne forpagtede og købte undertiden deres egen Oktroiret, saaledes at Portafgiften gik i Bykassen. Mazarin inddrog alle de private Byoktroier og gav dem til Staten. Colbert gav dog Halvdelen tilbage til Byerne; efter den Tid steg baade Port- og Formalingsafgiften, som Kongen saavel som det rige Borgerskab brugte som Skatteskrue for at undgaa direkte Skatter; Revolutionen ophæver de forhadte Afgifter; Napoleon genindfører dem som Indtægt for Kommunerne, dog at Staten selv tager 10 pCt.

1898 deles Byerne efter Størrelse, og Oktroien varierer. Kommunerne b e h ø v e r ikke at opkræve den, men 1500 gør det dog endnu . Forklaringen ligger nær, naar i 1820 Oktroien gav 60 Mill. Frcs. og i vort Aarhundrede 5 Gange saa meget. Heraf kommer ganske vist kun en Trediedel ind for Spisevarer.

Italien er Oktroiens klassiske Land. I Middelalderen betalte enhver, der lod formale, høje Malepenge, hvoraf Mølleren gav Halvdelen til Godsejeren eller Staten; samtidig opkrævedes en Række tunge Portafgifter. Revolutionen i 1848 fejede Systemet væk mange Steder. Det indførtes kort Tid efter igen, og da det unge Kongerige Italien debuterede med at mangle Penge, indførtes 1869 en Afgift paa 2 Frcs. pr. 100 kg Hvede og 1 Frc. pr. 100 kg Rug eller Byg,

som indførtes til Formaling. Møllerne forpagtede Afgiften, saaledes at de betalte Staten en Sum, der sattes i Forhold til Mølleaksens Omdrejninger. Fra 1880 begynder Formalingsafgiften at blive nedsat eller ophævet snart her, snart der og erstattet af en Afgift ved Indførsel gennem Porten. 1903 hørte Afgiften op i Landkommunerne. Skatten havde hidtil været delt mellem Stat og Kommune; nu blev den mod at Kommunerne betalte Staten en Erstatning ophævet som Statsskat, og kun visse „lukkede" Byer har endnu Ret til at opkræve Port-Oktroien.

Baade Oktroien og Mølleaccisen var til stor Gêne for Handel og Produktion, de generende Kontrolforanstaltninger, der kan være rimelige og i Forhold til Produktionsmængden lidet bekostelige, hvor Produktionen er i Stordrift, — bliver generende og bekostelige, hvor Produktionen ikke er samlet paa faa Hænder.

XVI. Told.

79. De Forholdsregler, vi hidindtil har omtalt, bunder i saavel Oltids- og Middelalderens økonomiske Forhold — Vigtigheden af at sikre Tilstedeværelsen af Befolkningens Hoved-Fødemiddel — som i Datidens Livsanskuelse om Enkeltmands Pligt til at være fair i sin Prissættelse.

Vi har i den klassiske Oldtid iagttaget Udførselsforbud og en Række Regler mod, hvad man kaldte Kornaager, Prisfastsættelse, offentlige Magasiner og Kornuddelinger. Middelalderen tog Arv i en Anskuelse, der faldt sammen med vor Religions Bud og bekræftedes i kanonisk Ret. Der var dog ogsaa Afgifter paa Korn, nemlig Portaccise, Mølleafgift og jorddrotlige Passér- og Toldafgifter, naar Kornet førtes gennem en stor Herres Len. Men disse Afgifter betragtedes ikke som en Afgift paa Forbruger, men ene som en Næringsafgift, hvilende paa den fyldige og rødmossede Købmand.

Reformationen holdt endda fast ved Teorien om, at Prisen skulde være fair; men omkring 1600 stak Agrarinteressen Hovedet frem og gennemtvang Korntold. Men denne Interesse brødes haardt mod Forbrugernes, der hos Kronen havde god Støtte. Merkantilismen ønskede billig Arbejdsløn i Industrien og derfor lave Kornpriser, og den førte da ogsaa Kamp mod Godsejerne, men disses Interesser blev de stærkeste. Kompromiset blev den glidende Skala (d. v. s. Toldsatsen *varierer* omvendt med Kornprisen) eller *skiftende* Ind- og Udførselsforbud. Indførselsforbud, naar Priserne var lave; for at Godsejerne ikke skulde misbruge det Monopol, Indførselsforbudet gav ham, fik vi ofte samtidig *Maksimalpris*; omvendt i Dyrtid Eksportforbud, og naar det var nødvendigt, da samtidig *Minimalpris*; alle skulde leve, Forbruger som Producent og ingen af Parterne drage ubillig Fordel af Tilfældigheder. Midt i det 18. Sekel blev Agrarinteressen overvejende, man opgiver at regulere nedefter. En kort Tid fører Fysiokraternes Krav om fri Handel ogsaa til udenrigsk Handelsfrihed, men 1800 gaar en Reaktion ublufærdigt lige paa Maalet: høje Kornpriser for at faa høje Jordpriser. 1850 falder Systemet. Korntolden ophæves eller nedsættes snart ved Lov, snart ved Traktat, men 1880 gør Centraleuropa sin store Kuldbøtte og gaar over til Protektionismen. Aarsagen var bl. a. de militære Rustninger, der krævede Statsindtægter, nemmest at faa ved en Korntold, der incidenter gav de høje Kornpriser, som Agrarerne, fortvivlede over Landbrugskrisens lave Prisniveau, krævede af Statsmagten.

England gav os imidlertid midt i det 19. Sekel og Frankrig efter Bourbonnernes Tilbagekomst Eksemplet paa den glidende Skala. Fra 1880 gennemfører Tyskland, Frankrig, Østrig-Ungarn og Italien den mest brutale Højtold, udartet gennem Tilbagebetalinger og Godtgørelsernes farlige Vej til Eksport- og direkte Produktionspræmier.

80. Rusland har haft mange Former for Korntold. Da Landet er eksporterende, opgav man imidlertid Tolden paa Korn og nøjedes med en Meltold, som steg til 4 Mark pr. 100 kg. Da Tyskland, gennem sit Toldsystem søgte at vælte sit Mel ind over Rusland, opstod en Art Toldkrig. Rusland indførte en Række Regler for Melproduktionen, som i meget svarede til dem, der gælder for Landets Sukkereksport. De store Afstande og daarlige Kommunikationsmidler, som bevirker, at der kan herske Overflod paa Korn et Sted samtidig med Hungersnød et andet Sted i det mægtige Rige, har nødvendiggjort at oprette Kornmagasiner rundt omkring, ligesom at befale Landsbyens Bønder at holde Korn- og Meloplag. Regeringen nødes i Misvækstaar til at forbyde Udførsel snart af den ene, og snart af den anden Kornsort, særlig har dens Rugudførselsforbud Gang paa Gang formaaet at skabe Dyrtid i Europa. 1914 er Regeringen gaaet over til Indførselstold paa Korn. Finland er nu m. H. t. Korn i Toldomraade med Rusland.

Ganske middelalderlig virker Spaniens og Portugals Toldpolitik i F o r m, om end ikke i Hensigt, endda deres Toldlove er blevne moderniserede. Spanien fastsætter ad administrativ Vej Toldsatser, der varirere omvendt med Kornprisen.

Portugal forbød i 1889 Indførsel af Korn og Mel for kun at tillade den, naar Hvedeprisen var 270 M. pr. Ton. Kun Møllere maatte indføre til Handel; Agerbrugere til Saaning. Møllerne er forpligtede til at købe en vis Mængde indenlandsk Hvede (som er kontingenteret blandt dem) og maa først derefter købe fra Udlandet. Den portugisiske Regering ønskede at holde Hveden i 315 M. pr. Ton eller over det dobbelte af dens Værdi. Tolden er siden den Tid fra Tid til anden ændret administrativt alt efter Hvedepriserne, men Princippet er ikke brudt. Den indenlandske Pris er fastsat meget højt; ligeledes er der fastsat Priser paa Mel og paa Brød. Bageriernes Tal er indskrænket. Man ønsker at beskytte Landmæn-

dene, men vil til Gengæld hindre, at Møller og Bager tager for meget. Maalet med hele denne sindrige Ordning, som efter 1900 er suppleret med den Regel, at Regeringen under Henblik paa Høstens Størrelse fastsætter, hvor meget Hvede der maa indføres og hvilken Told der skal erlægges, er det at forøge det med Korn dyrkede Areal; denne Hensigt fremmes ogsaa ved midlertidige Nedsættelser af Grundskatten for optagne Arealer.

81. Inden vi gaar over til Englands, Tysklands og Frankrigs indholdsrige Toldhistorie, skal vi omtale den skandinaviske Halvø.

Sverige har i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede Udførselsforbud for Korn. Indførselstolden var meget lav, ja bortfaldt undertiden helt. Derimod var Kornhandelen i Indlandet lagt i tunge Baand, hvad der kunde føre til et forskelligt Prisniveau i de enkelte Distrikter. Naar der indtraf Misvækstperioder, følte disse Ulemper saa meget desto stærkere, saaledes i 1771—72. Da der atter i Begyndelsen af 80erne kommer daarlige Høstaar, ser man sig nødsaget til at frigive Kornhandelen, en Foranstaltning, der straks havde en gavnlig Indflydelse paa Priserne. I samme Retning virkede ogsaa, at Brændevinsbrændingen gjordes til Statsmonopol, saaledes at man kunde dække dens Forbrug med udenlandsk Korn.

Medens Tolden paa Levnedsmidler iøvrigt var høj, var Korntolden paa dette Tidspunkt temmelig maadeholden, ca. 12 pCt. af Varens Værdi.

Det 19de Aarhundredes første Halvdel havde ligesom tidligere en ret lav Korntold, fra 1826—41 kun 88 Øre pr. Td. Rug og 50 pCt. mere for Hvede.

Ved Godsejernes og de større Bønders forenede Anstrengelser lykkedes det imidlertid i Aaret 1842 at faa den forhøjet til 2 Kr. pr. Td., en Sats, der dog i 1849 nedsattes til 1,50. Tolden paa Hveden var stadig 50 pCt. højere pr. Td. end for Rug.

1857 blev Indførslen fuldstændig fri, og først med

den protektionistiske Strømning lykkedes det i 1888 at genindføre Korntolden, og nu med et betydeligt højere Beløb, end man havde kendt tidligere, saaledes for Hvede, Rug og Byg 250 Øre pr. 100 kg, for Havre 150 Øre pr. 100 kg og for alt formalet Korn 450 Øre pr. 100 kg.

Da Sverige for en væsentlig Del er henvist til Import fra Rusland, blev Misvæksten her i *1892* Aarsag til et højt Prisniveau. Som Følge heraf nedsatte man Korntolden for uformalet Korn til 125, for formalet til 250 Øre pr. 100 kg. Havre blev ved denne Lejlighed definitivt fritaget for Told, noget, der iøvrigt er uden Betydning, da Sverige selv kan dække sit Forbrug af denne Vare. Denne Nedsættelse blev dog kun af ganske kort Varighed; allerede 1895 forhøjedes Tolden atter for uformalet Korn til 370 Øre og for formalet til 650 Øre pr. 100 kg.

Disse Satser er uforandrede gaaede over i de senere Toldtarifer.

I 1887 var Hvede- og Rugpris omtrent lige høje. 1888—91 udnyttedes en Trediedel af Rugtolden og hele Hvedetolden. Da det i 1892 ved Misvækst fremkaldte høje Prisniveau giver Anledning til den ikke ubetydelige Nedsættelse i Tolden, ser man i Aarene 1892—94 en Hvedepris, der ligger højere end dansk Pris tillagt Told. I 1899—1900 udnyttes Rugtolden med 50—70 pCt.

Da Nordsverige skal indføre meget Korn, er der stor Forskel mellem de nordlige og sydlige Len. Ejendommeligt er, at Tolden i de fattige Egne ikke kan udnyttes med det fulde Beløb, idet Befolkningens Købekraft sætter Grænsen for Udnyttelsen.

82. Før 1814 havde Danmark Eneret paa Indførsel til det søndenfjeldske Norge, hvad der førte til, at Norge fik meget slet Korn. Ofte var der en iøvrigt ikke høj Indførselstarif. Saavel denne som den danske Eneret gjaldt ikke for det nordenfjeldske, der jo var fuldstændig afhængig af fremmed Tilførsel (fra England).

Vi har i Norge nogle interessante gamle Priser: 1516—18: 1 Td. Byg 2½ Kr., 1560: 4 Kr., 1620: 5⅓ Kr. (da kostede Rug 20 pCt. mere). Angaaende Bevægelsen i Kornpriserne skal blot hidsættes, at Prisen fra 1520—1670 steg ca. 100 pCt., at den holdt sig med Udsving til 1760, at den derefter steg fra 1760—1780, blev staaende paa det da naaede Niveau i 20 Aar for atter at stige under Napoleonskrigene. Fra 1818 begyndte et Prisfald, der i 1825 afløses af en Stigning, der først kulminerer i 1875. 1875—96 fik Norge som Importør af Korn Gavn af de lave Verdenspriser. Kornpriserne var iøvrigt indtil 1700 højere i Norge end i Danmark, hvorimod de fra 1700 til 1800 laa lidt lavere, idet den danske skiftende Korntold faktisk skabte et højere Niveau i Danmark, der trods Hertugdømmerne ikke kunde kornføde sig selv samtidig med det søndenfjeldske Norge.

Krisen i 1820 ramte som sagt ikke Norge saa haardt som Danmark, blandt andet ogsaa, fordi norsk Pris efter 1814 bevæger sig i Overensstemmelse med engelsk Pris, og det engelske Prisfald var mindre end det danske. Fra 1840—60 er norske Priser 40—50 pCt. højere end sjællandske; det danske Landbrug var gaaet mægtigt frem, det var i Stand til at brødføde Landet paa en Tid, da Norge var Importør i stor Stil. Efter 1896 ligger norsk Pris over dansk med et Beløb, der svarer til Told og Fragt.

De norske Toldsatser for Korn har iøvrigt aldrig været særlig høje. I 1851 foretoges en Nedsættelse i de tidligere Satser til omtrent Halvdelen. For Rug til 24 Sk. pr. Td., for Byg til 16 og for Havre til 12 Sk. Da Nedsættelserne var sket i de mindre bemidledes Interesse, og man paa dette Tidspunkt var tilbøjelig til at henregne Hvede til Luksusforbrug, forandredes Tolden for denne Vare først i 1857, da der foretoges en Reduktion fra 72 til 48 Sk. pr. Td. Senere nedsattes disse Satser yderligere, navnlig i 1869, saaledes at man i 1882 var naaet ned til 20 Øre pr. 100

kg Rug, 22 Øre for Hvede og Byg, medens Havre var blevet helt fri.

De senere Aars Forandringer vil ses af nedenstaaende Tabel (traktatmæssig Minimal- og den lidet anvendte Maksimaltarif):

	Uformalet Korn						Formalet Korn			
	1896	1897		1905		1896	1897		1905	
		Min.	Max.	Min.	Max.		Min.	Max.	Min.	Max.
Rug ...	22	fri	22	fri	80	50	30	40	50	200
Hvede .	60	60	80	60	100	200	200	225	200	300
Byg ...	22	22	30	22	200	50	50	60	50	200
Havre .	fri	fri	22	40	200	fri	60	70	100	200

Efter Mellemrigslovens Ophævelse forsøgte Landboerne i 1897 at faa en forøget Beskyttelse for deres Produkter. Dette mislykkedes for Korn, saaledes at den ret væsentlige Beskyttelse, man opnaaede i 1905 saa godt som udelukkende kom de dyriske Produkter til Gode.

83. Fra 1. Juli 1914 traadte følgende Tarif for Kornvarer i Kraft (pr. 100 kg):

	Minim.	Maxim.
1. Uformalet:		
Vikker og Boghvede, Majs og Rug	fri	0,80
Byg	0,22	2,00
Bønner, Ærter og Linser	0,36	0,80
Havre	0,40	2,00
Hvede	0,60	1,00
Malt, alle Slags, malet og umalet (Tara 16 pCt.)	5,00	6,00
Ved Hammerfest og Vardø Toldsteder er Indførslen fri.		
2. Gryn:		
Af Boghvede	0,60	1,20
Af Byg, hele saavel som halve, ligeledes Perlegryn	0,60	2,00
Af Havre	1,00	1,50
Af Hvede, hvorunder Semoulegryn; ligeledes Hirse- og Mannagryn	2,00	3,00

	Minim.	Maxim.
3. Mel:		
Af Byg, Bønner, Ærter og Linser, Boghvede og Rug	0,50	2,00
Af Majs, ligeledes delt eller knust	0,30	1,20
Af Havre	1,00	2,00
Der gives intet Fradrag for Emballage af Metal, Papir og lignende.		
Af Hvede	2,00	3,00
Mel af Rug ved Hammerfest, Vardø og Vadsø Toldsteder	frit	
4. Klid	fri	0,50

Tarifens høje Maksimalsatser anvendes i et saa ringe Omfang, at de ingen Indflydelse kan faa paa Priserne.

Frihandelslande er Danmark, hvis Toldhistorie skal behandles andet Steds, England og Holland (der indtil 1837 sammen med Belgien havde de glidende Toldskalaer). Belgien ophævede den kun 1 Frc. høje Korntold i 1887, men skærpede sin Meltold, oprindelig til Værn mod den franske Meleksportpræmie. Fra 1896 kan den faktisk ikke virke mod det tyske Mel, der havde taget det franske Mølleprodukts Plads.

XVII. Tysklands Toldhistorie.

84. Oprindelig var der rigelig Korn i Tyskland; det er Tysklands Industrialisering, som efter 1880 ændrer Billedet, og fra nu af regulerer det tyske Rige Kornpriserne igennem a) Told, b) Eksportpræmie og c) Jernbane- og Toldtarifer. Denne sidste Form er ret indviklet, snart vil man give en lav Eksport-Rute-Pris (jfr. Staffeltarifer fra 1892, der gør Afsendelse af Korn mulig paa lang Afstand) snart forhøjer man Tarifen for at hindre en Egn i at genere en anden; særlig gælder dette Flod-Tariferne; Tarifen kan paa samme Afstand være forskellig; paa samLinje eftersom Varen gaar i den ene eller anden Retning

Mod Øst er Jernbane-Tariferne lagt som Udførselstarifer, mod Vest som Indførselstarifer, d. v. s., man vil have fremmed Korn ind over Holland eller gennem Rhinen, og man vil eksportere det østpreussiske Korn, snart østpaaa, men mest nordpaa. Der er særlige Jernbanetarifer for Korn og Mel til Havnestæder, naar Varen skal indlades i Skib; Jernbanetariferne anvendes ved en Art indenrigsk og mellemstatlig Protektionisme; f. Eks. værger bayerske Landmænd sig mod Pommerns Korn ved Fragtsatsernes Hjælp.

Ogsaa Forholdet mellem Mel og Korn reguleres ved Jernbanetakster. Mel er lettere at transportere end det tilsvarende Kornforraad; dette virker som en Beskyttelse for de lokale Møller, der i deres eget Land har Korn nok, men er en Straf for de Møllere, der maa hidføre Raamateriale. Her kan komme mange Konflikter; en Mølle nær Breslau vil gerne eksportere via Stettin, en Mølle nær Stettin vil ikke have Breslauer-Konkurrencen, men vil gerne have Raastof sydfra; gennem Jernbanetarifer søger man at komme ud over de Konflikter.

Medens man i vore Dages Tyskland har forladt den Politik at holde Kornprisen lav for Folkets Skyld, har man dog ikke helt fraveget Uviljen mod Kornaager; det var denne Uvilje, der laa bag ved den tidligere omtalte Børslovs Forbud mod Terminshandel i Korn.

Fra det 18de Sekel overtog f. Eks. Preussen baade Ind- og Udførselstold, den første var i 1810 meget høj, men faldt senere for at forsvinde i 1822. Hvedetolden var pr. Scheffel: 1818 18, 1824 50, 1857 20 Pfg., og Rugtolden 6, 50 og 5 Pfg.

Fra 1865—1879 er Korn i Tyskland toldfrit.

85. Den tyske Industri er tilfreds med toldfrit Korn, men da den selv ønsker Beskyttelse, gaar den ved Toldloven af 1879 ind i det store Bismarck'ske Forlig mellem Statskassen, der skal have Penge, Industrien, der vil have Beskyttelse, og det store og mel-

lemstore Agerbrug, som, samlet i Bund der Landwirte, ønsker at afbøde den begyndende Landbrugskrise og den oversøiske Konkurrence med en kunstig Produktionspræmie paa Korn; ogsaa „Centrumsbønder" er Protektionister, dog findes der i det frisindede Parti nogle Smaabønder.

Tysklands Toldhistorie bekræfter, at „l'appetit vient en mangeant"; Ejendomspriserne stiger, næste Generation køber dyrere; Produktionspræmien kapitaliseres og en ny Køber er trods denne lige saa slet stillet som den gamle før Toldpaalægget.

Nedenstaaende Tabel over Toldtariferne i Rmk. pr. 100 kg:

	79	83	85	87	(Caprivi) 92	06
Hvede	1		3	5	3½	5,50
Rug	1		3	5	3½	5
Havre	1		1½	4	2,80	5
Byg	0,50		1½	2,25	2	1,30
Maltbyg	0,50		1½	2,25	3,60	4
Majs	0,50		1	2	1,60	3
Mel	2	3	7½	10½	7,80	10,20

Gaar vi nu ud fra følgende Priser, som er ret høje: Hvede 15 Kr., Rug 12 Kr., Hvedemel 21 Kr. og Rugmel 15 Kr., vil nedenstaaende Tabel give Tolden i pCt. af Værdien.

	79	83	85	87	92	06
Rug	7½	—	22	37	26	37
Rugmel	12	—	45	63	44	62
Hvede	6	—	18	30	21	33
Hvedemel	8	—	30	42	30	41

Med op mod 40 pCt. Told paa Rug og 60 pCt. paa Rugmel vil man forstaa, at den tyske Levefod bliver fordyret helt igennem.

86. En Femtedel af det tyske Folk spiser sit eget Korn, de øvrige fire Femtedele maa da ifl. Brentano og Schäffle betale 1000 Mill. Rmk. aarlig i Overpris

til Agrarerne. Rigets Kasse har 2½ Rmk. pr. Hoved i Indtægt af sin Korn- og Meltold, men Rigets Indbyggere betaler yderligere pr. Hoved 17½ Rmk. til Agrarerne.

Ved Eksporten af Korn fik i 1879 alt indført og atter genudført Korn den erlagte Told tilbagebetalt; for at Misbrug ikke skal ske, krævedes Toldkvitteringen formet som et Identitetsbevis. Indtil 1894 satte Tolden Grænsen for Kornprisen, men udnyttedes ikke fuldt; Østpreussen havde i Reglen paa Grund af Rigelighed meget lavere Priser end Vestpreussen. Efter 1894 udnyttes Toldbeskyttelsen ogsaa af Østpreussen, fordi Identitetsbeviset blev ophævet, saaledes at man kunde faa Toldtilbagebetaling for Korn, der slet ikke havde været indført, idet Toldkvitteringerne for det over Holland indførte Korn kunde anvendes ved Eksport af østelbisk Korn, som derigennem fik en Eksportpræmie; kunde Kornet i Østpreussen ikke opnaa samme Pris som i Vestpreussen, udførte man det blot over en Østersøhavn og fik saa af Statskassen betalt et Beløb, der svarede til Tolden, hvilket Beløb, tillagt Eksportprisen, var lig med vestpreussisk Pris.

Den tyske Eksport forceres, saaledes at den tyske Eksportpris f. Eks. fob. Stettin og den dertil korresponderende cif. København bliver lavere, end Eksportprisen vilde være, hvis Tyskland opgav sin Præmiepolitik.

I 1908 var f. Eks. Berlinerprisen 50 Rmk. over Eksportprisen; Følgen er den, at Affaldsstoffet Rugklid i Tyskland ofte noteres højere end tysk Rug i Danmark. Den tyske Rug tillader Danmark at opfodre sin egen Rug; Følgen er altsaa, at Tyskland gennem sin Eksportpræmie giver Danmark et billigt Raastof til vor animalske Produktion samtidig med, at den kunstig forhøjede Kornpris i Tyskland ikke blot forhøjer Prisniveauet for hele Folket, men ogsaa forhøjer Prisen paa Fodermidler, der er Raastoffer i den tyske Kødproduktion. Følgen er

igen, at det meget lille Landbrug i Tyskland ikke har Raad til at holde store Besætninger; den tyske Kornpolitik forøger Besætningernes Størrelse i Danmark og forringer dem i Tyskland; Korntolden maa systematisk efterfølges af en høj Kreaturtold, der sammen med den for ringe Kreaturproduktion i Tyskland giver høje Kreatur- og Kødpriser, saa høje at det kan betale sig for Tyskerne at købe de i Danmark avlede Kreaturer og endda erlægge den høje Told. Det danske Landbrugs Kødproduktion er da i nogen Grad afhængig af Tysklands Korntoldspolitik; det tyske Folk maa indskrænke sit Kødforbrug og maa betale sit Kornforbrug højt, og for den tyske Husmand er mere end én Ko Luksus, blot fordi den tyske Storagrar skal tjene paa sit Korn, og den danske Bonde paa sin Kødeksport. Hvis Danmark gik over til det tyske System, vil den større Ejendom tjene, men den selvstændige Husmandsstand vil blive ruineret.

87. Den tyske Toldlov af 1879 vanskeliggjorde Forholdene for den tyske Korn- og Meleksport; blandt andet fordi tyske Møllere ogsaa brugte fremmed Raamateriale. Reglen var den: Mølleren kan indføre saa meget Korn, han vil; han erlægger Told og faar et Oprindelses-Bevis, som ledsager Kornet. Dette Korn formales under Toldopsyn; Kornet kan ogsaa indføres til Møllernes Privatoplag, der er under Toldsegl; naar det fremmede Korn gaar til Møllen, faar Mølleren et „Schein", der berettiger til Godtgørelse ved Eksport af en tilsvarende Melmængde. Det legale Rendement blev sat til 80, d. v. s., man gik ud fra, at 100 kg Korn gav 80 kg Mel. Den Omstændighed, at det indførte Korn stadig var ledsaget af sit I d e n t i t e t s b e v i s, fører til, at Mølleren, hvis han producerer 80 kg Mel af 100 kg udenlandsk Korn, faar Toldgodtgørelse for 100 kg Korn; men producerer han 160 kg Mel af 100 kg udenlandsk og 100 kg indenlandsk, faar han, hvis han eksporterer 80 kg Mel, Godtgørelse — ikke for 100, men for 50 kg Korn.

Ved Loven af 1882 ændredes Reglen: a) alt Mel, der udføres, faar nu Toldgodtgørelse, men paa Betingelse af, at Møllebogen udviser, at Mølleren en eller anden Gang har indført et tilsvarende Kvantum Korn, d. v. s. han faar sin Godtgørelse ved Eksport af 80 kg Mel, naar har blot kan bevise at have indført 100 kg Korn, selv om det udenlandske Korn ikke er i det Mel, der udføres. For Varen bortfaldt altsaa Identitetsbeviset, men Identitetskravet fastholdtes for Stedet og for Personen, b) det legale Rendement ændredes fra 80 til 75 d. v. s. man behøver kun at udføre 75 kg Mel for at faa Godtgørelse for 100 kg Korn. c) formaler man nu 100 kg udenlandsk Korn sammen med 100 kg indenlandsk Korn, faar man ved Eksport af 75 kg Mel Godtgørelse for 100 kg Korn. (Efter Reglen i 1879 gav Eksport af 80 kg Mel af blandet Kornindhold kun Godtgørelse for 50 kg Korn). For de resterende 75 kg Mel fik man ingen Godtgørelse, fordi man ikke havde Toldkvittering for mere end 100 kg Korn, og man solgte det derfor i Indlandet. Før skulde man altsaa eksportere det hele producerede Kvantum, nu kun det halve, for at faa den fulde Godtgørelse. Naar man satte et Rendement af 75 og ikke 80, var det, fordi man ønskede, at halvsigtet Mel ikke skulde have Eksportgodtgørelse.

88. 1887 havde Møllerne og Agrarerne fundet hinanden. Man stiller forskellige Fordringer: a) at alt udført Korn skal have Eksportpræmie b) et andet Forslag gaar ud paa, at Indførsel sker mod Toldkvittering, som giver Ret til Tilbagebetaling ved hvilken som helst Meludførsel inden 3 Maaneders Forløb; c) et tredje Forslag gik ud paa, at man ved Udførsel af Korn eller Mel skulde give et E i n f u h r s c h e i n, som giver Ret til u d e n Tolderlæggelse at indføre den samme Mængde Korn.

Modsætningen mellem Østens og Vestens Agrarer kom til at spille ind i de Forhandlinger, som blev Resultatet af 80ernes Forslag; hine var exportfähige, de producerede mere end et lokalt Behov kunde op-

tage; men nu havde Korntolden indført en Overpris paa det indenlandske Marked, som besværliggjorde denne Eksport. Paa det indenlandske Afsætningsomraade i Syd- og Vest-Tyskland var Østens Korn imidlertid paa Grund af sin Kvalitet mindre efterspurgt end paa dets tidligere udenlandske Marked, og desuden var Land- (Jernbane-) Transporten til de nævnte indenlandske Afsætningsdistrikter dyrere, end Søtransporten til Eksporthavnene. Østen var interesseret i en Ordning, der muliggjorde Eksport til saa høje Priser, at Toldbeskyttelsen kom til at virke fuldt ud.

Landbruget i Syden og Vesten frygtede paa den anden Side en Ordning, hvorved Korntolden kunde betales med Indførselsbeviser, udstedte for udført Korn, hvad der igen vilde sænke Priserne i Importegnene, naar Beviserne af Eksportører solgtes til Importører for lavere Beløb end deres paalydende, hvad der kunde ske, naar der paa Grund af for stor Eksport blev for mange Einfuhrscheine; dette vilde da virke som en automatisk Forringelse af Beskyttelsen.

Den før omtalte preussiske Jernbane-Stappeltarif, der for Korn og Mølleprodukter indeholdt meget billige Fragter for lange Afstande, lettede Korntilførselen fra Østen til Vesten og Syden; disse sidste Landsdeles Landbrugsrepræsentanter krævede nu disse lave Fragter afskaffede, hvis Østens Landbrugere skulde imødekommes i Kravet om en Udførselsordning.

89. Et Resultat af de langvarige Forhandlinger naaedes samtidig med Afslutningen af den Capriviske Handelstraktat med Rusland. *Ved Loven af 14. April 1894 indførtes nu de saakaldte „Einfuhrscheine", Beviser for Udførsel af Korn eller Produkter af Korn, lydende paa det til det udførte Korn svarende Indførselstoldbeløb og anvendelige til Betaling af Told for en stor Mængde Varer overalt i det tyske Toldomraade indenfor 6 Maaneder.* Derved blev ethvert

Krav paa Identitet og Identitetsbevis for Vare, Person og Sted opgivet. Kornhandelen opnaaede den ønskede Bevægelsesfrihed for Blanding af inden- og udenlandske Varer. Landbruget fik Mulighed for ved Eksport at opnaa Verdensmarkedets Pris plus Toldens fulde Beløb, hvorved ogsaa Korntoldens fulde Virkning indadtil sikredes. Af Hensyn til Landbruget i Vesten og Syden ophævedes de omtalte billige preussiske Fragtsatser; Kursen paa Einfuhrscheine holdt sig nu i Nærheden af pari, fordi de modtoges af Toldkasserne for mange Slags Varers Told.

Den Stilling, som ved Loven af 1882 var tilstaaet Eksportmøllerierne, bevarede de ved Loven nogenlunde uforandret. I Stedet for Fritagelse for Told for en til det udførte Kvantum Mel svarende Kornmængde kunde Møllerne ved Udførselen nu fordre sig udleveret Einfuhrscheine efter de almindelige Regler. Ved Beregningen af Forholdet mellem Mel og Korn gik man ud fra, at der ved Formaling af Hvede vandtes et Meludbytte af 75 pCt., af Rug 65 pCt., for Malt regnedes med et Udbytte af 75 pCt. af Byg og 78 pCt. af Hvede. Der toges intet Hensyn til, om Melet var fint eller groft.

Man havde nu slaaet fast, at den Prisfordyrelse paa Møllernes Raamateriale, som var sket ved Korntoldens Paalæg, ikke skulde komme Mølleren til Skade, idet han for det i Indlandet solgte Mels Vedkommende var dækket ved Meltolden og for det til Udlandet solgte Mels Vedkommende fik Fordyrelsen af Materialet erstattet af Statskassen. Man vil se, at Mølleren faar ikke blot Erstatning for erlagt Told, hvis han bruger fremmed Korn, men ogsaa for, hvad han i Forhold til Verdensprisen betaler for meget for indenlandsk Korn.

Allerede 1898 saa Rigsregeringen med Forfærdelse, at den saaledes givne Eksportgodtgørelse ligesom Sukkergodtgørelsen truede med at tage Provenuet ud af Statskassen. I 1899 indskrænkede man derfor Einfuhrscheinets Anvendelighed ved Toldbetaling til kun

at gælde Korn, Petroleum og Kaffe. Allerede dette var for meget, thi Indførselsanvisningen holdt sig stadig i pari. Da en Ændring med Hensyn til Melrendementet var ufordelagtig for Statskassen, gik man i 1899 over til det differentierede Typesystem. Man havde indset, at man ved at gaa ud fra Rendement 75 faktisk gav en Eksportpræmie i alle de Tilfælde, hvor man fik mere end 75 kg Mel ud af 100 kg Korn. Men selv Typesystemet vedblev til Præmien paa Korn, som Landmændene fik, at føje en Præmie paa Formalingen.

XVIII. Det bestaaende System.

90. De efter Toldtarifens Ikrafttræden 1. Marts 1906 gældende Regler for Korn- og Melgodtgørelsen findes i den saakaldte „Einfuhrscheinordnung".

Herefter udstedes Einfuhrscheine ved Udførsel af Rug, Hvede, Spelt, Byg, Havre, Boghvede, tørrede (modne) Bælgfrugter, (Spisebønner, Ærter, Linser, Foderbønner, Lupiner og Vikker), Raps og Roer. Desuden udstedes Einfuhrscheine til Indehavere af Møller eller Malterier ved Udførsel af de af dem selv af Korn eller Bælgfrugter af ovennævnte Art fremstillede Produkter samt til Oliemøllere ved Udførsel af den af dem selv af Raps eller Roer fremstillede Olie.

En Kommission af Embedsmænd udvidet med en Repræsentant for Møllerne affatter under forventet Tilslutning fra Regeringen en Lyshedsskala, hvorefter Melets Renhed bedømmes. Efter Prøver, indsendte fra hele Landet, deler man Melet i 5 Grupper for Hvede og 3 for Rug, gaaende ud fra Farve og Askeindhold.

For Rug- og Hvedemel er fastsat følgende Udbytteklasser (Typeklasser):

Rugmel.

1.	Klasse	.....	0 til 60 pCt.
2.	—	.....	over 60—65 pCt.
3.	—	(Gennemsnitsvarer)	0 til 65 pCt.

Hvedemel.

1.	Klasse	.....	0 til 30 pCt.
2.	—	.....	over 30—70 pCt.
3.	—	.....	— 70—75 pCt.
4.	—	.....	0—70 pCt.
5.	—	(Gennemsnitsvarer)	0—75 pCt

For Beregningen gælder:

60	kg	Rugmel	af	1.	Udbytteklasse	lig	med	95 kg Rug
5	-	—		2.	—	—		5 - —
65	-	—		3.	—	—		100 - —
30	-	Hvedemel		1.	—	—		48 - Hvede
40	-	—		2.	—	—		47 - —
5	-	—		3.	—	—		5 - —
70	-	—		4.	—	—		95 - —
75	-	—		5.	—	—		100 - —

Der „stilles" herefter „i Regning" ved Udførsel af 100 kg:

Rugmel	af	1.	Klasse	.....	158,33	kg Rug
—	-	2.	—	.....	100,00	- —
—	-	3.	—	.....	153,85	- —
Hvedemel	-	1.	—	.....	160,00	- Hvede
—	-	2.	—	.....	117,50	- —
—	-	3.	—	.....	100,00	- —
—	-	4.	—	.....	135,71	- —
—	-	5.	—	.....	133,33	- —

For Rug- og Hvedemel, der udvindes med et højere Udbytte end henholdsvis 65 og 75 pCt., gives ikke Einfuhrscheine. For Malt af Byg fastsættes Udbytteforholdet til 75 pCt., for Malt af Hvede til 78 pCt.

Den Ret, som Indehaveren af et Einfuhrschein har til indenfor de 6 Maaneders Frist at bruge det til Tolderlæggelse ved Indførsel af Korn, Kaffe og Petroleum, overdrages ofte gennem Bankerne til Vestens Importører. Forbundsraadet har i 1911 under Hensyn til Fodermangel benyttet sin Ret til at indskrænke Gyldighedstiden til 3 Maaneder og Anvendeligheden til kun at omfatte Korn og ikke Petroleum

og Kaffe. Maalet, derved at trykke Prisen paa Einfuhrscheine og derigennem at hemme Eksporten, naas dog næppe i større Omfang, fordi erfaringsmæssigt kommer Scheinene allerede til Indløsning inden to Maaneder efter Udstedelsen.

91. Medens hele dette System har været Genstand for stærke Angreb i Indlandet, er særlig Møllernes Godtgørelse blevet kritiseret i Nabolandene, som hævder, at Møllerne ikke blot faar Godtgørelse for Overprisen, men ogsaa en selvstændig Præmie. Særlig har Schweitz med Energi hævdet sit Standpunkt og tvunget Tyskland ind paa en Forhandling.

Schweitz' Told paa Hvedemel er i Følge Toldloven af 1902 og Handelstraktaten med Tyskland af 1904 (i Kraft fra 1. Marts 1906) 3 Frcs. pr. Ton Korn og 20 Frcs. som Minimal- og 25 Frcs. som Maksimalsats pr. Ton Mel. Denne traktatbundne Minimalsats forlangte den schweitziske Mølleindustri i 1908 forhøjet, saalænge Tyskland fastholdt en Eksportpræmie, som efter schweitzisk Beregning netop var 2½ Frcs. pr. Ton. Kravet støttedes ved en Henvisning til Artikel 4 i den schweitziske Toldlov, der giver Forbundsraadet Ret til „i Tilfælde, i hvilke den schweitziske Handel bliver hæmmet ved Udlandets Forholdsregler, *eller i hvilke Virkningen af schweitziske Toldsatser bliver indskrænket ved Udførselspræmier eller lignende Begunstigelser, at træffe de Anordninger, det finder egnede.*"

Det Faktum, som vakte Bevægelse i Schweitz, var at Melindførslen fra Tyskland i Løbet af Aaret 1906 o 1907 fra en ringe Begyndelse fra Maaned til Maaned gik i Vejret. Fra Juli Maaned lød Einfuhrscheinene til de tyske Meleksportører paa det fulde Toldbeløb efter den nye Tarif, ved Udførsel af 100 kg Mel paa 8 Mark 80 Pfg., hvad der gav de tyske Møller en Eksportpræmie, som Schweitzerne anslog til op mod 2 Mark.

De sydtyske Møller koncentrerede sig mod Schweitz, som blev oversvømmet med Tilbud om hvide tyske

Melsorter. Næsten alle de tyske Leveringstilbud angik det allerfineste Mel, Numrene 00 og 0, og den følgende Periodes Indførsler holdt sig til disse Sorter. Indførslen af Bagerimel til Schweitz fra Tyskland androg efter schweitzisk Statistik i Gennemsnit aarligt i Tiden:

1900—1905	.....	ca. 5,000,000 kg
i Aaret 1906	.....	ca. 8,376,000 —
— 1907	.....	ca. 24,125,000 —
— 1908	.....	ca. 45,770,000 —
— 1909	.....	ca. 36,873,000 —
— 1910	.....	ca. 42,755,000 —
1. Halvaar 1911	.....	ca. 19,500,000 —

Fra 1905 til 1908 er Schweitz' samlede Hvedemelseksport steget fra 34 til 80 Mill. kg. Tysklands Andel heri fra 14 til op mod 60 pCt.!

92. Den Beregning, hvorefter de tyske Typer sattes, at man f. Eks. af 100 kg Hvede fik 30 kg første Klasses, 40 kg anden Klasses og 5 kg tredje Klasses Mel, holder ikke Stik, naar man faktisk faar 50 kg Nr. I + 20 kg Nr. II og 10 kg Nr. III. Tysklands Lov gaar ud fra:

Mel: 30 kg I + 40 kg II + 5 kg III = 45 + 47 + 5 kg Hvede = 100
men 50 kg I + 20 kg II + 10 kg III = 80 + 23½ + 10 kg — = 113½

D. v. s., ved at udføre den Melproduktion, som faas af 100 kg Hvede, faar man Godtgørelse, som om man havde brugt 113½ kg Korn, d. v. s. *13½ pCt. for meget;* en naturlig Følge af, at man faar mere og finere Mel ud af de 100 kg. Den erlagte Told pr. 100 kg Hvede er 5½ Mark, d. v. s. 14 pCt., heraf er 77 Pfg. pr. 80 kg Hvedemel eller 96 Pfg. pr. 100 kg Hvedemel! (Møllernes Angivelse af, hvad man kan faa ud af 100 kg Korn, er dog noget forskellig, eftersom de angiver til Kritik af den tyske Præmiepolitik, eller de angiver f. Eks. til Ansættelse af Maksimalpris for

Malerpengene). Disse 96 Pfg. pr. 100 kg Mel er da Eksportpræmie, d. v. s. ca. 1 Pfg. pr. kg!

Forholdet er imidlertid endnu værre, idet man saa vidt muligt eksporterer den fineste Hvede Nr. 1 og sælger Resten i Indlandet. Har man formalet 100 kg Korn, eksporterer man nemlig først 50 kg Mel I og faar Eksportgodtgørelse for 80 kg Hvede. Resten af Formalingen sælges nu i Indlandet, 20 kg af II og 10 kg af III, til en Pris, der er forhøjet med Meltoldens hele Beløb (550+470) Pfg.=10 Mrk. 20 Pfg.; de 470 Pfg. er Forskellen i Told paa Mel og Hvede.

Fejlen ligger imidlertid ikke i, at den fineste Type faar den højeste Godtgørelse, men i at Type-Rendementet er galt, og i at Møllerne kan bruge den indenlandske Overpris, de paa Grund af Meltolden kan tage af den indenlandske Omsætning af det simplere Mel, til paa den finere, Eksportmelet, at føje en Kartelpræmie til den af det for lavt satte Rendement opstaaede Statspræmie. Iøvrigt maa man huske, naar man vil beregne, hvor stor Overpris den tyske Møller virkelig bør have, fordi hans Korn er blevet dyrere, at Affaldsproduktet, Klid, dog har en Værdi, der undertiden er højere end Halvdelen af Kornets Værdi. Endelig paastaar danske Møllere, at man ved Affarvning (Svovlbehandling) af Mel kan gøre III Kl.s saa lyst, at det kan faa Eksportgodtgørelse, som var det I Klasses.

Det samme er Tilfældet for Rug. Loven gaar ud fra et Rendement af 60 pCt. I og 5 pCt. II Klasses Varer, medens det faktiske er 66 pCt. I Klasses og 6 pCt. II Klasses Varer. Herigennem faar Rugmel ved Eksport 11 pCt. for stor Godtgørelse eller 76 Pfg. pr. 100 kg Rugmel. For Rugmel skærpes Forholdet derved, at man har sat I Klasses Typen saa mørk, at næsten alt Melet kan gaa ud som I Kl., Type I er nemlig udfundet saaledes, at man ikke har taget Gennemsnittet af de første 0—60 kg, men at man har lagt de første 30 kg til Side, saaledes at

Typen egentlig er en Nr. II Type, omfattende 31—60 pCt.

93. Schweitzerne har gjort Præmietillægget noget anderledes op; de paastaar, dels at man ikke faar 75, men 80 kg Mel af 100 kg Korn, og dels, at det er ulogisk at lade Indførselsbeviset for Mel af 1. Klasse lyde paa 160 kg Hvede (ved Udførsel af 100 kg Mel), naar det for Mel af 2. Klasse lyder paa 117½ og for Mel af 3 Klasse paa 100 kg, idet det differerentierede Beregningssystem er vilkaarligt og ikke begrundet i Forholdets Natur. Ser man endelig bort fra Kliddene og kun fastsætter Indførselsbevisets Paalydende efter Melet, maa dette, som Følge af det under 1 og 2 udviklede, betegnes saaledes: 100 kg Hvede giver 80 kg Mel, altsaa fordres der til 100 kg Mel 125 kg Hvede, paa hvilket Indførselsbeviset altsaa kan lyde. Da det efter de tyske Regler lyder paa 160, giver det altsaa Ret til Indførsel af 35 kg for meget, og da Tolden for 1 kg Hvede er 55 Pfg., faar Eksportmølleren en Præmie paa 35 × 55 Pfg. = 192½ Pfg. pr. 100 kg Hvedemel. Den schweitziske Beregning er dog noget for grov, selv om man tager den omtalte Kartelpræmie med i Betragtning.

Den tyske Regering hævder, at Rendementsberegningen er rigtig og at de schweitziske Møllere kun protesterede, fordi den preussiske Melpolitik hindrede dem i vilkaarligt til egen Fordel af regulere Melpriserne i Landet. Da Forhandlingerne strandede, krævede Schweitz, at man skulde lade en Voldgiftsdomstol afgøre, om Tyskland virkelig ydede en Tillægspræmie, og om Schweitz i bejaende Fald havde Lov til at svare med en Straffetold paa tysk Mel. I 1909 nedsatte Tyskland af egen Drift Godtgørelsen, saaledes at 100 kg Mel af I Kl. for Fremtiden stilledes lig 150 kg Hvede og ikke som før 160; Godtgørelsen nedsattes altsaa med 55 Pfg.

Forbundsraadet turde da ikke anvende sin Straffepolitik og opgav ogsaa de Modtræk, der laa i at ophæve den schweitziske Meltold, ligesom man opgav

Tanken om et Statsmonopol for Korn og Mel eller om at give Møllerne en Præmie for at have Kornlagre liggende; derimod forhandledes der endnu i 1913 om at nedsætte Fragtsatserne paa de schweitziske Baner for Korntilførsel fra Italien.

Ogsaa i Norges Storting var der en Debat om Præmierne paa Rugmel. Hensynet til billig Føde sejrede over Hensynet til Møllerne.

I Danmark har Sagen ofte været fremme, man vil bl. a. erindre Diskussionen i „Børsen". Dansk Møllerforening androg i 1910 om en Told af 2 Kr. pr. 100 kg „Luksusmel". Naar vi ikke fremstiller dette Produkt, er det, fordi vore Forretninger ikke som de tyske vil bruge Produktet af Eftermalingen, som har en mørkere Farve.

94. Som før vist er vort Forbrug af formalet Hvede fra 1905—10 steget fra 1300 til 1400 Tusind, men medens i 1905 18½ pCt. er nu 37 pCt. af udenlandsk Oprindelse. Vore større Dampmøller formalede i 1907 150, men i 1912 kun 120 Millioner kg Hvede; medens vor Formaling af Rugmel nærmest gik tilbage indtil 1908, er det derefter svagt stigende og var i 1912 95 Millioner kg mod 82 i 1908. Vor Bygformaling er derimod gaaet stærkt tilbage. Importen fra Tyskland tvinger vore Handelsmøller til i stigende Grad at kaste sig over Produktionen af groft Rugmel, og den lille Mølle, der har indskrænket Produktionen af sigtet Mel, er for denne Vares Vedkommende væsentligt blevet Importører.

En Betragtning af vor Melimport viser en Stigning baade af vor Indførsel og vort Forbrug, saaledes at vor Hvedemels-Indførsel i 1911 var 7 Gange saa stor som i 1891 og dobbelt saa stor som i 1901.

Den schweitziske Statistik viser, at Tyskland forhøjede sin Eksport til dette Land i 8 Aar fra 4 til 45 Millioner kg Hvedemel; Nedsættelsen af den tyske Toldgodtgørelse med 55 Pfg. pr. 100 kg standsede Stigningen i Importen. Det samme Billede viser Danmark os. Den tyske Indførsel af Hvedemel er steget

fra 8½ til den i 1908 kulminerede med 32 Millioner kg. Vor tyske Rugmelsimport, der i 1900 var lidt over 10 Millioner kg, er nu 16½ Millioner kg.

Nedenstaaende Tabel angiver for Hvedemel Udviklingen (i Mill. kg):

	Vort Melforbrug	Heraf dansk	Af tysk	Anden fr. Opr.
1905 ...	130½	106	9¼	15¼
1907 ..	135½	97	7½	24¾
1910 ..	138	89	28	21

Af vort Forbrug var i 1905 19 pCt. af fremmed (7 pCt. af tysk) Oprindelse, 1910 35 pCt. fremmed (20 pCt. af tysk Oprindelse).

Den ofte omtalte Nedsættelse i den tyske Eksportgodtgørelse har ogsaa hos os siden 1909 været i Stand til at tilbagegive Amerika noget af det Marked, som Tyskland havde taget fra det.

Den danske Mølleindustri er altsaa i lige saa høj Grad blevet generet af de amerikanske Møllers Leveringsdygtighed som af den tyske Eksportpræmie, og naar overhovedet vore Bageres Forkærlighed for fremmed Hvede er saa stor, er der i og for sig intet at sige til, at vi indfører det i formalet Tilstand og derved blandt andet sparer i Transportomkostninger. Den nationaløkonomisk bedste Maade at bekæmpe det fremmede Mel paa, er at lave dansk Brød af dansk Korn. Forholdet er altsaa det, at Tyskland nu sender os 20 og U. S. A. 15 pCt. af vort Forbrug af Hvedemel. Med Hensyn til Rugmel indfører vi ganske vist 9½ Million kg sigtet og 6½ Million kg usigtet (hvoraf vi genudfører lidt over 4 Millioner); men i Betragtning af vort vældige Forbrug af Rugmel, er vor Indførsel, der iøvrigt helt er tysk, af forsvindende Betydning.

95. Nedenstaaende Tabel, som angiver det tyske Riges Overskudsindførsel i Tusind Tons, vil maale Forholdsreglernes Virkning:

	Rug	Hvede	Byg	Havre	
1900	+800	+1000	+ 750	+360	= +2910
1910	÷380	+2220	+2570	+230	= +4640

Med andre Ord: det er lykkedes at forvandle en Rugimport paa over ¾ Mill. til en Eksport paa ⅓ Mill. Tons. Men af de andre Kornsorter er til Gengæld Overskudsindførslen 5 Millioner Tons. Ved Sekelskiftet var Tysklands Overskudsindførsel i de fire Kornsorter op mod 3 Millioner Tons, 1911—12 har forøget dette Overskud med 2 Millioner. Tyskland er altsaa endnu længere fra at brødføde sig selv end før; af de 4 Brødsorter er der et Deficit af 80 kg pr Hoved. Kommer hertil Majs og Foderstoffer, vil vi forstaa, at Tyskland ikke kan skaffe sig Menneskeføde og ej heller Kreaturfoder til billig Pris.

Det er imidlertid lykkedes Tyskland at faa en Mereksport af Mel:

	Til Schweitz	Til Danmark
1900	4 Mill. kg	— Mill. kg
1905	5½ — —	9¼ — —
1908	41¾ — —	14½ — —
1910	42¾ — —	28 — —

Tysklands Indtægt af Korntold ses i nedenstaaende Tabel:

		Procent af Af Toldindtægt
1880	142 Mill. Mark	8½ pCt.
1890—1900	120 — —	26 —
1907	270 — —	— —
1910–1911	310 — —	36 —

Af de 310 Mill. Mrk. gaar de 125 Mill. til Eksportpræmie, d. v. s. de tyske Forbrugere betaler af deres Kornforbrug til Statskassen ca. 185 Mill., til Melproducenter og Agrarer 125 Mill. og til Agrarer, d. v. s. den 1¼ Mill. Landejendomme, der er over 5 ha, ca. 1000 Mill.

Den Del af Toldens Provenu, der skyldes Forhøjelsen i 1906, bruges som bekendt til den sociale Forsikrings Udvidelse.

Tolden udnyttes i Reglen fuldstændig, i 1904 var Berlinerpris 31, i 1908 50 Mark over Eksportpris (Danzig); et Sted som Lindau inde i Landet har Priser, der ikke blot overstiger Eksportpris med Toldens, men ogsaa med Fragtens Beløb.

Den berømmelige Triplealliances andre Magter har fulgt deres store Allieredes Skridt paa Protektionismens Bane.

96. I 1853 var Tolden i Østrig-Ungarn egentlig meget lav. Fra 1882 fulgte Østrig Preussens Eksempel mod Højprotektionismen, en Vej, der fortsattes. 1909 var Tolden for Hvede 7½ østr. Kroner, for Rug 7. Minimaltarifen er 120 Heller lavere.

Ogsaa Italien har meget høj Korntold; i 1883 14 Lire, som i 1887 forhøjedes til 30 Lire pr. Ton, for Mel det dobbelte; faa Aar efter naaedeHvedetolden 50. I enkelte Aar er Tolden blevet ophævet eller nedsat. 1910 var Toldsatserne for Hvede 7½, Rug 4½ Havre og Byg 4 Lire pr. 100 kg.

XIX. Frankrig.

97. Som i England betød Grænsetolden intet i Middelalderens Frankrig; Landet var oversaaet med jorddrotlige Toldsteder, som krævede Afgifter af passerende Korn.

Merkantilismen fortsætter Middelalderens Tankegang om det heldige i lave Priser. Colbert regerede i 168 Maaneder; i en Trediedel af disse forbød han Udførsel, som i Resten af Tiden kun var tilladt mod en Udførselsafgift, der var 10 Gange saa høj som Indførselstolden.

Efter Colberts Tid fik Landaristokratiet mere Magt og optog den Agrarpolitik, som Sully tidligere havde ført; nemlig en betydelig Indførselstold og Eksporttilladelse.

Fysiokraterne krævede fri Kornhandel og fik det delvist gennemført.

Konventet gik bort fra den fri Kornhandel, for saa vidt de genoptog Middelalderens Skik at sætte Priser paa Korn—en Foranstaltning, der var nødvendig paa Grund af Assignaternes Fald. Napoleon I, der var ren Merkantilist, tillod kun Udførsel mod høj Told, ja skred ofte til Udførselsforbud. I 1814 lempedes Reglen derhen, at naar Prisen naaede 19 Frcs. pr. 100 kg, opkrævedes en Udførselstold.

Med Ludvig XVIII genindførtes Godsejerreaktionen; man gik nu over til en Politik, hvis Maal var høje Kornpriser. 1816 lagde man en Indførselstold, som i 1819 udformedes til et sindrigt Stykke Agerbrugsprotektionisme.

Landet blev delt i 3 Distrikter, der hver havde sin Minimalpris. I ét var den f. Eks. 20 Frcs. Sank Priserne herunder, forbødes Indførsel; Grænserne forhøjedes mere og mere, saaledes i ovenanførte Eksempel helt op til 28 Frcs.

Under Ludvig Philip ombyttedes Indførselsforbudet med en glidende Skala (echelle mobile) efter engelsk System (Told og Pris varierer omvendt).

Napoleon III gennemfører sin Traktatpolitik og sætter i 1860 en meget lav Told: Af 100 kg Hvede 62 cts. og for Mel det dobbelte (Traktatsats).

98. Denne relative Frihandel varede til 1885, da man gik over til at lægge en Told af 3 Frcs. paa Hvede og 1½ Frc. paa Rug, samt en meget betydende Meltold, som dog var 10 pCt. lavere, naar Varen var af kolonial Oprindelse. 1894 kulminerede Agrarbeskyttelsen med 7 Frcs. pr. 100 kg Hvede og med 11—16 Frcs. pr. 100 kg Mel (varierende efter Lysheden).

Flere Gange blev denne Told paa Grund af Dyrtid suspenderet f. Eks. i 1898.

Frankrig giver en Eksportgodtgørelse, for saa vidt som enhver, der har udført Korn eller Mel, faar et Titre d'aquits à caution, der giver Ret til fri Indførsel af lige saa meget Korn, som der er udført.

Denne Godtgørelse omformes for Mels Vedkommende til en Eksportpræmie.

99. Meludførslen er ikke stor i Frankrig; Marseille indfører Hvede fra Sortehavet, formaler det i Blanding og genudfører det til Levanten. Naar Møllereren indfører og erklærer atter at ville udføre, faar han for Kornet en admission temporaire, som gælder i 6 Maaneder, og en Toldkvittering. Naar han udfører, gaar man ud fra, at en vis Melmængde svarer til for stor en Kornmængde (legalt Rendement). Melet deles i Typer, f. Eks.:

50 pCt. Typen (100 kg Korn = 62½ kg Mel + 35 kg Klid.
60 — — (100 — — = 67 — — + 30 — —
80 — — (100 — — = 80 — — + 18 — —

Omsat til 100 kg Mel har vi:

				Godtgørelse
50 pCt. Typen	(100 kg Mel	= 160 kg Hvede	÷ 56 kg Klid	
60 — —	(100 — —	= 148 — —	÷ 45 — —	
80 — —	(100 — —	= 125 — —	÷ 22½ — —	

For hver kg Korn i Mel godtgøres 7 Centimes. Da Mel er i n d f ø r t, er der intet at sige til Godtgørelsen, hvis ikke Rendementet, Meludbyttet af Korn, var ansat for lavt. D. v. s. der er mindre Korn i det eksporterede lyse Mel, end man giver Godtgørelse for; f. Eks. foruden 62½ kg Mel I Kl. faar man af 100 kg Korn ogsaa noget af II Kl.

Frankrig kan ikke komme bort fra sin Agrarprotektionisme. Paa dette som paa mange andre Omraader er Frankrigs sociale System slet.

XX. England.

100. I Middelalderen blev der vanskelig Tale om Korntold; Transporten var saa besværlig og Vejafgifterne saa mange, at de virkede som en naturlig Beskyttelse. Toldforholdsregler havde til Maal at hjælpe Forbruget. Først under Edward IV, da Hvede kun

kostede 4 sh. pr. 2½ Tønde, finder vi et Indførselsforbud med det Maal at hjælpe Kornproducenterne. Naar Hvedeprisen var under 6½ sh. pr. Qvarter, traadte Indførselsforbud i Kraft. Da Prisen imidlertid snart efter og i et helt hundrede Aar (1460—1560) stod over 6½ sh., blev oftest Forbudsbestemmelsen ligegyldig. Derimod opkræver f. Eks. Stuarterne stadig Korntold.

Det 15. og 16. Sekels Love forbød en Import, naar Priserne er for lave (f. Eks. i 1463), ligesom man i det 16. Aarhundrede har den Regel, at 6¾ sh., 4 sh. og 3 sh. pr. Qvarter af de tre Hovedsorter, standser Indførslen.

Korn kunde ikke indføres uden Licens, hvorfor der betaltes Næringsafgift.

De første Stuarter forbød Udførsel, naar Hveden stod over 48 sh. (I det 17. Aarhundrede var Hvedens Gennemsnitspris 41 sh.). Uagtet Cromwell selv var Landmand, forbød han oftest Udførsel; da Aristokratiet atter faar Magten, kommer Kravet om høje Kornpriser atter frem; Charles II gennemfører et Kompromis i Form af den glidende Skala. Naar Prisen var over 80 sh. pr. Qvarter, sattes Tolden til 1 sh., var den over 53 sh., sattes Tolden til 8, og var den under 53 sh., sattes Tolden til 16. Fra 1663—90 var Prisgennemsnittet lidt over 36 sh.; den prohibitive Told af 16 sh., gjaldt da, men fik ingen Betydning for Priserne. Først i Aarhundredets sidste Tiaar er der Dyrtid, saaledes at de lavere Toldsatser kommer til Anvendelse. Iøvrigt var Englænderne fra Arilds Tid tilbøjelige til at gøre Oprør, naar Kornpriserne steg, og Regeringen maatte Gang paa Gang suspendere Tolden og erstatte den med et Udførselsforbud.

101. Fra 1770 har vi meget høje Priser, der fra 46 sh. arbejder sig op til 63 sh. ved Aarhundredskiftet. Kejserdømmets Krige driver Prisen op til 84 sh. for et Tiaars Gennemsnit; fra 1811 til 17 ligger Gennemsnittet over 110, ja naar som Maksimum 137 sh. Napoleonskrigene havde i Løbet af 100 Aar tripleret

Hvedeprisen; 1818 er de hjemforlovede Soldater atter i Arbejde, og Priserne falder og falder; vi er inde i den store Landbrugskrise, som i 1828 fører til en Hvedepris, hvis Minimum er 38 sh.

Den engelske Toldlovgivning var affødt af disse Prisforhold. 1773 blæser en liberal Vind, kommende fra Frankrig, og Grænsen for den Kornpris, hvor Tolden ophæves, sættes ikke længere ved 80, men ved 48 sh.

De høje Priser giver imidlertid Godsejerne og deres Forpagtere Blod paa Tanden, og de ønsker at fæstne disse Priser, hvorfor Tolden sættes til 23½ sh., naar Prisen er 50 sh., til 2½ sh. naar Prisen er mellem 50 og 55 sh. og til ½ sh.., naar den er over 55 sh. Satserne forhøjes i 1804. Blandt andet sættes Grænsen for den laveste Pris ved 60 sh.

Da Freden overalt jager Priserne ned, gennemfører det engelske Agrarparlament at Indførsel forbydes, naar Hveden staar under 80 og Rugen under 53 sh. Morsomt nok har vi her en Forløber for Chamberlains imperialistiske Toldpræference, idet kanadisk Hvede kan indføres, selv om Prisen gaar ned til 67 sh.

Forbrugernes Misfornøjelse medfører, at den konservative Regering i 1828 ophæver Forbudet og i Stedet for genindfører den glidende Skala. Naar Prisen f. Eks. er 66 sh., er Tolden 20 sh., for at falde til 18¾, naar Prisen er 68, og til 1, naar Prisen naaede 73 sh. Er Prisen under 66, stiger Tolden 1 sh. for hver sh., Prisen falder.

Den glidende Skala ønskede at skaffe høje, men dog stabile Priser; tværtimod svingede Priserne stærkt. Naar Høsten var rigelig, standsede man altsaa automatisk Importen. Naaede saa Prisen som Følge heraf til 73 sh., vældede straks Masser udenlandsk Korn ind til en Told af kun 1 sh.; atter faldt Priserne og atter traadte en prohibitiv Told i Kraft; indtraf en høj Pris om Vinteren, og Tolden følgelig næsten ophævedes, skete det ofte, at man alligevel

ikke kunde skaffe Korn paa Grund af Vejr og Vind. Det maa nu indrømmes, at Fejlen ikke saa meget laa i selve den glidende Skalas Princip som i, at denne ikke var gradueret rigtig. Med en Pris af 73 sh. var Tolden 1 sh., faldt Prisen med 5 sh. til 68 sh., blev Tolden straks $18\frac{3}{4}$ sh. En anden Ting er, at den glidende Skala i Reglen ikke hjalp Landbrugerne, idet Købmændene tog Profiten ved den; de kunde regne bedre end de tunge Godsforpagtere.

Forbrugerne, og særlig de industrielle Arbejdere var misfornøjede: Chartistbevægelsen var bl. a. et Kornoprør.

102. I 1838 dannes „Corn-law-league" under Cobdens Førerskab. Robert Peel imødekom den ved i 1842 at indføre en Skala, som, naar Priserne varierede fra 73 til 51, lod Tolden variere omvendt fra 1 til 19 sh. Da Cobdenitterne erklærer, at Korntolden fuldstændig skal ophæves, forklarer de velvillige og forstandige Mænd, at det er Vanvid, saadan noget maa tages i mange Tempi. (Saaledes taler de velvillige og bredt forstandige altid; den nødvendige Reform har ingen værre Fjender end de velvillige, de besindige, de forstandige).

Kornpriserne forlader dog hurtigt Minimum fra 1817; i 1829 er Maksimum 76 sh. og det følgende Tiaars Gennemsnit er omkring 60 sh. I 1838 har vi et Maksimum af 78 sh. 1846 holder Priserne sig atter oppe omkring 60, og Peel ændrer nu atter i sin glidende Skala Satserne og Prisgrænserne.

1847 kommer over hele Europa det forfærdelige Hungersnødsaar, der blandt andet affolkede Irland. Teorier kan aldrig lære en Magthaver: Blod og Jern synes Gang paa Gang at maatte være den haarde Læremester. Det hungrende Irland bevirkede, at man fra 1849 opgav Princippet med den glidende Skala og indførte en ensartet Told paa 1 sh., som efter at være nedsat i 1864, bortfaldt i 1869, for senere kun en kort Tid at blive fornyet.

103. 1902 vedtoges en Afgift af 3 d. pr. cwt. —

faktisk ligestor med den shilling pr. Qvarter, hvortil Korntolden fra 1846 til 69 var skrumpet ind — efter voldsomme Debatter, hvori det „lille Brød" var et vægtigt Argument; man regnede, at blot 1 sh. pr. Qvarter svarede til ½ sh. ugentlig for en Arbejderfamilie. Aaret efter ophævedes Afgiften. Ved Parlamentsafstemningen viste sig allerede den vigtige Tvist i det konservative Parti mellem Frihandlere og Joe Chamberlains Venner.

Som man i 1815 havde mildnet Indførselsreglerne for kanadisk Korn og som Canning i 20erne havde sat igennem, at Kanada trods den glidende Skala altid fik Lov at indføre til den ensartede Sats 5 sh., foreslog Chamberlain i 1903 en almindelig Indførselstold paa Hvede, som Kolonierne skulde være undtagne fra. Projektet var dødfødt under det engelske Folks Rædsel for høje Brødpriser; i Fald Protektionismen sejrer i England, bliver det som Industri- og ikke som Agrarprotektionisme.

En anden Ting er, at et af de Argumenter, som Chamberlain førte i Marken, det engelske flade Lands Affolkning, vedblivende har Gyldighed. Herimod har Lloyd George foreslaaet et andet og bedre Middel, en Beskatning, der sprænger Stor-Godserne, medens de konservative vil nøjes med en Husmandslov i dansk Stil. Den bestaaende engelske Husmandslov er nemlig mindre i Omfang end den danske, om den end levner Adgang til Ekspropriation, hvor Godsejerne holder deres Jordpriser for højt.

England har ogsaa kendt et Eksportpræmiesystem, som gennemførtes 1689, men senere faldt bort. Eksportpræmien varierede med den indenlandske Kornpris.

Erfaringer fra England viser, at lave Priser gør Godsejerne til Beskyttelsesmænd, men at høje Priser ogsaa gør det. 1800 og 1822 lød Godsejernes Røster højt; første Gang fordi de var blevne vante til høje Priser og vilde beholde dem, anden Gang fordi Kornprisen virkelig var under Produktionsomkostningen.

XXI. Toldens Virkning.

104. For at bedømme Toldens Virkning maa man vide dens Indflydelse paa Prisen; den sætter Barrière mellem Indlandet og Verdensmarkedet. Producerer Landet mere end det har Brug for, vil Korntolden ingen Virkning have, med mindre en Forstaaelse mellem Producenterne skaber en Art Monopoltilstand, som tillader dem at beregne en Pris i Indlandet og regulere Eksporten; dette vilde ganske sikkert ske i vore Dage, hvor en selvisk Sammensværgelse regnes for en Dyd og let lader sig organisere gennem Landboforeninger.

Hvor vedkommende Stat ikke avler Korn nok til eget Behov, vil Barrièren gøre, at Indlandets Pris bliver lig Verdensprisen plus Tolden; oprindelig passede denne Sætning ikke helt, for saa vidt som Tolden og den deraf skabte højeste Pris skulde føre til, at Jord, der laa paa Dyrkningsgrænsen, blev optaget til Kornavl. I min Værdilære har jeg ført Beviset for, at rent teoretisk vil Kornprisen stige, men ikke med Toldens hele Beløb; Tolden har nemlig trængt nogle udenlandske Producenter bort fra Indlandets Marked til Fordel for ikke dyrkede Jorder, som nu bliver optagne. For at denne Regel skal virke, maa der være Jord, som kan optages, og der maa ingen Aftale være mellem Landmændene. Indtil Tyskland havde faaet sit Toldsystem suppleret med Eksportgodtgørelse, viste det sig ogsaa, at de østpreussiske Kornpriser ikke naaede Verdensmarkedets Pris + Toldens Beløb.

Vi har tidligere omtalt Lovene for Kornprisernes Dannelse og ved altsaa, at det Værgemiddel, som Publikum i Afhold har overfor Prisforhøjelse, er meget svagt ved Korn, som tilfredsstiller det nødvendigste Forbrug, og at derfor, naar Korntolden ikke fører til en Produktion, der overstiger Landets eget Forbrug, Tolden vil blive fuldstændig udnyttet, undtagen i fuldstændig gode Aar.

105. En anden Ting er, at Toldbeskyttelsen derfor ikke behøver at betyde, at den indenlandske Forbrugers Byrde bliver lige stor med Tolden. Tolden, der bringer Indlandets Pris til at stige, vil ofte trykke Verdensprisen; det sker derved, at det importerende Lands Forbrugere, som nu skal betale Indførselstold, ikke er i Stand til at betale fuldt saa meget for den ufortoldede Vare, som før, ligesom jo Tolden har bevirket en Forøgelse af den dyrkede Mængde indenfor Landets Grænse, hvad der igen betyder et ringere Begær paa Verdensmarkedet. Processen ser saaledes ud: før Toldens Paalæg Pris 100 Øre, saa lægges en Told af 30 Øre, dens Virkning er at trykke Verdensprisen fra 100 f. Eks. til 95; Indlandsprisen i det toldbeskyttede Land bliver: Toldens Beløb — 30 Øre — højere eller 1 Kr. 25 Øre; d. v. s. Tolden har lagt Indlandsprisen de 30 Øre op over Verdenspris, men til Gengæld trykket den sidste med 5 Øre. Resultat: at Forbrugers Byrde faktisk kun er 25 Øre. Fra Sukkerhistorien kender vi det samme Fænomen. Indvirkningen paa Verdensprisen er end mere mærkbar, hvor Tolden er suppleret med Eksportpræmier. Under Afsnittet Tyskland har vi f. Eks. vist, hvorledes den tyske Præmiepolitik har lagt den danske Rugpris, som er en ufortoldet Indlandspris, under sin Normal.

106. Korn er Arbejdskraftens Raastof; det virker ind paa Mel- og Brødpriser; Tolden betyder derfor, at der skal en større Indtægt til at købe Livsminimet. Forbruget af Brød er snarest størst hos de Fattige. Korntolden virker derfor som en haard Kopskat, hvis eneste Argument, at den giver Penge i Kassen, endda bortfalder, naar Toldens Provenu bruges til Eksportpræmier. Korntolden er en Skat paa de mange og fattige til Fordel for det store Landbrug, idet det mindre Landbrug jo bruger sit eget Korn og derfor staar ligegyldig overfor Prisstigninger; en anden Ting er, at det lille Landbrug ikke altid kan udregne dette, men f. Eks. i Tyskland ser paa de høje Priser, det faar for sin Avl, men ikke er klar over, at

dets Brød og Kreaturfoder kræver saa mange flere Penge, og heller ikke ser, at lave Kornpriser betyder billigt Brød og den store Fordel at holde mange Kreaturer.

At Tolden fører til en større Kornavl og Arealets bedre Udnyttelse, kan ikke benægtes, i alt Fald i de Lande, hvor Storbruget er det fremherskende; men ogsaa her behøver det ikke at betyde en mere intensiv Drift. I England vilde en Korntold rimeligvis føre til en stærk Udvidelse af Kornproduktionen. England kunde uden Vanskelighed fra at dække Fjerdedelen gaa over til at dække Halvdelen af sit Hvedeforbrug. Den engelske Stordrift har altid foretrukket Græsgange og Kreaturfedning for Kornavl. Paa den anden Side har i Tyskland Korntolden ført til at indskrænke Kødproduktionen og Mejeridrift. Naar England imidlertid producerer saa lidt Korn, skyldes det ikke saa meget Kornpriserne som Jordens Fordeling. I Irland førte Godssystemet til Dværgfæstere paa den daarligste Jord, medens den gode Jord laa hen som permanent Græsgang. Godssystemet har i England jaget Bonden fra Jorden og fyldt det store Skotland, som nu ejes af faa Familier, med Faar i Stedet for med Mennesker.

Lloyd George har sikkert gaaet den rette Vej, naar han vil sprænge Storgodserne for at opnaa den Udvidelse af det dyrkede Areal, som Chamberlain vilde opnaa ved Korntold.

De Mænd, der virkelig dyrker Englands Jord, Landarbejdere og Husmænd, lever kummerligt; Strømmen fra Land til By eller over Oceanet vil vedblive, til England gaar over til Bondebruget. Som en midlertidig Forholdsregel kan Korntolden være paa sin Plads, hvor Aabning af nye Produktionssteder gør, at det gamle Lands Jord end ikke i Bondebrug kan dyrkes med Fordel; men som permanent Forholdsregel vil den blot bevirke, at det gamle Lands Jord ikke kan dyrkes med en saadan Intensitet, at Konkurrence kan optages med den nye Verden.

Danmarks Frihandel hjalp den danske Bonde. Her maa vi huske, at Europas Jord ved Tilførsel af Kapital og med et kapitalanvendende Husmandsbrug, der nærmede sig Gartneri, endnu i lange Tider kan holde den nye Verdens Bonanzafarmere Stangen.

Netop fordi Kornet er Raamateriale for saa megen anden Produktion, kan Korntolden ved at besværliggøre anden Produktion faa mange andre ubehagelige Sidevirkninger.

Det er imidlertid farligt at tage Korntolden som en midlertidig Forholdsregel, naar man ikke er sikker paa at kunne kalde den tilbage. Agrar-Interessen er altid politisk meget stærk, og Folk, der har vænnet sig til at faa høje Priser paa deres Varer, vil, selv om disse ligger meget højere end Produktionsomkostninger, vanskelig forsone sig med en lavere Pris.

107. Dertil kommer, at Korntolden bliver kapitaliseret og forhøjer Jordrenten. Saasnart Ejendommen skifter Ejer, vil Korntolden have medført en saa meget højere Salgspris, at den nye Ejer, der har købt dyrt, ikke vil være bedre stillet med de høje Kornpriser end den forrige med de lave. Fra at være et Overskud er Prisforhøjelsen for næste Ejer blevet en Gæld, saaledes at han for at kunne forrente denne Gæld, maa fastholde Toldbeskyttelsen, en Erfaring, den sidste Menneskealders tyske Agrarhistorie i høj Grad har bekræftet.

Man tør altsaa ikke forkaste Korntolden som en rent midlertidig Forholdsregel, hvis Ophørstidspunkt bør fastsættes samtidig med Toldens Ikrafttræden; dog bør man altid helst prøve Bondebrugets Virkning, inden man skrider til Agrarbeskyttelse, og, hvis man, for at opnaa det vigtige Maal: Landets Selvforsyning med Fødemidler, virkelig optager Agrartolden, saa bør den være ledsaget af en Afgift af den stigende Jordrente. Ellers kommer man ind i den fordærvelige Cirkelbevægelse: uagtet Regeringen indser, at Agrartolden har overlevet sig selv, tør den ikke slaa back, fordi Tolden er bleven kapitaliseret, løs-

reven fra Agerbruget som Hypotekskyld, saaledes at Toldens Ophævelse betyder Ruin for de Landmænd, som da er ude af Stand til at overvælte Prisnedgangen paa de Kreditorer, hvortil tidligere Besiddere ved Kapitalisering af Jordrenten har forvandlet sig.

KAFFE

I. Kaffens Fremstilling.

1. Kaffetræets Frugt er en Stenfrugt med temmelig tykt Kød, som indeslutter 2 Frø. I Handelssproget er *Kaffe* Benævnelsen for de fra Frugtkød, Sten og tildels Frøskal befriede Frø. Der er to Arter af Kaffetræet, *Coffea arabica* og *C. liberica.*

Det arabiske Kaffetræ, hvis Hjemsted er Afrikas Østkyst, bliver indtil 5 m højt og trives kun i Højder af over 200 m over Havet. Det formeres ved Frøudsæd og begynder at sætte Frugt i sit 4. til 5. Aar, men naar dog først med det 8. Aar fuld Bæreevne. Planten kræver meget omhyggelig Pasning, ret høj og temmelig konstant Temperatur (15—25° C.), tørt Vejr i April—Juli, ret betydelig Fugtighed fra August (220—330 cm). En Busk giver ¾ til 1 kg, undertiden indtil 1½ kg, og bevarer som Regel sin Bæreevne til sit 30. Aar, ved god Pleje dog indtil det 50.

Det liberiske Kaffetræ har hjemme i Vestafrika, bliver 6—8 m højt og trives bedst ved Kysten indtil 200 m over Havet. Dets Frø er omtrent dobbelt saa store som det arabiske Kaffetræs, det opnaar en betydelig højere Alder og lader sig formere ved Stiklinger, d. v. s. sætter hurtigere Frø.

I Arabien anvendes ved Indvindingen af Frøene den saakaldte *tørre Metode*. Frugten soltørres udbredt paa Maatter paa Jorden; derpaa fjernes Frugtkødet og Stenen ved Slagning med Køller, i Stampeværker eller ved Behandling med Valser. Endelig tørres Frøene og befries for Resterne af Frøskallen ved Rystning og Blæsning.

Den vaade Metode anvendes i Vestindien og Sydamerika. Frugten opblødes i Vand og knuses i en særlig Maskine, saaledes at Frugtkødet og en Del af Stenen fjernes, og de to Frø skilles fra hinanden. Frøene skylles af en Vandstrøm hen i en muret Cisterne, hvor de i Løbet af et Par Dage undergaar en svag Gæring, hvorefter de sidste Rester af Frugtkød og Sten let fjernes i en anden Cisterne under stadig Omrøring og Tilstrømning af Vand. De rensede Frø sigtes fra Vædsken, tørres i Solen eller ved kunstig Varme, befries for Frøskallerne, der rives itu i Valsemøller og derpaa fjernes ved Blæsning.

Man faar 15—16 kg Bønner af 100 kg Frugt.

2. De forskellige Varearter ere:

1) *Arabisk Kaffe, Mokka,* smaa Bønner, forekommer kun meget sjældent i den evropæiske Handel; hvad der her sælges under Navnet Mokka er oftest en smalbønnet Java- eller Ceylonkaffe. Den ansaas tidligere for den fineste af alle Kaffesorter, men overtræffes nu ofte af de fineste Sorter Java, Brasil og Usambara.

2) Afrikansk Kaffe; Bourbonkaffe fra Réunion staar Mokka nær, men har lidt større Bønner af en lys straagul Farve og lidt tilspidsede i den ene Ende. Fin er ogsaa *Usambara* fra engelsk og tysk Østafrika og *Liberia.*

3) *Østasiatiske Sorter. Java* har temmelig store Bønner af brun, guldgul, blaagrøn eller bleggrøn Farve. Kaffen benævnes hyppigst efter Produktions- og Udskibningsstederne: Preanger, Tagal, Malang, Tenger, Batavia, Samarang. Eksporten sker navnlig til Holland, hvor Kaffen sælges, omhyggelig sorteret efter Farven, ved store Auktioner i Amsterdam, Rotterdam og Middelburg *(Max Havelaar).* Bedst og dyrest er de brune Bønner, derefter de lysebrune, og dernæst de gule, som er de hyppigste, og de grønlige Sorter. Farven afhænger af Tærets Alder, gamle Træer giver mørke Bønner. Paa *Ceylon* er Kaffehøsten

gaaet meget tilbage. Træerne har været udsat for Angreb af en Rustsvamp, og man er næsten overalt gaaet over til Tedyrkning.

4) *Centralamerikanske* og *vestindiske* Sorter: Surinam, Demerara, *Venezuela*, Domingo, Kuba. *Jamaica* er meget anset, finest er *Martinique*.

5) *Brasilkaffen* kommer navnlig fra Provinserne Sao Paulo, Rio de Janeiro og Minas Geraes. Den er af meget forskellig Kvalitet; bedst er *Santos*, derefter *Bahia* og *Cara*, ogsaa *Rio* er en god Vare. Brasilkaffen udføres fra Rio de Janeiro og Santos i Sække à 60 kg.

Bolivia og *Peru* trænger sig ind paa Forbruget.

3. De raa Bønners Sammensætning er: Vand 112 p. m., Kaffeïn 12 p. m., forskellige kvælstofholdige Stoffer 401 p. m., fede Olier 123 p. m., Sukker 86 p. m., Garvestof 58 p. m., Træstof 182 p. m. foruden en Del Aske. Med Vand kan sædvanlig udtrækkes 26—30 pCt. af Bønnens Vægt.

Ved Bedømmelsen af de raa Bønner tager man særlig Hensyn til Lugt, Smag og Udseende. Navnlig det sidste er dog et meget usikkert Holdepunkt. Bønnerne bliver nemlig ofte *appreterede* — d. v. s. udsatte for Indvirkning af Vanddamp, hvorved de svulmer noget op — svagt *blegede* med Svovlsyrling og svagt *ristede* eller *polerede* — d. v. s. afgnedne i Tromler med Savsmuld, for at Revnerne kan fyldes og Vægten øges.

Ved *Brændingen* gøres Bønnerne sprøde; Vandet fordamper, Sukkeret omdannes til brunt Karamel, som giver den færdige Drik sin Farve, og der dannes Kaffeolet, en æterisk Olie, som giver Kaffen Aroma. Det er af væsentlig Betydning for Kaffens fine Aroma og dens Udseende, at de ved Brændingen udviklede ildelugtende Luftarter hurtigt fjernes, og at Afkølingen sker hurtigt. Brændingen foregaar derfor oftest ved Hjælp af overhedet Luft. Ved Brændingen svinder Kaffen 18—20 pCt. i Vægt.

Forinden Brændingen oversprøjtes Bønnerne undertiden med en Sukkeropløsning i en Mængde af indtil 25 pCt. af Bønnernes Vægt. Efter Brændingen er Bønnerne da *glacerede*. Man paastaar, at denne Fremgangsmaade anvendes for at beskytte de aromatiske Stoffer. Grunden turde vel snarere være Ønsket om at undgaa den ofte mejsommelige Sortering af de brændte Bønner, at forøge Vægten og at dække over Bønnernes maaske daarlige Udseende.

Der er i det hele *enorme Forfalskninger;* en meget anvendt Metode er Farvning af de raa Bønner.

Kaffens Smag forbedres betydeligt ved Lagring af de ubrændte Bønner, kortere for de finere Sorter (indtil 3 Aar), længere for de mere simple (6—10 Aar).

Der findes en Mængde *Surrogater:* Byg, Malt, Rug, Hvede, Ris, Agern, Pærer og Roer m. m. fl. — anerkendt er *Løvetand* og *Cikorie*.

II. Verdenshøsten.

4. Høsten, der svinger meget stærkt, vil ses af nedenstaaende Oversigt; Tallene er Mill. Sække à 60 kg. Høstaaret løber fra 1. Juli—30. Juni.

					Verdensforraad i Mill. Sække 1. Juli:
1865:	6½,	deraf	Brasilien	3½	
1880—85:	10½,	—	—	5¾	
1890—95:	10½,	—	—	6	
1895—00:	13½,	—	—	8¾	
1900—01:	15,05,	—	—	11,26	
1901—02:	19,82,	—	—	16,17	
1902—03:	17,36,	—	—	13,06	1902: 11,4
1903—04:	15,65,	—	—	11,13	1903: 12,0
1904—05:	14,35,	—	—	10,53	1904: 12,4
1905—06:	14,28,	—	—	10,80	1905: 11,3
1906—07:	23,90,	—	—	20,20	1906: 9,8
1907—08:	14,60,	—	—	11,10	1907: 16,4
1908—09:	16,7,	—	—	13,0	1908: 14,1
1909—10:	19,2,	—	—	15,4	1909: 12,8
1910—11:	14,7,	—	—	11,1	1910: 13,7
1911—12:	17,1,	—	—	12,5	1911: 11,1
1912—13:	15,6,	—	—	11,8	1912: 11,0

Verdensproduktionen var gennemsnitlig 1906/12 ca. 18 Mill. Sække, nøjagtigere *1022 Mill. kg,* hvoraf Hælvten i *Sao Paulo,* en Fjerdedel i det øvrige Brasilien (Rio Janeiro og Minas Geraes).

Brasiliens Andel i Produktionen er stigende; den udgjorde i 1906/12 i Gennemsnit ca. 14 Mill. Sække. Produktionen i den øvrige Verden er ret konstant og ligger mellem $3\frac{1}{2}$ og 4 Mill. Sække; men der sker ogsaa her en Forskydning, idet vestindiske og centralamerikanske Sorter vinder frem, medens Produktionen paa Java gaar tilbage. Denne udgør næppe over 50 Mill. Pd., men der sælges uendelig meget mere. 1903 indførtes saaledes til De foren. Stater 20 Mill. Pd., men der solgtes i hele Unionen som Javakaffe ialt — 500 Mill. Pd.! !

Verdensforraadet var i Gennemsnit 1906/11 13 Mill. Sække.

Meget store Kapitaler er anbragt i Handelen med Kaffe og i Kaffedyrkning. I Brasilien, hvor Avlen væsentligst foregaar paa store Godser (facendas), er alene i Sao Paulo investeret ca. 2400 Mill. Frcs. i Plantager, Tørrerier og Oplag, i Rio og Minas Geraes tilsammen halvt saa meget. Dertil kommer for den øvrige Verden antagelig ca. 1200 Mill. Frcs.; endvidere er maaske et lige saa stort Beløb anlagt i Warehousing*) og Handel med Kaffe.

---

*) *Warehousing system* fremkom i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Varerne oplægges i Pakhuse under fremmed Varetægt uden at være i Ejerens Besiddelse. Til at udføre dette Hverv dannedes egentlige Selskaber. For de oplagte Varer udstedes et Bevis (warrant), der i Handel og Vandel ganske kan repræsentere Varerne selv; naar warrants pantsættes er dermed Varerne selv pantsatte; naar warrants købes og sælges, har ogsaa Varerne skiftet Ejer. Herved, og idet warrants overdrages ved simpelt Endossement, letter de i høj Grad Omsætningen.
Systemet har ikke vundet Indpas i Danmark.

Kaffen vandrer fra Syrien til Arabien omkring Aar 1500. I det 16. Aarh. naar Brugen af Kaffe over Konstantinopel til Evropa. 1624 begynder Venezianerne at importere større Mængder, og i den sidste Halvdel af det 17. Aarh. aabnes Kaffehuse i næsten alle større Byer i Evropa. 1650 gjorde Hollænderne det første Forsøg paa Kaffedyrkning ved Batavia, og 1719 kom den første Javakaffe paa Markedet. 1762 indførtes Kaffen til Brasilien, og 1808 viser den brasilianske Kaffe sig i Evropa.

---

5. *Kaffeforbruget i Danmark* var allerede tidlig af en ret betydelig Størrelse. 1763—71 indførtes for omtrent 36,000 Rdl. C. om Aaret, og da Værdien af Kaffebønner ifølge Vareekstrakterne for Københavns Toldsted paa den Tid ansættes til 1 Mk. 8 Sk. C. pr. Pd., skal Indførselen altsaa have udgjort ca. 150,000 Pd. Men i Virkeligheden var den langt større, thi hertil kommer Indførselen fra Dansk Vestindien, som regnedes for Indland. For Aarene 1773—75 findes Importen da ogsaa opgjort til aarlig 360,000 Pd. til en Værdi af 90,000 Rdl. C., og allerede 1780—84 skal den have været dobbelt saa stor, nemlig 800,000 Pd. aarlig. Der var en betydelig Transithandel; 1780—84 indførtes saaledes 36 Mill. Pd. Kaffe og genudførtes 29 Mill. Pd. I 70'erne i forrige Aarhundrede indførtes aarlig 14—16 Mill. Pd., medens Genudførselen androg 6—10 Mill. Pd.

6. *Kaffeforbruget pr. Hoved* i de vigtigste Lande fremgaar af nedenstaaende Oversigt:

	1903 kg	1909 kg	Import: Mill. kg
Holland	7½	7½	135
Sverrig	5	?	43
U. S. A.	6,5 (1902)	4,5 (1910)	440
Belgien	5	4,5	50
Danmark	3,75	4,5	15
Norge	5	3,5	7—8

	1903 kg	1909 kg	Import: Mill. kg
Tyskland	3	?	200
Schweitz	3,5	3	
Frankrig	2,2	1,5	125
Østrig		1	65
England	0,3	0,5	45
Italien		0,5	
Grækenland		0,75	
Spanien		0,3	
Rusland		0,1	

Omsat i Ord siger dette, at Nydelsen af Kaffe egentlig kun er udbredt hos Gotho-Germanerne. De romanske Folkeslag drikker ikke meget og Slaverne slet intet. Overalt er Forbruget steget stærkt: i Danmark var det i 1846 2¼ kg, i 1875 ikke meget mere pr. Hoved, 1900 ca. 3⅔ og i 1910 ca. 5 kg.

Afholdsbevægelsen giver og vil give Kaffen en voksende Chance; her bør man dog huske Kaffeïnens Giftighed, saaledes at det er muligt, at et umaadeholdent Kaffeforbrug er værre end et moderat Alkoholforbrug.

III. Pris og Handel.

7. Kaffe er en af de betydeligste Varer i Terminshandelen. Terminsbørser findes i London, Håvre, Hamborg, Antwerpen, Amsterdam, Rotterdam og New York. Terminsbørsen i Håvre aabnedes i Begyndelsen af 80'erne. Den tiltrak store Mængder Kapital, Forraadet af Kaffe steg stærkt, og en betragtelig Del af Handelen unddroges derved det tidligere Hovedmarked: Hamborg. Der var Fare for, at Håvre skulde overfløje Hamborg, og Hamborgerne skred derfor 1887 til at oprette et Terminsmarked i Kaffe (senere udvidet til Sukker, Bomuld og Spiritus).

Den vigtigste Stapelplads er London. Her holdes 4 Gange om Ugen Auktioner, hvor alle Sorter forhandles undtagen dem fra hollandsk Indien. Noteringen sker pr. cwt. i sh. og d. I Hamborg noteres

pr. ½ kg i Pfennig, i Håvre pr. 50 kg i Frcs.; Basis for Terminsforretningerne er begge Steder „Santos good average". I København sker Noteringen i Øre pr. ½ kg.

Brasilianerne paastaar, at 50 kg Kaffe kan produceres for 36 Frcs.; regner vi 14 til Warehousing og Transport, naar vi til *1* Frc., som *naturlig Pris pr. kg.* Den er rimeligvis sat for højt; nogle Plantageejere paastaar dog, at 1 Frc. er for lavt ansat nu. Men i Kaffehandelen maa man, som den følgende Oversigt over Kaffeprisens Historie vil vise, regne med meget store Pristigninger. Et Middel til at erkende, hvorvidt den forhaandenværende Pris stemmer med Markedsforholdene eller er for høj eller for lav, har man i *Kaffens statistiske Gennemsnitsværdi*, et Begreb, som hviler paa den Forudsætning, at Produktet af Forraad og Pris over en kortere Periode er en konstant Størrelse (med andre Ord, at Varens Efterspørgselskurve er en Tilnærmelse til en Hyperbel). Prisen p i et givet Øjeblik er da lig $(F \times P) : f$, hvor F er Gennemsnit af Forraad, P af Pris i den nærmest foregaaende Periode, medens f er det forhaandenværende Forraad; ved Bestemmelsen af f kommer naturligvis paa Grund af Terminshandelen ogsaa svømmende Ladninger og Partier, som i nær Fremtid kan ventes paa Markedet, i Betragtning.

Den statistiske Gennemsnitsværdi er faktisk i Forening med en Betragtning af Terminsnoteringerne paa de fjernere Markeder — navnlig Konstateringen af Réport eller Déport — det eneste Grundlag, hvorpaa Købmanden kan bygge sin Forventning om Fremtiden. Det siger sig selv, at den sikre Benyttelse af disse Midler kræver et yderst detailleret Kendskab til Markedets Forhold.

1865 stod good average Santos i 75 (Håvre, Frcs. pr. 50 kg), 1870—75 gennemsnitlig i 70, 1880—85 i 58, 1890—95 i 97 og 1900—05 i 40.

8. For de enkelte Aar siden 1887 hidsættes følgende Oversigt over Gennemsnitspriserne[1]):

		Good average Santos, Hâvre; Frcs. pr. 50 kg.	Rio[2]) København; Øre pr. ½ kg.
1. Periode.	1888:	81¼	
	1889:	98¼	
	1890:	107½	76
	1891:	97½	71
	1892:	88	62½
	1893:	98¾	73
	1894:	97¾	69
	1895:	93	64¾
	1896:	72	55½
2. Periode.	1897:	48¼	36
	1898:	37	29
	1899:	35	27¼
	1900:	45½	35¼
	1901:	38½	29¼
	1902:	36¾	26¾
	1903:	33	24½
	1904:	43¼	32½
	1905:	46	35½
	1906:	46	35
	1907:	39	28½
	1908:	41	29
	1909:	43	32¾
3. Periode.	1910:	51½	39½
	1911:	72½	55¼
	1912:	83	62

IV. Det høje Prisniveaus Tid.

9. I en Periode, der ender 1895, svinger Kaffe omkring et Oscillationspunkt af ca. 95 Frcs. Bevægelsen i de enkelte Aar er følgende:

Det hamborgske Terminsmarked var som foran nævnt aabnet i 1887. En bestemt fastslaaet Type good average Santos var lagt til Grund for Noteringen. Til Terminsmarkedet knyttede sig en Likvidationskasse, der mod et vist Indskud overtog Garantien for Parternes Opfyldelse af Leveringskontrakten; ved Prisfald

[1]) Alle her meddelte Priser er eksklusive Told.
[2]) God ordinær Rio („Rio bon ordinaire"), svarende til Johnstons New York-Skala, Type 16.

eller -Stigning skulde Indskudet forøges henholdsvis af Køberen eller Sælgeren, med mindre han kunde paavise de effektive Varer.

Ved 1890 svinger Verdenshøsten omkring 10 Mill. I Januar *1888* var Situationen følgende: Høsten 1887/88 var meget lille og Verdensforraadet betydelig under Normalen. Santos noteredes i Hamborg i 80 Pfg., Rio i København i 74 Øre. Denne Pris ansaas af de fleste Handlende, som endnu ikke var fortrolige med Terminshandelen, for ganske ufarlig, til Trods for at den kommende Brasilhøst vurderedes til $8\frac{1}{4}$—$8\frac{1}{2}$ Mill. Sække. Thi man mente, at denne Kaffe, som først kunde komme paa Markedet 7—8 Mdr. senere, ikke før den Tid kunde bevirke noget væsentligt Tryk paa Prisen, hvad den uden Terminshandelen vel heller ikke havde kunnet. En Del Baissister udbød imidlertid saa store Kvanta paa September—December Levering, at Prisen paa 3 Mdr. sloges ned i 50 Pfg. Detailhandlerne trak sig skræmte ud af Markedet og tærede paa deres Forraad, som herved yderligere formindskedes.

10. Af denne Situation skabte en beketndt Hamborg-Købmand — hidtil Baissisternes Hovedmand — paa Hamborg-Børsen *den mest berygtede Corner* i Katffens Historie.

Efter først i al Stilhed at have dækket sine Baisse-Engagementer gik han over til la Hausse. Han opkøbte i stor Stil September-Kontrakter, regnende med de aldeles minimale Forraad af effektive Varer og de relativt smaa Tilførsler, der kunde være Tale om paa saa tidligt et Tidspunkt. Den 20. August noteredes September $59\frac{1}{2}$, November $56\frac{1}{2}$ og Maj 1889 56 Pfg. Den 24. noteredes September $65\frac{1}{2}$, den 30. $77\frac{1}{2}$ og den 31 $80\frac{1}{2}$; samtidig stod November kun i $58\frac{1}{2}$ og Maj i 58.

De Købmænd, som havde solgt pr. September var i Saksen. Thi selv om Leveringsterminen var ultimo September, maatte de jo dog ved de daglig stigende

Noteringer indbetale Prisdifferencerne til Kassen, med mindre effektive Varer kunde paavises. Der blev derfor gjort kolossale Anstrengelser for at fremskaffe effektive Varer; selv fortoldet Kaffe opkøbtes rundt om i Tyskland. Fra København udførtes betydelige Partier, og Handelen gik her livligt til stigende Priser.

Den 4. September noteredes 86; den 5. 92; den 7. Kl. 10 140 og Kl. 2½ 185, og til denne Pris inddækkede den store Del af Baissisterne. Derefter steg Prisen nominelt til 250. Uhyre Tab var Følgen. Fallitter og Panik; men dermed var ogsaa det kritiske Punkt naaet. Næste Dag noteredes 135, og ved Maanedens Slutning var Priserne atter nogenlunde normale.

1889 engagerede den omtalte Købmand sig atter i la Hausse med 800,000 Sække. Men denne Gang gik det galt; han tabte 12 Mill. Mk. og har ikke siden spillet nogen Rolle.

For at forebygge Gentagelser blev der i Hamborg truffet den Bestemmelse, at Sælger i Stedet for good average Santos mod en Bøde af 2 Mk. pr. Sæk ogsaa kunde levere andre Sorter — Rio og centralamerikanske Sorter. Siden har der ikke været nogen Corner i Hamborg, men, ihvorvel denne er besværliggjort, umulig er den dog ikke.

11. *1890* er Priserne meget høje og Markedet fast, ja Prisen steg endog lidt indtil Maj *1891*. Den ny Høst 1891—92 driver Prisen ned. I København betaltes de første Afskibninger i Begyndelsen af August med 73 Øre, 2 Mdr. senere er Prisen 20 Øre lavere. Haussen faar dog hurtigt Overhaand igen. Fra Slutningen af Oktober stiger Prisen til 61 Øre ved Aarets Slutning, og med et lille Tilbagefald i Foraaret *1892* gaar den videre til 69 i December 1892. Omsætningen er livlig. Vi indfører 1892 132,000 Sække (deraf 32,000 Java) og genudfører 40,000, de ⅔ til Sverrig. Haussen skyldes denne Gang en enkelt større Pariserspekulant, som, til Trods for, at Høsten 1892/93 var meget bety-

delig, driver Håvre-Noteringen op i 105 i Marts *1893*. Efter denne Spekulants Fald gaar Prisen ned i 84½, men i November er den atter kommen op paa 105½.

1894 præges af en stærk Mistillid til Prisen. Brasilhøsten var af en usædvanlig slet Karakter, og den havde dog ikke været god i de foregaaende Aar. Handelen er slæbende og lidet lønnende; vor Indførsel gaar paa Grund af faldende Priser tilbage. Håvrenoteringen daler jævnt til 87¾ i November. Derimod er bedre Sorter, f. Eks. Java, yderst stabile. Medens Rio i København falder fra 74—75½ i Januar, til 60—62 i November, stiger Tagal fra 89 til 91.

Men Haussen er mægtig, og den finder stadig Støtte i Produktionsforholdene, idet Brasilien lider under en følelig Mangel paa Arbejdskraft. Det kan næppe betvivles, at der er en Forbindelse mellem den lange Hausse-Periode indtil 1896 og Negerslaveriets endelige Ophævelse i Brasilien 1888, og at Evropa har betalt sin Skærv paa Humanitetens Alter ved den Lejlighed.

Fra November 1894 til April *1895* gaar Prisen jævnt opad med livlig Handel, til Trods for at Høsten var af uhørt slet Kvalitet. April—Oktober 1895 er Priserne vaklende, men da vender Bladet sig, og man begynder at regne med, at Høsten 1896/97 vil overstige Forbruget. Haussen kæmper energisk mod Skæbnen og lader sig i Håvres og Hamborgs Terminsmarkeder levere 150,000 Sække, som foreløbig tages ud af Markedet. Men Anstrengelserne er forgæves, ved Aarets Slutning er den københavnske Notering for Rio atter nede i 62 Øre, samme Niveau som November 1894.

V. Det lave Prisniveau.

12. Vi er nu naaet ind i et nyt Niveau for Kaffen, til ca. 40 Frcs. som naturligt Svingningscentrum, mindre end det halve af Prisen i forrige Femaar.

Høsten 1896/97 blev en Kæmpehøst og oversteg

Forbruget — den Gang ca. 12 Mill. Sække om Aaret — med godt 2½ Mill. Sække, og Følgen bliver et fortsat Prisfald. *Ultimo 1896* er den københavnske Rio-Notering naaet ned paa 46 Øre. Høsten 1897/98 var af den hidtil ukendte Størrelse 16 Mill. Sække og tvang yderligere Prisen ned, indtil Bunden naas den 23. November *1897* med 28 Øre; da er Santos-Noteringen nede paa 33¼.

For finere Sorter er Bevægelsen derimod en ganske anden. Erfaringen viser, at Rio og Santos kan veksle stærkt, medens finere Sorter som Tagal og Réunion f. Eks. holder sig ret uforandrede. November 1894 stod Tagal i 91 Øre, December 1895 i 94; derefter falder Tagal vel til 85 Øre sidst paa Aaret 1896 — Høsten var af ringe Kvalitet — men under den fortsatte Deroute i 1897 stiger Tagal endog.

De lave Priser fremkalder en livligere Omsætning. 1897 er vor Import 251,000 Sække, hvoraf 93,000 genudføres.

1898 og *99* staar stadig under Indflydelse af de 2 store Høstaar. Med svage Svingniger bevæger Prisen sig nedover. Hâvre-Noteringen er lavest 1899 i September med 31¼ Frcs., den københavnske Notering i Oktober med 25½ Øre.

I første Havdel af *1900* har Haussen atter Vind i Sejlene. Under en overmaade tillidsfuld Stemning drives Hâvre-Noteringen og til 55¾ i Juli. I København realiseres meget betydelige Fortjenester. Det følgende Prisfald varer til August *1901* og bringer atter Kaffe ned paa Niveauet fra 1899. Faldet standses af et Haussesyndikat i New York af Trustkarakter gennem store Opkøb af Kaffe ud fra den Betragtning, at „efter to meget store Høstaar maa der komme en lille Høst"! Bevægelsen greb stærkt om sig og paavirkede ogsaa Københavns Børs. Vi indførte 273,000 Sække og udførte 105,000. Brasilhøsten 1901—02, der alene oversteg 16 Mill. Sække,

tog Grundlaget bort under Haussen. Faldet varede til Juli *1902*.

Et Rygte om, at den ny Brasilhøst havde taget Skade af Frosten, fremkaldte en ny Hausse-Bevægelse, denne Gang med Løsnet: „To forholdsvis smaa Brasilhøste i Vente efter et stort Prisfald"! Man ignorerede Verdensstatistiken og tog intet Hensyn til, at Verdensforraadene havde naaet en saadan Størrelse — 13 Mill. Sække den 1. Decbr. 1902 — at de kunde dække 10 Maaneders Forbrug. I December 1902 maa Haussen da give op. *Juni 1903* naar Verdenspriserne det hidtil laveste Punkt. Da noteres i Håvre good average Santos i 29¾ Frcs.; i København stod Rio i 3 Mdr. paa 23½ Øre.

Fra November 1903 mærkes paany det amerikanske Haussekonsortiums Manøvrer, og gennem hele Aaret *1904* kæmper Haussen med vekslende Held paa alle store Markeder. Januar *1905* er Havre-Noteringen naaet op paa 50¼, men det er foreløbig ogsaa Maksimum. I Marts noteres 42½, og Aaret slutter med 47½; i København 35 Øre. Det var ikke lykkedes New York-Kliken at fremkalde en Verdens-Hausse, men den var dog stærk nok til at holde Prisen oppe, afventende gunstig Lejlighed.

VI. Valorisationen.

13. Nu begynder imidlertid *Valorisationstanken* at spøge. Omkring Aar 1900 havde Lokalregeringen i Sao Paulo lagt en prohibitiv *Skat paa Nyplantning af Kaffetræer* og derigennem med Held modvirket Prisfaldet, saaledes at man nærmede sig den normale 1 Frc. pr. kg. *1905* sluttede yderligere Staterne Sao Paulo, Rio de Janeiro og Minas Geraes en *convenio de taubaté* paa 15 Paragraffer. Maalet var at holde Prisen for New York Type 7 i Brasilien i 55—60 Frcs. i Guld pr. Sæk à 60 kg; man forbeholdt sig senere at bringe Prisen op i 70 Frcs. Kan Verdens-

markedet ikke modtage denne Pris, maa Regeringerne direkte eller indirekte opkøbe Produktionsoverskudet og holde Forraad.

Kaffe ringere end Type 7 american maa ikke eksporteres og holdes altsaa i lav Pris for Befolkningen.

En Kommission bestaaende af en Repræsentant for hver Stat plus en Præsident, valgt af Sao Paulo, vaager over Valorisationen.

Denne Kommission har ogsaa som Opgave at agitere for Brugen af Kaffe (det er svært, da som foran anført kun Gotho-Germanerne drikker Kaffe, Italienerne lidt og Slaverne slet ikke).

Kaffe skal oplægges paa overdragelig warrant for Valorisationens Regning, naar Priserne er utilfredsstillende.

Der oprettedes en Emissions- og Konvertionsbank, som organiserede et Centralsyndikat til at lede Handelen. De nødvendige Pengemidler tilvejebragtes gennem korte Banklaan paa tilsammen 15 Mill. Lstr. mod Staternes Garanti og Sikkerhed i en Ekstraudførselstold paa 3 Frcs. pr. Sæk.

14. Maalet med Overenskomsten om at lagre Overskuddet er i første Række at skabe en højere naturlig Pris for Kaffe, der fra 33 Frcs. drives 33 pCt. op og derefter videre.

Projektet vandt liden Tiltro, endskønt det amerikanske Haussesyndikat udnyttede det med stor Energi for at holde Baissen Stangen. Det lykkedes da ogsaa at drive Hâvre-Noteringen op i 51 Frcs. Marts 1906, men Mistilliden til Valorisationsprojektet og Forventningen om den kommende store Høst tvinger atter Prisen ned. Til Trods for store Opkøb for brasiliansk Regning er Hâvre-Noteringen den 1. December nede paa 43. Men selv da laa den for højt, idet Prisen efter den statistiske Gennemsnitsværdi kun skulde være 40—41.

1907 sættes Valorisationen alvorligt paa Prøve,

idet den brasilianske Høst 1906/07 naar en Størrelse — 20,2 Mill. Sække — hvis Lige ikke er set hverken før eller siden. Valorisationen formaar imidlertid at bringe sine Opkøb op til 7 Mill. Sække. Prisniveauet bevares nogenlunde, og Kracket undgaas. Men Handelen foregaar med stor Forsigtighed og til svagt faldende Priser, Usikkerheden med Hensyn til, hvorledes Valorisationen vil og *kan* disponere, virker lammende. De 7 Mill. Sække er vel ude af Markedet, men trykker Prisen alligevel. Storhandelen vidste selvfølgelig, at Banklaanene i Løbet af kort Tid skulde tilbagebetales, og at Valorisationskaffen i saa Fald maatte komme paa Markedet.

I Begyndelsen af 1908 forsøger *Valorisationen* at sælge ud, men opgiver det snart. Markedet er dog tillidsfuldt, thi de lave Priser i Forbindelse med Rygter om et fast brasiliansk Statslaan af 15 Mill. Lstr. gør, at man ikke tror paa yderligere Nedgang. Da Laanet kommer sidst paa Aaret, er dermed Signalet givet til en ny Prisstigning.

Laanet skulde forrentes og amortiseres gennem Eksportafgiften. Den brasilianske Regering forpligtede sig til i Høstaaret 1908/09 at opkræve en 20 pCt. højere Eksporttold — d. v. s. et Tillæg af 60 Centimer — for hvad der udskibedes af Kaffe ud over 9 Mill. Sække (med en Eksport paa 9 Mill. Sække giver Afgiften 27 Mill. Frcs., men med 12 Mill. Sække giver den 37,8 Mill.)

Det internationale Bankkonsortium, som negotierede Laanet, fik i Pant de 7 Mill. Sække Valorisationskaffe, som for Valorisationens Regning laa i Hamborg, Antwerpen, Håvre og Santos, saaledes at Kaffen skulde realiseres, naar der kunde opnaas en passende Pris, og Udbyttet anvendes til Indfrielse af Laanet. Dog forpligtede Konsortiet sig til i 1909 ikke at udbyde over ½ Mill. Sække og ikke at sælge under en Pris af 47 Frcs., Basis good average Santos (for 1910 og 11 lignende Aftaler).

15. Den københavnske Kaffehandel led under denne Overgangstids Usikkerhed, og Mistillid til Fremtiden svækkede Foretagsomheden. Sidst paa Aaret *1909* naaedes dog en Pris af 35 Øre, og fra da af drages København ind i den store Hausse Verden over.

1909 solgtes ingen Valorisationskaffe, idet Noteringen endnu ikke naaede 47 Frcs.; Aaret sluttede med 45½ Frcs. *1910* fortsættes Stigningen til 67¼ Frcs.; København følger efter og naar 52. *1911* viger Prisen atter lidt i Februar*), men Håvre-Noteringen er allerede i August oppe paa 69 og fortsætter derfra til 84¼ i December. I København slutter Aaret med 62—61 Øre.

Medens det københavnske Marked i *1912* stadig trykkes af de af Valorisationen skabte Forhold, er der livlig Bevægelse paa Verdensmarkedet. Håvre-Noteringen er primo Januar 80½ og stiger indtil 85 i Marts. I de følgende Maaneder daler den til 79¾ i September, men derefter lykkes det Hausseklikken i New York og Valorisationen ved forenede Bestræbelser at bringe Håvre-Noteringen op i 87¼ primo Oktober; primo November og December noteres 88. Den københavnske Notering fluktuerer yderst svagt og holder sig hele Aaret indenfor Grænserne 60 og 63.

16. Da Valorisationsplanen kom frem i 1905—06, vakte den en Storm af Forbitrelse i Verdenspressen, der karakteriserede den som ikke blot ulogisk og ugennemførlig, men ogsaa som umoralsk. Bedømmelsen er dog bleven en anden, siden de selvsamme Motiver har dannet Grundlag for den tyske Kali-Lov af 1910. Man kan vel heller ikke frakende Valorisationen den rationelle Aarsag, som ligger i det Misforhold, at *Detailprisen holdtes højt og dermed Konsumen lavt paa en Tid, hvor en meget stor Produktion og lave engros-*

*) Det vil i det hele ses, at Terminsnoteringerne gennemgaaende er lavest i Maj-Juni og højest i December-Februar.

Priser burde have været neutraliserede af et stærkt Forbrug.

Var Valorisationen saaledes vel i sin Oprindelse fornuftig nok, endte den dog med at blive overflødig paa Grund af Straffeskatten paa Nyplantninger. Verdenshøstens Størrelse i de senere Aar retfærdiggør den ikke.

Da Prisen naaede 1 Frc. pr. kg, burde Forraadet have været solgt ud. Tværtimod kastede Regeringen sig ind i en højst usund Spekulation. En Bestemmelse i Laanekontrakten forbød yderligere Opkøb af Kaffe, før Laanet var tilbagebetalt. Men der stod intet om Terminsspekulationer, og da Regeringen først var blevet sig sin Magt bevidst, skyede den intet Middel til at drive Prisen i Vejret. Spekulationens Omfang fremgaar deraf, at der i Sao Paulos Statsregnskab pr. 1. Juli 1909 er opført til Gebyrer, Mæglerprovision og andre Udgifter ved Terminsoperationer 3.3 Mill. Milreis (à 1,35 Kr.). Og i 1911 var Valorisationssyndikatet med Regeringens Billigelse i Haussen, manipulerede Markedet, ja gav endog Købs- og Salgsordre paa samme Tid.

Dette kan Evropa med Rette beklage sig over, men ikke over, at vi maa betale fair price. Med en Eksport af 12 Mill. Sække = 720 Mill. kg. har Evropa til Tider — f. Eks. 1911; 1912 er Forholdet endnu grellere — betalt Brasilien op mod ½ Frc. for meget pr. kg, d.v.s. om Aaret betalt ca. 300 Mill. Frcs. for meget. Med Rette har man overfor dette spurgt, om man ikke skulde lægge Straffetold paa Brasilkaffe — en Tanke, som vanskelig lader sig gennemføre, idet Rio er billigst, og vi ikke uden Brasilien kan kaffeforsyne os.

Det meget omtalte Hausse-Syndikat har arbejdet intimt sammen med Valorisationen og er saaledes medskyldig i Haussen, hvis største Begrundelse dog er Planteskatten — *man kan ikke ved Spekulation lave en permanent Hausse.*

Som Illustration af, hvorledes Verdensforraadet fordeler sig, anføres følgende: Ultimo 1907 var Ver-

densforaadet 14⅓ Mill. Sække; heraf henlaa i Hamborg 2½ Mill. Sække, i Havre 3½, i Antwerpen 1¾, i Europa ialt 9.4 og i De forenede Stater 3.7 Mill. Sække. Endvidere svømmende Ladning: Evropa 0.8 Mill. Sække, U. S. A. 0.4 Mill. Sække.

	Mill. Sk.		Mill. Sk.
Tilsammen	Evropa 10,2	U. S. A.	4,1
heraf i Valorisationens Hænder.....	— 5,7	—	2,0
til fri Raadighed	Evropa 4,5	U. S. A.	2,1

17. Danmark er ikke uberørt af disse Forhold. Indførselen er ikke taget stærkt til i de senere Aar. 1909 kulminerede den københavnske Indførsel med 283,000 Sække, hvoraf 86,000 genudførtes. En normal københavnsk Indførsel (Gennemsnit af 10-Aaret 1902—11) er 14—15 Mill. kg, Udførselen 4—5 Mill. kg. Vor samlede Indførsel var 1911 18,3 Mill. kg til Værdi 22,2 Mill. Kr., Udførselen 3,6 Mill. kg til Værdi 4,4 Mill. Kr. 6 Mill. kg kom fra Hamborg, 2 Mill. kg fra Holland; direkte importeredes 4,7 Mill. kg fra Brasilien og 0,5 Mill. kg fra hollandsk Indien samt fra Venezuela 1 Mill. kg. Af Udførselen gik over Halvdelen, 2 Mill. kg, til Sverrig, 0,7 Mill. kg til Norge og 0,4 til Tyskland; Island fik 15,000 kg.

Vort Forbrug er ca. 14 Mill. kg.

Af *Kaffebrænderier* fandtes 1911 100, deraf 25 i København, 73 i Købstæderne og 2 paa Landet; størst er Nordisk Kaffekompagni, Akts., (Aktiekapital 500,000 Kr.). De betydeligste Kaffebrænderier ligger i Frihavnen. Dette har sin naturlige Forklaring i Toldsatserne. Tolden for raa og brændt Kaffe er henholdsvis 17 og 20,7 Øre pr. kg, medens Tabet ved Brændingen udgør 18—20 pCt. 100 kg raa Kaffe maa altsaa betale 17 Kr. i Told, medens det tilsvarende Kvantum brændt Kaffe betaler 16 Kr. 97 Øre, naar Tabet ved Brændingen udgør 18 pCt., og 16 Kr. 56 Øre, naar det er 20 pCt. Efter Satserne i Toldloven af 1863 blev Forskellen endnu større.

Af *Surrogatfabriker* havde vi 1911 19, 2 i København, 7 i Provinsbyerne og paa Landet 10; der produceres i alt 4,4 Mill. kg. Størst er Akts. De danske Cikoriefabriker (Aktiekapital 1,850,000 Kr.).

Det er vanskeligt, for ikke at sige ugørligt, at sammenligne de Handlendes Kaffepriser, idet de Varer, som sælges, er af vidt forskellig Sammensætning. Konkurrencens Vaaben er ikke blot Pris, men ogsaa Kvalitet.

Engrosprisens Fluktuationer afspejler sig kun svagt i Detailprisen. Urtekræmmeren har i Modsætning til Grossisten en afgjort Sky for Prissvingninger. Hellere end at sætte Prisen op griber han ofte til det Middel, som er saa vanskeligt at kontrollere, at ændre Blandingsforholdet i sin Salgsvare.

En ordinær Santoskaffe kunde i 1913 købes brændt i Detailsalg for 120 Øre pr. ½ kg. Engrosprisen uden Told for ordinær Santos har i 1913 gennemsnitlig været 51—52 Øre pr. ½ kg. Tolden — 8½ Øre — og Svindet ved Brændingen bringer Prisen op til ca. 75 Øre. Af de resterende 45 Øre skal betales Omkostningerne ved Toldklareringen, Transport og Lagring, Udgifterne ved Kaffens Brænding og Formaling samt Tabet ved mislykkede Brændinger. Hvad der bliver tilbage, kan næppe siges at udgøre nogen urimelig Detailavance.

En god Javablanding kan købes for 160 Øre pr. ½ kg brændt, og for 140 Øre kan faas en Blanding af Java og Santos.

Tidligere, navnlig omkring 1900, var Detailavancen langt større. Fra denne Periode stammer de mange Specialforretninger.

VII. Beskatning.

18. Den danske Kaffeimport i det 18. Aarhundrede foregik udelukkende fra Vestindien, og Handelen var i høj Grad Genstand for Regeringens Opmærksomhed. Da Danmark 1671 erhvervede Øerne St. Thomas

og St. Jan, oprettedes et vestindisk Kompagni, som 1733 købte St. Croix af Frankrig (Købesummen 750,000 frcs.) og derefter fik en ny Oktroj med store Begunstigelser: Fritagelse for Øresundstold og Eneret paa den vestindiske Handel; denne aabnedes dog senere ogsaa for private, mod at disse betalte en Afgift til Kompagniet. Den vestindiske Handel havde i disse Aar kun liden Betydning og tog først Opsving, da Regeringen 1754 afkøbte Kompagniet St. Croix og Aaret efter gav Handelen fri. 1778 oprettedes imidlertid et nyt vestindisk Handelskompagni, som vel ikke fik Monopol, men dog store Begunstigelser: Frihed for Øresundstold og for forskellige andre Afgifter og Oplagsfrihed. Endvidere forpagtede Selskabet mod en ret ringe Afgift Toldintraderne paa St. Thomas. Disse steg fra 1778 til 1782 fra 20,000 til 28,000 Rdl. C. Samtidig var Kaffetolden og Accisen i Danmark bortforpagtede til samme Selskab paa 5 Aar. Som foran oplyst var Indførselen og navnlig Transiten meget betydelig, og Kompagniet udbetalte da ogsaa i Aarene 1781—84 et Udbytte af 110 Rdl. C. for hver Aktie à 100 Rdl. C. Efter Freden i Versailles forværredes Konjunkturerne dog saaledes, at Kompagniet trods forøgede Begunstigelser ikke lod sig opretholde. 1785 overtog Staten derfor Kompagniet ved at indløse Aktierne og drev derefter Handelen paa Vestindien for kgl. Regning indtil 1816.

1732 var *Kaffetolden* 6 Sk. (ingen Consumption), 1768 8 Sk. + 4½ Sk. i Consumption og 1778 2 Sk. + 4 Sk. i Consumption.

19. Nedenfor er givet en Sammenstilling mellem Toldsatserne for Kaffe og Cikorie efter Toldlovene af 4. Juli 1863 og 5. Maj 1908; Tallene er Øre pr. kg.

Raa Kaffe	25	Differens	17	Differens
Brændt Kaffe ...	29 1/6	4 1/6	20,7	3,7
Kaffeekstrakt	29 1/6		20,7	
Cikorierødder ...	6¼	Differens	4	Differens
Brændt Cikorie...	29 1/6	ca. 23	10	6

Differencen angiver Brænderiernes Beskyttelse, dog skal man huske, at Svindet ved Brændingen er en Sjettedel, o: Tolden af 6 kg Raakaffe skal sammenstilles med Tolden af 5 kg brændt Kaffe.

Kaffetoldens *Udbytte* var 1862 (hele Danmark) 920,000 Kr., 1866—67 1 Mill. Kr., 1892—96 1,7 Mill., 1897—1901 2,3 Mill., 1901—06 2,9 Mill. Kr., 1906—08 3,3 Mill. og 1909—10 2,7 Mill. Kr.

20. Kaffetoldens Størrelse i de vigtigste Lande vil ses af nedenstaaende Oversigt; Tallene gælder udelukkende raa Kaffe. Kaffe var oprindelig langt højere beskattet.

Frankrig:	1892	300	Frcs. pr.	100 kg	Generaltarif.
		136	—	—	Minimaltarif.
Italien:	1895	150	—	—	
	1906	150	—	—	Generaltarif.
		130	—	—	Traktattarif.
Spanien:	1899	105	—	—	af Kaffe fra Fernando Po.
		140	—	—	af Kaffe fra andre Provinser.
Portugal:	1887	150	Rs. pr. kg.		
	1892	180	—	—	
Rusland:	1891	3	Rbl. pr. Pud.		
	1906	5,85	Rbl. pr. Pud.		
Østrig:	1892	40	Fl. pr. 100 kg		indført landværts.
		37	—	—	søværts.
	1908	95	østr. Kr. pr. 100 kg		indført landværts.
		88	—	—	søværts.
Tyskland:	1879	40	Mk. pr. 100 kg.		
Schweitz:	1897	3½	Frcs. pr. 100 kg.		
	1906	2	—	—	
England:	1901	14	sh. pr. Cwt.		
Sverrig:	1892	12	Øre pr. kg.		
Norge:	1900	30	Øre pr. kg (Maksimaltarif 50 Øre).		

Toldfri er Kaffe i *De forenede Stater* og *Nederlandene* samt i *Belgien* fra 1906 (indtil da 10 frcs. pr. 100 kg).

Høj er Tolden altsaa i de latinske Lande, hvor den maa virke til at gøre Kaffeforbruget til en Luksus i de bedrestillede Klasser, endvidere i Rusland (godt 66 danske Kr. pr. 100 kg) og i Østrig, *middelhøj* i Tyskland og Norge, *moderat* i Danmark, Sverige og England og kun egentlig lav i Schweitz. Selv i Lande med forholdsvis moderate Satser er Tolden dog saa høj, at Kaffe bliver en Vare af fiskal Betydning.

TOBAK

I. Tobakkens Art og Dyrkning.

1. Tobaksplanten, der hører til Natskyggefamilien, trivedes oprindelig ved Sortehavet (Herodot fortæller, at Skyterne drak Røg); den blev i al Fald glemt af Vesteuropa, indtil Spanierne fandt den i Amerika, hvor den trivedes i tropiske og subtropiske Egne, og bragte den til Europa, hvor dens relative Nøjsomhed med Hensyn til Jordbund gav den Vækst selv oppe i Sverige og Finland. I de højere Kredse anvendtes den som Snus, blandt Soldater og Matroser som Pibetobak. Først i det 18. Sekel faar vi en Cigarfabrik i Hamborg. Staterne vilde først forbyde Dyrkning af den nye Urt; en dansk Læge mente, at Røgerens Hoved blev skorpet indvendigt: „Tobak er Pengespilde, Hovedvilde og lugter ilde". Fiskale Grunde lære det 18. Aarhundrede at opmuntre Tobaksavlen, som fandt et nyt Hjemsted i Ungarn og Rusland. Tobakken kan, naar den ikke skal være for tung, trives paa let sandet Lerjord (vendt mod Solen). Formeringen sker ved Hjælp af Frøet, som saas i Muljord, i koldere Klima under Glas; senere udplantes de unge Planter. Høsten sker ved, at Bladene afplukkes efterhaanden som de modnes. Efter Afplukningen tørres de, snart i fri Luft og snart i opvarmede Lokaler, hvorefter Gæringen med 20 pCt. Vægttab ændrer Bladets kemiske Sammensætning.

Det i Planten indeholdte Alkaloid, Nicotin, navnefæstet efter den Læge, Jean Nicot, som 1560 skænkede Cathrine af Medici den duftende Urt, er tilstede i forskellig Mængde. Europæisk Tobak har op til 35

pm., Kuba 10, Havanna op til 20. Gæringen nedsætter Nicotinindholdet; det er lykkedes at frembringe Tobak med kun 2 pm. Nicotinindhold.

De bedste Sorter er de vestindiske (Smagssag); Havanna Cigaren har jo sit Navn, Portorico er F F, Kuba et yndet Indlæg, Brasil giver gode Vikler, Java og særlig Sumatra er et godt Dæksblad, U. S. A. giver Shag og Cigarettobakker. I Afrika er Algier og Ægypten Leverandør af Cigarettobakker, i Europa dyrkes Tobakken i det lille Landbrug, i Tyskland har Dværgbruget kastet sig over Avlen; men fiskale Hensyn kræver en Kontrol, der ikke let lader sig forene med Smaabrug. I Danmark stod Tobaksavlen paa sit Højdepunkt omkring 1784.

Man tilsætter Tobakken en Mængde Stoffer, dels som Ingredienser (Sukker, Lakrits og Nelliker), dels som Forfalskning (Runkelroer, Cikorie og Kirsebærblade).

Er Tobaksplanten end beskeden med Jord, kræver den ligesom Sukkerroen omhyggelig Pleje, megen Gødning og meget Arbejde; den egnes sig derfor for Smaabruget; i Danmark kan der pr. ha dyrkes op mod 20,600 Planter med et Rendement af 2000 kg Tobak.

2. Med Hensyn til Raatobak kan man dele Landene i 4 Grupper: a) væsentlige Eksportører: vestindiske Øer (særlig Kuba), Brasilien, Kolumbia, Grækenland, Tyrkiet, hollandsk Indien, Ungarn, Rusland og Kina; b) Importlande, som dog har indenlandsk Avl: Argentina, Tyskland, Østrig, Italien og Frankrig samt c) United States, og endelig d) rene Importlande: Skandinavien, pyrenæiske Halvø, begge Nederlandene, Schweitz, Ægypten, Australien, Sibirien og England, hvor Dyrkningen indtil 1907 var forbudt og endnu er af forsvindende Betydning. Medens i Danmark Cigaren og den grove Pibetobak er Hovedvaren, er det i Rusland Majorka Snus, Røgtobak og Cigaretter, i Sverige Snus, i England og Amerika Shag-Tobakken, som dominerer; men over-

alt trænger Cigaretten frem blandt den løseste Del af Underklassen, Overklassens Ledliggængere samt Kvinder. Dette Forbrug er for saa vidt et Degenerations-Tegn, ligesom iøvrigt overdreven Tobaksbrug maa betragtes som en Last, tilmed skadelig for Hjertet.

Følgende Tabel giver a) det dyrkede Areal i Tusinde ha og b) Produktion af Raatobak i Mill. kg:

	a)	b)
U. S. A.	325	320
Indien	300	254
Rusland	60	73
Østrig	6	6
Ungarn	60	54
Holl. Indien	50	53
Japan	40	40
Tyrkiet	60	40
Brasilien	50	34
Tyskland	16	33
Kuba	23	25
Frankrig	16	17
Philipinerne	18	17
Equador, Meksiko og Argentina	20	10
Kina	32	9
Grækenland	10	8
Italien	7	7
Rumænien	8	6
etc.		
ialt...	1150	1000

Paa et Areal af lidt over 1 Mill. ha avles 1 Milliard kg Tobak (1 Mill. Tons) til en Værdi af op imod 1 Mill. Kr. Heraf bruges to Trediedele paa Stedet, hvor det avles, men en Trediedel gaar ind i Verdenshandelen som Import for et og Eksport for et andet Land. Man vil se, at U. S. avler mere end hele Europa.

3. Forbruget pr. Individ opgøres i kg til: Holland 3⅓, Belgien 2,8, Tyskland 1½, U. S. 2½, Schweitz 2⅓, Øst-

rig 1,4, Ungarn 1, England 0,9, Sverige og Finland 1½ (Sverige skal dog sættes op, fordi noget af den hjemmeavlede Raavare ryges), Frankrig 1, Rusland ⅔, Danmark op imod 2 kg. Opgør man Røgerne til 25 pCt. af Befolkningen, faar man i Danmark 6—8 kg pr. Røger. Forbruget vender sig overalt til finere Sorter og mere forarbejdede Varer.

Udgiften til Tobak er forskellig efter som man er Pibe- eller Cigar-Røger. En gennemsnitlig Cigarrøger vil bruge 60 Kr. aarlig og en Cigaretrøger 70, en Piberøger fra 12 til 24. Bruger vi i Danmark 37 kg Sukker pr. Individ, svarer dette til 50 Kr. pr. Familie aarlig, d. v. s. en Cigarrøger af blot beskedent Forbrug, belaster sit Budget med mere, end hvad hele Familiens Sukkerforbrug kræver.

Tallet paa Røgere i Danmark tager til.

For de tobaksdyrkende Lande er de opgivne Tal iøvrigt gale, idet Befolkningen i stort Omfang ryger Kontrebande-Tobak (hvad der ogsaa er Tilfældet i det højtbeskattede England). Mest Tobak konsumerer Piberøgere, mindre Cigarrøgere og mindst Folk, der skraar eller snuser.

Mest produceres der af de simpleste Sorter. Halvdelen af det danske Cigaretforbrug ligger indtil 1 Øre pr. Stk. inklusive. Af det danske Cigaretforbrug (400 Millioner) kostede ikke 50 Millioner over 1½ Øre, 85 pCt. af det finske Cigarforbrug laa under 3½ Kr. pr. 100. Af det russiske Tobaksforbrug (90 Millioner) var de 65 Millioner kg det simple Majorka. I Danmark har Stigningen i Cigaretforbruget angrebet Cigarforbruget, som har faaet Erstatning ved at Bønderne er blevet Cigarrøgere. Medens i Østrig Forbruget pr. Hoved ikke er tiltaget, er Forbrugets Værdi siden 1875 fordoblet.

Forbruget er iøvrigt nok følsomt for Prissvingninger i Kvalitet, men ikke i Kvantitet; en ny Skat slaar Forbrugets Kvalitet ned; det tabte indvindes snart ved den voksende Tendens mod finere Sorter. Ogsaa Erfaringen fra Danmark bekræfter,

at Tobak har en Nødvendighedsartikels Karakter, man reagerer mod Fordyrelsen ved til samme Pris at søge en ringere Kvalitet.

II. Hollandsk Ostindien.

4. For at forstaa Raaproduktionens Vilkaar skal man hidsætte den hollandsk-ostindiske Tobaksavls Historie: 1602 dannes det i Indflydelse kun af det engelske Kompagni overgaaede hollandsk-ostindiske Comp., som senere fik sig en Pendant i et hollandsk-vestindisk Selskab. Det ostindiske Co. begyndte ikke med Tobaksavl; thi almindeligvis fik Holland sine Raavarer fra Amerika. Endnu i det attende Sekel var det Kaffe, Kakao, Sukker og Indigo, der var Hovedproduktionen. Tobak dyrkedes kun af de Indfødte til eget Brug. Fra 1800 til 1814 har England besat de hollandske Kolonier, og da Nederlandene faar dem igen, maa de først undertrykke Opstande blandt indfødte Sultaner. Omkring 1830 besluttede Regeringen at fremhjælpe Tobaksavlen og fremskaffe en Vare, som paa den ene Side laa for de Indfødtes Kræfter og paa den anden Side var sælgelig i Amsterdam. De Indfødte, som vilde anvende en Femtedel af deres Areal til Tobak, fik Frihed for de høje Grund- og Fæsteafgifter.

De maatte aflevere deres Raatobak til Regeringen, som solgte den til et monopoliseret Handelsselskab, der besørgede Gæringen og Forsendelsen til Europa. Monopolet blev en Skuffelse, og man maatte ret hurtigt tillade frie Plantageselskaber selv at dyrke og at kontrahere med de Indfødte. I 1860 var kun en Femtedel af Øens Tobaksavl under Statsmonopol, som derefter opløstes. De frie Selskaber anlagde Plantager, som de dyrkede med indfødte Arbejdere eller opkøbte Avlen hos Fæstebønder eller Arveforpagtere, som modtog Udsæd og Planter fra Selskabet og var forpligtede til at dyrke efter dettes Plan og Betingelser.

5. Saa underligt det end lyder, begyndte den reelle Tobaksavl først i 1863 paa Sumatra. En Hollænder Niewenhuis fik Overenskomst med indfødte Sultaner (som stod i Vasalforhold til Holland) om Ret til for en Aarrække at dyrke noget af Sultanernes Jord mod en Afgift af hver Pikol Tobak (61¾ kg), som gik ud af Territoriet.

Det varede op mod 10 Aar inden Niewenhuis fik Fornøjelse af sit Arbejde. I 1870 fik han dannet Deli Maatchappey med 300,000 Gylden Kapital — nu vokset til 9 Mill.! — Selskabet har i lang Koncession faaet 80,000 ha Land, beskæftiger 20,000 Kulier og har i Gennemsnit givet 65 pCt. Dividende. Nu er der en Række Selskaber med 60 Mill. Fl.s Kapital, hvis Kursværdi er 220 pCt. og hvis Dividender svinger mellem 20 og 140 pCt. Et enkelt Selskab gav i 1906 170 pCt. og i 1909 4 pCt. Saadant Dividende-Udsving er Vand paa Børsjobberiets Mølle. I de senere Aar har Sumatra-Selskaberne snart sammensluttet sig, snart kartelleret, saaledes at de har kontingenteret Produktionen og Salget imellem sig. 9 af de 125 Selskaber avler to Trediedele af Produktionen.

Medens det paa Java dog er indfødte Husmænd eller Arbejdere, der bearbejder Jorden, er Sumatra fra Hollændernes Side Genstand for den groveste Udbytnings-Kolonisation. Man dyrker Jorder ved indførte Arbejdere, hvoraf de fleste er kinesiske Kulis; Ledelsen som Kapitalen er europæisk, og for de Indfødte betyder det hele kun, at de har mistet deres Rismarker og maa indføre Ris samtidig med, at det er blevet svært for dem at faa Jord; kun Sultanerne tjener ved de Jordrente-Afgifter, Tobaksselskaberne giver, og som de anvender til Indkøb af europæiske Luksusvarer; baade Europæerne og Kulierne er Vandrearbejdere uden Forbindelse med selve Landet.

Udgiften er pr. ha fra 800 til 1000 Fl.; de store Selskaber ejer selv deres Kapital, de smaa laaner den hos Banker mod Sikkerhed i Produktet og Salgs-

pligt til Kreditor. 125 Selskaber avler 24 Millioner kg eller 33 pCt. mere end ved Aarhundredskiftet. Tallet paa Vandrearbejdere har passeret 100,000. I de senere Aar har paa nogle Plantager Tobaksplanten veget Plads for Gummitræet. Efter Kontrakten med de indfødte Fyrster skal Jorden efter tre Høste ligge brak i længere Tid. En Bestemmelse om at de Indfødte hvert 3. Aar skal have Marken overladt til Risdyrkning, overholdes ikke.

6. Efter at Skovbunden er ryddet, de opgravede Roddele brændte indtil et Askelag er lagt over Jorden, bliver denne inddelt. I December og Januar begynder Markarbejdet. Hver Assistent har en Afdeling paa 100 kinesiske Kulier, der hver faar tildelt 1 Td. Land. I omtrent 2 Maaneder plejer Kulien den unge Tobaksplante, der er saaet i smaa Bede, indtil den i Februar plantes om i Marken. I Maj begynder Høsten. Af hver Plante plukkes 3 Blade ad Gangen, disse bringer Kulien til Laderne, hvor han trækker dem paa en Snor til Tørring. 3 Uger senere tages Bladene ned og bindes i Bundt, lægges i Kister, og pr. Vogn bringes disse til *Fermenteerhuset* paa Estaten. Her stables Bundterne for at gennemgaa Fermentationsprocessen. Saa længe Temperaturen stiger, er Tobakken ikke færdig fermenteret. I Juli, naar Høsten er endt, og Forarbejderne i Marken for det kommende Aar omtrent er færdige, begynder Tobaks-Sorteringen efter Længde, Form og Farve i Fermenteerhuset. I lange Rækker sidder der 600 Kinesere og 200 javanesiske Kvinder. Det er den vanskeligste Tid at have med Kulierne at gøre, og af og til hører man om Mytteri. Efter Sorteringen bliver Tobakken presset og pakket i Baller fra 1 Pikol til 80 kg. 3 Dampskibsselskaber fører Høsten til Holland.

Ialt sælges ved de hollandske Auktioner ca. 1 Mill. Baller til Værdi 100 Mill. Fl. (80 Mill. kg til Værdi ca. 150 Mill. Kr.), hvoraf en Trediedel købes af Udlændinge, særlig af Tyskerne.

Sumatrablade ...	280,000 Baller,	Værdi 63	Mill. Fl.
Javablade	650,000 —	— 34½	— —
Borneoblade	20,000 —	— 2	— —

Disse Tal svinger baade med Hensyn til Høstens Størrelse og dennes Bonitet. 1880 var Produktionen ikke en Trediedel. 1870 sendte Sumatra ikke 3000 Baller til Holland. De 100 Mill. Fl. er hollandsk Auktionsværdi; cif. Holland er Varen 40, fob. Ostindien 30 Mill. værd. Ved Ankomst til Holland oplægges Varen under offentlig Kontrol; af den Del, der bliver i Holland og gaar til Fabrikerne, svares den nominelle Told af 7 Gylden pr. Ton! (en Ton Sumatra er 2800 Gylden værd).

III. Handelen.

7. De hollandske Plantageselskaber bringer selv deres Varer til Holland; oprindelig solgtes Varerne i smaa Partier ved Auktion, hvor man snart gik frem som ved vore Auktioner, snart lod Auktionarius nævne en af Sælger ansat Pris, hvorfra Prisen kunde stige.

Dette System er af praktiske Grunde forladt, og har givet Plads for det saakaldte „Indskrivningssystem".

Af den til de offentlige Pakhuse kommende Tobak laver edsvorne Mæglere Prøvekollektioner, delte i Dukker med fra 30 til 50 sammenbundne Blade; Kollektionerne samles efter Stikprøve-Systemet, idet man udtager Stikprøve af hver 10. Balle. Prøvekollektionerne fordeles dels blandt Mæglerne og dels lægges de frem i Frascatis tidl. Restauration, hvor Mæglerne indfinder sig og vurderer de forskellige Varer. Vurderingen er dels en offentlig og dels en hemmelig, hvor Mægleren ikke blot vurderer efter objektive Udgangspunkter, men ogsaa efter hans særlige Kunders Behov; samtidig er i Mæglerens Udstillingslokale disse Kunder, som dels bestaar af en gros Handlere

og meget store Fabrikanter, dels af American Tobacco Co.s Opkøbere eller Monopolstaternes udsendte Embedsmænd, beskæftigede med at vurdere. Kunden giver sin Mægler følgende Ordre: „Jeg byder gennem Mægler N. N. ¾ Gylden pr. Halvkilo for Partier xy, mærket saa og saa, paa sædvanlige hollandske Betingelser."

Forinden er Partiet vejet; de til en Ladning hørende Partier er beskrevne nøje i en Heftebog, hvor der ogsaa er Plads til Mæglers og Kundens særlige Bemærkninger.

Der er to Markeder — et Foraars- og et Efteraarsmarked; Salget sker fra Oplaget med 2 pCt. Tara og Erstatning paa den i Forvejen takserede Skade; Sælgeren nægter at tage nogen som helst Ansvar for Varens Art, hvad der kun kan ske, fordi Prøvekollektionerne, trods udtagne ved Stikprøver, dog er ret ufejlbarlige.

Den saakaldte Indskrivning: Budenes Aabning, sker om Fredagen; ofte ændrer Køberen sit Bud i den 12te Time; vil han absolut have Varen, maa han byde op til sin yderste Pris; paa den anden Side kan han maaske faa Varen for det halve, han skal derfor forud kunne bedømme Markedets Tilstand. Den fedtede og forsigtige risikerer slet ingen Varer at faa, medens den altfor ivrige risikerer, at hans Bud maaske er dobbelt saa høj som det næsthøjeste. Ved Indskrivnings Systemet er Køber da stillet som Haandværker ved Licitationen, medens Sælger har alle Fordelene og kun kan slaas ned ved en Prisaftale mellem Køberne før Indskrivningen; en saadan finder da ogsaa undertiden Sted. Den større Grossist, der ved Indskrivningen har faaet et Parti ihænde, fordeler det snart blandt de Kunder, der har givet ham Ordre, eller bortsælger sin Vare ved almindelig Auktion eller lader den paa egen Risiko atter gaa ind i Indskrivningen. Mægleren faar 1 pCt. af Køber og lige saa meget af Sælger.

8. Hovedsædet for den europæiske Raavarehandel er Amsterdam, der helt har taget Luven fra Rotterdam.

Holland erobrede Markedet dels fra Spanien og Portugal, hvis fordrevne Maraner tog Handelen med sig, og dels fra England, som da Amerika løsrev sig mistede den amerikanske Handel. Sumatra Bladets fortrinlige Egenskab som Dæk fæstner Hollands Monopol-Stilling, men ogsaa Bremen og Hamborg har smukke Stillinger. Bremen sælger for over 60 Millioner Mark, særlig Brasil; Bremens Handel er f. Eks. næsten lige saa stor som Kubas Produktion: 76 Millioner Kr.

U. S.s halve Million Tons fordeles fra New York. Naar Tyskland har faaet nogen Handel med Raastof skyldes det dels den tyske Fabrik og den tyske Handelrejsende.

Tobak er ikke en fungibel Vare; Terminshandelen er udelukket; en Standard Vare eksisterer ikke og samme Mærke dækker ikke samme Bonitet; Spekulationen indskrænker sig da til at forcere eller indskrænke sine Indkøb eller man køber svømmende Ladninger, hvad der er meget risikabelt: man maa helst se og lugte Varen.

Tag Sumatraplantagen: i 1911 har nogle Plantager en saa lav Salgspris som 39, andre saa høj en Salgspris som 177 fl. pr. 100 Pund (i 1912 er Minimums- og Maksimumstallene 30 og 204 fl.). Ja, Plantagerne skifter Plads fra Aar til Aar. En Plantage solgte i 1911 sin Høst for 150 fl., en anden for 213 fl.; næste Aar var Tallene vendte om.

For at faa ensartede færdige Varer (Cigarer eller Røgtobakker), maa Fabrikanten blande forskellige Raavarer i skiftende Forhold: samme Cigar er altsaa aldrig samme Cigar.

For alle Arter Sumatra er Høstgennemsnittet pr. 50 Aar 114 fl., — der er Aar, hvor den henter 260, og Aar, hvor den kun henter 48 fl. I 1909 81, 2 Aar efter 142 fl.! Baade med Hensyn til Kvalitet (Smag, Farve) og med Hensyn til Anvendelighed (Længde), skifter Høsten: snart har en Trediedel af Bladene over 36

Centimeter i Længde, snart kun 5 pCt., snart er en Sjettedel, snart en Trediedel af Bladene beskadigede.

De fineste Cigarsorter bliver dyrere og dyrere — op til 14 fl. pr. Pund! — indført til Tyskland forhøjer de Auktionsprisen med 40 pCt. i Værditold, med 43 Pfg. i Vægttold, med Agent- og Transportudgifter og kommer da Fabrikanten til at staa i 70 Mark pr. kg. Overtroen paa, at lyse Dæksblade angiver lette Kvaliteter, har ført til en stærk Fordyrelse af de lyse Blade.

En herværende Cigarfabrikant har efter sine Bøger opgivet som Gennemsnitsprisen, han ufortoldet har betalt for sit Indkøb 1890—94: 95 Øre pr. Pd., 1894—98: 100 Øre, 1899—1903: 111 Øre, 1904—1908: 124 Øre og 1909—13: 115 Øre pr. Pd. I Stedet for Gennemsnittet er der de varierende Priser paa forskellige Sorter: Sumatra fra 3 til 7 Kr. pr. Pd., Javadæk fra 152 til 170 Øre, Javablade fra 78 til 127 Øre. Ved Auktionen i Holland solgtes i 1912 Javablade for 44 Gylden, Java Krossdæk (en simpel, oprindelig af de indfødte brugt Kvalitet) for 20 Gylden og Sumatra for 142 fl. pr. 100 Pd. Det er da umuligt at opstille en Priskurve for Tobak, dog synes Prisen i det store og hele nu at være 15 pCt. højere end i Slutningen af 90erne. Mest er de fine Sorter stegne; til Gengæld er simplere, oprindelig af europæisk Smag vragede Sorter, gaaede ind i Forbruget.

IV. Fabrikation.

9. Produktionen er snart i Smaadrift udøvet af en Mand i sit Hjem, snart i Stordrift; mest koncentreret i Monopollandene, men selv hvor der er Smaadrift, tager de paa store Fabriker Broderparten (i Finland har de to største Fabriker to Trediedele af Produktionen). I Dr. Marcus' Undersøgelse i 1911 har vi en enestaaende Oversigt for den svenske Industris

Vedkommende. De svenske Fabrikers Tal er 33, tilhørende Aktieselskaber, med 14½ Mill. egen og 4 Mill. Kr. laant Kapital, samt 48 private med 6½ Mill. egen + 4 Mill. laante Midler (foruden 30 helt smaa, der tilsammen opererer med 1 Mill. Kr.); desforuden er der noget Haandværk og Husindustri, hvori der ikke produceres for ½ Mill. Kr. mod de 21 Mill. Kr., der udgør Fabrikernes Produktværdi; heraf har de 4 største de 7 Mill. Kr.

Af de 30 Mill. Kr. Kapital, der er bundne i svenske Fabriker, staar 6 i fast Ejendom og 10 i Lager og Inventar.

Tobakken beskæftiger 4500 Arbejdere, der hver producerer for 4850 Kr. Raavaren tager af den færdige Vares en Gros Værdi — for Cigarer 37 pCt., for Cigaretter 30, for Tobak og Snus 53 pCt. — over en Bank 40 pCt.! Arbejdslønnen forholder sig omvendt hertil, for Cigarer 29, for Røgtobak 11, for Snus 5 — over en Bank 15 pCt. af en gros Prisen.

Raavarens Mængde er i 100 kg Cigarer 134 kg, i Røgtobak 102, men i Snus kun 54; d. v. s. af 1 kg Raavarer (Stilk) bliver 2 kg Snus. Raavaren deles i Blad og Stilk, der egentlig er Affald. Affaldet fra Cigarfabrikationen anvendes til Røgtobak og Snus. Cigarer vejer 5 à 6 kg pro mille, Cigaretter fra 1 til 1¼ kg netto.

Produktionsudgifterne er selvfølgelig forskellige i Stordrift og Smaadrift. Medens de største Fabriker har 7 pCt. af deres Udgifter til deres Rejsende, Kontorhold og Agenter, har de smaa det dobbelte. Arbejdslønnen er absolut mindst paa de smaa Fabriker. I Sverige koster 1 kg forarbejdet Tobak 560 Øre, heraf falder knapt Hælvten paa Produktionsomkostninger, en Sjettedel er Told, knapt en Tiendedel er Gevinst og over en Fjerdedel er Detail-Tillæg. Af Detaillistens Brutto-Fortjeneste gaar over en Bank to Trediedele til Huslejen; vi skal senere under Monopolet paavise Forskellen mellem Smaadrift og Stordrift. Efter de svenske Erfaringer er Salgstillæg — Grossist + Detailavance for Cigarer og Cigaretter fra 66 til 75 pCt.

	Grossist Indkøbspris Kr.	Detaillist Kr.	Publik.-pris Kr.
Udenlandsk Cigar pr. 1000 ...	78	92	135
Indenlandsk	60	65	98
Udenlandsk Cigaret	15	17	25
Indenlandsk	13½	14½	24
Snus pr. kg	1⅓	1½	1,80

Som med mange andre Varer bærer Handelsomkostningerne et forfærdende Vidne om den uhensigtsmæssige Fordeling af Menneskets Arbejdskraft, som vor Tids Produktionsordning lider under. Naar Publikum betaler 284 Kr., tager Handelsudgiften de 118 Kroner.

10. Om Forskellen af Produktionsomkostningerne ved de forskellige Fabrikata giver U. S. A.s Erfaringer et godt Billede:

	Cigar	Cigaret	Andre Fabrik.	Gennems.
Antal Etablissementer...	16,250	150	450	ca. 17,000
Antal Arbejdere	131,000	4500	24,000	160,000
Løn (i Mill. Doll.)	55	1⅓	7	ca. 63
Funktionærer „	6	¼	2½	ca. 9
Diverse Udgifter„	36	5⅓	38½	ca. 80
Raamateriale „	75	6⅓	45	ca. 126
Produktionsværdi„	197½	16¾	116	ca. 330
Produkt pr. Arb. i Doll.	1507	3722	4896	ca. 2000
Arbejdsløn i pCt. af Varens Værdi	28	8	6	ca. 19
Raamateriale do	—	—	—	ca. 38

Cigarer tager størst Arbejdsløn, Tobakker mindst fordi de kun kræver lidt Omdannelse og Cigaretter, fordi Maskinerne erstatter Arbejdet. Cigaren tager 60 pCt. af Produktionens Værdi, og 80 pCt. af Arbejdertallet; Cigaretter tager 5 pCt. af Værdien og ca. 2½ pCt. af Arbejdertallet.

En særlig Form for Cigarer er Cerutter (Cigaril-

los), hvortil bl. a. Blade af ringe Længde og med Beskadigelse kan bruges, og som ikke kræver den dyre Behandling. De kan fremstilles i Forhold til Smagen meget billigt. Cigaretbeskatningen har overalt — ogsaa i Danmark — givet dette Produkt en stor Chance.

Koster en Vare 100 Øre er 8 Øre Kapitalrente og Arbejdsgivergevinst; andre 8 Øre faar Arbejderne, 21 Øre er Udgifter til Raastof; 23 Øre fordeles paa Administration og Annoncer, og 40 Øre koster det at bringe Varer fra Fabrik gennem Grossist og Detaillist til Publikum. I Sverige producerer hver Arbejder 1500 kg, i Frankrig 2800 kg. Til en gros Værdien lægges i Sverige op imod 50 pCt., men i Frankrig 9 pCt.. Arbejdslønnen er forskellig, fra de simple Maskinrullede, hvor Arbejdsløn pr. 1000 Cigarer vel er 8 Kr., til den fineste haandrullede, hvor Lønnen vel er 4 Gange saa høj. Pro mille faar Arbejderne a) ved en simpel haandrullet og b) ved en god 10 Øres Cigar:

	a)	b)
Ruller	10,50 Øre	18,00 Øre
Sortérer	1,50 —	2,30 —
Klistrer	40 —	40 —
Tilvirker af Bladene	1,80 —	2,70 —
	14,20 Øre	23,40 Øre

Danske Arbejdere tjener ca. 25 Kr., Kvinderne 18 Kr. ugentlig. Raavarerne i ovennævnte to Cigarer er henholdsvis 6 og 8 Kr. d. v. s. Raavare+Løn varierer fra ca. 20 Kr. til 32 Kr. pr. 1000. For en Del Cigarsorter er i Danmark Detailtillæget 40 pCt. — mindre for kurante Cigarer; et kendt 10 Øres Mærke vil en gros koste 84 Kr. pr. 1000. Raaverernes Pris er fra ¾ til 1¼ Kr. pr. kg. Enkelte Fabriker anvender Cigarmaskiner; et tysk Patent kan med 1 Arbejder pr. Dag lave 4000, et amerikansk Patent 8000 Vikler.

Danske Cigarer er ikke daarlige, vi eksporterer 200,000 kg til en Værdi af over ¾ Mill. Kr.

V. Cigaretten.

11. Cigaretten er som sagt bleven en dominerende Forbrugsartikel, og Cigarettens Udviklingsmulighed er enorm, fordi Cigaretforbrouget endnu er ringe i Sammenligning med det øvrige Forbrug. I Danmark anvendes ikke 10 pCt. af den anvendte Raatobak til Cigaretter. I U. S. A. bearbejdes 250 Mill. kg Raatobak til færdig Vare; men heraf anvendes kun 8 Millioner til Cigaretter mod 40 Millioner til Cigarer; men Cigaret Industrien er steget. I 1880 produceredes ½ Milliard Stk., i 1885 1 Milliard, i 1890 2½ Miliard; omkring 1900 4½ Milliard og i 1910 sandsynligvis 10 Milliarder. Af Cigarer produceredes i 1880 2½ Milliard, i 1905 5½ Milliard og i 1910 lidt over 8 Milliarder. Tag Finland, hvis Eksport af Cigaretter er firdoblet i 10 Aar, og hvis Forbrug fra 1901—1908 steg fra 500 Millioner til 1 Milliard; eller Rusland, hvis Produktion af Cigaretter og Papyros i 1880 var 3 Milliarder, 1890 4, 1900 15, men i 1910 20 Milliarder. Af hver 100 Frcs. i Varer, som udgik fra de franske Fabriker, indbragte Cigaretterne i 1876: 3 Frc., 1896: 9 Frc., 1900: 12 Frc., 1907: 16 Frc., i Vægt var i 1897 Cigarfabrikationen dobbelt saa meget som Cigaretfabrikationen, i 1907 vejede de 2 Sorter lige meget. I Østrig kræver Cigaretterne lige saa meget Raastof som Cigarerne (6½ Mill. kg). Af en samlet svensk Tobaksfabrikation af 35 Millioner kg gik i Sverige 3 Millioner kg til Cigaretter; i 1911 gaar henved 6½ Mill. kg ud af 41 Million kg til Cigaretter. Fra 1900 til 1910 er Forbruget i Ungarn pr. Individ vokset fra 50 til 100 Stk.; i de sidste 30 Aar er Cigaretforbruget i Rumænien vokset fra 7 til 300 Millioner.

12. Af de 81 betydende svenske Fabriker var 9 egentlige Cigaretfabriker, foruden at 5 Cigarfabriker ogsaa lavede Cigaretter; ialt produceres i 1910 250 Mill. Stk. Cigaretter til en Værdi af 3 Millioner Kr. 3 Fabriker fremstiller alene ni Tiendedele af hele Ri-

gets Cigaretfabrikation, den største alene Halvdelen. 70 pCt. af de svenske Cigaretter har Mundstykke.

De tre største Cigaretfabrikers Status balancerer med 4½ Mill. Kr.:

Aktiva:

Fast Ejendom	800,000 Kr.
Inventar	300,000 —
Lager	820,000 —
Udestaaende Fordringer	720,000 —
Vareværdier etc.	1,200,000 —
etc.	

Passiva:

Aktiekapital	3,000,000 —
Reserver	200,000 —
Nettogevinst	340,000 —
etc.	

1905 androg fast Ejendom og Maskiner 580,000, nu 1,100,000, Lageret i 1903 280,000, nu 820,000 Kr. De tre Fabriker solgte (1910) for 2⅓ Mill. Kr. med en Løn til 466 Arbejdere af 340,000 og en Gevinst af 340,000 Kr. = 15 pCt. af Omsætningen = 11¼ pCt. af Kapitalen. Da Kapitalen mindst er udvandet med ⅔ Mill. Kr., kan vi sige, at den aktuelle Kapital — inkl. den faste Kapital — omsættes 1 Gang, den cirkulerende Kapital 2 Gange. Omsætningens 2⅓ Mill. fordeler sig som følger:

Raavarer	800,000 Kr.
Arbejdsløn	340,000 —
Forvaltning	120,000 —
Annoncer og Rejsende	310,000 —
Diverse Udgifter	330,000 —
Cigaretpapir	60,000 —
	1,960,000 Kr.
Gevinst	340,000 —
	2,300,000 Kr.

De tre Fabriker anvendte 200,000 kg Raavarer til Værdi 800,000 Kr. (d. v. s. Raavarens Værdi var 3 Kr. 11 Øre pr. kg + Told 89 Øre). 90 pCt. af Raavaren var af tyrkisk, 10pCt. af russisk Oprindelse. Af de 466 Arbejdere var 93 pCt. Kvinder: Hælvten havde under 12 Kr. ugentlig, 15 pCt. over 18 Kr.

Det kan ikke betale sig at ryge Mundstyk-Cigaretter (Tobakken i 1000 Stk. vejer kun ¾ kg, men i Cigaretter uden Mundstykke 1¼ kg)!

13. I Gennemsnit koster Cigaretter i Udsalg 14 Kr. pr. 1000 Stk.; 5 pCt. koster 10 Kr. pr. 1000, 50 pCt. mellem 11 og 15 Kr. pro mille; knapt 1 pCt. er over 2 Øre værd.

De danske Erfaringer giver lignende Tal:

	Danske pCt.	Import. pCt.
Detailpris under 1 Øre	45	37
do. 1—1½ Øre	48¾	41¾
do. 1½—2½ Øre	4⅔	10
Finere ca.	1½	11¼

Medens der i Danmark er 22 Bedrifter, der producerer Cigaretter, falder 95 pCt. af Produktionen (270 Millioner) paa de 6 største; hertil kommer 130 Mill. indførte Cigaretter (=en Trediedel af vor Forbrug).

De dyreste Cigaretter er alle udenlandske (Stempelafgiften for Cigaretter indbragte i 1913 ¾ Million).

Den danske Cigaret indføres ikke til Sverige, hvis Told (4 Kr. pr. kg) har umuliggjort enhver Eksport. Af de 10 egentlige danske Fabriker er iøvrigt de 4 Filialer af udenlandske Huse.

Ser vi paa Udgifterne foruden til Raavarer, finder vi, at Mundstykkepapir koster ½ Kr. pr. kg (hvad der er nok til 2000 Cigaretter), og Papæsker koster 1½ Kr. pr. 100. Cigaretpapir koster 10 Øre pro mille.

Et sandsynligt Fremtidsforbrug af 500 Millioner, vilde fordele sig med 100 Mill. af udenlandsk og 400 Mill. af dansk Fabrikat; med Hensyn til Kvalitet har vi nedenstaaende Fordeling:

Detailpris under 1 Øre	185	Mill.
do. 1—1½ Øre	135	—
do. 1½—2½ Øre	90	—
do. 2½—4 Øre	50	—
do. over 4 Øre	40	—

Nobel og Obel producerer hver 20 Mill. Cigarillos (Damecigar), som ikke rammes af Cigaretskatten; Cigaretter kan produceres med 10 pCt. af den Arbejdskraft, som Cigarillos kræver (300,000 Cigarillos 90 Arbejdere, et lignende Antal Cigaretter kun 9). Cigaretter kræver næsten ingen Arbejdskraft, naar Fabriken er udrustet med de bedste Maskiner.

14. Ved koncentreret Drift kan højst 25 Kvinder lave 1 Mill. ugentlig, eller 200 Arbejdersker 400 Mill. Cigaretter aarlig. Sæt deres Løn til 15 Kr. ugentlig for 8 Timer, hvad der giver 150,000 Kr. aarlig. Æsker og billig Pakning ½ Øre pr. 40 Mill. = 200,000 Kr., Raastof 400,000 Kr. à 2½ Kr. = 1¼ Mill. Kr., heraf faas 400 Millioner Cigaretter à 1¼ Øre lig med 5 Mill. Kr.. Vil et Statsmonopol give 12½ pCt. til Detaillisten og 7½ pCt. til Grossister og Embedsmænd, der administrerer Fordelingen, faar vi til Statskassen 4 Mill. Kr. af den indenlandske Produktion, hvad der med 1⅓ Mill. Produktionsudgifter bliver 2⅔ Mill. Hertil kommer 100 Mill. Stk. udenlandske Cigaretter, som Staten selv indfører, og hvorpaa den beregner sig selv i Gennemsnit 1 Øre i Fortjeneste, dette giver 1 Million Kr. Et Cigaret Monopol vilde give Staten netto 3⅔ Million Kr., endda under ret ugunstige Forhold og uden at Priserne for Publikum forhøjes.

De 100 Mill. udenlandske Cigaretter vejer 100,000 kg, deres Indførselsværdi vil være højst 1½ Øre pr. Stk. eller 1½ Mill. Kr., 30 pCt. Tillægstold heraf er ca. ½ Mill. Kr. Den nuværende Stempelskat andrager ¾ Mill. Kr. Tolden af 100,000 + 400,000 kg à 64 Øre pr. kg er ⅓ Mill. Kr. Med den nuværende Tobaksbeskatning vil et Forbrug af 400,000 kg indenlandske og 100,000 kg fremmede Cigaretter ialt give lidt over 1½

Mill. Kr. Et Monopol vil da, ud over hvad den nuværende Cigaretbeskatning byder Statskassen, give ca. 2 Mill. Kr. Og Cigaretforbruget er i Stigning. Af de 2 Mill. skal selvfølgelig Overtagelsesomkostningerne af bestaaende Fabriker udredes. Vil man iøvrigt indføre Cigaret-Monopol, vil det være klogt først at ophæve den Tillægsværditold af 50 pCt., som Cigaretter svarer ved Import, og som nærmest angiver Beskyttelsens Højde, hvis Værdi i 1912 kan anslaas til ca. 1 Mill. Kr. aarlig.

VI. Danmark.

15. Ogsaa i Danmark blev Tobakken modtaget med Uvilje, og Christian d. 4. forbød dens Indførsel, men allerede kort Tid efter opdagede man i Tobaksforbruget en Skattekilde; medens Forbruget 1640 var 100 Pd., var den 1650 5000 Pd. og 1670 formentlig 100,000 Pd., 10 Aar efter 200,000 Pd., som bearbejdedes af 7 københavnske Spindere, hvoraf mange var indkaldte, lokkede ved Privilegier; de lærte os at dyrke Tobak. I nogle Aar har vi i Danmark et til en Købmand bortforpagtet Handelsmonopol, som senere skulde være udviklet til Fabriksmonopol. I det 18de Aarhundrede skred Dyrkningen af indenlandsk Tobak frem; Egnene omkring Middelfart og Fredericia blev Hovedsæderne. Omkring 1775 var hele Glaciet omkring Vesterport en Tobaksager, vi avlede da ½ Million Pd.; Tobakspinder Lauget havde faaet Eneret paa at indføre Tobak mod at det omkring København dyrkede mindst 50 Tdr. Land og omkring andre Byer 4 Tdr. 1816 laver A. Radenkop sin første Cigar. Med Aarhundredets Skifte forfalder den kunstige Opdyrkning; Minimum naaedes 1907 med 70 Hektar, i 1914 er der 87 Hektar; Produktionen er næppe over 125,000 kg, hvis Værdi højst er 2 gamle Mark pr. kg.

Importen er stadig stigende; i 1870 indførtes 2⅔ Million kg Raatobak og 60,000 kg bearbejdet Tobak,

i 1900 henholdsvis $4^1/_5$ og $\frac{1}{2}$ Million, i 1913 har vor Nettoindførsel været $4\frac{3}{4}$ Million kg Raatobak, 140,000 kg Cigarer, 100,000 kg Cigaretter og 225,000 kg Røgtobak; af Snus og Skraatobak er vor Merudførsel 100,000 kg.

Over 9 Tiendedele af vor Import er Raavarer; d. v. s. vi har altsaa en ret antagelig Tobakindustri, hvis Produktionsværdi nu har passeret 20 Mill. Kr.

Produktionsmængde:

	1897	1905	1908	1913
Cigarer Mill. Stk.	150	216	267	230
Cigarillos Mill. Stk.	10	20	37	65
Cigaretter Mill. Stk.....	10	0	30	271
Røgtobak Mill. kg	2,1	2,2	2,2	1,9
Skraa og Snus Mill. kg	1,4	1,3	1,3	1,3

Gennemsnitsprisen pro mille:

	1905	1910
Cigar	44	54
Cigaretter	$5\frac{1}{2}$	$5\frac{1}{2}$
Røgtobak	130	176

Vor Cigaretindførsel er nu taget af; vor Produktion, der i 1905 var standset, tog Fart i Læ af Toldbeskyttelsen af 1908, der faktisk 8-doblede Tolden. Mange Cigaretfabriker er oprettede: Obel, Nobel, Augustinus og Vejle. 4 udenlandske Firmaer har oprettet Cigaretfabrikker her i Landet, hvoraf det største er American Tobacco Co. (stor ny Fabrik paa Amager), Bogdanoff, og det finske Strenberg.

Vi bruger Sumatra til Dæk, Java til Omslag og Brasil til Indlæg. Indlægget synes at blive ringere, ogsaa i Pris, fordi Omslag og Dæk stiger i Værd, og altsaa levner et mindre Beløb til Cigarens Indmad.

Industriberetningen opgør over 400 Cigar- og Tobaksfabriker med 6500 Arbejdere, i 1850 150 Virksomheder med 500 Arbejdere, i 1880 350 med 2000 Arbejdere.

Vort Tobaksforbrug anslaas i 1911 til 1,8 kg pr. Individ (til Værdi 3 Kr.); den er gaaet lidt ned i Kvantitet, lidt op i Kvalitet. I 1870 hidrørte kun 4 pCt., nu 16 pCt. af Tobakstoldindtægt fra Cigarer.

Med et rundt Tal importeres 5 Mill. kg Tobak til en Værdi af 8 Mill. Kr., hvoraf svares i Told i 1912 3½ Mill. Kr.

VII. Amerikas Produktion og Told

16. En Gennemgang af de amerikanske Fristaters Produktionsudvikling vil give det bedste Indblik i Tobaksforretningens Organisation, og derigennem iøvrigt i en Stortrusts Organisationsform og Arbejdsmethode.

U. S. af A. er Verdens største Dyrker, største Fabrikant og største Forbruger af den brune Urt. Det hjemlige Raaprodukt avles paa 1 Mill. acres, er 70 Mill. Dol. værd og vejer 800 Mill. Pd. (Største Høst ½ Mill. Tons, hvoraf 38 pCt i Kentucky). Desforuden importeres 30—40 Mill. Pd. fra vestindiske Øer. Af disse 830 Mill. Pd. eksporteres over 300 Mill. Pd. (til Værdi 33 Mill. Dollar) som Raavarer, over 500 Mill. bruges i indenlandsk Fabrikation (i de bedste Aar eksporteres Halvdelen af Høsten). Denne Eksport af Raatobak følger Loven for andre amerikanske Raavarer, højst at vokse absolut, men at aftage relativt, idet Avlen ikke vokser med Folketallet. Eksporten gaar til England (to Femtedele), Italien (en Tiendedel) og Frankrig. Af færdige Varer importerer U. S. næsten intet (for 5 Mill. Doll. andet+4 Mill. Doll. Portorico); Eksporten var af samme Størrelse (6 Mill. Doll. i 1906), dog er dette Tal siden 1906 vokset, idet nu Halvdelen af de i U. S. fabrikerede Cigaretter eksporteres (ɔ: for 10 à 12 Mill. Doll.).

Af de 500 Mill. Pund Raavarer fabrikeres nu for 350 Mill. Dollars; i 17,000 Etablissementer er udbetalt 63 Mill. i Løn og købt for 126 Mill. Dol. (38 pCt.) Raavarer. Hver Arbejder fabrikerer i Gen-

nemsnit for 2000 Dollars. De fleste af de mange Fabriker er smaa, den egentlige Fabrikation samles paa mindre end 100 Værksteder. ¾ af alt det bearbejdede Raastof anvendes af den store Tobakstrust, som ogsaa fremstiller over ¾ af den færdige Vare. Produktionens Udvikling fremgaar af nedenstaaende:

	1890	1910
Cigaret- og Cigarproduktionens Værdi i Mill. Doll.	130	230
Andet Tobak	65	130
	ca. 195	360

De grovere Varer fremstilles nær ved Avlingsstedet (Negerstaterne); de finere Varer i Øststaterne; Cigaretten i New York. Værdien af Raatobakken varierer stærkt: i Gennemsnit er den 10 Cents pr. Pd., men f. Eks. er Floridas Høst op mod ½ Doll. værd.

Produktionens Fordeling (Vægt 500 Mill. Pund) er som følger (1907):

Store Cigarer	7½	Milliarder	Stk.
Cerutter	1	—	—
Cigaretter	7	—	—
Plug	170	Millioner	Pd
Fine cut og Twist	25	—	—
Røgtobak	180	—	—
Snus etc.	25	—	—

Forholdet mellem de forskellige Sorter ændres paa en kuriøs Maade, alt eftersom vi betragter Vægt eller Værd. Medens Cigaretter i 1906 baade med Hensyn til Vægt og Værd androg ca. 5 pCt., androg Cigarerne i Vægt 30 pCt., men i Værd 60 pCt. af Produktionen. Omvendt med Tobakken. Medens Plug og Twist gaar tilbage, gaar de egentlige Røgtobakker frem, dog ikke i Forhold til Cigaretter, hvoraf Forbruget var 1880½ Milliard, 1890 3, 1900 5, 1910 ca. 8 Milliarder.

17. Dyrkningen i U. S. er fri; Told og indenlandsk Afgift gaar i Forbundets Kasse. 1862 var Skatten ret lav; Raavaren beskattedes ved Told, den færdige Vare ved Akcise. Borgerkrigen 1861—64 nødvendiggjorde høje Toldsatser, men nu faar vi den indenlandske Afgift, „the internal revenue tax", der betales baade af inden- og udenlandsk Vare; denne nedsættes noget i 1868 og falder indtil den spanske Krig (1898) for derefter atter at forhøjes. Skatten oppebæres som en *Stempel- eller Banderole-Skat;* Detaillisterne skal ikke anmeldes til et Register, men er ansvarlige for, at de kun sælger Cigaretter og Tobakker i stemplede Pakker. Derimod er de Personer, der handler med Raatobak, underkastet Anmeldelsespligt og Kontrol. Dyrkeren har dog Salgsfrihed med Hensyn til Raavaren. Fabrikanten skal anmelde sig for Toldvæsenet og angive sin Bedrifts Art og Beliggenhed; han er underkastet Bogkontrol.

Hver tiende Dag anmeldes Af- og Tilgang i Lagerbeholdningen; Pakningerne er normerede med Hensyn til Størrelse og Form. Tolden indbragte i 1886 5 Millioner og den indenlandske Afgift 40 Millioner Dollars. Under den spanske amerikanske Krig var Toldafgiften 15 Millioner og indenlandsk Afgift 60. Og i 1910 henholdsvis 30 og 50 Millioner Dollars.

Beskatningen fremgaar af nedenstaaende:

Told (1913):

Dæksblade: uribbede	185	Cts.	
afribbede	250	—	
Indlæg: afribbet	50	—	
Al anden Tobak	55	—	
Affald	35	—	
Snus	55	—	
Cigar- og Cigaret-Hylstre	450	—	+ 25 pCt. af Værdien

Tolden paa Blade er forhøjet for at forringe den store Beskyttelse, der var, idet Cigarer f. Eks, allerede i 90'erne havde den nu indførte Sats. I 1898 forhøjedes Told og indenlandsk Afgift til Dækning af Cuba-Krigens Udgifter (atter reduceret 1902).

Den indenlandske Afgift, der erlægges af al Tobak, inden det i *bearbejdet* Stand gaar i Forbruget, er for Tobak 8 Cts. pr. lb., for Cigarer 3 Doll., for Cerutter ¾ Dol., for Cigaretter 1¼ til 3½ Dol. for hver, alt efter Værdien (men til en Værdi af over eller under 2 Dol. pr. mille).

Endnu skal bemærkes, at i U. S. er der et indviklet System af Næringsafgift, saa at baade Handlende og Fabrikanter skal betale „*Licens*" varierende fra 6 til 24 Dol. aarlig.

VIII. American Tobacco Co.

I 1875 produceredes i U. S. A. 50 Millioner Cigaretter; Nedsættelsen af Cigaretafgiften stimulerede i 1883 det stigende Forbrug, som i 1884 overskred ½ Milliard og i 1890 2½ Milliard Stk. Store Cigaretfabrikker var vokset frem, snart var der Aftale og snart Kampe imellem disse. Den største var Duke, der i 7 Aar forøgede sin Produktions Værdi fra 200,000 til 5 Millioner Dollars. Men der var enkelte Aar, hvor hans Avertissementsudgifter alene androg den ene Million.

1890 besluttede de store Selskaber, trætte af Kampen, at organisere „the American Tobacco Co.", hvis Kapital sattes til 25 Mill. Dollars og som kontrollerede 90 pCt. af Cigaretproduktionen. Selskabets Monopolstyrke beroede paa Besidelsen af Bonsak's Cigaretmaskine, som havde nedsat Fabrikationsudgifterne for Cigaretter fra 4 Kr. til 30 Øre pro mille. Selskabet drev iøvrigt den Politik at opkøbe ny Maskinpatenter, snart for at bruge dem, men nok saa meget for at hindre deres Fremkomst i Konkurrenters Haand. „American" opkøbte i de

følgende 10 Aar en Mængde Fabriker og konkurrerede andre tildøde; den begyndte at fremstille Shagtobak og gik i 1891 ind i Plugtobak-Branchen.

I denne var der allerede siden 1884 et Cartel mellem Fabrikernes Agenter og Detailhandlerne.

Americ. Tob. Co. vilde imidlertid tvinge sin egen Vare frem og solgte under den opstaaede Kamp en Pakke Plug Tobak under Navn „Battle Ax" for 13 Cents pr. Pd. (hvoraf Halvdelen var Skat) til Detaillisten, medens den samme Tobak under et andet Navn solgtes til 30 Cents. I Løbet af 4 Aar firdoblede „American" sin Produktion og naaede op paa Siden af de største Plugfabrikker. I 1898 blev der Fred; de største Plugfabrikker sluttede sig sammen med „American" og dannede „the Continental Tobacco Co.", hvis Aktiers Majoritet laa hos „American". Continental, der ved sin Dannelse producerede 100 Millioner Pund, opkøbte andre Fabriker, der, ligesom American, var stærkt overkapitaliserede.

Continental gik ogsaa ind i Snus-Forretning og kom i Kamp med American Snuff Co., som i 1890 ejede en stor Fabrik, og i 1898 havde samlet en Mængde Fabriker under sig. Anno 1900 ophørte Kampen, Snus-Trusten gik ind under „American" og Continental og overtog deres Snusfabriker. I Cigaretfabrikationen var der vel store Fabriker, men Haandarbejdets Eksistents vanskeliggjorde Trustdannelse og tillod de smaa Fabrikanter at leve.

American Cigar Co. samlede imidlertid en Del Fabriker, og efter nogen Kamp var dette Americans Datter-Selskab det ledende ogsaa indenfor denne Branche.

19. Gennem Continental, Snus- og Cigar-Trusterne havde American udvidet sit Herredømme. Ved Aarhundredets Skifte sker der imidlertid en Revolution, idet Banquiers og Finansmænd nu trænger sig ind i Tobaksfabrikationen for ved en Række Børsmanøvrer at indtjene Millioner. I 1898 havde Wall-street jobberne Ryan, Whirtney og andre opkøbt forskel-

lige Fabriker i Union Tobak Co. Efter nogen Kamp blev Mr. Duke tvunget til en Fred, hvormed de nævnte Børsmænd fik Plads i Continentals Bestyrelse.

Forinden havde American udbetalt sine Aktionærer 100 pCt. i Friaktier. Dette saavel som Købet af Union bragte Americans Kapital op til 69 Millioner Dollars. I 1901 dannedes som Kronen paa Værket Consolidated Tobacco Co., som var en *holding Trust*, under Ledelse af de nævnte Finansmænd. Den overtog Flertallet af Aktierne i American og Continental. Dette var en flot Forretning. Man havde forberedt denne ved i en Aarrække at lade Continental betale en meget lille Dividende. Nu tilbød Consolidated Aktionærerne i Continental at give dem fine 4 pCt. Obligationer for deres slet forrentede Aktier. Et lignende Tilbud gjorde man Americans Aktionærer; i begge Selskaber havde Consolidateds Folk sikret sig Majoritet og Forslaget vedtoges.

De seks Mand, som holdt Flertallet af Aktierne i Consolidated, vidste, hvad de gjorde. Kongressen var i Færd med at nedsætte Tobaksafgifterne; de seks Mand var besluttede paa ikke af den Grund at nedsætte Priserne, saaledes at Toldnedsættelsen vilde gaa i deres Lomme.

For 54 Mill. American Aktier gav Consolidated 108 Mill. i sine egne bonds (Obligationer) og for 48 Mill. Continental Aktier 48 Mill. i bonds — i alt 156 Mill. Consolidateds egen Kapital var 30 Mill., hvoraf mindst 5 Mill. var Gründerhonorar; ved at skyde 10 Mill. til, havde Ryan og hans Venner saaledes Majoritet paa Consolidateds Generalforsamling og raadede over store Dele af U. S.s Tobaksproduktion.

Endnu et Skridt manglede: Fusionen „the merger" af 1904. Højesteret havde i dette Aar erklæret Morgans Holding Truster — Northern Pacific og Great Northern securities Co. for ulovlige efter Trustlovene,

og samme Dom forudsaa man vilde ramme Consolidated. For at forebygge dette og da tilmed Consolidateds Obligationer kunde opkøbes til 70, ja under en kort Wallstreet Krise til 50, samlede man nu alle Fabrikerne og Consolidated under det oprindelige Navn „American Tobacco Co.", der fra nu af var Betegnelsen for selve Trusten.

Man udstedte 100 Mill. i ordinære Aktier, 80 i Præferenceaktier og 140 Mill. i Obligationer. Her var en saa vældig Overkapitalisering, at henimod 10 Gründere gratis havde de 50 Mill. i ordinære Aktier, de skulde have for at holde Flertal paa Generalforsamlingen; thi kun de ordinære Aktier havde Stemmeret, og disse Gründere var de samme Folk, der raadede i alle U. S. Truster.

Det lykkedes Americans Ledelse at blive af med deres Obligationer og Præferenceaktier til Offentligheden, de havde realiseret en Gevinst, havde reddet deres Indskud og havde endda beholdt en Majoritet af de ordinære Aktier.

To Aar efter repræsenterede Kombinationen med sine Underselskaber (idet Snus- og Cigar-Compagnierne beholdt den juridiske særlige Eksistens) 317 Mill. Kapital. Den havde slugt 250 større Selskaber, repræsenterende over 1000 oprindeligt individuelle Foretagender. Den kontrollerede fire Femtedele af U. S.s Produktion af alle Arter, undtagen af Cigarer, hvor kun 17 pCt. af Produktionen var paa Trustens Haand.

20. Trustens Styrke karakteriseres af følgende Tal: Fra 1890 til 1906 var Americans Andel af U. S.s Cigarfabrikation vokset fra 4 til 16 pCt., af Røg-, Snus- og Shagtobakker fra 7 til 77 pCt., medens Cigaretproduktionen holdt sig nær op til $\frac{7}{8}$. Men de $\frac{7}{8}$ af Cigaretterne androg i 1890 3, i 1900 $4\frac{1}{2}$ og i 1906 $7\frac{1}{2}$ Milliarder og i 1910 op mod 10. I 1890 bearbejdede Trusten 20 ud af 270 Mill. Pd., i 1906 310 ud af 400 Mill. Pd.

I 1897 var der 54 Fabriker, der fabrikerede over 1 Mill. Pd., heraf havde Trusten de 8, i 1906 var Tallet uændret, men Trusten ejede de 35.

Den tekniske Concentration kan maales ved, at to Fabriker havde fabrikeret alle Cigaretterne.

Et morsomt Eksempel paa Americans Politik giver dets Forhold til Arbejderne. I lang Tid hævdede den ikke at ville bruge Fagforeningsfolk. Nogle uafhængige Fabrikanter sluttede derfor Overenskomst med disse og fremstillede en med organiseret Hjælp skaaret og med Fagforeningsmærket forsynet Pakke Shagtobak, som nu blev foretrukket af Arbejderne. Det lykkedes nu Americans Folk at faa Flertallet af Aktierne i disse Fabriker; medens den i sine egne Fabriker stadig skyder organiserede Arbejdere ud, bruger den i de tilkøbte Fabriker ikke blot organiserede Arbejdere, men averterer endog med sin Loyalitet overfor Arbejderne. I Konkurrencen med andre Selskaber har vi det samme Princip: den samme Vare sælges i forskellige Pakninger til forskellige Priser.

21. Til Trusten, der havde slugt det oprindelige American og Continental, hørte en Række Hjælpeselskaber, først Snus- og Cigarselskaberne, men dernæst ogsaa Selskaber, der fuldbyrdigede Trustens Organisation i Dybden. Selskabet grundlagde Fabriker eller erhvervede Aktieflertal i Selskaber, der havde Piber, Tændstikker, Tinæsker, Indpakningspapir, Etiketter, Maskiner til Fabrikation; yderligere Grossistselskaber, ja Detailselskaber, der havde „Stores“ over hele Unionen.

Systemet, der holdt den sammen, var, at Trusten og dens højst 10 Ledere holdt Aktieflertal i de forskellige Selskaber, indsatte de 10 som Bestyrelsesmedlemmer, i alt Fald saaledes at Bestyrelsens Flertal i de omklamrede Selskaber tilhører Trustledelsen. (Interlocking directorates: A er Bestyrelsesmedlem i B's Selskab, B i A's).

Trusten oparbejdede en god Eksport i Cigaretter;

men da Transportforhold og Toldforhold ofte hindrede en saadan Handel, gik man andre Veje.

Allerede i Begyndelsen af 90'erne havde the American haft Aktier i udenlandske Fabriker, f. Eks. i Australien og senere i Japan. 1901 købte det ⅔ af Kapitalen i Dresdenerselskabet *Jasmatzi*.

I England havde de amerikanske Cigarettilførsel vakt Uvilje og de engelske Fabriker besluttede at tage Kampen op i en fælles Aftale. American købte den ene af de store engelske Fabriker (Ogden) for 5½ Mill. Doll. De britiske Fabrikanter dannede Imperial (7½ Mill. Lst.), og Meningen var at anlægge Fabriker i U. S. En hæftig Krig, hvori American foruden at sælge billigt tilbød Detaillisterne hele Ogdenfabrikens Profit, endte med, at Englænderne underkastede sig: Imperial overtog til altfor høj Betaling Ogden og lovede at være Americans Salgsagent i England; American overtog en Del af Imperials Aktier.

Imperials, Americans og Continentals Forretninger overtoges af „British American Tob. Co.", hvis Maal dels var at lede Eksporten og dels som holding trust at eje Aktierne i de Foretagender, snart blotte Importhuse og snart Fabriker, som Trusten oprettede over hele Europa.

Australien, Canada, Sydafrika, New Zeeland, Belgien, Tyskland, Rusland, Ægypten og Danmark fik Salgskontorer, der, hvor Toldforhold og Forbrugets Vækst gav Chancer, selv optog Cigaretfabrikation. Alle disse Selskaber ejes af det engelsk-amerikanske Selskab. I Bestyrelsen sidder i Reglen nogle Amerikanere og Englændere samt nogle indfødte Personer, hvis Magt og Anseelse er mindre end deres relativt gode Indtægt.

IX. Trustens Finansiering.

22. I 1911 afgav Handelsdepartementet i Washington sin sidste Rapport om Tobakstrusten, deri behandler

den Trustens finansielle Resultat. Fra 1890—1910 er Americans Kapital vokset fra 25 til 325 Mill. Doll.; men af disse 325 Millioner repræsenterer de 150 Millioner Goodwill; nu er en Del nedskreven. Rapporten gaar ud fra, at Goodwill i Virkeligheden er kapitaliseret til 175 Mill. Doll., endda der kun er betalt 65 Millioner for den. Nu maa det huskes, at en Del af den virkelige paaviselige Kapital (Fabriker og Lagre) ikke er anskaffet ved Kapitalindskud udefra, men ved, at man af Aarets Udbytte paa Vedligeholdelseskontoen har anvendt Penge til Nybygninger og Udvidelser.

Et enkelt Anlæg, W. Duke & Sons, kan vi følge. I 1885 var det vurderet til ½ Million. Uden anden Forøgelse end Overskudsfortjeneste, kapitaliserede Selskabet i 1890 til 7½ Million Doll., som stadig uden Tilskud udefra voksede til 22 Millioner i 1908. I 20 Aar er dernæst udbetalt ialt 17 Millioner til Aktionærer og Obligationsejere. Ialt har da Dukes halve Million siden 1887 ynglet op til 39 Millioner. Disse Indtægter er gennemgaaende kommen paa Mr. Dukes og 8 eller 9 Finansmænds Hænder. Fremgangsmaaden har været den samme: Under Konkurrencekamp holdes Udbyttet nede, derefter dannes et Selskab, som udløser de gamle Aktionærers Aktier med egne Obligationer. Naar Konkurrencen saaledes er hørt op, og Monopolet etableret, drives Udbyttet i Vejret i det nye Selskab. Dette Merudbytte overkapitaliseres, saaledes at der paa det udstedes et meget stort Beløb Stamaktier, Preferenceaktier og Obligationer. Finansmændene faar stadig deres oprindelige Indskud igen, idet Obligationsmængden svarer hertil; de realiserer deres Profit ved at sælge Preferenceaktierne og beholder deres Magt i Selskabet ved at beholde Flertallet af de almindelige Aktier, hos hvem Stemmeretten ene beror. Ved at anvende Aarsudbyttet til nye Anlæg, men saaledes at det opføres paa Vedligeholdelseskontoen, skaffer man et lavt Udbytte samtidig med, at man feder Selskabet; Bestyrelsen køber

Aktierne op; nu gaar man den modsatte Vej, man sulter Selskabet og udbetaler det Beløb, som egentlig burde gaa til Vedligeholdelse, som en høj Dividende, der tillader Bestyrelsen at sælge Aktierne til høj Kurs. Snart er Selskabets Kapital Obligationer, snart er den Aktier.

Denne Proces med Sammenslutning, med Overkapitalisering og med Kurs-„treiberei" fortsættes, hver Gang American opsluger et nyt Selskab. Nogle vil paastaa, at af de 316 Millioner er ikke en Trediedel virkelig indskudt Kapital.

23. Trustens Fortjeneste svinger mellem 15 og 20 pCt. af den nominelle Kapital eller op imod 40 pCt. af den indbetalte Kapital eller mellem 25 og 30 pCt. af den virkelige Værdi af Trustens Fabriker og Lagre.

I enkelte Grene en Fortjenesten større, f. Eks. gav i 1910 Stamaktierne i Snus-Forretningen, som alle var Vand, 27 pCt. Det berømteste Eksempel paa Trustens Magt var, da den var i Stand til at holde Priserne oppe, uagtet Krigsskatten af 1898 i 1902 blev ophævet. Som vi ved en anden Vare saa det i Danmark, er Trusten altsaa i Stand til at tilegne sig en Skattenedsættelse, som var tiltænkt Forbrugerne.

Trusten ejer nu ca. 30 Mill. i udenlandske Anlæg. Indkomsten er op mod 4 Mill. Doll. Fra 1899—1904 varierer Indtægten af den Art Anlæg mellem 3 og 8 pCt. af den investerede Kapital, i 1908 gav den engelske Forretning (Imperial) 12 pCt. til sine Stamaktier, medens Fastlandsforretningen (british American) gav 20 pCt.!

Den omtalte offentlige Rapport opsummerer den Lære, som Tobakstrustens Historie giver os, som følger:

a) en enorm Skabelse af „Kapital" udover den virkelig anbragte Kapital, dels ved Overkapitalisering og dels ved Trustens eget Overskud.

b) enorm Fortjeneste paa den faktiske Kapital.

c) en Vækst i Trustens Evne til at tjene, voksende direkte med dens Magt over Markedet.

d) Evnen til at holde Priser oppe, selv om disse paa Grund af Ændringer i Skatter, Transport- eller Frembringelsesudgifter burde falde.

e) Nogle faa — højst 10 — Finansmænds Evne til at tilegne sig det hele gennem Kombinations- og Børsmanøvrer.

f) hertil burde føjes den betegnende Prædominans af Børsmænd over Købmænd og Fabrikanter, der efterhaanden trænges ud af Ledelsen.

X. Beskatningens Udvikling.

24. Da Tobakken kom til Europa, tog Regeringerne straks S t a d e i m o d d e n; Teologerne var klare paa, at der maatte være noget djævelsk ved at puste Røg gennem Næse og Mund og krævede Piskning som Straf mod Lasten (Schweitz), medens Paven banlyste Røgerne; nogle Steder blev Tobaksspinderiet uærligt Haandværk. Rusland og Tyrkiet straffede Røgerne med at afskære Næsen eller med D ø d e n, Frankrig, Sverige og Finland forbød Dyrkning og Indførsel, det samme gjorde Christian IV.

Snart efter tillod man dog Apotekerne at sælge Varerne som Lægemiddel. Forstaaelsen af, at Tobaksforbruget, som alligevel var vanskeligt at hindre, kunde give Anledning til en udbytterig Beskatning, førte til, at man tillod Indførsel m o d T o l d, medens i de fleste Lande indenlandsk Avl blev forbudt; men ogsaa dette ændredes, i det 18de Aarhundrede opmuntrede Regeringen Tobaksavlen og endte med at gøre ogsaa denne til Genstand for Beskatning.

Beskatningen har forskellige Former; den oprindeligste er T o l d e n, e n s for al Art Tobak; senere sondres mellem fin og gemen Tobak, endelig mellem Raatobak og færdige Varer. Da Cigaren kommer frem, fortsættes G r a d u e r i n g e n, hvorpaa Kro-

nen sættes gennem Cigarettolden, naar denne gradueres efter Værdien. Værdiprincipet gennemføres dog kun delvis ved Vægttoldens Bibeholdelse, hvor Værdielementet spiller ind, naar man deler Varen i Positioner, f. Eks. for Raavarens og Røgtobakkens Vedkommende efter Oprindelseslandet, for Cigarer og Cigaretter efter Vægt pr. 1000 Stk. Den rene Værditold kendes kun i Begyndelsen af Toldbeskatningens Historie, forlades derefter og kom atter først igen i Slutningen af det 19de Aarhundrede, da Tobaksskatten trængte sig frem som den mest betydende af de indirekte Afgifter.

25. Tolden fremkalder Accisen, den indenlandske Afgift paa Dyrkning og Fabrikation, en Afgift, der ligesom Tolden i det 18. Sekel bortforpagtes og derigennem kommer til at hvile meget tungt paa Forbrugerne. I det 17de Aarhundrede melder Monopolet sig; dette udvikler sig fra Enevældens ejendommelige Næringssystem, hvor den enkelte Fabrikant skulde have Privilegium til at drive sin Virksomhed paa Trods af Laugsordenen. Til Privilegiet sluttede sig ofte en Eneret; saa snart den eneberettigede Fabrikant gav en Afgift til Staten, havde vi det bortforpagtede Fabriksmonopol. Undertiden var Monopolet kun et Handelsmonopol, for saa vidt som Tobaksspinderne udøvede deres Næring indenfor Laugsreglerne, men skulde sælge deres Produkt til Monopolforpagteren, af hvem de ogsaa skulde købe deres Raastof. Undertiden var Tobaksspinderlauget Forpagter af Monopolet. I Slutningen af det 18. Sekel misbrugte Monopolforpagterne deres Ret, chikanerede Befolkningen, som helst vilde ryge Kontrebande, og det 19. Sekel fejede derfor straks de bortforpagtede Monopoler væk.

Merkantilismen endte med at opmuntre til Tobaksdyrkning; i alle de nordiske Lande gav man Tobaksspindere og andre Ordre til at anlægge Plantager; Lande, der havde Kolonier, nøjedes med at give disse Toldpreference; ofte er

Tobak iøvrigt en Stabelvare, hvis Indførsel er bunden til bestemte Havne (i Danmark hørte Tobak til de 4 oplagsberettigede Species).

26. Det 19. Sekel skiller Nordens og Sydens Veje. Syden, Middelhavslandene og Østrig, antager Statsmonopol som (dog ikke i Frankrig og Østrig) den liberale Bevægelse en kort Tid i 60erne faar Bugt med. Undertiden er Monopolet bortforpagtet, men overalt er Folk utilfredse med Forpagtningssystemet, og man forlader det igen. Balkanlandenes Monopol er ofte pantsat til Sikkerhed for Statslaan.

Norden nøjes med at forhøje og graduere Tolden, men tvinges paa Grund af Vanskeligheden ved at graduere samt paa Grund af den Beskyttelse, som en høj Told nødvendigvis giver, til at genoptage de indenlandske Afgifter: først en Skat paa den indenlandske Avl, dernæst en Skat paa Fabrikation af færdige Varer, og endelig den saakaldte Banderole-Afgift, der opkræves baade af indenlandske og udenlandske Varer. Ved Siden heraf udvikles særlig i England, Rusland og Amerika et System af Næringsafgifter (Licenser). I vore Dage har Monopol-Idéen sejret i Princippet; Sverige har vedtaget Stats-Monopolet, Schweitz paatænker det, og selv Lande, hvor der er Vanskeligheder ved at opkøbe de nye Fabriker og Udsalg, vender sig mod Cigaretmonopolet, baade for uden yderligere Skatteforhøjelse at faa Indtægt og for at modvirke den amerikansk-engelske Verdenstrust.

XI. Tolden.

27. Begyndte end Tobaksskatten med en moralsk Begrundelse, som, efter den i 200 Aar har været lagt til Side, vor Tid atter vil genoptage, saa vedkendte man sig dog hurtigt Hensynet til Fyrstens Kasse. Man forsvarede Skatten med, at Tobakken ikke var et nødvendigt, ja end ikke et ønskeligt Forbrug; for-

udsat at kun Husherren ryger, rammes de største Familier forholdsvis mindst; Skatten er i hvert Fald ingen Kopskat, højst en Arneskat, naar der i hver Husstand kun er én, der ryger, ja, for saa vidt at de helt fattige snuser eller skraar, Arbejderen ryger Pibe og Borgeren Cigar, kan vi ligefrem tale om klassificeret Indkomstskat; dette sidste er dog urigtigt, ganske vist vil i Danmark en moderat Piberøger bruge 20 Kr., men en Cigarrøger bruge tre Gange saa meget til Tobak; men Forskellen i Indtægt er mere end 1 til 3. Dertil kommer, at en blandet Pibe- og Cigarrøger faktisk beskatter sin Families Budget med samme Beløb som Familiens samlede Sukkerforbrug.

I Danmark svarer Tolden paa Røgtobak (80 Øre pr. kg) til 33 pCt. af Raavarens Værdi fortoldet; men Danmark er trods Forhøjelsen i 1908 endnu et lavt beskattet Land. Der er Forbrugsskatter, der er mere tyngende end Tobaksskatten, men for at denne Skat ikke skal blive for tungt virkende nedad, maa man gaa over til Værdiskatten, som er vanskelig at gennemføre udenfor Monopol.

Beskatningen ændrer mindre Forbrugets Kvantitet end Kvalitet og ændrer Cigarforbruget mest; her virker ikke blot Tolden paa Cigarer, men ogsaa Tolden paa Raastof. Den sidste tyske Raastofsforhøjelse bragte Tobaksarbejder-Tallet i Hamborg ned til det halve, saaledes at Regeringen maatte søge Forhøjelse af de 4 Mill. Mark, der samtidig med Toldforhøjelsen blev bevilget til de Arbejdere, der mistede deres Erhverv. Raastoftolden giver Dyrkeren, Tolden paa færdige Varer Fabrikanten ekstraordinær Beskyttelse.

Raastoftolden vil altid blive overvæltet, dog kan den neutraliseres ved at Forbruget vender sig imod en simplere Vare, d. v. s. jo bedre Varen er, des vanskeligere overvæltes Tolden til Publikum. Det samme gælder den færdige Vare; hvor der her er en leveringsdygtig Industri, vil den ikke behøve at ud-

nytte Toldbeskyttelsen d. v. s kan levere til en Pris, der er under Importpris + Told. Atter her gælder det, at Told, hvis det da ikke er Værditold, vanskeligst naar Forbruger ved de finere Varer; til Gengæld kan den komme med et større Beløb paa de simplere Varer, idet Tolden synes ogsaa at forhøje Grossist- og Detailpris forholdsvist. Man kan sige: i det store og hele bliver Tobakstolden overvæltet paa Publikum, men ikke i samme Forhold paa alle Varesorter. For nogle Varer bærer Fabrikanten selv Tolden, for andre Varer kan det hænde, at Udlandet maa tage sin Del, for ikke at tabe et Marked for en speciel Sort. Raavaretolden paa helt Blad kan fordeles forskellig paa de finere Varer og paa de Varer, hvortil Stilk eller andet Affald bruges.

28. Statens Indtægt retter sig efter a) Forbrugets Størrelse og Art, b) Skattens Sats, c) om Skatten rammer Raastof eller færdig Vare, d) om Tolden er suppleret af en Afgift af indenlandske Varer, e) eller om der er Statsmonopol, f) om Satserne er lagt saaledes, at en indenlandsk Avl eller Fabrikation ser sit Produkt beskattet i næsten samme Grad som udenlandsk Vare bliver det ved Indførsel, og g) efter Smugleriets og Kontrebandehandelens Omfang.

Lav Beskatning (f. Eks. Holland) giver største Forbrug, i hvert Fald naar den er ledsaget af Velstand. England har Velstand, men høj Beskatning, derfor er dets Forbrug lavt. Forventningen om en Toldforhøjelses Ikrafttræden giver i enkelte Aar en meget stærk Import (Danmark 1907), der opvejes af at et følgende Aar (1909) har et ekstraordinært lavt Ciffer. I Monopollandede yder Tobakken Statskassen en meget stor Indtægt, men op mod Hælvten heraf er ikke en Byrde paa Borgerne, men skyldes Monopolets Fabriks- og Omsætnings-bekendte Fordele.

For de enkelte Lande gives her Forbrug, Skat pr. Individ og Totalindtægt ved Toldbeskatningen:

	Forbrug pr. Hoved	Statsindtægt pr. Hoved	Toldindtægt i Landets Mønt
A. Monopollande:	kg	Øre	Mill.
Frankrig (1909) ...	1	700	400 Frs.
Italien (1906)	0,5	400	200 —
Østrig (1912)	1 1/3	500	200 —
Ungarn (1912)	1	270	86 —
Spanien (1905)	—	500	140 —
Portugal (1905) ...	—	465	40 —
Tyrkiet (1907)	—	300	27 —
Rumænien (1906) ..	—	350	36 —
Serbien	—	300	12 —
Japan.....	—	—	— —
Grækenland	—	—	— —
B. Acciselande:			
United States (1907)	2 2/3	333	80 Doll.
Rusland (1906)	2/3	100	100 Rub.
Tyskland (1910) ...	1 2/3	165	120 Mrk.
Belgien (1909).....	2,2	90	3/4 Frs.
C. Toldlande:			
Holland (1907) over	3	10	2/3 —
Schweitz (1907) ...	—	50	2 —
Norge (1907).... .	1	220	5 Kr.
Sverige (1908) ...	1 1/3	80	4 1/2 —
Finland (1909)	1 1/2	100	2 —
Danmark (1906) ...	2	70	2 —
— (1913) ...	1,8	155	4 1/4 —
England (1913) . ..	1	ca. 800	20 Lstrl.

29. Tolden begynder som sagt at være ens for forarbejdede og uforarbejdede Tobakker; derefter differentieres den: bearbejdede og ubearbejdede Varer, derefter Blad eller Stilk; Satsen kan ikke altid sættes efter at Stilken er den simpleste Vare; ønsker man, at Bladet skal indføres helt og Stripningen være indenlandsk Arbejde, kan der være rigtigt at have Stilk og Blad under samme Toldposition; arbejder en stor Snusproduktion med Eksport for Øje, kan det endog være rigtigt at fritage Stilken for Told. Der spiller saa mange erhvervspolitiske Hensyn ind i Toldlovgiv-

ningen, at Toldsatsens Højde ikke kan afgøres blot efter en Betragtning af den indførte Vares Værdi.

En anden Inddelingsform er efter Varens Oprindelsessted; Kuba og Sumatra kan man sætte højere, end anden Bladtobak. Naar man nogle Steder graduerer Tolden efter Fugtighed, er det blot for at give Tobak af samme Kvalitet ensartede Vilkaar ved at reducere fugtig Tobak til indtørret; med Hensyn til færdige Varer kan man ogsaa graduere, man skelner mellem Snus, Røgtobak, Cavendish, Cigarer, Cigarillos og Cigaretter; indenfor de 3 sidste Sorter kan man graduere Tolden efter Længde eller Vægt pr. 1000 Stk. De længste Cigarer vil være dyrest, fordi de kræver de længste og sjældneste Omslags- og Dæksblade.

Vægttold er den almindelige og oprindelige, dog at Værdihensynet kan tilfredsstilles ved at dele Varen i de mange Positioner; de senere Aar har dog været Vidne til Værditoldens Fremtrængen, dels for færdig Vare, hvor man i Told kræver f. Eks. 40 pCt. af Fakturaprisen, men ogsaa for Raavarer har f. Eks. Tyskland indført et Værditillæg, som i første Omgang har ført til en Ødelæggelse af de smaa Fabriker, som ikke gennem kloge Indkøb og Blandinger eller tekniske Forbedringer har kunnet neutralisere den store Fordyring af Raastoffet. Denne bevirkede tilmed, at Publikum atter vendte sig fra Cigaren til Røgtobakken i Overensstemmelse med den Sætning, at man reagerer mod Tobakstolden enten ved at gaa over til simplere Kvaliteter eller ved at røge Tobakken i mindre forarbejdet Form.

Med Fakturapris forstaar man Importørs Indkøbspris eller, ved indenlandsk Beskatning, Fabrikantens Salgspris. Værditolden kan dog ogsaa opkræves efter en Værdi, som Tolderen uden Hensyn til Fakturapris skal udfinde. Denne ikke ganske praktiske Form vælges for at undgaa falske Fakturaer eller at den heldige og større Importør ogsaa i Henseende til Told skal faa bedre Betingelser end den mindre Opkøber.

30. Toldens Højde vil bero paa, hvilken Rolle Tobaksbeskatningen spiller i Finanssystemet. England er et af de Lande, hvor Raavaren er højst beskattet, op mod 4 sh. pr. Pd. Toldens Højde vil iøvrigt være afhængig af, om en eventuel Særafgift paa Fabrikatet opkræves, saaledes at baade indført og hjemlig Fabrikat skal betale Særafgift eller om den kun hviler paa den sidste Vare. Den danske Cigarettold maatte saaledes have været højere, hvis Banderoleafgiften kun erlagdes af indenlandsk Vare. Hvor Banderolsystemet hersker maa iøvrigt ogsaa indført og fortoldet Vare falde ind under dette.

Monopollandene har alle saa høje Toldafgifter, at kun rige Luksusrygere kan tillade sig selv at indføre færdige Varer.

Tolden erlægges sædvanlig mod Toldkvittering, dog opkræver enkelte Lande, saasom Kanada, Tolden i Form af en Stempelafgift. Angaaende Kredit- og Transitoplag, Varehuse o. lign. henvises til de enkelte Landes Toldhistorie.

Preference-Systemet, at man indrømmer venligtsindede Lande en lavere Told, herskede i Merkantilismens Tid, hvor de fleste Lande indrømmede deres Kolonier Toldfrihed; nu har man Preference-Systemet imellem Kuba og Amerika, Kanada og England, Rusland og Finland.

Gennem den højere Told paa Cigarer og andre Varer nyder Cigarfabrikationen en stor Beskyttelse; blandt de toldbeskyttende Stater er mærkeligt nok England, hvor Cigartolden næsten er dobbelt saa høj som Raavarens; denne Beskyttelse var oprindelig en til selve Tolden knyttet Tilfældighed, som var uundgaaelig, naar man vilde tage Hensyn til Værdielementet. Nogle Steder vilde man bevidst Beskyttelsen, i andre Lande, hvor man blot ønskede, at Statskassen stærkt skulde profitere af Tobaksforbruget, maatte man lægge en Del af Skatten paa den indenlandske Dyrkning eller videre Bearbejdelse — vi er hermed inde i Tobaksaccisen.

XII. Accisen.

31. Den høje Told paa Raavarer medfører ogsaa en Overpris paa den i Indlandet avlede Vare; for at naa den fiskale Hensigt med Skatten maa man enten forbyde Dyrkning, hvad man i tidligere Tider ogsaa gjorde, en Forholdsregel, som England fastholdt til 1908, og som endnu har Tilhængere i Danmark, eller man maa lægge en til Tolden svarende Afgift paa den indenlandske Raaavl. Den for Myndighederne letteste, men ogsaa mest ufuldkomne Form er Arealskatten (pr. m^2), beregnet efter det sandsynlige Høstudbytte. Skatten levner altid nogen Præmie for Tobaksavl, fordi man maa lægge den efter et ringe Aarsudbytte paa det mest ugunstige Areal, som anvendes. For at afbalancere denne Ulempe har man undertiden ved at variere Arealafgiften efter Jordens Godhed omdannet denne til en Bonitets-Skat. Arealskatten anvendtes tidligere i Tyskland indtil 1879 og i Danmark fra 1911 til 1913 samt i Norge og bruges oftest i Troperne, hvor man dog ogsaa rammer Tobaksavlen gennem Udførselstold.

En anden Form er Planteskatten; man optæller Planterne pr. m^2 eller gaar ud fra en sandsynlig Beplantning; i saa Fald maa der være Regler om, at Planterne skal staa i lige Linje med et givet Mellemrum.

32. I 1913 gik man ogsaa i Danmark over til en Skat paa den faktiske Høst; Skatten lægges paa Avlen, enten inden eller før Tørringen, i intet Tilfælde saa sent som efter Gæringen. Afgiften er selvfølgelig betydelig højere efter end før Tørringen. Den indenlandske Raaafgift medfører ved Eksport en Toldgodtgørelse paa færdige Varer, fremstillede af indenlandske Raavarer; denne Skatterestitution er paa Grund af Vægttabet ved Gærings- og Tørringsprocesserne og Affaldet ved Cigarfremstillingen vanskelig at beregne. I England betales en Afgift pr. avlet Pund, med mindre Varen ved Toldopsyn føres til en Fabrik, hvor

den færdige Vare da beskattes med en noget højere Afgift. Dyrkningen er iøvrigt fri; det samme er Tilfældet i Rusland; men hvor Dyrkningen er fri, skal Raatobakken, naar den er tørret, paa sin Vej fra Dyrker ledsages med Passérseddel, enten den nu skal føres til Eksportoplag eller til Fabrik; i saa Fald kan vi sige, at Raavaren ikke bliver beskattet som saadan, men kun igennem den i Fabriken opkrævede Skat paa færdige Varer. Nogle Steder er de Personer, der handler med Raavarer, underkastede Bogføringspligt og Visitationskontrol. Andre Steder maa Tobak ikke dyrkes sammen med andre Vækster, eller Dyrker skal anmelde sin Udsæd og Høst.

I Tyskland danner en Embedsmand sig et Skøn over Høstens eventuelle Størrelse; viser det sig, at Høsten ikke bliver saa stor som antaget, har Dyrker at føre Bevis for, at intet et stukket til Side. Er man blot sikker paa, at Dyrker fører sin Vare til toldkontrolleret Oplag, behøver det Offentlige ikke at blande sig ind i Dyrkers Forhold, hvad der er særlig besværligt, naar Tobakken avles i Smaabrug; men paa den anden Side har Oplag den Fejl, at man skal regne med Vægttab ved Fordampning. Der er en Tendens til at forbyde Dyrker at ryge sin egen Raatobak, fordi Regeringen taber saa meget i Skat, paa den anden Side er det vanskeligt at forbyde, hvad man dog ikke kan forhindre.

33. Men ogsaa den indenlandske Fabrikation bliver beskyttet ved en Told paa Røgtobakker og Cigarer, som er større end Raavaretolden. Som Modvægt har vi da Fabrikatskatten. Denne forudsætter Kontrol med Tilkørsel til og Frakørsel fra Fabriken. I Reglen skal Raavare-Magasinerne være skilte fra Magasiner for færdige Varer og begge igen være skilte fra Fabriken. Alle Arter Oplag og Fabriker er under Bog- og Visitationskontrol; i Tyskland kræves, forinden Fabrikerne aabnes, en Beskrivelse af Fabrikslokalerne. I Reglen opkræves Skatten som et Stempel, i Sverige havde man indtil 1850 en Værdiskat paa Fabrikata. Skatten

opkræves ofte som B a n d e r o l e-Afgift. Stemplet lægges da som et Baand snart om Kassen eller Pakningen, men ogsaa, som i U. S. og i Sydamerika, som Mavebælte om den enkelte Cigar. Afgiften kan være gradueret efter Værdien, men behøver det ikke. Paa Pakninger angives Pris, Kvantum og Fabriksmærke. Fabriken paasætter selv et Baandstempel, saaledes at Pakningen ikke kan aabnes, uden at Stemplet ødelægges. Vil man undgaa, at Stemplet forsigtig fjernes af Køber og bruges igen, gør man vel i at forlange, at Stemplet, inden Varen kommer til Butiken, annuleres eller overstemples f. Eks. af Fabrikanten selv. I Rusland skal Fabrikanten forlods købe en vis Mængde Stempelmærker; andre Steder er der mod Kaution Kredit paa de til Fabrikanten udleverede Banderoler. Systemet er ikke billigt med dets Ulemper og Overdrivelser.

Som Regel bør Stemplet sættes om Pakken; det er en Fejl, naar baade Danmark og Tyskland tillader at sælge Cigaretter fra aaben Æske, og derved frister de Detaillister, der selv kan lave Cigaretter. Med Hensyn til Cigarer kan man have stempelforsynede Konvoluter med fra 3 til 5 Cigarer i.

Varen deles ofte i Værdiklasser, man kan da give Banderolen en forskellig Farve. Banderoleskatten kan vanskelig være ren Værdiskat d. v. s. f. Eks. altid sættes til 10 pCt. af Værdien.

Rusland har den Ejendommelighed, at Loven, der fastsætter Stempeltaksten, ogsaa fastsætter Detailprisen (undtagen paa fineste Vare); E n g l a n d har en indenlandsk Afgift af irsk Cavendish, som er e n s uden Hensyn til Kvalitet. Fabrikatskatten nødvendiggør, at Grossisten anmelder sin Virksomhed, og det vil være klogt at have Rede paa Detaillister, hvis Butiker derfor ofte er underkastede Kontrol eller i al Fald Anmeldelsespligt.

Banderoleskatten spiller næsten overalt en stor Rolle med Hensyn til Cigaretter; disse deles i Værdi-

klasser efter deres Detailpris, og Stempel beregnes efter denne. Som Regel skal udenlandske Varer forsynes med Stempel, der paasættes paa Toldboden. Cigaretskatten maa ledsages af en tilsvarende Skat paa Cigarethylstre og Cigaret-Tobak (ellers „ruller" Folk selv). Amerika, Rusland og Bulgarien har gennemført den fuldstændige Fabrikatskat. Tyskland har ligesom Danmark Dyrknings- og Cigaretskat.

XIII. Næringsafgift.

34. I det 18. Aarhundrede overføres den fra Middelalderen eksisterende Licens (Næringsafgift). Den erlægges a) af Dyrker og gælder snart for et Aar ad Gangen, snart for en Række, snart for den individuelle Dyrker og snart for Arealet uden Hensyn til Besidderen, snart igen varierer Afgiften efter Arealets Størrelse. Dyrknings-Licens har England og Rusland, dog kun naar Dyrker vil have Oplag af Tobakken.

b) Grossisten, Importøren og Oplagsindehaver skal ofte have en Licens, som i Rusland f. Eks. varierer efter Varens Art og Byens Størrelse.

c) Det samme gælder Detaillisten. For saa vidt man med Afgiften ogsaa har den Hensigt at indskrænke Antallet af Detaillister, er det urigtigt at variere Skatten efter Omsætningen. Man skelner iøvrigt herefter om Licens-Afgiften er én Gang for alle eller den er aarlig. Hvor der er Statsmonopol, lader man undertiden Detailhandlerne tilbagebetale en Del af deres Brutto-Indtægt i Form af variabel Licens, f. Eks. i Italien og Østrig.

d) Endelig har vi Afgift af Fabriken, som ogsaa kan gradueres efter dens Omsætnings Størrelse, Art og Beliggenhed. England, Rusland og Amerika er i Øjeblikket Licens-Systemets Bærere.

Den gamle svenske Kopskat paa Røgere (Røgerlicens) var mere kuriøs end betydende.

XIV. Monopolet.

35. Monopolet kan være af videre og snævrere Omfang: et Dyrkningsmonopol eksisterer ikke, uden for saa vidt Monopolforvaltningen medfører, at Dyrkningen er under Kontrol undertiden forudsætter Tilladelse, og oftest har Salgspligt til Monopolforvaltningen (dog med Ret til at eksportere fra et Eksportoplag). Indførsel af Raavaren, Handel med denne, Fabrikation, en gros Salg, Detailsalg, Eksport samt Import af fremmede Cigarer og Cigaretter er de forskellige Stadier, Monopolet kan gaa, til det bliver altomfattende.

Dyrkningen vil som sagt altid være under en Kontrol, som kan være mindre skarp, naar alle Fabriker er paa Statshaand. Dyrker skal anmelde Areal og ofte hvor mange Planter, han vil udsætte; til Tider bestemmer Monopolforvaltningen, hvor meget Tobak, der skal avles, og kontingenterer den ønskede Produktion amtsvis. Kontrolbetjente skønner over, hvorledes Høsten tegner; Høsten tørres hos Dyrker. Gæringen sker derimod ofte paa Regeringens Lokaloplag, hvorfra Varen gaar til Amtsmagasiner for at sorteres og vurderes. Prisen, Monopolforvaltningen vil betale i det følgende Aar, fastsættes i Oktober; ved Prisfastsættelse og Vurdering vil Dyrkerne ofte være repræsenterede i Vurderingsnævnet. Raavare-Oplagene vil i Reglen være Statsmagasiner, men kan være forpagtede til Private; fra disse Oplag gaar Varerne til Fabrikerne, hvoraf der er relativt faa. Sammenlign de 20 franske Fabriker med de 20,000 tyske. Fabriken er styret af en kommerciel Direktør, bistaaet af en Finanskontrollør, en teknisk Leder og en Lagerchef. Tekniken er højt udviklet, og hver Fabrik producerer sin særlige Vare. Fabriken lønner sine Folk betydeligt højere end Private, Arbejdslønnen er 20 til 40 pCt. højere, men den tekniske Koncentration

medfører dog, at Arbejdslønnen betyder relativt lidet. Medens Sveriges lave Arbejdsløn er 25 pCt. af Fabrikatsværdien og 11 pCt. af Detailværdien, er den i Frankrig 20 pCt. af Fabrikatsværdien og 4 pCt. af Detailværdien. Fra Fabriken gaar den færdige Vare til særlige Oplag, hvor den pakkes og med Paatryk af Pris, Art og Vægt gaar til Fordelingscentrer, som holder Afregning med Detaillisten. Monopolforvaltningen eksporterer ofte med Indskyden af en privat Eksportør. Den til Fabrikationen nødvendige Raavare af fremmed Oprindelse udbydes snart i Licitation, snart holder Monopolet særlige Opkøbere. Statsmagasinerne køber ogsaa kendte udenlandske Mærker af Cigarer; Private kan faa Lov til at indføre andre Mærker mod i Told at betale, hvad Fabriken kræver for de dyreste Mærker. Prisen sættes lavt for de allerbilligste Sorter; for Mellemsorterne gælder det at var Kvaliteten bedre, kunde det gaa med Prisen.

36. Med Hensyn til V a r e f o r d e l i n g e n, da er der i Monopollandene ikke saa mange Detailhandlende som andre Steder, men dog saa mange, at Detailtillægget bliver betydelig mere end Arbejdslønnen. I Sverige var før Monopolindførelsen Detailtillægget 3 Gange saa høj som Arbejdslønnen, i Frankrig dobbelt saa høj og i Østrig ligesaa høj. De smaa Detaillist-Udsalg gives til veltjente Bestillingsmænd eller Partifæller; de større bortauktioneres; ofte holder Monopolforvaltningen Special-Udsalg, som fører fineste Hjemmefabrikata og indført Vare. I Østrig vil, bortset fra Special-Udsalgene, Tobaksbutikerne være uanselige, jævnfør hermed den forfærdende Salgsform i de tyske Byer, hvor en fin Herre i en Hjørnebutik med Spejlglas serverer Kunden 3 Cigarer, og hvor baade Mandens og Butikens særlige Finhed skal betales.

Værtshusholdere vil undertiden kunne faa Licens til at sælge Cigarer til egne Kunder. Man kan nøjes med at lade Fabrikationen være monopoliseret; det

vil dog være praktisk i al Fald at fastsætte Udsalgspriserne for at faa Haand i Hanke med Fordelingen, som i voksende Grad er den moderne Akilleshæl.

Centralstyrelsen er hos en Generaldirektion, delt i en teknisk og en finansiel Afdeling. Det bedste er næppe Kollegialsystemet. I Rumænien har man et Generaldirektøren adjungeret Forvaltningsraad.

37. Monopolet kan være et Handelsmonopol som i Rumænien omkring 1860 og i Danmark fra 1760 til 1778. Monopolet sælger Raavaren til Fabrikanten og afkøber ham den færdige Vare. Japan havde til 1904 et Raastof-Monopol. Det bedste Monopol er Fabrikationsmonopolet, støttet af Statens Eneret til Indførsel. I vore Dage er de Handlende vænnede til at modtage deres Udsalgspris fra Fabrikanten; en Monopolisering af Detailsalget er derfor ikke nødvendig.

I det 18. Aarhundrede var Monopolet som oftest bortforpagtet, undertiden i den simple Skikkelse, at en Fabrikant fik Eneret og derfor betalte en Afgift. Det franske Monopol var næsten lige saa berygtet som Salt-Monopolet, der ogsaa var bortforpagtet. I vore Dage har Portugal, Spanien, Serbien og Tyrkiet bibeholdt Forpagtnings-Systemet, jævnfør ogsaa det kgl. svenske Forslag om at et Aktieselskab paa Statens Vegne skal tilvirke og indføre Tobak og Tobaksvare samt Værktøj og Maskiner. Ved Forpagtning vil man i vore Dage sikre sig Indflydelse paa Priserne; Afgiften til Staten vil være en fast Afgift, tillagt en Del af Overskudet efter at Aktionærerne har faaet 5 pCt.; til Tider sættes Afgiften pr. solgt Enhed, idet man dog kan lade et vist Minimum være afgiftsfri.

Den Tanke er fremsat, at lade Afgiften variere omvendt med Priserne paa færdige Varer for ikke at friste Monopolet til at misbruge den Ret til at sætte Priser som f. Eks. det portugisiske Selskab har. Det af den svenske Regering i 1914 foreslaaede System er, at alt Fabriks- og Importmonopol bortforpagtes for 10 Aar ad Gangen til et med 55 Mill. Kr.s Aktiekapi-

tal udrustet Selskab, hvori Staten ejer Stamaktierne, medens Preferenceaktierne udbydes. Stat og Preferenceaktionærerne har lige mange Medlemmer i Styrelse. Afgiften skulde beregnes efter Princippet: først 6 pCt. til Aktionærerne, saa deles Resten, dog saaledes, at Staten faar syv Ottendedele. Prisen fastsættes af Forpagtningsselskabets Bestyrelse. Som en Overgang er Forpagtningssystemet brugeligt; i det lange Løb er det for dyrt.

XV. En Sammenligning mellem Beskatningsformerne.

38. Et Valg imellem de forskellige Former er ikke helt let; den blotte Toldskat er lettest at administrere. Vægttolden giver for lidt, naar Afgiften paa de ubemidledes Forbrug ikke skal være altfor høj (Husmandens Pibe); selv gradueret efter Oprindelse vil Forskellen i Raastofprisen ikke være stor nok til, at Tolden alligevel bliver rationel.

Værditolden er i Teorien bedre, men lider af store praktiske Vanskeligheder. Har Indførselstolden nogen Højde, maa den som sagt suppleres af den indenlandske Afgift, det er næsten umuligt at graduere den indenlandske Raavare-Afgift; i Kanada har man dog forsøgt at graduere Raavaren efter, til hvilken Fabrik Raavaren skulde føres. Den bedste Form er rimeligvis den, at den indenlandske Raavare først rammes, naar den forlader Fabriken i fabrikeret Tilstand, men denne forudsætter, at der i Forvejen er en stærk Fabrikskontrol og at Fabrikernes Antal ikke er for stort. Afgiften paa den i sig selv simple Raavare maa da suppleres med Afgift paa Tobak-Surrogatet. Indenfor Raavare-Afgiften er Dyrknings-Licens det nemmeste, Skat paa Avlens Mængde det mest retfærdige, i Lande med et ubetydeligt Areal er Arealskatten nok saa praktisk.

Som Afgiften af de færdige Varer vil Banderoleskat være den mest praktiske; en Skat efter Fabrikantens Fakturapris giver Anledning til Bedrageri. En Værdiskat bør rette sig efter en af Publikum kontrolleret Pris. Accisen kræver stærke kontrollerende Indgreb i de private Virksomheder, med spredt Produktion er Kontrolapparatet meget dyrt, paa den anden Side har særlig Banderoleafgiften den Fordel, at den kan afpasses efter Værdien, at Publikum kontrollerer Afgiftens rette Erlæggelse.

39. Monopolet har store Fejl: a) at Varens Kvalitet lader noget tilbage at ønske, b) at bureaukratisk Slendrian hindrer fornuftig Udvikling (store Aktieselskaber lider dog ogsaa under Bureaukratisme), c) store Statskapitaler skal bindes, d) Monopolet er næsten aldrig eksportdygtigt, e) Statens Indkøb i Udlandet sker ofte uden Skøn, f) Forholdet til Tobaksdyrkerne giver Anledning til Modstand, g) Funktionarismens Spøgelse skræmmer mange, ikke helt med Urette, derimod er Erfaringerne om Forholdet til Arbejderne ganske tiltalende. Fejlen ved Statsdrift er ofte den, at man har for mange Funktionærer, sjældent for mange virkelige Arbejdere, g) endelig fremhæves det konstitutionelle Synspunkt, at en Regering, der har Monopolindtægter, let bliver uafhængig af Bevillingsmyndigheden (dette var Svenskernes Indvending mod Gustav III.s Forslag).

Derimod maa nu stilles Monopolets t e k n i s k e o g f i n a n s i e l l e S u k c e s.

Medens Detailværdien pr. kg bearbejdet Tobak er 33 pCt. højere i Frankrig end i Sverige, er Statens Indtægt 3 Gange saa høj. Med andre Ord Frankrigs Detailpris er for Individ 925 Øre, hvoraf op mod 7 Kr. gaar i Statskassen, Sveriges ca. 6 Kr., hvoraf kun 80 Øre gaar i Statskassen. Af hvad den franske Statskasse faar mere pr. Individ end den svenske (nemlig 6 Kr.) vindes de 2 Kr. ved sparede Omkostninger. I Østrig faar Monopolet Brutto pr. Individ

740 Øre, hvoraf Statskassen vinder de 4⅔ Kr. Den italienske Erfaring af 1906 giver os, at for hver Krone, Forbruger betaler, faar Staten de 64 Øre.

Ogsaa teknisk set er Monopolet vellykket, men med Hensyn til Handelen lader det endnu noget tilbage at ønske; det har dog reduceret Handelsudgifterne til det mindst mulige. Mindst heldigt er Monopolet med Hensyn til, at Indkøbet af udenlandsk Raavare da oftest betales for h ø j t, og med Hensyn til Produktets Smag. Østrigske Cigarer er gode, men deres Tobakker er næsten lige saa daarlige som de franske. At Kvalitetsvalget ikke er saa rigeligt som i Lande med Privatdrift, er naturligt; men hvad skal Folk med mere end en Snes Kvaliteter af Cigarer?

40. Til nærmere Undersøgelse af Monopolets tekniske og finansielle Følger gives nedenfor følgende Sammenstilling. Tabel I sammenligner Prisens Elementer, Tabel II Produktionsforholdene i de tre Lande:

Tabel I.

	Absolut Produktionsværdi i Mill. Kr.			Omkostninger i Kr. pr. Arbejder			Omkostninger i Kr. pr. 100 Kg. Raavare		
	Sverige	Frankrig	Østrig	Sverige	Frankrig	Østrig	Sverige	Frankrig	Østrig
Arbejdsløn	3	14	20	667	870	530	60	28	49
Raavarer	5	40	42	1113	2517	1110	100	81	103
Forvaltning, Reklame, Agentur & Vedligeholdelse	5	9	16	1108	547	420	100	17	40
Produktionsværdi	13	63	78	2888	3934	2160	260	126	192
Detailtillæg	8	28	21	1777	1750	555	160	56	46
Told og Skat	4½	273	137	1555	17066	3605	50	548	334
Driftsgevinst, Renter	2½						90		
Detailværdi	28	364	236	6220	22750	6220	560	730	572

Tabel II.

	Sverige	Frankrig	Østrig
Antal Fabriker	80[1]	20	30
Antal Arbejdere	4,550	16,000	39,000
Fabrikatets Salgspris en gros (i Mill. Kr.)	13+7[2]	63+273	78+137
Anvendt Raavaremængde (i Mill. kg)	5	50	41
Bearbejdet Raamateriale:			
pr. Arbejder (i Kr.)	1,110	3,125	1,083
pr. Fabrik (i kg)	62,500	2,500,000	1,380,000
Folkeantal (i Mill.)	5,4	39,3	28,7
Pr. Individ af Befolkningen:			
a) Raavaremængde (i kg)	0,9	1,3	1,4
b) Udgift til Tobak (i Kr.)	6,85[3]	9,25	7,40
c) Statens Indtægt(i Øre)	82	685	460

For Sverige er Tallene 1908, for Frankrig 1906, for Østrig 1911.

Det svenske Forbrug er særlig Snus, det franske finskaaret Tobak. I Frankrig anvendes mindst 25 pCt., men i Sverige kun 18 pCt. af Raavaren til Cigarer og Cigaretter.

I omstaaende Tabel I sammenligner vi den færdige Vares Gennemsnitspris i Monopollandene og i Sverige og opløser deri Gennemsnits-Detailpriser i deres Elementer: Produktionspris (Raavare, Arbejdsløn, Administration og Repræsentation), Detailtillæg, Fabriksherres Gevinst og Statens Andel af Prisen. Tallene er for hele Produktionen over en Bank, Cigarer, Tobak og Snus. (Indenfor de enkelte Varearter ændrer Udgiftsfordelingen sig: f. Eks. har 1 kg Raatobak forarbejdet til gode Cigarer 5 Gange saa stor Arbejdsløn som forarbejdet til Snus!)

---

[1]) Der er 108, med de 80 har ca. 90 pCt. af Produktionen.

[2]) Det første Tal angiver Produktionsværdien, det andet Statens Indtægt.

[3]) Heri ogsaa indførte færdige Varer.

Af Tabellen fremgaar yderligere, naar man f. Eks. sammenligner Sverige og Frankrig:

1) den koncentrerede Stordrift halverer Udgiften.

2) Arbejdslønnen er størst pr. Arbejder i Frankrig, men ikke desmindre pr. produceret Vareenhed det h a l v e af, hvad den er i det frie Konkurrenceland.

3) Arbejdslønnen er i Forhold til den Pris, Publikum endelig giver, i Sverige 10 pCt., i Frankrig 4 pCt., altsaa en relativ mindre betydende Størrelse. (I Danmark er den højere, baade fordi Lønnen er højere, og fordi det stærke Cigarforbrug jo fordrer mere Arbejde end f. Eks. et Snusforbrug).

4) Detailtillægget er i Frankrig det dobbelte, i Sverige det 3-dobbelte af Arbejdslønnen. Hertil kan føjes denne Oplysning for den svenske Enquète, at to Trediedele af Detaillist-Avancen gaar til at betale Butiksleje for Rum, der, indrettede til Beboelse, ikke vilde kunne have opnaaet den halve Husleje.

5. Ved Monopolet faar Staten 408 Kr. pr. 100 kg mere i Frankrig end i Sverige, heraf er de 168 opnaaet ved en Varefordyrelse, 86 spares ved Koncentrationens bedre Teknik samt Reklame og Agentudgifter, 104 Kr. spares i Detailavance, og 50 Kr. svares til Rente og Handelsgevinst; til Sammenligning kan tjene, at de store svenske Cigaretfabriker til Leje, Rejsende, Agenter, Kontorhold, Forretningspersonel anvender 2½ pCt. af en gros Prisen, de smaa Cigaretfabriker 11 pCt.

Det samme gælder for Stats- som Privatmonopolet, at største Delen af Gevinsten skyldes en bedre teknisk Udnyttelse og Reklamebesparelse, men kun en mindre Del Varefordyrelse, d. v. s. Brug (eller om man vil Misbrug) af Monopolet. Forskellen er, at ved Statsmonopolet ytrer Fordelen sig som Rengevinst, ved Privatmonopolet omformes den gennem Overkapitalisering til en Renteudgift.

6) Til Administration, Reklame, Agentprovisioner,

Rejsende etc. gaar der i Sverige 5 Gange saa meget som i Frankrig (taget pr. kg produceret Vare).

I denne Sammenstilling vil nogle maaske være tilbøjelige til at læse en hel Fordelingslære.

Bemærkningerne om Monopolets finansielle Sukces holder dog ikke Stik, naar man skal betale fuld Erstatning til et ofte overkapitaliseret Selskab, eller naar man skal betale store Erstatninger for Næringstab o. s. v. paa en Tid, hvor Forbruget eller Produktionen ikke har store Udviklingsmuligheder. Hvor der er Udviklingsmuligheder, er Anskaffelsesudgiften ret ligegyldig; men har Forbruget naaet et Maksimum, vil Anskaffelsesudgifterne veje tungt til. Naar Sverige skal starte sit Monopol med at forrente og amortisere 60 Millioner Kr., er det i ethvert Fald en saadan Byrde, at Danmark gør vel i at afvente Eksperimentets Resultat og holde sig borte fra det fuldstændige Monopol. Derimod er der Grund til for os at prøve Monopolet paa Cigaretter, hvis Forbrug er i stadig Stigning, og muligvis ogsaa monopolisere Cigarillos-Industrien. Det drejer sig ikke om store Kapitaler, og Produktionen kræver kun liden Arbejdskraft.

XVI. Erstatningen ved Monopolets Overtagelse.

41. Spørgsmaalet om Erstatning er finansielt lidet betydende, naar Monopolet indrettes paa en Tid, hvor Industrien er ung og rig paa Udviklingsmuligheder. Det kan blive det afgørende, hvor Staten vil overtage en ældre Industri. Den finansielle og retslige Side er iøvrigt sammenknyttede; thi af Omfanget af Statens Ret afhænger Erstatningssummens Størrelse.

Det første Spørgsmaal er da,, om Staten overhovedet kan gøre et Erhverv til Monopol. Svaret er givet i dansk Ret: Grundlovens §er 82 og 83; den sidste Paragraf siger jo, at alle Indskrænkninger i den fri og lige Adgang til Erhverv, som ej er begrundede i Almenvellet, skal hæves ved Lov. Modsætningvis kan

nogle heraf slutte, at Monopolet er grundlovsstridigt, hvis Almenvellet ikke kræver det. Matzen og Deuntzer ser imidlertid i § 83 kun en Barrière mod Lavsvæsenet og Købstædernes Eneret. En mere historisk Undersøgelse af de til § 83 svarende fremmede Forfatningsbestemmelser viser, at Paragrafen er rettet mod l'ancien régimes bortforpagtede Monopoler, der jo havde ført til grove Undertrykkelser (f. Eks. la gabelle). Monopolet kan i al Fald genindføres, naar det er begrundet i Almenvellet, hvis Krav derfor maa under søges i hvert enkelt Tilfælde.

Tilsigter iøvrigt § 83 kun en Beskyttelse af den enkelte eller fastslaar den et Grundlovsprincip om den frie Næring?

Professor Reuterskjöld erklærer, at svensk Lovgivning giver Staten Ret til at monopolisere en Næring, men mod fuld Erstatning for Næringstabet. Professor Winröth hævder paa den anden Side, at Tobaksdriften ikke er et naturligt Regale som Bjergdrift og Vandfald.

Sagen maa imidlertid afgøres derhen, at selv om § 83 har til Maal at fastslaa Næringsfrihed som et særlig beskyttet Erhvervsprincip, saa har det praktiske Liv faktisk negeret dette Princip ved sin Kartel-Aftale og Trust-Dannelse, og at Staten gennem sit eget Monopol netop selv ønsker at bryde den af Private gennem Aftaler eller Trust skabte Indskrænkning i det frie Erhverv. Men Monopolets Indførelse kræver dernæst a) enten Forbud mod at nogle, der h a r Fabriker, anvender disse efter deres oprindelige Hensigt og b) Ekspropriation af bestaaende Anlæg. Det sidste vil næsten altid være Tilfældet, da det økonomiske Spild at tilintetgøre a n v e n d e l i g e Fabriker.

42. Her sætter Grundlovens § 82 som Betingelse for Ekspropriation: a) at det skal ske efter Lov, b) at Almenvellet skal kræve det, og c) mod fuld Erstatning.

Atter her kommer Spørgsmaalet: hvad er Almen-

vel? At Staten paa en bekvem Maade faar Indtægt, er øjensynlig ikke nok; hvis man derimod gennem Monopol kan opnaa store sociale og økonomiske Fordele, kan Almenvellet bringes i Marken som Argument, f. Eks. hvor Monopolet etableres, fordi Private gennem et faktisk Monopol beskatter vort Forbrug, eller hvor et Statsmonopol i en betydende Grad nedsætter Produktionsudgifterne.

Med Hensyn til Erstatningens Størrelse skal f. Eks. en Fabrik overtages efter, hvad Amerikanerne kalder „physical valuation", de paapegelige og materielle Goders Genanskaffelsesværdi, fradragne Slitage, eller skal man regne „goodwill" med? Skal man med andre Ord beregne den eksproprierede Kapitals Værdi efter dens Reproduktions-Omkostninger, eller som udbyttegivende Middel, eller skal man endelig beregne Kapitalen efter Aktiernes Kursværd? Nu ved enhver, hvor overkapitaliserede de fleste Aktieforetagender er i vore Dage, og at Børserne driver med Kurserne som med en Flok Faar; vi har Eksempler paa, at en onsdagsnoteret Aktie, der stod i 50, ved en uventet Manøvre en enkelt Dag blev drevet op i 86; skal en saadan tilfældig Kurs lægges til Grund? Fairpris er i hvert Fald i engelsk Lovgivning Anskaffelses-Omkostninger tillagt en fair Profit, forhøjet eller forringet efter som der hos Vedkommende er opstaaet en fornuftig og berettiget Forventning om, at et vist Udbytte vil vedvare at strømme ind til Vedkommende.

Hvis Staten eksproprierer en fast Ejendom, maa vi efter Analogien fra Jernbane-Anlæg antage, at Staten maa overtage det hele eller give en rundelig men ikke opskruet Erstatning for hvad den tager.

43. Spørgsmaalet om Erstatning er dog ikke saa vanskeligt, hvor man virkelig eksproprierer; men hvor en Ekspropriation slet ikke foreligger, og man nøjes med at forbyde at et Anlæg bruges til Tobaksproduktion, bliver Staten da erstatningspligtig? En almindelig Skattelov, f. Eks. en Toldlov, kan ogsaa gøre

en Fabrik værdiløs, uden at der bliver Tale om Erstatning.

Professor Reuterskjöld anser da ikke Grundlovens § 82 for anvendelig i dette Fald; men hævder, at man krænker Retsidéen, hvis man ikke giver Erstatning til de Virksomheder, som ved Lovens direkte Virkning værdiforringes og under alle Tilfælde, hvor Værdien af Aktivet nedsættes ved at dets Brug forbydes. Med Hensyn til Butiker vil nogle Husejere forvente en Erstatning, fordi Monopolet f. Eks. hindrer dem i at faa Butiker udlejede til den højere Leje; dette Haab begrundes dog ikke i § 82; her foreligger er Naadessag, og „Erstatningen" kan næppe andrage mere end et Aars Leje.

Vender vi os til Personer, har vi først Fabrikanten: lad hans Kapital være 50,000 Kr. og hans Arbejdskraft anslaas til 3000 aarlig; er hans Indtægt ved Fabrikationen 10,000, har han altsaa et Overskud af 5000 Kr., som han mister ved at anbringe sig selv og sin Kapital et andet Sted. Under Henblik paa Mandens Alder og Sandsynligheden for at kunne fortsætte, kan man beregne Erstatning, derimod synes man ikke at kunne give Erstatning for Fremtidsmuligheder.

Efter samme Regel maa Importørens Fortjeneste beregnes, dog efter betydelig mindre Kapitalisationsfaktor. For Detaillisten kan man give en Aldersrente til de Gamle og Enker og f. Eks. Erstatning for et Aars Næringstab. Noget lignende gælder for Fabriksinspektører og Rejsende, Funktionærer og Arbejdere, for saa vidt som Staten ikke selv kan anvende dem. Med Hensyn til Erstatningens Størrelse bør man ikke medregne den Fordel, som følger af en ved Beskyttelse skabt Overpris for færdige Varer. Da man i Tyskland overvejede Monopolet, gik man ud fra, at Ret til frit Erhverv ikke eo ipso er en garanteret Ret for den Erhvervsdrivende, og at Erstatning ikke kan afledes af selve Monopolets Indretning. Man mente endvidere, at Erstatning for Værdiforringelse

af fast Ejendom skulde gives, ligesom en Erstatning til Personer, knyttede til Industrien, efter den Tid, hvori Ejendom eller Personer havde været i den.

1882 anslog man Erstatningsbeløbet til 250 Mill., nu vilde det blive 500, ja enkelte regner 1½ Milliard Rmk. Den sidste tyske Tobakslov gav Erstatning til de Arbejdere, der paa Grund af Skatteforhøjelsen blev brødløse.

I Schweitz siger en Forfatter: „les indemnités seront accordées par motifs d'é q u i t é, et non due ipso jure". Det schweitziske Forbundsraad har udtalt, at man ved alle Monopoler skal give Erstatning, ikke blot for, hvad man eksproprierer, men ogsaa for krænkede „erhvervede Rettigheder". Ved Krudtmonopolet af 1880 erklærede Domstolene som en Grundsætning, at en Ejendoms Værdiforringelse, men ikke Næringstab, skal erstattes. Ved Spritmonopolet af 1886, Art.18, erklæres det, at Ejere af eksisterende Brænderier skal have Godtgørelse for den Værdiforringelse deres Bygninger og Apparater lider, dog under Hensyn til hidtidig Gevinst og Forrentning, men ej anden Erstatning.

I Sverige var foreslaaet af Kommissionen a) Vurdering ved Kommission efter skellig Værdi af, hvad man eksproprierer, af Lager efter Indkøbspris, b) Erstatning for Tab ved at fast Ejendom ikke mere kan bruges efter sin Hensigt, c) Tobaksfabrikanten, der skal aflevere alle sine Fabrikationsrecepter, faar et Næringstab godtgjort, der vokser med Forretningens Alder: fra 1904—07 faas fuld Indtægt som Erstatning, 1897—1903 halv Indtægt, 1887—96 en Femtedel af Indtægten o. s. v., d) personlig Erstatning til Værkmestre og Arbejdere med fra ½ til 5 Gange Aarets Indtægt, e) for Grossister, Detaillister fra 1 til 2 pCt. Gage. Den vedtagne Lov gaar — som vi senere skal vise — noget videre.

Medens Staten principielt bør indskrænke de erstatningssøgendes R e t til det mindst mulige, bør den derimod i den Billighedens og Fairhedens Aand, hvori

den altid bør handle og forudsætte hos Undersaatterne, selv være fair og billig i de Erstatninger, den udbetaler; men paa den anden Side huske, at hvad den kommer til at betale for meget til Enkeltmand, kommer Skatteyderne til at bøde for.

A. Skattelande.

XVII. England, Schweitz, Holland og Norge.

44. 1660 finder vi Tobakken opført i Toldrullen. Englands egne Kolonier, som var forpligtede til kun at sælge til Moderlandet, havde selvfølgelig Preference. Indtil 1819 var der forskellige Toldsatser i England og Irland.

Før 1823 var der ingen Forskel paa Toldsatsen for bearbejdet Tobak og Raavaren; med dette Aar forhøjes Tolden paa det færdige Produkt. Til Tolden sluttede sig en F a b r i k a t s-S k a t, der i 1825 bortfaldt og gik op en fælles Toldsats, som i Forhold til tidligere var ret lav.

Tobak hørte til de faa Varer, der forblev i den engelske Toldtarif. Satserne ændres paa de aarlige Bevillingslove; i 1863 sattes Tolden for Raavaren til 3 sh. 6 d. pr. pound. Fra 1878—1908 er der sket mange Ændringer, alt efter Budgettets Tarv.

	1878	før 1908	1910
Ubearbejdet Vare	3/6	3	3/8
Do. under 10 pCt. Fugtigh.	3/10	3/4	4/1
Cigarer	5/4	6/	7/
Cigaretter	5/4	4/10	5/
Cavendish	4/10	4/4	5/4
Andet Tobak	4/4	3/10	4/8
Snus (efter Fugtighed	4/1—4/4	3/7—4/10	4/5—5/4

Et enkelt Aar var Tolden højere paa stilkfrit end paa helt Blad. Ved Eksport gives Toldrestitution, beregnet efter den i den færdige Vare anvendte Mængde af Raatobak, f. Eks. Cigarer 4 sh. 2 d., Cigaretter 4 sh. 1 d. Af Tobaksaffald, der eksporteres, gives f. Eks. 3 sh. 6 d. (hvori der maaske er en dulgt Præmie). Godtgørelsen er beregnet for 14 pCt. Fugtighed og forhøjes, naar Varen er mindre vandholdig; iøvrigt nedsættes Godtgørelsen, hvis Procenten af uorganiske Stoffer i Tobakken, inklusive Sand, er over 22 pCt. Naar Englands Tobakstold indbringer ca. 15 Mill. Lst., gaar 1 Mill. tilbage som Godtgørelse.

1825 indførtes en L i c e n s, en Art Næringsafgift for F a b r i k e r, som, bibeholdt ca. 1900 varierede fra 5—30 Guineas (à 21 sh.) aarlig, alt efter Produktionens Størrelse, som Toldvæsenet har Adgang til at kontrollere, dels gennem Visitation og dels gennem paabudne Former for Bogføring. Yderligere eksisterer der en ringe Detaillist-Licens. Alle Licens-Satserne forhøjedes i 1910.

Oprindelig var al Dyrkning forbudt og havde været det med enkelte Afbrydelser siden Charles II.s Stuarts Tid. Ca. 1900 blev Dyrkning tilladt i Irland og Skotland mod en Afgift (excise) pr. avlet Pund; 1910 tillodes Dyrkning ogsaa i England, og „the excise" forhøjedes med lidt over 20 pCt. til 3 sh. 6 d. eller 3 sh. 11 d., alt efter som Fugtighedsgraden er over eller under 10 pCt. Dyrkerne kan ogsaa føre Raavaren til en under Toldopsyn staaende Fabrik, og da beskattes det færdige Fabrikat (Cavendish) med 4 sh. 8 d. Hver Dyrker skal tilmed betale en aarlig Licensafgift. Den indenlandske Avl er ganske ubetydelig — hvad der altsaa ogsaa gælder Afgiftens Provenu.

I Stedet for Kreditoplag har England et System af Frilagre og kontrollerede Oplag, hvortil Importør kan føre Raavaren; Lagrene ejes af Privatpersoner, der har forpligtet sig til at underkaste sig Statens Kontrolregler. Importøren har Ret til at afgøre, om

han vil toldberigtige efter Vægten, Varen havde ved Indlægningen eller ved Bortførelsen fra det kontrollerede Oplag (bonded Warehouse). Vægten er jo forskellig efter hvor fugtig Tobakken er. Endelig er der særlige kgl. Varehuse, hvortil Tobaksaffald, bestemt til Eksport, kan sendes, naar Fabriken ønsker Toldgodtgørelse

Det engelske Skattesystem er da et næsten rent Toldsystem med ret høje Satser, suppleret af et fiskalt ligegyldigt Tillæg af Næringsafgift paa Fabrik, Dyrker og Forhandler.

Satserne er sat saaledes, at de levner nogen Beskyttelse for Tobaksproduktionen, idet de ubetydelige Licens-Afgifter for Fabrikerne ikke opvejer f. Eks. Forskellen mellem Cigarettens og Raavarens Told, selv naar vi regner med 25 pCt.s Svind. Importen af færdige Varer er da ikke stor: 1½ Mill. kg Cigarer, 1¼ Mill. kg Cavendish, ¾ Mill. Cigaretter. Mængden af al indført Tobaksfabrikat er altsaa ret ringe, sammenlignet med Nettoindførslen af Raatobak, af op mod 100 Mill. lbs. til en Værdi af 3¼ Mill. Lst.

Raavaren stammer bl. a. fra United States.

Der eksporteres en Del Røgtobak, ca. 20 Mill. lbs. til en Værdi af 1½ Mill. Lst.

Forbruget, der i 1890 var ca. 60 Mill. lbs., er nu 90 Mill. eller henholdsvis 1½ og 2 lbs. pr. Hoved — altsaa nu knapt 1 kg (det dobbelte af Forbruget i 1850).

Tolden indbringer over 17 Mill. Lst., eller knapt 7 Kr. pr. Individ. Forhøjelsen af Tolden i 1900 medførte et Fald i Importen, ja i Toldindtægten; Ændringen 1910 skuffede mindre.

45. Kolonierne har forskellige Toldsystemer. Her skal omtales Kanada: Al indført Raatobak oplægges i the „Kings Warehouse", ved dens Fraførsel derfra til Fabrik betales en relativ lav Told, tillagt en noget større Tillægsafgift, naar Varen skal bearbejdes (størst for Bearbejdelse til Cigaretter, mindst ved Omdannelse til Røgtobak).

Af importeret f æ r d i g Vare erlægges en Told af 12 sh. 4 d. pr. lb. + 25 pCt. af Værdien, naar det er Cigaretter og Cigarer, og ellers en mindre Afgift af 2 sh. 3 d. Tolden erlægges som Stempelafgift, idet Stemplet paasættes og annuleres paa Toldboden.

46. H o l l a n d har foruden en nominel Told paa Raatobak, en 10 pCt.s Værditold af indførte Tobaksfabrikater. Detaillister skal føre et Register over deres Indkøb. Regeringen tænker paa en Afgift af Detailhandlen.

47. 1643 mente Raadet i Basel, at Tilvirkning af Tobak er en uærlig Handling, ja skred til at forbyde Tobaksrygning. Siden 1713 har Schweitz Told.

Satserne er for 100 kg:

	1906
Blad	25 Frcs.
Røgtobak	75 —
Cigar- og Cigarettobak	200 —
Karotter	60 —

Toldindtægten var i 1907 2¾ Mill. Frcs. (ca. ¾ pr. Individ). Fremherskende er Smaadriften (165 Fabriker med ca. 7500 Arbejdere). Schweitz har nogle Gange gjort Skridt til at indføre Monopolet; den spredte Produktion har vanskeliggjort det, men Sandsynligheden taler for, at man inden lang Tid maa skride til det.

Monopolforslagene har været byggede over kendte Skabeloner; interessant var f. Eks. — i Forslaget af 1895 — Reglen om, at Indkøbet af udenlandsk Raavare skulde ske enten paa Produktionsstederne, paa Tobaksbørserne eller hos andre Staters Monopolforvaltninger. Der skulde være 4 Oplagspladser for Raatobak og 33 Fabriker. Grossist og Detaillist skulde tilsammen have en Rabat af 20 pCt., naar de mod Kontant tog et Mindstemaal af Varer fra Monopolets Salgsdepoter.

Privatimport skulde tillades mod Erlæggelse af en Monopolafgift af 4½ Frcs. pr. kg. Forslaget havde

Erstatningsregler af samme Art, som det svenske Forslag. Monopolet var tænkt at give 30 ÷ 20 Mill.

48. Norge har siden 1903 en Arealskat af 12 Øre pr. m² betalbar i Oktober; enhver, der vil dyrke Tobak, skal i Juni anmelde Plads og Areal, der opmaales af det Offentlige i Juli. Der avles 40,000 kg pr. 300,000 m². Importen er ca. 2 Mill. kg til en Værdi af 3½ Mill. Kr. Forbruget er ca. 1 kg pr. Individ. Tolden indbringer ca. 5 Mill. Kr. eller 2 Kr. 10 Øre pr. Individ. Satserne er høje; pr. kg var Minimalsatserne i 1908:

Blad og Stilk	225 Øre
Snus	380 —
Cigarer	600 —
Andet Tobak	270 —

Maksimalsatserne er henholdsvis 3, 5, 8 og 4 Kr.

XVIII. Finland.

49. Da Finland blev et russisk Lydrige, var der 11 Fabriker, tilvirkende 120,000 kg Tobak. I 1836 var, takket være den toldfri Indførsel af russisk Tobak, den hjemlige Industri næsten gaaet til Grunde; kun to Fabriker holdt sig oppe, Tallet øgedes dog efterhaanden, i 1884 var der 29 Fabriksanlæg.

Oprindelig ønskede Regeringen at fremme Tobaksdyrkning ved en høj Told paa Raavaren, senere nedsatte man Tolden paa denne og forhøjede til Gengæld Tolden for den færdige Vare og gik dermed fra Dyrknings- til Fabriksbeskyttelse.

1859 gik Kejser-Storfyrsten ind paa, at ogsaa russiske Raavarer skulde erlægge Told, men fastholdt fri Indførsel for den færdige Vare, bl. a. for at skaffe den russiske Cigaret Indpas i Finland; det lykkedes dog i 1882 at stille den færdige russiske Vare lige med anden fremmed Tobak.

Efter Tarifen af 1892 var Satserne for Blad 1 Mk.

70, for Stilk 0,90, for Røgtobak 4,90 og for Cigarer og Cigaretter 9,70 pr. kg; Rusland nød godt af meget lavere Satser (henholdsvis 0,58½, 0,26½, 2,30 og 4,70 pr. kg). (Finsk Mark er ca. 1 Frcs.)

Petitioner fik et Regeringsforslag af 1888 om Stempelskat paa indenlandske Fabrikater til at strande. Tolden er en Vægttold og falder tungt paa de simple Sorter. F. Eks. er Tolden af Raavaren til en 3 Penninge Cigar 16 pCt., til en 8 Pg. Cigar 8 pCt. (i Reglen russisk Raavare), Tolden til en 25 Pg. Cigar er 4 pCt. af Cigarens Værdi (fremmed Raavare). Meget lidt færdig Vare indføres. Tolden udnyttes kun lidet, fordi den prisgivende Told er den russisk Preferencesats. Men selv denne Beskyttelse mentes ikke at være udnyttet.

	Fabriker	Produktionsværdi	Antal Arbejd.	Toldindtægt
1845	16	⅓ Mill. f. M.	175	?
1870	26	1⅔ —	570	?
1890	28	5½ —	1730	1,400,000 f. M.
1899	—	— —	—	3,100,000 —
1907	—	20½ —	4000	3,650,000 —
1910	25	25½ —	5000	4,500,000 —

2 af de 25 Fabriker har to Trediedele af Produktionen; af Arbejderne er kun 10 pCt. mandlige.

Tolden er 1910 8 pCt. af Toldindtægterne, 1⅓ f. Mark. pr. Individ. Sættes Produktionens Værdi til 25½ Mill. Mk., er 6½ Mill. Raavarens Værdi, 4½ Mill. Told, 3⅔ Mill. Arbejdsløn.

Importen af Raavare, der i 1898 var 3,9Mill. kg (til Værdi af 4 Mill. Mk.), var 10 Aar efter 4½ Mill. kg til Værdi 5,3 Mill. Interessant er, at for 10 Aar siden var 25 pCt., nu ikke 15 pCt. af den indførte Raavare Stilk. Desforuden indføres for ca. ½ Mill. Mk. færdig Vare.

Af Importmængden er 76 pCt. russisk Vare, men i Forhold til Indførselsværdien kun 53 pCt.

I de sidste 10 Aar er Forbruget øget med 15 pCt. Det finske Forbrug fordeler sig saaledes (1908):

Bladtobak 1¼ Mill. kg til Værdi 2¼ Mill. Mk. (pr. Individ 0,42 kg og 75 Pen.).

Cigarer 67½ Mill. Stk. til Værdi 2½ Mill. Mk. (pr. Individ 22 Stk. og 85 Pen.).

Cigaret 1030 Mill. Stk. til Værdi 14 Mill. Mk. (pr. Individ 350 Stk. og 465 Pen.).

Røgtobak 1¼ Mill. kg til Værdi 3 Mill. Mk. (pr. Individ 0,38 kg og 95 Pen.).

Snus og Skraa 1 Mill. Mk.

Pr. Individ er altsaa Forbruget 1½ kg til Værdi af 7½ finske Mark; det endnu stadig voksende Cigaretforbrug tager nu to Trediedele af Forbrugets Værdi, men kun en Trediedel af dets Vægt.

XIX. Sverige.

50. Ca. 1500 kom Tobakken til Norden og i det 17. Aarhundrede røg de fornemme Damer. Regeringen forbød en Tid baade den nye Urts Dyrkning og Indførsel. 1641 fik Søderkompagniet Monopol, fordi „Kongen med Beklagelse havde set den hidtil ukendte Uvane at ryge brede sig og endog blive brugt „den gemene Mand til Misbrug". Monopolet varede til 1685. Oprindelig var af fiskale Grunde Avl forbudt, senere ændrer Kongen sin Politik og opfordrer Byerne til at dyrke Tobak. 100 Aar efter Monopolets Bortfald vil Gustav III atter indføre det, men maa dog vige for Stændernes Modstand. Tolden var den Gang for 100 Pd. Tobaksblad 4 Rdl. 16 Sk., for spansk Snus 24 Sk. pr. Pund.

Til Tolden kom et ubetydeligt Accisestempel samt en Afgift a f a l l e d e m, d e r r ø g, snuste eller skraaede. 1810 sattes denne Kopskat til 24, 16, 8 og 4 Sk. aarlig for hver Røger af henholdsvis Adel, Præste-, Borger- og Almuestand. Den, der vilde fri-

tages for denne Skat, som afskaffedes i 1823, skulde paa Mandtalslisten angive sig som „Ikke-Røger".

Stempelafgiften, der opkrævedes i Forhold til Værdien og væsentlig tilfaldt Kommunekassen, bortfaldt nu gradvis (i 1850 for spunden Tobaks og i 1862 for andre Arters Vedkommende: Cigarers og Kardustobaks). Den i Toldloven indeholdte Beskatning er den afgørende; snart beskattedes Blad og Stilk ens, snart var de i to Satser, snart stod Cigarer og Røgtobak under en, snart under to forskellige Positioner. Efterhaanden differentieredes Satserne. I 1866 var Bladtoldens Sats det Halve af Røgtobakkens; i 1879 nedsattes Beskyttelsen ved at Raatobakkens Sats forhøjes, men atter lægges der længere Vej imellem Raa- og færdig Vare.

I 1900 er Satserne i Blad og Stilk 1 Kr., Cigar og Cigaret 4 Kr., Røgtobak 1,20 pr. kg. Den svenske Toldbeskyttelse var i 1905 udregnet at være paa 100 kg Cigarer 250 Kr., paa 100 kg Cigaretter 280, paa 100 kg Røgtobak 8 Kr. og for Snus 60 Kr.

En Komite af 1903 foreslog 1) højere Told, 2) Arealskat paa smaa Jordstykker (under 5 Alb.), 3) eller en Dyrkningsafgift af 35 Øre pr. kg hjemmeavlet Raavare (i tørret Tilstand), 4) en Accise. Varen skulde gradueres i 40 forskellige Pakninger, forsynede med Stempelmærker. Der var indviklede Regler angaaende Kontrol med Dyrkerne og Fabrikanterne. Forslaget faldt.

Indførsel af Raastof, der i 1870 var 2½ Mill. kg, er 1910 4¾ Mill. kg til en Værdi af 5 Mill. Kr. Høsten kan maa op til 1½ Mill. kg, men var i 1910 ikke ¾ Mill. Forbruget er i 40 Aar fordoblet og var i 1908 9 Mill. kg eller 1⅔ kg pr. Individ, hvoraf kun ¼ kg er Cigarer og Cigaretter.

Den store Forskel mellem Raavarens og den færdige Vares Vægt, skyldes Sveriges store Snusforbrug. Medens f. Eks. man kan regne, at 100 kg Røgtobak ikke kræver meget over 100 kg Raatobak, kræves der til Fremstilling af 100 kg Cigarer 134 kg Raavare,

men til 100 kg Snus, hvori der kommer Affald og andre Ingredienser, kræves der kun 54 kg Raavare.

Af Forbruget pr. Hoved (1⅓ kg) i 1908, falder 0,16 paa Cigarer, 0,08 paa Cigaretter, 0,07 paa Røgtobak, 0,11 paa Skraa, men 1,10 paa Snus, d. v. s. over 80 pCt. af svensk Tobaksforbrug er Snus.

Produktionen androg i 1906 ⅔ Mill. kg Cigarer og Cerutter (Værdi 7¼ Mill. Kr.), ⅓ Mill. kg Cigaretter (Værdi 2¾ Mill.), 1 Mill. kg Tobak (Værdi 3 Mill. Kr.) og 5⅔ Mill. kg Snus (Værdi 7¾ Mill. Kr.). Værdien af Importen (inklusive Told) er 5 Mill. Kr. + Værdien af den indenlandske Produktion 21¼ Mill. Kr., ialt 26¼ Mill. Kr., der sælges med en Grossist- + Detailavance af 12 Mill. eller for 38¼ Mill. Kr.

Der er i Sverige 108 Fabriker, hvoraf kun de 80, hvis Kapital er ca. 30 Mill. Kr., betyder noget. De 4 største har en Trediedel af Produktionen paa deres Kappe. De producerer ca. 7½ Mill. kg til en Værdi af 21 Mill. Kr. (hvoraf 3 Mill. Arbejdsløn). Toldindtægten er ca. 4½ Mill. Kr., ca. 80 Øre pr. Individ, hvad der er lavt. Sverige har op mod 5000 Tobaksarbejdere, der hver bearbejder ca. 1100 kg Raavare. Af de 9 Cigaretfabriker producerer de 3 største ni Tiendedele af de indenlandske Cigaretter, hvoraf 70 pCt. er med Mundstykke.

En kgl. Kommission har i 1911 afgivet en særdeles interessant Betænkning, hvori som Bilag er tilføjet Dr. Marcus' Undersøgelser om Tobaksindustrien med en enestaaende Oversigt over alle dens Enkeltheder og bl. a. Tobakspriſens Elementer, lige fra Raatobakken, Arbejdslønnen, til Detailavancen. Kommissionen har alternativt foreslaaet et Tobaksmonopol, og et andet radikalt Forslag, som gik ud paa at indføre højere Told, hvor der skulde sondres mellem Stilk, Blad fra Virginia o. a., og andet Blad (idet man vilde opnaa, trods Vægttolden at faa Værdielementet ind ved at sondre mellem Raatobakkens Art), Cigarer, Cigaretter, Røgtobak og Snus samt at supplere Tolden med en Stempelafgift for Cigaretter

og Cigarettobak, men i k k e paa Cigarer og Røgtobak. Skatten skulde være 0,3 Øre pr. Cigaret; Cigaretfabrikanten skulde gøre offentlig Anmeldelse om sin Fabriks Sted, Art og Lokalers Indretning, Maskiner o. s. v.; Lokalerne skulde være skilte fra Lokaler, hvori der fremstilles f. Eks. Cigarer eller Røgtobak. Før de forlod Fabriken skulde Cigaretterne være pakkede og forsynede med Stempelmærke. Ogsaa indførte Varer skulde stemples; der skulde føres Bøger for Tilgang og Afgang for Raavare — saavel som for færdigt Varelager. Cigarettobak skulde erlægge en i n d e n l a n d s k Afgift af 3 Kr. pr. kg, ligeledes opkrævet ved Stempelbaand.

Forslaget faldt, idet Monopolforslaget med nogle Ændringer vedtoges trods en heftig Modstand fra Fabriker og Forhandlere, som imidlertid pludselig slog om, bl. a. fordi de store Erstatningssummer lokkede.

XX. Tyskland.

52. I tyske Stater finder vi i det 18. Aarh. nogle Steder Tobaks-Monopolet og andre Steder en indenlandsk Afgift, som opkræves som en Arealskat af det med Tobak dyrkede Land; Skatten varierer med Boniteten.

Det nordtyske Forbund bibeholder ved sin Dannelse et fra Preussen laant Accisesystem. 1867 sættes Tobaksafgiften til 24 Thaler pr. ha, ens for alle Toldforeningens Stater. Den nu bestaaende Beskatning stammer fra 1879, men er gentagende Gange forhøjet. Tolden var i Mark pr. 100 kg:

	1879	1909	
Ubearbejdet Blad	85	85+40 pCt.	af Indkøbsværdi
Cigar	270	270+40 —	do.
Cigaret	270	1000	
Bearbejdede Blade ...	180	180	
Surrogater	65	—	
Afgift af i Indlandet avlet tørret Tobak	45	57	

For Snus er Tolden 300, for Karotter 210, for Røgtobak 700 Mark.

Systemet af 1879 bestaar af en Told og en indenlandsk Afgift. Tolden er en Blanding af Vægt- og Værditold. Den indenlandske Afgift opkræves som Skat paa Produktet (tørrede Blade), Dyrkeren skal gøre skriftlig Anmeldelse. Inden Høsten gør en Embedsmand et Skøn over dennes eventuelle Størrelse efter Plantetal og andre Kriterier; Avlen skal afleveres i speciel Afvejning, der sker efter Tørringen, men før Gæringen; man fradrager 20 pCt., som Tab ved Gæringen. Der skal betales efter Embedsmandens Skøn over Avlen, selv om Afvejningen giver et andet Resultat, medmindre Dyrkeren kan bevise, at han faktisk ikke har avlet mere. For at lette Embedsmanden hans Skøn, skal Planterne staa i lige Linje og med et givet Mellemrum. Avlen, hvis Sted særlig er Baden og Sydpreussen, bestaar af 35 Millioner kg, der avles paa 15 Tusind ha. Konsumen var 1906 $1\frac{3}{4}$ kg pr. Individ. Af Cigarer forbrugtes for 460 Millioner Mark, af Cigaretter for 120 Millioner Mark og Tobak 70 Millioner; eller Tysklands samlede Tobaksforbrug andrager da 650 Millioner Mark.

Der er i Tyskland 20,000 Fabriker med op imod 200,000 Arbejdere; sammenligm hermed Monopol-Lande som Østrig, der fabrikerer næsten ligesaa meget med 30 Fabriker og 40,000 Arbejdere eller Frankrig, som i 20 Fabriker beskæftiger en Snes Tusind Arbejdere og dermed dækker Landets Forbrug. Tysklands Fabriksindustri er da i 1908 meget slet organiseret. Efter 1910 kan dog paavises en bedre Organisation.

Tyskland har en Del Eksport af forarbejdede Varer, herfor gives Restitution, der er dobbelt saa stor for Varer af udenlandsk, som for Varer af indenlandsk Raamateriale.

Tobaksskatten indbragte:

	Skat + Told	pr. Hoved	Produktion + Import	÷ Exp.	
1880	7 Mill.+ 8 Mill.	80 Pf.	42+15	— =	57 Mill. Mk.
1908	12 Mill.+79 Mill.	160 Pf.	28+84	÷2 =	110 Mill. Mk.

Til Statens Indtægt skal for 1906 lægges Cigaretskat; for 1910 er Tallene 15 Mill. i indenlandsk Tobaksskat, 25 Mill. i Cigaretskat og 80 Mill. i Told — eller 130 Mill. Mark.

Cigaretskatten indbragte i 1913 46 Mill. Mark: Kategorien indtil 1½ Pfg. indbragte 8¼ Mill., indtil 2½ Pfg. 14¾ Mill., indtil 3½ Pfg. 10½ Mill., mellem 3½ og 5 Pfg. 11 Mill., over 5 Pfg. 2 Mill.

Sammenlignet med andre Lande indbringer Skatten med op imod 2 Mark pr. Individ meget lidt.

53. Allerede i 1879 gjorde Bismarck sig til Talsmand for Monopoltanken, men da den spredte Tobakshandel og Produktion kunde fremvise mange selvstændige Erhversvdrivende, som kunde gøre sig gældende i det nationalliberale Parti, opgav Bismarck sin Plan. I 1893 ønskede Regeringen at supplere Skatten paa den indenlandske Avl med en Afgift paa den producerede Vare, og vaklede nu atter mellem Monopol- og Afgiftsvejen. Man tænkte bl. a. paa at lægge en Skat paa Cigarer og Røgtobakker, som skulde opkræves som et Tillæg til Fakturaprisen (en gros).

I 1906 supplerer man Vægttolden med Værditillæg og 1909 faar igen en Forhøjelse af Satserne. Loven af 1909 har den Ejendommelighed, at den forudaner en Nedgang i Produktionen og derfor bevilliger 4 Millioner en Gang for alle til brødløse Arbejdere. Af den i 1906 foreslaaede Fabrikatskat virkeliggjordes kun Cigaretskatten, efter at Regeringen havde opgivet at ramme Cigaretforbruget gennem Skat paa Cigaretpapir. Importtolden forhøjedes meget højt for finskaaren Tobak og Cigaretter. For den indenlandske Vare sattes følgende Satser, som de nu er efter Forhøjelsen 1909:

a) Cigaretpapir og Cigaretter:		*b) finskaaren Tobak:*	
Naar Detailprisen er	Skat	Naar Pris er i kg	Skat
Under 15 Mark pr. 1000	200 Pfg.	3—5 Mk.	0,80 Pfg.
15—25 — —	360 —	5—10 —	1,60 —
Over 70 — —	1500 —	over 30 —	7,00 —

Der gives Restitution udtrykkelig ved Eksport, atter højere, naar Cigarettens Indhold er af udenend naar den er af indenlandsk Oprindelse.

For Cigarethylstre sattes Skatten til 1 Mark pr. Mille.

Skatten erlægges ved B a n d e r o l e, inden Cigaretten forlader Fabriken. Paa Pakken angives Art, Mængde, Form og Pris. Det samme skal ogsaa angives for anden Tobak end Cigarettobak. Ogsaa udenlandske Cigaretter forsynes med Stempelbanderolet. Dette er formet efter 6 forskellige Prisklasser og annuleres ved at Fabrikanten overskriver det med sit Navn. Værkstederne skal anmeldes og beskrives, *selv* Hjemmearbejdernes. Detaillist skal anmelde, han har Ansvar for, at kun stemplede Cigaretter sælges.

XXI. Rusland.

54. Før Peter den Stores Tid havde Zaren befalet, at skære Næsen af hver en, der røg; men denne merkantiliske Zar indførte et Tobaksmonopol, som Cathrine den Anden ophævede, men som igen indførtes i 1838, for igen endelig at ophæves og give Plads for det nuværende System.

Medens der i Polen er særlige Regler om, at Tobak ikke maa dyrkes sammen med andre Vækster, og at Dyrker skal anmelde Udsæd og Høst og oplægge denne under Toldkontrol, er i Rusland Tobaksdyrkningen fri for alle, dog, at oplagsberettiget Dyrker skal betale en Licensafgift. Fra Dyrkeren gaar Raatobakken med en fra 11—25 Kopek stemplet Passérseddel til Grossister eller Fabrik.

Dyrker, Fabrikant og Grossist har Ret til at ligge

med kontrolleret Oplag af indenlandsk Tobak. Anmeldte Importører og Fabrikanter kan ogsaa have Oplag af fremmed Tobak. Kun Dyrkere og Købmænd af første Klasse maa eksportere Raatobak. Handel med Raatobakker maa kun ske til og fra anmeldte Oplag. Forsendelsen sker i hele Kolli à 10 Pud (ca. 165 Kilo).

Raavareoplagene er af trende Arter. 1) Mahorka Tobak (simpel), 2) anden indenlandsk Tobak og 3) al Art Tobak. Ved Til- og Fraskrivning fra Raavareoplagene, hvor der ej maa henligge færdige Varer, beregnes et legalt Vægttal. Fabrikerne er ligeledes af 3 Arter, 1) de, der tilvirker Mahorka Snus, 2) de, der tilvirker Snus af god Tobak og 3) Fabriker for andre Tobakssorter. Hver Fabrik skal have Magasin for Forvaring af de forskellige Arter af Raastoffer, saavel som derfra adskilte Magasiner for færdige Varer. For at have Oplag maa man betale en Lizens i Afgift.

Lizens-Afgiften er i Reglen:

1) for at have Oplag af Raatobakker en Afgift, der varierer dels efter Byens Størrelse, og dels efter Varens Art, om simpel Mahorka eller anden Tobak (f. Eks. for den første fra 30 til 100 Rubler aarlig, for Ret til Oplag af alle Arter Tobakker fra 85 til 650 Rubler), 2) for at dyrke Jord en mindre Afgift, naar man vil have Oplag (30 Rubler), 3) for at have Fabrik a) en Grundafgift af 150 Rubler for almindelige, men kun 100 Rbl. for Mahorkafabriker + b) en Tillægsafgift af fra 20 til 120 Rubler for 1000 Pud produceret Vare, varierende efter Fabrikens Størrelse, 4) for at holde Detailsalg betales en saakaldt Patent (= Lizens-)Afgift, forskellig efter som Detaillisten sælger inden- eller udenlandsk Tobak, efter Byens Størrelse og Detaillistens Omsætning (fra 5 til 50 Rubler aarlig). Lizens er ofte forbunden med Ret til at sælge Rusdrikke; Alkoholtilladelsen paaklæbes da blot et ekstra Stempelmærke. Foreningen til Bekæmpelse af

Alkohol har ligesom Folkekøkkener Ret til at sælge Tobak uden Lizens. Tobaksautomater og Gadesælgere betaler den lille Lizens af 2 à 5 Rubler.

Som man ved Gæring gaar ud fra et Vægttab af 20 pCt., gaar man baade ved Lagring og ved Fabrikation ud fra et Vægttab. Et indviklet System af Regler angiver, hvorledes Cigarer og Tobakker skal pakkes; hver Pakke angiver sin Mængde, Fabriksmærke og Salgspris; der maa højst være 5 pCt. Fejlvægt. Fra Fabriken føres Varen til dens Oplag, som den forlader enten for at gaa til andet Oplag eller for at gaa ud i Handelen (i hvilket Fald Varen skal paasættes et Banderolestempel), eller for at eksporteres; den sendes da til Grænsen med stempelpligtig Passérseddel; Grænsetoldvæsenet giver et Bevis for Udførsel, som returneres til Fabrikens Acciseinspektion, som først da foretager den endelige Afskrivning af Oplaget.

Enhver Fabrik skal efter sin Størrelse og Beliggenhed købe en vis Mængde Stempelbaand aarlig, f. Eks. i St. Petersborg for mindst 10,000 Rubler. For Banderoleafgiften, som er gradueret efter Art og Mængde, gives der mod betryggende Sikkerhed Kredit.

Det er under Straf forbudt at ryge uforarbejdet Tobak, dog maa Bonden ryge sit eget Produkt.

Tilvirkningen er delt i Mahorka- og andre Tobakker. Der er 3 Sorter Røgtobakker, 2 Sorter Cigarer og 3 Sorter Snus. Kun fineste Sorter maa sælges til fri Pris, paa andre Sorter har Regeringen fastsat Maksimalpris. Taksterne, der ændres fra Tid til anden, saa i 1908 saaledes ud:

59. 1) Tolden for Raatobak lidt over 4 Kr. i vore Penge, Røgtobakker 13¾ Kr. og Cigarer og Cigaretter 35 Kr., alt pr. kg.

Den statssatte Pris var (heraf Stempel) pr. kg i Kroner (for I Kl. høj Afgift, men Prisen er frigivet):

Røgtobak II	7,30	(2,25)
Røgtobak III	2,55	(0,82)
Mahorka	1,45	(0,42)
Cigaret II Klasse	5,70	(1,70)
Mell. Cigar II	40,60	(11,25)
III	24,50	(5,65)

Der er yderligere en Tillægsafgift af ca. 50 Øre pr. kg af alle Sorter undtagen Mahorka. For Mahorka er Salgsprisen sat meget lavt.

Det russiske Riges Indtægt af Tobaksbeskatningen var i Mill. Rubler:

	Licens	Banderole	Told
1840	—	$\frac{2}{3}$	$\frac{1}{2}$
1860	$\frac{1}{4}$	$2\frac{1}{2}$	1
1880	$2\frac{1}{2}$	$10\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$
1900	$3\frac{1}{4}$	38	$1\frac{1}{2}$
1907—08	$4\frac{1}{2}$	60	$1\frac{1}{2}$

	Landets Produktion i Pud à $16\frac{2}{3}$ kg	
	1883	1908—09
Røgtobak	600,000	1,200,000
Cigarer	70,000	50,000
Cigaretter	800,000	2,000,000
Mahorka	2,670,000	4,400,000

Som omtalt er Cigarforbruget i Stilstand, Cigaretforbruget springende frem over Stok og Sten. Hovedforbruget er Mahorka-S n u s, der røges.

Der er 400,000 Plantager med 60,000 ha, avlende $1\frac{3}{4}$ Mill. finere og 3 Mill. Pud Mahorka. Som omtalt er der i Rusland en meget stor Koncentration, hvad der staar i Forbindelse dels med det indviklede Skattesystem og dels med, at Industrien er paa vesteuropæiske Kapitalisters Hænder. Fabrikernes Tal var i ca. 1880 op mod 500, nu under 300.

Rusland har en stor Eksport, baade til Finland, Sibirien og det øvrige Asien. Af 1500 Mill. produ-

cerede Cigaretter gaar i 1906 1 Milliard ud af Landet, Hælvten til Sibirien. Importen er meget ringe.

Indtil 1893 var der en Arealskat, suppleret af en Planteskat. 1896 afløstes Arealskatten af en Skat paa den avlede Mængde, suppleret af en Række Licensafgifter for at sælge og fabrikere (fra 5 til 1000 Frcs.).

60. Bulgarien har mærkeligt nok ikke Monopol; den indenlandske Beskatning er 40 Frcs. for 100 kg avlet indenlandsk Tobak, samt en Skat paa fabrikeret Vare, delt i 5 Klasser efter Kvalitet. Skatten opkræves som Banderole (24 Frcs. pr. 1 kg Tobak, 12 Frcs. pr. 1000 Cigaretter og 72 Frcs. pr. 1000 Cigarer).

U. S. A. er omhandlet ovenfor. Angaaende Beskatningen i Danmark, da henvises til min Bog „Danmarks Finanshistorie".

B. Monopollande.

XXII. Frankrig.

61. 1560 bød Jean Nicot Cathrine af Medici den første Snus. Uagtet Kirken lyste Røgerne i Ban, blev „Lasten" almindelig, og Richelieu, der her saa en „moralsk Skat", indførte 1629 en høj Told ikke blot paa Tobak, der var indført fra fremmede, men ogsaa fra egne Kolonier (dog noget lavere Told). Hermed blev der en Beskyttelse paa Raavaren, der avledes i Frankrig. 1674 indførte Colbert Monopolet paa Fabrikation og Salg, hvad der var let, da der kun fandtes faa Tilvirkningssteder. Monopolet bortforpagtedes, f. Eks. til „Compagnie des Indes". En kort Tid gaves Handelen fri, medens indenlandsk Avl forbødes og medens Tolden var bortforpagtet. 1729 vendte

man sig atter til Monopolet (der bl. a. var forpagtet til John Law). Generalforpagteren styrede dette Monopol med samme Haardhed, som den, hvormed Saltmonopolet hævdedes. 1791 faldt det forhadte Monopol; al Indførsel af færdige Varer forbødes, derimod kunde Raatobak indføres mod en lav Afgift. Napoleon forhøjede Tobakstolden, indførte Salgs-Afgift, men nødtes i 1810 til at genindføre Monopolet. Tobaksbeskatningen, der i 1700 havde givet 1½ Mill. Frcs., gav 1789 30 Mill. 1798 (i Told) 5 Mill., i 1810 14 Mill. Frcs.

Napoleon har selv konciperet Motiverne, der den Dag i Dag har aktuel Interesse. I dem siger han, at Fabrikerne er lidet talrige, og gør den Iagttagelse, at Prisen paa Tobak nu (i 1810) er lige saa høj som i Monopolets Tid; i Indledningen hævder han de indirekte Skatters Princip, og at man skal beholde en Skat, selv en lav, fordi det er lettere at forhøje en bestaaende Skat end at indføre en ny. Napoleon anslog Monopolets Nettoindtægt til 80 Mill., hvad der var over 10 pCt. af Frankrigs daværende Fredsbudget (600 Mill. Frcs. i Fredstid og det dobbelte i Krigsaar).

Staten eksproprierede store Fabriker til Beløb af 72 Mill. Frcs., hvoraf kun 10 Mill. var fast Ejendom og Maskiner, men Resten var Lager. Loven, der trods uforandrede Principer gentagne Gange har været ændret, ser nu saaledes ud:

62. Raamaterialer: Tobaksavlen begrænses til visse Egne for Kontrollens Skyld. Hver August bestemmer Finansministeren, hvor meget fransk Tobak, der maa produceres, og hvor stort Areal, der i hvert Departement maa beplantes med Tobak, og til hvilken Pris, Tobakken skal opkøbes. Indenfor Departementet sker Fordelingen af Arealerne mellem Avlerne ved en Kommission, Administrationen leverer Frøet; fra Tid til anden paaser Toldbetjente, at Fordelingsreglerne overholdes. Efter Høst sælges Tobakken til et Magasin „d'achat", hvoraf der skal være saa

mange, at ingen Dyrker har mere end 30 km til et saadant; fra Magasinet føres Tobakken til et af de 30 Oplagssteder, hvor det sorteres, lagres og derfra gaar til Fabriken. I 1810 maatte kun 7 pCt., fra 1835 20 pCt. af Raatobakken være udenlandsk (senere ingen Grænse); dog regnes Algier — hvor Monopolet ikke gælder ud over, at Dyrkeren først s k a l tilbyde Staten sin Avl, — til Indland. Indkøbet af udenlandske Tobakker sker saaledes, at Monopolstyrelsen tilkendegiver, hvilke Sorter Tobak, den vil have, og i hvilke Kvantiteter; i Forvejen sætter Finansministeren visse (hemmeligholdte) Priser; derefter aabnes Importørernes Tilbud. Søger en Ring af Importører at „corner" Staten, opkøber de franske Konsuler mod en Provision af Fakturabeløbet (nu 3 pCt. af den første Million, 1 pCt. af de følgende Millioner).

Medens Dyrkningen for saa vidt er privat, men under Statskontrol, tilhører de 20 Fabriker Staten; Lederne er polytekniske Kandidater, ialt er det 170 Embedsmænd.

Fra Fabrikerne føres Varerne til en af de 367 „entrepots", Oplag, der forvaltes af Embedsmænd som Biindtægt; derfra gaar Varen til „Debitanterne" d. v. s. private Detaillister. Og nu er Staten a t t e r blot kontrollerende og ordnende. Salget er reguleret, Antallet af Debitanter bestemmes af Administrationen, de udpeges af Ministeriet og tages dels blandt ikke pensionsberettigede Statstjenere og dels blandt agtede Vælgere. Debitanterne skal købe mindst 10 kg ad Gangen og skal betale kontant. Udsalgspris er trykt paa Pakken. Ved Grænsen er Fabrikspris noget lavere — for at undgaa Smuglere. Enkelte Sælgere har Underdebitanter, f. Eks. paa Jernbanestationerne.

Fabrikationen sorterer under Generaldirektionen for Statsfabriker og Salget under Generaldirektionen for de indirekte Skatter.

63. F o r b r u g e t a f R a a v a r e (Tallene i Mill.):

	Fransk		fra Algier		fra Udl.		Ialt	
		Værdi		Værdi		Værdi		Værdi
	kg	Frcs.	kg	Frcs.	kg	Frcs	kg	Frsc.
1897	25	22¼	1,8	1	13	20	40	44
1907	30	26	3	1½	21	28¼	54	56
1909	24⅓	—	3⅔	—	21½	—	49½	55

Priser 86 Ct. pr. kg (fransk), 58 Ct. (Algier) og 135 Ct. (udenlandsk Raavare.)

Udenlandsk var (i pCt.)	i Vægt	Værdi
1897	37½	49½
1907	46½	53½

Der dyrkes ca. 16,000 ha eller 85 pCt. af, hvad man tillader; Tobaksdyrkningen er i Tilbagegang; den indenlandske Tobaksavl kan og vil ikke levere saa meget, man ønsker; f. Eks. i 1907 kun 60 pCt., af hvad man havde forlangt. Indtægten pr. ha er for Dyrker i daarlige Aar 1000 Frcs., i gode Aar 1450 Frcs. Mængden henholdsvis 1050 og 1600 kg.

Naar Tobaksdyrkningen er i Tilbagegang, er det bl. a., fordi Staten sætter Pris paa Forhaand, og Dyrkere herved bærer en stor Risiko ved daarlig Høst, idet han ikke, naar Høsten slaar fejl, kan faa Erstatning i de højere Priser, hvortil han da kan sælge sin Avl.

Indkøbene fra Udlandet er ikke dadelløse. Fabrikationen er meget specialiseret og kon*centreret*, f. Eks. én Fabrik laver Cigarer til Værdi af over 20 Cts. Monopolet har sin egen Maskinfabrik.

64. I 1814 var der 14 Fabriker, nu 20.

	Arbejdersker	Løn	Dagløn for Mænd	Kvinder
1897	15,000	14 Mill. Frcs.	Frcs. 5,30	Frcs. 3,40
1907	16,000	17 Mill. Frcs.	Frcs. 6,20	Frcs. 4,10

De 17 Mill. Frcs. Løn skal forhøjes til 20 Mill. paa Grund af Udgifter til Pension, Sygehjælp o. s. v., saaledes at Arbejdslønnen pr. k g er steget fra ca. 40 til 50 Centimes.

Produktionen i Mill. kg.:

	Cigar	Cigaret	Røg tobak	Skraa	Snus	Ialt kg	Mill. Fr.
1897	2,8	1,4	27,0	1	5	37	390
1907	2,5	2,5	29,1	1	5	39	450

Foruden for 450 Mill. Frcs. solgtes en Trediedel Mill. kg til Udlandet, 100,000 kg til Kolonierne og en Femtedel Mill. kg direkte i Frankrig — ialt 10 Mill. Frcs. for to Trediedele Mill. kg.

Cigaretforbruget er tiltaget: I 1875 gav i Forhold til hele Tobaksforbruget Cigaretten 2 pCt. af Vægten og 3 pCt. af Værdien, nu 7 pCt. af Vægten og ca. 16 pCt. af Værdien af Frankrigs Tobaksforbrug. Cigarforbruget er omvendt gaaet stærkt tilbage, fra i 1875 20 pCt. til i 1910 11 pCt. af Værdien.

Antallet af Debitanter:

		Fortjeneste	Indtægt pr. Debit.
1897	4600	32 Mill. Frcs.	780 Frcs.
1907	4700	40 Mill. Frcs.	830 Frcs.

Atter ser vi, at Detailsalget selv h e r sluger det dobbelte af Arbejdslønnen; Tobakkens Raaværdi er 56 Mill., Arbejdsløn ca. 20 Mill., Detailsalg 40 Mill., Arbejdslønnen er altsaa lidet betydende. Udgiften er iøvrigt 18 pCt. af Indtægten. Af Udgifterne gaar 7 pro mille til Centralstyrelsen, 27 til Embedsløn og Pension, 23 til Formænd og Teknikere — eller ialt 57 pro mille til Embedsmænd. Arbejdsløn og Pension til Arbejdere tager 190 pro mille, Bygningsvedligeholdelse og Materiel 48 pro mille, Køb af Tobakken 573 og diverse Fordelingsudgifter 25 pro mille.

Angaaende Monopolets Indtægt:

	Solgt Tobak	Brutto-Indt.	Udgift	Overskud
1820	12½ Mill. kg	64	÷ 22 =	42 Mill. Frcs.
1875	30¾ — —	314	÷ 59 =	255 — —
1900	38½ — —	417	÷ 83 =	334 — —
1907	40 — —	475	÷ 87 =	388 — —
1909	41 — —	487	÷ 90 =	397 — —

Udgiften var i 1820 ca. 35 pCt. af Bruttoindtægten, nu lidt under 20 pCt. Prisen pr. kg har været i stadig Stigen, i 1873 10 og nu op mod 12 Frcs.; Udgifterne er kun steget svagt. Med en Bruttobetaling paa ca. 500 Mill. Frcs., hvoraf ca. 5 pCt. Arbejdsløn, er Tobaksmonopolet fiskalt en Sukces. I 1902 var 15 pCt. af Vægt og 30 pCt. af Værdien i finere Sorter; i 1910: henholdsvis 16½ og 32 pCt. Forbruget af Snus og Tyggetobak aftager, og erstattes med Pibe- og Cigaretrøgning.

XXIII. Østrig-Ungarn.

65. Indtil 1670 var Dyrkning og Indførsel tilladt mod en Afgift, ens for hjemmeavlet og for indført Tobak; 1670 fik en Adelsmand E n e r e t paa at indføre Tobak i Øvreøstrig, kort efter fik en Handelsmand E n e r e t paa at bearbejde indenlandsk og fremmed Tobak. Forskellige Privilegier gives og udvides, men ophævedes 1701, da Monopolet erklæres, for dog straks efter at ophæves. 1725—1784 har vi et b o r t f o r p a g t e t M o n o p o l, fra 1784 overtager Regeringen Monopolforvaltningen og udstrækker det efterhaanden til alle Kronlande. 1835 omordnes Monopolet (udstrakt til Ungarn fra 1850—67).

Det nuværende kejserlige Tobaksmonopol er ordnet som følger: 1) Ungarns Monopolforvaltning er pligtig til at levere den østrigske Forvaltning Raavaren til „cost price". 2) Monopolforvaltningen køber finere Sorter fra Grækenland, Amerika og Tyskland. 3) Dyrkningen, der særlig sker i Østgalizien og de sydlige Kronlande — i 60,000 Smaabrug — er kun tilladt mod L i c e n s, der gælder for e t Aar paa Navn og givne Arter Tobak og snart lyder pr. ha, snart pr. Antal Planter, — overalt med Forpligtelse til at sælge til det kejserlige „Monopolregie". Der tages Skøn over Tobaksmængden (i Gennemsnit pr. ha 1200 kg til Værde 660 ø. Kr.) før og efter Høsten. I

Østrig dyrkes lidt over 5000 ha med 40 à 50 Planter pr. ha. Avlens Værd er 32 Mill. Kr. Sammenlign hermed de ca. 55,000 ha, der dyrkes i Ungarn. 4) Opkøbslagret „indløser" Tobakken, klassificerer den, sætter Pris ved en Kommission af de af Regeringen udnævnte Teknikere og Finansfolk bistaaede af Repræsentanter for Dyrkerne. 5) Fra Opkøbslagret gaar Varen inden Gæringen til de 30 Statsfabrikker, der er nogenlunde specialiserede, dog laves Cigarer i dem alle. Paa Fabrikerne bearbejdedes i 1908 53 Mill. kg Raatobak (heraf 56½ pCt. fra Ungarn, 28½ fra Udlandet og 15 pCt. fra Østrig selv, — til en Værdi af ca. 50 Mill. østr. Kr. Den udenlandske Tobak har en Værdi af 200 (den fineste 550 Heller), den ungarnske af 43, den østrigske af 90 Heller. Den udenlandske Vare gaar særlig i Cigarer og finere Cigaretter. I 1913 er Tallene 35 Mill. kg fra Østrig og Ungarn (Værdi 3½+15 Mill Kr.) og 16 Mill. kg fra Udlandet (Værdi 39 Mill. Kr.) De i Fabrikerne ansatte er dels Embedsmænd, dels „ständige" og dels ikke fastansatte Arbejdere. Af de 40,000 Arbejdere er kun ca. en Ottendedel Mænd. Med Hensyn til Arbejdsbetingelserne maa det huskes, at den private Arbejdsløn er meget lav i Østrig: Arbejdstiden er 9 Timer (om Lørdagen dog 6¾), Lønnen, der er reguleret efter Fabrikens Beliggenhed (Huslejetillæg), Arbejdets Art (18 Klasser) og Alderstillæg, er i Gennemsnit for Mænd 17, for Kvinder 13 østr. Kr. ugentlig; i 1890 udbetaltes til 33,000 Arbejdere 11½ Mill. Kr. (350 Kr. pr. Individ), i 1911 til 6000 Mænd og 34,000 Arbejdersker 28 Mill. Kr. eller 700 Kr. pr. Individ. Desforuden Ulykkesforsikring, billigt Salg af Levnedsmidler og Statssygekassen (Kapital 2 Mill. Kr.) o. s. v. I Pension betaler Monopolet til 12,000 Personer 6 Mill. østr. Kr. aarlig.

Cigarproduktionen kræver over 60, Cigaretproduktionen knapt 12 pCt. af Arbejdertallet.

66. Salget: Fra Fabrik gaar Varen til Kejser-

ligt Magasin, derfra til et af private Mænd drevet Hovedoplag, og derfra til „K. K. Trafik" d. v. s.: Butiksudsalget. Hovedoplagsforvalteren lønnes med nogle Procenter (fra ½ til 4); til en gros Prisen lægges ca. 9 pCt. for at finde Detailprisen. — Detailudsalgene deles i 10,000 større (Konkurenz-Trafik) og 60,000 mindre (Concessions-Trafik), hvoraf de første bortauktioneres, de sidste gives til værdige trængende. Endelig er der 200 fine Special-Udsalg, der sælger de dyrere Varer. 28,000 Værtshusholdere har erhvervet Ret til at sælge Cigarer til egne Gæster.

Af de 70,000 Detailudsalg er der 50, hvis Omsætning overskrider 100,000 Kr., men til Gengæld 8000, hvis Omsætning er under 500 Kr.! Indtægten for Detaillister varierer altsaa fra over 10,000 til 50 Kr. aarlig. Dog maa det huskes, at Tobaksdetaillister ogsaa har Udsalg for de offentlige Lotterier, og yderligere har Postkort etc.

I Anlægget var i 1913 sat 205 Mill. ø. Kr., heraf i fast Ejendom 30 Mill., i Maskiner og Inventar 18 Mill., i Raamateriale og Halvprodukt 110 Mill., i færdigt Lager 33 Mill. o. s. v. Brutto-Indtægt var 311 Mill., hvoraf 300 var indenlandsk, 7 Mill. Eksport og 4 Mill. var Licensafgifter. Fra dette Beløb skal fradrages Udgiften 110 Mill., saaledes at Monopolets Netto er 200 Mill. Udgiften fordeler sig: Ledelse 22 Mill., Bygningsarbejder 1 Mill., Fragt 4 Mill., Udgifter ved Oplag 3½ Mill., Fabrikationsudgift 38¼ Mill. — heri egentlig Arbejdsløn 28 Mill.

For at give en Idé om, hvor mange Artikler, selve Tobakken uvedkommende, en Tobaksfabrik skal bruge, skal her hidsættes af det østrigske Monopols Udgiftsside: Baand (1⅓ Mill. m), Blik, Blikklemmer, Blyplomber, 1600 m^3 Træ (Værdi ca. 700,000 Kr.), Stifter og Søm, 600,000 m Lærred (Værdi ½ Mill. Kr.), Jern, Trægarniture, Segl, Trælaag (Værdie 600,000 Kr.), 17 Mill. Stk. Kartons (½ Mill. Kr.),

Lim, Klæbemasse, Stivelse, Knive, The, Parfume, Salt, Sæbe, Brændselsmateriale, svarende til 23 Mill. kg Stenkul, til Værdi af ca. 600,000 Kr.

Egentlig skal til de 310 Mill., Publikum betaler, føjes et Detailtillæg, der nu omtrent er 10 pCt. eller 31 Mill., altsaa mere end Arbejdslønnen.

67. Pr. Hoved er Bruttoindtægten 10½ Kr., værende højst i Wien 22 Kr., lavest i Dalmatien 4½ Kr., men her ryger de fleste Kontrebande-Tobak. Til en gros Prisen skal lægges de 10 pCt. Detailtillæg eller 105 Heller, ialt 1105 Heller; heraf er 105 Heller Detailprofit, 200 Heller Raastofindkøb, knapt 1 Kr. Arbejdsløn, men 685 Heller Profit for Statskassen.

De 300 Mill. Kr., Monopolet faar ved at sælge de 41 Mill. kg færdige Varer til „Trafikerne", fordeler sig saaledes:

	Vægt Mill.kg	Værdi Mill.Kr.
Snus	1⅛	3¾
Røgtobak	24	81½
Spundet	1¼	2½
Cigar	5⅔	84
Cigaretter og diverse	6	104½

I Specialforretning solgte Monopolet ¼ Mill. kg Røgtobak til en Værdi af 4⅜ Mill. Kr., 100,000 Ks. Cigarer til en Værdi af 3¾ Mill. og ¼ Mill. kg Cigaretter til en Værdi af 11½ Mill. Desuden solgte Monopolet af importerede færdige Varer for 3 Mill. Kr.

Af Cigarer og Cigaretter produceres altsaa af hver Sort 6 Mill. kg — ialt 12 Mill.! Heraf blev 1300 Mill. Cigarer og 6200 Mill. Cigaretter. Cigaretsalget gav over en Trediedel af Indtægten.

Forbrugets Ændring angives ved, at i 1912 gav Cigarer 40 pCt. og Cigaretter 25 pCt. af Bruttoindtægten, nu omvendt! Og indenfor samme Art gaar Forbruget mod de finere Sorter (f. Eks. Cigarer i Gennemsnit i 1897 5¾ Heller, i 1911 7¼ Heller).

Priserne er iøvrigt moderate (i ø. Kr.):

	pr. 100	pr. kg
100 østr. Cigarer (Vægt knapt ½ kg) ...	7	16
100 imp. Cigarer (Vægt knapt ⅔ kg) ...	62	95
100 øst. Cigaret. (Vægt knapt 110 gr)	2	19
100 imp. Cigaret. (Vægt knapt 150 gr).	10	67
Indenlandsk Røktobak	—	32
Importeret Røgtobak	—	35
Spundet Tobak	—	2

Af de 1300 Mill. Stk. Cigarer kostede 800 Mill. indtil 9 Heller, 330 Mill. mellem 9 og 12 Heller. En Cigar som Regallita og Trabucos (nu 18, før 16 Heller) er meget god. 15 pCt. af Cigaretterne koster 1 Heller, Røgtobakkerne fra 40 til 2 Kr. pr. kg.

Angaaende Monopolets og Forbrugets Vægt vil nedenstaaende Tabeller (I Vægt, II Værdi) give alle Oplysninger:

	Cigar Mill. Stk.	Cigaret Mill. Stk.	Hele Forbruget Mill. kg
1875	1000	50	31
1885	1300	350	32
1900	1300	3000	36
1911	1300	6200	41

	Cigar Mill.Kr.	Cigaret Mill.Kr.	Røgtob. Mill.Kr.	Snus Mill.Kr.	Ialt Mill.Kr.
1875	58	1	47	8½	115
1885	77	6	55	7	145
1900	91	50	66	4	211
1911	88	118	89	3¾	299

Pr. Hoved er Forbruget (i Vægt og Værdi):

	Cigarer	Cigaretter	Tobak
1875.	50 Stk. (284 Hell.)	2 Stk. (6 Hell.)	1¼ kg (276)
1911.	43 Stk. (312 Hell.)	196 Stk. (412 Hell.)	0,9 kg (324)

Monopolets Indtægt var:

1851	60 ÷ 32 =	28 Mill.	Kr.	Overskud
1866	110 ÷ 50 =	60 —	—	—
1890	165 ÷ 60 =	105 —	—	—
1900	217 ÷ 77 =	140 —	—	—
1911	310 ÷ 110 =	200 —	—	—

68. I Ungarn var der indtil 1850 Frihandel i Tobak mod Afgifter; fra 1850 til 1867 gjaldt det østrigske Monopol, der fra 1867 afløstes af det særlig ungarske, som, uagtet det af politiske Grunde var særlig upopulært, dog fastholdtes af fiskale Grunde. I 1887 vilde Regeringen ikke finde sig længere i de mange Besvigelser, hvori bl. a. Dyrkerne gjorde sig skyldige (f. Eks. var Østrigs Forbrug pr. Individ over en halv Gang saa stort som det ungarske, uagtet Ungarerne ryger mere end Østrigerne); man ophævede da Bøndernes Ret til at dyrke til eget Behov; Folk maa e n t e n dyrke til Monopolet e l l e r til Eksport. Efter 1887 skal ogsaa det til Eksport bestemte Tobak i Oplag.

Dette hjalp; Avlen, hvis Værdi er 27 Mill. Kr., vejer 65 Mill. kg (hvoraf Hælvten gaar til Østrig og 9 Mill. gaar til Udlandet). Dyrkerne har ca. 520 Kr. pr. ha, idet man avler 1200 kg. Medens der i Østrig er Smaabrug, dyrkes Tobakken i Ungarn paa Godserne (kun 10,000 Dyrkere paa 55,000 ha). Der konsumeres 22 Mill. kg (hvoraf en Trediedel af udenlandsk Oprindelse); Tobakken bearbejdes paa 21 Fabriker af 21,000 Arbejdere. De 22 Mill. kg fordeler sig saaledes: 575 Mill. Stk. Cigarer (Værdi 38 Mill. Kr.), 1900 Mill. Cigaretter (Værdi 38 Mill. Kr.), 17 Mill. kg Tobak (Værdi 48 Mill. Kr.).

Monopolets Indtægt: 1870—80 ca. 80 Mill., 1890—1900 60 Mill., 1900—1910 70 Mill. Indtægten er nu ca. 156 ÷ 70 = 86 Mill. øst. Kroner.

XXIV. Italien.

69. I Slutningen af det 16. Sekel er der et bortforpagtet Tobaksmonopol i Venedig, som herefter naar alle de italienske Smaastater. Selv Kirkestaten bortforpagter Tobaksmonopol til Jøderne.

Slutningen af det 18. Sekel med dets fysiokratiske Idéer fejer mange Steder Monopolet til Side, men Napoleon genindfører det. Kongeriget Italien gør Monopolet til Rigsregale.

1) Fra 1862—68 drives det af S t a t e n: ligesaa lidt som det nye Kongerige magtede Jernbanevæsenet, magtede det Tobaksfabrikationen, og man skred derfor til fra Aar

2) 1868—83 at bortforpagte det i 4-aarige Perioder for en Sum, der svarede til det foregaaende Fireaars Gennemsnitsoverskud + 40 (senere 50) pCt. af, hvad Aktionærerne fik over 6 pCt. Aktieselskabet, der overtog Forpagtningen, afkøbte Staten Fabriker, Maskiner og Lagre. Monopolet og Forpagtningen udstraktes i 1870 til Rom og i 1874 til Sicilien, hvorefter Afgiften forhøjedes. Prisen sattes af Regeringen.

Indtægten, der i 1866 havde været 86 ÷ 29 = 57 Mill. Lire, naaede først i 1874 en saadan Størrelse, at Selskabet fik Fornøjelse af sin Forpagtning. 1874: 120 ÷ 38 = 82 Mill., hvoraf Selskabet fik de 6; 1883: 165 ÷ 48½ = 116½ Mill., hvoraf Selskabet fik de 8½.

3) 1883 udkøbte Staten Selskabet, og herefter voksede Udbyttet stærkt:

		Lire
1900	194 ÷ 46 = 138	Mill.
1908	240 ÷ 53 = 185	—
1910 ..... ca.	300 ÷ 80 = 220	—

Produktionen er stadig steget:

1863	11¼	Mill. kg	(6,25 Lire pr. kg)
1874	17⅔	— —	(6,80 — —)
1883	16	— —	(9,50 — —)
1900	15	— —	(12,67 — —)
1908	17	— —	(13,80 — —)

Man vil se heraf, dels at S a t s e r n e er forhøjede (i 1885 og 1892), Skattebyrden vokset, og dels ogsaa at Befolkningen vendte sig til dyrere Sorter.

Sammen med Lotteriet og Salthandelen, der giver Staten henholdsvis 41 og 74 Mill. Lire aarl., styres Tobaksmonopolet under en fælles Direktion:

70. Den i n d e n l a n d s k e Dyrkning sker hos private Dyrkere, der bistaas af en kgl. Forsøgsanstalt, der foretager de nødvendige Dyrkningsprøver. Man maa anmelde, at man dyrker og om det er for Forsøg, for at sælge til Statsmonopolet eller for at eksportere.

Aarlig bestemmer Staten, hvor meget, der maa dyrkes og til hvilken Pris den selv vil afkøbe Høsten. Dyrkningen er under Kontrol; efter Høsten leveres Afgrøden til kgl. Oplag, der klassificerer og sætter Pris.

Ingen faar Lov til at dyrke, der ikke kan beplante 20 ha. Udenlandske Raavarer købes af særlig udsendte Opkøbere. Monopolforvaltningen har saaledes Opkøbspladser i United States. Fra Oplagene gaar Varen til Fabrikerne (16), hvis Arbejdsdeling er særdeles fuldkommen, derfra til 15 Depositmagasiner, derfra via mindre Oplag til Tobakshandlerne. De smaa Oplag gives i Forpagtning, Forpagterne lønnes med en Provision; de smaa Butiker bortgives af Kommunen, de større bortauktioneres af Staten, ofte betalte med fra 10—60 pCt. af Bruttoindtægten.

I 1884 bearbejdedes 10 Mill., i 1908 25 Mill. kg Raavare, hvoraf tre Fjerdedele var af udenlandsk Oprindelse. Staten betaler 70 Lire pr. Kvintal (200 Mill. kg) købt i Indlandet, 120 Lire købt i United States, 230 à 250 for Raavare købt i Orienten eller i Holland.

Produktionen er 2½ Mill. kg Snus, 6½ Mill. kg Røgtobak, 8 Mill. kg Cigarer og 2 Mill. kg Cigaretter o. s. v. Forvaltningen beskæftiger 14,000 pensionsberettigede Arbejdere (mest Kvinder), der i Akkordløn faar 9 Mill. Lire

28,000 Detaillister faar 21 Mill. Lire Netto; ende-

lig eksporterer Monopolet ½ Mill.kg Cigarer til Afrika og Argentina, hvor der er italienske Arbejdere.

Monopolindtægten er:

Pr. Indvaaner:

	Indtægt		Udgift	
1884	595	÷	175 = 420	Centimer
1906	690	÷	155 = 535	—

Pr. kg Tobak:

	Indtægt		Udgift	
1884	980	÷	285 = 695	Centimer
1906	1400	÷	310 = 1090	—

Pr. 100 Lire:

	Udgift		Nettooverskud
1884	29,10	+	70,90
1906	22,20	+	77,80

For at bedømme Produktionsvilkaarerne, maa vi sammenstille Eksporttobak (der maa sælges til Markedspris) med hjemlig Tobak, i hvis Pris Skatten er et Element; af Bruttoindtægtens 100 Lire er Udgifterne ved Eksporttobak 60 og ved indenlandsk Tobak 22 Lire, d. v. s. naar Italieneren betaler 1 Lire for sin Tobak, gaar de 22 Centimer til Udgiften, de 14 til Profit og de 64 i Skat. Det maa da siges at baade fiskalt og økonomisk har det italienske Monopol været en Sukces.

XXV. Den pyrenæiske Halvø.

71. Et 1663 indført spansk Statsmonopol var til 1731 bortforpagtet og fra 1731—1820 drevet af Staten (med en Afbrydelse fra 1820—22) lige til 1886. 1870 var Indtægten 61 ÷ 24 = 37 Mill. Frcs. 1886: 132 ÷ 52 Mill. = 80 Mill. Frcs.; af Indtægten slugtes

40 pCt. af Fremstillingsudgifterne. 1887 bortforpagtedes det igen til mindst 90 Mill. Frcs. efter en Skala, der i 1901, da Bruttoindtægten var 200 Mill. og Udgiften 70, gav Staten 130 Mill.; i 1910 fik Staten ialt 140 Mill. Frcs. 1900 fornyedes Monopolforpagtningen med højere Tarif og højere Afgift; naar Aktionæren har faaet 5 pCt., faar Staten ca. 95 pCt. af Nettogevinsten. Al Dyrkning er forbudt. Der er 11 Fabriker med kvindelige Arbejdere og særlige Oplag, hvoraf Varen sendes til Detaillister, der faar 3 pCt. af Detailpris + Huslejehjælp.

72. I Portugal indførtes Monopolet baade med Hensyn til Salg og Produktion i 1664; det var i Reglen bortforpagtet, til det ophævedes i 1864. I 1888 indførtes atter Statsmonopol, omfattende ene Produktion, men ikke Salg. Fra 1891 er der atter Bortforpagtning. Forpagtningsselskabet giver op til 25 pCt. i Dividende, dets Kontrakt fornyedes 1906. Staten faar nu op til 40 Mill. Frcs., dels i fast Afgift, dels som Andel i Selskabets Nettoudbytte.

Ved Indførelsen af Statsmonopolet af 1888 skulde alle Fabrikerne eksproprieres; til Ekspropriationsudgifterne skulde lægges Erstatning for tabt Næringsgevinst; Monopolet styres af et Forvaltningsnævn paa 5 Mand. Staten skulde give sine Direktører og Arbejdere Procenter af det Beløb, hvormed Udbyttet oversteg en vis Sum. Detailtillægget er højst 10 pCt. + en Opmuntringspræmie, alt efter som Detaillist kunde sælge mere eller mindre.

Flertallet i Bestyrelsen skal være Indlændinge; Afgiften er 6½ Mill. Milreis (ca. 26 Mill. Kr.) beregnet efter en Middelomsætning af 2½ Mill. kg. For hvad der sælges derudover faar Staten en stor Andel.

Kompagniet skal mindst bruge 20 pCt. hjemlig Tobak; det sætter selv Priser; det har iøvrigt misbrugt sin Ret overfor Forhandlerne ved at nægte at levere til Købmænd, naar de ikke gik ind paa at modtage mindre i Provision end de skulde have.

XXVI. Balkanlandene.

73. Grækenlands Tobaksareal er fra 1880—1908 forøget fra 5 til 12 Tusind ha, Høsten fra 3½ til ca. 8½ Mill. kg.

Saasnart Høsten er i Lade, gøres Anmeldelse til Monopolforvaltningen, der imidlertid blot har Skæringen af Tobakken som Monopol d. v. s. man betaler for i 69 Fabriker at faa Tobakken skaaret ialt 6½ Frcs. pr. kg; yderligere skal de, der lader skære, købe Cigaretpapir (800 Stk. pr. kg à 2 Frcs.), hvis Indførsel og Salg er Statsmonopol; for ikke at give Anledning til Defraudation, maa Silkepapir (til Indpakning) kun indføres, naar det er destrueret ved Svovling. Afgiften giver for lidt, da Folk jo selv skærer deres Tobak; iøvrigt har Grækenland en stor Eksporthandel og kan derfor ikke saa godt have Statsmonopol.

74. I Tyrkiet indførtes Monopolet 1884 for straks at underlægges et kapitalstærkt internationalt Selskab, der fik Eneret paa at sælge, købe og fabrikere al indenfor Riget produceret Tobak. Den, som vil dyrke Tobak, maa anmelde det hos Forpagtningsselskabet og skal sælge til dette eller eksportere. I Afgift faar Staten 17 Mill. Frcs. + to Trediedele af Selskabets Indtægt efter at dette har faaet 8 pCt. I 1907 fik Staten saaledes ca. 25 Mill. Frcs.; Aktieselskabet havde en Indtægt af 6 Mill. og i 1910 ca. 7½ Mill. Frcs. 1914 udløber Forpagtningskontrakten. Der sælges i Indlandet ca. 8 Mill. kg færdig Vare; af Dyrker opkræver den høje Port en Tobakstiende efter Bruttosystemet.

75. Rumænien lærte Tobaksrygning af Tyrkerne i Slutningen af 17de Sekel. Dyrkning af Tobak blev tilmed opmuntret ved en meget høj Tobakstold. Baade i Valakiet og Moldau indføres senere en Arealskat. Finansforholdene var lige til 1831 ret feudalistiske, og det blev den russiske Regering, der tvang den under dens Protektorat staaende rumænske Fyrste

til at betragte Regalindtægten som statslig, ikke som en privat Indkomst.

1864 afløste en hidindtil bestaaende Tobaksaccise af Fabriksmonopolet, der dog straks afløstes af et Handelsmonopol, der igen blev opgivet og erstattet af et System, hvorefter kun et vist Antal Sælgere maatte sælge Tobak; for Licensen betales en Afgift.

1872 genindførtes Monopolet, der bortforpagtedes til en Bank, der tabte paa Grund af Befolkningens Smuglerier. 1881 gik man over til det af Staten selv udøvede Monopol.

Monopolet styres af et Raad og en Generaldirektion, begge udnævnte paa 5 Aar. Forvaltningsraadet afslutter Kontrakter af over 5000 Frcs., ansætter Tjenestepersonale og dettes Løn; Generaldirektionen driver Monopolet.

Aarlig angiver Monopolforvaltningen, hvor stort Dyrkningsomraadet skal være; inden en vis Tid skal Dyrkerne angive, om de vil dyrke til Eksport eller sælge til Monopolet; Monopolets Agent bedømmer Høsten og berigtiger senere ved Afregning Skønnet. Hver Oktober sætter Monopolet Opkøbspris og i November Udsalgspris.

Fra Dyrkerne gaar Høsten til Magasinerne; den til Eksport bestemte Mængde gaar under Toldsegl eller Ledsagelse til Eksportoplag; fra Magasinet gaar Raavaren til 2 Fabriker, hvoraf den største er 4 Mill. Frcs. værd (med Direktør, Lagerchef og Fabrikskontrollør); fra Fabriken føres Varen til en af de 38 Lagerdepoter.

Fabrikerne har en Art Grossist til Mellemmand, der faar fra 7¾ til 11 pCt., hvoraf dog 5 pCt. skal afgives til Detailudsalgene; disse gives bort til Underofficerer, Invalider og ikke-pensionsberettigede Bestillingsmænd. Private har Ret til at importere fremmed Vare mod at de til Staten i Afgift betaler Prisen af Statens bedste Kvalitet.

Paa 9000 ha avles 9 Mill. kg, hvoraf Hælvten eks-

porteres, 80 pCt. af færdige Varer er af indenlandsk Raamaterial; der er 2100 Arbejdere, to Trediedele kvindelige, der laver f. Eks. 11 Cigarsorter, hvoraf kun 2 af indenlandsk Blad; de sælges fra 5—40 Centimer pr. Stk.; Cigaretter er dyre, og særlig dyr er Røgtobak: 5 Frcs. pr. kg simpel Kanaster. Produktionen er 4 Mill. kg Røgtobak, 12 Mill. Stk. Cigarer, 300 Mill. Cigaretter.

Monopolets Indtægt er 47÷11 i Udgift=36 Mill. (5 Frcs. pr. Individ). Af Udgifterne er endda de 2½ Mill. Salgsprovision. Af de 47 Mill. Brutto skyldes 12½ Mill. Cigaretterne og kun 1 Mill. Cigarerne. Blandt Udgifterne maa nævnes Centralforvaltning ⅕ Mill. Frcs., Dyrkerne ⅓ Mill., Fabrikationen 6⅙ Mill. (heri Arbejdsløn 1 Mill.), Salgsprovision 2½ Mill. ect.

Anno 1900 indførtes til Sikkerhed for et Statslaan et Monopol i Cigaretpapir, der iøvrigt var nødvendigt, fordi Folk selv rullede; i 1901 gav dette 3¾ og 1910 ca. 5 Mill. Frcs. Efter at Bankerne har faaet baade Rente og Amortisation af Laanet, er der endda 1 Mill. til Fiscus. Ved Overgang til det nye System blev alle Lagre af Cigaretpapir indløst til Indkøbspris + 5 pCt.

1880 produceredes 12 Mill., 1910 ca. 300 Mill. Stk. Cigaretter, foruden hvad der ryges af selvrullede Cigaretter.

76. Det serbiske Monopol indført 1885, borforpagtet indtil 1896 og derefter selv drevet i kgl. Regie, der jo ogsaa omfatter Petroleum, Tændstikker, Cigaretpapir og stemplet Papir og Salt.

Forbruget er 1 Mill. kg, ¾ kg pr. Individ, ringe paa Grund af Smugleri; man mener, at mindst ligesaa meget Kontrebande-Tobak sælges. Der er kun 1 Fabrik. Før 1907 lavede Monopolet ikke Cigarer. Prisen paa Røgtobakker er meget høj (10 Frcs. pr. kg). Indtægten ved Monopolet er 16÷5=11 Mill. Frcs. Netto + 1 Mill. Frcs., som et i 1899 indført Cigaretpapirmonopol gav.

XXVII. Japan.

77. 1898 indførtes et Statsmonopol, der dog kun gav Regeringen Eneret til at købe og sælge Tobaksblade. Alle Dyrkere skal sælge til Regeringen og transportere deres Høst til Regeringsdepoterne. (Dette begrænsede Monopol havde afløst en i 1876 paalagt Stempelskat, suppleret af en Licens-Afgift af dem, der fabrikerede eller handlede med Tobak).

1904 gik man over til det fulde Monopol, fordi Skatten paa Raavaren alene ikke vilde indbringe nok. Erstatningen til de udløste Fabrikanter var 20 pCt. af deres Bruttoomsætning (suppleret med Erstatning for Værdifald). Man begyndte nu at overtage 5 Cigaretfabriker, og senere dels købte, dels byggede større Fabriker.

Der tilvirkes 8 Mærker Cigaretter, man tog de i 1904 værende Markedspriser og tillagde 20 pCt. Det japanske Monopol eksporterer. Foruden at give Staten ca. 50 Mill. Yen (10 pCt. af Statsbudgettet), har det givet „Ensartethed i Fremstilling og Forbrug, Enkelthed i Kontrol, større Eksport og bedre og billigere Produkt".

XXVIII. Det svenske Monopol.

78. Ordningen er som følger:

Dyrkningen er fri, men Dyrker skal anmelde Størrelse og Beliggenhed af Ager og af Tørrerum, der er under Visitationskontrol. Han skal enten eksportere under Kontrol (mulig gennem et kgl. Eksportoplag) eller sælge sin Avl til Monopolets Udøver og til en Pris, sat af et Nævn, hvori 2 Dyrkere sidder sammen med 2 af Monopolet udnævnte under en af Kongen valgt Formand. En Maaned efter Høst maa Dyrker ej have Raatobak.

Fremmed Raatobak maa kun indføres for Monopolets Regning. Foruden paa Indførsel og indenlandsk Køb af Raatobak har Monopolet Ene-

ret paa Indførsel og Salg af Specialmaskiner, Hylstre og Cigaretpapir.

Monopolet har yderligere Eneret paa Fabrikation og Forpakning af færdige Varer, dog har enhver mod at bruge Monopolets Cigaretpapir, Ret til at rulle Cigaretter til eget Brug. De af inden- eller udenlandske Blade fremstillede færdige Varer forhandles ikke direkte af Monopolet, der nøjes med at sætte Detailpris paa Originalpakningen og kræver den Pris overholdt nøjagtigt. Man har med Rette anset offentlig Ordning af Handelen for unødvendig, fordi de Handlende alt er vænnede til at overholde en af Fabrikanten sat Pris.

79. Prisen sættes saaledes, at den dækker a) Udgift til Raatobak (inkl. en Told af 1 Kr. pr. kg) + Arbejdsløn, b) andre Udgifter og c) et Tillæg af 20 pCt. paa Cigaretter, 15 pCt. paa Cigarer, Cerutter og Snus samt 10 pCt. paa anden Tobak. Pakningen er forsynet med Kontrolstempel (event. Banderole); Cigaretter maa kun sælges ud af aaben Æske, naar hver Cigaret er stemplet; Monopolet er berettiget til Import af færdig Vare, men dens Ret er kun en Forret. Rejsende har Ret til at indbringe et vist Minimum mod en Told af henholdsvis 20, 15 og 4 Kr. pr. kg (Cigaret, Cigar og anden Tobak); overstiger den Rejsendes Beholdning dette Minimum, er Tolden det dobbelte.

Handlende har Ret til at indføre færdige Varer mod at erlægge en Told af 6 Kr. pr. kg Cigarer og Cigaretter og 180 Øre pr. kg anden Tobak, samt yderligere en Licensafgift, som svarer til Monopolets Udgifter udover det til Indkøbspris, Fragt og Told lagte Beløb tillagt det Procenttillæg, der er beregnet som Monopolskatten for en til den indførte Vare svarende Kvalitet (20, 15 eller 10 pCt.). Monopolet indfører til samme Toldsats, men svarer ikke Licensen. Ogsaa importeret Vare skal have særlig Pakning, forsynes med Banderole og paatrykt Priskurantpris.

Detail- d. v. s. Priskuramtpris sættes baade for indførte og hjemmefrembragte færdige Varer af Monopolet efter Lovens Principer, dog under Approbation af Kongen.

Loven indeholder en Række Straffebestemmelser, for ulovlig Fabrikation, for Dyrkning uden Anmeldelse, for at sælge Raavare til andre end Monopolet, for at holde ulovligt Tørringshus, for at sælge ikke stemplet Pakning og for at gaa under eller over den fastsatte Pris. Husbond er ansvarlig for Husstand og Folkehold; to Trediedele af Bøden tilfalder Angiver, dog kan Forældre, Hustru, Søskende, Børn, Fledføring eller Tjenestefolk ikke faa Andel i Bøden.

80. Til Monopolets Gennemførelse oprettes et Selskab, der saa at sige forpagter det kgl. Monopol. Til Grund for dette Selskab laa en faktisk Sammenslutning af en Mængde Fabriker, der dannedes i 1911 og som i 1914 omfattede 60 pCt. af den i Tobaksindustrien lagte Kapital. Selskabet gik faktisk over til at være Aktiebolaget „Svenska Tobaksmonopolet", som overtager Sammenslutningens Aktiver.

Efter en oprindelig Plan skulde Monopolselskabet eje en Præferenceaktiekapital af 17 Mill. Kr., der skulde overtages af Private, medens en Stamaktiekapital, mindst halvt saa stor, skulde overtages af Staten. Et Bankkonsortium paatog sig at tegne hele Præferencekapitalen og yde et Obligationslaan af 20 Mill. Kr. til 5 pCt., mod at Staten til Bankerne erlagde en kontant Provision af 2 pCt.

Bankerne saa sig ikke i Stand til at paatage sig disse Forpligtelser, og der har siden da været ført Forhandlinger mellem Konsortiet og Regeringen, som ved Aarsskiftet gav et positivt Resultat.

Konsortiet — der bestaar af 4 store Privatbanker — forpligter sig til at paatage sig Finansieringen af Monopolaktieselskabet mod det ovenfor angivne Vederlag, dog paa den Tillægsbetingelse, at Staten i Løbet af Aar 1915 som Kapitalanbringelse overtager Præferenceaktier til et nominelt Beløb af 12 Mill.

Kr. i Selskabet; men Bankerne har Ret til at tilbagekøbe disse indenfor et Tidsrum af fire Aar. De resterende 5 Mill. Kr. skal forbeholdes de Personer, som har Krav paa Erstatning i Anledning af Monopolets Ikrafttræden, saaledes at Erstatningen indenfor en vis Frist kan fordres udbetalt i Præferenceaktier.

Af Præferenceaktierne garanterer Staten et Udbytte af 4½ pCt., og i Selskabets Statuter tilsikres der Ejerne af disse Ret til f o r l o d s Dividende fremfor Stamaktierne af indtil 6 pCt. Bankerne forpligter sig samtidig til at overtage for 20 Mill. Kr. 5 pCt. Obligationer. Da Staten garanterer Præferenceaktierne, vil dette i Virkeligheden indirekte sige, at Staten ligeledes paatager sig Garanti for Selskabets Obligationer.

Endelig skal Staten overtage og kontant indbetale 21,8 Mill. Kr. Stamaktier. Dette Beløb maa Staten laane. — 1924 kan Staten indløse Præferenceaktierne til nominel Værdi (altsaa i k k e Kursværdi).

Staten faar af Selskabet a) den Licens, Monopolet opkræver af Handlende, der vil indføre selv, b) den Skat af henholdsvis 20, 15 og 10 pCt., der er inkluderet i Priskurantens Detailpris, at udfinde efter Selskabets Bøger. Afskrivningen er 2 pCt. for Bygninger og 10 pCt. for Inventar; herefter henlægges 10 pCt. af Overskudet til Reservenfond, aarlig bestemmes, hvor meget der skal henlægges til Pensionsfond; derefter faa Præference-Aktionærerne 6 pCt. Naar Stamaktionærerne (Staten) har faaet 6 pCt., fordeles Resten mellem Præference-Aktionærer og Staten med 1 og 7 Ottendedele, indtil Præferencefolkene har faaet 1 ekstra Procent, derefter er Fordelingskvoten 1 og 9 Tiendedel. Staten vælger Hælvten, Præference-Aktionærerne den anden Hælvt af Bestyrelsen.

81. De Erstatninger, der ydes for Ekspropriationen og for Nærings- og Værditab, er meget rigelige. Hertil kommer, at de skal udbetales kontant,

medens Staten for at faa Midler selv maa laane, formentlig med et stort Kurstab, og Bankerne tilmed skal have en meget stor Provision, endda Staten selv skal tilvejebringe 34 Mill. Kr.

Naar Monopolet i Juni 1915 starter sin Virksomhed med en Kapitalisation af 60 Mill. Kr., er det en saa stor Byrde, at Skuffelse ikke er udelukket. Spørgsmaalet er, i hvilket Mon vil Monopolselskabet opfylde sin Forpligtelse til gennem koncentreret Drift at sætte Omkostningerne saa meget ned, at de 60 Mill. Kr. amortiseres og Skatten erlægges uden en tilsvarende Byrde paa Forbrugerne. Reglen om, at Bankerne har Ret til at tilbagekøbe Statens 12 Mill. Præferenceaktier, lægger hele Risikoen paa Staten, men giver en Del af Fordelen til det heldige Bankkonsortium.

Staten (d. v. s. Monopolet) udløser a) Fabrikanternes Specialmaskiner og Lager af Raavarer og Halvfabrikatet og b) giver Erstatning for Værdiforringelse og Næringstab.

Erstatninger og Ekspropriationssum fastsættes gennem Lokalkommissioner for hver større Bedrift og for hvert Amt forskellige Underkommissioner, dels for at yde Erstatning til Fabrikanter, dels for at udfinde Erstatning til Forvaltningspersonale og Handelsrejsende, dels for Erstatning til Arbejdere og dels for Erstatning til Handlende, hvis Nærings Omfang forringes. Over det hele troner en Centralkommission, hvori Statens Repræsentanter har Flertal og som er Appel-Instans, hvis Beslutning er endelig. De, der vil have Erstatning, er pligtige nøje at specificere og bevise deres Krav.

Fabrikanten kan fordre, at Staten indløser hans Maskiner, Raavare og Halvfabrikat, dog ikke udover, hvad der er hans normale Lager. Prisen sættes under Hensyn til det eksproprieredes fortsatte Anvendelighed. For Maskiner, der ikke indløses, giver Staten en Værdiforminskelses-Erstatning. M. H. t. de Fabriker, der ikke ekspro-

prieres og som jo ikke længere kan bruges til Tobakstilvirkning, gives Erstatning for Forskellen mellem Ejendommens Værdi før og efter Monopolets Indtræden.

For Tab af Næring erholder Fabrikanten ogsaa Erstatning, indtil 12½ Gange Middelhandelsgevisten (Gennemsnittet for Aarene 1906—14). Erstatningen er forskellig efter Foretagendets Alder og er f. Eks. kun 5 Gange Middelgevinst, naar dette er yngre end 10 Aar. Middelgevinsten udregnes honnet, d. v. s. man gaar ud fra passende Afskrivninger og Fornyelser ligesom Ejers egen Løn fradrages. Personlig Erstatning faar Direktør, uddannet fast Arbejder, Fabrikant faar egen godskreven Løn og Værkmester (1 Gang deres Gennemsnitsindtægt de sidste 4 Aar + Tillæg for de foregaaende Aar, dog ikke over 5 Gange Indkomsten). Handelsrejsende faar fra ½ til 4 Gange Middelindtægt — alt efter Ansættelsestid. Ikke Fagarbejder faar ½ Aars Indtægt i Erstatning for Næringstab. Denne Erstatning bortfalder, naar Monopolet tager disse Folk i sin Tjeneste.

De, der i 4 Aar har handlet med Raatobak eller haft Cigar- og Cigaretimport, faar en Erstatning af 10 pCt. af Gennemsnitsomsætningen.

81. Ekspropriationer og Erstatninger anslaas i den kgl. Proposition til ca. 35 à 40 Mill. Kr., hvortil kommer 15 Mill. til anden Kapitalbehov. I December 1914 ansloges Kapitalbehovet ialt til ca. 60 Mill., hvad der giver en Rentebyrde af 3 Mill. Kr. aarlig, der altsaa maa indregnes i de Udgifter, der lægges til Grund for Priskurantens Takster.

Man mener, at Monopolet i Detail vil sælge for ca. 40 Mill. Kr., at Monopolskatten vil give ca. 6 Mill. Kr. Dette Beløb vindes ved at Konsumentrabatten (Forbrugers Gevinst ved Køb i større Partier), falder bort, saaledes at en 10 Øres Cigar koster 10 Øre, enten man køber 1 eller 100 Stk. Yderligere Forhøjelse for Forbrugere venter man ikke.

Spørgsmaalet er, om det lykkes at reducere Frem-

stillingsomkostningerne, saaledes at det sparede Beløb endog overskrider de 3+2 Mill. Kr., som svarer til Monopolkapitalens aarlige Forentning og Afskrivning. Til Bedømmelsen af disse Byrders Vægt skal hidsættes, at den svenske Tobaksindustris nominelle Kapital ikke i 1908 er ansat til 55 pCt af de 60 Mill. Kr., hvormed Monopolet starter. Hvor Staten er Køber, trækkes der altid Veksler paa dens Generøsitet.

KALI

Et Statssyndikat.

1. I 1840 fik Liebig os til at forstaa Nødvendigheden af at gengive Jorden de uorganiske Stoffer, Planterne har frataget den til deres Ernæring. Det viste sig at en intensiv Jordudnyttelse krævede flere Erstatningsstoffer end den naturlige Affaldsgødning rummer, ja at i Aarhundredets sidste Femtedel end- og Guanoen kom til kort. Der opstod da en Kunstgødningsindustri, som overfløj alle andre kemiske Industrier; om Udviklingen kan den danske Indførselsstatistik give en Idé: I 1890 indførte vi for 2 Mill., 1900 for 5 Mill. og 1913 for 20 Mill. Kr. Gødningsstoffer (¼ Mill. Tons).

De vigtigste Erstatningsstoffer er Kvælstof, Fosforsyre og Kalisalte. Kvælstof faar vi gennem svovlsurt Ammoniak og Salpeter. 2 Mill. Tons Natronsalpeter sendes os fra Chile. Den chilensiske Eksports Værdi androg i 1912 6 à 700 Mill. Franc; den beskattedes med en meget høj Eksporttold, der indbragte Staten 160 Mill. Fr. Der er vældige Lagre af Salpeter i Sydamerika; Betingelsen for Dannelsen af Salpeter er Tilstedeværelsen af alkaliske Jordarter og visse Bakterier. Kalisalpeteret vilde være et godt Gødningsstof, indeholdende baade Kali og Salpeter, hvis det ikke med Fordel kunde faa anden Anvendelse. Ad kunstig Vej kan man fremstille Salpeter ved at blande Agerjord, Gødning, Aske og Kalk i Dynger, man lader henligge i flere Aar. Endelig har vi Kalksalpeter, der bl. a. fremstilles i Norge ved Vandfaldene i Rjukan, hvor der fremstilles 100,000 Tons (ad Aare regner man at tredoble Pro-

duktionen) ved at lade Luft passere en elektrisk Flamme, hvor Salpetersyre dannes ved at Luftens Kvælstof og Ilt indgaar en kemisk Forbindelse. I hvilken Grad der her er Mulighed for at revolutionere Gødningsindustrien er det for tidligt endnu at tale om, bl. a. fordi Kalksalpetrets Fremstillingsudgifter endnu er for høje.

Fosfor faas af fosforsurt Kalk, der behandlet med Svovlsyre omdannes til Superfosfater. Fosforet findes i Bjergarter, som ved Forvitring kommer i Forbindelse med Agerjorden. Fosfor findes ogsaa i Knokler (Benmel). Det hvide Fosfor er giftigt, det røde amorfe er giftfrit.

2. Medens Fosfor er tilstede i stort Omfang, Salpeter altsaa kan skaffes tilstede i rigelig Mængde, om end Chile har en privilegeret Leverandørstilling, saa er Kalilejerne faa. Findes der end i Kaukasus i Karpatherne og i Kroatiens Bjærgegne Kali, finder den egenlige Udvinding dog Sted paa tysk Grund. Fra Tyskland kommer al den Kainit, Klorkalium og Kaligødningssalte, der i varierende Procent indeholder ren Kali.

Som al Bjergværksudnyttelse hører Kaliindvindingen begrebsmæssig under de kgl. Regaler; men Preussen gav under det liberalistiske Regime i 1865 Afkald paa sin Bjergret og tilstod alle, der ved Boring paaviste værdifulde Stoffer, at anlægge Værker. Men netop paa den Tid var det, at Kalilejerne opdagedes. Efter 1907 har den preussiske Stat atter forbeholdt sig sin Ret m. H. til nye Boringer og Brydninger; men m. H. til Kali skal vi se, hvor uklogt den har brugt sin Ret.

De første to Kaliværker tilhørte Preussen og Anhalt. I 70erne var 2 Privatværker kommet i Drift; disse fire Værker sluttede i 1879 et Kartel, som i 1888 omdannedes til et S y n d i k a t ved at udrustes med et særligt Salgskontor, som dels fastsatte Salgsprisen og dels bestemte, hvor stor Del af den samlede Produktion hvert enkelt Værk skulde have („Kontin-

gentering") og dels endelig ledede Eksporten for at regulere Tilførslen til det indenlandske Marked. Syndikatet var tiltraadt af 8 Værker, men efterhaanden kom flere til, dog vilde ikke alle de nye Værker ind i Syndikatet. I 1900 var der 15 Deltagere, i 1908 50, men ligesaa mange stod udenfor, og man kunde forudse, at en Mængde Værker vilde blive anlagt, idet Boringsforsøg havde vist, at der strakte sig Kalilejer over hele Midt-Tyskland.

Man maatte forudse en hæftig Kamp mellem Deltagerne, naar Kalisyndikatet udløb i Juni 1909; trods Regeringens Mægling lykkedes det ikke at bevæge Aschersleben Sollstedt-Gruppen, bag hvilken to amerikanske Gødningstruster stod, til at forny Syndikatet.

Den oprørske Gruppe solgte Natten mellem den 30. Juni og 1. Juli 5 Aars Produktion til Amerika, til Priser, der f. Eks. for Klorkalium kun var Halvdelen af Syndikatsprisens 14 Mark. Naar denne Gruppe var utilfreds, var det dels fordi den deri liggende amerikanske Kapital var interesseret i lave Priser for Kali til sine amerikanske Fabriker, og dels fordi Kontingenteringssystemet ikke tillod den at udnytte mere end Halvdelen af sin Produktionsevne; følgelig arbejdede den med meget høje Omkostninger. Følgende Tabel giver disse sidste:

Produktionsevnen udnyttes med:		Omkostning i Mk. pr. 100 kg.	
		Kainit	Klorkalium
1906	33 %	½	3¼
1908	20 %	1	6½
1910	100 %	⅛	2½

D. v. s., udnyttes kun en Femtedel af Værkets Produktionsevne, bliver Omkostningerne pr. produceret Enhed 3 Gange saa store, som hvis Værket fuldt udnyttes, idet Generalomkostningerne er de fleste, medens de variable Omkostninger tynger mindst til.

3. I 1905 aftog Tyskerne selv kun Halvdelen af deres Produktion, medens en Fjerdedel gik til de

forenede Stater. Det gjalt derfor for Tyskerne at hindre Amerikanerne i at faa Indflydelse paa Prisnoteringen gennem Kartellet med den oprørske Gruppe. 1909 fremsatte da den tyske Rigs-Regering, et Lovforslag om, at alle Kaliværker skulde oprette et fælles Drifts- og Salgsselskab, hvis Ledelse skulde tvangskontingentere Produktionen over de enkelte Virksomheder. Med mange Ændringer vedtoges Forslaget i 1910 af Rigsdagen; der oprettedes nu et Fordelingskontor under Ledelse af 7 Medlemmer, hvoraf Rigskansleren udnævner de 3. Ledelsen bestemmer aarlig, hvor meget Kali der skal produceres og fordeler Produktionen paa de enkelte Værker, hvis Tal var naaet 68. Nye Værker, der kom til, skulde have en Karenstid, inden de fik fuld Kontingent, med mindre Boringerne var begyndte forinden 1909. Et Værk, der havde faaet sit bestemte Kontingent, havde Ret til at standse og sælge sin Produktionsret til et andet Værk. Disse to Bestemmelser satte en Præmie paa at foretage Boringer, paa Skrømt at aabne et Leje og saaledes erhverve sig Ret til at producere en vis Mængde, som man derefter mod en Kapital engang for alle kunde sælge til de andre Værker; men jo flere Værker, der kom til, des mindre blev de eksisterende Værkers Andel af den samlede fastsatte Produktion. Den, der overskred sit Kontingent, maatte til Rigskassen betale 180 Mark pr. Ton, hvormed han overskred det, ligesom man, for hver Dobbelton ren Kali man producerede, maatte betale en Produktionsafgift af 6 M., som Rigskassen skulde anvende til Salgspropaganda, særlig i Udlandet. Prisen fastsættes af det tyske Forbundsraad, som straks satte den lavere end den i 1909 gældende Syndikatspris, men høj nok til at forcere Aabningen af nye Lejer og høj nok til at hindre det lille tyske Landbrug i at udvide sit Forbrug. De daarlige Værker betalte sig lige; de større og bedste Værker kunde i og for sig have tjent umaadeligt, hvis de havde kunnet udnytte hele deres Produktionsevne, men der

var Aar, hvor deres Kontingent ikke var højt nok til at tillade dem at udnytte Produktionsevnen op til Halvdelen.

Loven af 1910 indeholdt en Regel om, at de Værker, der nedsatte deres Arbejdsløn eller forlængede Arbejdstiden straffedes med, at deres Kontingent blev nedsat; denne Regel galt dog ikke, hvis der mellem Arbejder og Arbejdsgiver foreligger en Kollektivaftale; Værkerne maatte ikke forbyde deres Arbejdere Medlemsskab i Fagforeningerne.

4. Staten burde sikkert straks have gjort Driften af Kalilejerne til et Statsregale, noget Rigsregeringen selv indrømmede i 1913; naar et Land er saa lykkeligt m. H. t. Raastof at have en Monopolstilling, bør denne Naturens Fordel komme Samfundet og ikke enkelte Kapitalister til Gode. At gaa over til Monopolet nu, som Socialisterne ønsker, er vanskeligt, fordi Naturens fri Gave er blevet kapitaliseret til over en halv Milliard, som nu skulde erstattes, og fordi der i Driftsanlæg vel er sænket en Milliard. Preussen ejer nu 2 Værker og Anhalt 1, Resten er private. Loven har i Virkeligheden ikke gavnet Landbruget, ti uden den vilde Priserne have været lavere, den har ikke gavnet Statskassen, og den har kun gavnet Spekulanterne og ikke Kaliindustrien, idet den har fremkaldt en Mængde nye Værker; i 1905 var der 30, i 1910 70, i 1913 120 foruden at der var paabegyndt Boringer paa mindst lige saa mange. Produktionen er steget stærkere end Forbrugets Evne til at optage Varen, endda Kontingentet forhindrer en ordentlig Udnyttelse af Gruberne.

Omsætningen var 1890 1½ Mill., i 1900 3 Mill., i 1906 5 Mill., i 1910 8½ Mill., i 1912 10 Mill. og i 1913 11½ Mill. Dobbelt-Centner; (men Værkernes Kapacitet er over 20 Mill.).

Produktionen er her reduceret til Indholdet af ren Kali (K_2O); den faktiske Volumen er da 8 à 10 Gange saa stort.

Værdien var i 1913 180 Mill. M., eller 3 Gange saa meget som i 1906.

I Januar 1913 erklærede Regeringen, at den paatænkte at forelægge en ny Rigslov angaaende Statssyndikatet. Regeringen magtede ikke længere at kontrollere den vældige Produktionsudvidelse, som betegnedes som usund. Saavidt man kan se, paatænkte Regeringen at forringe nye tilkomne Gruppers Andel i Kontingentet, at forbyde en Grube at overdrage sin Kontingentkvote til en anden Grube og endelig at fordoble Afgiften til Riget fra 6 til 12 Mark pr. Ton udvunden ren Kali; med en Produktion af 1¼ Mill. Tons vil Riget her igennem faa den iøvrigt ubetydelige Indtægt af 15 Mill. M., hvoraf tilmed Halvdelen vilde blive anvendt til Propagandapenge. En i 1906 fremkommen Tanke om at lægge en større Produktionsafgift samt en E k s p o r t t o l d paa Kali er ikke bleven genoptaget.

Tysklands Kaliproduktion afsættes paa følgende Vis (1912) i Dobbeltcentre. Til Tyskland 5,3 Mill., U. States 2⅔ Mill., Østrig-Ungarn ¼ Mill., England 0,2, Frankrig 0,4, Holland 0,4, de tre nordiske Lande ⅓ Mill. osv. Af Salget til U. S. gaar nu alt fra Syndikatet, men før Lovens Ikrafttræden solgtes den ene Halvdel af den oprørske Gruppe, Aschersleben-Sollstedtgruppen.

Regeringens Indgreb minder i meget om Wittes Tvangskartel for de russiske Sukkerfabriker, om det rumænske Petroleumsraffineringsmonopol og de italienske Tvangskonsortium af alle Ejere af de sicilianske Svovlgruber (L. 1906), som i Fællesskab udøver et Salgsmonopol, dog med lovsatte Priser. Den brasilianske Kaffe-Valorisation er et andet Eksempel paa en Regerings Indgriben i den frie Produktion, i k k e motiveret med Hensyn til Statskassen, men med Hensyn til de investerede Privatkapitals Evne til at give Udbytte. Tyskland har jo iøvrigt for baade med Hensyn til Sukker før 1903 og den Dag i Dag med Hensyn til Brændevin i sin Liebesgabens-

ordning indirekte gennemtvungen en Kontingentering af Produktionen.

Er Kaliloven end interessant som et Eksperiment, hvor kapitalistisk Interesse har faaet en socialistisk Iklædning, saa har den øjensynlig været et Misgreb. Den har sat Præmie paa at holde daarlige Værker i Gang og oprette nye, for hvilke der ikke var Brug. Den har stivnet en høj Indlandspris og den har ved det i sig selv skadelige Kontingenteringssystem hindret at de bedste Gruber udnyttes til deres yderste Kapacitet og har derigennem fordoblet Produktionsomkostningerne pr. produceret Enhed. Ved at holde 50 af de 120 Værker igang og udnytte dem heltud, havde Forbrugere faaet Varen meget billigere, og Staten have taget en haardt tiltrængt Afgift. Nu er Kaliproduktionen kritisk stillet; en Ophævelse af det statsordnede Syndikat vil tage mindst ½ Milliard bort af private Værdier, der nu ganske vist kun holdes oppe ved kunstige Midler.

— — —

I første Kvartal 1915 har Regeringen efter vellykkede Forsøg besluttet at vinde Salpeter ud af Luften paa samme Vis som i Norge; samtidig indføres der for 7 Aar et Statsmonopol paa Fremstillingen af Kali-, Kalk- og Natronsalpeter, Salpetersyre, Ammoniakgas, Kalkkvælstof og svovlsurt Ammoniak.

KRUDT OG TÆNDSTIKKER

I. Krudt.

1. Salpeter som Raastof til Gødning og som Raastof til Krudt, livsgivende og livsødelæggende! I det almindelige (brune eller sorte) Krudt er Kalisalpeteret forbunden med andre Stoffer, f. Eks. Svovl og Trækul. Ved Stød eller pludselig Temperaturforhøjelse antændes Krudtet og udvikler Kulsyre, Kvælstof og Kuloxyd. 1 Gram Brunkrudt udvikler 200 Kubikcentimeter Luftarter, og er altsaa en stærk Drivkraft.

Dette Krudt er i stor Udstrækning fortrængt af det røgfri Krudt, fremstillet ved at Cellulose, Glycerin eller Bomuld „nitreres" ved Behandling med en Blanding af Svovlsyre og Salpetersyre. Det røgfri Krudt er opfundet i 1889; det udvikler Luftarter, hvis Rumfang er op mod 1000 Gange Krudtets; det har indskrænket Brugen af Kalisalpeter. Salpeter anvendes dog i Form af Salpetersyre ved Fremstillingen af de fleste Sprængstoffer.

Nitroglycerinet opdagedes 1846; men først da Svenskeren Alfred Nobel opfandt Dynamiten, hvor den farlige Nitroglycerin er indsuget i Infusionsjord og dermed lader sig behandle og transportere uden større Eksplosionsfare, fik de mægtige Eksplosivstoffer praktisk Betydning. Baade Dynamiten og dens Søster, Sprænggelatinen, er senere i Kraft overgaaet af andre iøvrigt lignende Forbindelser, Pikrinsyre, Melinit etc.

Det meste Sprængstof bruges i Fredstid til civilt Arbejde — f. Eks. Bjærgværksdriften, Tunnelboringer

o. s. v.; men det er Hærens og Flaadens Krav, der har sat Maal for Opfinderne; og ligesom nu ved Flyvemaskinen er det med Hensyn til de vældige Eksplosiver det militære kategoriske Krav, der som Sidevirkning har banet Vej for og fuldkommengjort Opfindelser, som ret anvendt forøger Menneskets Magt over Naturen. Dynamitens Værdi er fra 2 til 3 Kr. pr. kg. Verdensproduktionens Størrelse lader sig ikke angive; men alene England bruger 30 Mill. kg, hvoraf Halvdelen importeres.

2. Krudtet kendtes maaske i Oldtidens Østerland; Araberne brugte den græske Ild (Fyrværkeri?); ca. 1300 kom Krudtet i Brug (i Danmark ca. 1372).

Krudtet og Salpeteret blev straks Genstand for Kongernes Bevaagenhed; hvor der var naturlige Salpeterlejer, udnyttedes de i kgl. Regale, og andetsteds greb Kongen ind i Handelen. Fra vor egen Øresundstoldhistorie ved vi, hvorledes Kongen beslaglagde Salpeter- og Krudtladninger, og at Skibe — selv i Fredstid — ofte maatte købe deres Passage ved at erlægge en vis Mængde Krudt eller Salpeter. Tilberedes der Salpeter i Landet, maa det ej udføres, ej heller maa indført Salpeter eller Krudt atter bortføres. — Enevælden kender mange Steder en Art Salpeter- og Krudt-Monopol: Spanien havde et saadant, Frankrigs Salpetermonopol bortfaldt først 1819, ligesom Østrig havde det i 200 Aar (fra 1620). Kongerne oprettede Salpetermøller; f. Eks. har vi i Danmark et Forsøg paa at udvinde Salpeter af Hestegødning (altsaa modsat nu, hvor vi af Salpeter laver Gødning).

3. Straks efter Ildvaabnenes Indførelse opretter Kongerne „Pulvermøller". Lige til nu har Kongerne snart forbeholdt sig Eneret til at fremstille og handle med Krudt, snart i al Fald haft Værker nok til at forsyne Hær og Flaade: til Tider var der som i Danmark concessionerede Krudtværker, drevne af Private, men med Leverancepligt.

Krudtfabrikationen er nu de fleste Steder given

fri; dog er der Statsmonopol i Østrig, Frankrig og Serbien, det sidste Sted er Monopolet bortforpagtet.

I *Frankrig* fastholdt Revolutionen af Sikkerhedshensyn og politiske Grunde det nedarvede Krudtmonopol, som stadig bevaredes; Bjærgværker og lignende industrielle Virksomheder kan købe Krudtet til Produktionsudgiften; Prisen er iøvrigt fastsat; ingen maa uden Tilladelse have mere end 2 Kilo Krudt. Medens Hærens Forbrug for 1914 budgetteredes til 65 Mill. Frcs. (costprice), solgtes til private for 26 Mill. Frcs. med en Profit af 15 Mill. Frcs.

Da de moderne Sprængstoffer opfindes, ønsker Republiken ogsaa at monopolisere disse; de liberale Strømninger gik dog mod Planen, og 1875 frigaves Dynamit, Nitroglycerin og andre lignende Sprængstoffer, dog skal en ny Fabrik have Regeringens Tilladelse. Der er 2 store Fabriker, der i Afgift til Staten betaler 1½ Frcs. pr. kg Dynamit og 4 Frcs. pr. kg Nitroglycerin.

Østrigs Krudtmonopol vedblev efter at man i 1855 havde givet Salpeteren fri. Staten ejer selv 3 Krudtfabriker; Private maa oprette Fabriker, men s k a l sælge ene til Militæretaten, Ungarn har samme System. *Italien* havde fra 1867—69 et Monopol, der afløstes af en indenlandsk Afgift af hver Kilo Sprængstof, der produceredes. Monopolets Hensigt er i første Række Kontrol, om end sultne Statskasser tager de Smaapenge, dette Monopol kan indbringe.

Da der i *Danmark* kun er en Fabrik (idet Donseværket er nedlagt) og denne tilhører Staten (Frederiksværk), turde det bl. a. iflg. Politigrunde være hensigtsmæssigt at indføre Statsmonopolet. Værket kan producere 100 Tons røgfrit og 100 Tons brunt Krudt, men producerer meget mindre. Paa Finansloven er der bevilget 3 à 400,000 Kr. til Hær og Flaades Krudtforsyning og privat købes fra 50 til 70,000 Kr. Vi indfører 170 Tons Sprængstof + 100 Tons Fyrværkerisager + 150 Tons Patroner til en samlet Værdi af 1 Mill. Kr. Medens udenlandske Monopolfabriker næppe til Deling mellem Grossist og

Detaillist tilstaar ret meget mere end 10 pCt., maa Frederiksværk alene til Grossist tilstaa en Rabat af 14 pCt. af den af Fabriken fastsatte Pris, hvortil Grossist skal sælge til Forhandler. Detailprisen er derimod fri.

4. Medens der til Statsmonopolet kun knytter sig ringe Interesse, afgiver den private Sprængstofindustri et klart Eksempel paa en Syndikatsdannelse, der strækker sig ud over Landgrænserne. Det har sin naturlige Begrænsning, idet selv hvor der er fri Handel i Eksplosiver, har Staten Krudtværker, saaledes at den i stort Omfang kan tilfredsstille sit eget Behov. United States er sidst kommen med, Aarsagen var, at en afskediget Funktionær ved Krudttrusten i 1906 meddelte Regeringen, at Trusten havde handlet ukontraktmæssigt (en Skandale af lignende Art som Halvfemsernes Armour-plate-affaire, hvor Carnegies Works leverede Marinen ukontraktmæssige Panserplader).

Den amerikanske Trust (Dupont og Nemours Powder Co.) laver nu paa 30 Fabriker eksplosive Stoffer; denne „Powdercombine" ramtes af Antitrustlovene op opløstes i 1912 i tre Selskaber, der lovede at konkurrere effektivt (!) I United States fremstilles op mod 300 Mill. kg Eksplosiver.

I *Tyskland* dannedes i 1889 et Kartel mellem de store Fabriker, som hurtigt fik sit Syndikat. Det omfatter to Grupper, Krudt- og Sprængstofgruppen; Syndikatet satte høj Indlandspris, hvorimod Bjergværkerne og Minerne reagerede ved at indgaa i et Konkurrenceforetagende: Anhalt-westfälische Sprengstoff Co., som med sine 22½ pCt. Dividende overgaar det iøvrigt saa dividenderige Kartels Udbytter. Udenfor staar en Del uafhængige Fabriker.

5. Mest interessant er de Værker, hvori N o b e l g r u p p e n er interesseret, f. Eks. Deutsche Sprengstoff A/G (Kapital 12 Mill. Mark) i Hamburg og Dresdner Dynamitfabrik. Med det Würtembergske Selskab (Køln—Rottweil) og Hambur-

gerselskabet „Karbonit“ er Nobel i Kartel, samt i engt Venskab med den Rhinske-Westfalske Dynamittrust i Køln. Inden for denne Gruppe gaar Fortjenesten i en fælles Salgskasse, hvorfra den fordeles. De 28 største tyske Fabriker havde et Overskud af 10 Mill. efter at have betalt almindelig Rente af deres Aktier.

Det engelske Selskab „Nobel Dynamit“ (Kapital 4 Mill. Lst.) har foruden Andele i mange tyske og russiske Selskaber, Kartelaftale med andre tyske Selskaber samt Fabriker i England, Kanada, Australien, Portugal og Spanien, og har Aftaler, der strækker ind over Frankrig, Rusland og Østrig og behersker saaledes store Dele af det kontinentale foruden det engelske og det koloniale Marked.

Men desforuden har Nobel Aftale med Dupont og Nemours Trust; den amerikanske og engelske Trust har i Fællesskab vendt sig mod Raastofleverandørerne. I Maj 1914 fornyedes Nobels saa udbytterige Aftaler med Tyskerne paa 36 Aar, vistnok den for længst Tid sluttede Aftale. 6 Maaneder efter gik Aftalen i Stykker.

I *Frankrig* konkurrerer „société central de dynamite“ (16 Mill. Frcs. Kapital) med et andet Selskab. Med et af de to Selskaber har Nobel en Aftale, baseret paa en Interesse. Ligeledes er den engelske Trust Hovedaktionær i den ene af Sveriges to Sprængstoffabriker.

Man vil nu forstaa det internationale Nobelsystem: I Midten den engelske Dynamittrust, der har Aftaler næsten over hele Verden, snart med enkelte Fabriker, hvori den da har en Del af Aktiekapitalen, snart med kartellerende Grupper af Fabriker. Men disse andre Deltagere i Systemet, som deler Verden imellem sig, har ikke indbyrdes Forbindelse, men blot en direkte Aftale med London. Edderkoppen forhandler med sine Deltagere enkeltvis. Den internationale Aftale er da fremgaaet af maaske 50 Kontrakter, i hver af hvilke den engelske Trust er

en juridisk ligeberettiget, men i Kraft af sin Styrke overmægtig Deltager; Aftalen er derimod ikke fremgaaet af en fælles Aftale mellem Verdens-Selskaber, blandt hvilke Nobelgruppen kun vilde være en.

Intet Under, at Dynamiten (og Petroleum) gjorde den store Opfinder og Grundlægger af Nobelstiftelsen til Millionær.

II. Tændstikkens Produktion.

6. Paa etnografisk Museum finder man en gennemhullet Træbrik, i et af hvis Huller en Træpind stikker; om denne gaar en Snor, ved hvis Hjælp man kan faa Pinden til at løbe rundt i Hullet, saa Træet omkring dette ophedes og antænder Træmelet, som dannes ved Gnidningen. Dette er et grønlandsk Fyrtøj, hvor Ild fremskaffes ved Gnidning af Træ mod Træ.

I Romerriget frembragte man Ild ved Hjælp af Svovlet — som man fik fra Siciliens Svovlhelveder. Muligvis har Stenalderens Folk i Mellemeuropa slaaet Flintestenen mod svovlholdigt Kis. Svært var det at faa Ild, og man lod den nødig gaa ud. Den „evige Lampe", man kender fra Templer og Kirker, er ikke blot Udtryk for den evige Sandhed, men ogsaa en Levning fra de Dage, da Ilden var kostbar. Om Natten gjaldt det at dække Ilden til (jvf. Københavns Stadsret af 1254: ved Ildtildækningsklokkens Ringen skal Porten lukkes).

I det 14de Sekel har vi transportable smaa Fyrtøjer; endnu ca. 1840 havde vi i Danmark et Fyrtøj, en lille Beholder fyldt med Tønder eller Trøske, for Enden var et Stykke Flint, mod hvilken Fyrstaalet slog Gnister, der tændte Tønderet. En Stikke dybbet i Svovl overførte Ilden fra Fyrtøjet til Lyset eller Ovnen (Svovlstik).

7. Omkring 1800 fremstod Dyppestikken, som var dyppet ned i en Masse af Svovl, klorsurt Kali o. s. v. Man dyppede Stikken i en Flaske fyldt med Asbest,

fugtet med Svovlsyre. Dyppede man Stikken ned i Asbesten, antændtes denne. Men 1825 kom den egntlige Strygestik i Handelen. Stikkerne dyppedes i en Blanding af Kali, Svovl o. s. v., tørredes og anbragtes med Hovedet mellem to Stykker groft Sandpapir; idet man trækker dem ud fra Sandpapiret, frembringer Gnidningen Eksplosionen. Faa Aar efter kom man Fosfor i Blandingen i Stedet for Svovl.

Den ny Stik var farlig, fordi den let eksploderede og fordi det da benyttede hvide Fosfor var meget giftigt; det kunde give Anledning til Forbrydelser (Ildspaasættelser og Forgiftninger) og hvad værre er, i Fabrikerne fik Arbejderne en Sygdom, „Fosfornekrose", af Fosfordampene. Sygdommen viste sig i en livsfarlig Kæbebetændelse. Faren for Publikum blev afhjulpen ved at man anbragte Fosforet paa Strygepladen (tända endast mot Lådans Plån), en svensk Opfindelse. Men først da man gik over til at bruge det ikke giftige røde Fosfor var „Säkerhets-Tändstikörne" virkelig sikre (Jönköping). Paa Stikkerne var der altsaa kun en Blanding af klorsurt Kali og et andet brændbart Stof. Denne Blanding forbedrede O. C. Green til den saakaldte „danske røde Masse".

8. Naar det lykkedes at bekæmpe den gule Fosfor-Anvendelse, var det særlig Lovgivningen, der hjalp til. Allerede i 40'erne skred Kanton Zürich ind og andre Kantoner fulgte efter. 1879 gik Sagen over fra Kantonerne til det schweitziske Edsforbund, som nu forbød Indførsel og Forhandling af Tændstikker med gult Fosfor. Loven blev omgaaet og man gik over til at vedtage et Forslag om Statsmonopol, som imidlertid forkastedes ved Folkeafstemningen (1895). 1898 vedtoges, at alle Tændstikfabriker skulde underkastes Fabriklovens Kontrol, at Hjemmearbejde var forbudt, Fabrikation og Indførsel af gul Fosfor skulde forbydes (Fabrikanterne forlangte, men fik ikke Erstatning for det dem

ved dette Forbud foraarsagede Tab). Salget af Tændstikker skal ske i firmamærkede Pakker, og for at oprette Tændstikfabriker kræves Forbundsraadets Tilslutning.

Danmark havde alt i 1874 forbudt at forhandle og fabrikere de gule (hvide) Fosforstikker.

I Sverige, Sikkerhedsstikkens Land, var der i 1870 19 Fabriker. Tallet paa Nikroseforgiftninger steg fra Aar til Aar. Den svenske Rigsdag forkastede mange Gange Regeringsforslag om at skride ind, men først 1896 lykkedes da at gennemføre en Lov: I Indlandet maa der ikke sælges Tændstik med hvidt Fosfor; derimod maa det under særlige sanitære Krav tillades at fabrikere de giftige Stikker til Eksport. Følger er, at Fosfornekrosen endnu figurerer i Lægernes Sygelister.

Ved Berner-Conventionen 1906 mellem Statsdelegerede vedtoges et internationalt Forbud mod Anvendelse af hvidt Fosfor. I 1908 havde kun Danmark og Schweitz ratificeret Overenskomst; siden den Tid har Frankrig, Italien, Luxemburg, Holland og Norge gjort det. Sverige opretholdt stadig den mærkelige Tilstand at forbyde Salg og samtidig at tillade Produktion til Eksport af den hvide Fosforstikke.

9. Fra Ruslands Skove henter de danske Fabriker Aspetræet, men Poppel, Lind og Birk kan benyttes. Ved Aarskiftet fældes Træet; Slæder bringer Stammerne til den ofte fjerne Station, hvorfra Jernbanen fører dem til Udskibningshavnen, hvorfra de i Sommermaanederne udskibes til Fabriksoplagene.

De paa Skinner løbende 1) B l o k v o g n e bringer Stammerne frem mod 2) B a a n d s a v e n, der udskærer Blokke, som efter at have passeret 3) A f b a r k n i n g s m a s k i n e r n e, indspændes i 4) F i n é r m a s k i n e n, som drejer dem rundt imod en Art Skrabejern, der afskræller lange Spaaner (af Tændstikkens eller Æskesidens Tykkelse). 5) En „S t i k k e h a k k e“ hakker Spaanen ud i Træstik-

ker, hvorfra de, efter at være 6) imprægnerede, bringes til 7) Tørreskabet, hvorfra de gaar til 8) Polértromlen, hvor de renses og glattes. 9) I Oprettemaskinen rystes de sammen i en Overkasse, som aabnes. Stikkerne ligger nu vinkelret paa Rysteretningen. 10) Samlede i Bundter lægges Stikkerne i „Islaamaskinen"s Overdel og rystes gennem over 2000 smaa Metalrør ned i en Ramme af paralelle Lister, der spændes sammen, saa at de holder Stikken oprejst paa Grundfladen. I 11) transportable Reoler føres Rammerne til 12) Parafinovnen, hvor Stikken varmes over hede Jernovne og derefter dyppes ned i Parafinen, (der er Mellemlag mellem Sats og Stikke). 13) Paa et Bord ligger et Lag tykt flydende Satsmasse, hvori Stikkernes øverste Del trykkes ned; 14) atter gaar Rejsen pr. Reol til Tørrestuen. Men nogle af Spaanerne er førte til 15) Hylster- og Skuffemaskiner, som griber Finéren, sammenlægger den og ved Hjælp af Rullepapir og Klister dannes Tændstikæskens Hylster og Skuffe. Disse falder hver for sig ned paa 16) Transportbaand, der fører dem til Æsketørringsskabene, hvorfra de endelig gaar til 17) Sammenskydningsmaskinen, hvor Skufferne skubbes ind i Hylsteret, der forsynes med Etiketter.

De færdige Æsker skubbes ind i „Fyldemaskinen"; 18) Tændstikkerne er nu i en særlig Maskine udtagne af Rammerne, samlede og 19) endelig lagt ned i Fyldemaskinen i et Magasin, der selvfølgelig maa ligge over den Rille, hvori Æskerne bevæger sig frem. Fra Magasinet falder de ned i de forbipasserende Æsker, som Maskinen ikke blot fylder nøjagtigt, men ogsaa tillukker. De fyldte Æsker udspyes og ordnes i en flad Kasse, hvorefter 20) Arbejdere kritisk reviderer Æskerne.

21) En Strygemaskines Børster gnider Strygemasse paa Æskens Sider, 22) og en Pakkemaskine griber 10 à 12 Æsker ad Gangen og

lægger det grønne Papir udenom, beklistrer og etiketterer Pakkerne. 23) Endelig pakkes disse Pakker i større Pakninger (12×12 Æsker). Derfra gaar Vejen til Lageret, hvor de større Pakker indsættes i Trækasser (for Eksport ofte i zinkforede Kister. 24) Vogne fører Varen til Station eller Havn eller lokal Grossist. Den russiske Asps Transformation fra et fejert Træ til Handelvaren en Æske Tændstikker er fuldbyrdiget.

Alene i Fabriken har vi haft 24 Processer. Nogle Steder er der Maskiner, der er i Stand til at samle flere af disse Processer til én.

10. En enkelt Fabrik kunde med Lethed producerecere de 40,000 Pakker à 10 Æsker à 50 Stikker = 20 Mill. Tændstikker (vog 5000 kg), der nu udgør Danmarks daglige Forbrug. Man tænke sig, at hver enkelt af disse Stikker med Haanden skulde udskrælles af Træblokken, skæres til, parafineres, dyppes i Satsen og tørres, lægges i Æske o. s. v. — og man har en Sammenstilling, der er mere talende end Smiths berømte Eksempel med Knappenaalene, hvormed han illustrerer Maskinteknikens Overlegenhed over Haandarbejdet. Og Enden er ikke endda; maaske er der under Opfindelse en Maskine, der selv besørger alle Processerne, saa Arbejderne kun har at lægge Træblokken ind mod Haandsaven, der afskræller Spaanerne, samt at modtage de paafyldte Æsker, det kloge Maskinuhyre udspyer.

Asketræets Kærne kan ikke anvendes til Spaaner og maatte derfor sælges til Brændsel. Dette Affaldsprodukt har dog faaet en mere lønnende Anvendelse som Raastof ved Træuldfremstillingen. Satsen gør Hovedet tykkere end den øvrige Del af Stikken; et teknisk set udadeligt Patent er udtaget, hvorefter Stikken, idet den skæres ud af Spaanen, tilspidses i begge Ender, Satsen gør da Hovedet netop lige saa tykt som den øvrige Del af Stikken; medens nu 450 Stikker tager 10 Æsker, kan 480 af de paa en herværende Fabrik fremstillede tilspidsede Stikker læg-

ges i kun 6 Æsker. De store Fabriker i Ind- og Udlandet havde Interesse i, at der solgtes mange Æsker og derfor ikke i, at Antallet af Stikker pr. Æske fordobledes. En dansk Fabrik købte Patentet, ikke for at bruge det, men formentlig som Magtmiddel under Forhandlingerne i 1909 med de andre Fabriker. Tilfældet har Interesse, fordi det afgiver et Eksempel paa en ofte af Truster og Kartelller dreven Politik, at opkøbe en Opfindelse, som er en teknisk Forbedring, — blot for at hindre dens Virkeliggørelse.

III. Handel og Beskatning.

I de fleste Lande er Tændstikindustrien kartelleret; i Belgien raadede 1911 et Syndikat, hvormed de danske Fabriker havde Aftale, over 90 pCt. af Produktionen; den belgiske Karteldannelse er 30 Aar gammel; de første Tændstik-Karteller gik i Stykker, fordi de ikke var omfattende nok og heller ej var forsynede med et Salgskontor. Ogsaa i Tyskland har der været ret stærke Syndikatsdannelser.

Den danske Industris Vej er Fusionen og kun undtagelsesvis Kartellet; dette gælder ogsaa med Hensyn til Tændstikker, om der end mellem Goesch og de to udenforstaaende Fabriker er en Prisaftale.

Den ældste Fabrik anlagdes i 1837 af Rohmel, den næste Fabrik af Opfinderen Green, og endelig kom i 1864 Goesch fra Slesvig. 1882 var H. E. Goesch & Co. dannet som et „privat" Selskab, der i 1895 blev „aabent". 1898 købte Goesch den tidligere Greenske Fabrik „Godthaab", og i 1898 samtlige Aktier i „Københavns Tændstikfabriker" samt i „Merkur"; senere ombyggedes og koncentreredes Selskabets Anlæg; Hovedfabriken er paa Islands Brygge (bogført for 2 Millioner); en Fabrik i Randers (Merkur) er opført til ¾ Mill. Kr.

Aktiekapitalen er 1,600,000 foruden Obligationsgæld paa 1 Million samt et Banklaan paa ⅔ Million.

Aktiekapitalen var i 1882 200,000, udvidedes i 1895 til 700,000; Overtagelsen af „Godthaab" forøgede den med 400,000, og da man i 1902 overtog nogle københavnske sammensluttede Tændstikfabriker samt „Merkur" naaede Aktiekapitalen sin nuværende Højde. Overtagelsen af andre Selskaber skete ikke uden en betydelig Overkapitalisering, idet man ved Sammenslutningen betalte enkelte Fabriker langt over deres Anskaffelsesværd; man har iøvrigt afskrevet ca. 450,000 Kr.

Selskabets Aktier har svinget stærkt. I 1899 stod Goesch's Aktier i 117; de har været nede nærved det halve; Bruttooverskudet ved Driften er 300,000, Aktiedividenden varierer mellem 0 og 7 pCt.; den danske Fabrik har været interesseret i et Anlæg i Cassel samt i et belgisk Syndikat.

Medens en Andelsfabrik er gaaet i Stykker, har to mindre Fabriker, Hellerup og Glødefri (hver med en Kapital af ca. 200,000 Kr.) holdt deres Grund. I 1906 var Konkurrencen mellem Goesch og de udenforstaaende meget skarp; i 1907 kom dog en Prisaftale i Stand mellem Fabrikerne, saa Prisen kunde forhøjes med 1 Kr. paa 1000 Æsker. Den ny Toldlov, som nedsatte Tændstiktolden med 4 Øre, nøjagtig 2 Skilling pr. kg, fremkaldte en stærk Import, særlig fra Sverige og Tyskland, som i 1912 naaede 150,000 Kilo (12 Mill. Æsker) eller op mod en Tiendedel af vort Forbrug. 1913 var den udenlandske Konkurrence faldet til det halve og man kunde nu hæve en gros Prisen pr. 1000 Æsker fra 9½ til 10¼ à 10½ Kr.; Detailprisen er oftest 13 Kr. Danmarkssamlede Produktion er ca. 14 Millioner Pakker á 10 Æsker, hvoraf vi eksporterer mellem 10 og 20 Millioner Æsker; vi har saaledes Overskudsudførsel af Tændstikker. Produktionen er saavidt man kan se ikke gaaet stærkt frem i de senere Aar.

12. Tændstikker er i de fleste Lande belagt med en høj Told: i Tyskland 30 Mark pr. 100 Kilo. Som et Kuriosum kan nævnes, at Luksusstikker kun erlagde

10 Mark i Told, fordi Tyskland er bunden ved Traktat med Italien. Den danske Told — nu 25 Øre pr. kg — svarer til ½ Øre pr. Æske.

Den indenlandske Tændstikproduktion er desuden ofte beskattet; i Tyskland er den indenlandske Afgift pr. Æske 1½ Pfennig for hver 60 Tændstikker (for de første 30 dog 1 Pfennig); Voksstikkerne betaler 5 Pfennig pr. 20 Stykker. Loven vedtoges 1909. Forhandlingen om Forslaget varede imidlertid 10 Dage, og i dette Tidsrum skete der en unaturlig stor Import fra alle Lande. Goesch alene sendte i de Dage ca. 21 Millioner Æsker til Tyskland! Følgen blev en uhyre Ophobning af Varer. Forbruget faldt samtidig paa Grund af de ved Skatten fordoblede Udsalgspriser, Fabrikernes Kartel sprængtes, Priserne trykkedes ned, og den tyske Tændstikindustri stod overfor en Katastrofe. Staten blev tvunget til at skride ind, og den 27. September 1911 gennemførtes et nyt Lovforslag, hvorved der kontingenteredes hver Fabrik et efter dens tidligere Produktion udregnet Aars-Kvantum, som dog kun maa udnyttes i Forhold til Forbruget; men da dette af de nævnte Grunde endnu er væsentligt lavere end tidligere, har de tyske Fabriker indtil nu kun haft Ret til at fremstille 45 pCt. af den dem tildelte Produktionskontingent.

At flere af de Regnskaber, som tyske Tændstikfabriker fra 1909—12 har offentliggjort, under disse Forhold viser Underskud, kan derfor ikke forundre.

Paa den anden Side har denne sidste Tillægslov bevirket, at Fabrikerne i 1912 har kunnet opnaa meget gode Priser, og at de efterhaanden som Forbruget stiger, og Staten forhøjer Produktionsprocenten, vil faa en lønnende Forretning. Nye Fabriker maa nemlig betale 3 Mk. mere i Skat pr. 1000 Æsker; og de bestaaende Fabriker har derved faaet et Forspring.

Publikum blev iøvrigt træt af det første Modtræk mod Skatten, Surrogatet: et Lommebenzinapparat.

Italien har siden 1895 et System, der bestaar af Indførselstold, Licensafgifter af Handlende samt en Banderoleskat, som opkræves med 1 Cts. for 60 almindelige og det dobbelte for Vokstændstikker.

Ogsaa Rusland har en Accise. 1840 lagdes den høje Afgift af en Sølvrubel pr. 1000 Stk., hvad der selvfølgelig foranledigede Kontrebandefabrikation i stor Stil; da man forbyder Anlæg af nye Fabriker, finder der en hemmelig Hjemmeproduktion Sted. 1889 ser en rimeligere Afgift, som faa Aar efter yderligere nedsættes. Afgiften er ¼ Kopek pr. hver 75 Stk.. Udenlandske Tændstikker betaler det dobbelte. Statens Indtægt er 20 Millioner Rubler.

13. I andre Lande har man gennemført Monopolet; i Spanien er Indførsel forbudt, Salg og Fabrikation udøves af et Selskab, der har forpagtet Monopolet og som aarlig svarer Regeringen ca. 10 Millioner Pesetos; ogsaa det portugisiske Monopol er bortforpagtet. Det græske Monopol har lovsatte Maksimalpriser; Staten producerer og indkøber fra Udlandet den Vare, som et Monopolselskab sælger. Serbien og Rumænien har ligeledes Monopoler, og endelig har Østrig siden 1911 haft Monopolet under Ventilation.

1871 fik Frankrig en ved Stempelbaand opkrævet Accise, stor 4 ct. pr. 100 Træstikker og 10 pr. 100 Voksstikker; desforuden erlagdes en Indførselstold af 4 ct.; de store Satser fristede til store Snyderier, saaledes at Staten kun fik en Fjerdedel af de 20 Mill. Francs, den havde paaregnet.

I 1872 gik man derfor over til et Monopol, efter at have eksproprieret 600 Fabriker for 32½ Million Francs; et Aktieselskab oprettedes med 40 Millioners Kapital, som forpagtede Monopolet for 16 Millioner aarlig plus et Tillæg for, hvad Salget overstiger en vis Mængde; ogsaa ved Udførsel maatte Selskabet betale Afgift. 1890 overtager Staten Salg og Produktion i egen Regie i 6 Fabriker, som igen sælger til Groshandler. De autoriserede

Tobakshandlere skal sælge Tændstikker en detail. Monopolets Pris til Groshandleren er forskellig, eftersom denne aftager under eller over 5000 kg. Æskerne eller Pakkerne er forsynede med Banderolestemplet (Vignet). 1911 indførtes en Surrogatskat paa kunstige Fyrtøjer.

Monopolets Indtægt er i Mill. Francs:

	Salgsværd	÷	Produktionsudgift	=	Overskud
1891	25	÷	5	=	20
1905	40	÷	11	=	29
Nu ca.	45	÷	12	=	33

— — —

De franske Statsmonopoler paa Tændstikker, Krudt og Tobak indbringer brutto henholdsvis 45+25+540 Mill. Frcs. — ialt over 600 Mill. Frcs. aarlig og en halv Gang saa meget som Post og Telegraf — men alligevel lidet i Forhold til Udgifts-Budgettets 5 Milliarder Francs.

PETROLEUM

I. Varens Art.

1. Petroleum er den Del af de naturligt forekommende Mineralolier, der koger ved 150—300 Gr. C. Den fremstilles ved Destillation af Raaolien (Nafta, Stenolie, Raapetroleum), der navnlig bestaar af Kulbrinter, men som ogsaa indeholder Svovlforbindelser og Spor af Kvælstofforbindelser.

Raaolien forekommer udbredt over hele Jorden i store Hulrum, der sædvanlig tillige indeholder Saltvand og luftformige Kulbrinter, sammenpressede under stort Tryk. Den menes at være opstaaet ved, at store Mængder af sammenskyllede Sødyr er blevne udsat for Sammenpresning og tillige betydelig Opvarmning (Englers Hypothese).

Undertiden staar Raaolien under et saa stort Tryk, at det formaar at hæve den op til Jordoverfladen; er det ikke Tilfældet, maa den pumpes op. Den anbringes derefter i store Beholdere, omhyggelig isoleret, da den paa Grund af sit Indhold af flygtige Kulbrinter er overordentlig brandfarlig. Efter at Olien ved Klaring er befriet for Vand og faste Bestanddele, deles den ved Destillation i de tre Mellemprodukter: Raabenzin, der koger under 150 Gr., Petroleum, som destillerer over mellem 150 og 300 Gr., og Petroleumsresterne.

Forholdet mellem disse Bestanddele varierer imidlertid stærkt, og der er mange Raaolier, som enten slet ikke indeholder Petroleum eller kun i forsvindende Mængder. Den pennsylvanske Raaolie giver saaledes indtil 75—78 pCt. Petroleum, medens den

kaukasiske kun giver ca. 25 pCt. og den galiziske Raaolie 35—40 pCt.

Umiddelbart efter Destillationen er Petroleum'en imidlertid ikke egnet til Brug, idet den indeholder forskellige Svovlforbindelser og ildelugtende (organiske) Bestanddele, som maa fjernes. Under denne Raffinering blandes Olien først med koncentreret Svovlsyre; efter at denne er fjernet og Olien er vasket med Vand, blandes den med Natronlud. Efter en ny Udvaskning med Vand sker der ofte en yderligere Klaring ved Filtrering gennem Benkul og Savsmuld, og endelig udsættes Petroleum'en undertiden i nogle Timer for Sollyset, hvorved den bleges.

Den færdige Olies Lugt skal være saa svag som muligt; den maa være lys, helst vandklar (water white). Man skelner i saa Henseende mellem water white, superfine white, prima white, standard white og good merchantable, der er den mørkeste. Bestemmelsen af Farvestyrken sker ved et Kolorimeter.

Flammepunktet er den Temperatur, ved hvilken Olien udsender antændelige Dampe, idet Brandfaren er des større, jo lavere dette Punkt ligger. Flammepunktet bestemmes ved „Abels Petroleumsprøver", og der er i de fleste Lande fastsat et Minimum af 21—23 Gr., i Danmark 23 Gr. Ligeledes af Hensyn til Brandfaren er der i mange Lande givet særlige Regler om Petroleums Opbevaring og Forhandling,, i Danmark Lov af 23. Januar 1903. Petroleum og andre Belysningsvæsker, hvis Flammepunkt ligger under 23 Gr. C., maa kun sælges til Forbrug i Beholdere, som tydelig er mærkede med Ordet „Brandfarlig".

Af Vigtighed er ogsaa Vægtfylden, som oftest ligger i Nærheden af 0,8. Den mindre vægtfyldige Olie opsuges lettere af Vægen og giver derfor et større Timeforbrug, men ogsaa større Lysstyrke. Derhos har Lampens Konstruktion Betydning, idet f. Eks. den russiske Petroleum kræver større Lufttilførsel end den pennsylvanske. I Verdenshandelen spiller Petroleum og Benzin størst Rolle, fordi de er af ensartet

Kvalitet, medens der er mange Arter Smøreolier; disse sidste er da — bortset fra V a c u u m O i l — ikke under Monopol.

2. Af Raaoliens flygtige Bestanddele fremstilles en Række Produkter, af hvilke de vigtigste er Benzin og Nafta, men navnlig indeholder Petroleumsresterne en Rigdom paa Stoffer. Heraf udvindes Motorolie (Gasolin), Brændselsolie (Masut), Parafin, alle Slags Vaseline — ikke mindre end 200 Produkter af Petroleum benyttes i Medicinens Tjeneste — Anilinfarver osv. Disse Biprodukter udbringes nu ofte til højere Priser end den egentlige Petroleum, hvorved selve Produktet altsaa kan fremstilles med lavere Omkostninger, idet en Del af disse forholdsmæssigt kan tilskrives Biproduktets Konto. D. v. s. Raffineringen bliver for saa vidt billigere som den Udgift nu fordeles over 2 Varer (Petroleum og Benzin) og ikke blot over den ene. Men denne Nedsættelse af Omdannelses-Udgiften neutraliseres af, at Raaolien bliver saa meget dyrere, fordi Affaldet „Benzin" er bleven nok saa værdifuld som Hovedproduktet og man ved Raffineringen af Raavaren efter Ønske kan variere Mængdeforholdet mellem de to udtrukne Produkter; Følger heraf er nemlig en større Efterspørgsel efter Raavaren (der efterspørges baade af Petroleum- og af Benzinforbrugere), og igen en med samme Udbud forhøjet Raavarepris. (Disse Prisdannelses-Processer er sindrigt skildrede af A l f. U s s i n g i den paa Gads Forlag udkomne Studie „Petroleumpriser og Petroleumsforbrug").

II. Udbredelse.

2. Endskønt Petroleum allerede var kendt i Oldtiden og benyttet som Belysningsmiddel, er det dog først efter Opdagelsen af de store Lejer i Nordamerika i 1857, at den faar Betydning for Verdenshandelen. De vigtigste Lejer i U. S. A. er de pennsylvanske, saavel paa Grund af deres Rigdom som paa Grund af

Oliens Godhed. Desuden forekommer Olien i betydelige Mængder i Ohio, West-Virginia, Kentucky, Texas og Kalifornien; de senere Oliefund Vest for Rocky mountains er meget vigtige for den sidste Stat. Olien er dog paa disse Steder af en ringe Kvalitet og giver først ved Blanding med pennsylvansk Petroleum en god Salgsvare. I Fremtiden vil maaske ogsaa mexikansk Petroleum komme til at spille en Rolle, idet der her i 1902 opdagedes meget store Lejer; Kvaliteten svarer dog nærmest til Ohiooliens. I 1907 fandtes Beaumont Oil fields i Texas (Brændsels- ikke Belysningsolie).

I den gamle Verden findes det største Oliefeldt i det 32,000 km² store Bakudistrikt; Eksporten, der sker via Batum, er, fordi Ruslands Egetforbrug er voksende, siden 1904 aftaget til under Halvdelen.

Det hollandske Indiens Produktion beherskes af Royal Dutch, som 1912 forenedes med et andet Selskab under Navnet Royal Dutch Shell. Da R. D. S. maa kæmpe med Standard Oil om Østasien, har den som Modtræk sluttet sig til den russiske Rothschild-Gruppe.

Østrig-Ungarns Petroleumsproduktion finansieredes først af østrigsk, sidst af engelsk Kapital; Oliebeltet strækker sig fra Galizien gennem Bukowina ind i Rumænien; Østrig-Ungarns Egetforbrug er ca. 300,000 Tons (mod Tysklands 1,000,000), i Tyskland bruges 18 kg pr. Hoved, i Østrig 6. Et Forsøg fra St. O. paa at erobre Herredømmet over Rumæniens Petroleumskilder strandede paa Parlamentets Modstand; tyske Finansgrupper raader nu over en Trediedel af de i rumænsk Produktion investerede 4 à 5 Mill. Frcs.

Hollandsk Kapital og tysk Kapital er forenet i Selskabet Astra Romana, medens Deutsche Bank alene raader over det største rumænske Selskab. Efter 1910 er iøvrigt den i rumænske Kilder investerede Kapital stærkt forøget.

Ogsaa i Mexico har det engelsk-hollandske Selskab Royal Dutch Shell fast Fod; ved Tampico er der kæmpemæssige Reservoirer og Raffinaderier. Mexikansk Olie, som raffineres paa Golfkysten, benyttes i Unionen af Jernbanerne.

I Japan er Raffineringsindustrien gaaet forud for Raaolieproduktionen og faar sit Raamateriale fra U. S. A. I Asien opererer iøvrigt et persisk-engelsk Selskab (Burmah Oil). I 1914 har Standard Oil dannet et Selskab til Udnyttelse af Kinas Kilder, hvis Indflydelse paa Verdensmarkedet vil afhænge af Kinesernes Villighed til i stor Udstrækning af optage Forbruget af Petroleum eller Motorolie.

4. *Eksport i 1912.*

	U. S. A.	Rusland	Østrig	Rumænien
	Tons	Tons	Tons	Tons
Raaolie	500,000	—	—	30,000
Petroleum	3,400,000	366,000	540,000	350,000
Benzin	500,000	115,000	115,000	180,000
Smøreolie	610,000	180,000	160,000	10,000
Restprodukter (Brændselsolie, Gasolin)	750,000	30,000	—	300,000
Ialt ...	5,760,000	691,000	815,000	870,000

Import i 1912.

	Tyskland	England	Frankrig
	Tons	Tons	Tons
Raaolie	—	—	175,000
Petroleum	1,000,000	550,000	190,000
Benzin	200,000	200,000	200,000
Smøreolie	280,000	240,000	150,000
Ialt ...	1,480,000	990,000	715,000

Hertil skal for de tre Lande føjes over 1 Mill. Tons Brændselsolie. Kun Frankrig har Raffinaderier i

større Omfang. Over 10 pCt. af Benzinimporten sker fra hollandsk Indien.

5. Verdensproduktionen er af Raaolie op mod 50 Mill. Tons, hvoraf U. S. A. fremstiller 30 Mill., Rusland 9, Mexiko og Rumænien hver 2, hollandsk Indien ca. 1½, Galizien, der for nogle Aar siden præsterede 2 Mill., fremstiller nu kun 1 Mill. Forbruget pr. Hoved er i U. S. A. og Holland 30 kg, i Danmark og Norge ca. 25 kg, i Sverige 18, i Rusland 12—15, i Østrig 6 kg.

Da den amerikanske Petroleum omkring 1870 begynder at vinde Indpas i Europa, er Produktionen her endnu i sin Vorden. Medens De forenede Stater i 1870—71 producerer ca. 700,000 Tons aarlig, er Produktionen i Rusland og Rumænien tilsammen ikke 20,000 Tons. Men fra Begyndelsen af 80erne tager Produktionen af russisk Petroleum stærk Fart, da Rothschild og Monzacheff samler de russiske Smaaproducenter: i 1890 producerer Rusland 3,6 Mill. Tons; samtidig er Produktionen i De forenede Stater 6 Mill. Tons, i Rumænien 50,000 Tons og i Galizien 90,000. I Aarene 1898—1901 overfløjer den russiske Petroleum den amerikanske, idet Produktionen er henholdsvis 8—11 Mill. Tons og 7—9 Mill. Tons. Men i Begyndelsen af Aarhundredet gaar den amerikanske Petroleum atter foran den russiske og naar 1904 ca. 16 Mill. Tons mod ca. 10 Mill. Og medens Produktionen i Rusland i de følgende Aar hæmmes stærkt af de urolige indre Forhold, stiger den amerikanske Produktion ustandseligt og naar i Aarene omkring 1911 op over 29 Mill. Tons. Samtidig produceredes i Rusland i de tre Grupper (Nobelselskabet, det fransk-engelske General-Oil Co. og Royal Dutch Shell) 9 Mill. Tons, i hollandsk Indien 1¾ Mill. Tons, i Rumænien og i Galizien 1½ Mill. Tons, men medens den rumænske Produktion stiger stærkt, er den galiziske for Nedadgaaende, efter at den i 1909 har kulmineret med 2 Mill. Tons. Verdensproduktionen var i 1912 ca. 50 Mill. Tons, heraf altsaa to Trediedele

amerikansk. Alle Tallene gælder Raaolieproduktionen. I 1911 havde Produktionen i U. S. A. en Værdi af 134 Mill. Doll.

III. Standard Oil.

6. I Petroleumsindustriens første Tid, da man endnu ikke kendte det indviklede System af Rørledninger (pipe lines), tilfaldt den største Del af Transporten Jernbanerne. Raaolien førtes i Rørledninger til nærmeste Jernbanestation og derfra pr. Bane til Raffinaderierne, der oftest laa i Havnebyerne eller i de store Færdselscentrer. Hvor Jernbanerne indrømmede Fragtbegunstigelser, blev deres Holdning saaledes af væsentlig Betydning. Heri fandt John D. Rockefeller, der i 1862 var begyndt med et mindre Raffinaderi, et Middel til at bringe sit Selskab i Vejret. Hurtig fik hans Selskab, „Standard Oil Co. of Ohio", efter at have slugt nogle mindre Selskaber, den afgørende Indflydelse ved i 1872 at danne en større „Raffinaderikombination" („Alliance"). Dens Kampmiddel var Fragtbegunstigelserne. Adskillige Raffinaderier afskaares fra Transport af deres Raavarer; konkurrerende Kilder hindredes i at naa deres Raffinaderier; Systemet med „discriminations", udøvet af Jernbaneselskaber, hvori John D. var den ledende eller rettere holdt Kontrollen, tvang baade Kilder og Raffinaderier til at modtage hans Betingelser. Hans Magt var efterhaanden bleven saa stor, at han med Ro kunde se Raffinaderikombinationen opløst. Han fortsatte stadig og med Held sin Politik, at tvinge de svagere Konkurrenter til at sælge, de stærkere til Forbund. Han gjorde sig nu delvist uafhængig af Jernbanerne ved Anlæggelsen af et System af „pipe lines" med en samlet Udstrækning af 55,000 km (nu ca. 100,000), hvorved Olien førtes direkte fra Kilderne til Raffinaderierne, en Forholdsregel, der nedsatte Omkostningerne stærkt; at transportere ½ Mill. Barrels Raaolie pr. Dag fra de 150,000 Brønde

(liggende paa 10 Mill. acres Land), vilde kræve 50,000 Tankvogne og foraarsage en Merudgift af 50 Mill. Doll p. a., d. v. s. i 5 Aar har de 300 Millioner, som Anlægget staar i, afbetalt sig. St. O. pegede ogsaa paa disse Besparelser, da den i 1888 for en Kongreskomite paaviste, at Selskabet efter Kombinationen havde opnaaet at billiggøre Transporten, at forøge Rørledningssystemet, at konstruere Tankvogne, saa Omhældning og Emballage sparedes, at forbedre sin Teknik og derved fremstille en Lysolie til en aktuel Omkostning, der laa 66 pCt. lavere end før 1870, saaledes at Prisen paa raffineret Olie er gaaet ned til 9 Cts. pr. Gallon, hvad der for Publikum betyder en Besparelse paa 100 Mill. Doll. aarlig; nu er Prisen 5 Cents.

7. I 1887 var iøvrigt Trustens Fortjeneste 20 Mill. paa en stærkt udvandet Kapital paa 90 Mill. Doll.; Aarsagen til Billiggørelsen var nu ogsaa Opdagelsen af rige Kilder; Fortjenesten opstod iøvrigt ogsaa ved Rockefellers Kapitalrigdom, som tillod hans Trust til enhver Tid at opkøbe al den Raaolie, som kunde virke forstyrrende paa hans Prispolitik.

Allerede da indtog Rockefeller en dominerende Stilling i Raffineringsindustrien. Men Raffinaderikombinationens Historie havde vist, at Sammenslutningens Form var ret løs, og da Rockefeller tillige ønskede Alliancen repræsenteret paa Børsen ved et fælles Værdipapir, skred han til en virkelig Sammensmeltning. Hertil benyttede han Trustformen.

I engelsktalende Lande kan man sikre en umyndigs Formue en samvittighedsfuld Bestyrelse ved at overdrage det til en eller flere gode Mænd („trustees") at administrere den (den gives dem "in trust"). Midt i den 19. Aarhundrede opstod egentlige Selskaber med det Formaal at paatage sig saadanne Trust-Hverv. En Afart dannede de saakaldte Finanstruster, der modtog Indskud, som den anbragte i Papirer med høj Rente, men rigtignok ogsaa med tilsvarende lav Sikkerhed. Risikoen begrænsedes ved at vælge mang-

foldige og forskelligartede Papirer og navnlig ved Selskabets Mellemkomst. Klienten overdrog ved et formeligt Overdragelsesdokument den Formue, han ønskede anbragt, til Selskabet og fik i Stedet et Certifikat, lydende paa en vis Andel af Selskabsformuen. Et eventuelt Tab vilde da ikke ramme den enkelte Deltager direkte, men kun Selskabsformuen. Under denne Form samlede Rockefeller nu i 1882 de 13 Raffinaderifirmaer, som Sammenslutningen ejede, i 4 Aktieselskaber, beliggende hver i sin Stat (Aktielovgivningen er en S t a t s-Sag og er derfor ikke ens i de forskellige Stater; Aktieselskaber skal have „Charter" d. v. s. Autorisation). Desuden ejede Sammenslutningen en Majoritet af Aktier i 26 Raffinaderi-Aktieselskaber. Samtlige disse 30 Selskabers Aktier gaves nu „in trust" til 9 „trustees", som i Stedet udleverede „trustcertificates". Stemmeretten og dermed Ledelsen af hele Sammenslutningen var hos de 9 „trustees" („voting trust"). En Dom i Staten Ohio (1892) erklærede imidlertid, at et Aktieselskab havde sit „Charter" forbrudt, naar det overdrog sin Aktie- og Kontrolret til Trediemand, og „the voting trust" maatte ophæves.

Standard Oil Trusten opløstes da i 20 Raffinaderikorporationer, saaledse at de 9 Trustees fik Flertallet af Aktier i alle Korporationer, længere gik man ikke straks, da man frygtede Anvendelsen af Sherman-Loven af 1891, som for Virksomheder, der drev Handel i flere Stater, forbød Konspiration „in restraint of trade". 1901 lod man den Korporation, der havde Sæde i New Jersey, udvide sin Kapital og opkøbe Aktierne i de andre Korporationer, saaledes at New Jersey-Selskabet vilkaarlig indsatte Bestyrelser i alle de andre Selskaber. Den tidligere „voting trust" var genopstaaet i den mangfoldig stærkere „holding trust".

Sherman-Loven blev faktisk ikke anvendt; til Slut nødtes Roosevelt dog til at skride ind og anlægge Sag. En Underretsdom paalagde en Afdeling af

Trusten (Indiana-Selskabet) en Bøde paa 29 Mill. Doll., Summen af en Række Overtrædelser à 20,000 Doll. Dommen, der afsagdes i Overensstemmelse med Elkins-Loven, som paalægger en Korporation Ansvar for dens Embedsmands Handlinger indenfor deres Kompetence, annulleredes 1909, samtidig fastsloges det imidlertid, at St. O. skulde opløses inden 6 Maaneder, fordi det udøvede en „unreasonable restaint of trade". Dommen bekræftedes af Højesteret 1911, og St. O. opløstes i sine 33 Underselskaber; lidet betød det, thi i 1912 gav St. Oil sine Aktionærer dobbelt Udbytte mod 1911, og Hovedselskabets Aktier, der i 1907 stod i 390, noteredes i 1912 i 920 Dollars.

Standard Oil Sammenslutningens Styrke maales derved, at den i 1904 beherskede 30 pCt. af Raaolieproduktionen i De forenede Stater, 85 pCt. af Raffineringen og af Eksporten og har solgt ca. 90 pCt. af den Smøreolie, Jernbanerne i U. S. A. bruger. Denne Stilling har Trusten i det væsentlige fastholdt uforandret fra sin Dannelse til Nutiden, ganske vist under haarde Kampe.

IV. Konkurrencen.

8. At raade over U. S. er at raade over Verdenshandelen, og i U. S. r a f f i n e r e s to Trediedele af Verdensforbruget. Ruslands Andel er her langt mindre end ved Produktionen af Raaolie (Raffineringens Udbytte er kun 25 pCt. mod 75—78 pCt. for den pennsylvanske Olie) og af den samlede Eksport har Standard Oil Sammenslutningen fra 1872 til 1898 leveret 90 pCt. I de senere Aar er Eksporten fra andre Selskaber ganske minimal.

Standard Oil Co.s Stilling synes uangribelig. Paa Grund af, at det ejer saa talrige Raffinaderier, spredte over store Dele af Unionen, behøver det paa det enkelte Marked aldrig at frygte Angreb fra en f j e r n Konkurrent. Enhver Konkurrence maa blive l o k a l, og et „uafhængigt" Raffinaderi kan i Virkeligheden

kun blive farlig for Standard Oil Co. i sit eget eller nærmeste Opland. Dette illustreres f. Eks. ved Forholdene i Staten Michigan. Paa en bestemt Dag i Vinteren 1899 fastsloges Priserne i Statens Byer. I 7 Byer m e d Konkurrence laa den omkring 6 Cts. pr. Gallon (1 am. Gallon = 3,785 l), medens den i andre 11 Byer u d e n Konkurrence laa omkring 8 Cents. En Konkurrence, som skulde betyde nogen alvorlig Fare for Standard Oil Co., maatte understøttes af en Kapital af mindst samme Størrelse som Standard Oil Co.s egen — d. v. s. over 100 Mill. Doll. Selskabet har da kun Lovgivningsmagten at frygte; men lige til 1911 har dets Jurister formaaet at bryde Brodden af ethvert Angreb.

Denne Monopolstilling værner Selskabet med stor Energi. Det er allerede nævnt, hvorledes det holder forskellige Priser i Byer med Konkurrence og i Byer uden Konkurrence. Som et Eksempel af lignende Art skal anføres Forholdene i New York i 1896. I Aarets Begyndelse var Petroleumsprisen 9—9½ Cts. pr. Gallon. Da begyndte det nydannede Pure Oil Co. — hidtil Standard Oil Co.s eneste Konkurrent af Betydning — at sælge i Byen. Standard Oil mødte denne Konkurrence ved i hurtigt Tempo at slaa Prisen ned indtil 5½ Cts. pr. Gallon (samtidig faldt Prisen paa Raaolie 10 pCt.), en Pris, som var under Pure Oil Co.s Produktionspris, og som fastholdtes i aarevis. Hvor Standard Oil rivaliserer med Pipe line-Selskaber eller Raffinaderier om Købet af Raaolien, har Trusten undertiden — lokalt — sat Prisen paa Raaolie saa højt op, at den blev ruinerende for Modparten, for saa — efter at have opslugt det konkurrerende Selskab — atter at sætte Prisen ned til stor Skade for Kildernes Ejere. Men hvor Standard Oil Co. var eneste Køber, blev Fremgangsmaaden en anden. Prisen paa Raaolie sattes saa langt ned, at Driften af Kilderne gav Tab, og Ejerne maatte sælge dem til Standard Oil Co., som da atter hævede Prisen. *Pure Oil* nødtes nu til at søge ind i Europa gennem sit

Kontor i Rotterdam. 1906 kom der dog Overenskomst i Stand med Pure Oil, som fik Lov at sælge en vis, ret høj Del af sin Produktion til Europa mod til Gengæld at holde Pris med Standard Oil. Amerika var atter enigt.

9. Monopolets Fordele er mange og store.

Stordriften muliggør en mere intensiv Teknik, hvorved alle Biprodukter udnyttes. Det anføres saaledes, at medens Biprodukterne tidligere oftest var værdiløse, udbringer Standard Oil Co. dem nu ofte til højere Priser, end den egentlige Petroleum. Der vindes f. Eks. Gasolin, Nafta, Parafin, al Slags Vaseline — ikke mindre end 200 Produkter af Petroleum benyttes i Medicinens Tjeneste — Anilinfarver o. s. v.

Mindre Udgifter til Agenter og Reklame. Det anføres f. Eks. af Repræsentanter for Handelsrejsende o. l., at Trusterne har gjort 35,000 saadanne Mellemmænd arbejdsløse og nedsat Indtægten for 25,000 andre med en Trediedel.

Trusten kan henvise ethvert Raffinaderi til den nærmeste Kundekreds og derved gøre Transporten af Varen til Kunderne billigere. Hvor meget dette betyder for Standard Oil Co. vides ikke, men Besparelsen ved at undgaa hinanden krydsende Fragter anslaas for „Steel and Wire Company“ til 500,000 Doll. aarligt.

Trusten kan indrette Driften paa den mest fordelagtige Maade ved ganske at udnytte de største og bedst indrettede Raffinaderiers Produktionsevne og eventuelt nedlægge de daarlige.

Monopolhaveren er Herre over alle Priser indenfor sin Industrigren og formaar derfor at tilegne sig al den Profit, som opstaar indenfor den. Petroleumsmonopolet kan fastsætte Prisen for Raaolie saaledes, at Kildeejernes Profit inddrages, og naar Raastofpriser, Arbejdsløn og øvrige Omkostninger er givne, kan det atter sætte Prisen for det færdige Produkt, paa det Punkt, hvor Profiten bliver størst.

Denne sidste Egenskab ved Monopolet, dets absolute Herredømme over Markedet, turde i de fleste Tilfælde være den dybest liggende Aarsag til Trusternes Dannelse. Til hvilken Grad dette Herredømme udnyttes, viser sig i Trustens Prispolitik.

V. Prispolitik.

10. I Begyndelsen af 1866 er New York Eksportprisen pr. 100 Gallons raffineret 57,87 Doll. (heri indbefattet 2½ Cts. pr. Gallon for Emballage); Raaolien staar i 11,90 Doll. Prisen falder stærkt hele Aaret igennem. Dette skyldes for største Delen, at Raffineringen bliver billigere, men ogsaa Raaoliens Pris daler stærkt. Sidst paa Aaret 1866 er Prisen naaet ned i Nærheden af 30,00 Doll., et Punkt, hvorom den i store og noget uregelmæssige Svingninger bevæger sig lige til 1870. Ogsaa Raaolien svinger stærkt, men den ligger dog gennemgaaende 20 Doll. under Petroleumsprisen (1 amerikansk Gallon er knapt 4 Liter).

Fra 1870 indtræder et nyt Prisfald. Petroleum passerer 20 Doll. først paa Aaret 1873 — Raaolien ligger mellem 5 og 6 Doll. — og i August 1874 naas Bunden med 12 Doll. Herfra indtræder vel atter en Opgangsperiode, indtil Niveauet fra 1866—70 næsten naas i 1876; men det følgende Prisfald bliver kun saa meget des voldsommere. Den nedadgaaende Bevægelse standser i 1879 med Priser omkring 7 Doll. og med en Raffineringsforskel paa lidt over 5 Doll.

Disse voldsomme Svingninger hænger nøje sammen med Produktionsforholdene. 1870—71 er den aarlige Produktion af pennsylvansk Petroleum ca. 700,000 Tons. Ved Opdagelsen af de betydelige Kilder i Butler County 1873 stiger den til det dobbelte, og til Trods for de lave Priser viser det sig umuligt at faa al Olien afsat uden yderligere Prisfald. Da Produktionen aftager i 1875 og 76, tømmes de fyldte Forraad atter, og Prisen stiger stærkt. Men denne Bevægelse

ender pludselig ved Opdagelsen af B r a d f o r d f i e l d s i 1876, der medfører en Udvidelse af Produktionen indtil 2,6 Mill. Tons og et Prisfald, der bringer os ind i det Afsnit af Petroleum'ens Prishistorie, hvori vi faktisk lever den Dag i Dag. 1880 stiger Prisen atter indtil 10 Doll. og falder derefter gennem 1881 henimod 8 Doll., omkring hvilket Punkt den svinger i de følgende Aar lige til 1890; „Raffineringsforskellen" svinger mellem 5 og 6 Doll. Prisfaldet standser 1879, men Produktionen stiger stadig, indtil den i Aarene 1881—82 er over 3½ Mill. Tons. Dette Forhold, der forklares ved, at Lagrene stadig udvides, indtil de i 1884 rummer 4½ Mill. Tons, vidner om Organisationens Magt. En lignende Begrænsning blev allerede forsøgt i 70erne, men strandede paa den enorme Produktion i Butler County. Petroleumstrusten formaaede nu effektivt at begrænse Udbudet, og da Lagrene som Følge heraf antog et saadant Omfang, at et Prisfald vilde volde store Tab, gennemtvang den i 1887 den saakaldte s h u t-i n-m o v e m e n t, hvorved Produktionen betydelig indskrænkedes, og Lagrene efterhaanden tømtes, indtil der i 1890 kun var godt 1 Mill. Tons tilbage.

Ved Opdagelsen af nye Kilder i 1890 stiger Produktionen til 6—7 Mill. Tons, og fra dette Aar udgaar da et nyt Prisfald. 6 Doll. naas i Sommeren 1892, i September 1893 er man nede paa 5,15 Doll., en Pris, som fastholdes urokket lige til November 1894. Den lave Pris stimulerer Forbruget stærkt, Forraadene tømmes ydeligere, og da Produktionen i 1893—94 atter er noget mindre, opstaar der Frygt for, at den ikke mere skal kunne forsyne Markedet. En svag Prisstigning begynder i December 1894, Ønsket om med Fremtiden for Øje at anlægge Forraad giver den yderligere Fart, og Prisen drives mægtigt i Vejret, indtil den i Midten af April 1895 naar 11,50 Doll. Hele Bevægelsen har Karakter af den hidsigste Spekulation. Prisfaldet følger efter med tilsvarende Hast. Allerede den 6. Maj er Prisen nede paa

7,75 Doll., og senere paa Maaneden naas Niveauet for hele det følgnde Aar: 7,50 Doll.

Opdagelsen af nye Kilder i West Virginia, hvorved Produktionen stiger til 8 Mill. Tons, hidkalder et nyt Fald indtil 5,40 Doll., som naas sidst paa Aaret 1897. Raffineringsforskellen svinger i disse Aar omkring 4 Doll. I de følgende Aar stiger Prisen atter under Paavirkning af det almindelige Prisniveau og gaar i Oktober 1899 op over 9 Doll.

I det 20. Sekel naar vi en amerikansk Normalpris af 5 Doll. pr. 100 Gallons, der ganske vist i Kampaar kan naa ned under 3, men i Monopolaar op nær de 7 Doll.

11. Da Standard Oli Co. nok saa meget er en Sammenslutning af Refiners som af Producers, vil det være af Interesse at betragte Forskellen mellem Prisen paa den raffinerede Petroleum og paa Raaolien, idet denne Forskl, dr normalt vil være et Udtryk for Raffineringsomkostningen, til enhver Tid giver os Marginen for Trustens Fortjeneste.

Denne „Margin" falder, som rimeligt er, stærkest i Industriens første Aar, hvor Produktionsmetoderne altid langt hurtigere og lettere forbedres end paa et senere Stadium.

Fra 1872 til 80 var der under skiftende Former Sammenslutninger mellem Raffinaderierne, men Prisen synes ret upaavirket heraf.

Men fra 1882 falder „Marginen" paafaldende svagt, paafaldende, fordi Trustens Dannelse medfører en betydelig Nedbringelse af alle Omkostninger, og fordi den konsekvente Udnyttelse af Biprodukterne først nu begynder. 1882 var „Marginen" 5—6 Doll. Sit laveste Punkt naar den i 1894, hvor den en enkelt Maaned er nede paa 3,05 Doll. Herfra stiger den atter, svinger i nogle Aar omkring 4 Doll., men gaar derefter mod Aarhundredets Slutning voldsomt i Vejret. Aarsagerne angives at være stærke Prisstigninger for Emballage, for Syre og for Jern, der benyttes meget i Raffinaderierne, og som steg over 100

pCt. I det 20de Sekels første Tiaar falder Raffineringsmarginen ned til et Par Dollars. Det er nu svært at udregne, hvor meget af Omdannelsesudgiften der skal lægges paa Petroleum og hvor meget paa de andre Produkter, der udvindes. En Raffinadepris paa 5 Doll. skulde vel dele sig ligelig paa Raaoliepris og Raffineringsmargin. Priserne er selvfølgelig en gros Notering.

At Trusten har høstet et stedse stigende Udbytte, vil herefter næppe forbause. 1883—84 udbetaltes 6 pCt. i Dividende, derefter i nogle Aar 10 pCt. og fra 1889—94 12 pCt., 1895 17 pCt., 1896 31 pCt., 1897 33 pCt. og efter Aarhundredskiftet regelmæssigt 40 pCt. Til Amortisation er gennemgaaende aarlig anvendt 5,77 pCt. Det maa dog i denne Forbindelse erindres, at Selskabets Anlæg er betydelig udvidede og for største Delen ved Hjælp af det aarlige Overskud, saaledes at der til den nominelle Aktiekapital, som kun (!) er 100 Mill. Doll., nu svarer Aktiver til det mangedobbelte Beløb.

VI. Kampen i Europa.

12. Oprindelig foregik al Import til Europa ved selvstændige Importører, der købte til den omtalte New York-Eksportpris og fragtede Olien hjem i Tønder og i Sejlskibe. Der var praktisk talt kun amerikansk Petroleum i det europæiske Marked, og bortset fra den Forskel, som de lokale Forhold bevirker, var saaledes New York-Eksportprisen normgivende for hele Europa. Bremen-Prisen ligger normalt 2 à 3 Cts. pr. Gallon — svarende til 2 à 3 Øre pr. l — over New York-Prisen. Men da den russiske Petroleum begyndte at vise sig paa det tyske Marked i Slutningen af 80erne, slog Standard Oil Trusten ind paa en Taktik, der, anvendt Gang paa Gang og for hver ny Konkurrent under stedse stærkere Former, har ændret Petroleumshandelens Forhold fra Bunden af.

Trusten foregreb Begivenhederne og søgte at und-

gaa Kampen ved at berøve sin Modstander Betingelserne for at føre den. Paa et Tidspunkt, hvor Rusland endnu ikke var leveringsdygtigt, gav den de hidtil selvstændige Importører Valget mellem Tilslutning og Kamp. Da Importørerne ikke kunde skaffe Olien andet Steds fra, maatte de bøje sig, og saaledes dannedes i 1890 Deutsch-Amerikanische Petroleum Gesellschaft. Der anlagdes Tankstationer paa de større Pladser, og Importen begyndte at foregaa i Tankdampere. Paa lignende Maade dannedes i samme Periode Datterselskaber af Standard Oil Co. i de fleste europæiske Lande.

Da Pure Oil Co. viste sig paa det tyske Marked i Midten af 90erne, mødte Standard Oil Co. Konkurrencen med en voldsom Prisnedsættelse, og under den følgende Kamp tilintetgjordes de sidste selvstændige Importører. Pure Oil Co. holdt sig forsigtigt tilbage og sørgede blot for at være i Markedet. Da Standard Oil Co. i Slutningen af 90erne atter satte Prisen op, træt af den lange Priskamp, fulgte Pure Oil Co. efter, idet det ikke vilde og heller ikke kunde fortrænge Standard Oil Co. fra det tyske Marked, men blot ønskede at faa sin Olie afsat til lønnende Priser. Da Standard Oil Co. samtidig sluttede Overenskomst med den russiske Petroleums Repræsentanter, og der herefter i en Aarrække herskede Ro paa Markedet, benyttede Pure Oil Co. Lejligheden til at befæste sin Stilling ved Tankanlæg i en Række af de vigtigste Byer.

13. Imidlertid begynder i 1904 den rumænske og galiziske Petroleum at vise sig paa Markedet. I dette Aar dannes Deutsche Petroleum Aktien-Gesellschaft som Datterselskab af Petroleum Produkte A.-G., hvis Formaal er at udnytte den rumænske Petroleum, og som finansieres af Deutsche Bank. Den østrigske Petroleum førtes frem af forskellige Underafdelinger af A.-G. für österreichische und ungarische Mineralöl-Produkte (Olex), hvortil næsten alle galiziske Raffinaderier hører.

Standard Oil Co. bekæmpede Konkurrencen ved at indføre Godstankvogne og knytte Detaillisterne til sig for længere Aarækker (en af Standard Oil Co. meget yndet Forholdsregel).

Da tillige Alliancen med Rusland, Deutsch-Russische Naptha-Import-Gesellschaft, brast i 1905, antog Kampen en overordentlig heftig Karakter. I Kreuznach kunde man f. Eks. købe Petroleum for 8 Pfg. pr. l, og deraf udgjorde Tolden de 6 Pfg. De mindre Selskaber led selvsagt umaadelige Tab. 1906 sluttede Russerne og Rumænerne sig sammen i Europäische Petroleum-Union, der sikkert maa betragtes som et sidste Forsøg paa at undgaa Nederlaget. Efter at Standard Oil Co. havde sikret sig Pure Oil Co.r Støtte, varede det i al Fald ikke et Aar, inden Europäische Petroleum-Union (E p u) var strakt til Jorden — Rockefeller havde tvunget Rothschilderne i Knæ! Deutsch-Amerikanische Petroleum Gesellschaft fik faktisk alle de Rettigheder over Epus tyske Datterselskab, Deutsche Petroleum-Verkaufs-Gesellschaft, som ellers tilkommer et selvstændigt Selskab, Ret til at bestemme, til hvilken Pris og paa hvilket Marked Varen maa sælges, til at udnævne og afskedige Direktører o. s. v. (Ogsaa i England var der et med Epu affilieret Selskab, British Petroleum Co.

14. Olex var nu den eneste ukuede Modstander, men særdeles farlig, fordi de østrigske Raffinaderier paa Grund af den stærkt stigende Raaolieproduktion i disse Aar havde et meget billigt Raastof. Kampen blev derfor umaadelig haard og langvarig.

Denne Gang nøjedes Amerikanerne ikke med at binde Detailhandlerne til i en Aarrække at forhandle pennsylvansk Petroleum, men lod dem udtrykkelig forpligte sig til ikke at forhandle østrigsk eller ungarsk Petroleum, hverken ren eller blandet. Den, som overtraadte denne Bestemmelse, mistede sin Ret til Rabat, maatte altsaa indirekte betale en Konventionalbøde. Pletvis gik man endnu haardere frem.

Olex havde paa Grund af knappe Pengemidler endnu ikke indført Tankvogne og var saaledes henvist til at benytte Fade. Disse kunde imidlertid ogsaa faas billigt, idet al Handelen tidligere var foregaaet i Fade, som med Tanksystemets stigende Udbredelse blev overflødige. Standard Oil Co.s Repræsentanter opkøbte nu i tusindvis af Fade i det aabne Marked og lagrede dem. De høje Priser, som blev Følgen, tvang Olex til paa et højst ubelejligt Tidspunkt at gaa over til Tankvognssystemet.

Kampens farligste Vaaben blev dog Prisnedsættelsen, som navnlig i Aarene 1909—11 anvendtes saa hensynsløst, at intet andet end Konkurrencens Styrke var normgivende for Prisen. Til Tider var saaledes Prisen i Øvre Schlesien kun 11 Pfg. pr. l, medens den paa samme Tid i Hamborg var 13 Pfg., i Stettin 15 og i Køln 17 Pfg.

Da saa tilmed Raaolieproduktionen i Galizien aftog, og det trods alle Anstrengelser viste sig umuligt at holde den oppe paa det tidligere Niveau, maatte Olex strække Gevær i 1912. D e a d. v. s. Deutsche Erdöl Aktiengesellschaft, en Aflægger af Diskonto Gesellschaft, som besidder nogle smaa Kilder i Elsass og Hannover, overtog Olex med Tilladelse til at levere 20 pCt. af det tyske Forbrug.

Denne Mildhed tiltrænger en Forklaring.

I Forliget mellem Deutsch-Amerikanische Petroleum Gesellschaft og (Epu) Deutsche Petroleum Verkaufs-Gesellschaft fandtes en Bestemmelse om, at D. P. V. G. aarlig skulde nedskrive sine Anlæg med 20 pCt. og at D. A. P. G. kunde overtage dem for den til enhver Tid bogførte Værdi, om 5 Aar altsaa for intet. Traktatens Maal var øjensynlig at ruinere Epu. For at slippe ud af dette Dilemma erklærede i Juni 1912 Deutsche Bank sig løst fra Traktaten, idet D. A. P. G. havde brudt og misligholdt den, og den derfor maatte anses som bortfalden. Den Proces, som fulgte efter, da D. A. P. G. ved Domstolene krævede sig tilkendt en Skadeserstatning af 6 Mill. Mk.,

fulgtes med umaadelig Interesse i hele Tyskland. Dommen, der faldt ved Rigsretten i Foraaret 1913, gik Amerikanerne imod og paalagde dem Sagens Omkostninger, ca. 100,000 Mrk.

Kampen mellem de forskellige Grupper var iøvrigt ikke en Kamp om Leverancens Kvantum, men om Amerikanernes Ret til at bestemme Kontingenteringen af Forbruget. I denne Kamp er Standard Oil Co. godt stillet, fordi dens Fragter er lave: Til Hamborg og Stettin er Fragten 9 à 10 Mk. fra Amerika, men 16 Mk. fra Rumænien og 30 Mk. fra Galizien og Rusland. Til Berlin er Raten 12 fra U. S. A., 20 fra Rumænien, 23 fra Galazien. Kun ved Donaubyerne kan Flodtransport fra Galizien give Rater, der er lavere end de amerikanske Forsendelsesomkostninger.

VII. Monopolet.

15. Under disse Forhold tog Agitationen for et Rigsmonopol paa Petroleum stærk Fart. Tanken var ikke ny. Den fremsattes første Gang 1894, diskuteredes i de følgende Aar paa Rigsdagen og blev atter nævnt i Forbindelse med Rigsfinansreformen af 1909. 1911 vedtog Rigsdagen en Resolution, hvorved Forbundsraadet opfordredes til at gøre Skridt til Indførelse af et saadant Monopol. Forbundsraadet kom Ønsket i Møde, og i November 1912 forelagdes et dertil sigtende Forslag. Det støttedes stærkt af Deutsche Bank-Gruppen, der intet havde at haabe, saa længe Standard Oil Co. beherskede Markedet, men som vilde kunne skaffe sig lønnende Afsætning for sin rumænske Petroleum til Rigsmonopolet.

Det var klogt af D. A. P. G. at slutte sin Overenskomst med Dea og derigennem, idet tysk Kapital interesseredes imod Monopolet, spillede Diskonto Gesellschaft ud mod Deutsche Bank. Saa klogt dette Træk er, viser det dog Svagheden ved Standard Oil Co.s Stilling paa det tyske Marked, og at Amerikanerne forstaar den. Ligesom i Det danske Petroleums-

Aktieselskab er i D. A. P. G. en Majoritet af Aktierne paa amerikanske Hænder. Standard Oil Co.s Sag forsvares ikke af nogen national Interesse, og i en Situation som den nuværende er alles Haand vendt mod de Fremmede.

Det anføres i Agitationen, at det tyske Marked allerede beherskes af et Monopol, tilmed et Privatmonopol, som, naar Forholdene tillader det, hensynsløst vil udnytte sin Overmagt. Af den 755,000 Tons store Indførsel i 1911 leverede De forenede Stater 592,000 Tons, ca. 78 pCt., Østrig-Ungarn 114,000 Tons eller 15 pCt., fra Rumænien kom 35,000 Tons og fra Rusland 14,000. Standard Oil Co. beherskede saaledes i Forbindelse med sine Allierede 78+15 pCt. af Indførslen, medens Epu maatte nøjes med knap 7 pCt. Man peger dernæst paa den Kendsgerning, at Tyskland aftager en Femtedel til en Sjettedel af den amerikanske Eksport, og man ser i de 40 Mill. Doll., Standard Oil Sammenslutningen aarlig udbetaler i Dividende, et Vidnesbyrd om, at de tyske Konsumenter allerede maa udrede en aarlig Tribut til Amerikanerne.

Idet Forslaget støttede sig til denne Stemning og ved sine Bestemmelser ydede Garanti for, at Monopolet ikke kunde udnyttes i fiskalt Øjemed, lykkedes det ret hurtigt at skabe det et Flertal i Rigsdagen, og hvis der ikke var indtraadt noget uforudset, vilde det antagelig være Lov inden 1. Januar 1914.

16. Forslaget gaar i Korthed ud paa følgende:

Al Import og Produktion af Petroleum tilkommer alene Riget, som overdrager denne Virksomhed til et i dette Øjemed dannet Aktieselskab for en Tid af 20 Aar. Selskabskapitalen er 60 Mill. Mk., og der findes omfattende Bestemmelser med det Formaal at hindre, at Standard Oil Co. ved Opkøb af Aktier skulde erobre Selskabet.

Selskabet skal kun beskæftige sig med Raaoliens Oparbejdning til Lysolie og med Groshandel, idet det ikke maa sælge i mindre Partier end 400 l. (Her-

med vil det af S. O. Co. i de senere Aar anvendte Kandesystem, hvorved Olien leveres direkte fra Gadevogn til Forbrugerne i Kander, være opgivet).

Arbejdere og Funktionærer, der som Følge af Overgangen bliver arbejdsløse, faar en Skadeserstatning, beregnet paa at lette dem Overgangen til andet Erhverv.

Særlig Interesse har Bestemmelsen om Markedsprisen.

Er denne 20 Pfg., maa Selskabet tjene indtil 0,33 Pfg. pr. l, hvilket ved et Forbrug af 900 Mill. l giver 3 Mill. Mk. eller 5 pCt. Dividende. Restudbyttet tilfalder Riget med indtil det firedobbelte af den udbetalte Dividende. Et eventuelt yderligere Overskud indgaar i en Prisudligningsfond. Forslaget tilsigter at gøre 20 Pfg. til en Maksimumspris, dog ikke i den Forstand, at dette Maksimum ikke skulde kunne overskrides. Men er Prisen 21 Pfg., bliver den tilladte Gevinst kun 0,301 Pfg. pr. l eller ca. 2,7 Mill. Mk. = 4½ pCt. Dividende. Ved 22 Pfg. faar Selskabet 0,273 Pfg. pr. l eller 2,45 Mill. Mk. = 4 pCt. Dividende; mindre end 4 pCt. maa Dividenden dog ikke blive.

Naar Maksimum overskrides, falder Rigets Andel i Overskudet ganske bort til Fordel for Prisudligningsfonden. Til Gengæld vokser saavel den for Riget som for Selskabet tilladte Fortjeneste, naar Prisen gaar under 20 Pfg. Ved 19 Pfg. er den 0,416 Pfg. pr. l, ved 18 Pfg. 0,52 pr. l ogved 17 Pfg. 0,65 Pfg. pr. l, svarende til en Dividende af henholdsvis 6¼, 7¾ og 9¾ pCt. Ved 19 Pfg. kan Riget tjene indtil 15 Mill. Mk., ved 18 Pfg. 18,7 Mill. Mk. og ved 17 Pfg. 23,4 Mill. Mk. (Under Protest fra Regeringen er disse Bestemmelser dog i Rigsdagen ændrede saaledes, at den højeste tilladte Fortjeneste for Selskabet bliver 5 pCt.)

Forudsætningen for disse Bestemmelser er ganske vist, at Afsætningen forbliver 900 Mill. l. Falder den herunder, forhøjes Selskabets tilladte Fortjeneste

med 1 Tyvendedel for hver 50 Mill. l, Omsætningen gaar tilbage — en Bestemmelse, som i høj Grad svækker Selskabets Interesse i lave Priser.

Prisudligningsfondens Opgave skal være at forhindre, at Prisen gaar over Maksimum, og for at kunne løse den, maa Fonden være meget stor (en Nedsættelse paa kun 1 Pfg. i et Aar betyder med et Konsum af 900 Mill. l 9 Mill. Mk.). Men naar Fonden har naaet en Højde af 10 Mill. Mk., kan Dividenden ved dens Hjælp bringes op til 5 pCt. i de Tilfælde, hvor der som Følge af høje Priser kun maatte udbetales 4½—4 pCt. Herved svækkes Fonden, og Selskabets Interesse i lave Priser forringes atter.

Forbundsraadet skal Aar for Aar kunne sætte Maksimum op eller ned. 20 Pfg. tænkes foreløbig fastsat paa Grundlag af de senere Aars Erfaringer. Systemet — jo lavere Salgspris des større Gevinst — staar og falder i Virkeligheden, eftersom Forbundsraadet maatte ramme det rette Punkt eller ej.

17. Det er ikke at vente, at Standard Oil Co. rolig skulde finde sig i paa den Maade at blive kastet ud af det tyske Marked. Lykkes Rigsmonopolet, varer det næppe længe, før Frankrig og Italien, maaske ogsaa Sverige betræder den samme Bane, og det kunde blive skæbnesvangert for Standard Oil Co. Tyskland maa altsaa regne med til enhver Tid at have Standard Oil Co. til sin svorne Modstander, og en af Regeringens første Bestræbelser bliver derfor at skaffe Monopolselskabet den fornødne Forsyning uden om Standard Oil Co. En Betragtning af Produktionsforholdene vil vise, at dette ingenlunde bliver let.

Østrig har i de senere Aar sendt 50—60 pCt. af sin Petroleumsudførsel til Tyskland, 1911 114,000 Ts. Imidlertid gaar Raaolieproduktionen stærkt tilbage, og det har trods energiske Anstrengelser vist sig umuligt at ændre dette Forhold. En stor Del af Restudførselen gaar til Frankrig, hvor Priserne er forholdsvis højere end i Tyskland, saa Østrigerne vil

næppe trække denne Eksport tilbage til Fordel for Monopolselskabet. De østrigske Producenter har da heller ikke villet binde sig til at levere mere end 75,000 Tons, og Monopolselskabet kan selv i gunstigste Fald ikke regne med over 100,000 Tons. Iøvrigt er mange galiziske Raffinaderier afhængige af Standard Oil Co.

Den russiske Produktion er i Hænderne paa tre Selskaber: Rus'sian General Oil Co, bag hvilket Standard Oil Co. staar; Asiatic-Petroleum Co (Rothschild-Gruppen); dette Selskab behersker ganske den nærmere og fjernere Orient og vil i første Linie være betænkt paa at værge sit Marked og ikke give Standard Oil Co. nogen Lejlighed til at slippe ind; Nobelgruppen, der er Medlem af Epu. Halvdelen af den samlede Eksport — ca. 500,000 Tons aarlig — gaar til Tyrkiet, Lilleasien, Persien og Ægypten. Denne Olie kan som sagt ikke faas og vilde heller ikke kunne benyttes paa Grund af sin ret ringe Kvalitet. Endvidere er Ruslands egen Konsum stærkt stigende, navnlig af Masut og Gasolin, hvortil Olien fortrinlig egner sig. Da Eksporten til Tyskland imidlertid i Øjeblikket er ret ubetydelig, kan Monopolselskabet nok regne med en Stigning til 80—90,000 Tons, men under ingen Omstændigheder ud over 100,000 Tons, idet Rusland selv bruger megen Raaolie til Brændselsformaal.

I Rumænien raader det til Asiatic hørende Astra Romana sammen med Standard Oil Co.s Datterselskab Romana Americana over Halvdelen af Produktionen. Resten beherskes af de to tyske Selskaber Steaua Romana og Vega og paa deres Eksport — højt regnet 150,000 Tons — kam Tyskland vel gøre Regning.

Produktionen i hollandsk Indien er i Hænderne paa det kgl. hollandske Selskab, der ved Traktat med Standard Oil Co. har forpligtet sig til ikke at eksportere til Europa. Den japanske Eksport

beherskes af Standard Oil Co. Et tysk Stats-Monopol m a a saaledes have mindst 400,000 Tons fra Amerika. Her knytter man store Forhaabninger til de uafhængige Selskaber Sun Co., Texas Co., Gulf Oil Co. o. s. v. Men for det første er det nu ikke sikkert, at disse Selskaber virkelig er uafhængige, og er de det, skyldes det næppe saa meget egen Styrke som Ufarlighed. Og dernæst vil disse Selskaber, selv om de skulde indskrænke Afsætningen paa andre Markeder, hvad de har erklæret ikke at ville, dog højst kunne levere 300,000 Tons. Desuden følger de Pris med Standard Oil Co.

Monopolselskabet vil saaledes ved et Sammentræf af gunstige Omstændigheder højst kunne skaffe ½ Mill. Tons Olie uden om Standard Oil Co., og det en Olie af ringere Kvalitet end den, S. O. Co. har leveret, og til en betydelig højere Pris end det sidste 10 Aars Gennemsnit. Og det tyske Marked vil stadig saavel direkte som indirekte være afhængigt af Standard Oil Co. Ved Traktater er der indtil Juli 1913 sikret Leverance af 375,000 Tons (Halvdelen af Forbruget) til en Pris af 85 Mk. frit Hamborg = 6¾ Pfg. pr. l; hertil 6 Pfg. Told + 3 Pfg. Omkostning + Gevinst 2⅔ Pfg., Omkostninger ved Transport til Detaillist 1½ Pfg. og Detailprofit 2 à 2½ Pfg. — ialt 21½—22½ Pfg. pr. l (Regeringen regner kun med 20—20½ Pfg.)

Tyskerne haaber, at Standard Oil Co. ikke vil kunne nægte dem sin Olie, idet Lagrene i saa Fald vilde blive saa store, at et Prisfald vilde betyde umaadelige Tab, og Lagrene selv vilde indeholde en stadig Trusel om et saadant Prisfald. Utvivlsomt forregner de sig paa dette Punkt. Skal Standard Oil Co.s Konkurrenter for at forsyne det tyske Marked drage en Del af deres Olie bort fra andre Markeder, maa der nødvendigvis paa disse skabes et tomt Rum, som Standard Oil Co. bliver den eneste til at udfylde. Den Udvej vil i alt Fald stedse staa aaben at afsætte en større Del af Raaolien som Motorolie og Brændselsolie, hvoraf Forbruget vil stige stærkt i

de kommende Aar. Og endelig har Standard Oil Co. aldrig taget det øjeblikkelige Tab i Betragtning, naar det gjaldt om at hævde en vunden Position.

1913 gik ud, uden at det tyske Monopolforslag blev gennemført, og et Forlig mellem Tyskland og Standard Oil Co. vil synes at skulle overflødiggøre det. Medens oprindelig tysk Kapital stod velvillig overfor Monopoltanken, slog den i 1912 back, efter at Std. Oil Co. ved sin Traktat med D. E. A. havde gjort tysk Kapital interesseret i det amerikanske Salg og derved skabt en Modstander mod Rigsmonopolet i det mægtige Disconto Gesellschaft.

VIII. Grupperne.

18. For at rekapitulere skal vi opstille de forskellige Grupper.

1) Standard Oil Co., der i Tyskland anlægger Deutsch-amerikanische Petroleum Gesellschaft som et Salgsselskab og som f. Eks. ogsaa i Danmark har tilsvarende Datter-Selskaber; det danske Selskab er iøvrigt forbundet med Moderselskabet via den tyske Afdeling.

2) Pure Oil, der repræsenterer de uafhængige refiners, og som i 1906 sluttede Forlig med Std. Oil.; Nr. 1 og 2 udgør Rockefeller-Gruppen.

3) Epu er et Finansselskab, dannet i 1906 ved Sammenslutning af Russere og Rumænere; de rumænske Kilder kontrolleres af Steaua-Romana (Deutsche Bank), de russiske af Nobel—Rothschild-Gruppen; som Importselskab har vi Petrol. Product Ges. og Tysk-russisk Naptha Co.; som Salgsselskab for dem begge fik vi i Tyskland Deutsche Petroleum Verkauf Gesellschaft, der samtidig udgør Forbindelse til de to engelske Selskaber, der samler sig i British Petrol Co. Epu-Gruppen udvider sig saaledes til at blive en Alliance mellem Deutsche Bank og Rothschild og er den Dag i Dag Hovedmodstander mod Std. Oil Co.

4) Royal Dutch Shell bliver oprindelig Finansselskab for de hollandsk-ostindiske Petroleumskilder; det strækker sine Fangarme ud til Mexico, dets Salgsselskab hedder Anglo-Saxon Petrol Co. og dets Produktionsselskab Batavische Petrol. Gesellschaft.

I Selskabet er der foruden hollandsk og engelsk ogsaa tysk Kapital, som repræsenteres af Rothschild-Gruppen, med hvem det kongelige hollandske Selskab kom i Forbindelse via

5) Asiatic Petrol. Co., hvori de russiske Produktionsinteresser var sammensluttede med det hollandske oktrojerede Selskab til Eksploitering af det østasiatiske Marked; herigennem kom altsaa Royal Dutch Shell-Gruppen, den russiske Gruppe og Epu til at staa sammen som de væsentlig af Rothschild beherskede Foretagender.

6) En Del uafhængige rumænske Petroleumsselskaber var af Disconto Gesellschaft og Bleichröder blevet samlet i Allgem. Petrol. Industrie-Ges., som havde omfattet Produktionsselskabet Concordia, Salgsselskabet Vega og Driftsselskabet Credit Petroliefer. Sammen med nogle tyske Selskaber indgik Allgemeine Petroleumsindustrie Act. Gesellschaft i Dea; dette Selskab gik mod Epu—Rotschild-Gruppen og staar venlig til Rockefeller-Gruppen.

7) Endelig har vi Olex, det uafhængige østrigske Petroleumsselskab, som i 1912 maatte gaa ind under Dea og opgive sin Kamp mod Std. Oil. I Øjeblikket kan altsaa i Europa Rockefeller-Gruppen i det væsentlige diktere sin Vilje til Producenterne, hvad der gav sig til Kende i Petroleumsprisens Stigning i 1913, idet Epu og Shell foreløbigt er bundne til at lade St. O.s Europamarked i Fred.

IX. Danmark.

19. Lige saa vel som Bremen-Prisen har den danske Petroleumspris sin lokale Bevægelse,

idet den dog i store Træk følger New York-Eksportprisen. Vor Petroleumshandels Historie kan følges gennem Grosserer-Societetets aarlige Handelsberetning, som første Gang udsendtes i 1888.

1888 er et Mærkeaar for den danske Petroleumshandel, idet de tre største Importfirmaer sluttede sig sammen i „Det danske Petroleums-Aktieselskab". Aktiekapitalen var 1 Mill. Kr., men har gennem senere Udvidelser naaet 6,8 Mill. Selskabet begyndte straks med stor Hast at anlægge Cisterner. Allerede i 1889 kunde Tilførslen af russisk Petroleum ske i Tankskib, og siden 1890 indføres al Petroleum løst i Skib.

Indførslen til Forbrug var 1888 noget mindre end de foregaaende Aar; dog var der Fremgang for russisk Petroleum. I de følgende Aar genvinder pennsylvansk Petroleum atter sin Position.

Priserne er i disse Aar ikke underkastede større Forandringer; amerikansk standard white bevæger sig mellem 11 og 12 Kr. pr. 50 kg Netto fortoldet, russisk Petroleum ligger gennemgaaende 75 Øre lavere (Surrogat og Hovedvare). I Løbet af 1891 falder standard white til 10,50 Kr., og da Tolden den 1. Oktober nedsættes med 2,16 Kr. pr. 50 kg, daler Prisen yderligere til 8,55 Kr. og 7,90 Kr. pr. 50 kg Netto fortoldet, henholdsvis for amerikansk og russisk Petroleum.

1891 viser water white sig paa Markedet, dog kun med et lille Parti. Det bemærkes en Gang for alle, at dens Pris som Regel ligger 1,25 Kr. pr. 50 kg over Prisen for standard white.

Under Indflydelse af den stærkt stigende Produktion efter Opdagelsen af Mac Donald-Kilderne og Kampen mellem Standard Oil Co. og den russiske Petroleum fortsættes Prisfaldet; 1892 passeres 8 Kr., og 1893 naar vi ned til 7½ Kr. pr. 50 kg standard white Netto fortoldet. Samtidig naar Forbruget til Trods for Gasværkernes energiske Konkurrence ca. 34,000

Dobbeltcentner af water white og 285,000 Dobbeltcentner af standard white. Derimod er den russiske Petroleum paa Retur. Medens Indførslen omkring 1890, da Prisen laa 75 Øre under standard white, var ret konstant, gaar den i de følgende Aar, hvor Forskellen kun er 50 Øre, stærkt tilbage og standser kun foreløbig i 1894—95 ved ca. 37,000 Dobbeltcentner. — S. O. Co. fortrænger sin Modstander.

Priserne har hidtil været noterede inklusive Emballage. Fra 1894 noteres de eksklusive Emballage, hvilket bevirker en Forskel i Noteringen pr. 50 kg af 1,50 Kr. Indførelsen af Tanksystemet betyder altsaa en væsentlig Besparelse af Transportomkostninger.

20. 1894 standser Prisfaldet (New York-Prisen holder sig konstant). I første Halvdel af 1895 er vor Prisbevægelse en fuldkommen Refleks af den amerikanske. Ogsaa her bliver den opadgaaende Bevægelse stadig stærkere og stærkere, indtil Maksimum naas i April med 12,85 Kr. pr. 50 standard white, en Stigning paa over 100 pCt. Og ogsaa hos os følger Faldet efter med den Hast, som karakteriserer den overdrevne Spekulation. I Slutningen af Maj er Prisen næsten nede paa det Niveau, som bevares Aaret ud, 7,45 Kr. pr. 50 kg standard white.

Selv dette Prisniveau opretholdes imidlertid ikke længe. 1896 falder standard white med 1 Kr. pr. 50 kg og gaar sidst i Juli 1897 ned til 5,75 Kr. (West Virginia-Kilderne; Markedet stænges for Pure Oil Co.).

Forbruget vokser stadig jævnt og stærkt og naar 1897 104,000 Dobbeltcentner af water white og 376,000 Dobbeltcentner standard white. Ogsaa 1898 stiger Forbruget stærkt, men samtidig gaar ogsaa Prisen op (Ro paa Markedet), og Aaret slutter med 7,45 Kr. pr. 50 kg standard white — Niveauet fra Efteraaret 1895! Efter et forbigaaende Prisfald i Foraaret 1899 fortsætter Prisstigningen under Paa-

virkning af disse Aars Højkonjunktur, og 1900 begynder med 9,00 Kr. Men dermed er „de gode Aar" forbi. Depressionen sætter ind.

Var Begyndelsen af 90erne uheldige Aar for den russiske Petroleum, blev Slutningen det ikke mindre. 1897 gaar Forbruget ned til 27,000 Dobbeltcentner, 1900 til 23,000, og endelig naas Bunden 1901 med 20,000 Dobbeltcentner. Gennem hele Perioden har den russiske Petroleum ligget 50 Øre under standard white. 1901 sker der imidlertid under iøvrigt rolige Prisforhold det for den russiske Petroleum betydningsfulde, at Prisforskellen vokser til 70 Øre, idet der ved Aarets Slutning noteres henholdsvis 8,00 Kr. og 7,30 Kr. Virkningen udebliver ikke. Medens Forbruget af standard white falder fra 421,000 Dobbeltcentner i 1901 til 350,000 Dobbeltcentner i 1902, gaar Forbruget af russisk Petroleum frem til 27,000 Dobbeltcentner. Og da Prisforskellen bliver endnu større, naar Forbruget af russisk Petroleum 37,000 Dobbeltcentner — Niveauet fra 1894—95.

21. 1904 er det store Kampaar her som i Tyskland. Med Dannelsen af Skandinavisk-amerikansk Petroleums-Aktieselskab faar Pure Oil ogsaa sin Repræsentant i Danmark. Desuden oprettes Det dansk-tyske Petroleumskompagni i Tilslutning til D. P .A. G. og senere til Epu. Konkurrencens Virkning paa Prisen er et Fald til 7,00 Kr. pr. 50 kg standard white. 1905 byder ikke paa store Overraskelser. Standard white vakler noget i Pris og slutter med 6,90 Kr., men gaar i 1906 atter op til 7,00 Kr. Gennem Kampaarene er vi da naaede til en ny Prisnormal. 1900—03 laa Prisen omkring 8 Kr., 1904—06 er Normalen 7 Kr.

For den russiske Petroleum er 1906 et højst ulykkeligt Aar, idet Produktionen paa Grund af de revolutionære Forhold hæmmes saaledes, at Prisen gaar næsten op i Højde med standard white, samtidig med at den russiske Petroleum næsten ganske forlader Markedet.

Iøvrigt præges Prisforholdene i 1906 af stor Ro.

Efter voldsomme Svingninger i de to foregaaende Aar undergaar New York-Noteringen i 1906 kun 4 Ændringer, og den københavnske Notering paa Tønder ændres kun en Gang — noget hidtil uset.

I disse Aar faar Brugen af Motorpetroleum stigende Betydning, og der fremkommer stærkt lysende Petroleums-Glødelamper. Forbruget udvides og naar 1905 550,000 Dobbeltcentner. 1907 er ligeledes et tilsyneladende roligt Aar, men under Overfladen raser Kampen heftigere end nogen Sinde. Tankdamperfragten U. S. A.—London stiger i Aarets Løb fra 11—12 sh. pr. Ton til 40 sh. (St. O. Co. fragtede samtlige Tankdampere i Verden). Midt paa Sommeren formaar det dansk-tyske Petroleumskompagni da heller ikke at holde Stand længere og sætter Prisen op (Epu's Underkastelse). Hen paa Høsten følger de andre Selskaber efter, og ved Aarets Slutning noteres 7,85 Kr. pr. 50 kg standard white.

Prisstigningen fortsættes gennem 1908, men til Trods for, at Aaret slutter med 8,50 Kr. for standard white, vokser Forbruget dog til 608,000 Dobbeltcentner.

22. Den 1. Januar 1909 bortfaldt Finanstolden, og Prisen nedsattes derefter den 2. Januar med Toldens Beløb til 6,50 Kr. I Aarets Løb daler den yderligere til 6,05 Kr. — svarende til Normalen for 1900—03. Forbruget — navnlig af Motorpetroleum — stimuleres stærkt, og der indgaar ilat 737,000 Dobbeltcentner. Dette Prisfald var mere end Øjenforblændelse, idet man fra 1907 til December 1908 havde sat Prisen op med et til den ventede Toldnedsættelse svarende Beløb.

1909 dukker der paa vort Marked et nyt Selskab op, nemlig en Repræsentant for O l e x. Da dette Selskab udelukkende handler med sekunda Varer, og Markedet herfor ikke er stort her hjemme, fik det ikke synderlig Betydning.

Gennem 1910 og 1911 fortsætter Prisfaldet (Kampen med Olex). Efter at Prisen 3 Gange er nedsat,

slutter 1910 med 5,30 Kr. pr. 50 kg standard white, og allerede i Januar 1911 slaas den voldsomt ned til 13 Øre pr. Flaske, en Pris, som holdes uforandret Aaret ud, til Trods for, at Tankdamperfragterne naar en enorm Højde (et nyt Eksempel paa S. O. Co.s Kamptaktik). Efter Overenskomsten med Dea sættes Prisen atter op.

1911 var Indførselen 730,000 Dobbeltcentner. Rusland har atter genvundet sin Position med 38,000 Dobbeltcentner. Fra Østrig-Ungarn kom 22,000 Dobbeltcentner, fra Rumænien 21,000 og fra Japan 22,000.

Danmark har en ikke ubetydelig Transit af Petroleum. 1911 udførte vi saaledes 409,000 Dobbeltcentner, største Parten, 284,000 Dobbeltcentner, til Sverige, 94,000 Dobbeltcentner til Norge, Resten til Island, hvad der følger af, at a l le de nordiske Filialer af St. Oil er organiserede gennem D. D. P. A.

1912 kendetegnes ved en almindelig Stigning i Petroleumsprisen baade i og udenfor Norden; Aarsagen er bl. a. Knaphed paa Tankdampere.

1913 holdt Prisen, ja forøgede den Forskel, D. D. P. A. holdt mellem New York- og Københavns-Noteringen.

23. Vort Forbrug af Belysningsolie androg i 1866 ½ Mill., 1880 10 Mill. kg, 1890 20, 1898 40, 1913 80 Mill. kg. Toldnedsættelsen i 1891 forøgede paa én Gang vort Forbrug med over 20 pCt.

Anvendelsen af Brændselsolierne er i en rivende Udvikling, der dog har den Fare, at den gør Industrien, Elektricitetsværkerne og vor Motorflotille afhængig af eventuelle Monopoler. Saa vidt vides har dog Ø. K. til Brug for sine Motorskibe sikret sig Andel i et uafhængigt Selskabs Aktiekapital og Produktion. Af Benzin, Benzol og Raapetroleum indfører vi mellem 8 og 9 Mill. kg, af andre Motorolier 15 Mill., af mørke Affalds-, Tjære- og Harpiksolier 15 Mill. og af lyse Smøreolier 5 à 6 Mill. kg.

Vi har en Transit af over 30 Mill. kg, væsentlig raffineret Petroleum.

Den danske Fiskeri-Motorflaade (20,000 Hestekræfter) bruger i 150 Dage 2 kg Olie pr. Dag eller 6 Mill. kg aarlig. Hver Øres Prisstigning betyder da 60,000 Kr. aarlig (1911—12); nu er Forbruget saa højt, at Prisstigningen fra 1911—14 betyder et Tab for vort nationale Fiskeri af op imod ½ Mill. Kr.

24. Af D. D. P. A.s Kapital er kun en Femtedel paa danske Hænder, idet fire Femtedele ejes enten af Standard Oil Co. eller det tyske Datterselskab. Til Gengæld er det danske Selskab Deltager og har en Del af sin Fortjeneste fra det svenske, norske og islandske Filialselskab. Som omtalt binder ogsaa St. Oil i Danmark sine Detaillister, der pr. 100 kg faar en Overpris af 1½ Kr. + en Bonus af 33 Øre for hver 100 kg de sælger. Detailtillægget svarer til 12 pCt.; leveres Varen fra Tank, er Detailtillægget noget større, fra 2 til 3 Øre pr. l. Et Detailtillæg paa 10 à 15 pCt. maa iøvrigt anses for passende.

Vi har set, hvorledes ogsaa Kampen mellem de forskellige Raffinadører overførtes til Danmark: Epu fik anlagt et dansk-tysk Selskab, som ved Epu's Nederlag blev opædt; samme Skæbne fik Pure Oils skandinavisk-amerikanske Selskab, hvis Aktie-Majoritet sammen med Pure Oils andre Salgsselskaber overdroges St. Oils Agentselskaber.

Af ovenstaaende fremgaar ogsaa D. D. P. A.s Prispolitik, der fulgte de trukne Linier: smaa Priser indtil Konkurrenten var knust, og naar dette var sket, en Pris, der kun begrænsedes af Forbrugernes Vilje til at vende sig mod en Surrogatvare — for Belysningens Vedkommende Gas eller Elektricitet; for Brændselsolie fulgte Trusten den sædvanlige Politik at holde forskellige Mærker, hvor Prisforskellen var større end Kvalitetsforskellen. Nedenfor gives efter Wieth-Knudsens og Ussings Bog er Oversigt over New York-Notering for standard white fra 1905 til 1914, Prisen (i Cts. pr. Gallon) omregnet i Øre pr. 100 kg, sammenstillede med de korresponderende københavnske Noteringer. Datoerne er Prisændringsdagene.

I 1903 havde New Yorker-Prisen varieret fra 730

Øre, og steg nu til 840 Øre, ved Aarsskiftet veg Priserne og naaede 7 Kr. i April 1904. Faldet fortsattes, og Aaret 1905 gik ind med 6 Kr., hvorfra 5½ Kr. let var naaet den 1. Februar. Først i Maj naaedes Bunden med 5 Kr. Samtidig noteredes i Danmark 12½ Kr., svarende til 8½ Kr. uden Told.

i New York		i Kbhvn.	
Dato indtil	Kr.	Dato indtil	Kr.
1905 23. April....	5,26	1905 5. Juni ...	12,50
— 25. Maj ...	5,14	— 31. August.	12,40
— 10. Septbr.	5,08		
1906 31. Decbr..	5,58	1906 December .	12,60
1907 7. Marts ...	5,71	1907 8. Marts ...	12,70
— 4. Juni	6,03	— 12. Juli ...	12,80
1908	6,35	1908 31. Januar.	14,60
		— 8. April ...	15,20
		— 10. Septbr.	15,80
		— 19. Septbr.	16,10
		— 9. Novbr....	16,60
		(Tolden nedsættes med 4 Kr.)	
1909 24. Juni ...	6,35	1909 25. Januar.	12,70
— 15. Juli	6,22	— 4. Juni	12,40
— 21. Oktbr..	6,03	— 15. Juni ...	12,10
		— 2. Juli	11,90
		— 11. August.	11,60
		— 8. Septbr. .	11,30
1910 6. April ...	5,58	1910 30. Maj ...	11,20
— 9. Juni	5,39	— 9. Juni	10,60
— 31. Aug. ...	5,26	— 14. Juli ...	10,00
1911 27. April ...	4,95	1911 18. Januar	8,80
1912 28. Januar.	5,32	1912 26. Januar	10,00
— 16. April ...	5,84	— 8. Marts ...	10,90
— 30. April ...	6,16	— 23. Maj ...	13,60
		— 30. Maj	13,40
1913 14. Maj	6,09	1913 17. Juni	14,80
1914 1. Januar .	6,67	1914 16. Febr. ..	14,05
		— Oktober	17,90
		— November .	16,65

En Pris af 5 Kr. levner New York en fair Profit; en Fragt af 1½ à 1¾ Kr. dækker Transporten, 3¾ Kr. giver det danske Selskab en pæn Handelsavance og dækker dets Udgifter fra det modtager Petroleum'en fra Skibsside til det afleverer det hos Forhandlerne. Ca. 10½ Kr. vilde være en Pris, hvortil 100 kg burde kunne leveres.

25. Nu er New Yorker-Prisen ofte højere, i de senere Aar ca. 6 Kr. Differencen mellem New Yorker- og København-Pris (fradragen eventuel Told) bør højst være ca. 5½ Kr. Under Konkurrencetider er den mindre. Fra Juni 1905—Juli 1907 3 til 3½ Kr., Juli 1907 gaar den ned til 2½ Kr. Konkurrencen knuses, og i 1908 driver Selskabet Nettoforskellen op fra 2½ Kr. til 6⅓ Kr. eller med 4 Kr. Iregnet Told drives Prisen op fra 1280 til 1660. Saa ophæves Tolden og Prisen sættes ned til 1270, det vil sige med Toldens 4 Kr. eller til Prisen Juli 1907; men Forskellen er den, at i 1907 var der i Prisen 1270 inkluderet en Told paa 4 Kr., som ikke var det i 1909. Nu maa det indrømmes, at Selskabet under alle Omstændigheder maatte sætte sin Pris noget op, fordi en Netto-Difference af 2½ Kr. ikke dækkede dets Udgifter, men ikke des mindre maa det siges, at en Del af Tolden gik i Selskabets Lomme, nemlig den ene af de 2 Millioner, Statskassen aarlig taber; dette bekræftes ogsaa af en Sammenstilling mellem tyske og danske Priser: i November 1912 var i Følge Wieth Knudsen og Alf. Ussing tysk Pris 4 Kr. højere end dansk Pris, men i tysk Pris var inkluderet en Told paa 6⅔ Kr., d. v. s. dansk Pris holdtes praktisk de 2⅔ Kr. højere end tysk Pris. Senere kom der Konkurrence, og saa faldt atter Forskellen til 5 Kr., ja i 1911 til knapt 4 Kr.; men til Gengæld drev Selskabet Differencen op fra Oktober 1912 til Krigens Udbrud til mellem 8 og 9 Kr. eller ca. 4 Kr. for meget. Denne ublu Avance holdt Selskabet under Krigen, idet det forhøjede sin Pris med sine forøgede Fragtudgifter. Man skal intet sige hertil, idet Direktionen

i et Selskab, hvis Maal er at tjene udenlandske Herrer, kun har at holde sig sin Employers Interesse efterrettelig.

Medens St. Oil i Danmark faktisk har opkøbt sine Konkurrenters Salgsselskaber, har det i Norge mødt uventet Modstand, idet norsk-engelsk Mineralolie A/S (Salgsselskab fra Royal Dritch) i 1914 har anlagt Tanker mange Steder i Norge.

X. Beskatningen af Petroleum.

26. Beskatningen af Petroleumsforbruget sker overalt gennem Toldpaalæg. Til Sammenligning mellem Toldsatserne hidsættes omstaaende Oversigt. Hvor ikke andet er sagt, gælder Satserne saavel raa som raffineret Petroleum.

Det vil heraf ses, at Petroleum er t o l d f r i i det langt overvejende Flertal af d e g o t h o-g e r m a n s k e S t a t e r; kun i Tyskland findes en nogenlunde høj Beskatning.

H ø j e T o l d s a t s e r træffer vi derimod i d e r o m a n s k e L a n d e. I Spanien og Portugal, hvor Tolden svarer til 21—22 Øre pr. Flaske, tenderer den til at gøre Petroleum til en Luksus i de bedrestillede Klasser.

Høje Satser — men af b e s k y t t e n d e, formentlig prohibitiv Karakter — har ligeledes R u s l a n d og Ø s t r i g. Den østrigske Tarif giver navnlig en meget kraftig Beskyttelse for Raffineringsindustrien. Nogen saadan Beskyttelse findes derimod næppe i den r u m æ n s k e Tarif af 1906, idet Forholdet 2 : 5 mellem Satserne antagelig svarer ret nøje til Raffineringsrendementet.

I E n g l a n d er fra 31. Juli 1910 indført en Told af 3 d. pr. Gallon af Petroleumessens til Motorbrug. Tolden bortfalder dog ganske, naar det godtgøres, at Olien ikke er bestemt til at benyttes i Automobilmotorer, og den bortfalder med Halvdelen, naar Automobilen anvendes i Handels- eller lign. Øjemed.

Det vil sige: Tolden er en — Luksusskat paa Automobiler!!!

Tyskland (1879): 6 Mk. pr. 100 kg. I Følge Forbundsraadsbeslutning af 1885 gaar Petroleum til industrielt Brug frit ind. 1910 var Tolden 10 Mk. for Petroleum (6 Mk. for andre Olier), Ussing angiver Tolden i 1912 til 7½ Mk.

Schweitz (1887): 1,25 Frcs. pr. 100 kg.

Frankrig (1892): Generaltarif: raa P. 18 Frcs. pr. 100 kg, raff. P. 25 Frcs. pr. 100 kg; Minimaltarif: raa P. 9 Frcs. pr. 100 kg, raff. P. 12½ Frcs. pr. 100 kg.

Italien (1892): raa P. 41 Lire pr. 100 kg, raff. P. 51 Lire pr. 100 kg; 1895: 48 Lire pr. 100 kg for raa og raff.; 1910 24 Lire pr. 100 kg raa og raff. P.

Spanien (1906): 37 Pesetas pr. 100 kg.

Portugal (1892): 067 Reis pr. kg.

Brasilien (1897): 70 Reis pr. 100 kg; 1900: 40 Reis pr. 100 kg.

Rumænien 1896—97: raa P. 20 Frcs. pr. 100 kg, raff. P. 15 Frcs. pr. 100 kg; 1906: henholdsvis 2 og 5 Frcs. pr. 100 kg.

Rusland (1906): Alle Destillationsprodukter af Naphta 1,80 Rubl. pr. Pud (1 Pud=16,38 kg).

Østrig-Ungarn 1892: raa P. 2 østr. Kr. pr. 100 kg, raff. P. 10 øst. Kr. pr. 100 kg; 1907: for raff. 11 Kr., og for Mineralolier, der ej bruges til Belysning 8⅓ Kr.

Toldfri er Petroleum i Norge, Sverige, Holland, Belgien, England, De forenede Stater og Australien; i Danmark blev Varen toldfri fra 1908 efter i 1891 at være bleven nedsat til 4 Øre pr. kg fra 4 Sk. (Satsen fra 1863). I 1888 var dansk Pris ÷ Told 16 Kr. pr. 100 kg; Tolden forhøjede Prisen med 50 pCt. Ca. 1900 var Pris ÷ Told 12 Kr., som Tolden forhøjede med 33 pCt. — 1910 10 à 11 Kr., som altsaa intet Toldtillæg fik.

Paa Island er Regeringen ved Lov af 22. Oktober 1912 bemyndiget til at indføre Petroleumsmonopol. Umiddelbart før havde nogleAltingsmedlemmer ønsket Petroleumsmonopol i fiskalt Formaal. Saa pludselig forhøjede Dansk Petroleums Aktieselskab Prisen paa Island; i Forbitrelse herover gennemførte Regeringen i Huj og Hast et desværre ganske ugennemtænkt Forslag, som kun sagde, at der skulde indføres et Handelsmonopol, og at Regeringen kunde give et Aktieselskab Privilegium paa dets Udnyttelse. D. P. A. dannede et islandsk Selskab, formentlig for selv at kunne faa Privilegiet; men Flertallet af Aktierne er hos D. P. A.

Indførselstolden er iøvrigt 10 Øre pr. 50 kg, Emballage iregnet.

Af det i Afsnit X fremstillede vil det fremgaa, at man ikke paa en fremmed Vare, hvorpaa Importør eller Eksportlandet har en Monopoliseringsindflydelse, bør undlade at opkræve en Told, selv om ellers Forbrugshensyn kan tale for ikke at gøre det. De store internationale Monopoler kan give Toldloven den nye Opgave at stille Importør overfor Valget enten at opgive en Del af sin Monopolgevinst eller at dele den med Staten; Opgaven k a n løses, i alt Fald for Varer, hvorfor der er Surrogater, og hvor en Told vil hjælpe Forbruger til at finde dette.

De Herrer Wieth Knudsen og Ussing foreslaar i deres oftnævnte Skrift, at indføre en Told, der stiger med Prisen; saa vidt jeg kan se, er Meningen den, at for hver Krone Petroleum'en stiger ud over en given Normalpris skal der paalægges lige saa meget i Told, saaledes at Selskabet, for at tjene 1 Kr., maa finde sig i det Kundetab, som en Prisforhøjelse af 2 Kr. medfører. Tanken er meget sindrig. En anden Maade at bekæmpe Agentselskabets Ublufærdighed ved, er, naar Forholdene bliver normale, at slutte Overenskomst med et Konkurrence-Selskab (Mexico, Kalifornien?) og saa ekspropriere D. D. P. A.s Tankanlæg.

27. Tolden er ofte suppleret af en indenlandsk Afgift. Under Louis XVIII havde man i Frankrig Afgift paa Olier af dyrisk eller vegetabilsk Oprindelse; denne genoptoges efter Krigen 1870—71. Mange Byer havde nemlig til kommunale Formaal en Afgift, der opkrævedes som Portoktroj; i saadanne Byer tager Staten en Tillægs-Afgift, forskellig efter Byernes Størrelse, f. Eks. var Afgiften til Staten i Paris 15 Frcs. pr. 100 kg. Den senere Finansnød tvang Regeringen i 1873 til at lægge en ret indviklet Afgift paa Mineralolier, graduеret efter deres Tæthed og Lyskraft. Denne Skat ophævedes 1894, 10 Aar efter indførtes en simpel Fabriksskat paa 1¼ Frc. for hver 100 kg Raaolie, der tilføres et Raffinaderi.

I Østrig-Ungarn er der i begge Monarkiets Halvdele en Skat af 13 ø. Kr. for hver 100 kg, der forlader Raffinaderiet (denne Afgift opkræves foruden Tolden ogsaa af udenlandsk Raffinade). Den i visse Byer eksisterende statslige Portoktroj paa Petroleum er nu ophævet.

I Rusland var der fra 1821—73 et Petroleumsmonopol, snart forpagtet, snart drevet i egen Regie. 1873 ombyttedes Monopolet med en Fabriksskat, graduеret efter Destillér-Kolbernes Rumindhold. Efter at være ophævet indførtes den paany — i simplere Form af 40 Kopek pr. Pud (16½ kg) let Naftaolie. Kontrollen er let og bestaar i at paase, hvor meget Raamateriale, der indgaar i Destillérrummene.

Grækenland og Serbien har i længere Tid haft Statsmonopol paa Indførselen og en gros Handelen af Petroleum. Rumænien har ikke kunnet monopolisere sine Kilder, der beherskes af fremmed Kapital; men det har dannet en Art Statssyndikat efter det russiske Sukkermønster, som regulerer Udførslen og det indenlandske Forbrug.

28. Beskatningen af Petroleum har medført, at man har genoptaget tidligere kendte Skatter paa Lys og Kærter. En under Enevælden i Europa eksisterende Kærteskat genoptoges i Frankrig 1873, hvor

Afgiften er 30 Frcs. pr. 100 kg Stearin- eller Vokslys. Lysene sælges i Pakker, forsynede med Banderolebaand (Vignetter), der paa én Gang er Afgiftskvittering og Kontrolmiddel.

Ligeledes som en Surrogatskat har Tyskland ved den store Finansreform af 1909 gennemført en Glødelampe-Afgift, der slet ikke er saa ueffen: Kultraadslamper betaler en Afgift af 5 Pfg. (for 15 Watt) og 50 Pfg. (mellem 100 og 200 Watt); Metaltraadslamper svarer dobbelt Takst. Glødelegemer og Gasglødelys svarer 10 Pfg. pr. Stk. For Brændere til Kviksølvdampslamper svares 1 Mark for de første 100 Watt og dernæst 1 Mark yderligere for hver 1 Watt, Lampens Evne er der udover. Lamperne sælges i Pakninger, omviklede med afstemplede Banderolebaand. Skatten har i Stedet for 20 kun indbragt 9 Mill. Mark.

Samtidig med Lampeskatten foreslog Regeringen en Statsafgift paa 5 pCt. af den Pris, Gas- eller Elektricitetsværker opkræver hos deres Konsumenter (i Italien er der en saadan Skat). Med Rette forkastede Rigsdagen Forslaget; Afgift paa Brug af den Art Lys tilkommer rettelig Kommunen, enten driver denne selv Værket og kan da lade Prisen inkludere Afgiften, eller er Værket i koncessioneret Privatdrift, og den kommunale Afgift kan da gaa ind i Koncessions-Vederlaget. Overhovedet maa det siges, at en Udvidelse af de indenlandske Forbrugsafgifters Omraade kun bør finde Sted, hvor man vil gøre Staten til Deltager i en eksisterende Monopolgevinst, men ikke bør anvendes som en paa Forbruger overvæltelig Skat, og særlig bør man ikke for en ringe Indtægts Skyld skride til Skatter, der kræver kostbare og for alle generende Kontrolregler.

SUKKER

I. Rørsukkeret.

1. Baade Rør- og Roesukkeret hører til Saccoroserne (et Kulhydrat); begge Sukkere dannes i Bladene under Lysets Paavirkning og bringes derfra til andre Organer, hvor de opsamles og gemmes som Reserveernæringsstof. Mange Græsarter indeholder store Sukkermængder, f. Eks. Majs og Hirse.

Sukkerrøret udvikler fra en grenet Rodstok 3 Meter lange og 15 ctm. tykke Straa, hvis Marv er Bærere af Sukkersaften, som dannes, efter at Røret har indstillet sin Vækst. Røret lever i tropiske og subtropiske Egne og kræver en vis Fugtighed i Jordsmon som i Luften; hvor der tit er Tørke, kræver Sukkeret kostbare kunstige Vandingsanlæg; men ikke alle Steder er der let Adgang til Vand, f. Eks. ikke paa St. Croix. I Vandmangelen ligger en af Grundene til, at Tropesukkeret ofte skuffer Profitberegningen. Rørsukkeret danner i Vand let opløselige Krystaller; Sukkeropløsningens Vægtfylde stiger med Mængden af opløst Sukker; man kan altsaa gennem Vægtfylden bestemme Sukkerholdigheden af en Saft.

Det gælder at dyrke de Roer og de Rør, der ikke blot har Sukkerholdigheden paa et Maksimum, men ogsaa de for Udvindingen skadelige Stoffer paa et Minimum. Sukkerrøret, der indeholder indtil 20 pCt. Sukker, afhugges saa nær Grunden som muligt. Planterne kan give Rør i 33 Aar, men fornyes oftere. Saften udpresses af Røret, koges, Urenheder skummes fra, og den klarede Saft inddampes saa stærkt, at der dannes Krystaller; Kry-

stalliseringen færdiggøres ved Saftens Henstaaen, hvorefter Melassen (Sirupen) udskilles ved Centrifugering; ved yderligere Indkogning og Krystallisering uddrages der af Sirup'en et andet og et tredie Produkt. I de sidste Aartier sker Rørsukkerets Udvinding, hvor Europæerne har den i Hænde, efter mere moderne Metoder. Rørsukkerets Melasse kan nydes som Sirup; medens Roemelassens Bismag gør den uegnet til Husholdningsbrug.

Rørsukkeret stammer fra Ostindien, hvor det dyrkedes længe før vor Tidsregning; derfra breder det sig til Mesopotamien og Persien, hvor Araberne lærer det at kende og fører det med sig, saa langt deres Magt rækker, blandt andet til Middelhavslandene. Venedig bliver Centret for Middelhavsbækkenets Sukkerhandel. Tyrkerne ødelægger baade i Persien og Levanten Sukkerkulturen, der dog holder sig i Spanien og Portugal, som efter Venedigs Fald baade dyrker og forhandler Sukkeret. Fra den pyrenæiske Halvø føres Sukkeret paa Opdagelsernes Tid til de kanariske Øer og Azorerne, der i lange Tider forsyner Europa med dets L u k s u s v a r e: Sukkeret. Portugiserne bringer Kulturen videre til Brasilien, Spanierne til Vestindien. I Slutningen af det 18. Sekel er Sukkeret blevet en almindelig Forbrugsartikel i de velstillede Klasser; fra Vestindien vender Sukkeret tilbage til Asien og Afrika. I Øjeblikket dyrkes Sukkerrøret paa de vestindiske Antiller, f. Eks. Kuba, Porto Rico, St. Domingo og St. Croix, de franske og engelske Antiller, i Guyana, Brasilien, Peru og Argentina samt i enkelte af Unionens Sydstater, f. Eks. Louisiana, endvidere paa Filippinerne og Hawaji, Java, Ostindien, Ægypten og Mauritius. I Europa dyrkes Sukkerrøret kun i Spanien, men fortrænges iøvrigt der af Roen.

2. Det er urigtigt at tro, at Rørsukkeret er i Tilbagegang; i 1840 produceredes der i hele Verden lidt over 1 Mill. Tons, i 1877 2 Mill., i 1890 ca. 3 Mill. Tons — trods Sukkerkrisen. Fra 1892 til 1900 gik

Produktionen nogle 100,000 Tons tilbage; men gik derefter atter frem i 1907 til 5 Mill. og i 1913—14 til 9 Mill. Tons (Lichts). Tallene kan kun være unøjagtige, thi Oplysninger om Indiens, Kinas, ja selv Vestindiens Sukkerproduktion er i høj Grad skønsvise.

Derimod er Rørsukkeret Betydning for Europa stærkt aftaget, ja Forbruget er næsten ophørt i de sukkerroedyrkende Lande —; til Gengæld er hele Amerika og store Dele af Asien, ogsaa udenfor Troperne, Konsumenter af Rørsukkeret. Men er Tropesukkeret end absolut gaaet frem, relativt er det gaaet tilbage, idet Roesukkeret er steget endnu mere. I 1850 var 85 pCt. af Verdens Produktion Rørsukker, om kring 1870 tre Femtedele, i Firsernes Begyndelse Halvdelen, i 1901 kun en Trediedel, men 1907 er det atter lidt over to Femtedel af Verdensproduktionen, ja i 1913 naar det atter Hælvten.

Størst Producent er Kuba, hvis 2 Mill. Tons sammen med Portoricos (330,000), Hawajis (500,000), Filippinernes (180,000) og de forenede Staters egen Høst (750,000) dækker de forenede Staters mægtige Forbrug. Ostindiens store Produktion (op mod 3 Mill. Tons) gør sig derimod ikke gældende paa Verdensmarkedet; størst Betydning i Asien har vel Java, hvis Produktion nu er over 1½ Mill. Tons, og hvoraf de 85 pCt. eksporteres, nemlig til Kina og Australien, hvilket sidste Land ikke kan sukkerføde sig selv, samt til United States og England. De engelske Antiller producerer knapt ½ Mill Tons, hvoraf en Del gaar til England og Kanada; — de franske Antiller sender over 100,000 Tons over Søen til Frankrig; — i Meksiko spiller Sukkeret væsentlig lokal Rolle; i Sydamerika har Argentina, Brasilien og Peru en stor Fremtid.

I Tiden fra 1880 til Halvfemserne gik mange Steder Produktionen af Rørsukkeret tilbage, idet Roesukkeret i sin Fremtræden udenfor sit Produk-

tionsland var hjulpen ved direkte og indirekte Præmier og tilmed, takket være en bedre Tknik, kunde fremstilles billigt. Sukkerets og Hvedens Skæbne ligner forsaavidt hinanden, kun at det var amerikansk Hvede, der lagde europæiske Hvedearealer øde og tog deres Jordrente, medens det var europæisk Sukker, der gjorde Tropesukkeret uprofitabelt.

Prisfaldet paa Sukkeret fortsattes lige til 1903; dog fik Antilsukkeret et Knæk, det har Vanskelighed ved at overvinde. Dets Produktionsudgifter havde trods billig Arbejdskraft ikke i Faldet kunnet indhente Prisen — i alt Fald ikke i de regnfattige eller for regnrige Aar. Først efter 1908 har Rørsukkeret genvunden sin Position.

3. Produktionen af Rørsukkeret er ældgammel; opstaaet i Asien ender det i Amerikas Tropebælter. Den nedarvede Behandling af Jorden i Asien var ved Smaaforpagtere, der dyrkede Jorden og lod Landsbyernes Smaakapitalister, Sukkermøllerne, udpresse Safterne.

Asien er paa mange Punkter bleven ved den nedarvede Metode; store Godser, dyrkede under ét, er Sjældenheder. Derimod har moderne Fabriker rejst sig mange Steder, særlig paa Java.

Billig Arbejdskraft giver asiatisk Sukker et Forspring, ligesom dets Eksport hjælpes af den asiatiske Sølvfod, der let omformer sig til en dulgt Eksportpræmie, naar Sølvet er for nedadgaaende i Forhold til Guldet.

I Vestindien er der paa nogle Steder forsvær Adgang til Vand; hvor der var Vand nok, blomstrede i Slaveriets Dage Plantagerne, der ofte dreves i samlet Drift. De aristokratiske Plantageejere egnede sig ikke til Fornyere af Fabrikationsmetoderne, og da Slaveriet med dets sikre og ikke dyre Arbejdskraft faldt bort, kom der en haard Tid for Planterne.

I Stedet for indvandrede amerikanske, irske og tyske Businessmen og anlagde store Kapitaler i

moderne Bedrifter, der afløste de gamle Faktorier og Sukkermøller; derimod skete der for saa vidt et teknisk Tilbageskridt, som de befriede Negere fra Arbejderne paa større Jorder blev ofte inkompetente Dyrkere af deres lille Lod, om der end selvfølgelig vedblev at bestaa samlede Plantager. Iøvrigt er der kun god Fremgang, hvor man erstatter den sorte med kinesisk eller malajisk Arbejdskraft.

Noget anderledes stiller Sagen sig paa Hawaji, hvor baade Plantagerne og Fabrikerne er under Stordriften og den gennemførte Tekniks Tegn.

Endelig har Sydamerika nu meldt sig med Krav paa at blive hørt i Sukkerdyrkernes Kor; hvor ikke Klimaet og Regnforholdene, Arbejdsmangel, de politiske Forhold eller Mangel paa Transportmidler og Veje hindrer, er der gode Chancer; egen for Sydamerika er en stærk Sukkerprotektionisme med Præmier og ofte Kontingentering, der for saa vidt skader, som det holder de mere gammeldags Fabriker i Virksomhed, og ganske vist holder Indlandsprisen højt, men hindrer Eksporten. Kuba, Java og Hawaji vil endnu i lange Tider være de bestemmende for Sukkerrørets Position; men Sydamerika er i Færd med at vaagne.

Et Net af kunstige Kanaler kan jo komme til at gennemkrydse Vestindien, og Rørsukkeret maa atter en Gang fysisk overvælde Roesukkeret, og nogle tyske Fagskrifter spaar, at Udgifterne ved Roens Pasning vil stige samtidig med, at europæisk Teknik i voksende Grad vil billiggøre Fremstillingen af Rørsukkeret. Det viser sig da ogsaa, at Forbruget af Rørsukker er steget i Europa, særlig i England — efter at Brysseler-Konventionen har taget Eksportpræmien fra det europæiske Roesukker.

Importen til England af Rørsukker, der i 1880 var 600,000, i 1890 300,000, var i 1900 svundet ind til 125,000; siden er det atter steget og er nu ofte ½ Mill. Tons aarlig.

4. Udbyttet af Rørsukker er meget forskelligt.

I Forindien har vi nogle Opgivelser, der anslaar Udbyttet pr. Hektar (ca. 2 Tdr. Land) til 53,000 Kilo Rør og 4200 Kilo Sukker.

I Java har vi over 100,000 Kilo Rør med 9—10,000 Kilo Sukker pr. Hektar; Haiti har endnu mere; Udbyttet varierede fra 20,000 til 120,000 Kilo Rør pr. Hektar og fra 3000 til 12,000 Kilo Sukker; der er Steder, hvor Sukkerudbyttet er mindre end 3000 Kilo, men ogsaa Steder, hvor, som enkelte Plantager paa Hawaji, det naar op til over 30,000 Kilo eller 3 Gange mere end Normalen. Paa St. Croix svinger Høsten mellem 30,000 og 40,000 kg Rør pr. ha. Rendementet (Forholdet mellem Rørmængden og den deraf udvundne Sukkermængde) er ogsaa forskelligt: fra 8 pCt. til 12 pCt., alt efter Rørets Kvalitet og Fabrikens Indretning; paa St. Croix er Rendementet ca. 10 pCt.; Fælleskogerierne, der bearbejder ¼ af Øens Sukkerrør, er dog oppe paa over 12 pCt. Et Rendement af 10 pCt. og et Udbytte pr. Hektar af 50,000 Kilo Rør er formentlig Normalen. Til Sammenligning skal hidsættes, at Sukkeret i Tyskland giver lidt over 30,000 Kilo Roer pr. Hektar og ca. 4800 Kilo Sukker; Rørsukkerets høje Sukkerudbytte pr. Areal, maa dog nedsættes noget ved, at ikke alt Rørsukker (af ostindisk Rørsukker kun ⅓) er egnet til europæisk Brug.

5. Var end Sukkeret i Middelalderen kun de riges Luksus, blev det dog op mod det attende Sekel til de mere velstillede Klassers almindelige Forbrug. Først Roesukkerets Fremkomst skulde gøre Sukkeret til Allemandsret.

Sukkeret satte i Merkantilismens Tid Fantasien i Bevægelse; Handelen bandtes til Fordel for Kompagnierne, hvis Skibe under Æventyr og Farer bragte det koloniale Raasukker hjem til de monopoliserede Raffinaderier, der uddrog Sirup'en ved Udvaskning af Sukkerkrystallerne. Indførselen af raffineret Sukker var ofte forbudt, og indtil Staten fik

Øje for Sukkeret som Skatteobjekt, var Indførselen af Raasukkeret fri for Afgift.

Først mod Slutningen af det attende Sekel blev Sukkerhandelen og Raffineringen fri samtidig med, at Sukkeret blev erkendt for at være et godt Skatteobjekt; men langt ind i det nittende Sekel vedblev Raffineringen af oversøisk Sukker at være den afgørende Sukkerproduktion i Europa; først i Halvfjerdserne har Sukker i Europa taget et saadant Omfang, at Raffineringen blev det mindre — Sukkertilvirkningen det større.

Men i 1875 var Roen ogsaa naaet til at yde to Femtedel af Verdens samlede Sukkerproduktion og Sukkerrøret i Færd med at trænges ud af europæisk Forbrug. Verdenshandelen i Sukker, der før Opdagelserne tilhørte Venedig og derfra gik over til Spanien og Portugal, — deltes senere i Hamborg, der blev Stapelplads for Norden, Tyskland og England. Baade Danmark og Sverige havde dog i det attende Aarhundredes sidste Halvdel store Raffinaderier og en profitabel Transithandel i Sukker. Ligesom Produktionen er Handelen med Rørsukker nu for en stor Del gleden over paa amerikanske Hænder.

II. Roesukkeret.

6. Roesukkeret kendes forsøgsvis 1747 i Schlesien, under Kontinentalspærringen, hvor Sukkerprisen steg til 4 à 6 Francs pr. Kilo, dyrkes Sukkerroen forbigaaende; efter 1820 tager den Fart i Frankrig, der indtil midt i Halvfjerdserne holder Forrangen blandt de sukkerdyrkende Lande; omkring 1850 har Roen faaet Fodfæste i Tyskland, der 1880 har overfløjet Frankrig, og nu fører an i Roekulturen; ogsaa i Østrig, Rusland, Belgien, Holland og Sverige naar den frem; til Danmark først i Halvfjerdsernes Begyndelse, England og Norge derimod bliver kun Importører af Roesukkeret.

Roen har en stor Tilpasningsevne; uagtet man oprindelig troede, at den kun kunde trives paa visse Steder i Midttyskland, har den bredt sig overalt — til Spanien og Norditalien, til Danmark og Sverige, ja selv til Persien og Ægypten. Betingelsen for Roedyrkningen er rigelig Gødning, intensiv Behandling og gennemført Renligholdelse; Side om Side med Roedyrkning finder vi derfor Kunstgødning, Kvæghold og Staldfodring; Roen kræver Gødning, men den giver til Gengæld saa meget af sin Vægt tilbage til Kvægfodring, at Affaldet af 1 Td. Land Sukkerroer er lig med 2 Skpr. Land Foderroer; ogsaa et andet Affaldsprodukt, Melassen (mindst 5 Øre pr. kg) er godt Kvægfoder. Roedyrkning har derfor en Mængde Sidefordele, man maa medregne ved Udbytteberegningen.

Den intensive Drift kræver til Tider en usædvanlig Arbejdsstyrke; Roedyrkningen er derfor ledsaget af Sæsonarbejde og stærk Anvendelse af Kvindearbejde, hvilke to Ting atter medfører Anvendelsen af Vandrearbejdere; til Danmark indføres hver Sæson 12,000 Polakker; naar en Virksomhed ikke kan beskæftige indfødt mandlig Arbejdskraft hele Aaret igennem, er det kun naturligt, at den ikke i den Periode, hvor Beskæftigelsesmuligheden er Maksimum, kan faa tilstrækkelig national Arbejdskraft.

Gennem omhyggelige Kulturmetoder er man naaet til at forøge baade Udbyttet pr. Areal og Sukkerholdigheden i de høstede Roer. Gennem en bedret Fabriksteknik har man naaet til ud af en given Mængde Roer med en given Sukkerholdighed at faa udvundet et Maksimum af det i Roen værende Sukker — og tilmed stadig faldende Udgifter for produceret Enhed.

7. Efter at Raastoffet, Roen, er optaget, bringes den til Fabriken eller Saftstation, naar Fabrikens Opland er saa stort, at Fabriken staar sig ved at have flere Saftstationer. Ved Diffusion udpresses de 95 pCt. Saft, Roen indeholder, Roen skæres i tynde Snitter,

der lægges i varmt Vand, hvorefter den koncentrerede, i Cellerne værende Sukkeropløsning „diffunderes“ ud gennem Cellevæggene, medens Vandet udefra trænger ind i Cellen, indtil Vandet indenfor og udenfor Cellevæggen har samme Sukkerindhold; denne Proces gentages flere Gange; Saften, der indeholder Vand, Sukker, nogle kvælstofholdige og nogle uorganiske Stoffer, pumpes pr. Rørledning (pipelines) fra Saftstationerne til Fabrikens Central, befries fra Tørstoffet ved en Kalkbehandling, hvor brændt Kalk tilsættes, bindende de frie Syrer, og sammen med disse atter udfældes. — Den efter Filtrering rensede Saft, der indeholder 11 pCt. Sukker, inddampes nu til Tyksaft, koges videre i „Vacuums“ til Fyldemasse, der danner en krystalliseret Sirup. Efter gentagne Fordampninger faar vi en Masse, der indeholder 88 pCt. Sukker, og som afkøles; i andre Beholdere dannes en Blanding af Sukkerkrystal og Sirup, hvorfra Sirup'en afcentrifugeres — og som Saft kommer af Roe, kommer der nu Raasukker af Saft. De udhulede Snitter — 50 pCt. af Roens Vægt — holdes tilbage til Roedyrkeren. Fyldemassen befries derefter i Centrifugen for mere eller mindre Sirup; man kan ogsaa af Fyldemassen fremstille Farin ved i Centrifugen at udvaske Fyldemassen med Vanddamp og tilsætte („invertere“) nogen Svovlsyre; saa har man en Farin („Puddersukker“), der er tilstrækkelig affarvet til ikke at behøve Raffinering, inden den gaar ud til Forbruget. Endelig kan man ved i længere Tid at udvaske Massen i Centrifugen faa al Sirup'en væk og har da fremstillet direkte en Melis (Granulated). Sirup'en koges ind igen, saa længe der endnu i den udskilte Sirup er Sukker nok til, at en yderligere Behandling kan lønne sig.

8. Den Del af Sukkeret, der ikke gaar ind i Forbruget som Farin eller „granulated“, bliver raffineret i Raffinaderiet, der oftest er skilt fra Fabrikerne. Raffineringen sker ved Udvaskningen af Suk-

kerkrystallerne, eller ogsaa smeltes Raasukkeret med Damp, og den saaledes smeltede Masse filtreres, indkoges og oparbejdes derefter til Melis, Topsukker o. lign. Det raffinerede Sukker har en Sukkerholdighed af op mod 100 pCt. Eftersom der er afcentrifugeret mere eller mindre Sirup i Sukkeret, er dette rent.

Gennem Sukkerets Farve sluttede man sig til Sukkerholdigheden. Farven bestemtes efter Amsterdammerskalaen, hvis Nr. 1 er mørkebrunt og hvis Nr. 22 er helt hvidt. Nu bedømmer man Raasukker ved at udfinde Raffineringsrendementet, d. v. s. den Procentdel Sukker, der ved Raffinering kan udvindes af Raasukker. Normalt Raasukker skal indeholde 88 pCt. rent Sukker; faktisk kan det indeholde baade mindre og mere rent Sukker. Raffineringsrendementet bestemmes ved Polarisation, der sker ved, at et Sukkerpræparat nedlægges i et Apparat, der ligner en Marinekikkert, og vendes mod Lyset. Præparatet anbringes mellem en Polarisator, der polariserer Lysstraalen fra Sukkeret, og en Analysator, der undersøger Straalerne, og hvortil er fastgjort en Skala, der viser Sukkerprocenten i det undersøgte Sukker. Melis polariserer over 98, Raasukker oftest fra 88—96, Efterprodukterne under 88.

9. Roesukkeret er et Barn af Teknik og Toldbeskyttelse — det maatte kæmpe sig frem gennem Trængsel, men en skønne Dag var Askepot Prinsessen, om hvis Gunst Nationerne bejlede.

I 1850 produceredes der en Femtedel Mill. Tons Roesukker, i 1870 1 Mill., i 1882 2 Mill., i 1892 3½ Mill., i 1900 over 6 Mill. og nu 9 Mill. Medens i 1840 Roesukkeret var 5 pCt. af Verdens Sukkerhøst, androg det allerede i 1870 ⅓, i Begyndelsen af Firserne Hælvten og naaede ved Aarhundredskiftet op til ⅔. Senere er det procentvis gaaet tilbage, idet det efter Brüsseler-Konventionen følgende højere Prisniveau for Sukker har givet Rørsukkeret en stærkt udnyttet Chance.

Væksten i Roeavlen er sket i en næsten geometrisk Progression; siden 1893 har Roeproduktionen fordoblet sig. Vi har haft en direkte Forbrugsvare, hvis Historie er det ejendommelige Kapløb mellem et tungvindt Forbrug og en fremadilende Produktion; Balancen er først naaet i det sidste Par Aar. Angaaende Sukkerproduktionen i de enkelte Lande henvises til omstaaende Tabel.

Sukkerproduktionen i Tusind Tons i de enkelte Lande.

	1850	1864	1875	1890	1900	1907	1912 —13
Tyskland	84	170	260	1260	1970	2245	2700
Frankrig	51	170	450	780	1150	750	960
Rusland	25	45	200	450	930	1450	1380
Østrig	30	110	270	770	1070	1330	1900
Belgien	9	27	100	200	320	280	300
Holland	3	3	20	70	180	180	320
Danmark	—	—	—	—	60	65	150
Sverige	—	—	—	—	110	150	130
United States ...	—	—	—	—	150	440	620
Div. Lande	8	12	100	70	160	230	460
	210	540	1400	3600	6100	7100	8900

Med Hensyn til disse Tal maa man huske, at Produktionen kan svinge med over 2 Mill., fra 6½ til 9 Mill. Tons.

Rusland og Østrig naaede senere med end Tyskland og Frankrig. Disse 4 Lande producerede i 1850 90 pCt. af det europæiske Roesukker, i 1875 84 pCt. og nu ca. 80 pCt.

Gennembrudet sker overalt i Halvfjerdserne. Firserne er Vidne til Sukkerkrisen (Kampen mellem Roe og Rør), Halvfemserne til Roens Kamp om Verdensmarkedet, og efter 1903 naaes Balance mellem Forbrug og Frembringelse.

10. I 1912 opgjordes Roearealet i Europa til ca.

2¼ Mill. ha, siden 1905 er det blevet forøget med ca. ⅓ Mill. ha.

Vigtigere end Arealet er Mængden, der avles paa et givet Areal. Roen kræver mere Plads end Røret; hvad i Europa regnes for en god Høst, er utilstrækkeligt under Tropesolen.

Gennem omhyggelige Kulturmetoder er det imidlertid lykkedes at forøge Roemængden pr. Areal saa vel som at forædle Roen. I Halvfjerdserne avledes der i Tyskland knapt 25,000 Kilo Roer pr. Hektar, nu over 32,000; højest staar Holland, der i Halvfemserne var naaet til at avle 33,000 Kilo pr. Hektar. Normaltallet er ca. 30,000 Kilo Roer pr. Hektar, varierende noget fra Aar til Aar; i Østrig er Gennemsnittet ikke naaet meget over 20,000, i Rusland ca. 15,000; i Danmark er vi oppe paa Gennemsnitstallet. Vigtigere end Kvantiteten er dog Roens øgede Sukkerholdighed, der virker Side om Side med, at en dygtigere Teknik tvinger Roen til at afgive en voksende Del af sit Sukkerindhold. I 1850 udkrævedes der 15 Pd. Roer til 1 Pd. Sukker, nu gives der Eksempler paa 5 Pd. Roer til 1 Pd. Sukker, altsaa et Rendement af 20 pCt.

I Tyskland — Mønsterlandet — var Rendementet i 1840 6 pCt., i 1860 8 pCt., i 1900 ca. 14 pCt. og i 1912 17 pCt. Rendementet er vokset under Materialskattens Pisk; naar Skatten sættes efter Roemængden, gælder det at faa saa meget Sukker ud af den givne Roemængde som muligt. Rendementet i Danmark var i 1907 12 à 13 pCt., d. v. s. medens Danmark næsten havde samme Roemængde pr. Hektar som Tyskland, var den indvundne Sukkermængde pr. Hektar kun ¾ af Tysklands, der i Gennemsnit var 4800 Kilo. Dette er n u ændret og Danmark har naaet Tysklands Teknik.

Bestræbelserne har overalt været den ensidige Udvikling af Roer, der indeholder et Maksimum af Sukker, uden Hensyn til, om Roedyrkerne ikke havde mere Interesse i at dyrke en mindre sukkerholdig

Roe, som giver større Fold pr. Td. Land. Disse modstridende Interesser har Fabrikerne overkommet snart ved i Roekontrakterne at forpligte Dyrkerne til at lade Fabrikerne bestemme Frøets Art, snart ved at give Roedyrkerne Tantieme og snart ved at give Tillæg til Roeprisen i Forhold til Roens Sukkerholdighed. Fabrikernes Krav paa Kvalitet synes at have besejret Dyrkernes Krav paa Kvantitet, hvori Dyrkerne bl. a. er interesserede, da 50 pCt. af de avlede Roer leveres tilbage som Fodermiddel (de udvaskede Snitter).

11. Medens den avlede Roemængde paa et givet Areal ikke har varieret saa meget siden 1880, har de tekniske Forbedringer og Roens øgede Sukkerholdighed givet et voksende Sukkerudbytte; i Tyskland avledes der i 1870 2 Tons nu 5 Tons Sukker pr. Hektar; men ogsaa de andre Lande har fordoblet deres Udbytte pr. Hektar siden 1870.

I Øjeblikket staar Tyskland højest. Danmarks Sukkerudbytte pr. Hektar er nu naaet Tysklands (4¾ Tons), Frankrigs er mindre end Danmarks. Belgien og Holland stræber op mod vort Stade; Østrig-Ungarn naar op mod 3000 Kilo (et Middeltal, der er trukket nedad af de ungarske Producenter); Rusland, der ganske vist ikke har naaet 2 Tons Sukker i Udbytte pr. Hektar, har ikke desmindre et Rendement, der naar Tysklands. Ruslands lave Sukkerudbytte pr. Areal finder sin Begrundelse i det slette Agerbrug, som er tilfreds med en avlet Roemængde, der er halv saa stor som den, man i Tyskland forlanger af sin Jord. Staar end Tyskland højest, blegner alligevel Glamsen, naar man husker, at en Hektar Tropeland kan frembringe den dobbelte Sukkermængde. Sæt Javas ti Tusinde Kilo mod Tysklands fem eller, vil man have Forskellen rigtig frem, tag Hawajis 10 à 20,000 Kilo Sukker pr. Hektar mod Ruslands 2000!

12. Men en Udvikling er dog gemt i alle disse Tal (det samlede Udbytte, Udbyttet af Roer og af

Sukker pr. Hektar og Rendementets Vækst). Ogsaa den Arbejdsmængde, der beskæftiges ved Erhvervet, taler det samme Sprog.

I Tysklands Fabriker udkrævedes i 1880 en Arbejdsstyrke af 110 Mand for hver Million Kilo Sukker, i 1907 25 Mand!

Til Gengæld er den mekaniske Arbejdskraft forøget, f. Eks. i Tyskland og Østrig fordoblet. Med Hensyn til den mekaniske Kraft har der været to hinanden modvirkende Faktorer: den bedrede Teknik bevirker, at den samme mekaniske Kraft frembringer mere Sukker og substituerer samtidig mekanisk for Muskelkraft. Overgangen til Diffusionsmetoden bevirker saaledes, at den til Fremstilling af 1 Mill. Pd. Sukker nødvendige (mekaniske) Hestekraft og Arbejdsstyrke forringedes; noget efter forringedes Arbejdsstyrken yderligere, idet den erstattedes af Maskiner. Enderesultatet blev en langt ringere Mængde Muskel- og en øget Mængde mekanisk Kraft pr. Tons Sukker. De absolute Tal steg selvfølgelig paa begge Konti, idet Produktionen voksede saa stærkt. I Danmark var i 70'erne Oparbejdningsudgifterne pr. Ctr. Roer 1 Kr., nu 25 Øre, og af hver Ctr. Roer faar vi endda 33 pCt. mere Sukker. Med Hensyn til Dyrkningsudgifter, da opgjordes de paa Lolland til 440 Kr. pr. Hektar eller en halv Gang mere end for Hvede.

13. Sukkerforbruget, som i Firserne regnedes for en Velstandsmaaler, er influeret af tre Ting:

1) Befolkningens Velstand eller rettere: et bredt Befolkningslags Velstand. 2) Produktionsomkostningerne, og 3) Vedkommende Lands Toldpolitik.

Den sidste Faktor forskyder ofte Synslinien, idet de ved Tolden skabte høje Indlandspriser afbalancerer de faldende Omkostninger og den øgede Købeevne, dog ikke nok til at skjule Virkningen. Toldpolitiken har sinket og hæmmet Forbrugets Vækst, men ikke kunnet standse den.

I de Lande, hvor Forbruget er naaet op over 30

Kilo pr. Hoved, har Forbruget bidt sig saaledes fast, at det kan taale større Prissvingninger uden at paavirkes føleligt, idet Vanen har gjort „Velstandsmaaleren" til det nødvendige Forbrugs Artikel og saaledes har ladet Sukkeret gennemgaa samme Udvikling som Kaffe og The. I de fire egentlige Sukkerlande har Sukkeret ikke mistet sin Karakter af at være en undværlig Artikel. I Spanien, Italien og paa Balkanhalvøen har det endnu Luksusvarens Præg; i et Land som Australien, hvis Arbejdere lever under Middelstandskaar, er Forbruget oppe paa over 50 Kilo pr. Hoved eller 10 Pd. ugentlig for en Husstand paa 5 Personer!

Sukkerforbruget i Kilo i de forskellige Lande.

	1880	1890	1897	1907	1913
Danmark	14	17	22	34	37½
Sverige	8	11	15	22½	23
Norge	5	8	13	15	19
England	30	36	41½	44	50½
Tyskland	7	10	14	19	21
Frankrig	11	13½	14	16	20
Østrig	6	7	8	12	12
Rusland	2	3	6	9	8
Belgien	—	—	9	13	15
Holland	—	9½	16	19	19
Schweitz	10	16	23	26	34
Italien	—	—	3	3½	3½
Spanien	—	—	—	5	6
Europa	—	—	11½	15	16
United States	17	26	27	37	42

United States naar, trods Befolkningens Velstillethed, paa Grund af sin Toldpolitik ikke Australien og England, der nu har 50 Kilo pr. Indbygger. Danmark kommer umiddelbart efter United States, idet vort Sukker ikke har været saa voldsomt beskattet — og ejheller beskyttet —, som Tilfældet var i Udlandet. Efter Danmark følger Schweitz og

Sverige, der kun har ⅔ af Danmarks relative Sukkerforbrug; Norge har ikke Halvdelen.

Mest ejendommeligt — og egentlig absurdt — er det, at Frankrig, Østrig, Rusland og Tyskland har saa lavt et Sukkerforbrug. Ganske vist er det siden 1897 vokset relativt stærkt.

Naar vi erindrer, hvorledes Tyskland, Frankrig, Østrig og Rusland i 1890 kæmpede om at blive af med deres Overflod, maa det daværende indskrænkede Forbrug af henholdsvis 10 og 13½, 7 og 3 Kilo pr. Hoved være absurdt ringe, tilmed sammenlignet med det samtidige engelske Forbrug af 26 Kilo (i 1890).

Den civiliserede Verdens Forbrug ansloges i Firaaret 1906—10 til gennemsnitlig 12½ Mill. Tons aarlig, idet Forbruget siden 1903 har haft lige saa lange Ben som Produktionen.

14. I Finansaaret 1902 har vi i de fem største sukkerproducerende europæiske Stater følgende Produktion og Eksport i „smaa" Tusind Tons:

	Produktion	Netto-Eksport		Forbrug pr. Hoved
Tyskland ...	ca. 2500	1340	ca. 54 pCt.	17 kg
Østrig	1420	895	63 —	9 —
Rusland	1150	150	13 —	7 —
Frankrig ...	1100	400	36 —	12 —
Belgien	200	140	70 —	10 —
Ialt ...	6370	2925	46 pCt.	

De fem nævnte Lande producerede tilsammen ca. 6400 Tusind Tons Roesukker og eksporterede heraf 2930 Tusind Tons, hvoraf England tog Halvdelen! Verdens største Roesukkerproducent er Tyskland, dens største Rørsukkerproducent er Kuba, den største Konsument af Roesukker er England, af Rørsukker de forenede Stater.

Det i de fire største Sukkerlande øgede Forbrug

efter 1903 har bragt den Procent, Eksporten udgjorde af Produktionen, noget ned, i 1908 opgøres Tysklands, Østrigt og Frankrigs Eksport til lidt over 2 Mill. Tons.

Fastlandets Eksport synes nu — efter i 1903 at være gaaet ned — i Færd med at finde sit Leje, — dog i et lavere Niveau end før 1903.

15. *Verdensproduktionen* (angivet i 1000 Tons):

	Roe-sukker		Rør-sukker			Forholdet mellem de to Sukkere	
1840	50	+	1100	=	1150	5 pCt.	Roesukker
1852	200	+	1260	=	1460	14 —	—
1859—60	450	+	1550	=	2000		
1871—72	1050	+	1870	=	2920	36 —	—
1880—81	1820	+	2030	=	3850	47 —	—
1887—88	2380	+	2620	=	5000		
1891—92	3440	+	3160	=	6600		
1895—96	4280	+	2950	=	7230	59 —	—
1899—1900 .	5450	+	2850	=	8320		
1900—1901 .	6040	+	3440	=	9480	64 —	—
1907—08	6532	+	4507	=	11040	ca. 59 —	—
1912—13	8900	+	8900	=	17800	ca. 50 —	—

I Løbet af en Menneskealder er Sukkerforbruget omtrent femdoblet; fra den Riges Luksus er Varen bleven den Fattiges Nødvendighed.

Værdien af den aarlige Verdensproduktion, 18,000 Mill. kg Sukker, er 4000 Mill. Kr., der i Guld vejer ca. 1,200,000 kg; for 8 gr Guld kan man købe ca. 100 kg Sukker; Guld er altsaa 12,500 Gange saa meget værd som Sukker.

Sukkeret omsættes nu 3—4 Gange, fra Fabrik til Grossist, fra denne til Detaillist og derfra til Konsumenterne; undertiden skyder Importør og Raffinadør sig ind som Mellemled, d. v. s. der skal altsaa hvert Aar ca. 15,000 Mill. Kr. til for at omsætte Verdens Sukkerhøst gennem de forskellige Trin paa Produktionsstigen og Mellemhandelen, for at betale Fragt,

Arbejdsløn etc., eller en Trediedel af Verdens Guldforraad.

Uden Kreditmidler vilde Omsætningen af nogle faa Kolonialvarer lægge Beslag paa hele Verdens Guldmængde.

III. Sukkerhandel.

16. Det 19. Sekel tog sin Forgængers høje Sukkerpriser i Arv; i 1798 noterede Hamborg 87 sh. pr. Centnr; saa kom den vældige Kolonialkrise af 1799, og Sukkeret røg ned i 28 sh. for dog atter at gaa op i de 60 sh., hvorom Prisen oscillerede i Napoleonstiden (den naaede under Kontinentalspærringen op over 100, ja en Gang til 300 sh.!) Efter 1814 har vi en Normal af 50 sh., men først i 40erne begynder Prisfaldet for Alvor, Normalen bliver 25 sh., hvor den staar til 1870. Der er stærke Svingninger fra Aar til Aar, idet Troperne er lunefulde og giver vekslende Høst. I 80erne begyndte det andet store Fald. Roesukkeret erobrer det europæiske Marked og tvinger Rørsukkerets Mænd til at anlægge mere moderne Fabriker. 80erne viser os en virkelig Sukkerkrise.

Det tyske Roesukkers Eksportpris bliver nu Verdensprisen, bestemmende for Londoner-Markedet: i 1881—82 32½ sh. pr. Ctr., i 1883—84 26½, midt i 80erne er 20 sh. et Gennemsnit; omkring 1890 har vi 16 à 18 sh., der hastig falder Aar for Aar, til vi i 1894—95 har en Pris af 10½, en Trediedel af, hvad den var i Firsernes første Aar og Halvdelen af, hvad den var i 1887—89. I Resten af Aarhundredet holder Prisen sig omkring 10, for med 1901 at falde ned til ca. 8 — en Fjerdedel af Prisen i 1880; Brysseler Konventionen hæver atter Normalprisen til ca. 10.

17. Ved Siden af det aabne Markeds Pris har vi Indlandsprisen i Eksportlandene til eget Forbrug, hvor altsaa Toldbeskyttelsen spiller ind. Faldet i

Pris er kun voldsomt indtil 1884; tager vi Prisen paa tysk Raffinade, ser vi, at den i 1880—81 var 40 Pfg. pr. Pund, holdende sig ca. 8 Pfg. fra tysk Eksportpris, ja i 84—85 gaar Raffinaden ned til 28 Pfg. eller kun 6 Pfg. højere end Eksportprisen; men med Eksportprisens yderligere Fald vægrer nu Raffinadeprisen — dækket af Tolden — sig ved at følge, og uagtet Eksportprisen falder i 1892 indtil 15 Pfg., holder indenlandsk Raffinade sig stadig paa 28.

Det fortsatte Fald i Eksportprisen i Halvfemsernes Slutning tvinger den indenlandske Pris nogle Pfennig ned (2 à 4); men efter den nye tyske Toldlov stiger atter Raffinadeprisen, saaledes at den i 1901—02, da Eksportprisens Gennemsnit er paa Minimum (7½), holder sig omtrent paa samme Punkt — 28¼ — som i 1887, da Eksportprisen var 3 Gange saa høj som i 1901—02. Med andre Ord: de indenlandske Priser er — og Bevægelsen er ensartet i Tyskland, Østrig, Frankrig og Rusland — ret stabile fra 1884 til 1903, efter at have modtaget det store Chock i Firsernes Begyndelse. Fra 1903 hæves Eksportprisen paa Grund af Udførselspræmiernes Bortfalden og samtidig falder i de toldbeskyttede Eksportlande Indlandsprisen paa Grund af, at en større Del af Produktionen maa søge Hjemmemarkedet, hvor Forbruget tilmed lettes gennem Nedsættelse af Toldskatten; uagtet Eksportprisen i 1902—03 og i 1906—07 næsten i Gennemsnit er ens, er tysk Raffinadepris henholdsvis 29⅛ og 19 Pfg.; efter 1903 maa Indlandsprisen overalt i Brysseler Konventionens Lande følge i en ringe Afstand fra Eksportprisen.

Forskellen i Pris mellem Londoner Raasukker og Raffinade fortæller os, hvorledes Udgiften ved Raffinering er bleven mindre og mindre. Forskellen angivet i Øre pr. 100 Pund var i 1883 ca. 6 Kr. og omkring 1890 ca. 3 Kr. og pr. 1903 ca. 2 Kr.

I 1883 var Forskellen 3 Gange saa stor som i 1903; dertil har følgende medvirket: 1) at Raffineringsanstalterne er blevne bedre indrettede og større, 2)

Kampagne Aar	I Stødt Melis		II Dansk Puddersukker		III Tysk Roesukker fob Hamburg		
	Min.	Maks.	Min.	Maks.	Min.	Maks.	Gensn.
	Øre	Øre	Øre	Øre	Pf.	Pf.	Pf.
1877—78	41 1/2	48 1/2	—	—	—	—	—
78—79	36 1/2	41 1/2	—	—	—	—	—
79—80	36 1/2	42 1/2	—	—	—	—	—
80—81	39 1/2	43 1/2	—	—	29 1/4	35 7/8	32,07
81—82	40 1/2	41 1/2	—	—	31 1/4	34 5/8	32,50
82—83	37 1/2	40 1/2	—	—	28 3/4	32 3/4	30,51
83—84	33 1/2	38 1/2	—	—	22 3/4	30 1/4	26,36
84—85	29 1/2	35 1/2	22 1/2	23 1/2	18 7/8	26 7/8	22,38
85—86	29 1/2	34 1/2	22 1/2	28 1/2	20 1/8	25 7/8	22,87
86—87	28 1/2	30 1/2	21 1/2	24 1/2	19 1/2	22 1/2	20,80
87—88	29 1/2	32	23	25	20 5/8	25 3/8	23,27
88—89	30 1/2	37 1/2	23 1/2	31	16 3/4	27 7/8	20,43
89—90	28 1/2	37	21 1/2	30 1/2	15 5/8	20 1/8	16,77
90—91	29	30 1/2	23 1/2	24	16 3/4	19 1/2	17,72
91—92	21 1/2	23 1/2	17 1/2	19	17 1/4	19 5/8	18,21
92—93	21 1/2	25 1/2	18	21	13 3/4	19 1/4	15,44
93—94	20	23	16	18	12	15 7/8	13,48
94—95	16 1/2	19	13	16	9 1/8	11 1/2	10,19
95—96	18	20	13 1/2	15	9 1/2	13 1/8	11,30
96—97	15	18	13	13 1/2	9 1/4	10 3/8	9,72
97—98	14	15	13	13	9 1/8	10 3/4	10,07
98—99	14	19	14	17 1/2	10 1/8	11 7/8	10,86
99—00	17 1/2	19 1/2	15	19	10	12 3/8	10,80
1900—01	17 1/2	20	15 1/2	17	9 3/8	12 1/8	10,23
01—02	15	16 1/2	13	14 1/2	7	9	7,67
02—03	14 1/2	17	12	14 1/2	7	9 5/8	8,86
03—04	16 1/2	18 1/2	14	15 1/2	7 3/4	10 1/2	8,53
04—05	18 1/2	23	15 1/2	19	8 5/8	15 7/8	13,05
05—06	16 1/2	20	14	16 1/2	7 3/4	8 7/8	8,07
06—07	17 1/2	19	14	15 1/2	8 1/4	9 7/8	8,85
07—08	17 1/2	19 1/2	14 1/2	16 1/2			
08—09	17	18 1/2	14 1/2	15 1/2		10,35	
09—10	18 1/2	21 1/2	15 1/2	17 1/2		11,21	
10—11	16	21 1/2	13	18		12,34	
11—12	19 1/2	24	16 1/2	20		14,21	
12—13	16 1/2	19 1/2	14	16 1/2		—	
13—14	15 3/4	19 1/2	12 3/4	16 1/2		—	

IV Magdeburger Gennemsnit (fortoldet)	Kalender Aar	V Londoner Raasukker Gennemsnit (fra 1900 for Septbr.—Decbr.)	St. Croix fortoldet	
			Fra	Til
Pf.				
—	1878	22/	28 1/2	32 1/2
—	79	—	27	36 1/4
—	1880	20/	30	34
40,08	81	—	31	34
40,80	82	—	27 3/4	32 1/2
38,00	83	18/	27	32
33,61	84	12/10	20	28 1/4
28,64	85	11/9	20	26 1/2
28,75	86	10/10	21 3/8	23 1/2
26,45	87	10/8	20 1/2	23 1/2
28,90	88	11/10	22 1/2	25
31,24	89	13/6	23 1/2	31 3/4
28,08	1890	11/1	21	24 1/2
28,22	91	11/6	15 5/8	19
28,86	92	11/10	15 1/4	18 1/2
28,66	93	13/	15	19 1/2
26,13	94	10/1	15	17 1/4
22,50	95	9/7	13	15
24,30	96	8/8	14 1/4	14 3/4
23,47	97	7/4	13	14 1/4
23,48	98	8/4	11	14 3/4
24,46	99	9/	14 1/4	16 3/4
25,10	1900	9/11 3/4	15	18
28,76	01	7/4 3/4	13	15 1/2
28,22	02	7/3 3/4		
29,35	03	8/6 1/2	Notering ligegyldig	
19,13	04	12/4 3/4		
22,84	05	8/11 1/2	London Kalenderaar Gennemsnitspris	
18,21	06	9/2		
19,03	07	9/7		
	08	9/9	10/6	
20,15 Jan. 09	09	10/	11/	
	1910	12/	12/9	
	11	10/	13/2	
	12	16/6	12/4	
	13	10/3	9/6	

at Rendementet er steget og 3) at Svindet paa Grund af de faldende Priser er blevet mindre værdifuldt. I Tyskland raffinerer de bedste Raffinaderier med en Udgift af 3 Pfg. pr. kg.

Rør- og Roesukker har holdt sig op til hinanden. Paa Londoner Markedet noteredes fra 1883—1903 Rørsukkeret som Regel 1 sh. højere pr. Ctr. end Roesukkeret; enkelte Aar var Tropesukkeret lavere end europæisk, men som Regel højere.

18. I foranstaaende sammenlignende Pristabel er givet D. d. S. F.s loco Melis- (I) og Puddersukker-Pris (II), højeste Eksportpris (III), Magdeburg Raffinade (IV), London for Raasukker (V) og Københavns Notering for St. Croix.

IV. 25 Aars Handelshistorie.

19. Vi skal nu skitsemæssigt angive Handelens Historie siden Sukkerfaldet midt i Firserne. Idet vi følger Handelsberetningen, skal vi gøre opmærksom paa, at Børsen elsker de store Fluktuationer: et trægt Aar vil sige et roligt Aar, et godt Aar vil sige, at Sukkeret stiger i Spring; Spekulationen giver Aaret sin Farve.

1888 faar Karakteren af træg, i 1889 af livlig, fordi Rørsukkeret slaar fejl; Kolonialsukkeret stiger i Pris og tysk Roesukker, der i 1887—88 var faldet fra 25 til 20⅝ Mark pr. 100 Pd. og i 1889 var naaet ned til 16¾, steg helt op til 27⅛. Londoner Noteringen stiger i 1889 fra 14 sh. i Januar til 28 sh. i Juni. 1890 er stille, idet Priserne falder tilbage og Londoner Noteringen vakler mellem 11—14—12 sh. 1891 faar Prædikatet af roligt. D. d. S. F. ændrer ikke deres Pris fra Oktober 1890 til Oktober 1891, da Sukkerfabrikerne lader Sukkerlovens Toldnedsættelse komme Publikum tilgode med hele dens Beløb.

I 1892 drives Londoner Noteringen op til 14 sh. 9 d., i 1893 fortsættes Stigningen med over 50 pCt.

til den naar 19 sh. 3 d., men atter i December ender Prisen med 11 sh. 6 d.

D. d. S. F. følger ikke de voldsomme Svingninger og noterer mellem 16 og 19 Øre, uagtet Londoner Noteringen bevæger sig mellem 11½ og 19¼ sh.

1894 er det mærkelige Sukkeraar med det voldsomme Prisfald; Londoner Noteringen rutscher ned fra 12 sh. 6 d. til 8 sh. 6 d., et Fald af 33 pCt., en Pris, der er lavere end Kriseaaret 1884s Minimum (8 sh. 9 d.). Europa melder Overproduktion og Kolonierne rig Høst. 1895 har stedse vigende Priser; uagtet de lave Priser tilkalder et øget Konsum, neutraliseres dette af en øget Produktion.

1896 fortsætter Faldet og ender i et miserabelt Sukkermarked, hvor ingen tør gaa i Haussen og ingen tør købe mere end Dagens Forbrug. Da Frankrig i 1897 forhøjer Eksportpræmien, faar vi i Juli en Londonerpris af 8 sh. 3 d. og en Københavnspris af 13 Øre.

1898 har Forbruget i Europa indhentet de lave Priser, og da Kubakrigen begynder og standser Kubas Eksport, bliver Priserne stigende, men ikke saa meget som ventet, thi de mægtige europæiske Arealer giver et stort Udbud af europæisk Sukker. 1899 har vi den lille Lebaudy's Sukkerhausse i Paris, der driver Prisen op til 11 sh. 6 d., en Pris, der ikke kan holdes, da Haussen kun er en Boble. 1900 er Forbruget atter i Fremmarsch. Paa et Aar gaar det 8 pCt. frem — Sukkeret naar op i 12 sh. 9 d.

I 1901 tager Baissen fat. Kuba melder sig atter til Tjeneste, og en vild Konkurrence driver Prisen ned til 7 sh., ja til 6½ sh., og i 1902 faar vi den umulige Pris af 5 sh. 10½ d.; Prisen avancerer atter, da Brysseler-Konferencen synes at skulle føre til et Resultat.

20. Et Rygte om, at England vil opgive sin Krigsskat paa Sukker, spænder Interessen. 1903 holder sit Indtog med 8 sh. samtidig med, at Hamborg noterer 835 Pfg. pr. Ctr. Hvis ikke Kartel og Eksport-

præmie var afskaffet, vilde Hamborgprisen have været 2 Mark lavere, da Aaret havde et rigeligt Udbud; kun Eksportpræmiens Bortfald kan forklare den relativt taalelige Pris.

Med 1903 har vi et voksende Forbrug i de sukkereksporterende Hovedlande paa Grund af lavere Toldsatser. Prisen vokser da fra 8 sh. 4 d. i Januar til 14 sh. 6 d. i November. Prisstigningen er lige saa mærkelig som i 1889, hvor Prisen naaede 28 sh. (paa en Tid, hvor 14 sh. var Normalen); nu naaede den i Begyndelsen af 1905 16 sh. 4½ d., hvor 8 ellers var Normalen.

Hamborg slutter 1904 med 28¾ mod 16⁵/₆ i Begyndelsen af Aaret.

1905, hvor Jaluzot og Cronier drev Prisen op til det dobbelte af den nu opnaaede Normal, ender med en Nedslagtning af Prisen hen mod November til 8 à 9 sh.

En Stigning i 1904—05 var naturlig, fordi de tyske Karteller var opløste, den forcerede Eksport indskrænket og Forbruget øget paa en Tid, hvor Frankrig nedsatte sin Told med 58, Tyskland med 30 pCt.; men den naturlige Stigning forceredes af den franske Hausse.

1906 er roligt, lidt højere end Normalen. Aaret begynder med 8 sh. 2 d., oscillerer nu omkring 8, til det i Maj naar laveste Pris 7 sh. 10 d. Forbruget i 1905—06 viser sig at være 11 pCt. større end i 1904—05 og tvinger Prisen i Vejret; Aarets højeste Pris er 10 sh. 3 d., men slutter svagere med 8 sh. 9½ d.

Som Følge af Firmaet Lichts gunstige Overslag om god Høst ser man med Tvivl paa 1907. London noterede i Begyndelsen af dette Aar 8—7½ sh. Imidlertid standser Flodskibsfarten paa Elben i Februar, hvad der sætter Londonerprisen noget op; Prisen stiger til at oscillere omkring 10; i Slutningen af Aaret er den 9 sh. 10¼ d. — 1 sh. mere end i December 1906. I 1908 tegner det til, at Kubas Høst, der i 1907 var 1,427,000 Tons, vil gaa med til 1 Million. Amerika

melder sig derfor atter som Køber af tysk Roesukker; den 27. April naar Prisen op til 11 sh. 11¾ d. Java melder imidlertid god Høst, og i August noterer man Sukker atlevere i Oktober til 9 sh. 5 d. Aaret slutter imidlertid med 10 sh. 2 d. og gaar ud med en Beholdning af 3½ Mill. Tons.

I 1909 svigter Roehøsten, og Java melder om stille Udsigter; engelske Importører forcerer Indførslen i Tro paa en Genindførsel af Sukkertolden, medens Brasilianeren Santa Maria fra Paris leder en Hausse paa tre Børser og slaar en Baisse, der tvinges til at inddække sig til 14 sh., uagtet alt 11 sh. 7½ d. pr. August var en høj Pris. December ender med 12 sh. 4 d. 1909 gentog Brasilianeren Manøvren, men glemte, at Haussens Priser fik Folk til at forøge Arealet. Han var stærk nok til at forlænge Maj-Engagementerne til August, men maatte saa give tabt, mod Maj's højeste Pris gik Prisen 5 sh. tilbage.

1911 synes gunstig for en Baisse, der i de udlagte Roearealers Mængde forudser en Kæmpehøst; men Tørken ødelægger Høsten, Hamborgpris steg fra 9 til 18 Mark. Den Omstændighed, at Rusland truer med at bryde ud af Konventionen, saa vel som Rørhøstens voksende Betydning tvang dog Prisen tilbage. 1912 gav en vældig Høst, der drev Prisen med fra 16 sh. til 9 sh. 4 d., en Pris, der i 1913 joges yderligere ned, saaledes at Aaret endte med en Londonernotering af 8 sh. 11 d. To Kæmpehøste for Roerne, tilmed ledsaget af gode Rørhøste, var mere end Markedet kunde bære.

20. I faa Ord har vi fortalt først om det voldsomme Fald omkring 1884, der vænner os til et nyt Prisniveau af 15 sh. i Stedet for 20 à 22 sh. 1889 er det store Hausseaar med fordoblede Priser. 1894 markerer det store Prisfald, der skal gøre 9 sh. til en Normal. Pariserboblen af 1889 er svag og efterfølges i 1901—02 af det tredie store Fald, der skal gøre 8, ja 7 til Normalen, og hvor 5 sh. 10½ d. naas!

Brysseler Konventionen ledsages straks af lige saa

lave Priser, der imidlertid ikke faar Lov at manifestere sig, fordi de neutraliseres af Eksportpræmiens Ophævelse, saaledes at 8 atter naas som Normal.

1904—05 er det sidste mærkelige Sukkeraar med sin Fordobling af Prisen til over 16, en Pris, der dog ikke kan holdes, men synker ned til den nye Normal, 10 sh., hvorom Prisen nu oscillerer.

Brysseler Konventionens Følge er i en Sum: 3 sh.s Forhøjelsen paa Verdensmarkedet og en tilsvarende eller større Nedsættelse indenfor de lovbeskyttede Eksportlande.

Denne Normal synes at skulle holde sig, idet der ganske vist er meget store Udsving over Normal, men Prisen graviterer dog tilbage mod de 10 sh. og Aarene 1912—13 fører Prisen mere end 1 sh. under denne. Arealets Vækst og særlig bedre Driftsmetoder baade med Hensyn til Ager og Fabrik bringer Produktionen stærkt frem, ligesom Roearealet tiltager, men mest virker det maaske, at Røret atter er blevet Roens Ligemand. Var Krigen ikke kommen, vilde vi i 1914 have set et nyt og lavere Prisniveau under Dannelse.

V. Handelens Organisation.

21. Sukkerhandelens Varer er Raffinade (Topsukker, Tabletter) og Farinerne, der er et Mellemprodukt ved Raffinaden eller ogsaa direkte kan fremstilles af Fabrikerne. Farinerne kan være lyse som Melis. Mellem lyst Farin og Raffinade kan der være en Kamp; Priserne paa disse to Varer følges da ogsaa ad; mørkere Fariner, der i Danmark kun bruges i ringe Mon, har dog Betydning ved at holde Prisen paa lyst Farin i Skak, idet Forbruget, hvis lyst Farin bliver for dyrt, kan vende sig mod det mørke, oftest lavere beskattede Farin.

Til Danmark indføres skotsk Farin, argentinsk Suk-

ker, Topsukker og Tabletter fra Tyskland, Raasukker fra Tyskland og Kolonialsukker.

Sukkerhandelen er international. Hovedcentrene er for Roesukker Magdeburg, London, Paris, Kiew og Prag og for Rørsukker New York og London. Hamborg er det ældgamle Sukkermarked; i 1799 ankom der alene via England 116 Mill. Pund til en Værdi af 100 Mill. Rmk.; før Krisen i 1799 var Lageret saa stort, at Byen kunde sukkerføde Tyskland og Skandinavien i tre Aar. Den har bibeholdt sin Stilling som Verdens Oplagsplads.

Da Sukker er en stabil Artikel og en — til en given Polarisationsgrad — ensartet Verdensvare, er Varen egnet for Terminshandel. For saa vidt denne Terminshandel er en i stor Stil anlagt, af Nødvendigheden paatvungen Forsikringsanstalt, der til enhver Tid muliggør Dækning og Operationer i alle Retninger (d. v. s. Køb og Salg til Dækning af en paatvungen Risiko for Prissvingninger) — saa er denne bankmæssige i vedtagne Former foregaaende Leveringsforretning ganske ligefrem, og faktisk mere ved Sukker end ved Korn, hvorSpekulanterne i langt højere Grad manipulerer Markedet, og hvor som i Danmark den egentlige Korn-Købmand er trængt bort fra at bruge Terminsassurancen. Alene Londons Terminsomsætning andrager 25 Mill. Sække Sukker, de to største tyske Terminsmarkeder næsten lige saa meget.

22. Dagbladet „Børsen" s Sukkertelegram i Januar 1909. Som f. Eks.:

London, 30. Jan. Kl. 11,04. Roesukker, Basis 88 pCt. roligt. Sælgere til	
Januar	— sh. — d.
Maj	10 sh. 4 d.
August	10 sh. 6 d.
Oktbr.—Decb. ..	9 sh. 8¾ d.
Tates Cubes	18 sh. 6 d.

London, 29. Jan. Kl. 11,11. Roesukker, Basis 88 pCt. støt. Sælgere til	
Januar	— sh. — d.
Maj	10 sh. 4½ d.
August	10 sh. 6¼ d.
Oktb.—Decb. ...	9 sh. 9 d.
Tates cubes	18 sh. 6 d.

Magdeburg, 30. Jan. Kl. 12,25.

Raffinade i Toppe stille, Mk. 20,15.

Roesukker, Basis 88 pCt. roligt.

Januar	20,40
Maj	20,70
August	21,05
Oktbr.—Decbr.	19,50

Magdeburg, 27. Jan. Kl. 12,15.

Raffinade i Toppe roligt, Mrk. 20,15.

Roesukker, Basis 88 pCt. støt.

Januar	20,45
Maj	20,80
August	21,10
Oktb.—Decb.	19,55

Hamborg den 30. Januar. Roesukker I Produkt, Basis 88 pCt. Rendement.

Ny Usance frit ombord Hamborg.

	Kl. 9,45	Kl. 2,15	Kl. 5,30	f. K.
pr. Januar	20,40	—	—	20,50
pr. Marts	20,45	20,45	—	20,55
pr. Maj	20,70	20,70	—	20,80
pr. August	21,05	21,05	—	21,10

Tendens: Kl. 2,15 rolig, Kl. 5,30 rolig.

Paris, den 30. Januar.

Raasukker 88 pCt. loco	$27\frac{1}{4}$
Hvidt Sukker Nr. 3 pr. Januar	$30\frac{1}{8}$
Hvidt Sukker pr. Marts—Juni	$30\frac{5}{8}$

Tendens: støt.

London, den 30. Januar Kl. 11,30

	Dagskurs	Forr. Kurs
Januar	10 sh. $0\frac{3}{4}$ d.	10 sh. $1\frac{1}{2}$ d.
Marts	10 sh. $2\frac{1}{4}$ d.	10 sh. $2\frac{3}{4}$ d.
Maj	10 sh. $3\frac{3}{4}$ d.	10 sh. 4 d.
August	10 sh. $5\frac{3}{4}$ d.	10 sh. 6 d.

Tendens rolig.

Tysk Roesukker pr. Januar 10 sh. $\frac{3}{4}$ d.

Tendens rolig.

New York, 30. Januar.

	Dagspris	Forr. Kurs
Muscovado	3,14	3,17
Centrifugal	3,64	3,67
Raffin. Nr. I	4,45	4,45

Paa Hamborgs Børs noteredes altsaa den 30. Januar Normalsukkeret til 20 Mark 40 Pfg. pr. 100 kg at levere straks; skal det leveres senere, bliver Prisen højere, fordi Sukkeret, leveret til en senere Maaned, bør staa saa meget højere end Sukker leveret straks, som Udgifterne ved Lagring og Rentetab overstiger Dagsprisen; vi ser da ogsaa, at Varen at levere i Maj koster 20 Mark 70 Pfg. og pr. August 21 Mk. 5 Pfg. Venter man, at Forholdene i August vil ligne de øjeblikkelige, vil Forskellen mellem pr. Januar og pr. August (65 Pfg.) dække Rentetab og Lagringsudgifter; nu synes disse Udgifter at være noget større end 65 Pfg., man maa altsaa antage, at man i Bedømmelsen af det faktiske August-Marked venter et relativt stort Udbud eller ringere Efterspørgsel, idet Prisen paa en fjernere Termin bliver beregnet ikke blot efter Salgsprisen for straks, men ogsaa efter en Gisning om Markedets Tilstand til den Tid. Der vil oftest indtil den Tid være Report paa Terminen (d. v. s. den senere Terminspris er højere end en tidligeres); hvis Reporten paa de forskellige Terminer ikke svarer til Lagringsudgifter og Renter, træder Arbitragøren til ved at købe pr. straks og derved hæve Nutids- og sænke Fremtidsprisen, fordi Lagringsudgifterne og Renterne løber paa. Derimod vil man se, at der er Deport paa Oktober (en senere Terminspris er lavere end en tidligere Termins), fordi September er den sidste Maaned, hvor der kun er Resten af den foregaaende Høst paa Markedet (og altsaa relativ Sjældenhed), medens Fabrikerne i Oktober begynder den nye Kampagne og dermed lader den nye Høst strømme ud paa Markedet. I Aarets første Kvartal vil der næsten altid være Deport paa Oktober; i det tredie Kvartal kan der være Report paa Oktober, thi da kan man tage et Skøn over Høstens Udsigter, Forbrugets Styrke i Sommerens Løb og Efterretningerne fra Kolonierne. I September vil de synlige Verdensforraad af Sukkeret være paa

et Minimum (ca. 1½ Mill. Tons), i Januar paa et Maksimum varierende fra 6—9 Mill.

I vort Børstelegram har vi ogsaa Londons og Paris' Notering; Londons Notering pr. Maj er 10 sh. 4 d. pr. Cwt., Magdeburgs 20 Mark 70 Pfg. pr. 100 kg; i Fald Londons Notering pr. Maj synes højere end den tyske pr. samme Termin (hvad man kun kan afgøre ved at kende Vekselkursen), køber „Arbitragøren" i Hamborg eller Magdeburg pr. Maj og sælger i London pr. Maj, indtil Forskellen er udlignet. Endelig kan Abitragen træde til, hvis f. Eks. Forskellen mellem Raffinade og Roesukker er større end Raffineringsudgifterne, eller Forskellen imellem de forskellige Arter af Sukker synes unormal.

23. En Raasukkerfabrik (1ste Operation) slutter Kontrakt med Dyrkerne i Februar uden at kende den virkelige Oktoberpris paa Sukker og kan altsaa risikere ikke at faa den Pris for det i Aarets sidste Kvartal producerede Sukker, som svarer til den Pris, Fabriken har givet Dyrkerne pr. Centner Roer. Fabriken dækker da sin Risiko ved samtidig med, at den slutter Roekontrakten i Februar, hvor Oktober Terminspris f. Eks. er 9 sh., at sælge en til dens Produktion svarende Sukkermængde til 9 sh. pr. Oktober (2. Operation). Oktober oprinder med en faktisk Pris pr. straks af 11 sh.; Fabriken kan nu inddække sin Salgsforpligtelse ved (3die Operation) at købe en Dagsvare til 11 sh. og dermed opfylde den i Februar paatagne Pligt til at levere Sukker til en Pris af 9 sh.; paa dette Terminssalg og Dæknings-køb taber Fabriken altsaa 2 sh. som indvindes ved at (4de Operation) den kan sælge sin Produktion, som er 2 sh. mere værd end forudsat i Februar, da Roekontrakten blev afsluttet. Havde Oktobers faktiske Pris nu ikke været 11, men 8 sh., da vilde Fabriken paa sin Produktion have tabt 1 sh. pr. Centner, men til Gengæld vundet 1 sh. paa sit Terminsparti, idet den jo i Februar havde sikret sig Ret til at levere Sukker i Oktober til 9 sh., en Pligt, den kan opfylde ved i Oktober at

købe effektivt Sukker til Dagsprisen 8 sh. Fabriken har altsaa ved sin Terminsforretning bortelimineret Konjunktur-Risikoen mod at betale Mæglerkourtagerne, som altsaa indgaar som et Led i Fabrikens Driftsudgifter og for saa vidt væltes over paa den faktiske Sukkerpris, Forbrugeren betaler. Man vil se, at Handelen opløser sig i 4 Operationer, to i virkelig Vare, to i Terminsvare. Fabriken kan ogsaa sikre sig, hvis den f. Eks. i April paa Levering til Raffinaderierne sælger det Raasukker, som Fabriken efterhaanden producerer fra Oktober til December, hvilket sker i Fald Raffinaderierne enten vil sikre sig vedkommende Fabriks Produkt eller synes godt om den i April noterede Pris for Oktober-Leverancerne; Fabriken sikrer sig da mod Konjunkturtab ved at foretage den modsatte Operation og altsaa samtidig købe et til den solgte Sukkermængde svarende Kvantum pr. Oktober Termin.

Paa samme Maade som Fabriken kan dække sig overfor sine Roedyrkere ved at sælge paa Termin og overfor Raffinaderiet ved at købe til Termin, kan Raffinaderiet sikre sig ved at sælge paa Termin, naar den har afsluttet Leveringskontrakt med Fabriken — eller ved at købe paa Termin, naar den har forpligtet sig til en given Pris senere at levere Raffinade til sine Kunder, Grossisterne.

Raffinadøren vil, naar han ønsker et særlig for sit Raffinaderi egnet Raamateriale, f. Eks. af et højere Rendement end 88 pCt., enten slutte med en Fabrik, der kan levere den særlige Vare, eller opkøbe denne i flere Partier, efterhaanden som den fremkommer paa Markedet, i sidste Fald kender Raffinaderiet ikke i Forvejen sine Raavarepriser og dækker sig i Tide ved at købe Raasukker 88 pr. Termin. Spekulationselementet er dog ikke helt udelukket, idet den Købmand eller Fabrikant, der kender sin Vares Produktions- og Prisforhold, kan bedømme Markedets Fremtids-Tilstand saaledes, at Sandsynligheden er paa hans

Side og udsætte en af de 4 Operationer, hvori Terminshandelen opløser sig (hvad D. d. S. F. ofte gør).

24. Denne Risiko, han løber ved ikke straks at købe sin Dækning paa Termin, naar han sælger en effektiv Vare paa Levering, eller ved at inddække sig, forinden Terminsmaaneden oprinder, falder ind under den legitime Spekulation, fordi Hasardelementet er reduceret gennem hans Viden.

Derimod maa det betragtes som en farlig Spekulation, hvis man har solgt pr. August Termin, at vente med at inddække sig til det yderste Øjeblik, idet man risikerer at staa overfor den Kalamitet at maatte levere den effektive Vare uden at være i Stand til at kunne faa den paa skikkelige Vilkaar; en Gruppe Finansmænd kan jo i denne Maaned, hvor Forraadene er ringe, lave en „corner", d. v. s. opkøbe de værende Salgskontrakter og samtidig lægge Beslag paa den effektive Vare og kan da sætte en meget høj Pris derpaa, samtidig med at Gruppen kræver Salgskontrakterne opfyldte. De, der har solgt paa August — eller September — Termin, maa da udløse sig paa de Betingelser, Haussen sætter.

VI. Kartel og Trust.

25. Sukkerproduktionen staar under Stordriftens Tegn; Fabrikernes Antal aftager, deres Kapacitet vokser; baade af tekniske og handelspolitiske Grunde er da Sukkerproduktionen organiseret, hvad der er muligt for saa vidt den faktiske Beskyttelsestold danner en naturlig Vold om Kartelgebetet. Sukkerkartellet trives særligt i toldbeskyttede Lande. Vi har her Udviklingen fra Ententen, den forbigaaende, simple Aftale om at holde en bestemt Pris for Varen indenfor Toldgrænsen til den varende Overenskomst om Pris og Former for Samvirke („pool"). Derefter udvides „pool"en til en Karteloverenskomst, hvor Driftsherren afgiver en Del af sin Raaderet, idet Produktionens Mængde „kontingenteres" over de enkelte

Fabriker, naar man da ikke nøjes med at bestemme den til indenlandsk Forbrug nødvendige Mængde og fordele denne mellem Fabrikerne, saaledes at de har Ret til at producere, hvad de kan, men er forpligtede til enten at sælge den overskydende Produktion direkte til Udlandet eller til et af de kartellerende Fabriker drevet Fælleskontor, der selv besørger Eksporten. Her er den fra Tyskland kendte Syndikat-Dannelse, hvor Syndikatet i sit Fælleskontor betaler en Pris, der svarer til Produktionsomkostningerne og sælger det til Udlandet, om fornødent under Produktionsomkostningerne; Tabet herved, Forskellen mellem,hvad Fælleskontoret giver Fabrikerne og hvad det modtager selv, paaligner det de enkelte Fabriker som en Afgift i Forhold til deres samlede Produktion. Der kan ogsaa være et Fælleskontor for Salget til Indlandet, i saa Fald afholdes Tabet ved Eksporten forlods af Gevinsten ved Salget til Indlandet; det overskydende fordeles da som Bonus. Aftaler sikres ved Bøder for hver Tons, hvormed en Fabrik overskrider sit Kontingent. Fabrikerne skal selvfølgelig i Indlandet holde fuld Pris, udnytte Toldbeskyttelsen. Kartellet bestemmer selv Indlandsprisen og maa modtage Eksportprisen fra Verdensmarkedet; men denne er bestemt af Tilførslerne, og da europæisk karteleksporteret Sukker er en stor Del af Tilførslen, paavirker Kartellet Markedsprisen imod sin egen Interesse. Foruden denne Præmie, der saaledes betales til det Sukker, der faktisk udføres under sine Produktionsomkostninger, har Staterne selv, snart direkte og snart indirekte givet en Eksportpræmie.

Foruden at vende sig mod Forbrugerne har Sukkerkartellet ogsaa vendt sig mod sine Raastofleverandører f. Eks. i Sverige og sine Forhandlere, det har fastsat Grossistens, Mæglerens og Mellemhandlerens Avance, det har paavirket Arbejdslønnen og Arbejdsbetingelserne og til Tider været imod Organisation blandt Sukkerarbejderne.

Nogle Karteller har oprettet Fællesindkøbsforeninger, andre har reguleret Produktionen ved at bestemme, hvor meget Roeareal enhver Fabrik maa have, samt i hvilken Rayon Fabriken maa sælge og købe; ofte har Kartellet vendt sig mod Dyrkerne, fastsat Roeprisen og hvilken Roeart der skal dyrkes, ja selv grebet ind i Landmandens Drift. Hels prisgivet er Dyrkeren dog ikke, fordi han jo ikke behøver at dyrke Sukkerroer.

26. Kartellet vil for saa vidt være en Beskyttelse for de mindre og daarligere Fabriker; for at indskrænke Produktionsomkostninger og fordele Fremstillingen af de enkelte Sukkerarter paa de dertil egnede Fabriker maa den enkelte Fabrik opgive sin økonomiske Selvstændighed, og den paa Tid indgaaede Karteloverenskomst mellem selvstændige Ligemænd afløses af en Trust, hvor et Finansselskab har Aktiemajoritet i alle de Selskaber, der skal samarbejde, og hvor Fabrikerne altsaa taber deres økonomiske Selvstændighed. Det sidste Skridt er Fusionen, hvor de ogsaa taber deres juridiske Selvstændighed.

Trusten og Fusionen dannes først mellem de større Fabriker, der gennem Konkurrencekamp svækker de mindre Fabriker og derefter opkøber dem. Trusten og Fusionen lukker de daarlig indrettede Fabriker, koncentrerer Produktionen, indskrænker de Handelsrejsendes Tal og simplificerer Produktionen. Den opnaaede Fordel for Samfundet afsvækkes ved Overkapitaliseringen; dog maa det indrømmes, at Sukkertrusterne overkapitaliserer mindre voldsomt end andre Industrier; den danske Fusion er i al Fald indtil 1909 snarere underkapialiseret. Den svenske Fusion producerer ikke saa meget som den danske; endda har den, ved at kapitalisere sin urimelige Toldbeskyttelse, naaet en nominel Kapital af — 135 Mill. Kr.!!

Fusionen har vi i Danmark og Sverige, Trusten i De forenede Stater, et af Staten indrettet Kartel i Rusland, et frivilligt Kartel indtil 1903 i Tyskland, Østrig, Frankrig og Belgien, den simple Aftale har

vi nu næsten overalt, ligesom den var Kartellets Forgængere; dog er der ofte Kamp mellem de tyske Raffinadører.

Kartellet følger Linien: størst Nettooverskud, derfor beskæftiger den sig først med Indlandsprisen for at holde denne oppe paa Verdensprisen, tillagt Tolden; Prisen er imidlertid en Funktion af omsat Mængde og Produktionsomkostningerne af produceret Mængde; men heri ligger det dialektiske Element. Den lave Produktionsomkostning kan kun naas ved en Maksimumsproduktion, en høj Pris kun ved et Minimumssalg. For at løse denne Modsigelse kan Sukkerkartellet kun i ringe Omfang indskrænke Produktionen, derimod kan Kartellet, uden at ændre Produktionens Mængde, dele denne i to Dele, hvoraf saa meget forbeholdes det indenlandske Forbrug, som kan sælges til en Pris, der kun begrænses af Toldens Højde, medens Resten sendes udenfor Toldgrænsen til hvilken som helst Pris (Dumping), en Politik som Trusten fortsætter. Tyske Sukkerfabriker solgte i 1901 Topsukker i Schweitz for 23¾ Mark og samtidig i Tyskland for 38½ Mark. I 1901 har vi en tysk indenlandsk Sukkerpris af over 56 Pfg. og samtidig en Eksportpris paa Raasukker af 15 Pfg.; Indlandsprisens 56 Pfg. bestod da af 15 Pfg. Markedspris, 20 Pfg. Afgift og 21 Pfg. Karteloverpris; selv om man for det indenlandske Sukker maa gøre et Fradrag for Forskellen i Udgiften ved at fremstille Konsumsukker i Stedet for Raasukker, bliver alligevel Indlandsprisen 100 pCt. over Eksportprisen. I 1902 var den franske Indlandspris 94 Ctm., Eksportprisen 22 Ctm. Indlandsprisen er for Raffinade, Eksportprisen for Raasukker.

Naar Sukkerprisen i England er en Trediedel af, hvad den er i Tyskland, er det intet Under, at England har faaet sig en stor Industri i de Fabrikater, hvori Sukker er indgaaet som en vigtig Raavare: Chokolade, Konfiture, Konserves, sødede Frugter, Marmelade, Cakes o. s. v. Efter at det tyske Kartel

ved Brysseler Konventionens Ikrafttræden er sprængt og Kartelpræmien til Eksporten er bortfalden, har den tyske Sødevareindustri faaet et nyt Opsving.

27. Historisk er Raffinaderikartellet det ældste, rettet imod Raasukkerfabrikerne; den Omstændighed, at disse kunde fremstille et lyst Konsumsukker, gjorde dog, at Raffinaderierne efterhaanden maatte slutte Overenskomst med Fabrikerne, der paa mange Steder for at beskytte sig mod Raffinaderierne havde sluttet et Kartel imellem sig. Naar Raffinaderikartellerne var de stærkeste og de oprindelige, var Aarsagen den, at Raffinaderibeskyttelsen altid har været langt større end Raasukkeret; hvor der er Kartel, ser vi nu, at lyst Konsumsukker i Pris bestemmes af Raffinadens og ikke af det nærmere beslægtede Raasukkers Pris.

Vi har da ved Roesukkeret Udviklingen fra den spirende „entente", „pool"en, Kartellet, Trusten til Fusionen: Overenskomsten kan gaa ud paa at begrænse Udbudet, begrænse Markedet, bestemme Indlands- og Udlandspris, have fælles Indkøb og fælles Udsalg, at fordele Produktionen paa Fabrikerne, baade i Mængde og i Art, bestemme sine Leverandørers Pris, Grossistavance og Arbejdsløn; Kartellet kan være mellem Raffinadører imod Raasukkerfabrikerne mellem disse mod hine og mellem de tvende Led i Produktionen. Trusten kan iøvrigt ligesom Kartellet være en Organisation paa langs, d. v. s. mellem Producenter paa samme Trin paa Produktionsstigen og paa tværs mellem Raffinaderi og Fabriker. Efter 1903 har Trusterne tabt deres Magtstilling.

28. Som Tyskland giver os typiske Eksempler paa Syndikatdannelse, afgiver United States et Eksempel paa en Trust og Fusion: Fra 1884—86 er der Forstaaelse (pool) mellem en Række Raffinaderier, men i 1887 giver de enkelte Raffinaderier deres Aktier til en „voting trust" som „trustee", ligesom Whiskytrusten dannedes ved at Fabrikerne overlod Aktionærernes Stemmeret til 9 Herrer „trustees"

(Formyndere); da New Yorks Appelret giver Decision mod „voting trusten“s Lovlighed, sker der i 1891 en egentlig Fusion, idet Sukkertrusten udløser de enkelte Selskabers Aktionærer med Trustaktier; man gik altsaa ikke den Vej, som ved „Standard Oil“, at samle Flertallet i alle Selskaber paa enkelte Mænds Hænder.

Sukkertrusten nedlagde en Række Raffinaderier, afskaffede Rejsende, fordelte de forskellige Sukkersorter paa de forskellige Etablissementer og holdt alle Raffinaderierne i fuld Drift undtagen et i New York, hvis Produktion indskrænkedes eller udvidedes efter det nødvendige Behov.

Trusten har dog ikke været uden Konkurrence; fra 1890—93 oprettedes konkurrerende Raffinaderier og i 1899 byggede Arbuckle Brothers, de store Kaffesorterere, nogle Raffinaderier; efter nogen Kamp fandt Trusten sin Regning i at opkøbe de konkurrerende Foretagender.

Trusten har drevet det til at raffinere med en Margin af 1 Cent pr. kg; fra 1884—86, 1888—90, 1892—99 og efter 1900, hvor der var Forstaaelse mellem Trusten og de faa udenfor staaende Raffinadører, var Forskellen i Pris mellem Raasukker og Raffinade 2¼ à 3 Cents; 1886—87, 1890—92 og 1889—1900 (Kampen med Arbuckle Brothers) var Konkurrencen stærk, og Forskellen gik ned til 1 à 1½ Cent, hvad der gav de svage Fabriker Tab. Næppe var Kampen med Arbuckle Brothers sluttet, før Raffinadeprisen atter steg til sin vanlige Højde; Forbrugernes Tab ved Kartellet var da mindst 3 Øre pr. Pund.

Den amerikanske Trust var med sine 50 Mill. Dollars Kapital overkapitaliseret, om end ikke saa meget som de andre Truster; den gav ikke destomindre 7 pCt. til Præference- og 10 pCt. til Stamaktierne; den trykker Raavarens Pris, men ejer iøvrigt Aktier i Raasukkerfabrikerne; den er almægtig i Sukkeropkøbet fra Kuba, Porto Rico og delvis Hawaij, hvis Sukker dog for en stor Del gik til en Raffinadetrust i

Vesten (tidligere „Spreckels"), der overlod Østen til „Sugar Refining Co." og selv forbeholdt sig Vesten.

Dens Arbejdere er uorganiserede Polakker og Bøhmere; Grossisterne er at betragte som Fabrikens Agenter, der betaler paa 30 Dage med 1 pCt. Rabat og et Kommissionsgebyr af $\frac{3}{8}$ Cent pr. kg (knapt $\frac{3}{4}$ Øre pr. Pund). Trustkommissionen af 1900 gav i sine „evidences and minutes" glimrende Oplysninger om Sukkertrustens Politik: Den giver Bidrag baade til Demokraternes og Republikanernes Valgfond; interessant er Afhøringen af Mr. Havemeyer, der kort erklærede: „Jeg bryder mig ikke 2 Cents om Etik, det er købmandsmæssigt fair at faa alt det af en Kunde, man kan presse ud af ham." Sukkerkartellerne har over hele Verden gjort den amerikanske Trustmagnats Ord til sine.

Naar Sukkerhøsten i U. S. har været saa mægtig, skyldes det den store Beskyttelse, Staterne yder Raffinadørerne. 1861 var Tolden 6 Cts., senere 4 Cts. pr. kg Sukker (raffineret); ofte var Raasukker toldfrit, i alt Fald var de Steder, hvorfra U. S. drager sine Raavarer Hawaji, Kubo, Porto Rico og Philipinerne. Toldloven af 1913 satte Sukker paa den frie Liste (fra 1916).

VII. Dansk Produktion.

29. Indtil 1873 var dansk Sukkerindustri ene Raffineringsvirksomhed, hvis Historie er knyttet til St. Croix og de store Handelskompagnier. De første danske Raffinaderier omtales 1610, da tvende Udlændinge fik Bevilling til at raffinere, 6 Aars Fritagelse for Told af Kolonisukker og Fritagelse for Næringsafgift (Licens). 35 Aar efter oprettedes i „Fønix"s Bygning et Raffinaderi, der fik Eneret, Toldfrihed for Raasukker og en prohibitiv Beskyttelse mod udenlandsk Raffinade.

Vestindisk Guinesisk Co. fik 1734 Eneret paa at raffinere i Danmark; mod at Kompagniet lover altid

at holde Sukkeroplag i København, forbødes Indførsel af raffineret Sukker. Andre Byer fik dog efterhaanden Privilegier paa at drive Raffinaderi. 1754 overtager Staten Raffinaderiet i København, som dog atter sælges til Schimmelmann, hvorefter Raffinaderivirksomheden gives helt fri. Dog beholdt København Ret til at sælge i Byens Opland. 1766 var der 15, ja 1780 20 Raffinaderier i København, der raffinerede op mod 15 Mill. Pund Sukker, en Virksomhed, der kun muliggjordes ved en stor Eksport af Raffinade til Østersøhavne. I Slutningen af Seklet fulgte vor Raffinaderivirksomhed vor Storhandels Skæbne — blomstrende som den, naar Europa saa et neutralt Danmark midt i Krigen, og stagnerende, naar Janustemplet var lukket — i Blomst 1776—83, 1792—98 og 1802—06, i Stagnation og Krise 1783—91, 1798—1802 og 1807—14; af Udførsel fra København var f. Eks. i 1782 85 pCt. Sukker (ca. 3 Mill. Dobbelcentner!)

Af det fra St. Croix indførte Sukker (ca. 20 Mill. Pund) genudførtes Hælvten. Først i 20erne genoplives Raffinadevirksomheden, men vi havde tabt vor store Transithandel. I 1837 var der i København 11 Raffinaderier, der producerede knapt 5 Mill. Pund. 1860 var Produktionen steget til 15 Mill, men nu kun til eget Behov; 1880 til ca. 30 Millioner Pund. I 40erne begyndte Tutein (Fønix), Westermann (Helsingørsgade) og Fabricius (Larsbjørnstræde) at koge Sukkeret i Damp i Vacuumspander, et Fremskridt, der lod dem knuse alle de andre Raffinaderier. Senere solgte de to førstnævnte deres Raffinaderi til „De københavnske Skibsredere", der i 1872 atter solgte dem til Akts. De danske Sukkerfabriker (D. d. S. F.).

Indtil 1872 var Raamaterialet Kolonisukker; oprindelig var St. Croix Eneleverandør, senere tillodes det København mod Ekstratold ogsaa at indføre andet Kolonisukker. St. Croix var oprindelig forpligtet til kun at eksportere til København, men fik se-

nere Lov mod en forhøjet Eksporttold at føre Sukkeret til Amerika.

D. d. S. F. nedlagde Fønix, men holdt Helsingørsgade og Lynby i Drift; udenfor stod kun Larsbjørnstræde-Raffinaderiet, som først i 1909 kørte træt og solgtes til Sukkerfabrikerne. Larsbjørnstræde havde haabet paa i St. Croix-Sukkeret at faa et Raaemne, men Fælleskogeriet var i Kartel med D. d. S. F., der raadede over Eksporten og selv indførte den lille Del af St. Croix Produktet, der ikke gik til U. S. A.

Et andet Konkurrence-Raffinaderi, der indførte sine Raavarer fra Tyskland, var det fra Kartoffelmelsfabrik til Raffinaderi omdannede Anlæg i Holstebro. Helsingørsgade nedbrændte, Larsbjørnstræde blev lukket, og begge Raffinaderiernes Produktion overflyttede til den nye „Fønix", der i 1913 aabnedes paa Appelbys Plads, saaledes at D. d. S. F. altsaa nu kun har to Raffinaderier i Drift.

Ogsaa Holstebro-Raffinaderiet brændte, og i Stedet for anlagdes i Valby nyt Raffinaderi, som stod u d e n f o r D. d. S. F. og fik sit Raaemne fra den af Lawaetz startede uafhængige Sukkerfabrik i Vestsjælland, der ejede 125,000 Kr. af dens 600,000 Kr. store Aktiekapital.

30. 1812 gjorde man paa Lolland et mislykket Forsøg paa Roekultur; først i 1872 stiftes de danske Sukkerfabriker paa Basis af Raffinaderierne Fønix og Helsingørsgade. I 1874 aabnede Selskabet Odense Roesukkerfabrik.

Samtidig med at Akts. „Lolland", hvortil N. C. Frederiksens Navn er knyttet, aabnedes, startedes „Højbygaard", som, da Akts. „Lolland" i 1877 gik fallit, overtoges af D. d. S. F. Ligeledes anlagdes en Fabrik i Nakskov (aabnet 1882), hvortil i 1884 kom Fabrikerne i Stege og Assens. 1897 oprettedes Fabriken Maribo, som leverede Raavare til Lyngby Raffinaderi og som sammen med dette i 1898 overtoges

af D. d. S. F., som herved havde en faktisk Monopolstilling.

Det i 1900 i Randers købte Raffinaderi nedlagdes. I 1910 aabnedes Sakskøbing-Anlægget, og Selskabet ejer nu 7 Fabriker, to Raffinaderier og en Række Saftstationer. Anlægene er i de senere Aar fornyede og forbedredes.

1884 oprettede den Thesdorph'ske Familie Andelsfabriken Nykøbing, der er uafhængig, men i Kartel med D. d. S. F., som afkøber den den Del af Produktionen, Andelsfabriken ikke sælger til Udlandet.

D. d. S. F.s mægtige Dividende lokkede snart andre; blandt mange Planer virkeliggøres kun en, den af Hr. Lawaetz delvis med fremmed Kapital oprettede „Vestsjælland", som ganske vist i sit første Aar ramtes af nogle Uheld, men hvis Anlæg ikke kan siges at være uforsvarlig. Paa den anden Side har Anlægget af Sakskøbingfabriken, Udvidelsen af Selskabets gamle Fabriker og af Nykøbingfabriken sammen med „Vestsjælland"s Start ført til, at Fabrikerne fra kun at dække to Trediedele af det danske Sukkerbehov, nu har faaet en Trediedel af sin Produktion som et Overskud, Danmark ikke kan aftage og som skal udføres. D. d. S. F., der i en Aarrække ikke vilde udvide og i Ly af en velvillig Toldlov med Profit kunde sælge hele sin Produktion, har nu maattet opgive denne Politik og er hermed i højere Grad bleven prisgiven Verdensmarkedets Tilfældigheder.

31. Sukkerindustrien beskæftiger over 2000 Arbejdere. Baade Fabriker og Raffinaderier arbejder i kontinuerlig Drift i to Hold, skønt bl. a. D. d. S. F.s finansielle Sukces vilde have tilladt den at indføre Treholdsdriften. 9 à 12,000 polske Vandrearbejdere, hvoraf en Sjettedel Mænd, kommer aarlig til Landet, heraf de 90 pCt. til Øerne og Hælvten til Lolland-Falster. Tallet paa Polakker er fordoblet i 10 Aar. Deres Løn er ikke høj, 150 Øre for Mænd og 115 Øre for Kvinder og Drenge + et Naturaliedeputat,

værd ca. 1 Kr. ugentlig. Paa Akkord tjener de en halv Gange mere, Arbejdstiden er 14 Timer ÷ 2 Timers Maaltid.

32. Om Arealet fortæller nedenstaaende Tabel:

	Areal Td. Ld.	Roemængde Centner	Høst pr. Td.Ld. Centner
1873	680	165,000	211
1878	1,200	372,000	310
1885	12,500	3,550,000	288
1890	12,950	4,097,000	316
1895	20,660	7,517,000	363
1900	23,820	7,965,000	334
1905	27,850	10,266,000	374
1908	28,000	—	—
1913	55,500	19,000,000	340

Arealet er stadig øget, indtil 1897 i ret hurtigt Tempo, siden da har D. d. S. F. holdt igen; man ønskede en Trediedel af Landets Forbrug som en Margen, der skulde dækkes af Udlandet, idet man vilde være sikker paa selv i de bedste Høstaar at være Herre over Hjemmemarkedet. Vor Toldlovgivning indbød heller ikke til forceret Udvidelse, idet det stadig er Raffineringen, der er beskyttet; i 1873 saa Statsmagten endog med Mistillid til Fabrikerne og indførte en Afgift, der lige til 1877 gav „negativ Beskyttelse", fordi den var sat næsten lige saa høj som Tolden, uagtet Roesukkerets Rendement i 70erne var mindre end Rørsukkerets; i 1877 nedsattes dog den indenlandske Afgift paa Raasukkeret, saaledes at den blev ca. 10 pCt. mindre end Tolden.

Først den forbedrede Teknik skabte en faktisk og særdeles mægtig og varende Beskyttelse for den Art Raasukker, der lige gaar ud i Forbruget uden at behøve at raffineres. Efter 1908 har D. d. S. F. imidlertid opgivet Afholdspolitiken. Siden 1908 er Danmark bleven Eksportør, Arealet og Roemængden er fordoblet i mindre end 10 Aar.

Sukkerarealet findes paa Øerne; paa de 1000 ha, der nu findes i Jylland, avles Sukkerroen kun til Foderbrug, over tre Femtedele af Arealet er paa Lolland-Falster. Væksten udenfor Jylland ses af nedenstaaende Tabel (1 ha = $1^4/_5$ Td. Land):

	1896	1907	1912
Sjælland	1772	2407	6531
Lolland-Falster .	7062	10659	19935
Fyn	3779	2480	4947
	12613	15546	31413

Væksten har fra 1896—1907 været 3300, fra 1907—12 16000 ha.

Paa Øerne dyrkedes Roer paa 11,000 Ejendomme med ca. 240,000 ha. Tilliggende. En Syvendedel af Arealet anvendes til Roer, som først og fremmest hører til paa Godserne; paa Lolland-Falster dyrkes Roer paa en Fjerdedel af Husejendommene, paa tre Fjerdedele af Gaardene, men paa alle Godser; af de 11,000 nævnte Ejendomme har de 100 største en Sjettedel af Roearealet.

Der avles ca. 16,000 kg (ca. 320 Ctr.) pr. Tønde Land, varierende fra Sted til Sted og fra Aar til Aar. I 1902 var vi nede paa 232 Ctr., i 1897 og 1905 paa ca. 370 Ctr. Indenfor Landsdelene varierer det endnu mere: i 1906 f. Eks. fra 230 til 340 Ctr. pr. Tønde Land, i 1903 fra 300 til 400 Ctr. Paa et Areal af 30,000 Tønder Land avledes i 1908 ca. 400,000 Tons Roer. Faa Aar senere paa et Areal af 55,000 Tdr. Land. 950,000 Tons Roer.

Sukkerproduktionens Vækst er end mere rivende end Arealets og Roemængdens. I 1880 3000 Tons, 4 Aar senere 12,000, i 1891 24,000, saa 48,000 (i 1897), en Nedgang i Kriseaarene (f. Eks. 39,000 Tons Sukker i 1902), og 1907 er vi naaet til 52,000 Tons, i 1910 100,000 og i 1913 141,000 Tons, ja i 1914 til over 150,000 Tons. Det er ikke langt fra, at Produktionen af Sukker er fra 1892 til 1907 tripleret, endda Arealet kun er fordoblet; samme Triplering af

Produktion og Fordobling af Areal gentages fra 1907—14. Dette har sin Grund i, at Arealet giver større Høst og at man af Roen udbringer mere Sukker (nu 16½ pCt.), hvilket skyldes Fabrikteknikens stadige Forbedring; i 1885 bearbejdedes 2500 Tons pr. Dag, nu det dobbelte! Hver Fabrik bearbejder i Gennemsnit 100,000 Tons Roer i sin Aarskampagne, der varer ca. 100 Dage. Vi producerer altaa i 1913 142 Mill. kg mod i 1907 52 Mill. kg, men da importerede vi ogsaa 24 Mill. kg fremmed Raasukker, væsentlig til D. d. S. F.s Raffinaderier.

Nu er Importen ringe: i 1913 13 Mill. kg, hvoraf 1¼ Mill. var Transit; men til Gengæld udførtes 46 Mill. kg, væsentligt polariserende mellem 86 og 96: enten Raffineringsmaterialet eller direkte fremstillet Konsumsukker. Vor Udførselsoverskud var da 34 Mill. kg. Over 100 Mill. blev i Landet til Forbrug.

33. Tabellen over Sukkertilvirkningen ser saaledes ud:

	Mill. kg		Mill. kg		Mill. kg
1892.....	20	1900.....	50	1909.....	63
1895.....	45	1902.....	39	1910.....	100
1898.....	35	1904.....	44	1912.....	135
1899.....	40	1906.....	66	1913—14...	153

Angaaende de enkelte Fabrikers Størrelse se nedenfor.

	Roeavling Tdr. Land	Centner Roer pr. Td. Ld.	
	1913	1906	1913
Vestsjælland	5600	—	300
Odense	3600	231	298
Højbygaard	3100	312	318
Nakskov	10600	339	392
Assens.....	6300	238	300
Stege	6000	299	360
Maribo	6800	275	361
Nykøbing	7900	281	320
Sakskøbing	5500	—	318

Man vil se, at Nakskovfabriken stadig er den største, baade med Hensyn til Areal og Roemængde. Om Melasseproduktionen vides lidet — vi indførte 1913 4½ Mill. kg og et Par Mill. kg Sirup.

En Sammenligning mellem Produktionsforhold i Sverige, Tyskland og Danmark 1906 og 1912 vil være af Interesse.

	Sverige	Tyskland	Danmark	
	1906	1906	1906	1913-14
Antal Fabriker	22	380	7	9
Tons Roer Mill.	1	13	0,4	1
Tons Sukker Mill.	0,16	2	0,05	0,15
Rendement	15 à 16	16	13	15
Tons Roer pr. Fabrik ...	47000	34000	58000	112000
Tons Roer pr. ha	30	30	30	32
Tons Sukker	5	4⅘	3½	5
kg Sukkerforbrug pr. Ind.	22	24	35	40

Disse Tal angiver for Danmarks Vedkommende atter Fremskridtet. Siden 1906: et større Areal med bedre Udnyttelse af Arealet og en bedre Teknik, der giver sig Udslag i et større Rendement. Man tager ikke fejl i at hævde, at Toldloven af 1908 ved sin Nedsættelse har tvunget vore Fabriker til at gaa over til bedre Metoder. Her skal lejlighedsvis fremhæves, at D. D. S. F. har fulgt den Politik at opslide deres Maskiner og saa paa en Gang i de senere Aar at anskaffe helt nyt, medens Udlandets Fabriker ofte i Konkurrence har ladet sig drive frem til at erstatte endnu brugbare og ikke afamortiserede Anlæg med mere moderne. Dette sidste har sin daarlige Side: for stor Tilintetgørelse af eksisterende anbragt Kapital, og altsaa en forøget Amortisationskvote paa Produktionen.

34. Vort Forbrug var altid relativt høje, i 1840 4 kg pr. Individ, lige saa meget som Norge 40 Aar senere. I 1889 var det 17, nu 40 kg (inklusive Sukker til Chocoladefabrikation).

1871 var Overskudsindførsel 24 Mill. kg, i 1880

25 Mill., hertil kom 2½ Mill. indenlandsk Produkt; i 1884 er Indførsel gaaet ned til 22 Mill.; men Hjemmeproduktet andrager 11 Mill.! d. v. s. Forbruget var 33 Mill. kg, hvoraf ⅔ var af udenlandsk Oprindelse. I 1888 holdt udenlandsk og indenlandsk Produkt hinanden Stangen og delte Forbruget lige. 1891 — det sidste Aar før den nye Afgiftslov, der nedsatte Tolden paa udenlandsk lyst Sukker (Amsterdam 18—20) fra 13½ til 6 Øre — var vor Overskudsindførsel 20 Mill. kg og den danske Produktion 22 Mill. — ialt 42 Mill. kg. Toldnedsættelsen virkede og Forbruget steg fra Finansaar til Finansaar, som nedenstaaende Tabel viser.

	Indenlandsk berigtiget	Indført	Ialt Forbrug	Egen Prod. i pCt. af Forb.
1888—92	19	20	39	51
1893—97	30	23	53	57
1898—02	42	25	87	62
1903—07	52	30	82	62
1910	67	33	100	67
1913	100	12	112	89

Det indenlandske Sukker har helt sejret over det udenlandske. Men husk, at vi er nær ved at have et halvt Hundrede Millioner kg til Udførsel. Forbruget i Øjeblikket skyldes dels voksende Købedygtighed hos Publikum, dels Toldnedsættelsen siden 1891 (medens Forbruget i 1891 med en Pris af ca. 60 Øre pr. kg var 42 Mill. kg, var den i 1897, da Prisen var falden (til det halve) 60 Mill. kg), Prisnedsættelsen skyldes for Hælvtens Vedkommende (15 Øre pr. kg) Toldnedsættelsen, for andre 15 Øre Faldet i Verdensprisen. Stigningen i vort Forbrug efter 1903 er for saa vidt mere mærkelig som Prisen efter den Tid steg til over 40 Øre pr. kg Melis (1911), ja til Tider derover. Naar først en Vare som Sukker er bleven kendt i større Omfang, skifter den imidlertid Karakter fra at være en undværlig Luksus til en behagelig Livsfornødenhed.

Forbruget vendte sig efterhaanden fra mørkt til lyst Sukker. I 1888 var 99 pCt. mørkt Puddersukker, i 1900 66 pCt., i 1906 48 pCt.. Nu kan vi ikke opgøre paa den Vis, thi Sukker Kl. II, der polariserer lavt, kan godt være lyst.

Den officielle Statistiks Opgivelse af Forholdet mellem Sukker produceret i Kl. I og i Kl. II er lidet værdifuld. Følgende Tal vil bevise, at Tendensen mod lyst Sukker ikke er brudt. Af de i 1914 producerede 152 Mill. kg gik til Indlandet 112 Mill. kg; heraf raffineredes de 74 Mill., 6 Mill. fra Stegefabriken var lyst Melis og behøvede ikke at raffineres, 30 Mill. kg var mørkere Konsumsukker. De indførte (14 Mill. kg) fremmede Sukker gik til vore Raffinaderier. Ialt var der saaledes 126 Mill. kg til det indenlandske Markeds Raadighed (hvoraf en Del dog blev oplagt): over 70 pCt. af det i Landet brugte Sukker var Raffinade eller direkte fremstillet hvidt Sukker.

VIII. Dansk Handel, Pris og Skat.

35. Kapitalen i A/S De danske Sukkerfabriker, stiftet i 1872, var indtil 1883 4 Mill., øgedes derefter til 10 Mill., 1909 forøges den med et Beløb paa 5 Mill., der tegnedes til pari, og 1912 med 7½ Mill., der udbødes til 150. Ialt er der saaledes med en nominel Kapital af 22½ Mill. Kr. indbetalt 10 Mill. +5 Mill. +1½ × 7½ = 26¼ Mill. I 1915's Begyndelse var Kursværdien af de 22½+3¾ Mill. ved en Notering af 260 ialt 59 Mill. Kr., d. v. s. Kursavancen var 32 Mill., ca. 120 pCt.! Ultimo 1900 stod Aktierne omkring Pari, 1904 i 185. Men 1905 sattes en Spekulation ind, der drev Aktierne op, kapitaliserede Fordelene ved den af Brysselerkonventionen skabte højere Verdenspris.

Nedenfor angives Januarkursen; i Paranthes er sat Udbyttet for Driftsaaret, saaledes at Kursen Januar 1875 er sat ved Siden af Udbyttet, for 1874—75.

1875	111½ (8¾)	1885	88 (0)	1895	68¾ (0)	1905	164¾ (18)
1876	96 (8)	1886	75 (0)	1896	94 (7)	1906	180 (15)
1877	104 (10)	1887	53¼ (0)	1897	97¾ (5)	1907	174½ (18)
1878	101½ (10)	1888	74 (4)	1898	96 (5)	1908	186 (17)
1879	108 (10)	1889	90 (5)	1899	96½ (6)	1909	227 (25)
1880	113¾ (10)	1890	96 (6)	1900	93½ (8)	1910	236 (23)
1881	123¾ (10)	1891	92½ (6)	1901	105¾ (10)	1911	255½ (21)
1882	133¾ (10)	1892	91¼ (6)	1902	104¾ (7)	1912	269' (25)
1883	126 (10)	1893	96 (6)	1903	118½ (10)	1913	234½ (16)
1884	120 (10)	1894	100 (6)	1904	135 (10)	1914	236½ (17)

Denne Liste er lærerig: Sukker begynder med smukke Udbytter, efter at Børnesygdommene i 70'ernes Begyndelse er overstaaet; vi faar indtil 1884 10 pCt.s Udbytte og Kurser, der staar mellem 110 og 130. Sukkerets vældige Prisfald i 80'ernes Midte giver tre udbytteløse Aar, der jager Kursen helt ned til 53 Point; atter falder der Udbytte, som kravler op til 6 pCt. og nu svinger herom lige til Aarhundredskiftet; Kursen følger Udbyttet og naar i 1894 op til Pari for i 1895 af det svigtende Udbytte at lade sig skræmme ned til 68; men atter gaar Kursen frem. I 1901 naas pari og 1904 sætter Boom'en ind; nu er Udbyttet atter 10 pCt. 1903 viser Kæmpe-Dividenderne sig, efterfulgt af Kæmpe-Kurser; vi naar op til 20 pCt. i Udybtte og en Kurs paa 200! Da tvinger det Ree'ske Konsortium Fabrikerne fra den forsigtige Finansierings- og Dividendepolitik og kræver Friaktier, men tvinges af Direktør Gammeltoft til at lade sig nøje med Udstedelse af 5 Mill. nye Aktier, at optage til pari, hvad der var en smuk Fortjeneste, naar Kursen kort efter staar i 230. Et Udbytte af 25 pCt. driver Kursen og Appetiten i Vejret og atter udstedes nye Aktier, 7½ Mill. denne Gang til Kurs 150.

Af Aktiekapitalen, 22½ Mill., gives nu 16 à 17 pCt. Til Fordeling i de sidste 15 Aar har man haft 69 Mill. Kr.:

1899—1904	i Gennemsnit	2²/₃	Mill.,	ialt	12 Mill.
1904—1909	do.	4²/₅	—	—	22 —
1909—1914	do.	7	—	—	35 —

Af disse 69 Mill. er 26 Mill. givet til Roedyrkerne, 12 Mill. til Tantième, Henlæggelse til Fonds og Afskrivninger; Aktionærerne har faaet 31 Mill., hertil skal lægges Kursstigningens 31 Mill., i 15 Aar har Aktionærerne altsaa faaet 62 Mill., Bestyrelse og Direktører imellem 2—3 Mill. Kr., foruden Lønninger.

36. Selskabets Balance 1914 i Tusinder:

Aktiva.			*Passiva.*	
A. Phønix	5,300		Kapital	22,500
Lyngby	750		Obl. og Prioritetsgæld	5,400
Helsingørsg.	780		Toldkredit	1,900
		6,830	Kreditorer	270
B. Maribo	1,000		Understøt. og Tantièmefond	1,000
Kog. Odense	730		Reservefond	10,810
Højbygaard	480		Prisdifferencefond	1,680
Nakskov	3,630		Uhævet Udbytte	3,825
Assens	2,360		do. Tantième	3,605
Stege	2,340		etc.	
Sakskøbing	3,160			
Div. Landej	1,030			
		14,730		
C. Kbhv.ske Ejend.:				
Slotsholmsg.	870			
Helsingørsg.	340			
Appelbys og Ad. Plads	1,870			
Larsbjørnstr.	700			
Dampskibe& egne Aktier	130			
		3,910		
Raffinaderi		3,220		
Kogerierne		5,380		
Sukkerbeholdning		8,850		
Købers Konto		1,900		
Debitorer		1,280		
Kassa etc.		4,930		
		ca. 51,000		ca. 51,000

Status balancerer altsaa med over 51 Mill. Kr. mod 39 Mill. i 1908. Hælvten af Selskabets Aktiver er anlagte i fast Ejendom. De forskellige Fonds andrager 13½ Mill. Kr. Et Amortisationsfond paa 5½ Mill. Kr. afskreves i 1910 paa Selskabets Ejendele. Ialt ejer Selskabet selv ca. 35 à 36 Mill. Kr. — eller Selskabets „physical value" er 160 Kr. pr. Aktie à 100 Kr.

I 1913—14 var Overskudet 7,770,000 Kr., heraf gaar til Aktionærerne 1,125,000+2,700,000 (17 pCt. af 22½ Mill. Kr.), Roedyrkerne faar i Tantième 3,280,000 Kr., 330,000 Kr. afskrives paa Aktiverne og 380,000 Kr. gaar til Tantième til Bestyrelse og Direktører (ialt 9 Mand).

Det vil i den Sammenhæng interessere, at Selskabets Arbejdsløn 1911 androg 2,600,000 Kr. (Timeløn 27 Øre i 1898, i 1911 37 Øre, men for Raffineringsarbejdere 45).

Nykøbing Fabrik ejes af et Andelsselskab; i 1910 har det tjent 3½ Mill. Kr. Brutto og betalt 2,1 Mill. Kr. alene til Driftsudgifter; af Resten, 1,267,000 Kr., fik Dyrkere 560,000, 3500 Andele fik ialt 700,000 Kr. Kapitalen er i 1912 fordoblet til 2,200,000 Kr. Andelshaverne har ofte faaet 50 pCt. af den indskudte Kapital. „Vestsjælland"s Kapital er 2 Mill. i Aktier og 2⅓ Mill. i Obligationer.

37. Man vil have set, at Roedyrkerne faar Tantième: Er nu denne Tantième et virkeligt Ekstraudbytte eller blot en anden Form for Betaling?

Oprindelig havde Dyrkerne en fast Kontrakt, hvorefter de fik 82 Øre pr. Centner Roer foruden Affaldet, hvis Værd svinger mellem 12 og 15 Øre pr. Ctr. (de udludede Roer); andre Dyrkere fik en med Sukkerprisen varierende Pris for Roer + en ringe Andel i Fabrikens Nettooverskud. Denne Kontrakt var overordentlig ugunstig, idet det kun i særlige gode Aar (og før 1903 var Sukkerpriserne ofte lave) gav Dyrkere med den varierende Pris en skikkelig Betaling. Utilfredsheden var stor, til sidst fik Fabriken Dyr-

kerne til at indgaa paa en Kontrakt, der satte begge Parter i samme Baad, idet man interesserede Dyrkerne i en høj Sukkerpris (ved at Roe- og Sukkerpris varierede i samme Retning) og et højt Udbytte eventuelt høj Beskyttelse for Fabrikerne, ved at Dyrkerne fik 50 pCt. af den Del af Overskudet, der var tilbage, efter at Aktionærerne havde faaet 5 pCt. af deres Kapital.

Ved en Londoner-Notering for tysk Raasukker af 13 sh. 9 d. betaler Selskabet 80 Øre pr. Centner Roer, og 4 Øre mere eller mindre for hver shilling, Sukkernoteringen gaar over eller under 13 sh. 9 d. Ved en Normalpris af 10 sh. vil Dyrkere faa 65 Øre, ved 9 sh. 61, ved 11 sh. 69 etc.

Nu vil en Grundpris af 65 Øre med en Høst af 600 Centner pr. ha give 390 Kr. Udgiften pr. ha Roeland ansættes til 440 Kr.; men herfra skal trækkes Værdien af de udludede tilbageleverede Roesnitter, d. v. s. fra ca. 60 til 90 Kr. Der er et lille Overskud, næppe stort nok til Roearealets Andel i Skatter og Amortisation, endsige til Forrentning. Men her kan vi huske, at den bedre Behandling af Jorden, som Roen kræver, ganske vist skrives paa Roens Konto, men i Virkeligheden kommer hele Sædskiftet til Gode. Man maa da gaa ud fra, at i Gennemsnit vil en G r u n d p r i s pr. Centner Roer af 65 Øre dække Dyrkere paa Middeljord; for den, der pr. ha avler 100 Centner mere, vil der være et stort Overskud.

Skal en Dyrker, der avler 600 Centner pr. ha, have Overskud, maa han altsaa have mere. Dette mere gives i Form af den Tantième, som altsaa i k k e er rent Overskud.

I nedenstaaende Tabel hidsættes, hvad Dyrkerne fik efter denne Kontrakt, den med Londonerpris varierende Grundpris samt Tantièmen udregnede efter den leverede Roemængde for at finde Dyrkers Andel pr. 100 kg Roer:

1899—1900	130 + 8 = 138	Øre
1902—03	120 + 21½ = 141½	—
1904	150 + 93 = 243	—
1908—09	130 + 83 = 213	—
1909—10	146 + 68 = 214	—
1910—11	132 + 54½ = 184½	—
1911—12	182 + 70 = 252	—

En Dyrker, der i de 12 Aar 1900—1912 havde haft ovenstaaende Kontrakt, vilde i Gennemsnit have faaet 132 til Grundpris + Tantième 50½, ialt 183; han vilde, naar ikke tages Hensyn til Forrentning, være dækket med ½ Kr. mindre. Overenskomsten var fra Fabrikernes Side et Mesterværk, den skaffede Fred og gjorde Raaleverandørernes Interesser tilsyneladende identiske med D. d. S. F.s Forhandlingerne paa Rigsdagen i 1907 viste da ogsaa, at Roedyrkerne var blevne Industri-Protektionister med Hensyn til Sukker.

38. Inden vi gaar over til Selskabets Prispolitik, et Par Bemærkninger om Beskatningen: Før 1908 beskattede man efter Lyshedsgrad (Amsterdammer-Skala). Nedenstaaende sættes Told, der samtidig angiver Maksimum for Overpris over Udlandets Pris; herfra drages Afgiften af indenlandsk Sukker, Forskellen er Beskyttelses-Højde. 1891 nedsattes Skat og Afgift.

		Før 1891		Efter 1891	
		Told ÷ Afg = Besk.		Told ÷ Afg = Besk.	
Raffinade .	19—20	27 ÷ 19,7 = 7,3	Øre	12 ÷ 5,14 = 6,86	Øre
Lyse Fariner	18—19	27 ÷ 17¼ = 9¾	—	12 ÷ 4½ = 7½	—
Mørke Fariner og Raasukker ...	9—18	18¾ ÷ 17¼ = 1½	—	6 ÷ 4½ = 1½	—

Tolden, der alt var nedsat noget i 1863, var endnu i 1870 meget høj; den nedsattes med mere end 50 pCt. ved den Bojsenske Sukkerlov; paa mørkt Farin var Raasukker ved Nedsættelsen end mere be-

tydeligt. Afgiften nedsattes noget mere, saaledes at Beskyttelsen faldt, men i k k e saa meget som Priserne var faldne, d. v. s. i 1892 repræsenterede en Beskyttelse af 6,86 paa Melis over 16 pCt. af Værdien, i 1876 en Beskyttelse af 7⅓ Øre ikke 10 pCt. af Værdien. Ca. 1900 udregnedes Toldbeskyttelsens Værdi at være 4 Mill. Kr.

Anno 1909 traadte den ny Told- og Afgiftslov i Kraft; vi gik over til at beskatte efter Polarisationsgraden; Sukkeret, der polariserer under 98, kan godt ligne Melis.

Lovens Satser var:

Raffinade	98—100 pCt.:	10 Øre ÷ 5,7 = 4,3
Konsumsukker (lyst eller mørkt)	94— 98 —	6½ — ÷ 4 = 2½
Raasukker indgaaet t. Raffinering	86— 96 —	5,9 — ÷ 4,95 = 0,95

Paa Raffinade nedsattes Tolden med 2 Øre pr. kg paa Konsumsukker, med 5½ Øre for de lysere; derimod fik mørkere Farin er det ganske lille Paalæg (½ Øre), d.v.s. de lysere Sukkere nedsattes, de mørkere forhøjedes. Raasukker-Tolden var næsten uforandret. Beskyttelsen nedsattes for Raffinade med over 2 Øre, meget stærkt for lyst Farin, men forhøjedes for mørkt Farin.

Til Brug for den svenske Sukkerenquète har jeg udregnet Fabrikernes Beskyttelse. Med de senere Aarstal er Beskyttelsen 4⅓ Mill., hvorfor knapt 4 Mill. udnyttes, heraf falder op mod ¾ paa Raffinadevirksomheden. Det skal straks bemærkes, at de 2 Øre, hvormed f. Eks. Raffinadetolden nedsattes i 1908, ogsaa fik Prisen til at falde med 2 Øre.

1906—08 var Overpris pr. 100 kg 1840 Øre, i 1909—11 knapt 16 Kr. Raasukkeret i Hamburg var steget (naar vi tager Middeltallet i 1906—08 og sammenligner det med 1908—11) med 5 Øre, men dansk Melis kun med 2⅔ Øre.

39. Statskassens Indtægt ved Tolden har været:

		Told + indenlandsk Afgift					
1872	$3\frac{1}{4}$	Mill. Kr.	÷	0	Mill. Kr.	=	ca. $3\frac{1}{4}$
1875	$3\frac{2}{3}$	—	—	$+\frac{1}{4}$	—	—	= ca. 4
1884	4	—	—	+1,1	—	—	= ca. 5
1890	$2\frac{3}{4}$	—	—	$+3\frac{1}{3}$	—	—	= ca. 6
1891	2,9	—	—	+3,6	—	—	= ca. $6\frac{1}{2}$
1892	1,9	—	—	+0,8	—	—	= 2,7
1898	1,1	—	—	+2,1	—	—	= 3,2
1902	1,3	—	—	+2,4	—	—	= 3,7
1905	2,3	—	—	+2,2	—	—	= 4,5
1909	2,5	—	—	+3,1	—	—	= 5,6
1912	1,1	—	—	+4,4	—	—	= 5,5

Disse Statens Toldindtægter fortæller samme Saga: Forbrugets stadige Stigen og den indenlandske Industris vældige Vækst paa Indførselens Bekostning.

40. De danske Sukkerpriser følger Verdensmarkedets Tendens. Hamborg Raapris + Transportudgift + Raffinering og Svind + Told giver Maksimum for dansk Pris. Nu er, hvis Hamborg Raapris er 18 Kr., Transportudgift 2 Kr., Raffineringsudgift 6 Kr., Tolden 10 Kr., d. v. s. 35 à 36 Kr. vil være en normal Melispris, der bestaar af 4 Elementer Raavarer, Transport, Raffinering og udnyttet Told.

Faktisk er siden 1909 Overpris d. v. s. Spændvidden mellem Hamborg Raapris og dansk Melispris 16 Kr. pr. 100 kg eller 2 Kr. under Maksimum.

Der er dog Tider, hvor vor Melispris ligger 20 Kr. over, og Tider, hvor den ligger kun 14 Kr. over Hamborgerraapris. Men dette er kun kortvarende og skyldes, at Fabrikerne ikke for kortvarende Ændringer bryder sig om at ændre Indlandsprisen.

Dansk Melispris har i 70'erne været op mod 1 Kr. pr. kg, men da var Tolden ogsaa 27 Øre og Raapris

op imod 60 Øre, indtil 1878 var 90 Øre Oscilleringspunkt, i 80'erne 60 Øre, ja i 90'erne naaede vi 32 Øre, hvoraf Hælvten skyldtes Verdensprisens Fald, Hælvten Nedsættelse i Sukkertolden. Efter 1903 steg vor Melis sammen med Verdensprisen op til 40 Øre, ja naaede i September 1911 48! men nu er gaaet tilbage til ca. 35 Øre.

Puddersukker viser den samme Bevægelse; siden 1908 ligger det 7 Øre under Melispris (d.v.s. Raffineringsudgift eller Forskellen i Tolden mellem de to Sukkerarter). Før 1891 var 50 Øre en fast Pris, i 90'erne 30 Øre; efter 1905 hæves Prisen og kravler op med 40 Øre, men falder atter med Roearealernes Vækst, og nu er 30 Øre atter en god Pris.

Sukkerfabrikens Notering er for Køb af 5000 Pd. ved større Partier (25,000) ½ Øre mindre og i mindre Partier ½ Øre højere; er Partiet kun 1500 Pd., da 1½ Øre højere; d. v. s. en Grossist, der kan levere til 25 Urtekræmmere à 1000 Pd., kan ved at overtage 25,000 Pd. tjene ½ + 1½ ca. 2 Øre.

41. St. Croix Sukkeret var indtil 1870 vort væsentlige Raffineringsmateriale, dette Sukkers Historie falder sammen med vore vestindiske Øers; det var som al Sukker Genstand for de merkantilistiske Eksperimenter, med bunden Udførsel til Moderlandet, Eksporttold, Øresundstold og Transitter. Efterhaanden opgives denne Politik. 1760 udførtes 16 Mill. Pd. og 1780 30, 1781 12, 1791 7, 1802 37, 1811 42 Mill. Pd. Saa kom Nedgangen: 1820 18 og 1850 11 à 12 Mill. Pd. Det var vældige Sukkermasser, der vældede ind over København, hvoraf en stor Del genudførtes. Men 1807 reducerede vor Storhandel, der efter Freden ikke kunde genoptages.

1876 stiftedes Fælleskogeriet med en Kapital af 1½ Mill. Kr. + en Obligationsgæld af 1½ Mill. Kr. Da Sukkerkrisen nu straks efter meldte sig, gik ogsaa Kogeriet tilbage. Jorden dyrkes af Negersquatters, snart efter Metayagesystemet, snart mod en fast Arealafgift, dog er der store Plantager, der

arbejder med „gangs“ af Negerarbejdere. I 1887 overtog Staten Fælleskogerierne til brugeligt Pant. 1902 dannedes et nyt Selskab, som fik Faktoriets Bygninger og Maskiner. Staten fik for sit Tilgodehavende 1½ Mill. Kr. og Aktionærerne 1½ Mill., begge i Aktier. Da man ikke kunde tilvejebringe Driftskapital, forpagtede man Kogerierne til D. D. S. F. Aktierne blev i 1905 nedskrevne med 75 pCt. til 750,000. St. Croix Sukkerfabrik har engang imellem givet Udbytte. D. d. S. F. har ½ Mill. til Gode hos det. St. Croix Fabriker bearbejder 20 Mill. kg Rør med et Rendement af ca. 10.

Efter 1900 gik St. Croix Sukkeret i voksende Grad til U. S. Indtil 1901 var der en Udførselstold paa 5 pCt. ad valorem. Uagtet St. Croix Sukkeret faar en Erstatning for Udførselsafgift, naar Varen føres til Danmark og trods den kun betaler Afgift som om det var dansk Sukker, saa er det kun ubetydeligt af denne Vare, der sendes til København.

1875 eksporteredes 15 Mill. Pd., 1889 28 Mill., 1891 47 Mill. 1900 17 Mill., 1905 10 Mill., 1906 28 Mill., 1910 25 Mill., 1913 13 Mill. Pd.; siden 1900 væsentlig til U. S. of A.

I 1876 var St. Croixpris fortoldet i København 31 à 37 Øre pr. Pund, i 1880 30 à 34, 1894 15 à 17½. St. Croix Fælleskogerier noterer i 1903 den ruinerende Pris 11¾ Øre.

Herhjemme ca. 1900 15 à 18 Øre, 1903 13 à 13½ Øre, 1906 12 à 15, en Pris, der med smaa Udslag har holdt sig. St. Croix ligger over de fremmede Fariner i Pris. Herhjemme maa St. Croix Produktet nu siges at være „fancy goods“.

Høstens Størrelse er i høj Grad afhængig af Nedbøren. Fra 1850—1910 svinger Udbyttet mellem 350 og 850 kg Sukker pr. acre, og det paastaas, at der skal 600 kg til, for at Dyrkning kan betale sig. Vandmangelen paa St. Croix gør Øen for afhængig af Nedbøren (Normalen er 1200 mm).

IX. Sukkertold.

42. Sukker har været Genstand for Beskatningseksperimenter, hvor næppe nogen Mulighed, Skatteteknikeren anviser, har været ladt uforsøgt. Maalet var i første Række fiskalt, men ogsaa Beskyttelseshensyn har gjort sig gældende.

Oprindelig Luksus, er Sukkeret først i de sidste 20 Aar af det 19. Sekel bleven en almindelig Forbrugsvare; dette Forbrug varierer ikke med Indtægten; men der er dog Forskel i Klassernes Forbrug. En københavnsk Arbejder anvender pr. Husstand ca. 100 kg, en Arbejdsmand 60, en Husmand 112, og en Gaardmand 210 kg aarlig. Iøvrigt er Varen ikke en Luksusvare, ja dens Forbrug er ønskeligt, hvad vi kan skønne af, at 1 kg Smør indeholder 8000, 1 kg Sukker 4000, 1 kg Rugbrød 2400 og 1 kg Kartofler 800 Varmeenheder; for tusind Varmeenheder koster Sukker 10, Kartofler 8 og Brød 6 Øre. Er en Beskatning som Kontinentets, der for 1903 naaede over 200 pCt. af Eksportpris, forrykt — hvad Forbrugets lave Stade beviste, saa kan f. Eks. den danske Told — en Trediedel af Raffinadens og en Fjerdedel af den lyse Farins Værdi (ufortoldet) — forsvares som et Led i et Skattesystem.

43. Det er sandsynligt, at de i Asien endnu eksisterende Areal- og Transportudgifter er de ældste. Men Tolden kendes i Europa samtidig med Sukkeret, ganske vist mere for at beskytte end for at beskatte. I Kolonierne anvendte Merkantilismen Eksporttolden, der, da den kun var 5 a 10 pCt., ikke betød noget i Forhold til de da drabelige Transportudgifter. En Form for Eksporttold foreligger, hvor f. Eks. Raasukkeret eller Rom er beskattet i Indlandet og der ikke gives tilstrækkelig Godtgørelse i Tilfælde af Eksport.

Tolden begyndte med en Afgift ved Indførsel af Raffinade; først senere kom Turen til Raamaterialet. Tolden erlægges efter Sukkerholdigheden (udfunden

ved Amsterdamerprøven eller Polarisationsgrad). Tolden paa Raffinade og Raasukker staar i et vist Forhold til hinanden, idet man gaar ud fra en given Svindprocent: i Danmark 7 Pd. Raffinade af 8 Pd. Raasukker; nogle Steder regnede man med et større Svind og satte f. Eks. Forholdet som 3 til 4, hvad der giver Raffineringen en eksorbitant Beskyttelse; Brysselerkonventionen gaar ud fra Forholdet 11:12, hvad man kan se af Konventionssatserne: 5½ og 6 Francs som Maksimum for henholdsvis Raasukker- og Raffinadebeskyttelsen.

44. Før 1903 var Toldbyrden meget tung. Sammenlign Satserne fra 1901 og 1903 pr. 100 kg:

	1901	1909
Italien (i Francs)	99	99
Spanien (i Francs)	82½	85
Rusland (i Mark)	60	?
Frankrig, Rørsukker (i Francs)	64	33
— Roesukker (i Francs)	80	33
Østrig (i Francs)	60	44
Norge (i Kroner)	30	20
Tyskland (i Mark)	41	19
Holland (i Francs)	54	54
Belgien (i Francs)	51	26
Sverige (i Kroner)	30	31
Danmark (i Kroner)	12	10
England (i shillings)	8⅓	3⅔

Indlandsprisen bestemmes af Verdensprisen tillagt Tolden. I mange Stater drev Tolden Prisen op til det tredobbelte af Sukkerets Eksportværdi. Danmark, England, Tyrkiet og Schweitz havde dog rimeligere Satser; England var endog fra 1874—1901 helt fri for Sukkerskat. Efter 1903 nedsattes Tolden overalt, dels fordi Beskyttelsens Overpris nedsattes til højst 6 Frcs. pr. 100 kg, og dels fordi Staterne opgav lidt af deres indenlandske Afgift, for i et større Forbrug at give Fabrikerne Erstatning for

Beskyttelsens Nedsættelse. Faldet i den indenlandske Pris blev ca. 33 pCt.; sammenlignet med før 1903 maa Skattenedsættelsen betragtes som klækkelig, endda Skatten de fleste Steder er fra 70 til 100 pCt. af Værdien. Dog maa det huskes, at før 1903 gik største Delen af Forbrugernes Merudgift i privates, efter 1903 i Statens Lommer. Efter 1910 er der Tendens til yderligere Nedsættelse af Sukkerbeskatningen (f. Eks. Sverrig og de Forenede Stater), men endnu betyder den meget for Statskassen, f. Eks. i Frankrig 120 Mill., i Tyskland ca. 150 Mill., i Østrig som i Tyskland, i Rusland 240 Mill., i Holland 36, i Sverrig (1913) 20, i Danmark 5, i Italien 75 Mill. — alt i Kroner.

45. Om Toldens Overvæltning paa Pris gælder de almindelige Regler: kun sjældent er Importørs Fortjeneste saa stor, at der er noget at slaa af paa; derimod tilbagevæltes Tolden ofte paa Udlandet. Det sker paa to Maader: a) det svigtende Forbrug i Indlandet trykker Eksportprisen, i saa Fald vil England nok tilsyneladende have baaret sit Toldpaalæg af 4 sh. 2 d., idet Forskellen mellem Londons fortoldede og Eksportpris netop var Toldens Beløb; ikke des mindre er en Del af Tolden væltet over paa Kontinentets Stater, idet det engelske aftagende Forbrug som Reaktion mod den for høje Told har trykket den europæiske Eksportpris. b) De europæiske Eksportører overvinder Tolden ved at forhøje den af Kartellet givne Eksportpræmie; det er meget muligt, at den engelske Sukkertold af 1901 har sin Del i de ruinerende lave Eksportpriser fra 1901—03.

Hvor der er hel eller delvis skattefri Produktion i Indlandet, vil Tolden fremme denne Produktion ved at give den en højere Afsætningspris. Nogle Fabriker vil herved blive stimulerede saa vidt, at de virkelig opnaar at reducere deres Omkostninger og dermed tjene end mere; den Forcering af Produktionen, som de med Toldens Beløb forhøjede Indlandspriser skaber, er n e t o p paa Grund af de

samme høje Priser ikke ledsaget af en tilsvarende Øgelse i Forbruget, og vi faar da Overproduktion, der til Slut fremkalder et Kartel; dette deler da Produktionen i den Mængde, der kan afsættes i Indlandet til en Pris, der rummer hele Toldpaalægget, og forøger Eksportkvantummet med den overskydende Del af Produktionen, som det sælger endog under sin egen Omkostning; men herved trykker det netop Verdensprisen.

46. Lovene for Overvæltning af Tolden paa Vareprisen bekræftes af Prisstatistiken. I de Forenede Stater faldt Raffinadeprisen under Eksportpris + Told, naar Trusten havde Konkurrenter; men næppe var der sluttet Fred, førend Prisen gik de 1½ Cts. i Vejret pr. kg, som skulde til for at bringe Prisen op til Eksportpris + 3,9 Cts. Told. I Tyskland udnyttedes før Kartellet i k k e Tolden helt; Forskellen imellem Eksport- og Indlandspris var i 1880 under Toldens Beløb; i 1897 var Forskellen ved Kartellets Dannelse 26½ Mark, i 1901 36 og i 1903 de fulde 41½ Mark, hvad der svarer til Tolden + Raffineringsudgifterne. Det klassiske tyske Eksempel er Sammenligningen mellem 1909 og 1902.

			Told			
	Varens Eksportværdi	+	Afgift	+	Bonus	
1902	15	+	20	+	21	= 56 Mk.
1909	20	+	14	+	5	= 39 Mk.

Tolden er delt i to Dele: a) det, der svarer til den indenlandske Afgift og b) Overprisen, Bonus, Produktionspræmien.

I 1902 udnyttes Tolden helt, da Kartellet er paa sit højeste; i 1909 ligeledes, men da var Beskyttelsen saa lav, at de mellemgode Fabriker slet ikke kunde bestaa uden at udnytte Tolden. Vi ser iøvrigt af dette Eksempel, at Brysselerkonventionen har hævet Eksportpris (d. v. s. Verdenspris) med 5 Mark; Indlandsprisen er i disse Tidsrum falden med 17 Mark, hvoraf Staten har givet de 6 (hvad der opvejer Stig-

ningen i Eksportprisen) og Beskyttelsen er her sat ned med 16 Mark pr. 100 kg. Den tyske Statistik viser ligeledes Toldens Incidens med Hensyn til Oprettelse af nye Fabriker og de daarlige Fabrikers Langlivethed, indtil Overproduktion indtræder; fra 1870 til 1890 stiger Fabrikernes Antal stadigt; Tallet for Fabrikernes Gennemsnitskapacitet vokser, hvad der viser, at der anlægges større Fabriker; i 1890 begynder Kampen: de større Fabriker forcerer sig frem, fra 1878 til 1901 fordobles Fabrikernes gennemsnitlige Ydeevne; men de smaa Fabriker dør; i 1908 er der trods Tilkomsten af mange nye Fabriker ikke flere Fabriker end i 1884, skønt Sukkerproduktionen siden da er firedoblet.

Ogsaa fransk Prisstatistik taler samme Sprog: fra 1890 til 1903 kunde Raffineringssyndikaterne holde Forskellem mellem Udlands- og Indlandspris til mellem 70 og 75 Frcs. pr. 100 kg — d. v. s. til Toldens fulde Beløb (60 + 16); i 1879 var Forskellen mellem ufortoldet Raa- og fortoldet raffineret Sukker 87 Frcs. (= Told 73 + Raffineringstillæg 14 Frcs.); efter at Tolden var nedsat med 33 Frcs., var Prisforskellen 53 Frcs. (= 40 + 13 Frcs) og i 1900 73 Frcs. (60 + 13 Frcs.); efter at Loven af 1903 havde nedsat Tolden til 32½ for Raffinade og havde ophævet Forskellen mellem Tolden paa Roe- og Rørsukker, var Forskellen mellem Eksport-, Raa- og fortoldet Raffinadepris ca. 32 Frcs. pr. 100 kg.

47. Den Maade, hvorpaa Toldloven deler Sukkerkvaliteterne, kan indvirke paa Produktionens Art. Det kan maaske teknisk set bedst betale sig som Raffineringsmateriale at bruge Sukker, polariserende 86; hvis nu Satsen er ens for Sukker, polariserende fra 86 til 96, vil en Raffinadør maaske hellere bruge Sukker, polariserende f. Eks. 95; thi da betaler han samme Told af 95 Pd. Raffinade, som han ellers vilde af 86 Pd., naar han raffinerer 100 Pd. Raasukker.

Læren om, at Tolden overvæltes paa Vareprisen gælder i højere Grad Raffinade end Raasukker;

Raffinaderierne har Aldertids Øvelse i at udnytte deres Beskyttelse og stod i alt Fald i Halvfjerdserne organiserede i Kartel førend Fabrikerne. Følgen var, at de — i Fald Raafabrikerne søgte at udnytte deres Beskyttelse (Forskellen mellem Told og Afgift paa Raasukker)— ved at købe Raamateriale i Udlandet nøjedes med deres egen tilstrækkelig store Beskyttelse (Forskellen mellem Raffinade- og Raasukkertolden ÷ Omdannelsesudgifterne) og saaledes holdt de isolerede indenlandske Fabriker, der havde Vanskelighed ved at eksportere, paa deres Naade. Efter Erfaringerne fra Frankrig og Belgien hævedes Raasukkerets Pris ikke med Toldens Beløb, medens Raffinaderierne udnyttede baade deres egen og Fabrikernes Beskyttelse — alt i Overensstemmelse med Læren om, at den monopolhavende Fabrikant kan tilegne sig sin ikke organiserede Raastofleverandørs Differentialrente, naar denne ikke har anden Kunde end Monopolindehaveren og s k a l fortsætte sin Virksomhed. Først da Fabrikerne lærte Raffinaderierne Organisationens Kunst af, ændredes Forholdet.

For saa vidt Sacharin ikke kan erstatte Sukker i Sødvareindustrien, kan Sukkertolden ligefrem skade Produktionen af Chokolade, Cakes og Konserves, hvad den tyske Sukkertold har vist os.

Sukkertolden kan iøvrigt i Stedet for at incitere til Nyanlæg hindre dem, nemlig naar den sætter Forbruget saa langt med, at en Udvidelse af den hjemlige Sukkerproduktion ikke møder en tilsvarende købevillig Efterspørgsel. Den saare stærke Beskyttelse er vistnok i Øjeblikket en Hindring for at f. Eks. Sydamerika faar den Stilling som Sukkerproducent, hvortil Klimaet designerer det.

X. Den indenlandske Afgift.

48. Da Sukkerroen i den første Trediedel af det nittende Aarhundrede bliver Sukkerrørets Konkurrent, vender Finansministeren i Angst for den Ned-

gang i Toldindtægten, som Forbruget af det hjemlige Roesukker maa medføre, sig til den indenlandske Afgift.

Indirekte kan man beskatte Roesukkeret ved at beskatte Raa- og Hjælpestofferne; Kul- og Maskintolden virker saaledes paa Mauritius som en Art Afgift af Sukkerproduktionen.

En anden Form for en indirekte Sukkerafgift er en Skat paa Vandrearbejdere, en Skat, der vil forøge Dyrkernes Produktionsudgifter; denne Skat maatte blive næsten lige saa høj som Arbejdslønnen for at svare til blot en moderat Sukkerafgift; er Skatten paa Vandrearbejdere derimod lav, f. Eks. 50 Kr. pr. Hoved for en Sæson, vil den næppe kunne væltes over paa Fabriken, men vil formentlig blot indskrænke Anvendelsen af Vandrearbejderne.

49. Arealskatten opkræves endnu i mange af Asiens sukkerdyrkende Egne, hvor iøvrigt Høvdingens privatretlige Landgilde og offentligretlige Skattepenge er vanskelige at adskille.

Begrebsmæssigt er der intet i Vejen for ogsaa i Europa at lægge en særlig Skat paa Sukkerarealet. Denne Skat vil blive erlagt af Jordens Ejer eller Bruger; med et Gennemsnitsudbytte af 600 Centner Roer pr. ha og et Rendement af 12 vilde en Sukkerafgift af 5 Øre pr. kg Sukker, naar den skulde opkræves som Arealskat, svare til ca. 90 Kr. pr. Td. Land. Hvis nu den danske Roepris var trykket ned til det absolute Ligevægtspunkt, hvor en Forringelse i Roeprisen vilde føre til Opgivelse af Roedyrkning, vilde en Arealskat helt blive væltet over paa Fabrikerne i Form af højere Roepris. Teoretisk set, maa — hvis Arealet ikke skal indskrænkes — Arealskatten overvæltes; praktisk set vil den, der udreder Skatten i første Omgang, imidlertid altid have Vanskelighed ved at kaste den fra sig, naar han staar over for en Institution, der er Monopolist som Køber af Raavaren. Grundprisen er imidlertid saa lav, at Sandsynligheden taler for hel Overvæltning, d. v. s.

i det givne Eksempel 30 Øre pr. Centner Roer. I Sverige er Grundprisen saa høj, at der er Mulighed for, at Roeprisen vil stige med et Beløb, der var mindre end Skatten.

Til Bedømmelse af Overvæltningsreglerne maa iøvrigt tjene, at Fabrikens Efterspørgselspris paa Roer vil være afhængig af de to Faktorer, Sukkerprisen og Omdannelsesudgifterne, hvori de af Fabriken udredede Skatter vil indgaa, medens Dyrkers-Tilbudspris er en Substitutionspris, d. v. s. Nettoudbyttet ved et Skifte, hvori Sukkerroen ikke er et Led. Denne Tilbudspris, der iøvrigt vil være forskellig for de forskellige Dyrkere (formentlig dog ret ens paa s a m m e Egn), maa i Tilfælde af Arealskatten forhøjes med den særlige Skat paa Sukkerarealerne.

50. Lægger vi Skatten et Trin længere henne i Produktionen, træffer den Roen; hvert Centner Roer, der gaar ind i Fabriken, rammes af en Skat; hvis man ønsker en Afgift af 10 Øre pr. kg Sukker og Rendementet er 10, maa Skatten paa 100 kg Roer følgelig blive 10 × 10 = 1 Kr. Opkrævningen nødvendiggør Toldopsyn paa Saftstationen.

Roeskatten udredes af Fabriken; den kan undtagelsesvis blive tilbagevæltet paa Dyrkerne; der er Eksempler paa, at en Forhøjelse af Roeskatten er bleven kastet tilbage paa Dyrkerne, færre paa, at en Nedsættelse af Roeskatten er kommen disse til Gode. For Fabrikerne indgaar Roeskatten som et Led i deres Produktionsomkostninger, der virker ind paa den Maksimalpris, de kan give for deres Raastoffer; da Fabrikerne i Reglen staar i Monopolstilling overfor deres Dyrkere, er Maksimalprisen ikke ensbetydende med den Pris, de virkelig giver dem.

Roeskatten er rig paa Incidenser; da Skatten af 100 kg Roer er ens, enten Fabrikanten faar 10 eller 15 kg Sukker ud af Roerne, vil denne se sin Fordel i at presse det mest mulige Sukker ud af Roen; i

første Række vil Fabrikanten forlange Roer, der er stærkt sukkerholdige og som har færrest af de Stoffer, der hindrer Sukkerudvindingen; dette Krav stiller Fabriken op imod Roedyrkerens Ønske om størst mulig Mængdeudbytte af Roerne. Fabriken er ogsaa opfordret til at anvende de bedst mulige Redskaber, atter med største Sukkerudbytte for Øje, og uden Hensyn til, at Fabriken maaske paa Grund af Apparatets Kostbarhed og Kulforbruget vilde foretrække andre Apparater. Endelig gælder det for Fabriken, naar Saften er udvunden, at faa saa meget Sukker ud af denne som muligt ved at fremstille et andet og tredie Produkt ved en for Landbruget lidet heldig forceret Sukkerudvinding af Melassen. Roeskatten virker altsaa til, at de bearbejdede Roer giver et Maksimum af Sukker og et Minimum af Affald og Biprodukter, selv om det uden Roeskat vilde være fordelagtigt — og nationaløknomisk maaske ogsaa var mest fordelagtigt — at anvende andre Sorter Roer, andre Apparater og at undlade den stærke Sukkerudvinding af Melassen.

Materialskatten medfører, hvad enten man vil det eller ej, en Beskyttelse ved indirekte at give en Præmie til de Fabriker, der faar deres Rendement dreven højst op. En Afgift af 1 Kr. pr. 100 kg Roer giver, hvis Rendementet er 8½, en Skat af 12 Øre pr. kg Sukker; hvis Rendementet er 12½, da 8 Øre pr. kg, og hvis Rendementet er 20, da 5 Øre pr. kg. Hvis man vil undgaa negativ Beskyttelse, og Tolden er 12 Øre pr. kg Sukker, maa man beregne Sukkerafgiften efter den Fabrik, hvis Rendement er 8½. Tager vi den Fabrik, hvis Rendement er 12½, betaler den for 100 kg Roer 1 Kr., d. v. s. den betaler kun Skat af de 8½ kg Sukker, den faar ud af Roen, og har saaledes de 4 kg skattefri, eller, om man vil, betaler kun 8 Øre pr. kg Sukker, 4 Øre mindre end Tolden og altsaa mindre end Afgiften af udenlandsk Sukker og af den ringere Fabriks Produkt. Jo højere Fabriken kan sætte sit Rendement, des større bliver den Præ-

mie (Produktionsbonus), Forbrugerne direkte betaler Fabriken for hver produceret kg Sukker.

Materialskatten har været en Pigkæp i Sukkerproduktionens Nakke, den har fremmet Storbedrifterne; paa den anden Side har den ført Europa ind paa en kunstig Sukkerpolitiks Skraaplan.

Roeskatten herskede i Tyskland fra 1840—91, i Østrig 1850—65; i Frankrig gik man fra en faktisk Udbytteskat i 1884 over til Roeskatten, som man bibeholdt indtil 1903, idet man dog i 1891 saa sig nødt til at lægge en lavere Tillægsskat paa, hvad der produceredes udover det legale Rendement; Sverige har anvendt Roeskatten fra 1873 til 1906; endelig har Rusland for længe siden gjort et Forsøg med den for atter at opgive den; nu er den opgivet overalt.

Denne Skatteform har sin egen Dødsspire i sig; da det virkelige Rendement stadig løb foran det legale (det Sukkerudbytte, Loven gik ud fra som det normale), forøgedes Beskyttelsen stadig; man blev derfor tvungen til atter og atter enten at forhøje det legale Rendement eller at lægge Skat paa den Del af Produktionen, der overskred den ved Loven forudsatte Produktion, saaledes at naar det legale Rendement er 10, men det virkelige 12, Fabriken ikke blot betaler 1 Kr. pr. 100 kg Roer, men en ekstra Afgift af 10 Øre for de to overskydende kg Sukker; men hermed er Materialskatten faktisk bleven en Udbytteskat.

51. For at undgaa nogle af Uretfærdighederne ved Afgiften, sat efter Roemængden, har man beskattet den af Roen udpressede Saft efter dennes specifike Vægtfylde.

Saftskatten, som iøvrigt har alle Roeskattens Fejl, har været brugt i Holland til 1897, i Belgien og Italien indtil 1903 og i Frankrig til 1884.

Som ved Materialskatten løb det faktiske Rendement foran det legale; i Holland viste det sig, at 20 pCt. af det producerede Sukker unddrog sig Afgift.

I Frankrig havde man oprindelig slet ikke ønsket

denne herved opstaaede Beskyttelse og havde derfor lagt en Tillægsafgift for den Sukkermængde, der var frembragt af Saften udover det legale Rendement.

52. Som ved Brændevin beskatter man ogsaa Sukker ikke blot efter Materiale, men ogsaa efter de af Fabriken brugte Redskaber; Karrumbeskatning forholder sig til Roeskat som Plovskatten til Hartkornskatten. Redskaberne kan være Udpresnings- eller Diffusionsapparater (hvori Saften udpresses), Inddampningsapparaterne, Filtrérpresserne, Kogekedlerne eller Centrifugerne. Skatten vil næsten altid være beregnet efter Rumindholdet af det Apparat, hvori Saften udvindes, saaledes at Skatteenheden blivet et Produkt af Rumindholdet og Tiden, hvori Apparatet brugtes; straks søgte Fabrikerne at gøre Apparaternes Rumfang saa ringe som muligt og at forkorte den Tid, hvori Udpresningsprocessen varede; for at gøre Skattens Faktorer saa smaa som muligt; ved nogle russiske Fabriker opnaaede man ved saadanne Finesser, at kun en Fjerdedel af Produktionen blev beskattet; man føjede derfor til Rumindholdet og Tiden et Par Faktorer: Præstationsevnen og Antallet af Gange, Apparatet fik Paafyldning af Roer. Det saaledes udfundne Karrum var beregnet i Forhold til en vis Vægtmængde Roer; atter her fik vi saaledes som Skattebasis en beregnet legat Udvinding af Sukker i Stedet for den virkelige — med denne Udregnings Følge af Skattefrihed for en Del af Produktionen, hvad der igen i Ly af en Indførselstold omformedes til en Produktions- og Eksportpræmie.

I Rusland, hvor man før 1881 havde Karrumsbeskatning, og i Østrig, hvor man i 1865 afløste Roeskatten med denne Skatteform for at bibeholde den til 1888, har man anvendt store Kapitaler, ikke saa meget paa Forbedring af den Teknik, der produktionsmæssigt var berettiget, som paa kostbare, skattebesparende Indretninger, der kunde tjene til at omgaa Loven.

Man vil forstaa det af følgende Taleksempel: Hvis

jeg anvender saa megen Kapital, at Rente- og Amortisationskvoten for en vis Sukkermængde er 10 Kr. og Skatten er 10 Kr., andrager de tvende Udgifter 20 Kr.; hvis jeg nu ved at anvende en i sig selv uhensigtsmæssig Teknik, som faar Rente- og Amortisationskvoten op til 13, er dette alligevel fordelagtigt for mig (men ikke for Samfundet), naar jeg derved kan smyge saa megen Skat fra mig, at min Skat kun bliver 5 Kr. — Karrums-Skatten virkede paa denne Vis. —

53. Den eneste nu eksisterende Form for Sukkerbeskatning er en Skat paa det færdige Produkt, enten paa Raasukkeret, naar det forlader Fabriken, eller paa Sukkeret, naar det som Konsumsukker eller i raffineret Tilstand gaar ud i Forbruget. Opkrævningen nødvendiggør Toldopsyn og Bogkontrol under Kampagnen; det er upraktisk at opkræve Skatten i Raffinaderierne, idet man sparer Kontrol med disse sidste, naar Raffinaderiernes Raamateriale altid i Forvejen er afgifts- eller toldberigtiget. Sukkeret beskattes som ved Tolden efter Sukkerholdigheden, maalt ved Lysheden.

Udbytteskatten giver ingen dulgt Produktionspræmie; vil man beskytte indenlandsk Sukkerindustri, maa man jo gøre det aabent ved at sætte en paapegelig Forskel mellem Told og Afgift. En ikke ønsket Beskyttelse kan dog indsnige sig ved Uagtsomhed, naar man ikke paaser, at de Lyshedsklasser, hvorefter Tolden sættes, er de samme som dem, hvorefter Afgiften sættes. Dette var efter 1877 som bekendt ikke Tilfældet i Danmark, idet Amsterdammerskalaens Nr. 18,1 til 19 m. H. t. Told regnedes for lyst, m. H. t. Afgift som mørkt Sukker.

Udbytteskatten paavirker ikke Fabrikanternes Valg af Beliggenhed, Produktionsmetode eller Arten af Sukkerroer, ej heller begunstiger den direkte de store Fabriker; men medens Materialskatten erlægges efter de mindre Fabrikers Kapacitet, saaledes at de mindre kan bestaa og de store tjene en Differential-

rente, vil Udbytteskatten, særlig naar den er lige saa høj som Tolden, være lagt efter de gode Fabrikers Kapacitet; saaledes kan man sige, at Udbytteskatten virker forstærkende paa Maskinteknikens almindelige Tendens: at forcere Stordriften paa Smaadriftens Bekostning.

Udbytteskatten er af forholdsvis ny Dato, i Østrig indførtes den 1888, i Rusland 1881, i Frankrig, Holland og Belgien 1903, i Tyskland 1886 delvist og 1891 fuldstændigt; i De forenede Stater erlagdes i en Række af Aar en Afgift af færdig raffineret Sukker. Brysseler-Konventionen har ved sine Bestemmelser om Maksimalbeskyttelse faktisk umuliggjort anden Skatteform end Udbytteskatten.

England og Norge har slet ingen indenlandsk Afgift; De forenede Stater har aldrig haft Afgift paa Raasukker, lige saa lidt som Bulgarien. En sydamerikansk Stat som Argentina har mærkværdigvis trods sit indviklede protektionistiske System holdt sig til den simple Udbytteskat.

XI. Beskyttelses-Midler.

54. Den simpleste Form for Statshjælp er rentefrie Laan eller direkte Tilskud til Fabrikernes Anlæg, hvad vi kender fra Enevælden; en anden Form er en Præmie, der varierer med Produktionens Størrelse. Rumænien og Bulgarien har en saadan direkte Præmie. Kanada, Queensland, Victoria og New Zealand har uden Held givet direkte Præmier til Roedyrkere.

England i det 18 Sekel, Rusland midt i det 19., de sydamerikanske Republiker har endnu i vore Dage anvendt Rentegarantier, der fører til Rovdrift, meningsløse Dividender i enkelte Aar. England giver paa Antillerne et Tilskud til den kontraktmæssige Til- og Bortsendelse af Kulier; en enkelt australsk Koloni har foruden Toldbeskyttelsen (4 Øre) givet en direkte Præmie af 5½ Øre pr. kg til Dyrkere, der anvender

hvid og ikke farvet Arbejdskraft. Endnu en Form for Beskyttelse gives i de bulgarske og tyske Baners Staffeltarifer med lave Fragter for lange Rejser, naar en Eksporthavn er Endemaalet.

55. Den for Staten bekvemmeste Form for Statstilskud er den indirekte Præmie (bonus, bounty), Forhøjelsen af Sukkerprisen gennem Toldpaalægget; denne Form er anvendt i alle Verdens Roesukkerlande, hvor Toldbeskyttelsen ikke fra først af har grebet ind, gik Roesukkeravlen til Grunde; Holland har ganske vist efter 1897 ikke haft nogen Produktionspræmie, idet Told og Afgift har været lige høje, men har indtil 1897 ydet en indirekte og derefter til 1909 en direkte Eksportpræmie.

Beskyttelsen paa Roesukker har ikke været tilsigtet, men er opstaaet rent mekanisk; da Roesukkeret fremstod, blev den eksisterende høje Told paa Raasukker sammen med Rørsukkerets store Transportudgifter et Læbælte, der truede med at berøve Statskasserne store Toldindtægter; man gennemførte derfor en indenlandsk Afgift, hvis Højde var tilsigtet ens stor med Tolden paa Kolonisukker; de Lande, der selv havde sukkerproducerende Kolonier, hvis aristokratiske Plantageejere havde gode Forbindelser i Moderlandet, stillede sig ligefrem uvenlig overfor Sukkerroen. Men næsten overalt lagde man imidlertid den nye indenlandske Afgift, der skulde opveje Tolden, som Saft-, Roe- eller Redskabsskat, hvis Incidens er Beskyttelsen, idet det virkelige Rendement løber langt foran det i Skatteloven antagne.

Man begyndte i 40erne med et legalt Rendement af 5 à 6, hvad der nogenlunde svarede til Gennemsnitsrendementet; det virkelige Rendement er nu for enkelte Fabriker naaet op til 20, og Gennemsnittet op til 15, saaledes at selv om man allerede i 50erne forhøjede det legale Rendement til 7 og 8, ja til 10, løb det virkelige Rendement stadig foran med Ilskridt; naar Rendementet er 5 og Tolden 20 Øre pr. kg Sukker, maa 100 kg Roer beskattes med 1 Kr.; da

Vareprisen er forhøjet med 20 Øre, vil en Fabrik, hvis Rendement er 10, kun svare 10 Øre i Afgift pr. produceret kg Sukker, og altsaa faa en Produktionspræmie à 20 ÷ 10=10 Øre.

Ingen Steds gælder Reglen „beati possidentes" mere end ved Beskyttelsen; en erhvervet Beskyttelse skaber ikke blot en Forventning, men denne Forventning kaldes *„berettiget"*, naar man i Kraft af den har bundet Kapitaler i Industrien og den af Beskyttelsen skabte Produktionspræmie har givet sig Udslag i en Differentialprofit, som ved Omsætning af Fabriker eller af Aktier er blevet kapitaliseret og udbetalt af Trediemand.

I 50erne havde man trods den toldliberale Strømning i Europa gjort sig fortrolig med, at Raasukkeret var beskyttet, og at man ikke slap bort derfra; men var tilfreds med at sætte det legale Rendement op, saa det stod nærmere det virkelige. Materialskatten var i sig selv som et Løg, hvoraf Protektionismen rullede sig op.

Frankrig havde af Hensyn til sine Kolonier stadig staaet uvillig overfor den i Saftskatten liggende Præmie og ramt den ved Efterbeskatning og var dermed faktisk gaaet over til en Art Udbyttebeskatning, men i 1884 nødte Forholdene den franske Regering til at kaste sig Materialskatten og den høje Produktionspræmie i Armene. Ændringerne i Materialskatten og Svingningen hen mod Udbytteskatten, der kendetegner 80erne og 90erne, er ikke Skridt mod Ophævelsen af Sukkerbeskyttelsen, men blot en af de tekniske Krav skabt nødvendig Regulering, idet Sukkerets Produktionsudgifter faldt og faldt, og dermed Præmien steg til det formidable. Præmien var en Ballon, der havde en Tendens til at stige af sig selv og stadig maatte hales ned i rimelig Højde for ikke at forsvinde over Bjergtoppene.

56. Da Beskyttelsen fordyrer Varen, har den en stærk Indskrænkning i Forbruget til Følge. I 1902 havde Østrig saaledes et Forbrug af 8½ kg pr. Hoved

eller ca. en Trediedel af Landets Produktion; med et Sukkerforbrug som Danmarks vilde Østrig end ikke kunne sukkerføde sig selv. Sukkerbeskyttelsen ender med at ødelægge Ligevægten, idet den paa den ene Side virker til at øge Produktionen og paa den anden Side til at indskrænke Forbruget; den medfører derfor en kronisk Overproduktion, hvor en efter Sukker hungrende Befolkning ikke kan købe Sukkeret til de Priser, Tolden sætter, og en efter Afsætning hungrende Industri ikke kan sælge Varen til den Pris, som levner den den ekstra Profit; kun et Middel passer sammen med Systemet: Eksport, der maa hjælpes — som i Kapitlet Karteller vist — ved direkte eller indirekte Eksportpræmier.

Men da denne Tilstand af Overproduktion ikke er et isoleret Fænomen, men en Tilstand, fælles for alle Kontinentets sukkerbeskyttende Stater, vil de Markeder, der kan optage Overproduktionen, faktisk være begrænsede til de ikke sukkerproducerende Lande.

Forbedringen af Tekniken bringer stadig Sukkerprisen noget ned, samtidig med en noget større Købeevne i Arbejderklassen kommer Sukkeret til Gode; men Forbruget kryber kun langsomt frem, og hvad der vindes ved Faldet i Eksportprisen, tabes for den kontinentale Forbruger ved den stadige Forhøjelse af Tolden, der paany forcerer Produktionen, indskrænker Forbruget, skaber Overproduktion, der maa eksporteres, hjulpen af Eksportpræmier, der paany medfører ny Toldforhøjelse, o. s. v. — Skruen uden Ende.

Beskyttelsen fører da til en ensidig Udvikling af Sukkerproduktionen; denne Politik havde den Dødsspire i sig, at den krænkede den fundamentale Prislov ved paa samme Tid at forhøje Produktionen og forringe Forbruget; Ligevægt kunde kun opnaas ved en Politik, der satte Forbruget op, enten ved at Staten nedsatte sin Skat eller gav direkte Produktionspræmie — eller nedsatte Beskyttelsen. Erfaringerne efter Brysseler-Konventionens Ikrafttræden har vist,

at det ikke er det mindst kloge ogsaa at tage Hensyn til Forbruget. Den moderne Industri lider netop under dette, at Væksten i en Industris Produktionsevne ikke holder Maal med Væksten i et bredt Befolkningslags Købeevne; paa ingen Vare har denne Ulempe været følt saa stærkt som for Sukker.

57. En Form for Beskyttelse og samtidig en Affødning af Eksportpræmien er Differentialtolden, Forskellen i Toldbehandlingen af Varer fra forskellige Lande. I Lande, hvor der som i Norge baade er Maksimal- og Minimaltarif, vil Sukkeret blive behandlet, efter som Produktionslandet nyder en mere eller mindre begunstiget Stilling.

Den vice-regale Regering i Ostindien fik ved „the indian tarif act" af 1899 Ret til at lægge Straffetold paa Sukker, indført fra Lande, hvor Sukkerproduktionen er organiseret i Kartel eller Trust, ligesom den lagde Straffetold paa alt Roesukker, som direkte eller indirekte havde nydt godt af Produktions- eller Eksportpræmien . Kanada lægger en Tillægstold af 33 pCt. paa tsyke Sukker og har iøvrigt 3 Satser, en normal Sats, en forhøjet Sats for Tyskland og en lavere Sats for britisk Sukker raffineret i England; her har vi ikke blot Straffetolden, rettet mod Tyskland, men ogsaa Begunstigelsen til Fordel for England; flere engelske Kolonier, men ikke dem alle, giver ligeledes britisk Raffinade en (lavere) Præferencetold.

De forenede Stater lagde i 1890 en Straffetold paa Sukker, der kom fra saadanne Lande, der gav større Præmie til Raffinaden end til Raasukkeret; man interesserede sig særlig for Raffinaden og havde intet imod at faa dens Raastof — Raasukkeret — under Produktionsomkostningerne; 7 Aar efter maatte alt Sukker betale en Tillægsafgift, der svarede til Eksportpræmien; disse Straffeafgifter („countervailing duty") er et Led i den afdæmpede Form for Protektionisme, som Mr. Balfour forsvarer under Navn Retaliationspolitik. Endelig har Brysseler-Konventio-

nen gennem sine Straffesatser søgt at neutralisere Ikke-Konventionslandes eventuelle Præmie.

Hvor en Stat har en Sukkerindustri, der trues med at ødelægges under Eksportpræmiesystemet, vil en — Præmien neutraliserende — Tillægsafgift have sin Berettigelse ud fra den Betragtning, at den øjeblikkelige Fordel for Forbrugerne nationalt set og i det lange Løb opvejes ved Tilintetgørelsen af anbragte Kapitaler og andre Ulemper ved Ødelæggelsen af en Industri, der har vist sig at have Eksistensberettigelse i Landet; iøvrigt vil smaa Stater gøre klogest i ikke at bruge Differentialsatser, som alt for let kan vikle Landet ind i Toldkrige med mægtigere Stater eller, naar de er lavere, kan føre til en politisk og økonomisk Afhængighed af disse.

Naar United States behandler Hawaji og Portorico som Indland og indrømmer Kuba og Philipinerne Ret til at tilføre Staterne Sukker til lavere Told, da er dette ikke saa meget for at begunstige disse Produktionssteder, som for at begunstige sig selv, idet det væsentlig er amerikansk Kapital og amerikansk Ledelse, der er interesseret i de begunstigede Produktionssteders Fabriker.

Differentialtolden rejser det interessante Problem om den indenlandske Varepris bliver bestemt efter Minimal- eller Maksimaltolden? I Fald det Land, der faar Begunstigelsen, er i Stand til at levere en overvejende Del af Forbruget, vil den indenlandske Varepris rette sig efter den Toldsats, man indrømmer det begunstigede Land; Begunstigelsen fører da til et lavere Prisniveau og til, at andre Lande enten udelukkes eller kun kan sælge under den sædvanlige Eksportpris. Er derimod det begunstigede Lands Tilførsel relativ ubetydelig, vil dets Sukkereksportører høste Fordelen af at være begunstiget i det andet Land.

En Straffetold vil, naar vedkommende Eksportlands Sukker er nødvendig for at dække Forbruget i det Land, der har paalagt Straffetolden, blive over-

væltet paa de indenlandske Forbrugere; kan man derimod undvære Tilførslen fra vedkommende Land, vil Straffetillægget enten standse Tilførslen derfra eller blive overvæltet paa Eksportørerne; den franske Differentialsats til Fordel for fransk Kolonisukker gjorde, at europæisk Roesukker ikke blev indført til Frankrig som Raffinerings-Materiale; den franske Indlandspris blev derimod bestemt af den højere Told, der var sat for tysk, belgisk og østrigsk Sukker, uagtet dette jo slet ikke efter 1884 blev indført til Frankrig.

Endnu interessantere er Spørgsmaalet om, hvorvidt Importørerne af Raasukker er i Stand til at bemægtige sig den Begunstigelse, der ydes et andet Lands Producenter; saa vidt man kan se, har baade i Kanada og Amerika Sukkertrusten været i Stand til at tilegne sig det visse Kolonier f. Eks. Kuba indrømmede Afslag i Indførselstolden. Ligeledes har de franske Raffinaderier indtil 1897 høstet største Delen af de Begunstigelser, Regeringen indrømmede de franske Kolonier, saaledes at det koloniale Raasukker fik den Opgave at holde den Pris nede, som Raffinaderierne betalte for deres Raasukker — til Skade for de franske Raafabriker.

58. Beskyttelsens Højde er bestemt af Forskellen mellem Told og Afgift; at angive denne nøjagtigt er umuligt ved andre Skatteformer end Udbytteskatten; naar Forskellen mellem Told og Afgift i Sverige paa Raasukker er $11\frac{3}{4}$ Øre før og efter 1906, betyder disse $11\frac{3}{4}$ Øre før 1906 mindst en 25 pCt. større Beskyttelse end efter 1906, fordi Sverige først i dette Aar forlod Materialskatten.

Sammenlignet med Beskyttelsen i det øvrige Europa har Danmark aldrig haft en høj Beskyttelse paa Raasukker; den væsentligste Beskyttelse har ligget paa Raffinade og særlig paa lyst Konsumsukker.

Den monstrøse Beskyttelse har vi i Spanien (60 Francs pr. 100 kg) og Italien, hvor indtil 1903 en Nominelbeskyttelse af op mod 30 Frcs. paa Grund

af Saftskatten blev til 40 og 50 Frcs. I Tyskland var Beskyttelsen fra 1891 18, fra 1896 20 Mark. Den franske Beskyttelse er ikke saa lige til; indtil 1884 var det væsentlig Raffinaden, der fik en stor Beskyttelse; fra 1884 fik Raasukkeret gennem Materialskatten en Beskyttelse, der indtil 1887 androg op til 15 Frcs. pr. 100 kg; omkring 1900 bestaar Beskyttelsen i, at medens 70 pCt. af Produktionen betaler 60 Frcs., betaler 30 pCt. en mindre Sats, noget 30 og andet 45 Frcs.

Den franske Beskyttelse var i Virkeligheden større, fordi der paa Roesukker var en Tillægstold af 16 Frcs., naar det er raffineret, og en forholdsvis Tillægstold paa Raasukker; Forskellen mellem fransk Indlandsk- og Eksportpris var 1901—02 73 Frcs., eller nær op til Tolden paa Roesukker; i 1898—1900 var Værdien af den franske Produktionspræmie anslaaet til 70 Mill. Frcs. aarlig; Lembcke opgør Tabet for de svenske Forbrugere i de 12 Aar fra 1890—1902 til 120 Mill. Kr. nominelt, muligvis mere, fordi Afgiften er beregnet efter et for lavt regalt Rendement; i Frankrig anslaas Værdien af Produktionspræmien fra 1884—1902 til 50 Mill. Frcs. aarlig eller i Løbet af 18 Aar ca. 900 Mill. Frcs.

Over en Bank kan det siges, at indtil 1903 var Beskyttelsen op mod Halvdelen af Toldens Beløb — altsaa varierende fra 50 til over 100 pCt. af Værdien. Denne Beskyttelse reducerede Brysseler-Konventionen til omkring 20 pCt. af Værdien. Af Prisstatistiken vil man se, at fra 1897 har man ofte gaaet op til den yderste Margin i Beskyttelsens Udnyttelse.

XII. Historisk Udvikling.

59. Sukkerskattens Teknik er sekelgammel, skabt af Merkantilismen, hvis Sukkerpolitik hvilede paa de to Støtter: Den sukkerdyrkende Kolonis Produkt forbeholdt Moderlandet til Transport, Videreforhandling og Raffinering, og Moderlandets Raffinaderiers Monopolstilling.

Naar Sukkeret forlod Kolonien, belastedes det med en Udførselstold, hvis Størrelse dog med de høje Sukkerpriser og de store Fragtudgifter aldrig blev over 10 pCt. af Værdien i Moderlandet. Kolonien maatte som Regel kun sælge til Moderlandet; senere løsnede man Baandet noget, men paalagde da en større Eksporttold, naar Varen skulde sendes andet Steds hen.

Paa monopoliserede Selskabers Skibe, eller i alt Fald paa Skibe under Moderlandets Flag, førtes Sukkeret til Stabelsteder, der havde Eneret paa at modtage og oplægge det. Passeredes paa Vejen Sund, Bælte eller Flod, erlagdes Sund- og Flodtold fra ½ til 4 pCt. af Værdien; undertiden var Sukker fra de egne Kolonier befriet for denne Afgift, Sukker fra de andres Kolonier aldrig. Ankommen til Stabelstæderne erlagdes en ringe eller oprindelig slet ingen Indførselsafgift, dog fik Indførselstolden omkring 1800 større Betydning og var alt i 1825 en betydende Indtægt for Fiscus; derimod betaltes altid ved Sukkerets Indførsel til en Købstad Portkomsumtionen, der ligesom Tolden sattes efter Værdien. Sukkeret raffineredes paa Raffinaderier uden udenlandsk Konkurrence, idet indtil ca. 1800 Indførsel af Raffinade var forbudt, og efter 1800 handicappet ved en næsten prohibitiv Told. Raffinaderierne havde Eneret snart for hele Landet, snart kun for en Rayon omkring Raffinaderiet.

For at begrænse Muligheden til at udnytte Monopolet til det yderste, havde Raffinaderierne ofte den Pligt at holde Oplag, ligesom Regeringen i visse Tilfælde fastsatte Priserne eller gav Købmænd Ret til at indføre givne Kvantiteter Raffinade.

Ved Eksport gav man nogle Steder ingen Godtgørelse for erlagt Told og andre Afgifter (drawback); andre Steder gav man en saa rigelig Erstatning, at den blev en formummet Eksportpræmie. For Moderlandets Skyld ofrede man efterhaanden Koloniernes Interesse, idet man midt i det 18de Sekel ophørte at

give Kolonierne Eneret paa at forsyne Moderlandet, men man indførte dog en Differencetold paa fremmed Sukker.

I det 19de Sekels første Trediedel faldt Merkantilismens sindrige System, der i Blomstringstiden havde været ledsaget at direkte Præmier, Rentegarantier, Fritagelse for Told af Raamateriale og Hjælpestoffer, og Frihed for personlige Skatter og Ombud for Mestre og Arbejdere; tilbage blev et System, hvilende paa en stigende Raasukkertold, og en stor Beskyttelse for de indenlandske Raffinaderier; dog bibeholdt man mange Steder Differencesatser for Raasukker fra andre end de egne Kolonier.

Roesukkerets Fremkomst ændrede denne Politik og tvang Problemerne om indenlandsk Afgift og Beskyttelse for den europæiske Raasukkerindustri frem i første Række, Problemer, der i den Grad fyldte Statsmændenes Sind, at de glemte Kolonisukkeret. Som en Levning fra Merkantilismens Sukkerpolitik har vi den store Forskel i Tolden paa Raasukker og Raffinade, der lige til 1903 haandhævdedes i de fleste Stater.

60. Roesukkeret møder ved sin Fremkomst Uvilje, dels hos de koloniale Plantageejere, der frygter Konkurrencen, og dels hos Finansministrene; man griber derfor til den indenlandske Afgift, som man ønsker at sætte lige saa højt som Tolden; i de Tilfælde, hvor der er Forskel paa Tolden for Sukker fra egne Kolonier og andet Kolonialsukker, satte man dog Afgiften lig med de laveste af de to Toldsatser; Beskyttelse tænkte man ikke paa, tilmed da Strømningerne gik i frihandlersk Retning.

Den nye indenlandske Afgift lægges som en Material- eller Redskabsskat; for ikke at ødelægge de mindre Fabriker maa man beregne Skatten paa Roer efter disses ringere Rendement, hvoraf igen følger en Produktionspræmie til de Fabriker, der fik mere end Normaludbyttet for de mindre Fabriker, hvor-

efter Skattens Forhold til Tolden oprindelig blev beregnet; i den følgende Tid forhøjer man atter og atter det saakaldte legale Rendement, men de bedre Fabrikers virkelige Rendement løb stadig foran.

Den Beskyttelse, som i 40erne opstod ved en skatteteknisk Tilfældighed, var i 60erne blevet til en etableret Ret og i 70erne til et villet Princip. Beskyttelsen og Tekniken skabte en stor Sukkerproduktion, som paa Grund af den ved Beskyttelsen og Beskatningen skabte Prisforhøjelse ikke kunde finde et tilsvarende indenlandsk Forbrug, og Eksporten blev derfor et nødvendigt Afløb under en Tilstand, hvor Produktionen baade af Tekniken og af Lovgivningen dreves frem, medens Forbruget kunstig hindredes ved kunstige Prisforhøjelser.

61. De sukkerproducerende Lande optog Kampen dels mod Rørsukkeret i det frie Marked, som f. Eks. England, og dels mod deres indbyrdes Produktion; over Grænsen mellem Frankrig og Tyskland gik tysk Sukker Vest og fransk Sukker Øst paa. Medens man hidtil efter to Aarhundreders Tradition havde forceret Raffinaderibeskyttelsen og Eksporten af raffineret Sukker, forcerede Staterne nu Raasukkereksporten ved at give en drawback, som var større end den faktisk erlagte Afgift og lige høj med Tolden. Som Forsvar forhøjede det Land, der blev oversvømmet med Konkurrentens Sukker, sin Toldmur; vi har da i 80erne en Kamp mellem Fastlandets sukkerproducerende Lande — om hinandens indenlandske Marked.

62. I 90erne er denne Kamp endt, idet ingen af de kæmpende sukkerproducerende Stater indfører fremmed Roesukker; Kampen er imidlertid blot flyttet om paa et andet Gebet: det frie Marked, hvorfra man har fordrevet Rørsukkeret, som nu maa nøjes med i Asien og Amerika at finde sine Forbrugere; denne Kamp om det frie Marked, in casu England og andre Stater, der ikke kan sukkerføde sig selv, føres ogsaa

med Eksportpræmier, dels dem, der gennem en for stor Eksportgodtgørelse eller direkte gives af Statskassen, og dels dem, der gives af et indenlandsk Kartel fra et fælles Fond til de Fabriker, der eksporterer deres Produkt; det lykkes virkelig de konkurrerende Lande at sætte Eksportpræmien 5 Mark pr. kg ned under de gennemsnitlige Produktionsomkostninger, og dermed ødelægge enhver Mulighed for engelsk Roedyrkning.

I Slutningen af 80erne og i Begyndelsen af 90erne forlod man de fleste Steder Materialskatten, idet man nogle Steder opkrævede en Tillægsafgift af den Del af Produktionen, som Materialskatten lod ubeskattet, og andre Steder gik over til Udbytteskatten. Den ved Materialskatten skabte Eksportpræmie var bleven Staterne for kostbar, idet Præmien næsten slugte hele det af Skatten indbragte Beløb; teknisk set var Materialskattens Spore bleven unødvendig.

Den nye Udbytteskat hvilede paa Princippet: en indirekte Produktionspræmie for den indenlandske Afsætnings Vedkommende, samt en direkte Eksportpræmie.

Den herved skabte Tilstand blev uudholdelig for de sukkerproducerende Lande ved den gennemførte Forcering af en Produktion, der ikke kunde finde indenlandsk Afsætning, altsaa ved Skabelsen af en Overproduktion, som maatte afhjælpes ved en stadig forceret Eksport; det europæiske Fastland syntes næsten i Konkurrenceiveren at ville levere Udlandet Sukkeret gratis.

Brysseler-Konventionen endte denne unaturlige Tilstand ved at begrænse Beskyttelsen og ved at afskaffe al Form for Eksportpræmie, og bragte dermed atter naturlige Forhold ind i Sukkerproduktionen ved at hæve den frie Markedspris saa højt, at den dækkede Produktionsomkostningerne.

Men Præmiepolitiken er en Drage med mange Hoveder; er den dræbt eller er den blot bedøvet?

XIII. Eksportpræmie og Kontingentering.

63. En indført saa vel som en i Indlandet afgiftspligtig Vare kan oplægges i Frilager eller lignende Institution uden Skats Erlæggelse og kan derfra uden videre udføres; er Tolden eller Afgiften berigtiget ved Betaling eller ved, at Toldvæsenet har debiteret Importøren eller Fabrikanten Afgiften, hvor Told og Afgiftskredit ydes, dèr vil ved Varens Udførsel den erlagte Told eller Afgift blive tilbagebetalt eller det debiterede Beløb afskrevet; dette volder ingen Vanskelighed, naar Told og indenlandsk Afgift er lige høje; vanskeligere bliver drawback'en at bestemme, naar der er Forskel paa Told og Afgift, eller naar Tolden er forskellig for Sukkere fra de forskellige Afsendelseslande, idet man da maa kræve, at Sukkeret ved sin Udførsel er ledsaget af et Identitetsbevis, der angiver Produktionsstedet, og selv da kan det blive vanskeligt at gennemføre Princippet: at ingen faar mere i „drawback", end han faktisk har erlagt til Statskassen.

Naar en Vare har undergaaet en Bearbejdelse (som Raffinade, fremstillet af udenlandsk Roesukker), eller naar den indenlandske Afgift opkræves som Roeskat, maa Loven ved Eksportgodtgørelsen fastsætte et Rendement, et Forhold mellem anvendt Raastof og Mængden af den færdige Vare. Naar den ene Fabrik i det i Kapitel VII nævnte Eksempel med et Rendement af 5, der faktisk svarer til det legale, i Afgift virkelig betaler 20 Øre pr. kg Sukker (lig Toldens Beløb), vil en anden Fabrik, hvis Rendement er 10, med den samme Roeafgift af 1 Kr. pr. 100 kg kun betale 10 Øre pr. kg Sukker og altsaa vinde en Produktionspræmie paa 10 Øre; men det offentlige gaar ud fra, at hans Rendement kun er 5, og tilbagebetaler ham altsaa ved Udførslen 20 Øre pr. kg Sukker, uagtet han faktisk kun har betalt 10 Øre i Skat; hans Produktionspræmie omformes da

ved Udførsel til en Eksportpræmie, idet hans „drawback" opløser sig i 2 lige store Dele, tilbagebetalt erlagt Afgift 10 Øre og Præmie 10 Øre.

Materialskatten skaber da som Incidens ikke blot en Produktionspræmie, men ogsaa en Eksportpræmie, som skaffer Eksportøren samme Profit af hans Eksport som af hans indenlandske Salg, men trykker selvfølgelig Verdensprisen.

Da man forlod Materialskatten og vendte sig til Udbytteskatten, maatte den dulgte Eksportpræmie falde bort; i Stedet for gav Østrig, Holland, Tyskland og Argentina en direkte Eksportpræmie, der dog blev mindre end den skjulte Præmie, baade absolut, og i Forhold til Sukkerets stadig faldende Værdi. Danmark har ved Lov af 1. April 1887 for et Aar givet en Eksportpræmie paa 1½ Kr. pr. 100 kg foruden selvfølgelig tilbagebetalt den erlagte Afgift.

64. Frankrig, der indtil 1903 bibeholdt Materialskatten, gav fra 1897 en direkte aabenbar Eksportpræmie paa 3½ à 4 Frcs., der dog efterhaanden nedsattes.

Den østrigske Eksportpræmie var 1½ à 2⅓ Gylden pr. 100 kg; Tysklands Eksportpræmie sattes i 1901 til 2 Rmk. pr. 100 kg og i 1896 til 3 Rmk. 55 pr. 100 kg Raffinade, Hollands Eksportpræmie i 1897 til 2½ Gylden.

Var de direkte Eksportpræmier end store, var de dog intet imod de af Materialskatten skabte Præmier, der naaede 10 Øre pr. kg. I Østrig, hvor Sukkerskatten, efter at man havde forladt Materialskatten, indbragte 39 Mill. Gylden, indbragte den 10 Aar i Forvejen kun 4 Mill. Gylden, idet Eksportpræmien næsten slugte Skatten, ja, i et enkelt Aar var Udgiften til Eksportpræmien + Godtgørelse større end Indtægten af Skatten. I Tyskland indbragte i 1888 Told + Afgift 120 Mill. Rmk., men heraf betaltes de 106 Millioner tilbage i Eksportgodt-

gørelse! At tænke sig denne enorme Skattebyrde for det tyske Folk blot for at have Fornøjelsen af at levere England billigt Sukker. Efter Materialskattens Ophævelse var Forholdet noget bedre: 112 Mill. i Skat ÷ 26 Mill. i Eksportpræmie.

Yves Guyot opgør Præmiernes Nettosum for 1884—92 til ialt 160 Mill. Rmk., altsaa det Beløb, hvormed Eksportgodtgørelsen oversteg den af det udførte Sukker betalte Afgift; fra 1892—1900 anslaar samme Forfatter de tyske Eksportpræmiers sammenlagte Værdi til 132 Mill. Mark. Fra 1896—1900 betalte Frankrig i direkte Præmier ca. 29 Mill. Kr., Tyskland 105 Mill. Kr., Østrig 50 Mill. Kr. Naar Yves Guyots Opgørelse er forskellig fra den officielle tyske Skattestatistik, ligger det i, at Guyot ikke fradrager i Præmierne den Del, der genvindes ved den tyske Tillægsafgift. Spørgsmaalet om denne forcerede Eksport er disse Ofre værd, kan maaske bevares, naar vi husker, at af Frankrigs hele Eksportværdi fra 1890—1900 skyldtes knapt de 4 pCt. Sukker.

Eksportpræmiens Indflydelse paa Forholdet mellem indenlandsk Forbrug og Eksport fremgaar maaske bedst af, at ved Aarhundredskiftet eksporterede Tyskland og Frankrig ca. 60 pCt. af deres Produktion, medens Østrig eksporterede op mod 70 pCt.; ingen af disse Stater vilde endda naa Danmarks relative Forbrug ved at beholde deres egen Produktion indenfor Toldgrænsen.

Den indiske og United States Regeringer har givet en Skala for deres Straffesatser, hvorefter disse Staters „Countervailing duties" beregnes i Forhold til den faktisk ydede Eksportpræmie. Vi gengiver her det indiske Overslag over Præmiernes Højde for Februar 1901, angiven i Frcs. pr. 100 kg. Af den store „Countervailing duty", Indien har lagt f. Eks. paa fransk og russisk Sukker, synes det at fremgaa, at det ikke blot er den af Staten, men ogsaa den af Kartellet givne Præmie, man vil neutralisere.

	Raasukker
Fransk	11,0 Frcs.
Tysk	3,04 —
Østrigsk	3,10 —
Belgisk	4,10 —
Hollandsk	3,72 —
Russisk	9,80 —

En belgisk Forfatter anslaar den russiske Præmie i 1907 til ca. 4½ Kr. pr. 100 kg Raffinade og 90 Øre mindre for Raasukker. Tyskland, Østrig og Sverige lagde en Straffetold af 6¼ Mark paa det russiske Sukker.

Selv om vi maa indrømme, at det kun var i Aaret umiddelbart før Brysseler Konventionens Ikrafttræden, at Hamborg fob Pris var 5 Mark under Produktionsudgiften, og over en Bank vil sætte de 5 Mark ned til 3 Mark, faar vi for Østrig, Tyskland, Frankrig, begge Nederlandene og Rusland en samlet aarlig Præmie af ca. 100 Mill. Kr.; heraf kommer en rigelig Halvdel England til Gode.

Efter 1903 er en direkte Eksportpræmie forsvunden, den indirekte af Kartellet givne eksisterer dog endnu i Rusland.

65. Indenlandsk Forskelsbeskatning foreligger allerede ved Materialskatten, hvis tilsyneladende Ligelighed rummer en Forskel i Beskatningen af de store og smaa Fabriker til Fordel for de første. Hvor man efter Udbytteskattens Gennemførelse har anvendt Forskelsbeskatning, har det dels været som et Middel til at begrænse Eksportpræmien og dels som en direkte Hjælp til de smaa Fabriker; paa den ene Side krævede Middelstandsinteresser, der jo altid har valgpolitisk Betydning, Opretholdelsen af mange smaa Fabriker, medens paa den anden Side Agrarerne var interesserede i, at Sukkerfabrikationen ikke koncentreredes, men spredtes over det ganske Land; det er det samme Hensyn, som, om end i langt højere Grad, har gjort sig gældende ved den tyske Forskelsbeskatning for Spritfabrikerne.

Forskelsbeskatningen er en progressiv Beskatning enten efter den ligefremme Progressions eller efter Rateskattens Princip; efter det første faar de større Fabriker en højere Skat end de mindre, efter det sidste beskattes de første 10,000 Tons Sukker, en Fabrik producerer, med en vis Sats, af de næste 10,000 Tons betales en noget højere Afgift, og af de næste 10,000 Tons atter en højere Afgift, og saaledes videre.

En særlig Form for Forskelsbeskatning har vi i den saakaldte Skattelindring, som Sverige anvendte, da det i 1893 lod nye Fabriker i 3 Aar være fri for en indtraadt Skatteforhøjelse, for at give dem Tid til at bringe deres Rendement op i Højde med de ældre Fabrikers.

Forskelsbeskatningen er praktisk set knyttet til Kontingenteringsprincipet. Dette Princip er en Affødning af Kartellet, som, gaaende ud fra, at kun en vis Produktionsmængde kan afsættes, kontingenterer d. v. s. fordeler denne Produktionsmængde over de kartellerende Fabriker.

Fordelingen vil oftest ske i Forhold til Fabrikernes Kapacitet (Grænsen for deres Produktionsevne); det tillades ofte en Fabrik at købe en Kollegas Kontingent, saaledes at den større Fabrik producerer til sin yderste Evne, medens den lille ligger helt stille og nyder en Rentiertilværelse af sin Erstatningssum.

Begrænsningen vil snart være absolut, snart gælder den kun den Mængde Sukker, som maa afsættes paa det indenlandske Marked, medens Produktionen udover Kontingentet skal eksporteres som vist i V. Kapitel.

66. Ogsaa direkte har Staten grebet ind; det bedste Eksempel har Rusland afgivet i den Witte'ske Ordning af 1895 (fornyet 1903), der ved Lov paabyder Kartel og Kontingentering. Man gaar ud fra fem Størrelser: a) Kapacitet, b) nødvendigt Forbrug, c) Reserve, d) den Mængde, det indenlandske Marked kan optage uden at Prisen forstyrres og e) forrige

Aars Produktionsciffer, d. v. s. hvad den enkelte Fabrik har produceret det foregaaende eller i Gennemsnit de foregaaende Aar.

Den russiske Regering fastsætter Fabrikens normale Kapacitet, der falder sammen med et gennemsnitligt Produktionsciffer; herigennem ved man Maksimum for Landets Produktionsevne; samtidig fastsætter Regeringen det sandsynlige Forbrug, bestemmer altsaa, hvad den anser for nyttig Produktion; nu har hver Fabrik Lov til, hvis den kan, at producere 1⅓ Mill. kg. Naar nu det skønnede Forbrug ikke kan dækkes af en Produktion, baseret paa indtil 1⅓ Mill. kg pr. Fabrik, fordeler Regeringen den Del af det skønnede Forbrug, der ikke er dækket af de 1⅓ Mill. kg, hver Fabrik maa producere, over Fabrikerne i Forhold til deres Kapacitet; af Kontingentet betales en lavere Afgift; hvad der af en Fabrik produceres ud over dens Kontingent, skal svare dobbelt Afgift eller eksporteres; for ikke at Kartellet skal udnytte Forbrugerne for groft, bestemmer Loven, at en vis Mængde skal henlægges som fast Reserve til Regeringens Disposition, ved hvis Udbydning paa Markedet Regeringen virker regulerende paa Priserne. (Denne Reserve vil være genkendt som en af den svenske Merkantilisme anvendt Forholdsregel). 1904 sattes f. Eks. Kapaciteten til 72 Mill., det fornødne Forbrug til 63 Mill. Pud; men der produceredes faktisk 81 Mill. Pud = 1330 Mill. kg, heraf gik 800 Mill. til det nødvendige Forbrug, 100 Mill. henlagdes til Regeringsreserven, 430 Mill. kg enten eksporteredes eller belagdes med den større Afgift. Regeringen giver ikke selv Eksportpræmie, men Kartellet gør det.

Tyskland søgte fra 1896 at naa det samme ad en lidt anden Vej; i Forhold til deres Kapacitet fordeltes 1700 Mill. kg over de eksisterende Fabriker; nye oprettede Fabriker fik i de første Aar ikke Del i Kontingentet og først, naar de havde bestaaet nogen Tid, Kontingent, dog kun i Forhold til deres halve Kapa-

citet, idet Tyskland ikke længere ønskede at opmuntre til nye Fabrikanlæg; af hvad en Fabrik producerede udover sit Kontingent, skulde den erlægge en ekstra Afgift af 2½ Mark pr. 100 kg, eller det samme Beløb som Statskassen gav i Eksportpræmie. Da man den Gang skønnede, at det indenlandske Forbrug vilde optage 1000 Mill. kg, kontingenteredes der altsaa 700 Mill. kg udover, hvad det indenlandske Forbrug krævede; her igennem fastsatte man Maksimum for den Sukkermængde, der kunde faa Eksportpræmie, til 700 Mill. kg; hvis Fabrikerne ønskede at producere mere til Eksport, maatte de gøre det uden Statens Hjælp; dette begrænsede ganske vist Statens Udgift til Eksportpræmie, men begrænsede ikke Eksporten; i 1901 udførtes der saaledes 300 Mill. kg, som ikke fik Statspræmie, idet denne jo neutraliseredes gennem den nævnte Ekstraskat; Produktionen var nemlig 300 Mill ud over den kontingenterede Mængde.

Maalet med Kontingenteringen var altsaa at begrænse ikke blot Statens Udgifter, men ogsaa Eksporten; naar det sidste ikke naaedes, skyldtes det Kartelpræmien, der var større end Statspræmien.

67. Foruden den nævnte Tillægsafgift paa 2½ Mk., der svaredes i Tyskland af den ikke kontingenterede Del af Produktionen, erlagdes en saakaldet „Betriebsabgabe" ogsaa af Kontingentet, der varierede med Fabrikens Størrelse og var lagt efter Rateprincipet; en Fabrik, der havde faaet 5 Mill. kg kontingenteret, svarede 10 Pfg. af de første 4 Mill. og 12½ Pfg. af den 5te Mill; for hver Mill., Produktionen steg, steg Afgiften af denne med 2½ Pfg. pr. 100 kg, saaledes at en Fabrik, hvis Kontingent naaede de 40 Mill., af den 40ende Mill. svarede 1 Mark pr. 100 kg; først for en Fabrik, der producerede over 100 Mill. kg, naaede denne „Betriebsabgabe" op til 2½ Mark pr. 100 kg af, hvad Produktionen overskred 99 Mill. kg; med andre Ord ingen Fabrik kunde faa kontingenteret mere end 99 Mill. kg.

Denne Tillægsafgift havde foruden sit socialpolitiske ogsaa et fiskalt Maal: at skaffe Indtægt. Rusland havde ligeledes en Tillægsafgift, der erlagdes af det Sukker, som ikke blev udført, uagtet det overskred vedkommende Fabriks Kontingent; i 1898 indførte Frankrig en Tillægsafgift „surtax", som opkrævedes af alt Sukker, der førtes til Raffinaderierne, med 4 Frcs. og med 1 Frc., naar Sukkeret gik lige ud i Forbruget; denne Tillægsafgift opkrævedes dels for at skaffe Penge til Eksportpræmien, og dels for at hjælpe Raafabrikerne ved at lægge en større Afgift paa Raffinade end paa det direkte fremstillede Konsumsukker.

Mere for Kuriositetens Skyld skal man nævne den høje Tillægsafgift, som Argentina opkrævede hos de Fabriker, der producerede ud over deres Kontingent, og hvis Provenu gik som Præmie til de Plantageejere, som brændte deres Sukkerrør og dermed hjalp til at indskrænke Produktionen af Sukker. Først at opmuntre en enorm Produktion ved Hjælp af Præmie, og, da dette tager Magten fra Statskassen, ved andre Forholdsregler at begrænse Præmien, er indviklet; men paa samme Tid at give Præmie for at forcere Produktionen og Præmie til dem, der ødelægger deres Produktion, turde være en Karrikatur paa Statsindgriben!

Et andet Middel til at begrænse Udgiften ved Eksportpræmien anvendtes i 70erne i Østrig, der havde set, at Eksportpræmien slugte største Delen af Sukkerskatten; man fastsatte da et Minimumsbeløb, Skatten skulde indbringe; indbragte den mindre, fik Fabriken det manglende paalignet i Ekstraskat; efter 1888 fastsatte man ikke Skatteprovenuets Minimum, men Præmiens Maksimum; naar i 90erne Eksportpræmien kostede 13 Mill. Gylden og Præmiebeløbets Maksimum var 9 Mill., lignedes en Ekstraskat af 4 Mill. Gylden paa Fabrikerne. Holland gik samme Vej, at fiksere Eksportpræmiens totale Beløb til 2½ Mill. Gylden og opkræve en Tillægsskat, hvis Præmien krævede mere.

XIV. Sukkerkonventioner.

68. Sukkerbeskyttelsens finansielle Resultater vakte tidlig Statsmændenes Bekymring; det var Raffineringspræmien, som af drawback omformedes til en Eksportpræmie, der foraarsagede den første Sukkerkonvention 1864; noget virkede ogsaa den paa fair trade-Principet hvilende Traktatpraksis, Napoleon III havde inaugureret; i Pariserforhandlingerne deltog England, Frankrig, Holland og Belgien samt Tyskland, det sidste Land sprang fra, saa at Overenskomsten i 1864 om Regulering af Eksportpræmie paa Raffinade kun fik ringe Betydning.

Vigtigere end Pariserkonferencen var den, der 24 Aar senere fandt Sted i London; Tyskland var ivrig for at slippe fri for de Eksportpræmier, der truede med at sluge Sukkerbeskatningens fulde Beløb; den engelske Regering var lydhør under Presset af Raffinaderierne og Sukkerkolonierne; Konferencen blev enig om en Konvention, hvis væsentligste Bestemmelse var, at ingen drawback maatte omformes til Eksportpræmie, og at England og dets Kolonier ikke maatte lægge Differentialtold paa Roesukker.

De engelske Frihandelsmænd var imidlertid saa stærke, at de i Parlamentet standsede det Lovforslag, der for Englands Vedkommende skulde føre Konventionen ud i Livet. Da en Konvention ingen Interesse havde for de andre Magter, naar den ikke var tiltraadt af England, bortfaldt Overenskomsten af 1888.

Men Centraleuropa var i voksende Grad bleven interesseret i en Konvention; Rusland viste sig som en truende Konkurrent paa det engelske Marked, deres egen Produktion voksede samtidig, saaledes at Præmiesystemet var bleven en følelig Byrde; det var blevet nødvendig paa samme Tid at blive af med Eksportpræmien og at faa Tolden saa meget ned, at et stigende Forbrug kunde indhente Produktionen; en Overenskomst var imidlertid kun mulig med Englands Tilslutning, som den store Forbrugsinteresse og

den traditionelle engelske Politik næsten gjorde uopnaaelig.

I Februar 1902 kom dog en Overenskomst i Stand i Bryssel, tiltraadt af Frankrig, Tyskland, Østrig-Ungarn, Holland, Belgien, Japan og England. Spanien, Italien og Sverige tiltraadte kun med det Forbehold, at de fik Ret til at beholde deres store Beskyttelse, saalænge de ikke selv udførte Sukker. Syd-Amerika, Rusland og Danmark holdt sig udenfor. Af de engelske Kolonier vægrede flere f. Eks. Kanada og Indien sig ved at akceptere Konventionen.

69. Brysseler Konventionen har følgende Indhold: De kontraherende Parter forpligter sig til at ophæve direkte og indirekte Præmier for Sukkerdyrkningen eller Sukkerudførselen. Sukkerholdige Varer stilles lige med Sukker. Under disse Bestemmelser falder: a) de direkte Begunstigelser, der ydes i Tilfælde af Udførsel; b) de direkte Erstatninger, der tilfalder Producenterne; c) de Afgiftsbegunstigelser, som helt eller delvis indrømmes Sukkerdyrkningen; d) de Fordele, som flyder af Sukkerudbyttets Overskud; e) de Fordele, der kommer af overdrevne drawbacks (Toldgodtgørelser); f) de Fordele, som kommer af enhver „Overtold", hvis Højde overskrider den i Art. 3 fastsatte Grænse. (Art. 1).

Fabrikerne og Raffinaderierne er under stadigt Tilsyn. Der skal indføres Kontrolbøger ved alle Stadier af Fabrikationen og det færdige Sukker skal indlagres i særlige Rum. (Art. 2).

Parterne forpligter sig til at begrænse „Overtolden" d. v. s. Forskellen mellem Told og indenlandsk Afgift, til en Maksimalsats paa 6 Frcs. pr. 100 kg (4,32 Øre pr. kg) for raffineret og dermed ligestillet Sukker, og til 5,50 Frcs. (3,96 Øre pr. kg) for andet Sukker. Denne Bestemmelse er ikke anvendelig paa Sukkerfabrikationens Biprodukter. (Art. 3).

Parterne forpligter sig til at belægge de fra saadanne Lande, der betaler Produktions- eller Udførselspræmie, indførte Sukkersorter med en særlig Told,

ikke mindre end det Beløb, som Produktionslandet betaler i direkte eller indirekte Præmie. Parterne forbeholder sig Ret til at forhindre Indførsel af Præmiesukker. (Art. 4).

Rørsukker og Roesukker maa ikke belægges med forskellig Told (Art. 5).

Spanien, Italien, Rumænien og Sverige er fritagne fra Forpligtelsen om Produktionspræmier samt Forpligtelserne i Art. 3 og 4, saalænge de ikke udfører noget Sukker. (Art. 6).

Man opretter en fast international Kommission, der skal vaage over, at Overenskomstens Bestemmelser overholdes. Denne Kommission bliver sammensat af Repræsentanter for Konventionslandene, og hertil knyttes et fast Bureau i Bryssel. Repræsentanterne har til Opgave at konstatere, om der i Konventionslandene bestaar nogen direkte eller indirekte Produktionspræmie; at fastslaa, om de i Art. 6 betegnede Stater vedbliver at opfylde de i Artiklen fastsatte Betingelser; at undersøge, om der bestaar Præmier i de Lande, som ikke har tiltraadt Konventionen og at vurdere Højden af disse Præmier med særligt Henblik paa Anvendelsen af Art. 4; og til at behandle Anmodninger om at tiltræde denne Konvention fra andre Stater og endelig at samle Oplysninger om Sukkerlovgivningen og Statistiken ikke blot i Konventionslandene, men ogsaa i andre Lande. (Art. 7).

Parterne forpligter sig til at træffe de nødvendige Forholdsregler for dem selv og deres Kolonier, med Undtagelse af de autonome engelske Kolonier og britisk Ostindien, for at forhindre, at præmieret Sukker, som gaar i Transit gennem et Konventionsland, skal nyde godt af Overenskomstens Fordele paa Bestemmelsesstedet. (Art. 8).

Art. 10 bestemmer Konventionens Varighed til 5 Aar. Sidste Artikel er Nr. 12. Yderligere tilføjes en Slutningsprotokol:

„ad Art. 3. Da „Overtolden" har til Hensigt at yde en virksom Beskyttelse til ethvert sukkerproduce-

rende Lands Hjemmemarked, forbeholder Parterne sig Ret til at lade indtræde en Forhøjelse af Overtolden i de Tilfælde, hvor betydelige Mængder af Sukker bliver indført hos dem fra et Konventionsland (der menes Rusland). Forhøjelsen maa dog kun ramme Sukkeret fra det paagældende Eksportland. Forslaget er at forebringe for den i Art. 7 omtalte Kommission, som vil træffe Afgørelse om Skridtets Berettigelse og Forhøjelsens Størrelse; denne maa dog under ingen Omstændigheder overstige 1 Frc. pr. kg. Kommissionen kan kun tiltræde Forhøjelsen, naar vedkommende Marked er bleven overbebyrdet paa Grund af en virkelig økonomisk Svaghed (infériorité) og ikke ved en kunstig Prisforhøjelse gennem Kartellering."

England erklærer: „1. Saa længe Overenskomsten gælder, skal der ikke ydes Sukker fra Kronkolonierne nogen direkte eller indirekte Præmie. 2. Som Undtagelse og under Forbehold af frit Handelssamkvem med Hensyn til de fredelige Forbindelser mellem Storbritannien og dets Kolonier og Besiddelser kan der ikke saa længe Overenskomsten gælder, gives Kolonialsukker noget Fortrin for udenlandsk Sukker. 3. Ved dens Mellemkomst skal Overenskomsten meddeles de selvstændige Kolonier og Ostindien, for at de kan have Lejlighed til at tiltræde den."

Ogsaa den nederlandske Regering lover ikke at yde Sukker fra egne Kolonier nogen direkte eller indirekte Præmie.

— — —

Hovedreglen er altsaa Forbud mod Eksport- og Produktionspræmier; i sig selv indeslutter dette et Forbud mod Beskyttelsestold; man lemper det dog derhen, at Konventionen tillader en Overtold paa 5½ Frcs. for Raasukker; for at gøre Konventionen effektiv, indfører man en Straffetold for Sukker, produceret i Lande, der ikke har optaget Konventionens Regler i deres Skattetarifer. Mærkelig nok, at Eng-

land gik ind paa, at Rørsukkeret ikke maa begunstiges ved en lavere Told.

70. Konventionen har sat Verdensprisen mindst 5 Kr. op pr. 100 kg; da de sukkerproducerende Lande nedsatte deres Told ikke blot med det betydelige Beløb, som kunde bringe deres Sukkertarif i Overensstemmelse med Konventionens Regler, men med mere, saaledes at Sukkerprisen i Tyskland trods Stigning i Eksportpris faldt 20 Mark (et Fald paa 35 pCt.) forøgedes det indenlandske Forbrug og aftog Eksporten: fra Anno 1900—1908 er den samlede Eksport fra Østrig, Frankrig og Tyskland falden fra 2,550,000 til 2,200,000 Tons; disse Stater har ikke blot optaget de 300,000 Tons i deres eget Forbrug, men ogsaa en særlig for Østrigs Vedkommende stærk Forøgelse i Produktionen; fra 1898 til 1913 er Tysklands Hjemmeforbrug steget fra 14—21 kg pr. Individ. Østrigs fra 8—12, Frankrigs fra 14—20 og Ruslands fra 6—9 kg; Englands Forbrug pr. Individ er i 1908 ikke større end i 1900, nemlig 41 à 42. Dette Forbrugstab er ganske letforstaaeligt: i Tyskland er Sukkerprisen falden 20, i England stegen 5 Mark, og hvis den engelske Told medregnes, nogle Mark mere. Alt i alt har Konventionen skabt Ligevægt mellem Produktion og Forbrug, gavnet Rørsukkeret og sparet Fastlandet Vest for Rusland 100 Mill. aarlig i Eksportpræmie.

De engelske Vælgere var iøvrigt lige saa lidt glade ved Brysseler-Konventionen af 1903, som de var ved Tolden af 1901, idet Londoner-Priserne som sagt er gaaet op. 10 sh. pr. cwt. ufortoldet er ikke en særlig mærkelig Pris nu, hvad den vilde have været før Brysseler-Konventionen. I Treaaret 1901—03 betalte det engelske Folk for sit Sukker 50 Mill. Lst., i det følgende Treaar 1904—06: 56½ Mill. Lst. d. v. s. en Merudgift af 13 pCt. = 6½ Lst. absolut eller 3 sh. pr. Individ d. v. s. 1 sh. aarlig. Man maa dertil huske, at de engelske Forbrugere udgiver halvt

saa meget til deres Sukker som til deres Brød. I Gennemsnit har England fra 1903—13 betalt aarlig 2¼ Kr. pr. Hoved eller over 100 Mill. Kr. mere end det vilde have betalt, om Konventionen ikke havde stoppet Præmiepolitiken.

Sukkerprisens Stigning har iøvrigt ogsaa ramt alle de Industrier, der er Fremstillere af Cakes, Chokolade, Frugtkonserves og andre Sødsager, hvoraf de i Kraft af det billige Raasukker var blevne Verdensleverandører. Deres eget Raamateriale (Sukker) er bleven fordyret, og det samtidig med, at tyske Konkurrenter faar deres Sukker til en lavere Pris og lavere Afgifter. Intet Under at f. Eks. Cadbury-Fabrikernes Indehavere er Toldbeskyttelsens værste Fjender.

Indien har fortolket Konventionen derhen, at den ikke blet berettiger til Straffetold mod Sukker, der har faaet Stats-, men ogsaa Sukker, der har faaet Kartelpræmie.

71. Ikke blot England, Hovedmarkedet for Tysklands, Østrigs og Frankrigs Sukkereksport, ogsaa Rusland, disse Landes Konkurrent, maatte tiltræde, hvis Konventionen af 1902 skulde fornyes efter Udløbet af de 5 Aar, hvori den gjaldt. I August 1907 forlængedes Brysseler-Konventionen til 1913 efter store Fødselsvanskeligheder; i denne Tillægskonvention indførtes den Regel, at den permanente Sukkerkommission kan anbefale, at Konventionen ophæves inden Udgangen af de 5 Aar, naar der sker Indførsel til England af Præmiesukker, eller naar England eksporterer Sukkervarer, der er forarbejdede af indført Præmiesukker.

England blev fritaget for sin Pligt til at paalægge Straffetold, selv om det England sendte Sukker havde nok saa høj Præmie paa Ryggen; dog skal engelsk Raffinade, naar det udføres, være ledsaget af et Oprindelsescertifikat, der beviser, at dets Raamateriale ikke stammer fra et Land, der giver Eksportpræmie. England har altsaa ganske vist forpligtet sig til ikke

selv at give Eksportpræmie og ej heller at gøre Forskel i Toldbehandlingen af kolonialt- og europæisk Sukker; derimod har England forbeholdt sig Frihed til at modtage alt det præmierede Sukker, man vil sende det. Frankrig har faaet Lov at beholde sit Rayontilskud, da det jo kun var en „Fragtrefusion".

Rusland tiltraadte Konventionen mod at faa Lov til at beholde sit indviklede Beskyttelses- og Kontingenteringssystem, men det „maa ikke forøge Fordelene, der tilflyder Producenten paa Grund af den paa det indenlandske Marked satte Maksimumspris". Rusland har forbeholdt sig Ret til at eksportere under hvilke Betingelser det vil, til Finland, Persien og ad Landevejen Syd- og Østpaa; ad Søvejen til Vesteuropa maa Rusland kun sende 200,000 Tons aarligt.

I 1911 ophørte man at anvende Straffetold mod Danmark, idet man erklærede, at vor Toldlovs Beskyttelsessatser ikke stred mod Konventionen. Ruslands og Englands mange Forbehold gjorde iøvrigt den nye Konvention ret svag; Ruslands Produktion har ubegrænsede Udviklingsmuligheder; fra 1901—07 er den vokset med mere end 50 pCt. Rusland har ganske vist foruden Sandsynligheden for at udvikle sit Hjemmeforbrug ogsaa store Muligheder for at udvide sin asiatiske Eksport, saa det kan hænde, at de russiske Fabriker ikke vil bryde sig om at forcere Vesteuropas Marked. Uagtet Rusland og dets Naboer omfattes af samme Konvention, har Tyskland, Østrig og Sverige forbeholdt sig Ret til at lægge en Straffetold af 8 Frcs. 14 Centimes paa russisk Sukker.

1912 fornyedes Konventionen saaledes at Rusland fik Lov til at sende noget mere Sukker til England, men allerede i Oktober 1913 sprang Italien og England fra, og Verdenskrigen spredte Restdeltagerne.

— — —

72. I Sakkarinen, et hvidt, lugtfrit Pulver, 500 Gange saa sødt som Sukker, har vi et for Sukkerinteresserne farligt, for Forbruget uskadeligt Surrogat

til Næringsmiddelindustrien. Direkte bruges det kun af Diabetikere.

Sukkerfabrikerne og Statskasserne mødtes i Uvilje mod dette skattefrie og i Forhold til Sødhed meget billige Sødstof. Nogle Steder vilde man ramme Anvendelsen efter Lov om Forfalskning af Levnedsmidler, andre Steder — som i Danmark ved Lov af 1905— forbød man Anvendelsen af kunstige Sødestoffer ved Fremstilling af Nærings- og Nydelsesmidler; denne Vej gik Tyskland ogsaa, førend det i 1902 slog ind paa den nye Ordning at overlade en monopoliseret Fabrik Fabrikationen af Sødstoffer. Monopolet skal sælge Varen til 30 Mark pr. kg til Apotekere og andre, der i Følge Stilling er blevne „legitimerede" som Købere. Ved Monopolets Oprettelse fik de eksisterende Fabriker en Erstatning. Ogsaa Frankrig har én Monopolfabrik for Sødstoffer; Rusland har kun en Fabrik, der ikke er monopoliseret. Tolden er prohibitiv høj. Sakkarin kan kun faas mod Recept. Italien, der end ikke nægter sig et Monopol paa Kinin, har mærkelig nok ikke Sakkarinmonopol. England har en meget høj Skat (ca. 2 Lst. pr. kg), som sætter Præmie for Smugleri.

Denne Beskatning af Surrogatvarer, der kan blive farlige for Forbruget af en højt beskattet Hovedvare, kender England, der ligesom Italien opkræver en indenlandsk Banderole-Afgift af Cikorie paa 12 sh. 1 d. pr. cwt. (andre Surrogater noget mere). Til Surrogatskatterne kan ogsaa regnes den amerikanske Afgift af Kunstsmør og den engelske Værdiskat paa Patentmediciner.

XV. Sverige og Tyskland.

73. Før 1907 var den svenske Industri kartelleret, og der var dannet Grupper, som i 1907 samles i den store Fusion „Svenska Sockeractiebolaget" (17 Fabriker og 9 Raffinaderier, hvis Areal var 30,000 ha og Roeproduktion 1 Mill. Tons, hvoraf man fik op

mod 160,000 Tons Raasukker). De sammensluttede Selskabers faktisk indbetalte Kapital er knapt 45 Mill., men dens n o m i n e l l e Beløb er sat til 135 Mill., d. v. s. den høje svenske Sukkerbeskyttelse er kapitaliseret til 90 Mill. Kr.! 1910 var der i Sverige 21 Fabriker og 10 Raffinaderier, det dyrkede Areal var 35,000 ha, hvorpaa avledes 1,110,000 Tons Roer; heraf fik man med et Rendement af 15½ pCt. 175,000 Tons Raasukker eller pr. ha 30½ Tons Roer omsat til 5 Tons Sukker.

Prisen varierer mellem 56 og 64 Kr. pr. 100 kg Raffinade; til Prisen 60 Øre pr. kg (hvoraf dog 15 Øre var Skat), svarer en tysk fob. Pris af 27 Øre. Toldbeskyttelsen udnyttes helt. (Told + udenlandske Afgift er 30 Øre). Roedyrkerne faar en Grundpris af 220 Øre + et Tillæg for Roens Sukkerholdighed: fra 1905—08 fik de ca. 220, fra 1909—12 ca. 235 Øre pr. 100 kg Roer, hvad der svarer til 15 Kr. pr. 100 kg Roesukker. Arbejdslønnen ved at omdanne Roerne til Raasukker er lidt over 2 Kr. pr. 100 kg; Arbejdsløn til Raffinering tager andre 2 Kr.

De svenske Fabriker udbetaler i Arbejdsløn 6½ Mill. (Hælvten til Sæsonarbejdere!); derimod staar 10 Mill., som Aktionærerne faar. Disse 10 Mill. svarer til knapt 8 pCt. af den nominelle, men over 20 pCt. af den faktisk indbetalte Kapital.

Sverige havde indtil 1906 en Skat paa hvert kg Roer, der indgik til Fabriken. Fra 1906 gik man over til Skat paa produceret kg Sukker. Satserne ser saaledes ud:

	Told Raffin.	Told Raasukker	Indenl. Afgift	Beskyttelse
1891—1906	33	23½	11¾	11¾
1907	30	24¾	13	11¾
1913	30	25	16	9

Nedsættelsen skete 1909, men traadte sukcessivt i Kraft. Den svenske Sukkerbeskyttelse indbragte i

1900 16 Mill., i 1912 22 Mill., hvoraf kun 1¾ Mill. var Told. Norges Told ligger just mellem Sveriges og Danmarks.

I Tyskland er der i 1912 356 Fabriker, der faar 16 Mill. Tons Roer fra ½ Mill. ha.; af Roerne frembringes, med et Rendement af 15½ pCt., ca. 22 Mill. Tons Raasukker, hvis Produktionsomkostning sættes til 180 Mark pr. Tons.! Tyske Roedyrkere faar mellem 1⁴/₅ og 2¹/₂ Mark pr. 100 kg Roer. Af Produktionen udføres knapt Hælvten (ligelig fordelt mellem Raa- og raffineret Sukker). Statens Indtægt er 175 Mill. Mark.

74. Dr. Marcus opgør Told- ogSkattesatserne i de forskellige Lande for 1912 til (ang. pr. 100 kg i Øre):

	Told (udover Skat)		
	Raasukker	Raffinade	Skat
Belgien	396	396	1440
England	150—310	330	—
Frankrig	396	432	1944
Italien	1498	1933	4982—5195
Nederlandene	—	—	4050—4275
Rusland	5302	7070	2060
Schweitz	360	360—648	—
Sverige	950	1450	1550
Tyskland	396	432	1260
Østrig-Ungarn	396	432	2888

De, der ønsker nærmere om de enkelte Landes Beskatningsforhold maa jeg henvise til min Bog „Sukkerets Historie“ (Gads Forlag).

SALT

I. Teknik.

1. Medens man ved Salte i kemisk Betydning forstaar saadanne Syrer, hvis Vandindhold er erstattet af et Mineraleum, forstaar man almindeligvis og økonomisk, en Forbindelse af Chlor og Natrium. Chesiresaltet indeholder f. Eks. 950 p. m. Klornatrium, 2 Klormagnium, 18 Svovlsur Kalk, 20 uopløselige Stoffer (f. Eks. Sand og Ler) og 10 p. m. Vand.

Anvendelserne af Salt er mangfoldige: Først og fremmest indgaar Salt som en uundværlig Bestanddel af den animalske Ernæring. Et Menneske behøver saaledes 6 à 8 kg Salt aarlig, Hornkvæg og Heste lidt mere. Desuden anvendes Salt bl. a.: a) til Konservering (Fisk, Flæsk etc.), b) i de kemiske Industrier (Soda udvindes nu af Kogsalt, før af Kryolit), Natron, Fotografi, Blegeri, Glasindustrien, Garveri, Pottemageri, Papirindustrien, Bundtmageri, i Jern- og Staalværker, Gødningsindustri, c) ved alle Arter Frysninger, og d) i Agerbruget. Dyrene faar Salt paa forskellig Maade: Slikkesten i Krybben, Saltning af Hø (1¼ kg Salt til 100 kg Hø), der baade giver Dyrene Salt og forhindrer Selvantændelse af vaadt Hø.

2. Natursaltet udvindes i Bjergværker (Stensalt), Saliner (Søsalt) og naturlige eller kunstige Kilder (Kogsalt). Natursaltet maa renses og udkoges, inden det egner sig til Menneskeføde. Den Fremgangsmaade til Fremstilling af Salt, der har været brugt lige siden den ældste Oldtid, og endnu bruges overalt, bestaar i, at en Saltopløsning fordampes ved Opvarmning, eventuelt Kogning, hvorved Saltet udkrystalliserer i større eller mindre

Krystaller, alt efter som der arbejdes med en lavere eller højere Temperatur. Den ældste Saltudvinding sker af Havvand, hvis Saltholdighed er forskellig: Middelhavet 4 pCt., Atlanten 3½ og Skagerak 3 pCt., ja f. Eks. i det indre af Botniske Bugt ½ pCt. Ved Middelhavets og den pyrenæiske Halvøs Atlanterhavskyster inddampes Havvandet i naturlige eller kunstige Laguner ved Hjælp af Solvarme. Der fremkommer et ret urent Salt i meget grove Krystaller, som imidlertid finder overordentlig stor Anvendelse ved Fiskerierne paa Island og den skandinaviske Halvø, hvortil det indføres i store Skibsladninger; ogsaa her i Landet bruges en Del af dette Salt (Søsalt) f. Eks. til Konditorernes Kuldeblandinger saavel som til Lagesaltning af Flæsk og Kød. Det gaar her i Landet, hvad enten det kommer fra Portugal, Spanien, Sicilien eller Nordafrikas Kyst, almindelig under Navnet „Spansk Salt".

I de store Industrilande, som er i Besiddelse af Lejer af Raasalt (Bjergværker) navnlig i Østrig, Tyskland og England, brydes det raa Salt i Minerne (Stensalt). Denne kan opløses til en mættet Lage indeholdende omtrent 25 pCt. Salt, hvorefter denne Lage koges i store, flade Saltpander af Jern- eller Staalplade. Det ukrystalliserede Salt „fiskes" eller rages op af Panderne og føres hen paa Lager, hvor det ligger i tilstrækkelig Tid til at tørres.

I Stedet for at bryde Raasaltet i Minerne og opløse det paa Fabrikerne, bruges saavel i Tyskland som i England for ¾ af Produktionens Vedkommende ogsaa den Fremgangsmaade at grave Brønd (artesiske Boringer) ned til Saltmassen, at pumpe Vand derned og — hvor Regnen og naturlige Kilder ikke har opløst Saltet og lavet „naturlige" Lagesøer, Saltkilder — lade Vandet mætte sig med Salt og derefter oppumpe den til 25 pCt. mættede Lage gennem Oplagringsbasiner og Cisterner til Saltpanderne (Lud-, Sol- eller Kogsalt). De med en beskyttende „Damphætte" forsynede Saltpander opvarmes i

disse Lande ved almindelig Kul-Fyr under Panderne. Saltminerne f. Eks. i Middelsborough findes i fra 8—1600 Fods Dybde med fra 60 til 120 Fods Mægtighed; Lejet strækker sig over 12 engelske □ Mil, og rummer ialt 1200 Mill. Tons Stensalt, eller dette Leje, der aarlig kun deltager med en Tiendedel af Englands Produktion, har alene saa meget Salt, som svarer til Englands Produktion i 500 Aar. Lagepumpningerne er nogle Steder sket med en saadan Energi, at Jorden er skredet sammen og Huse forsvundne i Dybet. Paa de russiske og sibiriske Stepper er der endelig naturlige Saltsøer. Næsten alt sibirisk Salt kommer fra Saltsøer. Asien er iøvrigt overstrøet med Saltsøer. Verdens rigeste Saltsø er det døde Hav, hvis Saltprocent ved naturlig Fordampning naar saa højt op (25 pCt.), at alt organisk Liv umuliggøres. Salt findes ogsaa paa de russisk-sibiriske Stepper.

3. Paa de danske Saltværker anvendes en særlig Fremgangsmaade, der oprindelig har været patenteret, og som er ejendommelig for den danske Saltindustri. Opvarmning af Saltpanderne sker ved den Varme, der frembringes i Cinders- og Cokesovne, i hvilke de saakaldte „bagende Kul", paa engelsk „Coking Kul" eller stundom ogsaa Gas-Kul omdannes til Cinders og Cokes. Varmen fra disse Ovne føres frem og tilbage under de oven over Ovnene anbragte Saltpander. Lagen produceres af Raasalt, indført fra England eller Tyskland. Det opløses i store Kar, i hvis Bund der er anbragt Filtre og andre Hjælpemidler til en fuldstændig Rensning af Lagen. Ved Hjælp af Pumper føres den i Bunden af Karrene samlede Lage op til højere liggende Beholdere, hvorfra den ved sit eget Tryk i Rørledninger føres til Saltpanderne. Det i Saltpanderne producerede raffinerede Salt har alt efter den Temperatur, man skaffer tilveje i Panderne, 3 Finheder, nemlig: 1) Groft Salt (Baysalt til Saltning af Flæsk, Fiskerisalt og common Salt til kemisk Brug), 2) Køkkensalt, ogsaa kaldet Mellem Salt og

3) S m ø r S a l t. De to første Kvaliteter er færdige til Forhandling, naar de efter at være opfiskede af Panderne har opnaaet tilstrækkelig Tørhed ved en ca. Maaneds Lagring. Smørsaltet lagres i ca. 6 Uger, bringes til yderligere Tørring i Tørrestuer ved en Temperatur af 50—60 Grader, gennemgaar derefter Maling, Rensning og Sigtning, og det færdige Produkt er derefter dels Mejerisalt i forskellige Finheder, dels Bordsalt.

I Tyskland har man ved at knuse og male det rene Stensalt fremstillet en Vare, „Krystalsalt" der imidlertid er haardt og uopløseligt og ved Lagring klumpes. I Amerika har man begyndt at fremstille Salt, hvis Konsistens er som Mel: Saltlagen fordampes i „Vacuums" ved Hjælp af meget kostbare Indretninger; udnyttes disse til fuld Kapacitet, er til Gengæld de variable Enhedsomkostninger meget smaa.

II. Produktion.

4. Nedenfor angives Produktionen i de vigtigste Lande, ordnede eftersom de er Eksportører, Importører eller blot kan leve af deres egen Produktion (Tallene fra 1906). Efter Produktionscifret angives, hvorledes denne fordeler sig mellem Stensalt og Kogsalt (de manglende Procenter angiver Hav- og Søsalt). Produktion og Merudførsel er angiven i Tusind Tons. Tallene i Parenthes er Produktionen i 90erne.

A. Lande med aktiv Handel.

	Produktion		Stensalt	Kogsalt	Merudf.
Tyskland ...	1600	(1000)	60 %	40 %	280
Storbritanien	2000	(2000)	9 —	90 —	640
Frankrig	1200	(1000)	58 %		140
Spanien	540	(500)	5 —	15 —	440
Italien	520	(460)	20 —	28 —	100
Rumænien ...	120	(100)	95 —	5 —	40
Tyrkiet	265	(280)	29 —	? —	120
Portugal	180	(?)	— —	— —	80
Japan	1000	(?)	— —	— —	20

B. Lande uden Udenrigshandel.					
Grækenland.	30	(?)	— —	— —	
Rusland	1700	(1350)	27 —	23 —	
Østrig	360	(315)	35 —	55 —	
Ungarn	200	(170)	96 —	4 —	
Schweitz	60	(44)	— —	— —	
C. Lande med passiv Handel.					Merindf.
Belgien	—	—	— —	— —	180
Holland	—	—	— —	— —	100
Sverige	—	—	— —	— —	92
Norge	—	—	— —	— —	130
Danmark	—	—	— —	— —	55 (1913)
Island	—	—	— —	— —	43 (1912)
U. S. A.....	3000	(1500)	— —	— —	150
Brit. Indien.	1000	(1000)	— —	— —	500
Kanada	60	(?)	— —	— —	120
Australien og New Zealand	60	(?)	— —	— —	18

De nævnte Tal stammer fra 1906, men er i det hele og store endnu ret anvendelige, naar undtages United States Produktionscifre. Dog maa huskes, at Saltanvendelsen i industrielt (kemisk) Øjemed i vort Sekel er steget stærkt. Tallene er iøvrig for smaa, fordi høj Beskatning i mange Lande sætter Præmie paa Kontrabandehandel og Smugleri. Produktionen var i den Del af Verden, der omfattes af Verdensmarkedet, ca. 1900 15 og nu 20 Mill. Tons til en Værdi af 200 Mill. Kr. Med Hensyn til Salt gælder det, at Produktionen retter sig efter Forbruget, ikke omvendt, fordi Produktionsmulighederne er ubegrænset.

Stensaltet kommer fra Tyskland, Rumænien, Tyrkiet og Østrig-Ungarn. Tyskland har ogsaa meget Lagesalt, men Hovedmængden frembringes i England, Østrig og Rusland. Havsaltets Hovedsted er Middelhavslandene. Salt fra Stepper og Saltsøer finder vi i Rusland og Midtasien.

5. I England findes Stensalt kun i Chelshire og Lancashire, samt det irske Antrim, men særlig er

det Kogsalt, der leveres (Chester og Stafford). Kelterne bragte Kendskabet til Saltudvindingen fra Spanien til Britanien. Endelsen wich i mange Bynavne minder om det keltiske Ord wyke = Saltleje.

I Frankrig har vi Salt i Øst Lorraine, Sydvest- og Middelhavsgebetet. Der produceres af Kogsalt ca. 700,000 Tons i 250 Sydeapparater med 1500 Arbejdere, et Forbrug af 100,000 Tons Kul. Af Saltvandet i Strandsøer og Sumpe (marais salante) udvindes ½ Mill. Tons; som det bedste Salt regnes „sel marin obténu par evaporation a l'aid de feu". Uagtet Italien baade har Kilder og Saltlejer, kan det kgl. Monopol dog med størst Fordel udnytte Havsaltet. Lagunerne ved Venedig, ved Sicilien og Sardinien er saa egnede, at Omkostningerne kun bliver smaa. Af den halve Millions Tons, Italien producerer, er ikke 10 pCt. Sten- eller Kogsalt. Hele Italiens Eksport sker fra Sicilien.

Salt fremkommer i Spanien baade i Stensaltlejer, Saltsøer og Laguner. Der udvindes Salt paa ca. 360 forskellige Steder. Det kan her anføres, at den ældste Saltudvindingsmetode var ens hos Hispanierne, Gallerne og Germanerne og bestod deri, at Saltsolen, muria, blev gydt over brændende Træ; man antog derfor, at Saltets Godhed afhang af Træets Beskaffenhed. Cato angiver dog, at man meget tidligt drev Saltværker. Portugal var forlængst berømt for St. Ybessaltet, der nævnes i Danmarks Handelshistorie, men spiller med sine 180,000 Tons ikke den Rolle, det før har gjort. Europæisk Tyrkiet har nogle Laguneanlæg for Havsalt. At Tyrkiet naar en samlet Produktion af 265,000 Tons, skyldes Asiens Saltsøer; under dette publique er lagt 110 Saltværker, hvoraf kun 12 i Europa. Medens det italienske Monopol væsentlig vil udnytte H a v s a l t, holder det rumænske lige saa ivrigt paa S t e n s a l t; men Grækenland paa K o g s a l t.

I tre af Schweitz' Kantoner udvindes Kogsalt. I Østrig har vi det alpine Salt, nedre Østrig, Steier-

mark (Maria-Zell), Overøstrig ved Wendish-Garsten, men mest Salzburg og Tyrol. Alpelandene yder 40 pCt. af Østrigs Produktion. Karpathernes Lejer strækker sig fra Bukowina gennem Østrig til Vestgalizien. Berømt (ogsaa som indtægtsgivende Seværdighed) er Stensaltværket ved Wieliczka; de øvrige Steder er det Kogsalt, der fremstilles fra naturlige eller kunstige Kilder og Lagesøer i Bjergenes Indre. Endelig producerer man i Istrien og paa Dalmatinerkysten ca. 40,000 Ts. Søsalt. I de ungarske Lande produceres Hælvten i Ungarn, Hælvten i Siebenbürgen.

Oprindelig udnyttedes i Tyskland kun Lagekilder; først i 1816 brydes Stensalt og det er først saa sent som 1838, at Stassfurtherdistriktets Saltværker aabnes. Fra 1880 til 1906 er Mængden af Stensalt steget fra 300,000 til 1,300,000, af Kogsalt fra 450 til 650,000 Tons. Værdien af Saltproduktionen er 25 Mill. Rmk.; Ludsaltet kommer fra Hannover, Bajern og prøjsisk Sachsen; det sidste Sted kommer der end mere Stensalt (300,000 Tons), endvidere Stensalt fra Würtemberg.

Af Ruslands Produktion er 50 pCt. Sø- og Havsalt, d.v.s. særlig fra Indsøer og Stepper. I Europa er Guvernementet Astrakan, hvis Saltsøer Regeringen bortforpagter, berømte. Men meget Salt kommer fra den sydrussiske Steppe og de asiatiske Indsøer. Kogsaltet kommer fra Perm, Stensaltet fra Jekaterineslaw.

6. Sysibirien og tyrkisk Asien er rige paa Saltsøer og Saltstepper; det samme gælder i høj Grad Persien. Kina har ingen Saltbjergværker — men udvinder meget Havsalt og en Del Kogsalt.

Det indiske Kejserrige raader over umaadelige Saltlejer, der dog kun udnyttes i ringe Udstrækning, saa det maa indføre ⅓ af sit Forbrug. Endvidere finder der Udvinding Sted af Søsalt o. l. Den samlede Produktion udgjorde over 100,000 Tons I Japan er Stensaltforekomster meget sjældne, men derimod er der mange Havsaliner (ogsaa paa

Formosa). Paa det hollandsk-indiske Ørige er der stor Udvinding af Havsalt.

I de engelske Besiddelser i Afrika produceres der paa det nærmeste saa meget, at Behovet kan tilfredsstilles. Bemærkelsesværdig er her Saltindustrien ved Albert Søen. Nedenstaaende er nogle korte Uddrag af Emin Paschas Skildringer fra disse Egne: Man ser ikke en Tomme beplantet Jord; alt hvad Befolkningen behøver for at opretholde Livet, maa de faa fra det Indre. De lever altsaa af Saltberedning. Overalt findes dmpende Saltkilder. Rundt om disse findes den af Salt gennemsyrede Jord. Det er denne, hvoraf Saltet udvindes ved Filtrering o. s. v. (Konerne og Børnene gør alt Arbejdet). Efterhaanden bliver hver Saltkilde en Fordybning i Jorden, saaledes at denne er ganske gennemhullet. Saltet, der er meget grovkornet, indpakkes i tørre Bananblade i Pakker paa ca. 11½ kg. Det tuskes bort.

Nordafrika, Marokko, Algier og Ægypten har en Del Saltproduktion. I Abyssinien ligesom i andre saltfattige Lande i Afrika spiller Saltet Rollen som Værdimaal og Omsætningsmiddel, hvad der har sin Aarsag i to Ting: a) at Beboerne i høj Grad lever af Plantespise og derfor behøver mere Salt end Europæerne og b) man mangler Smaamønt. Saltstænger og Saltsten („amouillé") bruges som Byttemiddel, f. Eks. for 1 Maria Theresiadaler (3¾ Kr.?) faar man paa Produktionsstedet 80 à 100 Saltstænger, men paa et saltfattigt Sted gaar der kun 4 Stænger paa Daleren. Ogsaa i det saltfattige Kongo gaar Varen som Penge.

I United States oprettedes det første Syderianlæg 1620. Indtil Brudet med England var Udviklingen meget langsom. Nu findes her vel nok den bedst udviklede Salineteknik. Det hurtige Opsving viser Produktionstallene, der for 1880 var 750,000 Tons, for 1902 3,000,000 Tons og nu over 7 Mill. Op mod Hælvten fremstilles ved Utahs „Saltlake". A u-

stralien, der af sine Saltsøers og Sumpes Saltrigdom burde kunde saltføde sig selv, Afrika, Sydamerika og det Indre af Asien ligger i al Fald med Hensyn til Salt udenfor Verdenshandelen. Efterhaanden som disse Lande drages ind i Verdens marked et, vil meget forandres og det ikke blot for Salt. Iøvrigt synes Verdens Forraad uudtømmelige, og ethvert af de store Produktionslande vilde være i Stand til at forsyne hele Verden.

III. Forbrug og Pris.

7. I de Lande, hvor der intet Salt udvindes, findes ofte store Raffinaderier, saaledes at Saltindførselen kun omfatter lidet af den dyre raffinerede Vare. Det individuelle Forbrug ses at variere meget. Dette skyldes væsentlig Fødens Beskaffenhed og nu navnlig Erhvervsdelingen. Eksempelvise Opgørelser over Forbrugets Fordeling vil give Oplysning om dette Forhold (ogsaa om Raffineringen af Spisesaltet).

I Tyskland (stærkt industrialiseret) fordeler Saltforbruget sig saaledes:

		ca. pr. Individ
Spisesalt	475,000 Tons	7,8 kg
Til Industri og Haandværk...	595,000 Tons	11,9 kg
Gødningssalt	16,000 Tons	
Kvægsalt	115,000 Tons	

Hertil kommer endvidere megen „Sole- und Mutterlauge" til industrielt Brug.

For det mere agrariske Østrigs Vedkommende har vi for 1906 følgende Fordeling af den halve Mill. Tons Salt

		ca. pr. Individ
Spisesalt	235,000 Tons	8,43 kg
Kvægsalt	50,000 Tons	7,63 kg
Til industrielt Brug	165,000 Tons	

Lande, der kun anvender Salt direkte i Husholdningerne, vil have Brug for 7 kg pr. Individ; men de fleste Nationer bruger til Landbrug, Fiskesaltning og Industri store Mængder. Italien bruger i Monopolbegetet kun 8 kg, Rusland bruger kun 13 à 14 kg pr. Individ; men Aarsagen til de lave Tal er utvivlsomt Smuglerier. Danmark bruger ca. 20 kg, hvorimod Fiskesalterilandet Norge naar tre Gange saa højt op.

United States naar det anselige Ciffer af 36 kg, saa mærkelig nok staar Middelhavslandene trods deres Produktionsrigdom meget lavt i Forbrug. Sæt iøvrigt de sydlige Monopollandes 7 à 8 kg mod Islands ca. 500 kg pr. Individ !!

Saltet er en Artikel, hvis Forbrug endogsaa varierer omvendt med Indtægten. Billig Kost (Kartofler) kræver mere Salt end dyr Kost (Kød). Det er en Nødvendighedsartikel, der er intet Surrogat og i vore Dage betyder den nødvendige Forbrugsudgift ikke meget i det samlede Budget. En Familie paa 5 Personer behøver ikke at anvende mere end 7 Kr. aarlig til Salt. Alle disse Ting gør, at et Monopol kan drive Prisen meget højt op. Vi har et Overslag over Saltpriser og Forbrug, udarbejdet af Necker (før 1789) efter Erfaringerne i de forskellige franske Provinser (hvor Skatten jo før Revolutionen var forskellig).

I de Provinser, hvor Prisen var					
124	pr. kg,	var	Forbruget	4,6	kg pr. Individ
67	—	—	—	5,9	— —
43	—	—	—	7,0	— —
18	—	—	—	9,0	— —
15	—	—	—	9,6	— —

Den franske Statistik fra 1789 til 1848 fortæller os følgende:

	Skat	Pris	Forbrug
1789—93	10 Ct.	30 Ct.	8 kg
1793	0 —	20 —	10 —
1806	20 —	40 —	6,6 —
1812	40 —	60 —	3,5 —
1813	40 —	60 —	5,3 —
1814	30 —	50 —	6,4 —
1848	10 —	30 —	9,0 —

Vi faar heraf følgende Tabel:

Ved Pris af Cent. pr. kg er	Forbruget =	Totaludgift i Penge
60	4,4 kg =	264 Cent.
50	6 kg =	300 Cent.
40	7 kg =	280 Cent.
30	9 kg =	270 Cent.
20	10 kg =	200 Cent.

Baade under l'ancien régime og Napoleon var Menigmands Indtægt meget ringe; men dog er det ganske betegnende, at en Pris, der ligger 6 Gange højere i den ene end i den anden Provins, dog ikke mere end halverer Forbruget. Naar vi naar ned til Priser, der ligger under 30 Ct., ophører Befolkningen at øge sit Forbrug. I vore Dage har en større Velstand og en oftere billigere Pris ført til, at Salt ikke længere faar sin Efterspørgsels Svingninger sat efter det direkte Madforbrug, men efter Industriens Krav. Luksussaltets store Udbredelse viser iøvrigt dette, uagtet man da virkelig kan nøjes med Køkkensalt.

Den Mangel paa Elasticitet, Saltets Forbrug har, gør, at Varen frister Finansministrene. Principielt maa man vende sig mod Saltbeskatningen, der virker som en ren Kopskat; paa den anden Side er den nødvendige Saltmængde pr. Individ saa ringe og Saltpriserne saa lave, at en lempelig Skat vil være ret ligegyldig for Konsumen — og derfor ikke upraktisk, naar Landbrug og Industri faar Lov at bruge ubeskattet Salt.

8. Salt er nu en Verdensartikel, for hvilken der i k k e er en Verdenspris, man kan derfor ikke med Udbytte opsætte Satser over Priserne ned gennem Aarene; der er ubegrænsede Mængder; Raavaren er saa lidet værdifuld og Omkostningerne ikke stærkt varierende i Tid; Priserne synes ofte at være Sædvanepriser, i al Fald Lokalpriser. Naar Producenterne slutter sig sammen (som f. Eks. Saltunion i England), saa kan paa en Gang Priserne fordobles. I de lokale Saltpriser er der i Reglen Skat og Monopolafgift, saaledes at en Sammenligning er vanskelig. Saltets Fremstillingsudgifter varierer stærkt fra Sted til Sted. Det er Transporten (Salt er jo baade voluminøst og vægtigt), Raffinering og Forhandling, der giver den som Raastof lidet værdifulde og meget rigelige Vare sin Værd. Der er ved Salt den Ejendommelighed, at Prisen sætter efter „w h a t t h e t r a f f i c c a n b e a r", at det samme Salt med uvæsentlige Forandringer sælges til forskellige Priser. Tag i Schweitz f. Eks. Basels Priser: Taffelsalt 34, Køkkensalt 8, Kvægsalt 7 og Salt til industrielt Brug 4½ Øre, eller de preussiske Priser: Taffelsalt 45, alm. Salt en gros 14, en detail 18 denatureret Kvægsalt en gros 4½, en detail 7 Øre! Detailtillægget vil efter Varens Natur være ret stor.

Vi skal nu først bringe tre Prisopløsninger (en tysk, en islandsk og en dansk pr. Tons).

Den tyske dækker dels over Salt behandlet med Panden (I), dels over Salt behandlet med den moderne Vacuumsmetode (II).

	I	II
Kulforbrug	7,40	2,50
Arbejdsløn	2,60	1,50
Reparation m. m. ...	1,10	1,00

Reparationsudgiften er relativ stor, idet Saltet „æder" Redskaberne. En islandsk Opgørelse for spansk Salt er følgende: Fobpris for Middelhavssaltet 6½ Kr., Fragt 15 Kr., Lastepenge til Lands-

kassen ½ Kr., Grossists Udgifter og Avance 10 Kr., ialt 32 Kr. pr. Tons pr. Pakhus i Reykjavik; hertil føjer Detaillist 8 à 10 Kr., saaledes at Fiskerne køber deres Raamateriale for lidt over 4 Kr. pr. 100 kg.

Den danske Prisopløsning, der jo gælder Køkkensalt, er ført hel igennem, og ser saaledes ud Værdien af Saltet i Chester og Lancaster ved Saltværkets Oplag ca. 5 Kr., Værdien øges med 2 Kr., inden Varen er indladet i Skib i Østengland, Fragten kan føje 7 Kr. hertil. Samtidig henter vi Brændselsmateriale i England, som bragt hertil, vil staa Fabrikanten i 4 Kr., Fabriken vil da have Varen og dens Brændsel her for ca. 17 à 18 Kr. Uden for voldsom Fortjeneste kan Fabriken her raffinere Varen og sælge den til 27 Kr. (Beskyttelsen er kun 2 Kr.) til Gossist-Mellemhandler, der af Detaillisten tager 37 Kr., denne kræver igen af Publikum fra 75 til 90 Kr. pr. Tons.

9. Disse Bemærkninger bekræftes ved en Stikprøve i Verdens Saltpriser: I Østrig synes Produktionsudgiften for Stensalt at være fra 1½ til 3½ Kr. og for Kogsalt 2 til 4 Kr. pr. 100 kg.; hertil lægger Monopolet i Fortjeneste 6 Kr. I Pakninger har vi følgende Priser pr. kg:

	en gros	en detail
Taffelsalt	16½	19
Hvidt Søsalt	10	14
Groft Søsalt	6½	9½
Fineste Krystal	24	30

For Frankrig vil vi tage Marseille: Spisesalt en gros 10 à 11 Øre; til Sæbesyderne 1½ Øre, denatureret Søsalt 2½ Øre, i Detail: groft Salt 14 Øre, fint Taffelsalt 50 Øre. Luksussalt i Blikdaaser 140 Øre pr. kg! I Rusland en gros 4 à 5 Øre pr. kg og i Detail 5 à 8½ Øre (i Petrograd), Kvægsalt 4½ Øre en gros og 7 Øre i Detail. Indenfor det store Rige maa Priserne sættes meget forskellige, idet baade Ur-Udgifterne varierer (i Distriktet Perm er Udgifterne ved at

fremstille Kogsalt af Kilderne kun 1 Kr. pr. 100 kg) og Transportudgifterne er jo afhængige af de vældige Afstande.

De engelske Udførselsværdier er fob 3½ Kr. for Stensalt og det dobbelte for Kogsalt. Hvor mange Arter der er, faar man Indtryk af, ved at se Gennemsnitsprisen af det fra England udførte Salt: Det, der gaar til U. S., kostede 18, det til Belgien 8½, det til Danmark 6 Kr., det til Tyskland 21 Kr. pr. Tons.

I London var ca. 1900 Detailprisen for almindeligt Kogsalt 8 Øre pr. kg, Taffelsalt 12 Øre. Efter at Saltminerne havde organiseret Saltproduktionen og faaet Priskartellet dannet, solgtes over hele England Køkkensalt til 15½ Øre pr. kg.

10. De lokale Prisvariationer skyldes — foruden Saltlejernes Rigelighed, Transportbesværligheder og Beskatningens Art og Styrke — ogsaa om der er Samvirken eller stærk Konkurrence mellem Producenterne. Hvis der ikke er Statsmonopol, har der fra Tid til anden dannet sig Overenskomster, der private Saliner paa f. Eks. Sicilien og i England, hvor det lykkedes Saltunionen (dannet 1888) at gennemføre en Sammenslutning af Betydning og som endog en Tid lang synes at have samvirket med en anden Sammenslutning North Western Salt Co.; det lykkedes disse Kartelter ved at kontingentere Produktionen at indskrænke denne noget og at forhøje Priserne (1906).

De fleste tyske Saltværker har ligeledes dannet Ringe eller Forbund, som tildeler hvert Værk sin Kundekreds og fastholder bestemte Priser. Disse Forbund er igen samlede i Gruppe: 1904 var 66 Kogsalt Saliner i „Tysk Salineforening", delt i en Nord- og Sydgruppe, der igen omfatter flere „Forbund" (Lokalkarteller). I Kanada og United States er der stærke Kartel- og Trustdannelser. Ogsaa Stensaltproducenterne er kartellerede i Forbund, atter samlede i store Grupper. Overenskomsterne vil i Reglen

gennemføre højere Priser, men de er vanskelige at organisere, fordi Saltproduktionen kan udvides i det uendelige.

IV. Salttold.

11. At Salt tidlig fik fiskal Betydning, ligger i, at Udnyttelsen af Saliner regnedes sammen med Bjergværkerne under de fyrstelige Regaler. Her ud fra sprang Produktionsudgiften, der var af ren grundherrelig Oprindelse, og Monopolet samt Tolden, for saa vidt denne var en Afgift for enten at udføre Salt fra eller transitere det igennem en større eller mindre Herres Territorium. Medens Udførselstolden kun eksisterede i Asien og Sydeuropa, f. Eks. i Italien, hvor den kun erlægges med det nominelle Beløb af 16⅔ Øre pr. Tons, eller i Spanien i Form af Transportafgift, er der næsten Indførselstold overalt; denne angiver Maksimum for Toldbeskatningen. I Danmark, Sverige, Norge, Portugal og Belgien er der enten ingen eller en lav Told paa Raasalt, og enten ingen eller en lav Raffinadebeskyttelse, ogsaa England har fra 1825 ophævet sin Salttold, og United States ved Underwoodbill'en af 1913 nedsat den meget stærkt. I disse Lande findes, som man kan tænke sig, ingen indenlandsk Afgift.

Tolden er derimod ret høj i Acciselande. Holland (6 Øre pr. kg), i Rusland (5 Øre for Raffinade og 3½ Øre for Raasalt), i Tyskland (ca. 11 Øre pr. kg) og i Frankrig (over 9 Øre). Tolden er selvfølgelig her bestemt i Forhold til den indenlandske Produktionsafgift og derfor meget høj i Forhold til Varens ringe Værd. Endelig er der i Monopollandene enten en meget høj Told, eller Indførslen er forbeholdt Monopolet.

12. Ved Saltbeskatningen sondrer man mellem de 6 à 8 kg Spisesalt, som man ønsker at ramme for derved at paalægge Individerne en Art Kopskat, og alt andet Salt, som man vil lade helt eller delvis ube-

skattet. Agrarinteressen vil i Reglen kræve Frihed for sin Høsaltning og for sit Salt til Kvæget samt for Saltet, der anvendes til Gødning; Fiskeriet vil kræve Frihed for Fiskesaltningen, Handelen for det Salt, der skal eksporteres eller som er brugt til Saltning af Eksportvarer; endelig kræver Industrien Frihed for det Salt, den bruger som Raa- og Hjælpestof og for Frysningssaltet. Reglen er, at Regeringerne ved kgl. Resolution er bemyndiget til at tilstaa snart denne, snart hin Industri enten Frihed for Afgift og Told, eller Restitution (Tilbagebetaling). I Told- og Afgiftslandene er Salt enten beskattet eller frit; i Monopollandene kan man derimod have varierende Satser, som er indregnede i Priserne, hvorefter Salt efter Anvendelsen sælges til forskellig Pris, uden at Prisforskellen betyder en Kvalitetsforskel. For at undgaa, at Salt, angivet til agrarisk eller industrielt Brug og saaledes befriet for Afgift, skal bruges i Husholdningen, denaturerer man det ved Tilsætninger, der gør Salt uegnet til direkte Nydelse.

Østrig har et Begreb: Limitosalt, hvorved forstaas Salt, som til smaa Priser sælges til særlig begunstigede Egne, herunder hører det Salt, der sælges til Adriaterkystens Fiskere; som en Levning fra den feudale Periodes Skattefrihed for enkelte Klostre, Herrer eller Hospitaler har man i Østrig det saakaldte „Naadessalt".

V. Det ældre Monopol.

13. Med Hensyn til Statens Udnyttelse af den indenlandske Produktion, har vi foruden Licens (Handelsafgiften) enten Accisen eller Monopolet. Det sidste kan omfatte nogle eller alle Leddene, der fører fra Ejendomsretten til Salinen, Udvindingen af Raasalt, Raffinering, Import, en gros Handel, Mellemhandel, gennem Detailudsælger til Publikum.

Tvende Linier fører mod det moderne Saltregale,

den ene stammer fra Oldtidens Asien, hvis Despoter kunde næppe tænkes uden store Statsbesiddelser og Bjergværksrettigheder, idet den lidet udviklede Skatteteknik, Statsmagtens daarlige Organisation og de vanskelige Trafikforhold umuliggjorde en Finanshusholdning, der i større Mon hvilede paa egentlige Skatter. Oldtidens Linie fortsættes via Rom i Middelhavslandene; den anden Linie er den germanske, om end vi ogsaa her ved Monopolets Opstaaen kan paavise Indflydelser fra romersk Forvaltningsret.

Hos Frankerne og Germanerne var oprindelig Retten til at udnytte Saltkilder Stammens; Retten gik formentlig senere over paa den til Herre forvandlede Klanchef. Baronier og Klostre udøvede Saltretten, bortforpagtede den til Fæstere — i Tyskland til Arvefæstere, de saakaldte Saltjunkere; disse dannede et sluttet Laug, som efterhaanden fik en meget vid Ret samt Frihed for Bondens Naturalydelser, heri Hovfrihed, under Betingelse af, at de ydede en smuk Afgift til Herren; denne kontrollerede sine „Saltjunkere" gennem en „Saltgreve". Den Afgift, som Fæsterne betalte og som kaldtes snart „Pachtgeld", snart „Salttiende", var altsaa en jorddrotlig Afgift, hvori offentlige og privat-retlige Bestanddele var sammenblandede.

Merovingerne indførte Passértolden som Statsafgift og Karolingerne Afgift af Saltkilderne: Kronen tilegner sig altsaa en Del af Herrens, Biskoppens, Klosterets og Seigneurens Ret, der nu indgaar under den almindelige Lehnsret.

14. Herefter udvikledes denne Kronens (tiltagne) lehnsherrelige Ret sig ret ens paa begge Sider af Rhinen. Filip af Valois fik Tilnavnet Salinarius, fordi han oprettede Handelsmonopolet, d. v. s. indrettede kgl. Magasiner, hvortil Saltværksejerne s k u l d e sælge deres Produkt og som gennem kgl. Agenter solgte Saltet videre med god Avance.

I Tyskland erklærede Carl IV ved den gyldne Bulle (1356) Saltproduktionen for fyrstelig Regale,

at udøve enten af Landsfyrsten direkte eller i al Fald i Kraft af hans Koncession; i saa Fald betaler baade Arveforpagtere af Saline og Saltkøbmænd Licens og Afgift til Landsfyrsten. Denne Ret udvides til et Handelsmonopol, idet Saltproducenterne ofte skal sælge til en Købmand, der forpagter Handelsmonopolet, og som skal holde Saltoplag. Forpagtere kaldes i Frankrig „fermier", i Østrig „Salzmeyer".

For Detailhandelen er der Maksimalpriser; hvor der var Handelsmonopoler, skulde ogsaa de private Saliner sælge til Monopolforvaltningen. For Landsfyrsten blev Monopolet „et kosteligt Kammerklenodie", siger en østrigsk Forfatter, i Frankrig kaldes det „Kongens Indien" paa samme Vis som en dansk Konge kaldte Helsingør for Kongens Vinbjerge (Øresundstolden).

I Østrig tog Kejseren som Landfyrster Retten til paa Tid at bortforlene Udvindingen af alt Salt, Jern, Kvægsølv og Alun, men længe før 1356 har vi i Salzkammergut Regalværker.

Befolkningen reagerede mod det bortforpagtede Monopol ved at bruge Kontrebande- og Smuglerisalt; derfor indførtes K o n s k r i p t i o n e n, Tvangskøbet, hver Husholdning skulde bruge en vis Mængde Salt. I Preussen skal hver Borger købe 7 kg pr. voksen Mand eller Kreatur. I Østrig skulde hver By og Landsby købe en vis Mængde Salt, som af Magistraten paalignedes de enkelte Borgere. Salt, solgt til en By, maatte ikke føres bort derfra igen. „Saltryttere" bevogtede „Rayonerne", Forbrugskredsene, med Ret til Husundersøgelse. Til Tider forpagtede en By Saltmonopolet. Først Joseph II reformerede det forhadte System og overdrog Købmænd Handelen fra Statens Saliner, men med Forpligtelse til at overholde en Maksimalpris. 1835 faar Saltmonopolet i Østrig sin nuværende Ordning.

Som i Arvelandene, saa i det egentlige Tyskland: Fyrsterne udøver Saltregalet; nogle Fyrster ejer Salt-

værker i egen Drift, i andre Stater ejes Saltværket vel af private, men de skal sælge til Statsmonopolet til fastsat Pris, og atter andre, der ikke selv har Saltværker, lader et oftest bortforpagtet Handelsmonopol indføre og fordele Varen.

Ejendommelige er de Begrænsninger i Saltmonopolet, som følger af de priviligeredes Stilling; Klostre, Bisper, Seigneurer og andre Standspersoner har over hele Europa hver sine Privilegier, lige fra Ret til selv at drive Saliner ubeskattet til eget og egne Bønders Brug, til det blotte Prisafslag. Baade i Sachsen og Østrig er der i det 19. Sekel Levninger af disse Privilegier (Naadessalt, Saltpatenter); og i Ungarn ser vi i det 18. Sekel, at Magnater og Klostre kun betaler $^2/_7$ af almindelig Pris.

I Østrig og Preussen som det øvrige Tyskland og i Frankrig gennemførtes Monopolet og Konskriptionen med en Hensynsløshed, der kulminerede i det 18. Sekel. De tyske Enkeltstater mildnede Systemet noget omkring 1800 — men Preussen opgav dog først Tvangskøbet 1816 og Sachsen endog først 1840.

Mellemeuropas Saltmonopol naaede ogsaa Spanien, hvor Regeringen fra Arilds var Salinerejer. Efter at det øjensynlig har været ophævet nogen Tid, genindførtes det 1749 for at vare i 120 Aar, ligeledes ledsaget af de Foranstaltninger, der gjorde det saa forhadt i Tyskland.

15. Mildere Monopoler havde Rusland og Schweitz, begge Steder dog uden Konskription; i Schweitz var Maalet med Monopolet en Sikring af Forsyningen; Byer og gejstlige Korporationer ejede Saltkilder dels i Indlandet og dels i Udlndet, saaledes ejede Abbediet St. Maurice i fire Aarhundreder (523—942) Saliner i Frankrig o. s. v.

Iøvrigt havde Kantonerne tidligt Overenskomster og indbyrdes Traktater over Saltlevering; Monopolet udvikler sig derfor naturligt — i Basel midt i det 14., i Zürich og Bern i Slutningen af det 15. Sekel, og en Gang indført opgav man det ikke.

Ruslands Monopol varede det 18. Sekel igennem, og var for saa vidt naturligt som den russiske i Lighed med Arvelandenes Regering var Salinebesidder i stor Stil. Priserne, Monopolet krævede for Saltet, var relativ beskedne. 1818 indskrænkedes det, idet Handelen frigaves, dog mod, at de af Staten fastsatte Saltpriser overholdtes og en Afgift erlagdes pr. Tons uddraget Salt. 1863 bortfaldt de sidste Rester af Monopolet, dog at Kronen stadig er den største Salineejer.

VI. „la gabelle".

16. Interessantest og typisk er det franske Saltmonopols Historie; ogsaa her har vi store Fordele til priviligerede og Bortforpagtning til hensynsløse „fermiers" og Kompagnier, hvorimod Bønderne svarede snart ved Oprør (1382 og 1548), snart ved et Smugleri, de høje Satser og deres provinsielle Uensartethed gjorde profitabel. Regeringen straffede Smugleri med Bøder, med Galejerne (ca. 1780 var $\frac{1}{3}$ af af Galejslaverne Smuglere, ja med Døden. I et enkelt Aar var der over 12,000 Arrestationer.

Saltmonopolet „la gabelle" (i hvilket Ord ligger Antydningen af, at det oprindelig har været bevilget) indbragte meget: I 1600 3 Mill., 1630 20 Mill., 1700 60 Mill., 1780 70 Mill. livres; heraf fik Forpagterne tilsidst op mod 25 pCt. foruden, hvad de derudover snød Bønderne for. Opkrævningen var forrykt dyr.

Man maa huske, at la gabelle ikke opkrævedes alle Steder og ikke alle Steder med samme Beløb. Efter Colberts Reform maa man dele Provinserne i 6 Arter: a) de ved særlig Privilegium (eller manglende Bevilling) helt skattefri, hvor Saltet solgtes fra 4 til 18 Ct. pr. kg); b) de løskøbte (redimées), hvor man en Gang havde betalt Kongen en fast Sum for at være fri; c) provinces de quatre bouillon, hvor Salinerne skal give Staten en Fjerdedel af deres

Produktion uden Vederlag (her er Prisen 32 Ct. pr. kg); d) de egentlige Salineprovinser, hvor Lokalprisen var 43 Ct.; e) les provinces des gabelles petites, hvor ingen Købetvang var, men hvor Saltpris var 67 Ct., og endelig f) provinces des grandes gabelles, hvor der var Købetvang — her var Prisen 1 Frcs. 24 Ct. pr. kg. Priserne varierer altsaa over hele Frankrig fra 4 (i de fri) til 124 Ct. i de Provinser, hvor Konskriptionen herskede. I Gennemsnit var Prisen 60 Ct., som, da Revolutionen fejer Monopolet til Side, faldt til 20 Ct., en Pris, som Accisens Indførelse atter bragte i Vejret. Men lad T a i n e skildre „la gabelle", og vi glemmer den aldrig.

17. Skatten paa Salt var ligesom mange andre Skatter bortforpagtet; Opkrævningsretten solgtes hvert Aar til Reflektanter, som søgte at trække saa mange Penge som muligt ud af denne Geschæft. Lige over for den skattepligtige optræder de ikke som Embedsmænd, men som Udsugere; de har jo købt ham. Han er deres Ejendom, efter deres Kontrakts Udvisende, de skal nok presse ham, ikke blot for deres Udlæg og Renter, men ogsaa for saa megen Profit som mulig. Man behøver ikke at sige mere for at forstaa, hvordan de indirekte Skatter forvaltes. Dernæst trænger sammen med Saltskatten Inkvisitionen ind i alle Husholdninger. I de Landskaber, som er undergivne den store Saltskat: Ile de France osv. osv., koster Saltet 13 Sous Pundet, fire Gange saa meget som nu til Dags. Og hvad mere er, i Kraft af Ordonnantsen af 1680, er hver Person over 7 Aar forpligtet til at købe syv Pund om Aaret, hvad der for en Familie paa fire Personer udgør over 18 Frcs., d. v. s. 19 Arbejdsdage, en direkte Skat, der ligesom la taille giver Statskassen Lejlighed til at stikke Haanden i de skattepligtiges Lommer og ligesom fornævnte Skat nøder dem til at pine og plage hverandre. Thi nogle af dem bliver særlig udpegede til at fordele dette obligatoriske Salt og er saa, ligesom Tilfældet er med Opkræveren af l a t a i l l e,

solidarisk ansvarlige for Skatten. Hvorledes denne Mekanisme virker, er allerede sagt: Følgen er, at man, som Parlamentet i Rouen udtaler, daglig er Vidne til, at man for Saltrestancer gør Udlæg hos og udpanter Stakler, der ikke har det Brød, de kan spise. Og paa samme Tid man gaar lige saa strengt frem som naar det gælder la taille, bliver Plagerne ti Gange værre, idet de rammer Hjemmet, hænger sig i de mindste Enkeltheder og aldrig aflade. Saaledes er det forbudt at anvende en Unze af de syv obligatoriske Pund til anden Brug end til „Gryden og Saltkarret". Hvis en Mand i Landsbyen vælger at spare paa Saltet til Suppen for dermed at hensalte et Svin og skaffe sig lidt Kød til Vinteren, straks har han Skattebetjentene paa Halsen. Svinet bliver konfiskeret, og han selv maa af med en Bøde paa 300 Livres. Nej, Manden har pænt at henvende sig til „Oplaget" om mere Salt, at afgive en Erklæring, modtage en Kvittering, som saa skal fremvises ved hvert senere Besøg. Det bliver hans Sag, om han ikke har noget at betale dette Ekstrasalt med; han kan jo blot sælge sit Dyr og skyde en hvid Pind efter Julesulet. For de smaa Jordbrugere med 25 Frcs. om Aaret tager jeg ikke i Betænkning at sige, at dette er Reglen. Forbudt er det ogsaa at anvende „for Gryde og Saltkar" andet Salt end de omtalte syv Pund. „Jeg ved et Tilfælde," siger L., „med to Søstre, som boede en Mil borte fra en By, hvor Oplaget kun er aabent om Lørdagen. Deres Beholdning af Salt var sluppen op, og for at komme over de tre à fire Dage, der var tilbage inden Lørdag, fandt de paa at koge en Rest Saltlage, hvorved de skaffede sig nogle faa Unzer Salt. — Straks havde de Skattebetjentene paa Halsen, der optog Protokol over Sagen. Takket være Venner og Protektion slap de denne Gang med en Bøde paa 48 Frcs."

Saa var der Forbud imod at benytte Havvand og Vand fra Saltkilder, med Bøder varierende fra 20—40 Livres. Ligeledes Forbud mod at lade Kvæg græsse

Havenge og andre saltholdige Steder eller at lade det drikke Havvand, alt under Trusel om Konfiskation og 300 Frcs.-Bøden. Ikke mindre var det forbudt de hjemvendende Fiskere at bruge Salt til Makreler, hvad enten det bragtes ind i Fisken eller strøedes mellem Lagene, naar Fiskene blev stuvede sammen. Til hver Tønde maatte der kun anvendes ½ Pund. Saa var der Bestemmelser, der paabød aarligt at tilintetgøre Natursaltet, som danner sig i visse Egne af Provence. — Dommerne havde Ordre til under Straf af Embedsfortabelse ikke at nedsætte nogen Bøde, der rejste sig af Overtrædelse af Saltlovene. Dette er kun en ringe Del af de eksisterende Bestemmelser og Forbud, som maa regnes i Hundredvis. Det er en Lovgivning, som indfanger de skattepligtige som et fint Net, flettet af tusinde Masker, og den Skattebetjent, der slynger det ud, er interesseret i at fange de skattepligtige paa et eller andet Punkt.

Man behøver ikke mere for at se Situationen for sig: Fiskeren, der maa lukke op for sin Tønde, Husmoderen, der maa producere „Kvitteringen" med Hensyn til en Skinke; „Posekiggeren" i Færd med at snuse i Madskabet, med at kontrollere Saltlagen, med at smage paa Indholdet af Saltkarret, for derefter, hvis det viser sig at være af for god Kvalitet, at erklære det for Kontrebande, siden det eneste af Loven tilladte Salt, det, man faar fra „Oplaget", for det meste er fordærvet og blandet med Grus.

VII. Italien og Balkan.

18. Den anden Linie til det moderne Monopol fører fra Oldtiden. Ca. 600 f. C. anlægger Romerne Sø-Saliner ved Tibermundingen for at faa „Poseidons hellige Is"; paa Siciliens og Sardiniens Kyster har Phønicerne anlagt Saliner, som Romerne overtog. Mange Saliner var i private Hænder og først efterhaanden fratog Senatet de private en Ret, de

misbrugte til Saltaager. Man søgte bl. a. at gennemføre ensartet Pris.

Servius med Tilnavnet Salinator og Cajus Claudius indførte en særlig Skat ($^1/_6$ As). Prisen var dog ikke den samme i alle Roms Kvarterer, fordi Censoren, vred over, at Folket i en bestemt tribus en Gang havde dømt ham uretfærdig, nu hævnede sig ved at forhøje dens Saltpris. I Kejsertiden var vist de fleste Saliner Statens, der anvendte bl. a. kvindelige Straffefanger. Saltretten var bortforpagtet til de „publicani", vi saa ofte træffer som Skatteforpagtere. Vi har da Systemet: dels private, dels offentlige Saliner, Salgsretten paa Statens Vegne bortforpagtet, Maksimalpriser, Afgift af Forpagter, hvori til Tider er beregnet en Forbrugsskat, og endelig Told mellem de forskellige Provinser.

19. Da det romerske Rige sprængtes, hævder alle paa dets Ruiner grundede Stater baade i Italien, i Spanien og paa Balkanhalvøen Saltregalet. 1250 ser vi en Bulgarfyrste, der faar Hælvten af Indtægten af et til Ragusakøbmænd forpagtet Monopol.

I Middelalderens mange italienske Smaastater ejes Salinerne ofte af Biskopper, Klostre, til Tider af Patricier, men lige saa ofte af Republikerne eller Landsfyrsterne. I begge Sicilier har vi alt i det 13. Sekel et Monopol; i Rom afgav Salinerne en stor Del af den hellige Faders Indkomst. Venedig, hvor et koncessioneret afgiftspligtigt Selskab drev Salthandelen, tvinger i det 12. Sekel de omliggende Adriaterhavsbyer til at sælge deres Salt til de venetianske Koncessionærer. Som Eksempel kan vi nævne Toscanas berømte Saline ved Volterra, som alt 1015 omtales, som tilhørende private, men disse har Forpligtelse til at aflevere Saltet til Kommunen, senere til Republiken af samme Navn til en bestemt Pris. Da Volterra kom ind under Florents, forpagter denne Salinen for bestandig til Magistraten. Denne Ordning bestaar i 1808, da den toskanske Regering overtager det som Regale (fra 1814—66).

I de af Habsburgerne beherskede Smaastater har vi et snart statsdrevent, snart bortkoncessioneret Monopol (med Hjemfaldsret, d. v. s., at Koncessionæren ved Koncessionsperiodens Udløb skal overdrage Staten sine Anlæg gratis).

Det nye Italien overtager Saltmonopol for de enkelte Statssamfund, det afløser; man respekterede de eksisterende Kontrakter om Forpagtning af Monopolhandlen, ja bortforpagtede som i Toscana Salinerne til private (indtil 1891) mod, at Forpagter skal sælge sin Produktion til Staten for en vis lav Pris.

20. Efterhaanden overtager Regeringen Monopolet i eget Regie; det er nu organiseret paa følgende Vis: Indførsel, Produktionen og Handel er paa Fastlandet og Øen Capraia nu forbeholdt Staten; paa Sardinien ejer Staten Salinerne, men udøver ikke Handelsmonopolet. Paa Sicilien og andre Øer er al Saltproduktion fri. I Monopolgebetet er derimod alle Saliner under Statsdrift, og alt Kogsalt fra de forpagtede eller private Saliner maa afleveres til Monopolforvaltningen, der indløser det til en bestemt Pris; omkring enhver Saline er en Zone med en Radius paa 10 km fra Salinens Centrum stillet under en særlig Rayonsbevogtning.

Forsyningen med Salt sker direkte fra Statssalinerne, og hvis dette ikke strækker til, fra Privatsalinerne paa Sicilien. Saltet opmagasineres i Saltdepoter eller Salt-Hovedoplag, der staar under særlige Embedsmænd. 1910 fandtes ca. 30 saadanne Depoter; herfra afgives nu Spisesaltet til Omsætningsmagasiner eller til Grossister. (Disse er i Monopolgebetet fælles for Salt og Tobak). De førstnævnte ledes af Embedsmænd, medens de sidste er Forpagtere med 9 Aars Kontrakt. Til Publikum kommer Saltet endelig gennem Detailmagasiner, hvis Indehavere er forpligtede til at holde bestemte Priser o. s. v.; disse underkastes forskellige Betingelser efter deres Omsætnings Størrelse; al Saltomsætning faar 50 pCt. Godtgørelse i Jernbanefragt.

Detailprisen for Spisesalt, ens overalt, fastsættes ved Lov og bekendtgøres i en særlig Salttarif. 1906 androg Prisen fra 28 til 58 Kr. pr. 100 kg. Ogsaa i Italien har man forskellige Modifikationer for Spisesalt og Nyttesalt. Forbruget er mærkelig lavt (8 kg pr. Individ). Smugleri?

Den aarlige Bruttoindtægt af det italienske Saltmonopol har i Tidsrummet 1894—95 — 1904—06 svinget mellem 72 og 80 Mill. Lire, Udgiften mellem 11 og 12 Mill. Lire, Nettoudbyttet altsaa mellem 60 og 68 Mill. Lire. Udgifterne androg procentvis 15 pCt.

For Aaret 1904—05 anføres nedenstaaende specificerede Udgiftsregnskab:

Saltudvindingen	Lire
Udgifter til Arbejdere	900,000
Anskaffelser og Vedligeholdelsesudgifter	260,000
Indkøb af Salt	400,000
Salttransporten: a) til Staten, b) til Salgsmagasinerne, c) til Detaillist (revenditori)	5,330,000
Toldopsyn	2,210,000
Begunstigelser til Landbrug, Industri og Tilbagebetalinger	320,000
Forvaltnings- og en gros-Salgsomkostningerne	1,750,000
Renter	140,000
Ialt...	11,300,000

	Pr. Hoved af Befolkningen Bruttoindtægt ÷ Udgift	pr. 100 kg Salt Bruttoindt. ÷ Udgift
Spisesalt	2,465 Lire ÷ 0,348	38,08 Lire ÷ 5,37
Industrisalt	0,087 Lire ÷ 0,093	13,07 Lire ÷ 4,96

21. Osmannerriget har vist altid ejet Salinerne uden for Europa, og gjorde da straks dem i Europa til Genstand for en Art Regalbeskatning. 1863 indføres det nu gældende Helmonopol, hvis Saliner (10 europæiske og 110 afrikanske og asiatiske) drives af „dette publique ottomane", som administrerer Be-

talingen af Renter og Afdrag paa Statsgælden. Indførsel af Salt er forbudt, idet „dette publique" skal sørge for, at den saltmanglende Egn faar Salt fra den saltrige. Ogsaa Handelen er monopoliseret og overladt Kreditorforvaltningen, der endelig har Ret til at fastsætte alle Priser baade i en gros- og Detailhandelen. I Konstantinopel er en gros Prisen fastsat til op mod 100 Frcs. pr. Tons, Bruttoindtægten er 20 Mill., hvoraf de 17 henlægges som rent Overskud til „dette publique".

22. I Rumænien har Saltregalet før dette Aarhundrede tilhørt Fyrsterne i Vallakiet og Moldau som halv privat- og halv offentligretlig Indtægt. 1831 fik vi det egentlige Statsmonopol, udrustet med Saliner og Handelsdepoter, som sælger til Købmænd, der dog betaler en Handelslicens, men selv kan sætte Detailpriserne; dog kan alle, der skal bruge 100 kg, købe direkte fra Depoterne (d. v. s. Fabriks- og Agerbrugssalt sælges direkte til Forbrugerne). Monopolets Indtægt $7\frac{1}{2} \div 1\frac{1}{2} = 6$ Mill. Frcs. netto.

I Bulgarien blev den før 1905 eksisterende Acciseafgift afløst af et Handelsmonopol, der afkøber de private Værker deres Produktion til fastsat Pris, og fra sine Salgsdepoter fordeler dem til Detaillisterne (Indtægt 10 Mill. Frcs. netto).

23. Serbien har ingen Produktion; saaledes at Monopolet kun kan omfatte Handelen og Indførselen, som efter Kontrakt sker fra Rumænien og Tyrkiets Statsmonopoler.

I Spidsen for Monopolforvaltningen (der ogsaa styrer Tobaksmonopoler) staar en Monopoldirektion med et Direktionsudvalg. Dette har en Saltbogholder, og hvert af Saltdepoterne har en Kasserer og en Magasinforvalter. Saltet deles i tre Kvaliteter. Enhver kan købe fra Saltdepoterne — men ikke under 500 kg — mod kontant Betaling i Guld. Priser, gældende for alle Depoter, er fastsatte (pr. 100 kg): Stensalt 1. Kvalitet 15 Kr., 2. Kvalitet lidt billigere. Monopolet indbringer i danske Penge $3\frac{2}{3}$ Mill. Kr.

brutto, og naar Udgiften 850,000 fradrages, $2\frac{3}{4}$ Mill. netto. Detailhandelen er fri, Køkkensaltets Detailpriser ca. 22 Øre pr. kg. eller 50 pCt. højere end Monopolets egen Pris.

24. I Grækenland er Produktionen (mest Søsalt) under et Statsmonopol. Det græske System er daarligt, idet Staten siden 1896 bortforpagter i femaarige Perioder til ikke kapitalstærke og ikke faglærte Personer, saaledes at Salinerne aldrig udbedres. I enkelte Egne drives der ret betydelig ulovlig Saltproduktion; de hjemlige Saliner tilfredsstiller Forbruget.

Engroshandelen er ligesom Produktionen Statens, som har overdraget den til et Selskab (Société de Regie des Revenus affectés au service de la dette Publique Hellenique).

1906 stillede Indtægten af Saltmonopolet sig som følger:

	Kroner
1. Bruttoindtægt	2,000,000
2. Regeringens Udgift (til Saltproduktionen)	223,000
3. Udgift til Monopolselskabet	657,000
4. Samlede Udgifter	880,000
5. Nettoudbytte	1,120,000

Herefter andrager Statens umiddelbare Udgifter til Produktionen ca. 11 pCt., Monopolselskabets Provision ca. 33 pCt., de samlede Udgifter altsaa ca. 44 pCt. og Nettoudbyttet ca. 56 pCt. af Omsætningsbeløb. Almindeligt Salt kostede 1907 i Athen (Detailpris) ca. 10 Øre pr. kg.

VIII. Moderne Monopoler.

25. Da Centralregeringen indføres i det schweitziske Edsforbund, gør man mislykkede Forsøg paa at gøre Saltbeskatningen til en Fællessag. 1803 fast-

slaas det endeligt, at det er en Kantonalsag. Der er iøvrigt kun Stensaltlejer og Lagekilder i Kantonerne Waadt, Basel Land og Argau; de tilhører i Reglen det Offentlige, som har bortforpagtet disse, enkelte Kilder tilhører dog Private, som i saa Fald skal sælge til Staten. De tre Selskaber, der er Forpagtere af de tre Kantoners Værker og Kilder, er forpligtede til, foruden at yde Pengeafgift, ogsaa til at levere det til deres Kantons Forbrug nødvendige Salt paa Kantonmagasinet uden Betaling. Pengeafgiften saa vel som Naturalsalttienden fører til en Slags Beskatning af de andre Kantoner, idet Saltværkerne jo skal have Indtægter et Steds fra. Iøvrigt har de schweitziske Saliner — mod en nærmere fastsat Afgift — Kontrakt med de omliggende udenlandske Saliner, saaledes at disse intet maa indføre til Schweitz. Priserne er derfor noget højere her end i de omliggende Lande.

S a l t i n d f ø r s l e n er ligesom den ubetydelige Udførsel forbeholdt Kantonerne, ikke alene fra Udlandet, men ogsaa fra en Kanton til en anden; den sker mod en Indførselstold, der i 1906 var for Stensalt o. l. 7 Øre, for Kogsalt o. l. 23 Øre og Taffelsalt i Pakker 720 Øre pr. 100 kg.

26. Handelen er (med Undtagelse af i Graubünden) underkastet Kantonalmonopol. Det omfatter næsten overalt alle Saltsorter og baade en gros- og Detailhandelen. Saltforvaltningen er i Almindelighed undergivet Kantonalregeringens Finansdirektør. Overledelsen afslutter gerne 10-aarige Kontrakter med inden- eller udenlandske Saliner om Levering af det nødvendige Salt paa Depoterne. Saltdirektørerne har Tilsyn med disse Kontrakters Overholdelse, med Faktorierne og Udvejningsstederne samt fører Regnskaberne. Faktorierne er i Reglen kun „Mellemdepoter" hvorfra Saltet gaar til Udvejningsstederne o. s. v. Faktoriebestyrerne, der stiller Kaution, erholder enten faste Gager eller Procenter. Embedstiden er forskellig. Detaillisterne „Saltudvejerne" ansættes lige-

som Faktorerne af Regeringen efter „Licitation". De maa selv holde Lokaler. Iøvrigt er de underkastede Kontrol og Bestemmelser, og de maa selv hente Saltet i Faktorierne imod Betaling efter Tarifkonsumentpriserne, dog med Fradrag af en af Regeringen fastsat Provision og en Transportgodtgørelse. Priserne andrager for Spisesalts Vedkommende i de tre Priskredse (Sammenslutninger af Kantoner med samme Priser) henholdsvis 7 Øre, 11 Øre og 16 Øre pr. kg. For andre Saltsorters Vedkommende er Forholdene meget forskelligartede rundt om i Kantonerne. Nettoudbyttet af Saltmonopolet i hele Schweitz androg i Aaret 1906—07 ca. 3 Mill. Kr., pr. Hoved ca. 76 Øre; Udbytteberegningen er f. Eks. fra Kanton Wallis (der maa købe sit Salt fra Argau) pr. 100 kg Kogsalt:

Indkøbspris loco Genf		3,45 Kr.	24 pCt.
Andre Udgifter: Transp. Genf	0,76 Kr.		
Saltfaktorierne	0,69 Kr.		
12 pCt. Prov. til Debitant	1,72 Kr.	3,17 Kr.	22 pCt.
Samlede Udgifter		6,62 Kr.	46 pCt.
Nettoudbytte		7,77 Kr.	54 pCt.
Salgspris		14,39 Kr.	100 pCt.

27. Det østrigske Tvangssalgsmonopol i det 18. Sekel er omtalt ovenfor. Joseph II forsøgte at reformere Saltordningen med Fjernelse af Konskriptionen, Frigivelse af Mellem- og Detailhandelen; men i 1835 indførtes den nugældende Monopolordning.

Staten ejer og driver selv alle Saltærkerne. Efter Bjergværksloven af 1854 hører Salt til de „forbeholdte Mineralier", som tilhører Staten, hvor de saa end findes, og det er forbudt andre at udvinde Salt uden særlig af Regeringen given Tilladelse; ogsaa Indførsel og en gros Handel fra første Haand er forbeholdt Staten, som holder en Mængde Oplag (Aerarialoplag), hvorfra udstraaler en Afsætningsrayon.

Gennem en Regulering af Priser søger man at ramme Saltforbruget forskelligt; højst for fint pakket Taffelsalt, lavest for Fabrikssalt. Regeringen udsteder Tarifer, hvori angives Priser for Salt at afhente paa det k. og k. Saltmagasin for Købers Regning. For større Køb gives „Saltkredit" mod Dækningsveksler. Den Pris, Forbruger endelig kommer til at betale, er altsaa Tarifprisen (heri altsaa Saltværkets Pris + Statens Monopolgevist + en gros- + Mellem- + Detailhandels-Omkostning og Avance + Transport). Den er noget anderledes for Kvæg- og Fabrikssalt o. lign., fordi Forbruger, der vil dække sit Aarsforbrug, kan købe direkte hos Staten. Andet Salt købes efter Tarifen af Storkøbmænd (gennem en ved Saltværket boende privat Ekspeditør), der igen fordeler Saltet videre i fri Handel til de 82,000 Detaillister, som forhandler Salt. De østrigske Statsbaner har en Afdeling for Salg af Salt, som paa mange Stationer har Saltoplag; den optræder som Storhandler og kan, ved at beregne sig en moderat Profit, hindre et Prisforhøjelseskartel imellem Egnens Købmænd. Statsbanerne har Eneret paa Salg af Salt til Fabriker og paa Statsbanerne holdes iøvrigt en meget lav Transportpris, f. Eks. pr. 100 kg 100 Heller for 100 km, 433 Heller for 600 km.

I 1905 omsattes

105,000	Tons	Fabrikssalt, Pris	1	Mill. østr. Kr.
50,000	—	Kvægsalt, Pris	3	— — -
25,000	—	Salt, Pris	1	— — -
220,000	—	Spisesalt, Pris	41	— — -
			46	Mill. østr. Kr.

Desforuden solgtes Saltet billigt til Badeformaal, Aflønninger etc. Nu er Produktionen op mod 450,000 Tons, og Indtægten opgives til 50 ÷ 13 Mill. østr. Kroner eller pr. kg 12 (Brutto) ÷ 3 (Udgift) = 9 Heller Overskud.

28. I Ungarn ophævedes et gammelt Handelsmonopol 1818, men Regeringen beholdt alle Landets 9 Saltværker. Men nu er der indført den samme Ordning som i Østrig, d. v. s. en gros Handelen er ogsaa monopoliseret. Resultatet var 1906:

	Brutto-Indtægt	÷ Udgift	=	Overskud
Total	32	÷ 5	=	27 Mill. østr Kr.
Pr. kg	14	÷ 2	=	12 Heller
Pr. Hoved	160	÷25	=	135 Heller

Af Udgifterne var 2 Mill. forvoldt af Produktionen, men 3 Mill. af Salget.

Bosniens og Herzegowinas Monopol, som solgte for 3 Mill., havde en Udgift af 1 Mill. og et Overskud af 2 Mill. østr. Kroner. Ialt havde hele det østrigske Monarki en Bruttoindtægt af ca. 90 Mill. østr. Kr. og en Nettoindtægt af 70 Mill. af sine Saltmonopoler.

IX. Monopolet udenfor Europa.

29. Udenfor Europa er der i P e r u Saltmonopol. I Æ g y p t e n havde England et Saltmonopol, der i 1906 erstattedes med en 8 pCt. Forbrugsskat, der kun indbragte en Tiendedel af, hvad Monopolet havde givet. I Indien ejer den engelsk-indiske Regering mange Saltværker; af de private Lejer opkræves en Produktionsskat, der før 1904 var over 11 sh. pr. Ton Raavare. Enhver, der vil udnytte et Saltleje, skal have en Koncession, der giver Ret til Produktion og Førstehaandssalg. Han er pligtig at sælge til Staten, om saa ønskes. For 1904 var Skatten over 6 pCt. af Kejserrigets Indtægter og indbragte over 5 Mill. Lst. Nu er den nedsat. Prisen paa Køkkensalt er ca. 8 Kr. pr. 100 kg; Saltforbruget er meget ringe — 4½ à 5 kg pr. Individ.

Samtidig med at Ægypten opgav det, indførte Japan et Monopol. Salinebesiddere maa kun sælge til

Regeringsdepotet mod statsfastsat Betaling. Baade en gros Handel og Indførsel er da reserveret Staten.

Hollænderne har i deres Indien gjort Produktion og Handel til Statsmonopol.

30. Kina har ingen Saltlejer, men udvinder Havsalt og „Solsalt". Der hersker Tvivl, om Kina har Produktionsmonopol. Buschmann antager, at dette ikke er Tilfældet, men at der af Producenterne opkræves en Produktionsskat.

Salthandelen er derimod statsmonopoliseret: Indførsel og Udførsel er forbudt private (dog Hongkong?) Den kinesiske Befolknings Forsyning med det nødvendige Salt er lige fra det 7. Sekel sket gennem Staten, der har gjort Salthandelen til en af sine vigtigste Indtægtskilder.

Landet er delt i 7 Hovedsaltgebeter, hvortil er knyttet Produktionskredse. I Spidsen for hvert af disse staar en fin Mandarin, der aarlig af Finansministeriet faar Ordre paa, hvor stor Nettoindtægt han skal bringe ud af sit Gebet.

Iøvrigt foregaar Approvisioneringen paa forskellig Maade. De vigtigste 3 Principer er følgende:

a) Kwan-yun-kuan-hsiao-Systemet: Regeringen besørger selv saavel en gros- som Detailhandelen. Dette er dog kun lidet udbredt, da Embedsmændene stadig maatte føre Krig med en Hær af Salthandlere.

b) Kwan-yun-shang-hsiao-Systemet: Regeringen køber Saltet og transporterer det til Centraldepoter, hvorfra det sælges til licensierede og arvelige en gros-Handlere.

c) Kwan-tu-shang-Systemet: Regeringen udsteder Licenser til Handlende, der giver dem Ret til Opkøb og Udsalg i et bestemt Distrikt.

I en 1897 offentliggjort Beretning om det kinesiske Rige blev Indtægten ved Saltet angivet til 15 pCt. af Statsindtægterne. Saltmonopolet er næst efter den forenede Kop- og Grundskat og Søtolden Kinas vigtigste Indtægtskilde.

X. Produktionsafgiften.

31. Det midteuropæiske Monopol er de fleste Steder mellem 1840 og 1870 bleven afløst, idet Salthandelen og Saltproduktionen frigaves — dog mod Udredelsen af en Produktionsafgift, hvis Indretning i Tyskland er typisk:

Alt i et Saltværk vundet Salt maa, naar det er „lagringsmodent", bringes til et offentligt eller under Toldlukke værende Magasin (der er da to Laase). Skattepligten begynder, naar Saltet tages fra Magasinet og træder ind i den fri Handel. Maanedlig gives der Afregning (med 3 Maaneders Toldkredit). Man kan forsende Saltet med Ledsagelse af et „shein" fra offentlige Oplag til private Oplag under Toldlukke, naar Saltet enten skal eksporteres eller Skatten først skal udredes af næste Modtager eller naar denne sidste er en af de næringsdrivende, der har sit Salt frit. Salt, der skal fritages for Skat, gøres ved Denaturering ubrugbart til direkte Nydelse, enten dette sker hos en Handlende, der ønsker Forraad af frit Salt (Handelssalt) eller efter Rekvisition af en Industridrivende eller Landmand, der skal legitimere sig ved Øvrighedsbevis (Bestillingssalt); saadant Salt betaler kun et statistisk Gebyr af 40 Pf. pr. 100 kg. Ved hvert Saltværk er der en Toldkontrol.

I Frankrig er der lignende Regler med offentlige og private Oplag (entrepôt) og Kontrol. Landet er delt i Kontrolrayoner. De Papirer, Saltet skal medføre paa sin Rejse ud i Livet, er de samme som vi træffer overalt ved de franske Forbrugsskatter: a) Congé (fuld Toldkvittering); b) acquits à caution, Forsendelsestilladelse, der viser, at man kan kontrollere, om Varen kommer til sit Bestemmelsessted og som altsaa udsætter Betalingen, og c) pass-avants, naar Varen gaar til skattefrit Brug eller til Eksport, samt d) admission temporaire for indført Vare, der skal genudføres f. Eks. i „forædlet" Skikkelse. Overalt, hvor Produktionsskatten hersker, er der forskellige For-

mer for Afgiftskredit eller Udsættelse af det Tidspunkt, hvor Betalingen skal erlægges.

Som altfor ofte, hvor Staten rammer Produktionen med en Afgift, der som den 100 pCt. Afgift i Tyskland og Frankrig indskrænker Forbruget, giver man Producenten Lettelser i Form af indirekte Præmie, i Frankrig f. Eks. ved at beregne en for høj Svindprocent for oplagt uberigtiget Salt.

32. Før 1825 havde England en Produktionsskat, idet man ved Aaret 1700 optog en alt i Middelalderen eksisterende senere bortfalden Accise, denne Gang stor en sh. pr. bushel; denne steg efterhaanden til 5 à 10, ja under Napoleonskrigene til 15 sh., en Beskatning, hvis Monstrøsitet aabenbares, naar man erindrer, at en bushel Salt ufortoldet da kun kostede ½ sh. Efter 1815 nedsattes Skatten — særlig under Pres af Textilindustrien til 2 sh. for Spise og 1 sh. for Nyttesalt.

Skatten havde 1710 givet Staten 300,000 Lst., 100 Aar efter 1½ Mill.; trods den enorme Nedsættelse gav Skatten i 1824 1¾ Mill. Lst., hvad der aabenbarede Smuglerietes Omfang under den høje Afgifts Regime.

Den h o l l a n d s k e Told paa Raasalt af 3 Gylden pr. 100 kg (1 fl. højere for Raffinade) medførte et ret indviklet indenlandsk Opkrævningssystem, idet Raffinaderierne først skulde erlægge Tolden af deres Raavare, naar den i raffineret Tilstand naar Forbruger.

33. I Tyskland gik i 1867 Enkelstaternes Rettigheder over til Forbundet; disse opgav de før eksisterende Monopoler; det tyske Rige opkræver foruden Told ved Rigsgrænsen ogsaa en Afgift af den indenlandske Produktion, 12 Rmk. pr. 100 Kilo; Saltafgiften indbringer mellem 50 og 60 Mill., hvoraf de 2 er Told af indførte Varer. Foruden Frihed for Agrar-, Fiskeri- og Frysningssalt er ogsaa det til Aflønning beregnede Deputatsalt frit.

Da den franske Revolution fejede Statsmonopolet bort, bibeholdt man trods de bedste Principer Salt-

skatten, som ogsaa Revolutionen af 1848 ophævede for blot straks efter at annulere Ophævelsen. Ingen Finansminister, hvilket Parti han end tilhører, bryder sig om Principer eller Ret; naar Kassen er tom, „friesst der Teufel Fliegen“; 1791 sattes den indenlandske Saltafgift til 10 Frcs. pr. 100 kg. Napoleon forhøjede den over al Maade; ogsaa Kongedømmet drev en haardhændet Saltpolitik og først i 1849 naaede Saltskatten igen ned paa 10 Frcs. (Korsika betaler efter gammel Privilegium kun 7½ Frcs.). Desforuden erlægger udenlandsk Salt en Told af 2½ à 3½ Frcs. pr. kg indført Vare med et ejendommeligt Tillæg for Salt, som fra oversøiske Produktionssteder ikke er tilført direkte, men er omladet undervejs.

Den franske Saltskat eksisterer endnu med de sædvanlige Friheder til særlig Brug. Derimod er Saltværksejeren fri for den almindelige Bjergværksskat, idet Napoleon I en Gang for alle har afgjort, at Saltminerne ikke hører under Bjergværksregalet. Saltskatten, der i 1845 indbragte 70 Mill. Frcs., gav efter Nedsættelsen i 1849 kun 25 Mill., men er nu ved Forbrugets Vækst naaet 35 Mill.

34. Endelig har vi Rusland, i hvis mægtige Produktion mellem 20—30,000 Personer er beskæftiget erhvervsmæssigt og stadigt. Saltet tilhører Grundejerne; — da Kronen er Rigets største Godsejer, og særlig ejer store Dele af russisk Asien, bliver den den største Salinebesidder. Salinen forpagtes bort til snart en mindre Mellemmand, snart et stort Selskab med en variabel Pudafgift eller mod en Afløsnigssum en Gang aarlig, og til Tider en Sum en Gang for alle for en Aarrækkes Ret. Før Peter den store var Handel fri, men Staten krævede en Afgift af hver Pund solgt Salt; fra 1705—1812 var der Satssaltmonopol. 1818 traadte en ny Saltordning i Kraft: Alle maa sælge, men til de af Staten ved aarlig Tariflov satte Priser, — bestemt efter de opgivne Produktionsomkostninger og et fair Tillæg. Salinerne skulde, om forlanges, sælge til Kronen, i al Fald

de, som Staten, Kommunerne eller Storfyrsterne ejer; rene private Værker kan nøjes med at betale Staten en fastsat Afgift. 1863 bortfaldt de sidste Rester af Monopolet, og nu er der dels en Koncessionsafgift for Ret til at drive Saliner og dels en Patent- (Lizens-) Afgift (fra 30 til 1500 Rubler aarlig) varierende med Produktionens Mængde, og endelig c) betaler Kronforpagterne selvfølgelig en variabel Forpagtningsafgift til Staten. Nogle Banker har dannet Salgsselskaber, fordi private Saltværker, der skyldte dem Penge, betalte Renter og Afdrag i Salt. Af Salthandelen udredes ogsaa Markedsafgift. Tolden for Salt er 4⅔ Frcs. pr. 100 kg Raasalt, 7 for Raffinade, men det halve, naar Varen indføres over Arkangel. I Rusland følger man samme Politik med Hensyn til de nordlige Gouvernementer, som Danmark i sin Tid overfor det nordenfjældske Norge: at opgive al Toldbeskyttelse, fordi det gjaldt overhovedet at *faa* Tilførsel. For at lette det syd- og østrussiske og siberiske Salts Fremkomst selv til Rigets fjerne Egne, transporteres Varen billig pr. Jernbane, ligesom jo Beskatningen er ret moderat.

35. Efter at det spanske Monopol var ophævet (1869) var Salineejerne (hvoriblandt Staten selv var) kun underkastede de samme Bestemmelser som alle andre Bjergværks- og Vandkraftsejere: de skal have skriftlig Koncession og betale en ringe Grundskat, en 3 pCt. Bruttoafgift af Bedriften.

I det 19. Sekel ændredes Saltbeskatningen 6 Gange: fra Monopol til blot Salttold, saa til en indenlandsk Afgift paa fast ½ Mill. Frcs., der reparteredes over alle Producenterne, suppleret af en af Kommunen udredet, af den paa Borgerne videre lignet Afgift af Forbruget (ledsaget af en Art kommunalt en gros Monopol). Nu er denne Ordning ændret. Medens Producentskatten er hævet, bestaar Repartitionsskatten til Kommunerne (175 Frcs. pr. Tons Spise-, kun 2½ pr. Tons Indsaltningssalt), at opkræve ved Saltets Ankomst til Kommunen. Magistraten

kan enten tage Skatten af den almindelige Bykasse (altsaa regnede ind i andre Skatter) eller opkræve en særlig Saltskat i Byen. Saltpriserne er i saadanne Byer f. Eks. Madrid ret høje: 13 Frcs. for fint, 10 Frcs. for groft Salt (100 kg); i Detail er de tilsvarende Priser 25 og 15 Frcs. Næsten hele Værdiens Substans er Skat, Transport og Raffinering. Raasaltet ved Lejets Lager er meget lidt værd (ca. 1 Frcs. pr. 100 kg). De høje Saltpriser har sat Forbruget ned til Minimumet (6½ kg pr. Individ), men Smugleriet hjælper herpaa.

Iøvrigt er Salthandelen fri. Den er som ved de fleste andre Varer underkastet en Transportskat. Denne opkræves saavel for indenlandsk Transport, hvor den erlægges sammen med Fragtgebyrets Erlæggelse og andrager her i Reglen 5 pCt. af dette, som for Skibstransport, efter Takster, der er forskellige, eftersom Skibsfarten er Kystfart (Klasse I) eller det er Fart fra en spansk til en fremmed Havn eller omvendt (Klasse II og III). Taksterne var pr. Tons i Centimer:

	1. Klasse ved		II Klasse ved	
	Udskibning.	Indskibning.	Udskibning.	Indskibning
Kogsalt	75	50	300	10
Gødningsstoffer	15	15	200	24

Transportgebyret ved Udskibning virker som en E k s p o r t t o l d.

Foruden ved Told og Produktionsafgift var Saltet i Middelalderen og i nogle sydeuropæiske Byer ned til vore Dage beskattet ved Portoctrojen.

XI. Danmark.

36. I Danmark har vi i Oldtid og Middelalder kogt Salt af Søvand eller Tang; paa Læsøe har Bønderne fra Arilds Tid haft Ret til at have Saltkedler uden Afgift. De betalte deres Landskyld til Viborg Bisp i Form af Salt. Endnu under Chr. IV var der

Saltsyderi paa Øen, som imidlertid medførte dens Afskovning. Dermed standsede Syderiet, og Afgiften til Bispen erlagdes i Penge.

Under Kontinentalspærringen gjorde vi et Forsøg paa at genoplive Udvindingen af Søsalt. 1734 mente man at have fundet en udbytterig Saltkilde nær ved København, og en kort Tid forbød man endogsaa Indførsel af smaat, fremmed Salt. Fra det norske Saltværk fik Danmark under Enevælden en Del Salt, men Hovedindførselen var spansk og Lüneburger-Salt, hvortil først senere kom det engelske Salt. Nu indskrænker den danske Salttilvirkning sig til Raffinering. 1830 anlagdes et Raffinaderi i København. Nu findes 6 betydende Saltraffinaderier, det største er Christiansholms Fabriker, hvis Kapital er 650,000 Kr. og hvis Status balancerer med 1,870,000 Kr.

Den danske Salthandels Historie er i Middelalderen knyttet til vor stolte Sildehandels. Øresundsfiskerne, Danske, Hanseater og Hollændere indførte store Mængder Salt til deres Sildesalterier, f. Eks. ved Skanør, Falsterbo og Dragør. Vi opkrævede en Salttold, der pr. Td. var lige saa stor som Sildetolden, og som virkede som Eksporttold.

Paa Christian IV's Tid har vi Tilsyn med Salthandelen i Landet og Eksempel paa, at Kongen, ligesom hvad der ofte sker under Enevælden, fastsætter Saltpriserne.

Baade under Christian IV og Frederik III har vi Forsøg paa Saltmonopoler, som udøvedes gennem et af Staten koncessioneret, afgiftspligtigt Selskab. Vi har i det 17. Sekels Slutning et ejendommeligt Kartel, dannet mellem Ejerne af priviligerede Saltskibe, som maatte forpligte sig til at indrette disse saaledes, at de kunde anvendes som armerede Hjælpekrydsere, og til Gengæld fik enten Eneret paa Indførsel eller Nedsættelser i Tolden.

Salt hørte sammen med Vin, Brændevin og Tobak til de fire Species, som var Genstand for visse Byers Stabelret. F. Eks. havde København fra 1726—30

Eneret paa Saltindførselen. Salttolden blev som andet Steds tilsidst meget høj i Danmark. For fransk Salt betales 1691 8 Daler i Told pr. Læst, for Lüneburger-Salt 3 Gange saa meget. Desforuden betaltes en indenlandsk Afgift af Forbruget (Accise og Konsumtion). Samtidig med, at man beskattede Salt ret rigeligt, regnede man dog Salt blandt de Varer, Byernes Magistrater skulde prisregulere til Fordel for Menigmand. Toldrullen af 1797 nedsatte Tolden stærkt, til 33 Sk. pr. Læst, der dog atter forhøjedes. Fra 1. Januar 1909 ophævedes Tolden paa Raasalt og nedsattes Toldforskellen mellem Raasalt og Raffinade fra $^2/_5$ til $^1/_5$ Øre pr. kg. Ophævelsen af Tolden paa Raasalt (fra 1863 0,4 Sk. pr. Pd.) berøvede Statskassen ½ Mill. Kr., idet Skatten nu kun indbringer 65,000. Før 1908 gaves der Restitution til Høsalt, saaledes at Købmændene fik Attester hos Køberne, og med disse Attester betalte de Saltimportør, der igen herefter fik tilbagebetalt for meget erlagt Told hos Generaldirektoratet.

Vi indfører aarligt 23,000 Tons Raasalt og 32,000 Tons raffineret Salt, idet den nedsatte Beskyttelse efter 1908 straks gav Indførsel af raffineret Salt en Spore.

Nettoindførsel af Raasalt var i 1907, 11 og 13: 22⅔, 19½ og 23 Mill. kg. Nettoindførsel af raffineret Salt var i samme Aar: 25, 32½ og 32 Mill. kg.

KARTOFLER OG KØD

I. Kartoflens Produktion.

1. Kartoflen (en Forfalskning af Ordet „Trøffel") eller Poteten (af et peruviansk Ord: papas) er den opsvulmede Knold af de underjordiske Udløbere, der dannes i Kartoffelplantens inderste Bladhjørne. I Knolden samler Planten sit Ernæringsstof: den indeholder 19 pCt. Stivelse, 3 pCt. Sukker, 1 pCt. Salt og ca. 75 pCt. Vand etc. De tidlige Kartofler generes let af Nattefrost, men er til Gengæld mere modstandsdygtige overfor Kartoffelsygen end de senere nedlagte Sorter. Kartoflen trives bedst paa lette, sandmuldede Jorder, kræver en Del Kali, men ellers kun en begrænset Mængde Naturgødning. I April nedlægges 1 à 2 Tons Kartofler pr. ha, der giver en Høst af fra 12 til 15 Tons.

I Danmark dyrkedes i 1860 30,000 ha, nu det dobbelte Areal, men alt i 80erne havde vi næsten naaet det Areal, vi nu anvender; paa de 60,000 ha avles 700 à 1100,000 Tons, hvoraf overskudsudføres fra 12 til 40,000 Tons (Værdi ¾ à 2½ Mill. Kr.); til Gengæld indføres Kartoffelmel og Stivelse til et lignende Beløbs Værdi. En Kartoffelmelsfabrik er nedlagt, fordi Svinene kunde betale mere for Raastoffet end Fabriken. Den svenske Kartoffelhøst er op mod det dobbelte af den danske (i 1870 var den 1 Mill., i 1913 2 Mill. Tons), men dèr anvendes nu ganske vist over 150,000 ha.

2. I de fleste Lande spiller Kartofler en stor Rolle; nedenfor gengiver vi vor Tids Produktionscifre (1910—14):

	Tusind ha	Mill. Ts. avlet	kg pr. Indbyg.
England	500	7	160
Belgien	160	$3\frac{1}{3}$	460
Frankrig	1500	13	370
Japan	470	5	80
Holland	170	$2\frac{1}{2}$	420
Tyskland	3420	51	810
Norge	—	$\frac{2}{3}$	250
Italien	290	$1\frac{1}{2}$	43
Schweitz	85	$1\frac{1}{4}$	320
Sverige	160	$1\frac{2}{3}$	290
U. S. A.	1500	9	90
Australien og Zealand	60	$\frac{2}{3}$	120
Kanada	196	$1\frac{3}{4}$	250
Ungarn	690	$5\frac{1}{2}$	260
Rusland	4500	40	240
Danmark	60	$\frac{3}{4}$ à 1	360

Der er ingen betydende international Kartoffelhandel og følgelig heller ingen Verdenspris. Kun Italien, Australien, U. S. A. og Kanada er Importører i noget Omfang. Tyskland er Verdens største Producent, om end Rusland har det største Areal, men Tyskland faar en halv Gang mere ud af sit Areal end Zarriget.

Verdenshøsten af Kartofler var i 1913 ca. 150 Mill. Tons, samme Aars Høst af Hvede, Rug, Byg, Havre, Majs og Ris opgør den k. ungarske Landbrugsminister til henholdsvis 118, 50, 43, 73, 105 og 72 Mill. Tons. Høsten svinger selvfølgelig fra Aar til Aar. Maksimum kan være en halv Gang større end Minimum.

3. Kartoflen hører sammen med Tobak, Majs og Kakao til de amerikanske Nytteplanter, Opdagelsernes Tidsalder skaffede os. Den fandtes først i Peru og Chile, hvor den indtog en smuk Plads i de Indfødtes Levemaade. Over Nordamerika naaede den England, over Spanien Centraleuropa. (ca. 1580).

Det varede dog 100 Aar, inden den ophørte at være en Delikatesse; men det var først ved Industriens Gennembrud og Opstaaelsen af et Fabriksproletariat, at denne tog sin Plads som et Hovednæringsmiddel, samtidig med, at Kemikere og Praktikere fandt, at den lod sig forarbejde til Mel og Stivelse, til Sprit og Gummi, og at man af den kunde fremstille Pudder — Paryktidens Forskønnelsesmiddel. Som Levnedsmiddel for en slet lønnet Industriarbejder var den enestaaende. Merkantilismens Sværmeri for billige Levnedsmidler og en praktisk liberal Driftsherre-Egoisme mødtes med Arbejdernes egen Trang, og det 18. Sekel ebber ud i en mægtig, overtroisk Lovsang til Kartoflens Muligheder. Med Kartoflen har man iøvrigt ikke foretaget Skatte-Eksperimenter, den er i Reglen fri for Told og indelandsk Afgift. Interessen ligger ene paa det sociale Omraade. Men lad herom *Gustav Bang* fortælle i Artiklen „Kartoflen" af den hos Gyldendal forelagte „Vor Tid". (Forf. gav mig kort før sin tidlige Død mundtlig Tilladelse til at benytte hans Artikel.)

II. Kartoflens sociale Betydning.

4. Det gjaldt altsaa om at skaffe Kartoflen Udbredelse i Folket. Alle Landes Literatur blev oversvømmet med en Syndflod af Værker og populære Smaaskrifter om Kartoflens vidunderlige Egenskaber og de baade national- og privatøkonomiske Vedsignelser, den kunde skabe. Ogsaa andre Midler blev anvendt; Kartoffelagitatorerne holdt store Selskaber, hvor der udelukkende serveredes Kartofler i forskellig Tilberedelse, og de anlagde Kartoffelmarker paa Steder, som var let tilgængelige for alle og enhver, i det Haab, at Hyrdedrenge og Fattigfolk skulde rapse af Kartoflerne og faa Smag for dem. Statsmagten støttede disse Bestræbelser ved Friuddeling af Læggekartofler, ved Opmuntringer og Præmier eller ligefrem ved Tvang; i Prøjsen maatte

et Par Bønder fra hver Landsby møde i Nabokøbstaden for at lære at spise Kartofler, og Embedsmændene skulde paase, at Bønderne under Trusel om Straf anvendte en vis Del af deres Jord til Kartoffelmark; for Schlesien udstedte den prøjsiske Regering i 1765 en Forordning om, at „efterdi Tjenestefolkene mange Steder vægrer sig ved at spise Kartofler, skal de, der gør sig skyldige i slig Halsstarrighed, drages alvorlig til Ansvar derfor". Ogsaa fra Kirkens Side søgte man at skaffe den ny Rodfrugt Fremgang; det fortælles om Datidens Præster, at de fra Prædikestolen manede Bønderne til at dyrke Kartofler, og vist er det, at f. Eks. i Danmark var Præstegaardene rundt om i Landet Centrer, hvorfra Kartoffelavlen forplantede sig ud til Bønder og Husmænd.

Fra den store Befolknings Side mødte Kartoflen imidlertid en stærk og sejg Uvilje. Bønder og Haandværkere foragtede den og regnede den for Svinefode, og allehaande gruelige Rygter gik om dens Skadelighed for Folk og Fæ. Det var ikke blot det lave Oplysningstrin, den vaneagtige Vedhængen ved det gamle, fra Forfædrene nedarvede, som laa til Grund for dette Had til det nye Næringsmiddel, der skulde paatvinges Folk. Ikke uden Grund frygtede Bønderne, at om det virkelig skulde lykkes dem at vinde et nyt billigt Ernæringsmiddel og Foderstof, saa vilde alle Fordelene dog blive dem berøvede ved forøget Landgilde og Skat; Herremanden vilde tage Gevinsten hjem. Og selv om de ogsaa havde villet dyrke den nye Plante, saa laa de bestaaende Rester af de middelalderlige Landboforhold som en Hindring i Vejen; naar Høsten var omme og Dyrene blev slaaet løs paa de fælles Landsbymarker, vilde Svinene søge til Kartoflerne og rode dem op og ødelægge dem; kun i Haverne eller paa de faa indhegnede Marker kunde Dyrkningen finde Sted.

5. Hvad der hjalp stærkt til at overvinde Befolkningens Mistro og skaffe Kartoffelavlen voksende

Udbredelse, det var de Perioder med Misvækst og Hungersnød, som henimod Aarhundredets Slutning hjemsøgte Europa. I Tyskland var det særlig Aarene 1771 og 1772, da Høtsten var slaaet fejl paa Grund af stærk Fugtighed og Kornpriserne steg til en frygtelig Højde, som øvede denne Virkning. De Bønder, der havde Kartoflen i deres Have eller paa deres Mark, lærte nu at skønne paa dens Næringsværdi, og Dyrkningen bredte sig fra den Tid i videre Kredse. I Frankrig var det dog særlig Misvæksten i 1786, som tvang Bønderne ind paa Kartoffeldyrkningen. I Aarhundredets sidste Aar var der i de fleste Aar paa Fastlandet Stilstand, tildels endog nogen Tilbagegang; saa kom Napoleonskrigene med de skrækkelige Lidelser, de paaførte Befolkningen, og dermed var man paany nødt til at ty til Kartoflen som Erstatning for Kornet.

6. Sin stærkeste Udbredelse havde Kartoflen allerede i det 18. Aarhundrede fundet i Irland, dette ulykkelige Land, hvor en gammel blomstrende Lærredsindustri var bleven skaanselsløst nedslagtet af Regeringen for at skaffe Plads for den engelske Klæde- og Bomuldsindustris Produkter, og hvor Landbefolkningen gennem de engelske Godsejeres Udsugelser var bragt ned i den trøstesløseste Elendighed. Husmændene og Daglejerne — afskaarne fra som i gamle Dage at tjene en god Del af deres Livsophold ved Væven — levede i en forfærdelig Fattigdom og kunde kun eksistere ved overvejende og noget nær udelukkende at benytte Kartofler som Næringsmiddel. Allerede ved Aar 1775 regnede man, at der paa en irsk Landbofamilie, bestaaende af seks Personer, Mand, Hustru og fire Børn, faldt et aarligt Forbrug af 40—50 Tønder Kartofler.

Ved den Tid var Kartoffeldyrkningen ogsaa i Færd med at brede sig i det egentlige England, men den spillede dog langt fra nogen tilsvarende Rolle; Arbejderbefolkningen holdt endnu de fleste Steder fast ved den gamle Ernæringsmaade, med Kød og

Brød og Grød som Maaltidets Hovedbestanddele. Men i Løbet af faa Aartier blev Forholdet et ganske andet. Arbejdslønnen dalede i den engelske Industri; de nye Opfindelser satte stadig nye Masser af Haandværkere og faglærte Arbejdere ud af Virksomhed; Proletariatet var nødt til at ty til bestandig billigere og mindre værdifulde Næringsmidler for at holde Livet oppe. Og hvad der virkede stærkest i denne Retning, var netop den irske Indvandring. I Titundsindvis strømmede Irer til de engelske Fabriksbyer og paaførte de engelske Arbejdere en uhyggelig Konkurrence, fortrængte dem eller tvang dem ned til den irske Levefod. De havde, som en samtidig Forfatter siger, „opdaget, hvad der er den laveste Grænse for de Livsfornødenheder, ved hvilke et Menneske kan opretholde Livet; de lærte nu den engelske Befolkning denne skæbnesvangre Hemmelighed".

Denne Hemmelighed var Kartoflen.

Kartoflen blev Grundlaget for Ernæringen, i bedste Fald i Forbindelse med lidt Fedt, med lidt salt Sild, en sjælden Gang, ved højtidelige Lejligheder, med lidt Flæsk, men ellers kogte Kartofler om og om igen, til Frokost, til Middag, til Aften, skyllede ned med tyndt The eller Kaffe, en Ernæring, der ved sin Ensformighed og sin Usmagelighed fristede til et overvættes Brug af stærke Drikke og ved sin ensidige Sammensætning svækkede Helbredet. Kartoflen blev, som det billigste af alle kendte Næringsmidler, den bestemmende Magt for det engelske Proletariats Livsforhold. Korn og Kød kunde svinge i Pris, uden at det paavirkede Arbejderklassen synderlig, da de to Genstande, trods alle Prissvingninger, i alt væsentligt var og blev „Luksusartikler" i Husholdningen; enhver Svingning i Kartoffelprisen maatte derfor give sig voldsomme Udslag. Sank Prisen paa Kartofler, da var Arbejderfamilien i Stand til at tilfredsstille et eller andet Ønske, som laa oven over det absolut nødvendige;

steg den omvendt, da stod Arbejderfamilien umiddelbart over for Udsigten til den rene Hungersnød.

Saaledes i England, og ogsaa paa Fastlandet skred Kartoffeldyrkningen i den følgende Menneskealder stærkt frem, især i Bjergegne med en udbredt Husindustri. Ved Midten af 1840'erne var der adskillige Steder, i Svejts, i Østfrankrig, i Schlesien, i Bøhmen, i Sachsen, hvor Kartoflen næsten helt havde fortrængt Brødet fra den fattige Befolknings Husholdning.

7. Under Forhold som disse var det, at Kartoffelsygen i Midten af 1840 erne brød ud.

Allerede længe havde forskellige smitsomme Plantesygdomme fra Tid til anden ødelagt betydelige Dele af Høsten, men intet af disse Tilfælde fik en saa frygtelig Rækkevidde som det, der hændte i Aaret 1845. Hele Evropa over blev Kartoffelknoldene angrebet af en Svamp, som gjorde dem fuldstændig ubrugelige, og som bredte sig med rivende Fart; i 1846 optraadte Sygdommen under endnu voldsommere Former og ødelagde endnu større Dele af Høsten; den holdt sig siden en Aarrække igennem, om end jævnt aftagende. Overalt paaførte den de arbejdende Klasser forfærdelige Lidelser. I Irland hed det, at der i Aaret 1846 næppe er bleven høstet en eneste Kartoffel, og en grufuld Hungersnød rasede. Lidet bedre var Forholdene i det egentlige England; rundtomkring hørte man, at Udbyttet sank til Halvdelen, til Fjerdedelen af sin sædvanlige Størrelse, og Priserne steg i samme Grad. I de Egne paa Fastlandet, hvor Kartoflen var trængt igennem, blev Tilstanden blandt Fattigfolk lige saa skrækkelig, og den blev yderligere forværret ved den daarlige Kornhøst i 1846. Mange Steder brød der Revolter ud, adskillige Mennesker døde af Sult. Hungersnøden avlede Fortvivlelse og Fortvivlelsen en desperat revolutionær Stemning; og Kartoffelsygen blev paa den Maade medvirkende til at give de længe ophobede sociale Modsætninger Udslag i de

store Revolutioner paa Fastlandet i Aaret 1848 og de truende Arbejderuroligheder i England et Par Aar i Forvejen. (Irlands Befolkning, der fra 1820—42 var steget fra 6,8 Ml. til 8,2, tog nu af, saaledes at der i 1859 var 6½ Mill., en Nedgang, der er fortsat til vore Dage (i 1912 4,4 Ml.).

8. Siden den Tid har Kartoffelavlen bredt sig stadig mere i Evropa. De dalende Kornpriser, der har tvunget Landbrugerne til at se sig om efter nye og mere fordelagtige Produktionsgrene, har bidraget deres til at bryde Vej for den; og den moderne Jordbrugsteknik har anvist den en betydningsfuld Plads i det rationelle Sædskifte. Nogle Steder er den allerede tidlig slaaet igennem og har i de sidste Aartier holdt sig i omtrent uforandret Omfang; andre Steder er man kommet senere med, og der er stadig en rask Fremgang. Alt ialt omfatter Kartoffeldyrkningen i Europa et Areal af omtrent 2100 Kvadratmil eller tre Gange saa meget som hele Danmarks Fladerum.

For den store ubemidlede Befolkning er Kartoflen kommet til at spille en tildels meget skæbnesvanger Rolle. Ligesaa stort et Gode den under visse Forhold er, lige saa frygtelige Følger drager den under andre Forhold efter sig.

For de smaa Landbrugere betød den et ubetinget Gode, saa længe man i det Hele og Store levede under Naturalhusholdningstilstande, selv forsynede sig med Hovedmassen af sine Fornødenhedsgenstande og kun solgte Overskudet ud over sit eget Forbrug. Anderledes, hvor de smaa Landbrug i stor Udstrækning drages ind i Vareproduktionen og faar til Formaal at producere den størst mulige Masse til Afsætning, til Ombytning med rede Penge. Ligesom tidligere vil en væsentlig Del af Kartoflerne blive anvendt til Opfodring, men i Stedet for at fortære Udbyttet i Hjemmet sælger man det, og Familien gaar selv Glip af de producerede Næringsværdier. Man nedsætter sit eget Forbrug til det mindst mu-

lige, til billige og lidet værdifulde Stoffer. Kartoflen arbejder sig mere og mere frem mod den ledende Stilling; Brød og Kød trænges i Baggrunden; Mælken afløses af Cikoriekaffe; en kronisk Underernæring, en fysisk Vantrivsel bliver altfor ofte Resultatet.

Lige saa velsmagende Kartofler kan være, naar de er godt tilberedte og kun træder ind som et enkelt Led i Maaltidet, lige saa usmagelige er de som Maaltidets eneste eller væsentligste Bestanddel, især da naar de er tillavede med liden Omhu. Som Følge af den ringe Næringsværdi, de i Forhold til deres Omfang indeholder, maa de nydes i meget store Mængder, hvis de blot i nogen Grad skal tilfredsstille Legemets Behov. Selv det mindst forvænte Menneske føler Trang til et Pirringsmiddel, naar han skal mætte sig ved denne Spise. Snapsene bliver Kartoflens Ledsager, tildels ogsaa Kaffe og Te. Det var intet Tilfælde, at Irerne importerede saavel det umaadelige Kartoffelforbrug som det umaadelige Brændevinsforbrug til de engelske Arbejdere.

9. Det var ved Midten af det 18. Aarhundrede, at man begyndte at fremstille Brændevin af Kartofler. Fra først af var dog Produktet yderst slet; det indeholdt en stor Mængde af den særdeles giftige og ildesmagende Fuselolie. Først da det i 1820'erne blev muligt at fjerne en større Del af Fuselen, fik Benyttelsen af Kartofler som Brændingsmateriale Betydning, og den voksede siden med de stadig forbedrede Raffineringsmetoder; det skal nu være muligt at fremstille Kartoffelbrændevin, der er lige saa velsmagende som Kornbrændevin. Ganske vist er saa ogsaa Raffineringsomkostningerne meget betydelige; imidlertid er Raastoffet saa billigt og Affaldet saa fortrinligt som Kvægfoder og Gødning, at Kartoffelbrændevinen alligevel kan sælges til betydelig lavere Pris end Kornbrændevinen.

Det er paa de østtyske Storgodser, at denne Produktion er naaet til sin mest fremherskende sociale

Betydning. Tidlig i det 19. Aarhundrede begyndte de prøjsiske Junkere at anlægge Brænderier paa deres Gaarde, støttet af en Skattepolitik, der skærmer om Landbrænderierne og modvirker Overproduktion; nu om Stunder er godt Trediedelen af de store Godsejere tillige Brændevinsbrændere.

Men for at skaffe stor og sikker Afsætning gjaldt det for Godsejerne om at vække Brændevinstilbøjeligheden i de videst mulige Kredse. En god Hjælp havde de i det stigende Forbrug af Kartofler som Ernæringsmiddel. Trangen kunde imidlertid ogsaa kunstigt opelskes, ved direkte Paavirkning. I 1830-erne og 1840'erne ser man Godsejerne arbejde planmæssig paa at udbrede Drikfældigheden indenfor Landbefolkningen, ved at give Daglejere og Tjenestefolk Brændevin i store Mængder til Maaltidet, ved at udbetale ethvert Gratiale i Form af et Par Ekstrasnapse, ved at indrette Brændevinsboder i størst muligt Antal rundt om paa Godserne og ved lignende Midler. Hvor Landarbejderne faar Kosten paa Herregaarden, er det i Østtyskland almindelig Skik at give dem hver omkring en Trediedel Pot Brændevin i daglig Ration.

— Paa den Maade blander der sig under Nutidens Samfundsforhold godt og ondt, sund Næring og ædende Gift, i den mærkelige Rodfrugt, Evropæere for 3—400 Aar siden hentede hjem fra det fjerne Vesten.

— — —

Saa vidt Dr. Bangs, af hans særlige Syn maaske farvede, Fremstilling. Man skal dog minde om den Rolle, Kartofler spillede for den danske Husmand i forrige Generation. At Kartoflen er den sidste Barrière foran Hungeren, synes givet. Det belejrede Centraleuropa skal maaske føre Bevis for Barrièrens Styrke.

III. Kødets Næringsværdi og Forbrug.

10. Kartofler og Kød! — de to Poler for menneskelig Ernæring. I den tidligere Middelalder skrider Kirken ind mod det overdrevne Kødforbrug, som den mente gav en for blodrig Krop og et for voldsomt Gemyt. Alle de Religioner, der sætter Askesen som en Dyd, er Kødspisen ugunstig.

Dr. Hindhede hævder, at Kødet er for dyrt; han paastaar, at pr. Dag spiser et Slagterisvin 240 gr Æggehvide, 7060 Kalorier, medens den kun lægger Kød paa sig, der svarer til 40 Gram Æggehvide, 1710 Kalorier. Andre hævder, at man kan regne, at 5 Pd. Korn bliver til 1 Pd. Kød. Kan end mange Personer undvære Kød og erstatte det med et mere omfangsrigt Forbrug af Plantenæring, tilsat Mælk, Æg og Smør, maa Kødet dog i al Fald for en fabriksarbejdende Befolkning med et stærkt Stofskifte betragtes som en ønskelig Spise; efter de Forsøg, der er anstillede over en rigelig Kødspises umiddelbare Virkning paa Arbejdernes Udholdenhed, maa man dog ønske, at de protestantiske Lande vilde genindføre Fredagen som Fastedag.

Efter engelsk Statistik faar en Arbejdsmand 40 kg, en Mellemstandsmand 60—80 kg og en rig Mand over 100 kg Kød aarlig. Efter danske Oplysninger bruger en Landarbejder- 115 kg og en Byarbejderfamilie 125 kg aarlig. Rimeligvis er Tallet for lille, fordi Indvolde og andet tidligere som Affald regnet Kødvare nu er en fast Spise for Byproletariatet. De tyske daglige Krigsrationer er 375 gr fersk Kød (=200 gr røget), 1500 gr Kartofler (=125 gr Ris), 17 gr Sukker, 25 gr Salt, 25 gr Kaffe (=3 gr The). Efter 1905 er Forbruget i Europa stærkt aftagende paa Grund af de meget høje Priser (som bl. a. har givet Slagteriaffaldet en Chance). Dette ses ogsaa af Københavns Statistik, 1905 ansattes Byens aarlige Forbrug pr. Indbygger til op mod 65, i 1911 til 59 og i 1913—14 til 55 kg.

Englænderne er fra mutton- blevne beefeaters, men Svinet er trængt ind i voksende Grad; i Tyskland og Danmark er Svinet Nationalføden („Særimmer"); den engelske Smag kræver magere og yngre Dyr end den tyske. Oksen har tabt Terræn i de højere Klasser, men blevet et yndet Næringsmiddel hos de velstillede Arbejdere. Forbrugets Bevægelse i den gothiske Verden har været: stort Kødforbrug i Middelalderen, der fortsættes i Danmark f. Eks. ned til 1660, saa aftager det, bl. a. paa Grund af Bondens Fattigdom. Minimum naas i første Trediedel af det 19. Sekel; saa gik det ret hurtigt frem, bl. a. fik ogsaa fersk Kød Betydning for Bønderne. Efter 1905 har man overalt set en Tilbagegang i Forbruget, som rimeligvis bliver fortsat.

I Tyskland, der staar lavere end Danmark, men en halv Gang højere end Frankrig, hvis Kødforbrug igen er noget højere end Sydeuropas, er Forbruget lavest i Østprøjsen og Sachsen; men selv der er det gaaet frem (1840 ca. 20 kg til 1900 40, for derefter at svinge tilbage).

En Sammenstilling mellem Forbrug og Husdyrhold (Slagtningsraten) lader sig ikke gennemføre paa Grund af Eksporten; naar vi udfører for 240 Mill. Kr. Kvæg og Kødvarer — op mod ⅓ af United States Eksport af „packing-house-produces" — saa kan vort Forbrug ikke skønnes efter vort Husdyrhold. Naar vi (1913) har ca. 2½ Mill. Kvæg, 2½ Mill. Svin og ½ Mill. Faar, saa har Tyskland kun 10 Gange saa meget — eller kun en Trediedel af, hvad det burde have haft, om det skulde holde Maal med os.

11. At sammenligne Priserne paa levende Dyr er umuligt, fordi Dyrene baade fra Land til Land og ned gennem Tiderne er saa grundforskellige i Kvalitet og Kødrigelighed. Tilmed vil Priserne paa Huder og Affald virke ind paa de egentlige Kødpriser. Dertil kommer, hvorledes Dyret slagtes og skæres ud.

Man regner efter tysk Opgivelse for de forskellige Dyr følgende levende Vægt i Kilo (i Parenthes slagtet Vægt): Okse 600 (350), Ko 480 (240), Kvie 370 (185), Svin 170 (85), Faar 45 (22), d. v. s. slagtet Vægt er ca. 50 pCt. af levende Vægt.

En anset dansk Slagter har opgivet mig Forsøg, man i Juli 1912 anstillede paa Københavns Kvægtorv (Kalvene var i god Stand med meget godt Totalindtryk og Kødsætning), Gennemsnitsvægt ved Afsendelsen 222 Pd., Værdi 65 Kr. Af disse 222 Pd. tabtes 15 ved Forsendelsen til Lands, 52 ved Slagtning i Form af Blod (Værdi 52.4=ca. 2 Kr.), 16 Pd. tog Skindet (ca. 14 Kr.), 12 tog Hovedet 1½ à 2 Kr.), 10 Pd. Smaakram (Værdi 1 à 1½ Kr.) og 117 Pd. tog Kødet (ca. 50 Øre i Gennemsnit=58½ Kr.). Ialt indbragte Kalven 77 Kr. Kroppen (117 Pd.) udbringes til 58 Pd. Bagfjerding (á 55 Øre), 12 Pd. Kam (á 55 Øre) og 47 Pd. Forkød (40 Øre).

En halv Oksekrop, Vægt 232 Pd., udbringes til: a) 34 Pd. Højreb, b) 107 Pd. Bagfjerding, c) 91 Pd. Forkød. Naar Prisen for Kroppen er 35 Øre pr. Pd., sættes Prisen for de tre Arter: 42, 40 og 27 Øre pr. Pd.; naar Prisen for Kroppen er 50 Øre, sættes Priserne henholdsvis til 57, 56 og 42 Øre, Prisstigningen rammer det billigste Kød relativt stærkest. De 34 Pd. Højreb udhugges til 11½ Pd. Filet (á 100 Øre), 15 Pd. Bovblad (à 40), 5½ Pd. Ben (à 7), 2½ Pd. gaar til Spilde.

Af de 107 Pd. Bagfjerding blev 38 Pd. Steg à 40 Øre, 14 Pd. Skank à 12, 43 Pd. Skært à 56, 11 Pd. Okseslag à 20 Øre. Af 91 Pd. Forkød faas 90 Pd. Suppekød à 37 Øre.

Endelig tager vi en slagtet Gris delt i 27 Pd. Svinekam (90 Øre), 14 Pd. Spæk (42), 1½ Mørbrad (125), 4¾ Ben (10), 1 Pd. Kød (60), 57 Pd. Bryst og Bov (60), 33 Pd. Skinke (64). Af 55 Pd. Kød + 4 Pd. Tarme bliver 80 Pd. Medister.

Alle disse Priser er normale Kalkulationspriser (1912), hvortil Slagteren saa lægger sin Fortjeneste.

12. Arbejdernes Kødforsyning afgav for Oktober 1913 i Øre pr. Pd.:

	Indkøb hele Kroppe	Forkød solgt Detail
Okse	$47^1/_2$	60
Kalv	$53^1/_2$	62
Lam	$60^2/_5$	70
Gris	$58^3/_4$	68

Prisen er paavirket af Slagtningens Omfang varierende omvendt med Tillæg og Foderpriser, bliver Foderprisen varende, saa varierer atter Kødprisen ligefrem med Foderpris.

Før Krigen var Prisen for:

	Pølseko (I)	Konservesko (II)	Ringe Ko (III)	Fin Ko (IV)
Juni (1914)	25	33	38	55
Under Krigen Decb. (1914)	40	42	45	56

Her sættes samtidig tre københavnske Middeltals-Noteringer for Kreaturer, levende Vægt. — 5. September 1912 (a), 8. Marts 1915 (b) og 24. Juni 1915 (c) — pr. 100 Pd., angivet i Kroner:

	(a)	(b)	(c)
Kvier og Stude, Kval. I	61	70	85
do. do. Kval. III	45	56	65
Unge Køer, Kval. I	57	66	85
do. do. Kval. III	48	58	75
Ældre Køer, Kval. I	54	59	77
do. do. Kval. III	33	43	66
Kalve, Kval. I	63	83	87
do. Kval. III	44	56	61

Man ser heraf, at Kødmangel først hæver Pris paa simple Varer; de store Slagtninger, hidført af Foderprisernes Stigning, holder de fine Varer nede. Ko Nr. II sælges snart til Konserves, snart til Publi-

kum til Priser, der ligger lidt under Nr. III's Kød. Ko Nr. I kan ikke hugges op, omend enkelte Stykker skydes imellem i Forstadsgadebutiker. Der er for Forkød liden Prisforskel mellem Kød af blaat og sort Stempel. Efterhaanden følger dog den bedre Vare med. Af ovenstaaende Noteringer ses, at fra September 1912 til Juli 1915 er de simplere Kreaturer steget med fra 60 til 100 pCt, de finere med 40 pCt.

Af disse Opgivelser vil man se, hvor vanskeligt det er at sammenligne Priser. I Berlin har vi følgende Markedspriser fra henholdsvis Okse- og Svinekød. Parenthesen er Svinekød pr. kg i Pf.

1820: 60 (56), 1865: 100 (110), 1891—99: 140 (145), 1905—10: 160 (156). D. v. s. fra 1820 til 1910 er Kødprisen stegen 3 Gange og fra 1910 1 Gang til, uagtet Dyret bedre udnyttes; denne Stigning skyldes overalt, at Underklassen er bleven Kødspisere.

I Danmark opgives en gros Oksekød 1890—1910 til, varierende med smaa Udsving, omkring 60 Øre, som fra 1910—1913 vokser til 92 Øre pr. kg. Statistisk Departement opgiver i 1913—14 (Gennemsnit) Detailprisen betalt af Embedsmænd (og i Parenthes af Arbejdere) i København: Dansk Flæsk 147 (146), Skinke 187 (179), fersk Svinekød 157 (148), Oksekød 139 (120), Suppekød 117 (105), Hestekød (103), Kalvekød 145 (125), Kødfars 103 (80) Øre pr. kg.

Selve Noteringen er følgende: levende Vægt, slagtet Vægt, hele og halve Kroppe (en gros), Detaillist-Indkøbspris for Dele af Kroppen samt Detailpris; under den sidste Pris har vi den saakaldte Restaurationspris (d. v. s. større Forbrugere).

Ved Prissættelsen for de enkelte Arter Kød gælder Reglerne for Varer fremstillede ved „forenet Produktion" („joint supply"), d. v. s. der er en Produktionspris for hele Dyret, men hvorledes denne skal opnaas igen hos Køberne af de enkelte Kødar-

ter, afhænger af de i de forskellige Køberklasser og Steder gældende Efterspørgselsvilkaar.

IV. Kødhandelen.

13. I Oldtiden var Slagtningen ofte forbunden med Tempeltjenesten og Slagterhaandværket vel anset. I Roms Kejsertid blev det en Opgave for Regeringen at skaffe Befolkningen Kød til overkommelige Priser. Kødet blev skaffet mod, at Provinserne skulde yde Skatterne i Form af Kvæg. Et Laug af Slagtere, der paa Grund af de mange Pligter, det Offentlige paalagde det, snart maatte rekruteres ved Tvang, s k u l d e sørge for Forsyningen og fik 5 pCt. af Kødets Værdi + en Del Vin. I Middelalderen dannes i Byerne Slagterlaug, ofte knyttet til et fast Antal Slagtergaarde. Da Lauget vil virke monopolistisk, begynder Kampen for at tvinge Slagterne til at holde fair Kødpriser, bl. a. faar vi magistratsatte Takster og fastsatte Slagtepenge, naar der er Tale om Hjemmeslagtning. Det 19. Sekel gennemfører Næringsfriheden; men Laugene formaar de fleste Steder at skaffe sig Herredømme over Markedet. Slagterne er ikke saa store Folk som før. Kreaturopkøberen er trængt imellem Bonde og Slagter, og Opkøberen er til Gengæld ofte afhængig af en Bank, idet Kreaturhandelen i stort Omfang er pr. kontant.

Endnu maa Slagternæringen siges at være haandværksmæssig, dog er her ogsaa Fabriksindustrien kommen frem, særlig i U. S., hvor Chicago packingtown rummer de store Slagteri- og Henkogningsanstalter; Centralisationen er muliggjort ved Indførsel af Kølevognen (National refrigator Car Co.), hvori de Firmaer, der danner Kødtrusten (Armour & Co., Swift & Co. og Nationalpacking Co.) er repræsenterede. Man erindrer her Upton Sinclair „The Jungle".

Paa den anden Side har de andre Lande, der har regelmæssig Kødeksport, ogsaa industrialiseret Slagt-

ningen, f. Eks. Danmark, der har 43 Andels- og 20 Privatslagterier, som slagtede henholdsvis 2 Mill. og 400,000 Svin. (Antallet af Slagterier, Pølsefabriker, Tarmrenserier og Konservesfabriker var i 1880, 97, 1906 og 1914 henholdsvis 1200, 3200, 3600 og 3170 med henholdsvis 1100, 3600, 4350 og 5500 Arbejdere).

Den Rolle, saltet Tøndekød i gamle Dage spillede i den internationale Handel, er — bortset fra Skibsproviantering — overtaget af frosset fersk Kød, der fremsendes fra Nordamerika, Argentina og Australien — en Vare, der (oftest storindustrielt fremstillet) maaske en Gang vil revolutionere Kødhandelen.

14. Overalt har vi nu Kødkontrol, indrettet dels af Veterinærhensyn (Undertrykkelsen af smitsomme Sygdomme), dels for at beskytte Forbrugerne økonomisk mod Snyderi og endelig (sundhedsmæssig) mod Kødforgiftninger o. lign. Systemet staar ofte i Forbindelse med offentlige Slagtehuse, til Tider tvungen Benyttelse af disse, samt Eksportkontrol, som i nogle Lande er mere, i andre Lande mindre nøjeseende end den indenlandske Kontrol. Nogle Steder har man tvungen Forsikring af tilførte Kreaturer, andre Steder er der Statserstatninger for beordrede Nedslagtninger. De danske Regler er normgivende:

Tilsynet med, at de dyriske Produkter er i frisk Tilstand, paahviler de enkelte Kommuner, der efter eget Ønske kan træffe Bestemmelser i de kommunale Sundhedsvedtægter; saadanne Bestemmelser findes nu i det store Flertal af vore Bykommuner, men kun i enkelte Landkommuner.

I de Kommuner, der har Kødkontrol, betales for denne en fast Afgift for leveret Dyr, der slagtes i Kommunen eller i slagtet Tilstand føres ind i denne.

I 26 af Kommunerne findes offentligt Slagtehus, og man har her Slagtetvang, saaledes at der i Kommunen kun maa slagtes paa dennes Slagtehus, hvorimod der af a l t K ø d, der tilføres Kommunen, maa

erlægges en Indførselsafgift paa samme Størrelse som den for Kontrollen og Slagtningen fastsatte. Kødet deles i 4 Klasser: 1. Kl., 2. Kl., Kød, der efter ved Damp at være bleven steriliseret maa sælges, og endelig Kød, der skal ødelægges som ubetinget uegnet til Føde.

I en Lov af 1906, ændret ved Lov af 13. Maj 1911, om offentlig Kødkontrol er der dog gjort visse Indskrænkninger i Kommunernes Ret. Saaledes skal enhver Kommune tillade afgiftsfri Indførsel uden Kontrol af Kød fra Kommuner med offentlig Kødkontrol, naar dette er henført til 1ste Klasse og forsynet med det obligatoriske blaa Stempel. Kød, der er henført til 2den Klasse, kan Kommunen vel kræve kontrolleret, men den kan ikke herfor kræve nogen Afgift.

For at Kødet af de i en Kommune med Kødkontrol slagtede Kreaturer skal have Ret til den ovenfor omtalte fri Indførsel, er det dog en Forudsætning, at den kontrollerede Dyrlæge og de Regler, hvorefter Kontrollen føres, er godkendt af Landbrugsministeren. Kontrollen er utilstrækkelig, naar Dyrlægen ikke har set Kroppene med vedhængende Indvolde.

Paa samme Maade har de af Landbrugsministeriet godkendte Eksportslagterier Ret til vederlagsfri Indførsel i alle Kommuner for saa vidt angaar Kød, der er henført til 1ste og 2den Klasse.

For Kødkontrollen i Kommuner, hvor der ikke findes offentligt Slagtehus, kan nedenstaaende Satser anses som normale (I); hvor der findes offentligt Slagtehus og altsaa Slagtetvang, er Afgiften for Kontrol (II) og for Slagtning (III) omtrent som i København (Rgl. af 1887 og 1909). Det angivne i Øre pr. Stk.:

	I	II	III
En Okse	200	200	200
En Hest	200	260	200
Et Svin	100	50	150
En Fedekalv (30-80 kg)	100	50	60
Kalv, Faar Lam, Ged	50	30	25

I mange Kommuner er der ogsaa Trikinundersøgelse.

Der er en voksende Stemning for at gøre Kødkontrollen statlig og obligatorisk i alle Kommuner.

15. I Københavns Slagtehuse slagtedes 1909—14 gennemsnitlig ca. 60,000 Okser, 64,000 Kalve, 56,000 Faar og Lam, 8000 Svin, knapt 4000 Heste. Af Okser var de 10,000 til Eksport, ca. 1700 Kroppe tilbageholdtes fra Udførsel, heraf fik dog de fleste Stempel af 1. Klasse, 1120 af 2. Klasse og 8 blev dampsteriliserede og derefter solgte til ubemidlede, og 210 blev „destruerede". Af de slagtede Dyr stempledes 6 pCt. af Okserne og Svinene, 2 pCt. af Hestene med 2. Klasses Stempel. 1 à 2 pCt. af de slagtede Kroppe beslaglagdes (ialt beslaglagdes i 1914 ca. 140,000 kg); aarlig slagtes fra 14 til 18 Mill. kg. Men desforuden tilføres i slagtet Stand udefra til Flæskehallen (1909—14 i Gennemsnit) 8000 Okser, 50,000 Kalve, ca. 37,000 Faar og Lam og ca. 220,000 Svin og knapt 2000 Heste eller ialt ca. 18—20 Mill. kg. Af disse her slagtede og tilførte ca. 32—38 Mill. kg Kød er 1 Mill. kasseret og tilintetgjort. Byen (København og Frederiksberg Kommune) har i de sidste 5 Aar gennemsnitlig brugt 33 Mill. kg Kød. Københavns Kommune har af Kontrol-, Slagte- og Staldlokaler haft følgende Indtægt:

Staldpenge ca. 80,000 Kr., Stade- og Foderpenge 100,000, Slagteriafgift 200,000, Indtægt af Flæskehallen, hvori dels Kontrol og dels Pladsafgift, 420,000, Leje og andre Afgifter 40,000, Kølehuset 31,000 og Destruktionsanstalten 50,000 Kr., Totalindtægten er ca. 900,000 Kr. Udgifterne er 600,000, men heri er ikke regnet Forrentning og Amortisation af Anlægskapitalen 4,300,000 Kr., som altsaa forrenter og amortiserer sig med ca. 300,000 Kr.

16. I Danmark er Oksehandelen ældgammel; hurtig blev Eksporten et kongeligt Regale, som Kongen ganske vist overlod private mod at de betalte ham en Udførselstold, der var en af hans væsentligste Ind-

tægter. Eksporten var bunden til at foregaa over visse Steder f. Eks. Assens, Gedser, Ribe, Kolding. Eksport-Afgiften var i Reglen Styktold, men senere ogsaa Værditold. Fra det 15. Sekel bæres vort Landbrug af sin Okseeksport sydpaa. Renæssancens Adel var stor i Studehandel og holdt paa sin Ret. Bønder maatte ikke staldfede og sælge til Udlandets Opkøbere. Købmænd maatte nok købe Græskør, men skulde da have Lensmands-Brev paa, at Dyrene inden Eksport var staldfedede paa Adels- eller Kronens Ladegaarde. Bønder skulde ene sælge til Herremænd eller Borgere, men ikke til Udlændinge. Først 1788 gaves Kødhandel fri for alle, Eksporttolden nedsattes for fra 1827 at bortfalde. Den lige saa høje Importtold vedblev til 1863. Den indenlandske Kødbeskatning staar i Forbindelse med „Cisen". Allerede paa Valdemarstiden kender vi Slagteriafgiften; i det 15. Sekel er Slagteriafgiften suppleret af en Afgift af Dyr, der sælges paa et Marked. 1657 indføres en Byaccise, omfattende bl. a. Slagteriafgift og Afgift af græssende Kvæg (1660 var de sidste sat til 8 Sk. pr. Høved).

I Byerne var Indførselen af fersk Kød forbudt (af Tøndekød dog tilladt mod høj Bytold), Slagterne betalte Næringsafgift og Afgift af hvert Stykke Kvæg, der slagtedes. Undertiden var alle Acciseafgifterne, sidst kun Slagteriafgiften, forpagtet til Slagterlauget eller til enkelte Slagtere. Yderligere fik vi, efter at Kødindførsel til Byerne er blevet tilladt, Afgift af Kød, der tilføres gennem Portene (f. Eks. 1797 32 Sk. pr. Td.); i 1845 gav Kødet ca. 40 pCt. af den saakaldte By-Consumptions Udbytte (bortfalden i 1851).

Paa eet Punkt kunde Adelen selv i sin Storhedstid ikke hævde sine Krav: den kunde ikke faa Bugt med Eksporttolden, og den kunde ikke faa Kronen til at opgive Kravet om fair Kødpriser realiseret i Udførselsforbud mod Kød og Kreaturer, naar der var Dyrtid. Regeringen blandede sig jo ind paa mange Maa-

der. Naar Foder var billigt og samtidig Kød dyrt, var der ofte Forbud mod Eksport af Saltkød; naar Foder blev dyrt, opmuntrede man til Eksport ud fra den rigtige Iagttagelse, at stigende Foderpriser betyder forceret Slagtning, og i første Omgang alt for billige Kødpriser, modvirket altsaa ved Eksport af Tøndekød.

17. Slagterlauget er gammelt, og dets Misbrug af Monopolet førte snart til offentlig Prisregulering. Snart tillod Kongen Frimestre at nedsætte sig og sælge fra Torv, samt befalede senere, at Slagtere skal møde paa Torv med deres Varer, hvis de ikke vil tabe deres Næringsret, snart straffes de paa Næring og Ære, naar de sælger selvdøde Dyr, snart maa ingen Slagter købe mere end et Par Okser og 10 Lam ad Gangen, men vel maa de købe mere i Fællesskab.

1620 faar udenbys Folk Lov at sælge fra Nytorv to Gange ugentlig og saaledes konkurrere med Slagterne. Men dette var ikke nok, og Byernes Magistrater faar Ordre til at sætte Maksimaltakster. Gang paa Gang indskærper Kongen, at Kødtaksten skal holdes. Christian den 4.s store Reces giver Magistraten Ret til gennem udvalgte Borgere at forhandle med Oldermændene om Kødpriser, en Regel, der gaar igen i Christian den 5.s danske Lov 3—4—8.

Slagterne vil omgaa Taksten og klager Gang paa Gang, f. Eks. under Christian den 7.; baade før, under og efter Struenses Regime ser vi Regeringen nægte Forhøjelse af Kødpriserne. Slagterne „fortjener ej at skaanes", fordi de ikke vil overholde deres Takst. 1782 ser vi atter Regeringen tordne mod de takstulydige Slagtere. Kødtaksterne bibeholdes endnu i det 19. Sekel. Sidst bortfaldt Slagtepengene, d.v.s. den offentlig satte Takst for at slagte for private. I Middelalderen havde Slagterne ofte Slagtergaarde, der laa i Nærheden af Slagteboderne. Det Offentlige binder Kødsalget til de offentlige Boder paa Nytorv og Skindergade. Sanitære Hensyn fik Walkendorf til at opføre Slagtehuse (nær Colbjørnsensgade), og

han fik for en Tid forbudt Slagtning indenfor Voldene. 1674 opføres nye Boder; 1671 fik Hofslagter Olsen, der havde forpagtet Slagteriaccisen for en aarlig Sum, Ret til at anlægge Kvægtorv og Slagtehuse „Trommesalen“ ; alle accisepligtige Dyr skulde passere den dèr opførte „Cisebod“ ; han havde faktisk saaledes et Markedsprivilegium. I Sutningen af det 18. Sekel maa den oprindelige Regel om Slagtning udenfor Byen være glemt, thi man klager over Slagtegaardenes slette Tilstand, og indskærper, at Slagtning skal ske udenfor Byen (1776) og at Kødsalget skal ske fra Torv eller offentlig Bod, men ikke fra Butik. Fødevareforordningen af 1790 tillader alle Danske i København at sælge Kød.

Saa kom midt i det ny Sekel den fri Næringslov, og undtagen Kontrolregler er i alle Retninger Kødhandelen fri, endog for Skat, bortset fra Afgiften, der er Betaling for Kontrol og Brug af Slagtebod, selv om der i disse maaske alligevel er en iøvrigt ringe Forbrugsskat skjult.

V. Beskatning.

18. I de fleste europæiske Lande er der, som en nødvendig Affødning af Korntolden, Told paa Kvæg og Kød; for Kvæg i Reglen Styktold (dog varieret efter Alder og ydre Kendetegn), men ogsaa Vægt- eller Værditold. I Tyskland faar vi efter Toldforeningstarifen af 1865 meget lave Satser. Ved det tyske Riges Grundlæggelse er Kvæg toldfrit og Svin fortoldes med 2 Rmk. pr. Stk. Ved Kovendingen i 1879 gennemførtes en høj Dyretold (f. Eks. Okser 20 Rmk., Køer 6 Rmk.), Satser, som efterhaanden forhøjedes meget.

Den gældende tyske Tarif har for Heste en Told stor fra 90 til 360 Rmk. pr. Stk., alt efter Dyrets Værdi, saaledes at laveste Sats gælder for Dyr under 1000 Mark (for meget ringe Dyr er Tolden 30 Mark); Køer, Svin og Faar tolder efter levende Vægt 18

Mark pr. 100 kg (for de Lande, der har Handelstraktat med Tyskland, er Tolden nedsat til 9 Mark pr. 100 kg for Svin og 8 Mark for Køer og Faar; ogsaa for Heste er der en lavere Traktatsats): Kød og Fedt har tilsvarende Satser. Frankrigs Minimaltarif har 15 Frcs. for Svin og 20 Frcs. for Køer (pr. 100 kg levende Vægt). Medens England selv har Toldfrihed, har de fleste engelske Kolonier Kvægtold (det australske Forbund har f. Eks. 10 sh. pr. Ko).

Rusland havde i alt Fald indtil 1912 Toldfrihed. Østrig har i Følge Handelstraktat nogle lignende Satser som Tyskland; det samme gælder Italiens Traktatsatser. Overfor Serbien har Østrig ved at opsige sin Traktat ført en ejendommelig og chikanøs Politik til Fordel for de ungarske Agrarer.

I Sverige er der Vægttold for Svin, men Styktold for de øvrige Dyr; det samme Princip har Norge. Schweitz har en ret høj Styktold paa Kvæg. Kun faa af Kvægtold-Landene har formaaet at kødføde sig selv; næsten overalt har den høje Agrartold gjort Indkøb og Tillæg af unge Dyr kostbar og Foderstoffer for dyre, og det lille Landbrug er herigennem bleven afskaaret fra at udvikle sin Kødproduktion.

I de fleste Lande har der eksisteret en nu bortfalden Eksporttold. En Art mellemstatlig Told findes inden for det tyske Rige, for saa vidt som de fleste Enkeltstater opkræver Afgift af Dyr og Dele af Dyr, som tilføres dem fra andre Forbundsstater; denne mellemstatlige Told svarer til Slagtningsafgifter, som opkræves indenfor Landegrænsen.

19. Den indenlandske Afgift paa Kvæg og Kød staar i Forbindelse med de saakaldte Oktroiafgifter, som omfatter Slagterafgift, Formalingsafgift og Portafgift af de Byerne tilførte Levnedsmidler. Formalingsafgiften er omtalt under Korn. Kødafgiften har 7 Former: a) Portoktroi af tilført Kød, b) Græsningspenge, c) Markedsafgift af hvert solgt Stykke Kreatur, d) Afgift af hvert Stykke, der slagtes, e) Afgift for tvungen Brug af offentligt Slagtehus, f)

Næringsbevis for Slagtere (Licens) og endelig g) Øxnepenge for hvert Kreatur en Mand ejer, betalt aarlig eller en Gang for alle; Skattekvitteringen er da indbrændt i Dyret. I gamle Dage spillede disse Øxnepenge en stor Rolle som en Skat paa Landboernes mobile Formue, for hvilken dog Adelen ofte med Held krævede Frihed.

Slagtningsskat kan erlægges før Slagtningen efter Værdi, Vægt eller Styktal (i sidste Fald undertiden delt efter Art og Aldersklasser). Naar Skatten opkræves efter Slagtningen, kan den opkræves efter slagtet Vægt og maa da over en Bank for at give samme Provenu være dobbelt saa høj som Skatten efter levende Vægt; eller den kan opkræves med forskellig Sats for de forskellige Dele af Dyret. Skattebeløbet maa da beregnes efter autoriseret Vejers Vægtseddel. Nogle Steder skal Indvolde, Fødder og Hud vejes med, andre Steder ikke. Slagteskatten kræver et vanskeligt System af Kontrol, Slagtehustvang og Anmeldelsespligt, som for Landbrugets Hjemmeslagtning er til stor Gêne.

I mange tyske Stater er der en saadan Slagteafgift (i Dresden er Satsen 21 Mark for Okser, 12 for Køer, 6 for Ungkvæg og 2 for Svin). Ved Hjemmeslagtning hefter den omrejsende Landslagter for Skattens rigtige Erlæggelse. I Holland er der en Slagteskat af 10 pCt. af Værdien; ogsaa Middelhavslandene har forskellige Former for Slagteskatter.

20. Interessant er det nu ophævede preussiske System: Før 1810 betalte de preussiske Stæder den saakaldte Generalaccise, en Skat paa Forbrug af de vigtigste Levnedsmidler — til Afvejning af den Grundskat, som Bønderne betalte under Navn af Kontribution. En Lov af 1810 indførte Accisen ogsaa paa Landet; Kvæget blev nu beskattet hos Bønder efter Styktal. 10 Aar efter overgik man til et nyt System; medens man paa Landet gennemførte Klasseskatten, beholdt man i de 132 større Byer Formalings- og Slagteskatten; den første opkrævedes af Korn, der indførtes

til Bymøller samt det Mel, der førtes gennem Byens Porte; Slagteskatten opkrævedes saaledes, at den svarede til 1 Thaler pr. Centner Kød; der var en Art Beskyttelse for Byslagteren i Form af en 1½ Gang højere Sats for indført Kød. I Hungeraaret 1847 blev Formalingsskatten midlertidig ophævet, men snart efter blev baade den og Slagteskatten forhøjet, samtidig fik Kommunerne en Trediedel af Skatten til egen Raadighed. 1873 ophævedes Skatten som Statsskat, men Bykommunerne fik vedblivende Lov til at opkræve den; denne Ret bortfaldt 1910.

Nu er den indenlandske Kødafgift i Preussen forbunden med en mer eller mindre gennemført Slagtehustvang og fremtræder — ligesom i Danmark — som Betaling for Brug af Slagtehus og for Kontrollen, men giver i Reglen Overskud og er altsaa en Forbrugsskat.

Om Østrigs Kødskat skal tales nedenfor. Her er den iøvrigt baade Stats- og Kommuneafgift.

— — —

Om man er Modstander eller Tilhænger af Kødskatten, beror paa, hvilken Mening man har om Kødets Plads i vor Ernæring. De fleste finans-videnskabelige Forfattere nægter den i alt Fald Plads i Stats-Skattesystemet, og mange ser med Tvivl paa den som Kommunalafgift. At Danmark er fri for Afgift af de vigtigste Levnedsmidler, heri Kød, er i det store og hele en Lykke, vi burde paaskønne.

VI. Indførselsoktroi.

21. Slagteskat og Formalingsafgift hører sammen med Portafgiften til de saakaldte Oktroiskatter. „Oktroi", oprindelig kgl. Bevilling (jfr. Ordet Bankoktroi), er senere bleven Udtryk for en Skat, der var overladt andre ved Bevilling; derfra har Ordet atter faaet sin særlige Betydning som dækkende en Række oftest kommunalt opkrævede Afgifter af Levnedsmidler.

Selve Portoktroien er en Bytold, d. v. s. Byen forholder sig med Hensyn til Varetilførsel fra det flade Land som Statsterritoriet til Udlandet. Afgifterne opkræves i Byporten (hvor Acciseboden ligger), naar Varen tilføres Byen, hvis denne da ikke, som Kreatur og Korn, er Raastof for henholdsvis Kød og Mel, thi i saa Fald erlægges Afgiften i Reglen ved Møllen eller ved Slagtningen. Tarifen angiver, hvilke Varer der erlægger Oktroi og med hvilke Beløb pr. Enhed. Tidligere var mange Personer afgiftsfri i Følge Stilling eller særlig Privilegium. Udskiller vi Rusdrikkene, har vi Skat paa Dyr og Varer af Dyr samt andre Levnedsmidler.

Tidligere omfattede Tarifen flere Varer, ja svarede egentlig til Toldtarifen; i Danmark har vi været oppe paa 200 Tarifnumre, nu er kun undtagelsesvis andre Varer end Levnedsmidler i Oktroitarifen, f. Eks. i Frankrig Byggematerialer, i Middelhavslandene ofte Brændsel og nogle store Raamaterialer.

Paa Landet kan man opkræve den Del af Afgiften, der svares af Mølleriet og Slagteriet, hos Møller eller hos Landsslagter, samt af Rusdrikke hos Kromand, enten som Ohmgeld (Detailudskænkningsafgift) eller som en Afgift ved Nedlæggelse i Oplag eller Kælder af Vin og Sprit. Det der i Modsætning til Byens Afgift kendetegner det flade Lands Afgift, er at den erlægges et eller andet Sted i Varernes Omsætning (d. v. s. naar den skifter Haand hos de Handlende), medens Byoktroien erlægges straks ved Indførsel til Byen. Vi skelner her mellem „lukkede" og „aabne" Byer; kun i de første er der egentlig Portafgifter og den dertil hørende Vagtkontrol.

Ved Fraførsel fra Byen gives der Tilbagebetaling af erlagt Afgift, som, hvor det drejer sig om Raamaterialer, der indenfor Byporten omdannes til Forbrugsvarer, ved gal Ansættelse af Rendementet kan give Anledning til en ikke tilsigtet Eksportpræmie.

Opkrævningen er meget dyr. Prag har lidt over 4 Mill. østr. Kroner af sin Oktroi; heraf faar Staten

1⅔ Mill., Kommunen 1½, og 1 Mill. eller ca. 25 pCt. gaar til Opkrævning. (Kontrollen for denne ikke store By kræver ca. 120 Embedsmænd og 260 Opsynsmænd foruden 20 Mænd i Centralstyrelsen). Den er meget generende for Borgerne baade i deres Forbrug og deres Næring, idet den vanskeliggør Handel mellem Byen og dens Opland. Dens Kontrolforanstaltninger er irriterende. Endelig hører selve de Varer, der beskattes, til et bredt Forbrugs Artikler. Naar Oktroien flere Steder har holdt sig ned til det 20. Sekel, skyldes det, dels at det velstillede Borgerskab nu en Gang altid har foretrukket Forbrugsskatten for Indkomstskatten, og dels fordi det som i Frankrig er vanskeligt at finde en anden kommunal Skattebasis for de 300 Mill. Frcs., Oktroien nu indbringer.

22. Naar Varerne førtes til eller fra Byens Marked, erlagdes i Middelalderen ofte Bodepenge og Markedsafgift til Herren, som delte dem med Byen og til Tider lønnede Fogder og Magistrat med Del i dem. Snart blev denne Afgift opkrævet i Byporten. Ved at forpagte Afgiften fik Byen Andel deri. Om den Rate, hvori Byens Herre, hvis Ret senere gik over til Kongen, og Byen delte Provenuet, var der Strid. I denne Strid var Kongen oprindelig stærk, bl. a. fordi Byer, for at slippe for Indkvartering og andre Byrder bevilgede ham Forhøjelser. I Frankrig ser vi saaledes, at Byer alt ca.1300 affinder sig om at dele med Kongen; M a z a r i n inddrog hele Oktroien i Statskassen, men Colbert overlod atter Byerne en Hælvt, som ved Forhøjelse fik en saadan Betydning, at Byens offentlige Økonomi mange Steder hvilede herpaa. Den store Revolution fejede den forhadte Portoktroi bort, men den indførtes paany (1800) som kommunal og snart efter atter som Stats-Indtægt. Statens Andel nedsattes dog til 10 pCt. og bortfaldt 1852.

I Ø s t r i g var der Virvar af Oktroier, nogle ejede Staten, andre Byerne, men atter andre var i Stiftelsers, ja i ren privat Besiddelse, hørende til et adeligt Majorats Formue. Maria Theresia vilde bringe Or-

den heri, men det viser sig, at selv ret enevældige og myndige Fyrster er magtesløse, naar de vil det gode. Adelen forsvarede sine formentlige Rettigheder af økonomisk Værdi næsten med samme Haardnakkethed som Borgerstanden. Oktroien var under Enevælden ofte bortforpagtet til private Skatteopkrævere, undertiden til Byernes Laug, til Magistraten personlig eller til selve Kæmnerkassen, som da svarede Kongen enten en Afløsningssum en Gang aarlig, eller gav denne i Andel fra en Fjerdedel til to Trediedele af Bruttoudbyttet. Nu er Oktroien i voksende Grad kommunal.

23. Den nuværende Tilstand er omtrent som følger: I Frankrig fortsatte man efter 1852 med Portoktroien som kommunal Afgift af en uhyre Mængde Varer; den indbragte i 1820 60 Mill. Frcs., i 1840 80, i 1863 195, i 1910 300 Mill. Frcs.; den opkræves i 1500 Kommuner, omfattende en Trediedel af Frankrigs Befolkning. 1897—98 gennemførtes en stor Reform, i Forbindelse med at Staten ordnede sine Afgifter af Drikkevarer; der blev sat en Grænse for, hvor meget Kommunen maatte tage bl. a. af de saakaldte „boisson hygièniques et alimentaires". Øl, Most, Cider og Mineralvande.

Loven bragte nogen Nedgang i de kommunale Indtægter, men dette er atter genvundet. Satserne varierer efter Byernes Indbyggerantal efter den mærkelige Regel, at jo større Byen er, des større er Skatten paa samme Kvantum. Nu indbringes for Vin og Most ca. 25 Mill. Frcs., Øl 12. Brændevin 43, Brændselsmateriale og Petroleum 50, Fødemidler 20, Spisevarer 100 og Byggemateriale 35 Mill. Frcs.

I Elsass har Tyskerne beholdt det lokale franske Skattesystem i vid Omfang, det gælder ogsaa Oktroien. I Nordtyskland har Regeringen afskaffet Oktroien, men i Sydtyskland, hvor Indflydelse fra østrigsk og fransk Forvaltningsret mødes, er der mange Steder store kommunale Oktroiskatter, f. Eks. i Ba-

den og Bayern; dog er de indskrænkede i Omfang. Tariferne er i Reglen korte.

24. I Italien har vi den ældgamle og berømte (eller berygtede) „dazio di Consumo" som et vigtigt Led baade i Statens og gennem „centimes additionelles" i den kommunale Beskatning. Man deler Kommunerne i de lukkede (med „dazio di consumo murato") og de aabne (med „dazio di consumo foresi"); de sidste Steder erlægges Skatten som en Skat paa Omsætningen, naar Varerne kommer i Detaillistens Eje, i de første, Venezia, Padua, Milano og 13 andre nordlige samt nogle sydlige Byer er der en Accisebod, hvis Betjente Varen skal passere, ofte skal denne tilføres over Hovedlandeveje.

Kun i Rom og i Neapel har Staten Opkrævningen i sin Haand, de fleste Steder er den kommunal; hvor man ikke blev enig med Staten, har man taget til det frygtelige System: private Forpagtere. Et lignende og værre System har Spanien, hvor følgende Varer beskattes kommunalt: Kødvarer, Drikke, Olie, Eddike, Korn, Mel, Flæsk, Gemyse, Fisk, Druer, Sæbe — og yderligere i de større Byers Porte: Vildt, Ost, Is, Isvand, Mælk, Æg, Straa og Uld. Spanien anvender ogsaa det private Forpagtningssystem. Den latinske Race har altid haft en sjælden Evne til at lave værdiløse Revolutioner og til i sine Skattelove at lægge alle Byrder over paa de fattige.

25. Som et fuldgodt Eksempel paa Oktroisystemet skal endelig nævnes det østrigske, som indbringer Staten en smuk Sum, og hvortil Kommunen opkræver et Tillæg for egen Regning. Som før sagt, lykkedes det ikke Maria Theresia at reformere; først 1829 gennemførte Hofkamret i Wien en fast Ordning: de staaende Fortæringsskatter sloges sammen, der skabtes en vis Enhed, og de private Ejere af Oktroirettigheder blev udløste kontant.

Man tog det italienske System med lukkede Byer (Wien, Linz, Prag, Brünn, Lemberg, Laibach, Gratz, Triest — og efter 1845 Krakau; indtil 1848 Trient

og Insbruck) og aabne Byer og Landsbyer. Her var der Skat af Varer, der maaede Detaillistens Oplag, hist var der Bytold og Oktroiringe med Toldvagt.

I det aabne Land beskattes Rom, Arrak, Brændevin, Vin, Most, Øl, Sagtekvæg, Kød og Salamipølser, i de lukkede Byer yderligere Eddike, Fjerkræ, Mælk, Æg, Fisk, Korn, Mel, Ost, Frugt, Belysningsmidler Kul o. s. v. Dalmatien er helt fri for dette System medens Wien og Triest, der forpagtede Afgiften af Staten i 1890, reformerede deres Tarif, men til Gengæld hvad f. Eks. ikke er Tilfældet i Prag, har draget Forstæderne ind under Beskatningen.

Wiens Indtægt af Oktroien er 20 Mill. øst. Kr., heraf Hælvten af Kød ogKvæg, en Fjerdedel af Vin og Most og en Fjerdedel af Øl og en Supplementsafgift af indenbys Bryggerier. Wien og Triest opkræver desuden 30 pCt. Tillæg til Fordel for Kommunen.

Nedenfor sættes den gældende Wiener-Portoktroi i østrigske Heller (1912):

		Til Stat	+ Kommuneskatten
1—2)	a) Vin i Fad hl	800	240
	b) Vin i Flaske hl	1600	480
	c) Vindruer 100 kg	600	180
	d) Frugtmost hl	300	90
3)	Øl hl	200	200
4)	a) Okser over 400 kg pr. Stk.	1400	420
	b) Okser under 400 kg pr.Stk.	700	200
5)	a) Faar, Geder, Vildt pr.Stk.	100	30
	b) Lam Stk.	60	18
6)	a) Grise (smaa)	100	30
	b) over 35 kg	400	120
7)	a)Kød, fersk, Pølse 100 kg ...	500	150
	b) Kød, fersk, Pølse 100 kg ...	800	240
	c) salt og tør. Kød 100 kg ...	1000	300
	d) Leverpostei pr. 100 kg	1200	360
	e) Salami 100 kg	1200	360

	Til Stat	+ Kommuneskatten
8) a) Fjerkræ, Stk.	50	15
b) Gæs Stk.	30	9
c) Høns Stk.	8	2½
9) a) Vildt (Hjorte) Stk.	700	250
b) Vildsvin Stk.	600	180
c) Harer Stk.	30	9
10) Vildtkød a) Hjort 100 kg ...	800	240
b) andet 100 kg	1200	360
11) Vildtfugle Stk.	—	—
12) a) Fisk, Ferskvands 100 kg	1200	360
b) do. Saltvands 100 kg	200	60

26. Foruden Portaccise omfatter den østrigske Oktroi a) Vinskatten (efter Ohmgeldsystemet); der var før den Ejendommelighed, at en større Beværter eller Detaillist kunde affinde sig ved at betale en Sum en Gang aarlig. 1853 optoges et andet fra Ungarn laant System: at Landet deltes i Skatte-„bezirke", Rayoner; Kommunen beskattede, naar Varen tilførtes Distriktets Lagerkælder, Vindyrkerne fik Skattelettelse for eget Forbrug, b) Kødskatten, der varierer med Kommunens Størrelse, erlægges i det aabne Land som en Skat enten paa Slagtningen eller paa Salget (varierende efter Kommunens Størrelse). — Alle, der forhandler Kød (ogsaa Spiseværter), betaler Afgift. I Reglen forpagter enten Kommunen eller en større Slagter Afgiften og reparterer den efter Overenskomst blandt de andre Afgiftspligtige med en fast, aarlig Sum („Abonnement"). I Byen bliver Kvæget ofte beskattet ved Slagtning, men tilført Kød allerede i Byporten, c) naar Kornet skal laves til Mel, beskattes det først hos Møller, men til Foderbrug straks i Porten.

27. Danmark har i Middelalderen baade haft Markedsafgift og Bytold af alle tilførte Varer, som efterhaanden opkrævedes i Porten. Den sidste bortfaldt for indenlandske Varer efterhaanden som Byerne ind-

rømmede hinanden Frihed og Kongen gav Afkald paa den Indtægt, han fik af danske Varer; hermed bortfaldt den indenlandske Portbeskatning. Enevælden debuterede (eller rettere indledes) med Genindførelse af Oktroi i Portens Accisebod. I 1660 var Skatten 1 Sk. for 1 Gaas, 1 Gris, 1 Par Høns, 1 Lispund Ost, 1 Par Kalkuner, 1 Læs Hø o. s. v. Konsumptionen, et Fællesnavn for Portafgiften og den dermed forbundne Male- og Slagteafgift samt Brændevinsafgiften, hvoraf Slagteafgiften først bortfaldt, var ofte bortforpagtet (til Laug eller Private). Medens Toldsatserne allerede 1797 gik nedad, gik Oktroiens Satser den modsatte Vej; først fra 1837 nedsattes Satserne og indskrænkedes Tallet af Tarifnumre. Afgiften var dyr at opkræve (17 pCt.), og meget maatte ved Udførsel af By refunderes (ca. en Trediedel). Af Accisens Beløb (1846: 900,000 Kr.) gav København de to Trediedele. Staten tog af Portaccisen de 90 og overlod f. Ex. København kun 10 pCt.

1851 faldt den landværts Cise, den søværts fortsattes i en særlig Form indtil 1882, den var efterhaanden blevet omformet til et Tillæg af ca. 1 pCt. af Tolden af Varer, der fra Udlandet kom ad Søvejen (den gav København i 1880 ca. 150,000 Kr.).

Vi har i det foregaaende adskillige Steder talt om Portoktroien (Portaccise, Konsumption) og har derfor her, siden Afgiften af Kødet gav en meget væsentlig Del af dens Provenu, anset det for hensigtsmæssigt at give en samlet Fremstilling af en Skatteform, som forekommer Nutidens danske urimelig tyngende, besværlig og kostbar. Leroy Beaulieu forsvarer Oktroien ved, at naar Satserne blot er smaa i Forhold til Varens Værdi, saa er det muligt, at en Ophævelse vil blive slugt paa Vejen fra Importør til Publikum. En anden Forfatter henviser til Erfaringen fra de belgiske Byer, Antwerpen, Gent og Brügge, hvor Priserne ikke gik kendelig tilbage, da Oktroien ophævedes i 1860 og erstattedes med et Tilskud fra Statskassen til Kommunen.

1. Fælles for de her omhandlede „Vigtige Varer" er, at Staten har grebet ind i deres Produktion og Afsætningsforhold, oftest for at beskatte, men ikke sjældent for at regulere, hæmme eller fremme Forbrug, Fremstilling eller Salg. Læseren vil savne den store Varegruppe, der omfatter Øl, Brændevin og Vin; det er mit Haab, at en anden Forfatter vil undersøge disse Varer; i saa Fald vil Ringen være sluttet og de fleste Varer, der er Genstand for Statsregulering eller Beskatning, være behandlede og dermed alle Former for en saadan Beskatning.

Selvfølgelig er mindre vigtige Skatter uomtalte, f. Eks. en Række interne ældre Skatter paa Varer, der produceres indenfor Toldgrænsen, idet Enevældens Prohibitivsystem gjorde, at Forbruget af Varer som Klæde, Linned, Papir, Talg, Pudder, Læder ikke kunde beskattes gennem Indførselstold, men kun gennem irrationelle indenlandske Skatter; den Art Afgifter forsvandt aldrig helt, men blev efterhaanden ligegyldige. Kun, da Frankrig efter 1871 skulde forrente Milliarderstatningen, greb det igen i Enevældens uhyrlige Skattepose.

Baade Frankrig og England havde i det 18de Sekel indenlandske Afgifter paa f. Eks. Sæbe, Papir, periodiske Skrifter, Annoncer. England opgav disse Skatter samtidig med, at det midt i det 19de Sekel reorganiserede sit Toldsystem (Papirafgiften bortfaldt sidst, i 1861). I Frankrig faldt disse Skatter allerede bort ved Revolutionen (for senere et Par Gange atter at nyde en kortvarende Tilværelse); det blev den tredie franske Republik, der mellem 1874—84 for en Tid pustede Liv i disse forældede og upraktiske Skatter. Avisskatten var ligesom i Østrig og Prøjsen før 1848 en Stempelafgift. Med Hensyn til Annonceskatten (i Procent af Annonceprisen) vil man erindre den tyske Regerings

mislykkede Forsøg paa i 1909 at føre denne gennem Rigsdagen. Andre mindre Forbrugsafgifter, der afkræves i Stempelform, er Skatten paa Spillekort og og Almanakker; nogle Steder var der en Tid lang (f. Eks. ogsaa i Danmark) Spillekortmonopol. Vi kan hertil føje Monopoler paa ejendommelige Varer som f. Eks. Opium (i Japan og hollandsk Indien), Kinin (Italien). Blandt andre indenlandske Forbrugsafgifter kan nævnes de saakaldte Luksusskatter, hvis fiskale Værd er forsvindende, og hvis Opkrævelses-Omkostninger ofte er meget store; de skylder ikke Raison, men Sentiment deres Eksistens, de ser ud som Byrder paa de velhavende, men betyder for disse saare lidet og er derfor yndede som Udslag af billig Folkelighed. Blandt det 18. Sekels Luksusskatter skal nævnes: Afgift af Herskabsvogne og Karosser (pr. Aar og pr. Stk.), af Lakajer, Hunde og Heste (pr. Aar og pr. Hovede), for Tjenestefolk (Kopskat), Jagtgeværer, Sølvtøj, Pudder (pr. Pund), Parykker, malede Vaabner, Ure, Silkestoffer, for ikke at tale om den prøjsiske Afgift paa — Nattergale. I vore Dage har vi mange Steder Heste- og Vognskat og kommunal Hundeskat overalt, samt aarlig Brugsafgift af Klaverer, Billarder, Cykler, Motorvogne, Luksusbaade o. s. v.

2. Vi har i denne Bog fulgt Varebeskatningens Former: a) Grænseafgiften (Import-, Eksport- og Transittold), forstærket ved Forhøjelse af Jernbanetakster, b) Octrojer (Porttold for indenlandske Varer, der føres ind til Byen), hvortil slutter sig Skatter ved Formaling og Slagtning, c) Transportafgiften (Tillæg til Fragten, Fragtbrevsstempel), for ikke at tale om Afgift af Fripasser, der tillader Varen uden anden Skatteerlæggelse at føres fra Provins til Provins i samme Rige (før 1800 i Europa og den Dag i Dag i Kina, hvor Erlæggelse af Likinafgiften tillader Købmænd at føre Varen gennem alle Rigets Pro-

vinser uden videre Afgift). d) Cirkulationsafgiften har vi, naar Varen beskattes hos den handlende paa dens Vej gennem Mellemhandler til Forbruger; sker Beskatningen hos Detaillist og er den i Forhold til solgt Mængde, har vi den saakaldte Ohmgeld (særlig ved Vin og Øl). e) Licenser (Næringsafgifter, Patenter, ofte værdsatte efter Størrelsesklasser for Omsætningen) rammer den handlende med en Aarsafgift, der sjældent med sit fulde Beløb overvæltes paa Forbruger. Endelig har vi Afgiften udredet af den indenlandske Producent, paa Fabriken (Patent), paa Jorden (Arealskat), paa Raavarer, Maskiner og Redskaber, Arbejder, Halv- eller Helfabrikater. Disse indenlandske Afgifter bortfalder og includeres i Monopolfortjenesten, hvis vi har Statsmonopol, der jo kan være bortforpagtet eller i eget Regie og være mere eller mindre omfattende.

3. Disse forskellige Former for Beskatningen har udviklet sig efterhaanden; Gang paa Gang kommer de samme Former igen med mange Aars Mellemrum, men ganske vist i et andet Plan og ofte med et andet Formaal for Øje. Forbrugsskatterne finder vi først som en Art Næringsafgift paa Købmænd og Haandværkere. Den middelalderlige Told- og Passageafgift skal ikke tynge Forbruger, men kun den velnærede Købmand; Licensen, Korn- eller Kødhandler udsteder, skal forringe dennes Fortjeneste. Den, der driver Miner og Saltværker eller paa anden Vis udnytter Jordens Skatte, afgiver en Del af sin Gevinst til en offentlig Myndighed. Retten til at erlægge denne Næringsafgift afledes i Reglen ikke af en særlig Skatteret, men er en Udøvelse af Regalretten, af den fyrstelige, senere af Landsherrens Ret. Dette gælder Passageafgifterne — enten de opkræves ved, at Herren lægger Bom over den Vej, han vedligeholder, (Vejpenge), Provinstold, forsaavidt Bommen ofte er lagt ved Indgangen til hans Domæne eller ved

Landgrænsen (Landtold) eller han kræver Afgift af sin Havns Benyttelse (Havnepenge, Skibsafgift, Sætold), eller han standser Skibet paa Strøm og Flod (Strøm- og Flodtold), eller han hævder alle Mineralier som sine og derfor kræver Afgift for at bryde dem, eller han hævder at f. Eks. Kreatureksporten er et kgl. Regale, og derudfra afleder Eksporttolden, eller han mener at Markedsretten er hans og derfor kræver Handelslicenser. I Middelalderens Slutning er man klar over Vareafgifternes Natur som Skatter, der skal bevilges; og den merkantilistiske Enevælde erkender, at Skatten overvæltes paa Forbruger. Regalbegrebet er dog ikke glemt, men har skiftet Indhold: Kronens Ret er nu identisk med Statens, og de fyrstelige Monopoler blev nu fra mere privatretlige Beføjelser til Led i en Beskatning, som vendte sig mod Forbruger. I det 18de Sekel var Monopolerne naaet til at blive til brutale Skatteformer ved Siden af Told og Accise.

Det 19de Sekel har helt fejet Regalbegrebet til Side; det er kun Beskatning af Forbruger man tilsigter, ikke Udøvelse af noget Regale. Monopolet opgives, og den indenlandske Afgift indvindes som S k a t. Bourgeoisiets Interesse er Købmandens, den industridrivendes og Mellemhandlers: man ønsker slet ikke, at Skatten skal standse, før den har ramt Forbruger.

I Tilslutning til Evneteorien gik den radikale Fløj af Liberalismen i det 19de Sekels sidste Halvdel imod de indirekte Skatter, idet man gik ud fra fuldstændig Overvæltning paa Forbruger. Erfaringen, at Indkomstskattens Provenu ikke stiger proportionelt med dens Procent, medførte imidlertid, at mange nu foretrækker at sikre Staten den „samfundsskabte og derfor ufortjente“ Indtægt, naar denne s a m f u n d s m æ s s i g t opstaar, altsaa før den er erklæret som privat Indtægt. Herved er Monopolbeskatningen bleven aktuel: m. H. t. fast Ejendom har vi Kravet om Grundværdiskat, med

Hensyn til Vareproduktionen skimtes Statsmonopolet eller særlige Former for Acciseskatter, hvis Maal er at give Staten Indtægt u d e n at forhøje Varens Pris. M. a. Ord, Staten vil anvende den særlige Forbrugsbeskatning ligesom Middelalderen gjorde det, i k k e for at ramme Forbruget, m e n for at ramme en privilegeret eller monopoliseret Næring, d. v. s. for at tilegne sig dennes Fordele. Forbrugsbeskatningen har da faaet en ny Begrundelse, et nyt Formaal.

Til Salomons Ord „der er intet nyt under Solen", svarer da Iagttagelsen, at „det samme aldrig er det samme". Begge Sætninger vil man kunne læse ud af de 12 „Vigtige Varer"s Historie, vi nu har gennemgaaet.